

QUINTI
HORATII FLACCI
OPERA

INTERPRETATIONE ET NOTIS ILLUSTRAVIT

LUDOVICUS DESPREZ

CARDINALITIUS SOCIUS AC RHETOR EMERITUS,

JUSSU

CHRISTIANISSIMI REGIS,

IN USUM

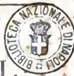
SERENISSIMI DELPHINI

AC SERENISSIMORUM PRINCIPUM

BURGUNDIÆ, ANDIUM, BITURIGUM.

TOMUS PRIMUS.

NEAPOLI,
APUD JOANNEM AMULA,
MDCCCXV.

Q. HORATII FLACCI

VITA.

QUINTUS [a] HORATIUS FLACCUS in Venusio Apuliæ oppido natus est. [b] Patrem habuit libertinum, et exactionum coactorem. Salsamentarium scribunt aliqui: eo quod in altercatione quidam Horatio exprobraverit: *Quoties ego vidi patrem tuum brachio se emungentem?* Cujus dicterii meminit Tullius 4. ad Heren. [c] Natalem ejus ponunt duobus annis ante conjurationem Catilinariam, L. Aurelio Cotta et Manlio Torquato iterum consulibus [d]. A patre Romam puer deductus: ibique honeste educatus, atque liberalibus disciplinis institutus est [e]. Orbilium grammaticum audivit [f]. Roma Athenas se contulit, Philosophiæ discendæ causa [g]. Athenis cum versaretur, annum ætatis agens vicesimum tertium, a Bruto abstractus ad civile bellum, ac Tribunus militum factus, Philippensi cladi interfuit [h]. Tum victus, et bonis exutus paternis, paupertate confectus ad poesim animum appulit [i]. Hinc Mæcenatis amicitiam demeruit: ac per eum subinde cum Augusto reconciliatus, utrique valde carus extitit, et liberaliter ditatus [k]. Suetonio etiam teste, primum scriba Quæstorius fuit, post veniam ab Augusto impetratam [l]. Animo erat a tumultibus urbanis alieno, secessumque amabat. Apud Sabinos autem libenter morabatur in fundulo suo, quem describit lib. 1. Epist. 16. [m]. Hinc scribendarum epistolarum munus ab Augusto oblatum detrectavit [n]. Victus frugalitatem cum munditia dilexit [o]. Fuit corporis habitu brevis et obesus. De ingenii scriptorumque elegantia nihil est quod dicam, cùm tot secula non sine admiratione prædicaverint junctam ab eo in carminibus Anacreontis suavitatem cum Pindari virtute et sublimitate: in sermonibus vero eam dicacitatem urbanam, qua nihil solertius et sagacius. Mortuus est anno ætatis 57. Erravitque librarii manus ex Suetonio scribentis 59. [p] Augustum heredem palam nuncupavit. Humo conditus est in extremis exquiliis, juxta Mæcenatis tumulum.

---

[a] Libro 2. Satira 1. versu 35.
[b] Lib. 1. Sat. 4. et 6.
[c] Lib. 3. Od. 21. Epod. 13.
[d] Lib. 1. Sat. 6. Lib. 2. Epist. 2. v. 41.
[e] Lib. 2. Epist. 1.
[f] Lib. 2. Epist. 1.
[g] Lib. 2. Od. 7. Lib. 3. Od. 14. Lib. 1. Sat. 6. v. 48.
[h] Lib. 2. Epist. 2.
[i] Lib. 1. Od. 18. Lib. 3. Od. 16. Epod. 1.
[k] Lib. 2. Sat. 6. v. 36.
[l] Lib. 1. Sat. 6. Lib. 1. Epist. 10.
[m] Sueton. in vita Horatii.
[n] Lib. 1. Od. 31. Lib. 2. Satir. 6. Lib. 1. Epist. 5.
[o] Lib. 2. Satir. 3. Lib. 1. Epist. 4. et 20.
[p] Sueton. cit.

TESTIMONIA VETERUM SCRIPTORUM
DE HORATIO.

Ovid. lib. 4. Trist. Eleg. 10.

Et tenuit nostras numerosus Horatius aures,
Dum ferit Ausonia carmina culta lyra.

Pers. Sat. 1.

Omne vafer vitium ridenti Flaccus amico
Tangit, et admissus circum præcordia ludit,
Callidus excusso populum suspendere naso.

Martial. lib. 8. Epig. 18.

Sic Maro nec Calabri tentavit carmina Flacci:
Pindaricos posset cum superare modos.

Petron. Satyr.

Homerus testis et Lyrici, Romanusque Virgilius, et Horatii curiosa felicitas.

Lucan. Poem. ad Calp. Pisonem.

Ausoniamque chelyn gracilis patefecit Horati.

Quintil. lib. 10. cap. 1.

Multo est tersior ac purus magis Horatius, et ad notandos hominum mores præcipuus .... Lyricorum idem Horatius fere solus legi dignus. Nam et insurgit aliquando, et plenus est jucunditatis et gratiæ, et variis figuris et verbis felicissime audax.

Auson. ad Nepotem.

Te præeunte, nepos, modulata poemata Flacci,
Altisonumque iterum fas est didicisse Maronem.

D. Hieron. Praefat. in Chron.

Quid psalterio canorius? Quod in morem nostri Flacci et Græci Pindari, nunc Jambo currit, nunc Alcaico personat, nunc Sapphico tumet, nunc semipede ingreditur.

Sidon. Apollin. Epist. ad Lamprid.

In Lyricis Flaccum secutum nunc ferebatur in jambico citus, etc. Et alibi.
stylus aut Maronianus,
Aut quo tu Latium beas Horati,
Alcæo potior lyristes ipso.

Comment. vet.

Horatii satyra inter Lucilii et Juvenalis satyram media est. Nam et asperitatem habet ut Lucilius, et suavitatem ut Juvenalis.

J. Lips. Epistolic. Quaest. lib. 2. Epist. 9.

Horatius in satyra placidus, lenis, quietus, monet sæpius quam castigat; sed ita præclare tamen hoc ipsum, ut in ea parte et arte nihil possit supra eum.

Q. HORATII FLACCI
CARMINUM
SEU
ODARUM
LIBER I.

AD MOECENATEM

ODE I.

Alios aliis rebus duci: se laude Poeseos præsertim Lyricæ.

MOECENAS atavis edite Regibus,

INTERPRETATIO.

O MOECENAS orte a majoribus proceribus,

ANNOTATIONES.

Ode est monocolos, seu unius metri. Versus omnes Choriambici, Asclepiadei, Tetrametri acataleoti; constant ex Spondæo, duobus Choriambis, et Pyrrhichio vel Jambo: sicque scandere licet:

Mœcē | nās ătăvīs | ēdĭtĕ rē | gĭbŭs.

vel isto modo faciliori:

Mœcē | nās ătă | vīs | ēdĭtĕ | rēgĭbŭs |

Mœcenas.] Ex antiquis marmoribus Græcisque auctoribus constat ita scribendum hoc nomen, non, *Mæcenas*, ut quidam e vulgo. Vide Cœl. Rhodig. lib. 12. cap. 16. *Mœcenas equestri, sed splendido natus genere, non minus Agrippa Caesari carus.* Vell. Paterc. *Vir ingeniosus, et magnum exemplum Romanæ eloquentiæ daturus, nisi illum enervasset felicitas*, inquit Senec. epist. 19.

Atavis.) Ex Non. Marcell. quasi *avi tata*, id est, pater. Avi proavus proprie atavus dicitur. Plaut. Pers. Scen. 1.

Pater avos, proavos, abavos, atavos, tritavos.

Qui his superiores sive anteriores sunt, majores appellantur.

Edite regibus.) Id est, viris principibus: quicquid garriant nonnulli de Etruriæ regibus; quamvis etiam illorum nescio quam et quo nixam fundamento seriem contexant, ut Mœcenati pater fuerit Menodorus, avus Menippus, Cæcina pruavus, Voiturenus abavus, Titus atavus, Turrhenus tritavus, Elbius majorum primus, etc. Certe divites quosque, et primarios viros nuncupari aliquando Reges, constat ex auctoribus tum profanis, tum etiam sacris. Vide infra Od. 20. v. 5. ibique Annot. lib. 3. Od. 29. *Tyrrhena regum progenies*,

O et praesidium, et dulce decus meum:
Sunt quos curriculo pulverem Olympicum
Collegisse juvat: metaque fervidis
Evitata rotis, palmaque nobilis

INTERPRETATIO.

o et meum columen, et carum mea gloria; sunt plerique *qui decurrentes gaudent conspergi pulvere Olympico, et quos meta non tacta rotis calidis, ac illustris victoria*

ANNOTATIONES.

2. *O et praesidium.*) Mœcenas fuit salutis atque dignitatis auctor ac defensor apud Augustum, non Horatio tantum, sed et Virgilio, Propertio, aliisque viris literatis præsidium ac tutela. Vide lib. 2. Od. 7. Tanta vero Mœcenatis apud posteros fama extitit, ut ad omnes Eruditorum Patronos id nominis transierit, quorum ex munificentia atque ope scientiarum fata pendere videantur.

Dulce decus meum.) *Decus* ex nobilitate: *dulce*, ex familiaritate viri Principis. Huc pertinet quod ait Persius Sat. 5. v. 116.

Omne vafer vitium ridenti Flaccus amico
Tangit, &c.

3. *Sunt quos, etc.*) Alii gymnicis exercitationibus impense student, alii agriculturæ, alii navigationi et mercaturæ, alii militiæ, alii venationi, etc.

Curriculo.) Pro curru, vel ipso curru, vel etiam loco, in quo decurritur, accipitur ista vox.

Pulverem Olympicum collegisse juvat.) Decurrendo stadium, sive Romæ in Circo, vel in Campo etiam Martio, sive apud Græciam in Ludis illis solemnibus, qui totius orbis frequentia celebrabantur, in quibus pentathlon, sive quinquertium, idest, quintuplex certamen, Jaculatio, disci jactus, stadii cursus, Saltus, Palæstra: sive mavis, Cursus, Pugilatus, Discus, Cestus, Lucta. Stadium longum erat pedes sexcentos. Victores Olympionicæ vocabantur, coronabantur, laudabantur: vacatione munerum curæ ac tutelæ, perpetuaque immunitate, donabantur; adeo ut Olympionicen esse censeretur aliquid majus quam Romæ de hostibus triumphus. Quatuor apud Græcos, ejusmodi celebres Ludi erant, Olympici, Pythii, Isthmii, Nemei. Annui quidam, ut Pythii; quinquennales Olympici et Isthmii; Nemei tertio quoque anno fiebant: plerique dies quinque durabant. Ab Olympicis Ludis nuncupatæ sunt Olympiades ea spatia seu intervalla duas inter Ludorum celebrationes comprehensa. Institutos fama est Ludos Olympicos anno 4400. ab Hercule Cretensi quidem, in honorem Pelopis, juxta flumen Alphæum, ad delubrum Jovis in Achaja, juxta Pisam et Elidem, in campo cui Olympia nomen. Victoribus oleagina dabatur corona. Vide Virgil. Georgic. 3. vers. 18. et seq. Alex. ab Alexandr. lib. 5. cap. 8. Cœl. Rhodig. lib. 13. cap. 17. Pythii Ludi fiebant in honorem Apollinis ob interfectum Pythonem serpentem. Coronabantur lauro victores. *Isthmii* a Theseo dicati Neptuno, vel Herculi, vel Melicertæ seu Palæmoni, (nam variæ sunt opiniones) in Isthmo seu in angustis faucibus Corinthiacis. Victorum corona e pinu erat. Denique Nemei Ludi celebrabantur vel in gratiam Herculis ob occisum in Nemea silva leonem prodigiosæ magnitudinis, apud Cleonas Achajæ civitatem in Peloponneso; vel, ut alii volunt, propter Archemorum Lycurgi puerum in Nemea silva defunctum. Victoribus ex apio corona conficiebatur. In istis omnibus Ludis præter exercitationes corporis, erant et ingenii certamina, videlicet poetarum victores heroas et athletas certatim laudantium. Vide Pindarum. Olympicis agona Musicum addidit Nero, qui et in iis non bigis sed decemjugi curru aurigavit, victoriamque tulit. Sylla Olympiade 175. athletas et reliqua ex Olympiis certamina Romam traduxit. Alex. ab Alex. ante cit.

4. *Metaque*) *Meta* lapis est, vel congeries quædam in acumen fastigiata, seu e lato in acutum erecta, circa quam currus, seu bigæ vel quadrigæ, seu etiam in mari naves cursum flectebant. Ovid. Met. 10.

Metasque imitata cupressus.

In Circo Romano metæ primum ligneæ, ab Imperatore Claudio factæ demum aureæ sunt. Alex. ab Alex. cit.

Fervidis evitata rotis.) Præcipuus erat labor et summa cautio in curuli certamine, ne in flexu currus impingeret ad metam ac diffringeretur. Apud Homer. Iliad. λ. Nestor Antilochum filium erudiens monet cavendum ut rotæ modiolus summam quidem metam attigisse videatur, sed lapidis ictum vitet, ne vulnerentur equi, currusque disrumpatur. Ergo non abs re in Olympiis nobilissima putabatur ea victoria curulis agonis. Patet ex Herodoto et Pindaro. Porro circa metam currus agitari debebat septies.

Auson. Epitaph. 35.

Phosphore clamosi spatiosa per aequora Circi
Septenas solitus victor obire vias.

Propert. lib. 2. Eleg. 25.

Aut prius infecto deposcit praemia cursu,
Septima quam metam triverit ante rota.

Græci duodenum flexum notant. Pindar. Olymp. Od. 3. *δωδεκάγναμπτον τέρμα* et Pyth. Od. 5. *ποδαρκέων δωδεκάδρομον τεμένεως*. Non prætermittam hic veterem Britannorum in regendis curribus bellicis industriam ac solertiam, ad quam usu quotidiano et exercitatione assuescebant, *ut in declivi ac praecipiti loco incitatos equos sustinere, ac brevi moderari et flectere, et per temonem currere, in jugo insistere, et inde se in currus recipere cito possent.* Cæsar Bell. Gall. lib. 4. c. 33. meminit et Juvenal. Sat. 4. v. 126.

5. *Palmaque.*) Athletis qui Olympia, Pythia, Nemea, Isthmia vicissent, Græci tantos honores tribuebant, *ut non modo in conventu stantes cum*

Terrarum Dominos evehit ad Deos.
Hunc, si mobilium turba Quiritium
Certat tergeminis tollere honoribus:
Illum, si proprio condidit horreo
Quidquid de Lybicis verritur areis,
Gaudentem patrios findere sarculo
Agros; Attalicis conditionibus
Nunquam dimoveas, ut trabe Cypria
Myrtoum pavidus nauta secet mare.
Luctantem Icariis fluctibus Africum
Mercator metuens, otium et oppidi

INTERPRETATIO.

extollit ad Deos orbis moderatores. Hunc, si conventus Romanorum inconstantium certatim evehit ad maximas dignitates: illum si congessit in suum granarium quidquid colligitur ex areis Lybiae; gestientem scindere sarculo rura paterna, nunquam deducas de proposito, etiam promissione opum Attali, ut nauta timidus findat navi Cypria undas pelagi Myrtoi. Mercator timens Africum ventum pugnantem cum aquis maris Icarii, commendat quietem, et agros sui pagi; paulo post tamen resarcit naves lace-

ANNOTATIONES.

palma et corona ferrent laudes, sed et cum reverterentur in suas civitates quadrigis triumphantes invehantur, atque vectigalibus a Republica constitutis totius vitæ spatio fruantur. Hæc Vitruv. lib. 4. Palma verò signum victoriæ passim apud omnes statuitur, ex Plutarcho, propterea quod ea est ejus natura ligni, ut urgentibus opprimentibusque minime cedat. Unde est illud Alciati Epigramma.

Nititur in pondus palma, et consurgit in altum:
Quo magis premitur hoc mage tollit onus.

6. *Terrarum dominos.*) Ista verba quidam accipiunt de *Romanis*, qui fuerint victores in ludis Circensibus, scilicet ob illud Virgilii, *Romanos rerum dominos*; nonnulli referunt ad vitam et fortunam Olympionicarum beatissimam, quæ et in proverbium abiit. Melius tamen alii ad ipsos *Deos* orbis dominatores.

Evehit ad Deos.) Ad Deorum felicitatem videtur evehere. Hinc et lib. 4. Od. 2. v. 18. *coelestes* appellantur Olympionicæ.

7. *Mobilium.*) Quidam *Nobilium*, leg. At illud aptissimum populi epithetum. *Quiritium*, e Romulo, qui post mortem et apotheosim Quirinus vocatur, Quirites Romani sunt dicti.

Sive quod hasta Quiris priscis est dicta Sabinis.
Ovid. Fast. 2.

8. *Tergeminis honoribus.*) Amplissimis, Tribunatu, Quæstura, Ædilitate, Prætura, Consulatu, Censura, Dictatura. Alii intelligunt iteratos Magistratus; nonnulli sublatos et congeminatos plausus in theatro, quales Moecenati gratulatur Horatius Ode 20. hujus libri.

10. *Libycis*) Martial. lib. 6. Epig. 86.

Possideat Libycas messes, etc.

apud Pindarum: *Λιβύα πυροφόρος. Libya tritici ferax*; Claudian. de laudib. Stilic. *Spicis insignis Africa* dicitur.

Areis.) Varro de Ling. Lat. 4. *ubi frumenta secta teruntur et arescunt.* Festus verò ait esse *locum vacuum, quasi exaruerit, et non possit quidquam generare.* Hinc et areæ vocantur loca in urbe pura, vacua, nullisque aedificiis occupata.

11. *Sarculo.*) Rusticum est instrumentum in modum falculæ incurvum, quo segetes noxiis herbis internascentibus leviter scalpendo expurgantur. Gallicè *un sarcloir*, Italicè *sarchio*. Sarrire, *sarcler*. Italicè *sarchiare*

12. *Attalicis conditionibus.*) Opulentissimis scilicet illis: vel toto Asiae regno, ubi Attalus Pergami rex floruit opibus tantis quidem, ut earum heredem non alium quam Populum Romanum indicarit a se instituendum. Hinc et splendida quælibet nominantur Attalica. Propert. lib. 2. Eleg. 13.

Nec sit in Attalico mors mea nixa thoro.

De Attalo plura lib. 2. Od. 18. Vid. Justin. lib. 36.

13. *Trabe Cypria.*) Navi fabricata ex optimis lignis, qualia ædificandis navibus aptissima reperiuntur in Cypro Mediterranei maris insula, de qua postea fusius ad Od. 3. v. 1. *Trabs.* Isidoro lignum unum quod transversum continet utrumque parietem. Festo duo ligna compacta: hinc *trabs* pro navi.

14. *Myrtoum.*) Pars Ægaei maris Euboeæ proxima, sic appellatur ex Plinio, ab insula parva, quæ hodie *Mandria*, olim *Myrtos*. Fabulatores volunt sic appellari a Myrtoo quodam in mare istud præcipitato; vel a muliere Myrtone. Porrò istud præ ceteris mare hic afferri videtur, quia naufragiis infestum nautis pavorem injiciat, vixque citra periculum navigari queat, ob crebras insulas et scopulos.

15. *Icariis fluctibus.*) Hodie *mar di Nicaria*. Ægei pars ad Samum ac Delum insulas, nomen habuit ab Icaro Dædali filio in illud delapso.

Transit et Icarium lapsus ubi perdidit alas
Icarus, et vastae nomina fecit aquæ.

Africum.) Ventum ab Africa flantem, vernacule *Sud-ouest*, inter meridiem et occasum. Virgil.

Creberque procellis
Africus.

Laudat rura sui: mox reficit rates
Quassas, indocilis pauperiem pati.
Est qui nec veteris pocula Massici,
Nec partem solido demere de die
Spernit: nunc viridi membra sub arbuta
Stratus, nunc ad aquae lene caput sacrae.
Multos castra juvant, et lituo tubae
Permistus sonitus, bellaque matribus
Detestata. Manet sub Jove frigido
Venator, tenerae conjugis immemor:
Seu visa est catulis cerva fidelibus;
Seu rupit teretes Marsus aper plagas.
Me doctarum hederae praemia frontium
Dis miscent superis: me gelidum nemus

INTERPRETATIO.

ras, paupertatis impatiens. Est alius qui non contemnit cyathos vini Massici veteris, neque detrahere aliquot horas ex die integro, modò jacentes habens artus sub arbuto virenti, modò ad originem placidam fontis sacrati. Militia placet multis, sonusque buccinae ac litui mixtus, et bella matribus execranda. Venator oblitus delicatae uxoris moratur sub aëre frigenti, sive canes fidi conspexerunt cervam, sive aper Marsus fregit retia rotunda. Hederae verò, merces doctorum capitum, me collo-

ANNOTATIONES.

17. *Laudat rura.*) Marcator rusticato laudat vitam, dum ingruit tampestas; at transacto periculo, negotiationem cogitat statim ut prius lucro inhians.

19. *Massici.*) In Massico monte Campaniæ crescebat optimum vinum. Nominisque et uvarum nobilitas perdurat etiamnum. Valda austerum, et stomacho robur dare dicitur. Athen. lib. 1. c. 21.

20. *Partem solido demere de die.*) Ad ganio indulgandum, intermissis negotiis ac seriis occupationibus.

21, *Arbuto.*) Gallicè. *arboisier*. Italicè, *corbezzolo*.

22. *Sacrae.*) Singulis fontibus præesse Nymphas et quædam Numina creditum pridem. Hinc illis victimæ et libamina florum ac vini. Vide lib. 3. Od. 13.

23. *Lituo tubae.*) Litnus minor tuba est et incorvus, insigne Augurum, ex Gell. lib. 5. c. 8. tuba diracta, sic a tubo quem refert appellata, gravi sono pedites excitabat, lituus autem acuto alongore equites.

Ovid. Matamorphos. lib. 1.

Non tubis directi, non aeris cornua flexi.

24. *Bellaque matribus detestata.*) Per quæ nempe orbantur viris ac filiis.

25. *Manet sub Jove frigido Venator.*) Cic. Tusc. 2. num. 40, *Consuetudinis magna vis est. Pernoctant venatores in nive, in montibus uri se patiuntur.*

Sub Jove.) Jovem pro aëre usurpari docet Macrobius. Varro ex Ennio; *Istic est is Jupiter, quem Graeci vocant aëra, qui ventus est et nubes, imber postea, atque ex imbre frigus, ventus post, fit aër denuò, etc.*

27. *Catulis fidelibus.*) Cicer. de Nat. Deorum 2. n. 158. *Canum tam fida custodia, tamque amans dominorum adulatio .... tam incredibilis ad investigandum sagacitas narium, tanta alacritas in venando, quid significat aliud, nisi se ad hominum commoditates esse generatos?* Vide Ælian. lib. 19. cap. 21. de animal. Huc spectat quod sunt quidam venatici canes, qui visu melius quam olfactu feras coosectantur. Gall. *chasser à vüe*. Italicè *cacciare colla vista*. Sunt porrò fideles ii qui a recta præda non aberrant in adventitiam. Gall. *qui ne prennent point le change: ou, qui gardent le change*. Ital. *che non si abbagliano: ovveso, i quali guardano la preda.*

28. *Teretes plagas.*) Soleot vanaturi silvas telis ac linteis circumdare, quibus ferae concludantur. *Teretes*, tereti fune confacta retia.

Marsus aper.) Apud Marsos Italiæ populos Sabinis affines silvæ plurimæ, in quibus venatio frequens.

29. *Doctarum hederae praemia frontium.*) Hederâ coronabantur Poetæ eximii, quique in certamine ingenii et industriae victores fuerant: vel quod æternitatem at immortalitatam carminis designet perpetuus ille viror hederæ, quemadmodum et lauri: siva quia Poetæ Baccho perinde ac hedera sacri sunt, ob enthusiasmum, quo Bacchantium mora interdum corripiuntur, val potius ob vini ad condenda carmina utilitatem. Unde noster postea asseret non posse diu placera aut vivere carmina *quae scribuntur aquae potoribus.*

Virgil. Eclog. 7.

Pastores hedera crescentem ornate Poetam.

30. *Dis miscent superis.*) Felicitate me similem Diis faciunt, ac perinde beatum, ut qui divinos honores consequuntur.

Nemus.) Quippe quod meditando et conscribendis versibus aptissimum. Nam

Carmina secessum scribentis et otia quaerunt.

Hinc et in iis locis constituuntur Nymphæ cum Satyris choros ducentes, id est, profunda at eru-

Nym-

Nympharumque leves cum Satyris chori,
Secernunt populo; si neque tibias
Euterpe cohibet, nec Polyhymnia
Lesboum refugit tendere barbiton.
Quod si me lyricis vatibus inseres,
Sublimi feriam sidera vertice.

INTERPRETATIO.

cant inter summos Deos: me silva frigida et celeres choreae Nympharum cum Satyris, segregant à vulgo, si neque Euterpe fistulas coercet, neque Polyhymnia dedignatur intendere lyram Lesbiam. Quòd si me annumeres Poetis lyricis, coelum attingam excelso capite.

ANNOTATIONES.

ditae cogitationes doctis viris sese immiscentes et insinuantes.

31. *Satyris.*) De his postea lib. 2. Od. 19. Rustica Numina sunt, quorum superna pars corporis humanam effigiem, inferior caprinam exhibebat: ceterùm rerum omnium cogoitionem habere atque hominibus impertire Satyri, Fauni, Silvani existimati sunt. Patet ex Virgilii Ecloga 6. in qua Silenus de abstrusiori rerum natura et origine solerter disserit. Vide Luciani Dialog. 26. cui titulus, *Dionysus.* Diodor. Sicul. Plin. lib. 7. c. 2. Satyri humano capite, sed cornuto calvoque, acutis auribus, depressis naribus, villoso corpore ab antiquis pinguntur. Plutarchus in Syllae vitâ refert, per Thessaliam et Macedoniam ad mare descendente Sylla, non longe Dyrrachio vicinaque Apollonia, apud Nymphaeum sacrum quemdam locum, colle virenti ac rivulis amoeno, obdormiscentem Satyrum, qualem Poetae Pictoresque effingunt, captum fuisse: qui perductus ad Syllam per varios interpretes interrogatus, quis esset; nihil quod intelligi posset respondit; tantùm vocem asperam hinnitu equino et hirci belatu mixtam edidit. Quo astantes ipseque Sylla obstupefacti Satyrum dimiserunt. Sanctus autem Hieronymus in vita Pauli Eremitae scribit, temporibus Constantini visum toti Alexandriae populo Satyrum: praeterea sancto Antonio apud eremum occurrisse homuncionem aduncis naribus, fronte cornibus aspera, cui extrema corporis in caprarum pedes desinerent: interrogatum vero quis esset, respondisse: mortalis ego sum, unus ex eremi incolis, quos delusa Gentilitas Faunos, Satyrosque appellat et colit.

32. *Secernunt populo.*) Supra vulgi humilem imperitamque turbam attollunt, ac velut sacrum a profa… …gregant. lib. 3. Od. 1.

Odi profanum vulgus et arceo.

Si neque tibias Euterpe cohibet, etc.) Si modò mihi suam opem non negent Musae. Tibiae pridem confectae ex ossibus crurum seu tibiarum gruis, cervi, etc. et hinc nomen. Vide Scaliger. poetic. lib. 1. cap. 20. Porro *Euterpe*, Musarum una, tibiarum inventrix dicitur, nomen autem sortita a cantus suavitate et a delectando: *εὖ bene, τέρπειν delectare.* Auson. Eclog. de Musis.

33. *Polyhymnia.*) Hæc inter Musas id muneris obtinet, ut multos canat hymnos, virorumque insignium laudationibus præsit. Unde nomen ei factum. Ita, inquam, scribunt Ovid. Fastor. 5. Herodot. lib. 7. etc. Aliis *Polymneia* a multiplici rerum memoria dicitur.

34. *Nec Lesboum refugit tendere barbiton.*) Si mihi concedat facultatem optimi carminis lyrici, qualem habuerunt Alcæus et Sappho e Lesbo Insula oriundi, de quibus postea hujus lib. 1. Od. 32. et lib. 2. Od. 13.

Barbiton.) Instrumentum musicum multas habens chordas: Anacreontis inventum facere videtur Horatius, Od. 32. et seq.

35. *Quod si me etc.*) Si tuum, o Mæcenas, accedat mihi judicium, sique me pronunties inter Poetas lyricos dignum recenseri, tum me Diis parem existimabo.

Lyricis.) Apud Græcos novem Poetæ lyrici celebrantur, Pindarus, Alcæus, Sappho, Stesichorus, Ibycus, Bacchilides, Simonides, Alcman, Anacreon. Apud Latinos Horatius princeps ac prope unicus. Huic addit Cæsium Bassum Quintilianus lib. 10. cap. 1.

36. *Sublimi feriam sidera vertice.*) Platonicorum erat sententia; Poetam infra Deum, et supra hominem esse.

AD AUGUSTUM CÆSAREM,

ODE II.

Deos omnes Romanis iratos esse, ob caedem Julii Caesaris: totamque Imperii spem in Augusto esse.

Jam satis terris nivis, atque dirae
Grandinis misit Pater: et rubente
Dextera sacras jaculatus arces
Terruit urbem:
Terruit gentes, grave ne rediret
Saeculum Pyrrhae nova monstra questae;

INTERPRETATIO.

Jupiter jam in terras immisit sat nivis et horrendae grandinis: vibransque fulmina in sacras arces manu flammata., Romae terrorem incussit. Alias etiam nationes fecit timere ne rediret triste tempus Pyrrhae conquerentis

ANNOTATIONES.

Ode est dicolos tetrastrophos. Tres quinque priores versus sunt Sapphici. Constant n trochæo, spondeo, dactylo, et duobus trochæis. Et sic scanduntur:

Jām sā | tīs tēr | rīs nīvīs | ātquĕ | dīræ |

Quartus est Adonicus, e dactylo et spondæo.

Tĕrrŭīt | ūrbĕm.

1. *Jam satis, etc.*) Optime Turnebus lib. 6. cap. 8. prodigia Cæsaris mortem secuta offensionem Deorum et iram ostendentia; atque augurium civilium deinceps bellorum eventumque portendentia Horatius commemorat: cum autem solerent prodigia et portenta procurari et expiari; itaque Deorum obsecrationibus et precibus placari, utrumque ea Ode reperies. Porro funestum ac dirum ostentum erat, cum ædes sacræ de coelo tangebantur. Cic. de Divin.

Nam Pater altitonans stellanti nixus Olympo,
Ipse suos quondam tumulos ac templa petivit,
Et Capitolinis injecit sedibus ignes.

Nivis atque dirae grandinis.) Postquam a Cassio et Bruto Julius Cæsar in Senatu interfectus est, nivis et grandinis tempestates prodigiosæ aliaque portenta acciderunt. Tiberis quoque exundans urbem agrosque foedavit. De quibus fusè Appianus lib. 4. Dio lib. 47. aliique. Illa vero prodigia a Diis velut immissa in ultionem occisi Principis, adulatorie noster aliique ejus sæculi Poetæ scripserunt, Augusti gratiam captantes, qui *omnium bellorum initium et causam hinc sumpsit, nihil convenientius ducens, quam necem avunculi vindicare, tuerique acta.* Sueton. Octav. cap. 10. Idque pro concione voverat, teste Dione lib. 45. Idem Sueton. cap. 29. *Extruxit aedem Martis Ultoris . . . . . . quam bello Philippensi pro ultione paterna suscepto voverat.*

Nivis.) Ingens nivium copia fecit eluvionem Tiberis, adeoque portenti loco habita est. Frustra ergo Scaliger Hypercrit. locum hunc Horatii redarguit.

Dirae grandinis.) Quoties erat grando solito major, lapidibus pluisse dicebant veteres et prodigium censebant, procurabantque. Tit. Liv. pluribus locis.

3. *Sacras jaculatus arces.*) Magna tunc Jovis ira, cum nec sibi sacratis parcit ædibus. Hinc verò portendi rerum mutationem credebant olim, teste Dione et aliis. Seneca quæst. natural. l. 2. c. 41. *Prima*, inquit, *manubia* (Tuscum est vocabulum, et significat fulmen; ne quid te moretur, Lector) *monet et pacata est, soliusque Jovis arbitrio mittitur. Secundam mittit Jupiter quidem; sed ex consilii sententia; nam duodecim advocat Deos: quae manubia prodest, at non impune. Tertiam idem mittit, sed adhibitis in consilium Diis quos Superiores vocant: et manubia haec tertia incendit et vastat, mutatque statum privatum et publicum quem invenit, etc.*

Urbem.) Romam, antonomasticè; urbium scilicet principem.

6. *Saeculum Pyrrhae.*) Diluvium simile Deucalionæo. Eluviones fuere plures, testibus Euseb. Hier. Isidoro, et aliis. Una mensium novem [illegible] Ogyge prisco: altera Niliaca unius mensis sub [illegible] et Prometheo Ægyptiis: tertia duorum men[illegible] sub Ogyge Attico: quarta mensium trium in Thessalia tempore Deucalionis et Pyrrhæ: quinta sub [illegible]teo Ægyptio. Has Poetæ nonnunquam jungunt [illegible]duntque, imo his tribuunt ea quæ ex sacris [illegible]bus acceperant de universali diluvio, quod [illegible]bit Moses Genes. c. 6. et seq. Sic et alii pariter [illegible]thnici. Apollodor. lib. 1. *Ubi Jupiter*, inquit, *aeneam*

Omne cum Proteus pecus egit altos
Visere montes:
Piscium et summa genus haesit ulmo,
Nota quae sedes fuerat palumbis.
Et superjecto pavidae natarunt
Æquore damae.
Vidimus flavum Tiberim, retortis
Littore Etrusco violenter undis,
Ire dejectum monumenta regis,
Templaque Vestae:
Iliae dum se nimium querenti
Jactat ultorem; vagus et sinistra
Labitur ripa, Jove non probante, U-

INTERPRETATIO.

ob prodigia inaudita: quando Proteus totum armentum duxit in excelsos montes, atque piscium genus adhaesit ulmi fastigio; qui locus fuerat palumbis cognitus: nec non damae timidae nataverunt in mari superfuso. Aspeximus flavum Tiberim ire prostratum monumenta regis Numæ, *et aedem Vestae, aquis magno impetu reflexis à ripa Tusciam spectante: dum hic flavius Jove indignante nimium indulgens uxori Iliae dolenti praeter modum, se vindicem ostentat, atque in laevum litus errat exundans.*

ANNOTATIONES.

prolem tollendam censuit, Deucalion Promethei consilio fabrefacta e lignis arca, repositisque in ea rebus ad vitam necessariis, ingressus in eam est cum Pyrrha uxore: tum Jupiter effusis large imbribus maximam Graeciae partem cooperuit; ut quicquid mortalium illic foret, interierit, praeter admodum paucos. Plutarchus de animant. comparat. refert columbam arca emissam Deucalioni nunciam tempestatis fuisse, cum remearet; serenitatis, cum evolaret.

Pyrrhae) Pyrrha uxor Deucalionis Thessaliæ regis: qui duo tantùm fuere superstites ex eluvione; navicula emergentes in Parnassum, ceteris montibus aqua submersis. Subinde verò consuluerunt Oraculum, quo pacto genus humanum posset reparari: acceptoque responso, jactis post tergum lapidibus id præstiterunt. Vide Ovid. Metamorph. 1. Virgil. Eclog. 6. Juvenal. Satyr. 1. v. 81. et seq. etc. Thessalica illa contigit eluvio annis fere quindecim ante Hebræorum ex Ægypto egressum; ut volunt quidam non absurdè.

7. *Omne cum Proteus, etc.*) Proteus custos Phocarum Neptuni, in eo diluvio, inquit Poeta, gregem suum, seu vitulos marinos deduxit in altos montes, qui prius vel in aquis, vel in ripa duntaxat degebant. Sunt enim ἀμφίβιοι Phocæ.

9. *Piscium et summa genus haesit ulmo.*) Fluctibus terræ superfusis pisces arborum summo cacumini, supremisque fruticibus adhærebant.

10. *Nota quae sedes fuerat palumbis.*) *At vix hoc persuadeas rerum naturae consultis*, inquit Scàliger. Quasi verò bene palumbes non hic intelligi queant, quas in arboribus constat nidificare, Quid porro quod scribit Suetonius Octav. c. 94. Cæsare silvam cædente, arborem palmæ in omen victoriæ servari jussam, e qua soboles enata paucis diebus sic adolevit, ut non modò æquipararet matricem, sed et obtegeret, *frequentareturque columbarum nidis.*

13. *Flavum Tiberim*) Seu ex eluvione turbidum, ut fit; seu quod, ut scribit Virgil. Æneid. 7.
Verticibus rapidis, et multa flavus arena.

Retortis littore Etrusco violenter undis.) Retroactis Romam versus aquis, repulsisque ab ostio maris Tyrrheni sive Etrusci, in quod influit: qua exundatione vastitatem urbi visus minari Tiberis. Huc pertinet quod refert. Dio lib. 45. flumina quædam in Italia contrarias in partes fluxisse, Augusti temporibus: piscesque innumerabiles a mari in continentem ejectos per ostia Tiberis.

15. *Monumenta regis.*) Numæ Pompilii, secundi Romanorum regis Palatium, quod et Curia Pompiliana et Regia vocabatur. Intelligunt alii cetera Numæ opera seu monumenta publica.

16. *Templaque Vestae.*) Ex Dionys. Halic. lib. 2. templa duo Romæ habebat Vesta, alterum a Romulo, alterum a Numa Pompilio conditum medio spatio Capitolium inter et Palatium, uno murorum ambitu utroque colle incluso.

Templa.) Abusive pro æde, quæ non erat augusta, sive augurio consecrata, at augustum erat illius atrium.

Vestae) Ejus ædes erat rotunda, quod terra quæ rotunda est, Vesta dicta fuit, quippe quæ rebus omnibus vestitur: vel quia vi sua stat. Alii aliter. Vide Cic. de Nat. Deor. 1. n. 67.

17. *Iliae.*) Matri Romuli, suæ uxori, conquerenti de nece Julii Cæsaris sibi consanguinei. Ilia jussu Amulii in Tiberim, ut volunt quidam, præcipitata, huic proinde fluvio nupta fertur: ab eoque indulgentiùs aequo vindicatur.

18 *Sinistra labitur ripa.*) Majorem ergo urbis partem, quae ad sinistram est, forum scilicet Romanum, atque Aventini Palatinique collium imam regionem exundans vastat Tiberis.

19. *Jove non probante.*) *Si omnia fato fiunt*, an

xorius amnis.
Audiet cives acuisse ferrum,
Quo graves Persae melius perirent;
Audiet pugnas, vitio parentum,
Rara juventus.
Quem vocet Divûm populus ruentis
Imperi rebus? prece qua fatigent
Virgines sanctae minus audientem
Carmina Vestam?
Cui dabit partes scelus expiandi
Jupiter? tandem venias precamur,
Nube candentes humeros amictus
Augur Apollo.

INTERPRETATIO.

Juvenes pauci culpa parentum audient aliquando *Romanos strinxisse gladios, quibus juste magis confoderentur Persae graves; discentque bella* civilia. *Quem Deorum populus invocet labente Republica? Quibus votis instabunt virgines sacratae apud Vestam obsecrationes minime suscipientem? Cui Jupiter dabit munus eluendi crimen?* O *Phoebe fatidice, obsecramus* ut *succurras; albos humeros*

ANNOTATIONES.

non probat Jupiter? aut si Jupiter non probat, cur adversus fatum Tiberis ruit? sive vult Caesaris ultor esse, quid igitur Romae pulcherrima et religiosissima quaeque demolitur, cum Romam ipsam Caesaris nepotibus promiserint fata? sic magna lis Horatio mota a Jul. Scaligero. Numquid vero nostrum erit viros inter tantos tantas componere rixas? At cavillationem agnosce, Lector, ne dicam sycophantiam vitilitigatoris. Probat Jupiter sane vindicari nefariam cædem Principis et Pontificis. Ovid. Fast. 3.

At quicumque nefas ausi, prohibente Deorum
Numine, polluerant Pontificale caput.

At non probat quod uxori Iliæ obsequentior fluvius ultra modum evagetur, eatque dejectum sacra profanaque sine ullo discrimine. Nec absurde alii scribunt, Jovi Diisque non placere quod Tiberis moliatur Cæsaris ultionem, quam Augusto fata reservabant.

20. *Uxorius.*) Uxori plus æquo deditus et indulgens. Virgil. Æneid. 4.

pulchramque uxorius urbem
Exstruis,

21. *Audiet cives, etc.*) Quasi vaticinatur Horatius peracta jam bella civilia, quibus Italia fœdata, et mutuis vulneribus cives absumti, juventusque imminuta ac prope exhausta fuerat.

22. *Graves Persae.*) Parthi, ut ad calcem hujus Odes annotabo, intelligendi. *Graves*, seu ob armorum pondus, seu quod Romanis diu graves incubuere, vel propter unam cladem Crassianam, de qua postea dicam amplius, tum alibi, tum praecipue lib. 4. Od. 15.

23. *Vitio parentum.*) Per ambitionem, cupiditatem, iram, in semet gladios stringentium, quibus hostes erant petendi.

27. *Virgines sanctae.*) Vestales ignis aeterni custodes. Vestae perpetua virginitate et summo cultu addictae, hincque ad placandum ejus numen potentiores. Cic. de Leg. 2. n. 20. *Virgines Vestales in urbe custodiunto ignem foci publici sempiternum*, et num. 29. *Vesta quasi focus urbis . . . . et colendae Virgines praesunt, etc.* Vide A. Gellium lib. 1. cap. 12. ubi inter alia bene multa, haec scribit: *Vestalem virginem minorem annis sex; majorem quam annos decem natam capi fas non esse; patrimam et matrimam esse oportere: neque lingua debili, sensuve aurium deminutam aliave quavis corporis labe insignitam: nec quae ipsa, aut ejus pater emancipatus sit: aut cujus parentes servitutem servierint, vel in sordidis negotiis diversentur, etc.*

Minus audientem.) Prae ira graviori et fere inplacabili, tum ob effusum impie sanguinem sibi cognatum, ut jam ante dixi, tum ob sacrilegam percussorum audaciam, qua summum Sacerdotem violarant, absque ulla Numinum reverentia. Ovid. Fast. 3. ita Vesta loquitur:

----- Meus fuit ille Sacerdos.
Sacrilegae telis me petiere manus.

30. *Venias precamur.*) Invocat praecipue Apollinem, qui et Trojanis pridem, et post Romanis semper impense favit.

31. *Nube candentes humeros amictus.*) Missis aliorum interpretationibus, hunc locum optime intelligas cum iis qui putant allusisse Horatium ad id quod commemorant anno caedem Julii Caesaris consecuto Solem caligine obvelatum semper fuisse, quasi in sceleris admissi execrationem. Plutarch. in Caesare, Dio lib. 45. Plin. lib. 2. cap. 30. *prodigiosus*, inquit, *Solis defectus, occiso Dictatore Caesare, totius penè anni pallore continuo.*
Virgilius Georgic. 1.

Sol etiam extincto miseratus Caesare Romam;
Cum caput obscura nitidum ferrugine texit:
Impiaque aeternam timuerunt saecula noctem.

32. *Augur Apollo.*) Quippe qui divinationibus praeesse credebatur.

Sive tu mavis, Erycina ridens,
Quam Jocus circum volat, et Cupido:
Sive neglectum genus, et nepotes
Respicis auctor;
Heu! nimis longo satiate ludo:
Quem juvat clamor, galeaeque leves,
Acer et Mauri peditis cruentum
Vultus in hostem.
Sive mutata juvenem figura,
Ales in terris imitaris, almae
Filius Majae, patiens vocari
Caesaris ultor.
Serus in coelum redeas; diuque
Laetus intersis Populo Quirini:
Neve te nostris vitiis iniquum
Ocior aura
Tollat: hic magnos potius triumphos;

INTERPRETATIO.

nube velatos habens: seu vis potius adesse, o blanda Venus, circa quam joci et amores volitant: seu abjectam prolem atque posteros respicis, o Mars Romanae gentis *parens; eheu bello nimis diuturno satiate: qui gaudes vociferationibus, et galeis politis, atque aspectu Mauri peditis ergà saevum adversarium feroci: sive immutata specie adolescentem exhibes in terra, tu alatus filius benignae Majae, sinens te dici vindicem* Julii *Caesaris: tardè remigres in coelum, diuque maneas cum Populo Romano, neque celerior ventus rapiat te nostris criminibus infensum,*

ANNOTATIONES.

33. *Erycina.*) Post Apollinem, Veneris opem implorat: quae mater Æneae, a cujus filio Iulo Caesar Julius. Venus porro in Eryce Siciliae monte fanum habebat, unde Erycina dicta. Romam postea translata in aedem ipsi sub hac appellatione consecratam extra portam Collinam. Nec omittendum quod Venus Caesaris dicta sit genitrix, et ab eo dicata etiam aede singulari cultu honorata; in castris denique ejus tessera fuit genitrix Venus; sicut in Syllae Apollo, in Antonii Lar Deus, in Pompeii junioris Pietas, in Majoris Hercules invictus.

35. *Sive neglectum.*) Ad Martem denique convertitur, patrem scilicet Romuli, Romanaeque adeo gentis auctorem.

37. *Longo satiate ludo.*) Tot bellis civilibus, quae sunt ludus Martis. *Clamor* bellicus in pugnae conflictu. *Galeae leves*, ardente scilicet bello saepius contrectantur et poliuntur.

39. *Acer et Mauri peditis cruentum vultus in hostem.*) Truculentus erat Maurorum vultus. Respiciunt hic aliqui ad historiam: grave nempe bellum Jubae Mauritaniae regis adversus Jul. Caesarem. De quo Sueton. cap. 66. *Fama hostilium copiarum suos perterritos . . . . confirmabat . . . . cum expectatio adventus Jubae terribilis esset, etc.* Non male quidam censent reponendum hic, *Marsi peditis.* Isti enim optimi Italiae et Romani exercitus milites potius videntur fuisse commendandi, quàm hostes et alieni.

41. *Sive mutata, etc.*) Augustus, quòd valde ingeniosus, Mercurius audiebat.

Juvenem imitaris.) Vulgaris erat opinio et fama, Mercurium Julii Caesaris vindicem esse, assumpta juvenili figura Augusti, qui natus erat annos tantum novemdecim, quando Caesar interfectus est.

43. *Majae.*) Mater haec Mercurii erat.

44. *Caesaris ultor.*) Sueton. Octav. cap. 10 et 29. antea cit. Ovid. Fast. 3. Caesaris interfectores tale nefas ausi, inquit,

Morte jacent merita. Testes estote Philippi;
Et quorum sparsis ossibus albet humus.
Hoc opus, haec pietas, haec prima elementa fuerunt.
Caesaris, ulcisci justa per arma patrem.

45. *Serus in coelum redeas.*) Sic multos annos Augusto exoptat, ejusque praesentiam opemque Populo Romano necessariam atque amabilem asserit Poeta. Vide Sueton. Octav. cap. 56.

49. *Magnos triumphos.*) Sueton. Octav. cap. 22. *Curules triumphos tres egit. Dalmaticum, Actiacum, Alexandrinum, continuo triduo omnes. Bis ovans ingressus urbem est, post Philippense, et rursus post Siculum bellum.*

Hic ames dici pater, atque Princeps:
Neu sinas Medos equitare inultos
Te Duce, Caesar.

INTERPRETATIO.

Ama potius hic ingentes triumphos, et appellationem parentis auctorisque: neque patiaris, o Caesar, te imperante, Medos impune in equis vagari.

ANNOTATIONES.

50. *Hic ames dici pater.*) Ex Sueton. Octav. cap. 58. nullo magis honore lætatus est Augustus, quàm cum ab universis maximoque consensu pater patriae consalutatus est. Id enim cognomen afferenti mandantibus cunctis. Valerio Messalae illacrimans ita respondit: *Compos factus votorum meorum, P. C. quid aliud habeo Deos immortales precari, quàm ut hunc consensum vestrum ad ultimum vitae finem mihi perferre liceat?*

Atque Princeps.) Cornel. Tacit. Annal. initio *Lepidi atque Antonii arma in Augustum cessere: qui cuncta discordiis civilibus fessa nomine Principis sub Imperium accepit.* Et Dio lib. 53. ita scribit: *Princeps Senatus dictus est sexto Consulatu: eo more, qui integro etiamnum Populi in Repub. statu, receptus erat.*

51. *Medos.*) A Medis ad Persas, et ab his ad Parthos tandem Orientis Imperium transiit. Hinc promiscue tria vocabula ista usurpantur saepius ab Horatio.

Inultos.) Tunc populis istis inferre bellum meditabatur Augustus. Vide Oden 19. hujus libri.

Equitare.) Equitatu suo Romanis insultare. Vel quòd urbana etiam negotia equitando Parthi obirent, Strabone teste.

ODE III.

Navi, qua Virgilius Athenas vehebatur, precatur incolumitatem: deinde in hominum temeritatem invehitur.

Sic te Diva potens Cypri,
Sic fratres Helenae, lucida sidera,
Ventorumque regat pater,
Obstrictis aliis, praeter Iapyga,
Navis, quae tibi creditum

INTERPRETATIO.

Ita te salvam *ducant Cypri Domina*, *et parens ventorum, conclusis reliquis*, *et Helenae fratres astra fulgentia*, *excepto Iapyge: O navis, quae debes*

ANNOTATIONES.

Ode est dicolos distrophos. Primus quisque versus Choriambicus trimeter, constans e spondeo, choriambo et Pyrrhichio. Ita scanditur:

Sīc tē | Dīvă pŏtēns | Cyprī |

Alter quisque versus est Choriambicus Asclepiadeus tetrameter: constans e spondeo, duobus choriambis et pyrrhichio:

Sīc frā | trēs Hĕlĕnae | lūcĭdă sī | dĕră | .

Sic te Diva) Venustatis et elegantiarum plena est hæc Ode: voces habet et sententias perinde graves, exempla insignia, oratoriam tractationem egregiam. Denique hic triumphat heroicus ille spiritus, quem in Poeta nostro laudat Quintilianus, ut Lyricorum fere unum legi dignum existimet.

Sic.) Particula est adjurantis et voventis. Sic te Dii ventique integram servent precor, inquit, ut tu sospitem deferas Virgilium, o navis. Ille navigationem instituebat Athenas jam quinquagenario major, ut divino Æneidos operi coronidem imponeret.

Diva potens Cypri.) Venus, quae praecipuos habebat honores apud Cyprum insulam maris Mediterranei, Ciliciam inter et Syriam. Variis illa dominis subinde paruit: a Turcis denique est occupata, et erepta Venetis anno 1570. Cur autem invocatur Venus, ut faveat naviganti? An, quòd opinatur Marcilius, ejus nomen in puppi appictum, et navis insigne erat et tutela? an quod Veneris stella navigantibus utilis? an quòd fabulantur e maris spuma procreatam in mare jus et imperium obtinere? Virgil. Æneid. 5. Neptunus in Venerem ita alloquitur:

Fas omne est, Cytherea, meis te fidere regnis,
Unde genus ducis.

Ovid. Epist.

Illa (Venus) *dedit faciles auras ventosque secundos,*
In mare, nec mirum, jus habet orta mari.

2. *Fratres Helenae.*) Castor et Pollux. Leda Tyndari Laconiae regis uxor, ut ajunt, ova duo peperit, e quorum altero prodierunt Pollux et Helena immortales e Jove nati, ex altero Castor et Clytemnestra mortales e Tyndaro. Hinc illi Tyndaridae vocantur Latinis quidem, a Graecis vero Jovis filii, *Διόσκουροι*. Porro quòd a piratis ac praedonibus mare, dum viverent, liberassent, a Neptuno dicontur adepti esse potestatem naufragis opitulendi. Hinc *σωτῆρες* dicti: et hinc *lucida sidera*: in astris nimirum recensetur Castor et Pollux: eorumque stellae cum simul apparent, salutares; cum solitariae, graves et noxiae creduntur. Arnobius ignes seu fulgores marinos vocat. Vide Plin. lib. 2. cap. 37. Hygin. lib. 2. etc. et infra Od. 12. hujus libri annot.

3. *Ventorum Pater.*) Jovem intelligit Marcilius, quia veteribus Physicis Jupiter est aër agitatus et fluens, adeoque id quod ventum appellamus. Alii melius exponunt de Æolo, qui ventorum rex et pater dictus, quòd ventorum astrorumque rationem apprime calluerit. Is regnavit Iliacis temporibus apud insulas Æolias, quae et Vulcaniae, Italiam inter et Siciliam positae. Plin. lib. 3. cap. 8. et 9.

4. *Obstrictis aliis.*) Ceteri venti minime propitii retineantur, unus emittatur Iapyx Virgilio commodus in fines Atticos properanti. Alludit Horatius ad utrem Ulyssi ab Æolo [illegible]tum, in quo venti erant inclusi, praeter Z[illegible]m navigationi ejus utilem. Quidam leg[illegible]structis, sed male. Homer. modò cit. Odyss. *κ. κατέδησε* *ligavit.* Virgil. Æn. 1. inclusos carcere ventos passiter canit.

Iapyga.) Ventus ille ex Apuliae finibus proficiscitur, adversus Eurum flat, idem propemodum atque Caurus, in Graeciam proinde ex Italia solventibus plane utilis. Vide Gell. lib. 2. c. 22.

Debes Virgilium, finibus Atticis
Reddas incolumem, precor;
Et serves animae dimidium meae.
Illi robur et aes triplex
Circa pectus erat, qui fragilem truci
Commisit pelago ratem
Primus: nec timuit praecipitem Africum
Decertantem Aquilonibus,
Nec tristes Hyadas, nec rabiem Noti;
Quo non arbiter Adriae
Major, tollere seu ponere vult freta.

INTERPRETATIO.

Virgilium tibi commissum oro ut eum sospitem applices ad litus Atheniense, ac tuearis partem *dimidiam animae meae. Is* profecto *circa cor habebat lignum tresque aeris* laminas, *qui primus mari saevo credidit navim frangi facilem, neque metuit Africum violentum cum Borea pugnantem; neque Hyadas noxias, neque furorem Austri; quo nullus est dominator in Adriatico mari potentior sive concitare, sive placare.*

ANNOTATIONES.

6. *Virgilium.*) Huic cum Poeta nostro familiaritas maxima, ut mirum non abs re videatur, quòd nullam fecerit usquam mentionem Lyricorum principis Heroicorum ille Princeps.

Finibus Atticis.) Attica regio Helladis in angulo Orientali et Australi, ubi longe praclarissima et nominatissima civitas caput extolit, *Athenae omnium doctrinarum inventrices.* Cic. 1. de Orat.

8. *Animae dimidium meae.*) S. August. Confess. lib. 4. cap. 6. *Bene*, inquit, *de amico suo dixit quidam*, dimidium animæ meæ: *Nam ego sensi animam meam et animam illius unam fuisse animam in duobus corporibus: et ideo mihi horrori erat vita, quia nolebam dimidius vivere*, etc. altero scilicet mortuo. Vide Pers. Sat. 5. vers. 22. et infra lib. 2. Od. 17.

9. *Illi robur et aes triplex, etc.*) Is habebat cor ligno quovis et ære durius, χαλκεοκαρδιος Theocrit. Idyll. 13. huic ferreum pectus erat, qui primus ausus est mari se credere, atque ut canit Juvenal. Sat. 12. vers. 57.

I nunc, et ventis animam committe dolato
Confisus ligno, digitis a morte remotus
Quatuor aut septem, si sit latissima taeda.

Sophocles in Antigone ait multa quidem cerni stupenda, ut nihil magis quàm quòd homo fluctus tumidos navicula tamen subire non formidet. Vide Plin. Proœm. lib. 19.

Robur.) [redacted] qualibet re duriore usurpatur. Virgil. Aeneid. [redacted]

aeternaque ferri
Robora.

12. *Primus.*) Typhis Bœotius, inquiunt, a Pallade edoctus navim primus fabricavit, quæ Argo dicta est; eaque Colchicam expeditionem est aggressus Jason. Vide Plin. lib. 7. cap. 56. Constat tamen ante illud tempus fuisse navigatum. Testis Herodotus de Phœnicibus et Græcis. Ex Athen. lib. 15. c. 13. Janus navigia primus reperit. Ex Tucyd. et Libanio primi Corinthii naves concinnarunt.

Africum.) Meridionalem ventum, Aquilonibus proinde colluctantem. De eo ja[redacted] 1.

14. *Tristes Hyadas.*) Ab ve[redacted]re dictæ sunt, quod pluvias ferant ex stellæ se[redacted]n fronte Tauri collocatæ: Latinis *Suculae* vocantur. Cic. 2. de Nat. Deor. n. 111.

Rabiem Noti.) A Meridie flat Notus, nebulosus et humidus, et hinc nomen; nam Græce νοτις humor dicitur. Vide Gell. jam cit. lib. 2. cap. 22.

15. *Quo non arbiter Adriae major.*) Ratio patet ex rerum situ et natura lib. 3. Od. 3. *dux inquieti turbidus Adriae.* Atqui hypercriticé Jul. Scaliger, *Austrum*, inquit, *praeter ceteros ventos summum habere imperium in mare Adriaticum scribit Horatius: quod esse falsum intelliget quisquis sciet Adriaticum recta excurrere in Vulturnum, cujus impetu etiam crescit Jonio subinvecto Adriaticum. Boreae quoque subjectum est qui ex alto spirat: ... Auster autem ex devexiore parte flans Apennino frangitur: quamobrem non subruit, sed radit, etc.* At Pontheus ex Petro Medina Hispano, qui rei nauticæ et ventorum rationem luculenter investigavit, egregie Poetam nostrum tuetur et vindicat: *Austrum*, inquit, *arbitrum Adriae recte ait Horatius.* Nam etsi non omnino in Notum excurrat Adriaticum mare, ut scribit Scaliger, nihilominus ita se habet, ut non minus ab Austro quam a Vulturno possit concitari. Enimvero principales quinque venti duas quertas habent; (ita loquuntur Nautæ et ventorum periti) ergo Vulturni quartæ duæ sunt, una ad Subsolanum, altera ad Austrum respicit. Porro hujusmodi venti principales et integri uno referuntur; intra quos alii sunt quos medios vocant. *non profecto quòd minori spiritu ac vehementius ferantur quàm illi, sed quòd in eorum medio describuntur.* Itaque tam vehementes esse quartas quàm principales, perspicuum sit. Hæc illi.

Adriae.) Adriæ seu Adriaticum mare, hodie

Quem mortis timuit gradum,
    Qui siccis oculis monstra natantia,
Qui vidit mare turgidum, et
    Infames scopulos Acroceraunia?
Nequicquam Deus abscidit
    Prudens Oceano dissociabili
Terras, si tamen impiae
    Non tangenda rates transiliunt vada.
Audax omnia perpeti
    Gens humana ruit per vetitum nefas,
Audax Japeti genus
    Ignem fraude mala gentibus intulit.
Post ignem aetherea domo
    Subductum, macies, et nova febrium

INTERPRETATIO.

fluctus velit. Quod mortis genus formidavit qui sine lacrymis aspexit pisces *monstruosos nantes, ac mare intumescens, et Acroceraunias rupes naufragiis famosas? Frustra Deus providus terram, segregavit a mari disjungendo: si naves sceleratæ transeunt nihilominus vada minime tentanda. Mortalium genus quidlibet aggredi non veretur, ferturque ad facinora prohibita. Temerarius Japeti filius populis advexit ignem furto improbo. Post ignem cœlo subreptum terras invasit macies et frequentia morborum insolita,*

ANNOTATIONES.

Sinus Venetus inter Italiam, Græciam, Illyricumque, longe porrigitur ad Septentrionem.

17. *Quem mortis timuit gradum.)* Quidam tres gradus mortis afferunt, fatum, genituram, casum: alii mortis accessus intelligunt: certe parum ad rem. Nostra videatur interpretatio verior quo simplicior. Varia naufragorum mortis genera, si lubet accipe, fluctibus submergi, a piscibus devorari, ad rupes allidi, vel in scopulos insulamve desertam, ejici, ibique omni ope destitutum contabescere et mori. Præterea contigit aliquando navigantes tempestate ingruente dispelli ad barbaras oras, ubi vel ab Anthropophagis dilaniantur, vel Idolis mactantur; quo quidem fati genere tantum non absumpti sunt Orestes et Pylades apud Tauricam regionem. Vide Euripid. Iphigen. in Tauris: item nostras annotat. lib. 3. Od. 4. v. 33. ad eas voces: *Brittannos hospitibus feros.* Adde et aliud, navi etiam integra, periculum moriendi vel siti vel fame, reflantibus et contrariis diu ventis, nimirum in navigatione longiori: sive cum aqua dulcis jam rara ad dimensum distribuitur siticulosis: sive cum deficientibus omnibus cibariis, navigantium unus, vel aliorum conspiratione vel sorte assumitur jugulandus, urgente scilicet extrema necessitate alimento cæteris futurus. Quod nec cogitari potest absque horrore.

18. *Monstra natantia.)* Cete grandia et immania. Juen. Sat. 14 *Oceani monstra.*

20. *Acroceraunia.)* Excelsi in Epiro montes, quod crebro fulmine percutiantur earum fastigia, sic dicti. κεραυνὸς *fulmen*, ἄκρον *summum*. Hic designat Horatius Acroceraunium Promontorium Jonio mari imminens, vulgo, *Capo della Chimera*, aliis *Capo della Lengueta.* In Epiro situm est, non procul Albaniæ finibus.

21. *Nequicquam Deus abscidit, etc.)* Voluit Deus pericula maris arcere ab hominibus; ipsi vero illis se ultro committunt. Bene Poeta Græcus ait: quanto est dulcior mater quam noverca, tanto esse terram mari optabiliorem. Bias autem sapienter dicebat: nec vivis nec mortuis accenseri navigantes debere.

25. *Omnia perpeti.)* Quælibet agendo patiendoque moliri, ut nihil grave aut arduum videatur.

27. *Japeti genus.)* Prometheus, de quo postea Ode 16. et lib. 2. Od. 13. Scribit Theophrastus, idcirco dici Prometheum hominibus dedisse ignem Cælo direptum, quia Philosophiam ac lumen vitæ intellectualis, quæ divina est, mortalibus invexit. Ex Cle. Tuscan. 5. et aliis. Prometheus Caucaso affixus fingitur, quod ex eo monte altissimo siderum naturam ac motum studiose contemplaretur: ibique cœlestium cognitioni sedulo incumberet. Et quod exinde fulminum rationem perscrutatus hominibus indicasset, fabulati sunt ignem coelestem ab eo surreptum ac in terras delatum. Denique vultur seu aquila cor illius vellicans optime significat anxietatem animi naturæ arcana rimantis et non sine labore investigantis. Eccles. 2. *In multa sapientia multa indignatio . . . . . labor et afflictio spiritus: et qui addit scientiam addit et laborem.*

29. *Post ignem aetherea, etc.)* Animadverte expressa fabulis Adæ peccatum, peccatique stipendia; mortem, morbos, molestias, etc. ex Hesiodo, cum ignem furatus esset Prometheus ad animandas statuas e luto a se fictas, iratus Jupiter Pan-

Terris incubuit cohors·
Semotique prius tarda necessitas
Lethi corripuit gradum.
Expertus vacuum Daedalus aera
Pennis non homini datis.
Perrupit Acheronta Herculeus labor.
Nil mortalibus arduum est.
Caelum ipsum petimus stultitia: neque
Per nostrum patimur scelus
Iracunda Jovem ponere fulmina.

INTERPRETATIO.

atque sera necessitas mortis antea dilatae passum acceleravit. Daedalus per inanem aerem volare tentavit alis homini non concessis. Vis Herculis sibi patefecit aditum ad Inferos. Nihil est hominibus intentatum. Cœlum ipsum affectamus per dementiam. Et nostris criminibus non sinimus Jovem iratum dimittere fulmina.

ANNOTATIONES.

doram in terias misit, quæ aperta pyxide mala omnia diffudit.

32. *Tarda Necessitas.)* Melioribus sæculis vita erat homini diuturnior. S. Cyprian. Epist. 11. S. August. lib. 2. de Civ. cap. 14. Porro ex sacris codicibus noverant Ethnici productiorem ac longiorem fuisse vitam primis hominibus. Plin. procem. lib. 14. *Quando voluptas vivere cœpit, vita ipsa desiit.*

34. *Dædalus.)* Is faber Atheniensis peritissimus erat et perquam ingeniosus, multa quidem invenit: navi primus dicitur vela, malum, antennas imposuisse. Pausanias in Bœoticis. Plin. lib. 7. cap. 56. iam cit. Inde fabulati sunt Dædalum pennis sibi cera compactis avolasse Minoia regna fugientem, de quo Virg. Æneid. 6. v. 14. Ovid. Metam. 8. Diodor. Sic lib. 5. cap. 13. etc.

36. *Perrupit Acheronta Herculeus labor.)* Is Inferorum fluvius pro ipsis inferis non raro ponitur. Synecd. De Hercule, ejusque laboribus, alibi nos; cit. vero Diodor. fuse lib. 5. cap. 2. etc.

38. *Cælum ipsum petimus.)* Sic Pheton, de quo lib. 4. Ode 11. Sic Gigantes, de quibus lib. 2. Od. 12. et 19. lib. 3. Od. 4. etc.

AD L. SEXTIUM.

ODE IV.

Veris descriptio: vitae brevitas: carpendae voluptates.

SOLVITUR acris hymes grata vice veris et Favoni:
Trahuntque siccas machinae carinas:
Ac neque jam stabulis gaudet pecus, aut arator igni:
Nec prata canis albicant pruinis.
Jam Cytherea choros ducit Venus, imminente Luna:
Junctaeque Nymphis gratiae decentes

INTERPRETATIO.

ASPERA hyems relaxatur jucunda vicissitudine veris ac Zephyri: et machinæ deducunt in mare naves siccas: jamque nec greges amant stabula, nec agricola focum: neque prata albescunt pruinis candidis. Nunc Venus Cytherea choreas agit, ad Lunam super lucentem: Charites vero cum Nymphis pulsant terram modo hoc modo illo pede; dum

ANNOTATIONES.

Ode est dicolos distrophos, unica vero sui generis. Primus quisque versus est Dactylicus Archilochius heptameter. Quatuor primi pedes sunt vel dactyli vel spoodei: tres ultimi sunt trochai. Sic:

Sōlvĭtŭr | ăcrĭs hỹ | ēms grā | tā vĭcĕ | vērĭs | et Fă | vōnĭ |

Secundos quisque versus est Archilochius, constans e penthemimeri Jambica: Primus pes spondeus vel Jambus: secundus semper Jambus, cum syllaba: tres postea sequuntur truchæi: sic

Trăhūnt | quĕ sīc | cās | māchĭ | næ că | rīnās

Nonnuli tricolon faciunt Odem hanc, et sic distinguunt versus,

Solvitur acris hyems grata vice
Veris et Favoni:
Trahuntque siccas, etc.

1. *Solvitur etc.)* Terra quæ prius hyeme et frigore stricta fuerat, jam resolvitur et aperitur grato reditu vernæ tempestatis; in qua et areolæ florum explicant sese; et mare gelu ante præclutum jam adiri et navigari potest. Veris descriptionem, si lubet, pete, Lector, e Virg. Georg. 2. 1. 324. et seq.

Favoni.) Favonius, a *fovendo* vel *favendo* dictus, idem qui Zephyrus, qui ventus flare incipit initio veris. Vide lib. 3. Od. 1. Annot. ad vocem, *Zephyris.*

2. *Trahuntque siccas, ec.)* Jam machinis ad mare subducuntur naves quæ per hyemem in sicco positæ fuerant extra aquam, in navalibus. *Machinae* instrumenta quibus graviores quæque moles facilius moventur. Nonius Marcell. palangas vocat, et sic describit: *palangæ*, inquit, *dicuntur fustes teretes, qui navibus subjiciuntur, quando attrahuntur ad pelagus; vel cum ad littora subducuntur.*

5. *Cytherea.)* Cythera hodie *Cerigo*, Insula maris Ægæi ad oram Peloponnasi. In ea templum Veneri antiquissimum. Inde *Cytherea* cognomen.

Choros ducit Venus imminente Luna.) Novilunii lætitiam et sacra hic plures notari volunt: sicut lib. 3. Od. 10. v. 9. At alii Calendas Apriles Veneri sacras intelligunt, qui mensis ab aperiendo dictus convenit iis, quæ Initio hujus Odes afferuntur. Alii Calendas Martias accipiunt, sive matronalia, de quibus Ovid. Fast. 3. Nam quamquam matronarum iste festus, inquit Marcilius, et nihil pertinebat ad viros austeros quidem et negotiosos: verum lætus erat hilarioribus quoque nepotulis Veneriis, ut Flacco et similibus, paratis semper castillare partem lætitiæ inter Veneres illas, et gaudentibus spectare Nympharum choreas ac mulierum cœtus et choros.

Imminente Luna.) Incipientem Lunam intelligunt Interpretes mox citati; nobis vero magis placent alii qui Lunam provectiorem ac desuper lucentem explicant, adeoque nolunt ipsas hic accipi Calendas vel Martii vel Aprilis.

6. *Junctæque Nymphis Gratiae, etc.)* Cum Venere tripudiant et saltant Nympæ, Gratiæque tres, Aglaja, Euphrosyna, Talia. Sannazar:

Tum manibus simul implicitis per gramina festas
Exercent choreas: alios aliosque reflexus
Inter se laetae repetunt: nunc corpora librant
In saltus: nunc molle latus, nunc candida jactant
Brachia, et alterna quatiunt vestigia planta.

Alterno terram quatiunt pede, dum graves Cyclopum
Vulcanus ardens urit officinas.
Nunc decet aut viridi nitidum caput impedire myrto;
Aut flore, terrae quem ferunt solutae.
Nunc et in umbrosis Fanno decet immolare lucis,
Seu poscat agnam, sive malit hoedum.
Pallida mors aequo pulsat pede pauperum tabernas,
Regumque turres. O beate Sexti,
Vitae summa brevis spem nos vetat inchoare longam.
Jam te premet nox, fabulaeque Manes,
Et domus exilis Plutonia: quo simul mearis,
Nec regna vini sortiere talis:

INTERPRETATIO.

Vulcanus fervens accendit fornaces operosas Cyclopum. Nunc juvat caput unguentis *delibutum coronare vel myrto virenti, vel flore, quem producit tellus aperta. Nunc etiam convenit Fauno sacrificare in lucis opacis, sive petat agnam sive hœdum. Mors pallens æquali pede diruit egenorum casas atque Regum palatia. O fortunate Sexti, breve spatium vitæ prohibet nos incipere spem diuturnam. Statim urgebunt te tenebræ, et Inferi celebratissimi, et Plutonis domus levis: ad quam ubi deveneris, neque talorum jactu eliges regem convivii.*

ANNOTATIONES.

7. *Dum graves Cyclopum, etc.)* Dum Vulcanus in Ætna monte Jovi cudit fulmina æstate sequenti vibranda. *Cypclopes* ex Hesiod. Theog. Cœlo Terraque nati; ex aliis, Neptuni ex Amphitrite filii, Vulcano adesse ministri dicuntur et ferrariam exercere: alii aiunt Siciliæ populos fuisse barbaros et prædones. Vide Plin. lib. 7. cap. 2. init. et Virg. Georg. 1. v. 471. et Æneid. 8. vers. 418. et seq. Nomen a κύκλος *circulus*, et ὤψ *oculus*, quod unum haberent oculum in fronte instar circuli.
Virgil. de Polyphemo, Æn. 3. v. 635.

telo lumen terebramus acuto
Ingens, quod torva solum sub fronte latebat,
Argolici clypei aut Phœbeae lampadis instar.

8: *Vulcanus.)* Is Junone Joveque natus, ob deformitatem dejectus est ab iis in insulam Lemnum. claudus e casu factus; ubi officinam instituit ferrasiam, quam tamen alii collocant in Ætna monte apud Siciliam; alii in Hiera, quæ una est e Vulcaniis insulis.

9. *Nunc decet aut viridi, et)* De myrto, deque coronarum et unguentorum usu in conviviis apud veteres celebri, plura dicam postea. Vide ultimam Oden hujus libri.

11. *Fauno.)* Huic ruria Deo sacrificabatur Idibus Februarii ex Ovid. Fast. 2. Nimirum placabatur initio veris, ut propitius esset gregibus, qui tum foras incipiunt pabulatum educi. De illo Dionysius Halicarn. lib. 1. Tull. de Nat. Deor. 2. Vide et lib. 3. Od. 18. v. 1. Annot.

12. *Seu poscat agnam.)* Legunt alii, *agna etc.* et magis latinitati et elegantiæ congruum volunt. Certe nodus in scirpo.

13. *Pallida mors aequo, etc.)* Cludian.
Omnia mors aequat.

14. *O beate Sexti.)* Lucius Sextius, vel Sestius, ille est qui tam fidelem Bruto etiam profligato amicitiam servavit, ut et probaretur ab Augusto, et consul post ipsum fuerit substitutus cum Cn. Calpurnio Pisone, ann. U. C. 730. Vide Dion lib. 43. Sigon. etc.

15. *Vitae summa brevis, etc.)* Non debemus mortales vitam sperare diuturnam.

16. *Nox.)* Mors, tenebrosique Inferi. Infra Od. 28. *Omnes una manet nox.*

Fabulaeque Manes.) Infernales Dii per antiphrasim *Manes*, id est boni dicti, sæpius usurpantur pro ipsis Inferis, de quibus tam multa fabulantur et jactant. Vid. Epod. 5. v. 94.

17. *Domus exilis.)* Plutonis domum augustam ob frequentiam animarum eo descendentium, nonnulli interpretantur. Sed melius alii referunt ad exilitatem umbrarum sive animarum oculos fugientium Homer.

νεκύων ἀμενηνὰ κάρηνα.
Capita mortuorum levia et evanida.
Virgil. Æneid. 6. v. 269.
Domos Ditis vacuas et inania regna.

Quo simul mearis.) Cum illuc perveneris jam non licebit luxuriari, indulgere genio, convivia celebrare, etc.

18. *Nec regna vini sortiere talis.)* In conviviis eligebant veteres regem seu bibendi magistrum, cui parebant convivæ omnes; eaque electio fiebat sorte et talorum jactu. De eo nos amplius lib. 2. Od. 7. in fine, ad ea verba, *quem Venus arbitrum dicet bibendi?* Meminit Plautus Asinar: Scen. 14. Curcul Scen. 6. Stich. Scen. 12. Cicer. in Verrem 5. *Iste Praetor severus ac diligens, qui Populi Romani legibus nunquam paruisset, iis legibus quae in poculis ponebantur obtemperabat.* Plutar-

Nec tenerum Lycidam mirabere, quo calet juventus
Nunc omnis, et mox virgines tepebunt.

INTERPRETATIO.

neque admiraberis Lycidam delicatulum, cujus amore *ardent jam cuncti juvenes, et paulo post puellae fervescent.*

ANNOTATIONES.

chus in Apophthegm. refert Agesilaum in compotatione magistrum convivii forte creatum requirenti pocillatori, quantum cuique ministraret vini, respondisse; *si multum vini adest, quantum quisque petierit; si parum, ex aequo omnibus.* Cornel. Tacit. Annal. 13. festis Saturno diebus, inter alia aequalium ludicra regnum lusu sortientium, evenerat ea sors Neroni. Hic itaque convivii praefectus et rex dictus est. Arian. in Epicteto, in Saturnalibus sortitione facta, Rex ita jubet: *tu bibito, tu infundito, tu abito, tu venito.*

Talis.) De talis ac tesseris jam disserui ad Pers. Sat. 3. v. 48. et 49. dicam et aliquid ad lib. 2. Od. 7. v. 25. de his accurate Meursius.

19. *Tenerum Lycidam.)* Formosum puerum, quem deperibat Sestius.

20. *Tepebunt.)* Missa quorumdam interpretatione subtiliori, sic explico: puellæ mox inardescent amore Lycidæ pueri, cum adoleverit.

AD PYRRHAM,

ODE V.

Miseros esse amatores Pyrrhæ, se ex ejus illecebris velut e naufragio enatasse.

Quis multa gracilis te puer in rosa
Perfusus liquidis urget odoribus
Grato, Pyrra, sub antro?
Cui flavam religas comam,
Simplex munditiis? Heu, quoties fidem,

INTERPRETATIO.

Quis adolescens exilis, delibutus unguentis suave olentibus, te amplectitur, o Pyrrha, multas inter rosas sub jucunda specu? Cujus gratia flavos crines nodo colligis ornatu simplex? Eheu quoties deplorabit violatam a te *fidem,*

ANNOTATIONES.

Hæc Ode est tricolos tetrastrophos. Priores duo versus Asclepiadei sunt, ut in Ode prima,

Mæcenas atavis edite regibus.

Tertius quisque est Pherecratius heroicus trimeter, e spondeo, dactylo, spondeo: sic;

Grātō | Pyrrhā sūb | āntrō |

Quartus est Glyconius, qualis est iste Odes praecedentis,

Sic te Diva potens Cypri.

1. *Quis multa, etc.)* Merum nectar esse hanc Odem, agnoscit Scaliger hypercrit.

Gracilis.) Tenuior, non obesus. Gallice *de belle taille.* Terent. Eunuch. Act. 2. Scen. 3. *Haud similis virgo est virginum nostrarum, quas matres student demissis humeris esse, vincto corpore, ut graciles sient. Si qua est habitior paulo; pugilem esse ajunt, deducunt cibum. Tametsi bona est natura, reddunt curatura junceas.*

3. *Pyrrha.)* Meretrix formosa.

Sub antro.) Sub fornice.

4. *Cui flavam religas, etc.)* Ex more puellarum Lacaenarum. Vide lib. 2. Od. 11. in fine.

5. *Simplex munditiis.)* Vestes non habens nimis exquisitas aut magnificas, sine mundo muliebri, Terent. Phorm. *Virgo pulchra: et quo magis diceres, nihil aderat adjumenti ad pulcritudinem, ... Vestitus turpis, etc.*

Mutatosque Deos flebit, et aspera
Nigris aequora ventis
Emirabitur insolens,
Qui nunc te fruitur credulus aurea,
Qui semper vacuam, semper amabilem
Sperat, nescius aurae
Fallacis! Miseri, quibus
Intentata nites. Me tabula sacer
Votiva paries indicat uvida
Suspendisse potenti
Vestimenta maris Deo.

INTERPRETATIO.

Deosque inconstantes, et non assuetus stupebit mare sævum atris procellis, qui te nunc amabili potitur, facile confisus te fore semper vacantem, semper gratam, ignorans ventos instabiles? O infortunati, quibus haud expertis fulges! murus sacratus ostendit me tabellam ex voto, et vestes madidas affixisse in aede Numinis mari dominantis.

ANNOTATIONES.

6. *Mutatosque Deos.*) Venerem, Cupidinem, antea faventes, postmodum vero contrarios.

Aspera nigris aequora, etc.) Allegoriam adverte perpetuam. Plaut. *mulier mare acerrimum.* Sicut in mari ventus, ita sæpe amantis animus derepente mutatur.

8. *Emirabitur.*) Vocem hanc reprehendit graviter Scaliger, levi profecto ratione.

Insolens.) Insuetus. Cic. de Orat. 1. *ea requiruntur a me, quorum sim insolens et ignarus.* Cæsar Bell. Civil. l. 2. *Erat in oppido multitudo insolens belli diuturnitate otii.*

9. *Aurea.*) Pretiosa velut aurum, chara, optabili.

10. *Semper vacuam.*) Alios amatores non habentem.

11. *Nescius aurae fallacis.*) Nondum sciens quam crebra sint amantium perjuria. Virgil. Æneid. 4. v. 570.

Varium et mutabile semper Fœmina.

12. *Miseri quibus, etc.*) Eheu quam sunt infelices ii qui te amant, neque norunt quam iis futura paulo post acerba et immitis.

13. *Me tabula sacer, etc.*) Ego quidem tali e naufragio evasi, nec impune. Pyrrham deperii quoque, saevam expertus, post multa mala tantum non perii.

Tabula sacer, etc.) Solebant naufragi pro servata vita gratias referre Diis, inprimisque Neptuno; unde et in ædibus sacris appendebant tabellam in qua depictum erat suum naufragium: item vestimenta in quibus enataverant.

Virgil. Æneid. 12.

Votas suspendere vestes,

Juvenal. Satir. 12. v. 27.

Votiva testantur fana tabella.

AD AGRIPPAM,

ODE VI.

Bellicas ejus laudes a Vario scribi oportere, se esse conviviis tantum et amoribus canendis aptum.

1 Scriberis Vario fortis, et hostium
Victor, Maeonii carminis alite,
Quam rem cumque ferox navibus, aut equis

INTERPRETATIO.

Varius *Homerici cantus ales te dicet strenuum et victorem hostium, et quicquid*

ANNOTATIONES.

Hæc Ode est dicolos tetrastrophos. Tres primi versus Aselepiadei, qualis iste,

Mæcenas atavis edite regibus.

Quartus quisque versus est Glyconius, ut

Sic te Diva potens Cypri.

1. *Scriberis Vario, etc.*) Res a te in bello praeclare gestas describat summus quisque Poeta; non ego tennis. Observa, lector, quemadmodum se Horatius eximit a triviali laudantium consuetudine, qui tum se belle fecisse existimant, cum per singula laudum capita diligenter ne dicam insulse ierint.

Vario.) L. Varius Poeta non e vulgo scripsit Augusti Panegyricum, Tragœdias, et alia quædam: Thyestem ejus cuilibet Græcorum posse comparari affirmat Quint. lib. 10. ad nos pervenerunt pauca tantum fragmenta. Macrobius lib. 6. cap. 1. Virgilium e Vario nonnulla imitatum ostendit: hosque illius refert versus de Morte:

Vendidit hic Latium populis, agrosque Quiritum
Eripuit: fixit leges pretio atque refixit.

Item,

Incubet et Tyriis; atque ex solido bibat auro,

Item:

Quem non ille sinit lentae moderator habenae:
Qua velit ire, sed angusto prius ore coercens,
Insultare docet campis fingitque morando,

Item:

Ceu canis umbrosam lustrans Cortinia vallem;
Si veteris potuit cervae comprehendere lustra:
Saevit in absentem, et circum vestigia lustrans,
Æthera per nitidum tenues sectatur odores.
Non omnes illam medii, non ardua tardant:
Perdita nec serae meminit decedere nocti.

Nonnulli ex Servio perperam scribunt hunc esse Varium, cujus meminit Virgilius Ecloga 9. verum hallucinantur. Illic enim legere oportet: *neque adhuc Varo videor digna dicere*: sicut ett paulo ante: *Vare tuum nomen, etc.*

Fortis et hostium victor.) Vell. Paterc. lib. 2. *M. Agrippa virtute nobilissimus, etc.* Cornel. Tacit. Annal. 1. Init. *M. Agrippam ignobilem loco, bonum militia, et victoriae socium geminatis Consulatibus extulit; mox defuncto Marcello generum sumpsit* Augustus nempe. Senec. Epist. 94. *M. Agrippa vir ingentis animi, qui solus ex his quos civilia bella claros potentesque fecerunt, felix in publicum fuit: dicere solitus erat, multum se huic debere sententiae*; Concordia parvae res crescunt, discordia maximæ dilabuntur.

2. *Maeonii carminis alite.*) *Alite*, quasi volucri grandiore, ceu Cycno, cantum sublimem pariter et sonorum tollente. Sic Theocrit. Poetas vocat ὄρνιχας μυσῶν *aves Musarum.* Non moror aliorum interpretationem, *alite* pro penna, calamo, stylo. *Maeonii carminis*, Mæonis filius, aut forte e Mæonia regione Asiæ Minoris, urbe Smyrna, oriundus erat Homerus, qui heroici carminis Princeps et quasi Deus. Hinc Mæonium carmen pro Epicæ, Heroicæ, eximiæ Poeseos facultate et spiritu, quibus præditum Varium Horatius indicat.

3. *Navibus, aut equis.*) Seu navali seu terrestri prælio, terra marique.

Equis.) Nam Gallos Germanosque equitatus robore præstantes debellarat Agrippa. Appian. lib. 5. Bell. Civil. Sext. Pompejum vicerat: res præclare gesserat in Hispania, Thracia, Germania: ac secundus Romanorum transgressus Rhenum fuerat: quare detulit ei triumphum Augustus Cæsar. Dio lib. 48. *Navibus.* Vell. Paterc. cit. lib. 2. *aedificandis navibus, contrahendoque militi ac remigi, navalibusque assuescendo certaminibus atque exercitationibus, praefectus est M. Agrippa, virtutis nobilissimae, labore, vigilia, periculo invictus, parendique sed uni scientissimus, aliis sane imperandi cupidus, et per omnia extra dilationes positus, consultisque facta conjungens.* Et postea; *insigne classicae coronae quo Romanorum nemo unquam donatus erat, hoc bello Agrippa singulari virtute meruit.* Meminit et Virg. Æneid. 8. v. 683.

Parte alia, ventis et Dis Agrippa secundis
Arduus agmen agens; cui belli insigne superbum
Tempora navali fulgent rostrata corona.

Suet. Octav. c. 25. *M. Agrippam in Sicilia post navalem victoriam caeruleo vexillo donavit*, huc et pertinet cusus duplex denarius, quorum unus hinc Augusti caput præferebat, illinc Agrippae cum civica et rostrata corona. Alter exhibebat una parte Agrippae caput rostrata corona exornatum, in aversa vero Neptunus Delphinum manu dextra gestans effictus erat.

Miles, te duce, gesserit.
Nos, Agrippa, neque haec dicere, nec gravem
Pelidae stomachum, cedere nescii,
Nec cursus duplicis per mare Ulyssei,
Nec saevam Pelopis domum
Conamur, tenues grandia: dum pudor,
Imbellisque lyrae Musa potens vetat
Laudes egregii Caesaris, et tuas
Culpa deterere ingeni..
Quis Martem tunica tectum adamantina
Digne scripserit? aut pulvere Troico
Nigrum Merionem? aut ope Palladis
Tydiden Superis parem?
Nos convivia, nos praelia virginum
Sectis in juvenes unguibus acrium
Cantamus vacui: sive quid urimur,
Non praeter solitum leves.

INTERPRETATIO.

milites te imperante fortiter egerunt navibus aut equis: nos, o *Agippa*, *nec ista scribere, neque acrem iram Achillis cedere nescientis, nec errores maritimos Ulyssis dolosi, neque familiam crudelem Pelopis, parvi magna non tentamus; dum verecundia, et Musæ citharæ non bellicosæ Praeses* me *prohibet laudes eximii Cæsaris, atque tuas imminuere tenuitate ingenii.* Quis poterit *celebrare, ut decet, Martem armatum lorica adamantina, vel Merionem pulvere Trojano sordidum, vel Diomedem æqualem Diis auxilio Minervæ? Nos epulas, nos certamina canimus puellarum sectis unguibus ferocium adversus adolescentes: sive liberi sumus, sive ardemus* amore *aliquo, more* nostro *inconstantes.*

ANNOTATIONES.

4. *Te duce.*) Vell. cit. *navali primo prœlio apud Mylas, ductu Agrippae pugnatum prospere*, Vid. Plin. lib. 16. c. 4. Appian. et Dion. jam cit. Oros. lib. 16. cap. 15. etc.

5. *Gravem Pelidae stomachum, etc.*) Achilles Pelei filius, *iracundus, acer, inexorabilis, nihil non armis arrogans*, ut ait noster ad Pison. nec cedit Græcorum legatis, nec Agamemnoni exercituum summo Imperatori ac Regum Regi: sed nec Diis quidem. Nam et Apollini Hectorem protegenti minas intentat. Homer. Iliad. 20.

7. *Cursus per mare.*) Longam illam navigationem Ulyssis. *Duplicis*, subdoli, fallacis. Græcis διπλῆς, *duplex*, aliud nempe dicens aliud sentiens. Legunt aliqui *cursus duplices*, cum Prisciano lib. 5. et 7. referuntque ad Ulyssis navigationem per Oceanum, et mare Mediterraneum; vel ad bis decennalem cursum: sed apage. Animadverte, lector, Homero delatum honorem, cujus est Ilias de Achille, Odyssea de Ulysse.

8. *Saevam Pelopis domum.*) Tot homicidiis funestam. Pelops a Tantalo patre, Atreus et Agamemnon ab Ægysto, Clytemnestra ab Oreste filio cæsi sunt. Adde Thyestis liberos jugulatos ab Atreo, ipsique patri appositos in cibum, quod Sol ne videret, refugisse dicitur. Horatius notare vult hic Thyestem eximiæ artis Tragœdiam a Vario, ut jam ante dixi, compositam.

9. *Tenues grandia.*) Modestiam Horatius commendat suam.

10. *Imbellisque lyrae.*) Atqui rebus etiam gravioribus idoneos versus Lyricos, præsertim Alcaicos, ostendit Pindarus, nosterque ipse pluribus Odis, maxime vero 4. 14. 15. lib. 4. etc. ad Pisones denique sic scribit:

Musa dedit fidibus Divos, puerosque Deorum
referre.

13. *Martem tunica, etc.*) Viros militares lorica armatos forti et dura, instar adamantis: vel ipsum Martem, quem Homerus ærea induit lorica.

14. *Pulvere Troico nigrum.*) In acie acriter dimicantem, et non indecoro pulvere Trojani campi coopertum, et quasi nigrum.

15. *Merionem.*) Quemlibet virtute bellica gloriosum, Merionis similem, apud Græcos tam inclyti, ut Marti par jactaretur. Homer. Iliad. 13.

Ope Palladis Tydiden superis parem.) Diomedem Tydei filium, quem sua Pallas ope semper juvit, Diisque non inferiorem præstitit, ut et Mars et Venus ab eo vulnerati referantur: quin et immortalem fecit, et numero Castorum adscripsit. Iliad. 5. v. 335. et 857. Pindar. Nem. Virgil. Æn. 11.

Ferro caelestia corpora demens
Appetii, et Veneris violavi vulnere dextram.

17. *Nos convivia, etc.*) Nos res ludicras et tenuiora argumenta tractare dumtaxat et canere amamus,

AD

AD MUNATIUM PLANCUM,

ODE. VII.

Aliis aliæ placent regiones; sibi vero præ cæteris Tiburtina. Vino diluendæ sollicitudines.

1 LAUDABUNT alii claram Rhodon, aut Mitylenen,
Aut Ephesum, bimarisve Corinthi

INTERPRETATIO.

ALII laudabunt illustrem Rhodum, vel Mitylenen, vel Ephesum, aut muros Corinthi inter

ANNOTATIONES.

Hæc Ode est dicolos distrophos. Primos quisque versus est Hexameter heroicus, quinque primi pedes sunt vel spondei, vel dactyli. Alter quisque versus est Dactylicus tetrameter, quatuor ultimos habens pedes versus Hexametri sive heroici.

1. *Laudabunt alii.*) Elegans est versibus hæc Ode, quam e duabus coaluisse volunt quidam: nimirum novæ Odes initium statuunt ad hæc verba: *Albus ut obscuro, etc.* Veteres codices adstipulantur, præfigentes istis novum hunc titulum: *Cohortatur Plancum ad hilariter vivendum.* Quicquid sit, tota est ad L. Munatium Plancum, cujus patria Tibur, aut qui saltem villam habebat Tiburi proximam, proindeque ab Horatiano prædio non longe remotam. In priori Odes parte, per comparationem, Tiburtinæ regionis amœnitatem extollit Poeta; in altera Plancum hortatur ut vino curas abstergat: utiturque exemplo viri fortis, Teucri nimirum, qui graviores animi ægritudines vino temperavit. Vide postea Annot. ad vocem, *Plance.*

Claram Rhodon.) Rhodus Insula Minoris Asiæ, ad Cariæ oram, Emporium est nobile. *Clara* certe pridem, tum ob Colossum sive Statuam Solis septuaginta cubitis altam, et inter orbis miracula numeratam: tum propter ingentem signorum numerum; atque *operum nobilitatem*, ut ait Gell. lib. 7. cap. 3. tum quia nunquam tot nubibus cælum obducitur, quin aliqua hora Sol ibi cernatur, quod asserit Plin. lib. 2. cap. 42. Adde urbium pulchritudinem, portuum commoditatem, aeris salubritatem. Strabo lib. 14. scribit Rhodum ita præstare cæteris, ut nullam possit huic parem nedum meliorem commemorare. Vide Diodor. Sicul. lib. 6. cap. 13. nec prætermittendum est, Rhodum mitti solitos Romanos juvenes discendæ facultatis oratoriæ gratia. Eo Tullius ipse addit, quem lege ad Attic. lib. 2. epist. 1. et in Bruto, n. 51. ubi sic loquitur: *Hinc Asiatici oratores non contemnendi quidem, nec celeritate, nec copia; sed parum pressi: et nimis redundantes. Rhodii saniores et Atticorum similiores.* Anno salutis reparatæ 1300. Equites Hierosolymitani eam invaserunt, iidemque Rhodii appellati: servarunt ad an. 1522, quo a Turcis pulsi Melitam concessere, exinde Melitenses cognominati.

Mitylenen.) Hæc urbs Lesbi insulæ, cui et eadem appellatio, v. *Metelin*, a Cicerone commendatur Agrar. 2. *Et natura, et situ, et descriptione aedificiorum et pulcritudine in primis nobiles Mitylenae: agri jucundi et fertiles etc.* Vide et Strab. lib. 13. Vitruv. lib. 1. cap. 6. ubi scribit eam urbem *eleganter et magnifice aedificatam, sed non prudenter positam. In ea quippe, dum flat Auster, incolae aegrotant; dum Caurus, tussiunt; cum Septentrio, in salubritatem restituuntur.* Adde ei regioni claritatem e natalibus Pittaci, qui unus e septem Græciæ Sapientibus, Alcæi Poetæ, aliorumque illustrium hominum.

2. *Ephesum.*) Asiæ Minoris ista civitas in Ionia sita est ad littus maris Ægæi et sinus Ionii, versus ostia Caystri fluminis: portum habet valde commodum arcemque munitissimam. In ea celebratum est Concilium generale tertium anno salutis reparatæ 431. sub Cælestino Papa, adversus errores Nestorii hæresiarchæ. Olim claruit Ephesinæ Dianæ templo toto orbe celebri: ab Amazonibus condita etiam fertur.

Bimarisve Corinthi mœnia.) Corinthus hodie *Corinto*, urbs Peloponnesi, in Isthmo est medio sita, inter duo maria Ægæum et Ionium; unde *Bimaris* dicitur; ære, et figulina celebratur: *totius Graeciae lumen* vocat Cic. pro lege Manil. et Agrar. 2. 86. ita scribit: *posita Corinthus in angustiis atque in faucibus Graeciae, sic ut terra claustra locorum tenere, et duo maria maxime navigationi diversa pæne conjungeret, cum pertenui discrimine separentur.* Luxuriæ vero infamia laboravit adeo, ut Corinthiari dicerentur qui impudice viverent. Lippis atque tonsoribus audita Lais meretrix ibidem famosa, tamque pretiosa, ut Demostheni sui copiam non nisi decem millibus drachmarum vendere vellet; quapropter absti-

Moenia, vel Baccho Thebas, vel Apolline Delphos
    Insignes, aut Thessala Tempe.
Sunt quibus unum opus est, intactae Palladis urbem
    Carmine perpetuo celebrare, et
Undique decerptae frondi praeponere olivam.
    Plurimus in Junonis honorem,
Aptum dicit equis Argos, ditesque Mycenas.
    Me nec tam patiens Lacedaemon,

INTERPRETATIO.

duo maria positæ, aut Thebas Baccho, vel Delphos Apolline insignes, vel Tempe Thessalica. Sunt Poetae, *quorum unicus labor est laudare carmine continuo civitatem Minervae castæ, ac praeferre olivam foliis undequaque collectis. Plerique in honorem Junonis commendant Argos equis nutriendis idoneum, ac Mycenas divites. Me nec Sparta* illustris *ob pa-*

ANNOTATIONES.

mit ille et respondit, *tanti non emo pœnitere.* Ex illa natum est adagium: *Non licet omnibus adire Corinthum.*

3. *Baccho Thebas.*) Cadmus ædificavit eam urbem in Bœotia, nobilitavit maxime Bacchus ibi natus. Apollodor. lib. 3.

Apolline Delphos.) Parnassi juga, fons Castalius, at prae omnibus oraculum Apollinis, efferunt Delphos. Solin. Strabo lib. 9. Alex. ab Alex. lib. 6. cap. 2. *Delphi,* inquit *orbis umbilicus, commune omnium oraculum, in alto Parnasso urbs non manibus sed abruptis rupibus munita, arduo ac difficili ascensu, Templum Apollinis cultu et religione longe celebratissimum intra urbem, non manu exstructa, sed nativa praecipitia munivere.* Hæc ille. Admirabilem porro Gallorum stragem Brenno duce Delphos impie oppugnantium, Apollinemque sese acriter vindicantem, lege apud Justinum lib. 24.

4. *Thessala Tempe.*) Horum in Thessalia locorum tanta fuit amœnitas, ut si quæ deinceps regio celebraretur, amœna velut Tempe diceretur. Illic Peneus fluvius inter Ossam et Olympum decurrebat. Colles erant dextra lævaque molliter incurvi, nemorosæ convalles etc. Vide Solin. Strab. lib. 9. Ælian. lib. 3. init. etc. nos iterum postea Od. 21. et lib. 3. Od. 1.

5. *Sunt quibus unum opus est, etc.*) Sunt Poetæ, qui semper canunt Athenas et olivam Palladi sacras, nihilque norunt scribere præter Neptuni ac Minervæ certamen de nomine Athenis imponendo: hujusque in illum victoriam; cum, Neptuno equum proferente, Pallas oleam, quæ præstantior visa et judicata est, produxisset.

Palladis urbem.) Athenæ quidem omnis doctrinæ parentes; Pallas autem seu Minerva scientiis præesse cognoscitur: non ergo mirum si urbs ista illius veluti propria censetur. Quod si fabulari juvat, vide Apollodor. lib. 3. Hygin. etc.

6. *Carmine perpetuo.*) Cyclicum carmen docte Heinsius intelligit, quod perpetua serie complectatur laudes Athenarum, etc. de eo dicam in Epist. ad Pison. v. 136. ubi *scriptor cyclicus.*

7. *Undique decerptae frondi, etc.*) Ut præ cæteris urbibus Athenas, sic et olivam præ omnibus arboribus efferre. Scilicet ea est, quam Tull. de leg. 1. init. laudat, ita scribens: *nullius autem agricolae cultu stirps tam diuturna, quam Poetae versu seminari potest.* Ex vett. codd. nonnulli hic legunt, *undique decerptam fronti praeponere olivam:* intelliguntque tonsiles coronas, id est circum circa detonsas, ut sint foliis brevioribus atque ornatioribus: quo videtur pertinere quod ait noster lib. 1. Epist. 19.

At ne me foliis ideo brevioribus ornes. Alii explicant: ex omni loco et materia colligere, quod in Palladis Athenarumque et olivæ, quæ ad Palladem præcipuo jure pertinent, laudes convertatur. Deinque *fronti praeponere olivam,* interpretantur ex oliva sibi coronam texere, eaque frontem exornare. Verum prima lectio atque interpretatio magis arridet: eamque sequi doctiores jam assuevere.

8. *Plurimus in Junonis honorem, etc.*) Plerique amant celebrare Argos equis nutriendis aptum, ob laeta pascua urbi circumjecta: vel Mycenas auro et divitiis insignes, Agamemnonis regni sedem inclytam. Vide Strab. lib. 8. Sophocles in Electra πολυχρύσους Μυκήνας vocat. *In Junonis honorem,* quia in utraque urbe ista Juno praecipue celebatur,

10. *Me nec tam patiens Lacedaemon, etc.*) Me Horatium nec Lacedaemon nec Larissa aeque movet et afficit, ut domus Albuneae, etc.

Patiens Lacedaemon.) Haec Pelponnesi orbs Laconiae caput ad Eurotam fluvium posita, dicta est Sparta, hodie *Misitra:* servitutis olim impatiens, at malorum tolerantissima; ut *Spartana generositas et patientia* in proverbium abierit. Spartani liberos ad severam omnem disciplinam instituebant. Cic. Tuscul. 5. n. 77. *pueri Spartiatae non ingemiscunt verberum dolore laniati. Adolescentium greges Lacedoemone vidimus ipsi incredibili contentione certantes, pugnis, calcibus, unguibus, morsu denique, ut exanimarentur priusquam se victos faterentur.* Idem alibi meminit eorumdem, quod ad aram loris et verberibus sic acciperentur, ut multus e visceribus sanguis exiret, imo interdum ad necem usque; neque tamen exclamarent, sed nec ingemiscerent quidem.

Nec tam Larissæ percussit campus opimae,
Quam domus Albuneae resonantis,
Et praeceps Anio, et Tiburni lucus, et uda
Mobilibus pomaria rivis.
Albus ut obscuro deterget nubila caelo
Saepe Notus, neque parturit imbres
Perpetuos: sic tu sapiens finire memento
Tristitiam, vitaeque labores
Molli, Plance, mero: seu te fulgentia signis
Castra tenent, seu densa tenebit
Tiburis umbra tui. Teucer Salamina patremque

INTERPRETATIO.

tiertiam, nec ager Larissæ fertilis tam afficit quam fons Albuneæ perstrepentis, et Anio cadens: nemus Tiburni, et pomaria rivulis decurrentibus irrigua. Quemadmodum Leuconotus aliquando nubibus expurgat caelum caliginosum, nec pluvias parit semper, ita, Plance, recordare prudens imponere finem mœrori, et vitae laboribus, bibendo vinum suave. Teucer fugiens patrem atque Salamina dicitur nihilominus caput vino madidum

ANNOTATIONES.

11. *Larissae campus opimae.*) Urbs Thessaliæ Larissa, agris perquam fertilibus gloriabatur: cum vero proxima esset Phtbiæ, quæ Achillis patria; inde factum ut Larissæus ille sæpius dictus sit.

12. *Domus Albuneae resonantis.*) Albunea Nympha, quæ et Sibylla Italica, Tiburi colebatur, atque lucum et fonem sacrum habebat. Virgil. Æneid. 7.

Lucosque sub alta
Consulit Albunea, nemorum quae maxima sacro
Fonte sonat.

Lactant. lib. 1. cap. 5. *Tiburtem Sibyllam dicunt nomine Albuneam, quae Tiburi colitur ut Dea, juxta ripas Anienis, cujus in gurgite simulacrum ejus inventum esse dicitur tenens in manu librum, cujus sacra Senatus in Capitolium transtulerit.*

13. *Praeceps Anio.*) Strabo lib. 5. *In Romae conspectu sunt Tibur, Praeneste, et Tusculum. Tibur quidem Herculeum, et Cataracta, sive descensus quem facit Anio, ubi navigabilis esse incipit, cum e sublimi in profundam vallem praeceps defertur, et per vicina urbi nemora.* Dionys. Halicarn. lib. 5. refert Anienem ex urbe Tibure effundi per excelsam scopulum, atque in planitiem ferri Romanorum ac Sabinorum, utrorumque disterminando regionem, ac denique in Tiberim influere, aspectu quidem jucundum et pulcrum, potu vero etiam gratum.

Tiburni lucus.) Tiburnus Tiburis conditor, vicinis quoque nemoribus dat numen.

Uda Mobilibus pomaria rivis.) Legunt quidam *nobilibus*, intelliguntque Abulas et Labanas aquas salubritate nobiles, de quibus Strabo lib. 5. alii *mobiles* interpretantur ductiles rivos. Item legunt *pomæria*, referuntque ad Tibur, cujus muros alluit et rigat Anio.

15. *Albus ut obscuro, etc.*) Non secus ac Leuconotus, (λευκὸς *candidus* νότος *Notus*) Ventus iste a meridie spirans, nonnunquam serenitatem affert, quamvis sæpe imbres pariat: ita licet Reipublicae curam geras semper, interdum hilaritati vacare debes, et animum vino recreare tantisper, ne illum nimiæ obruant sollicitudines.

18. *Tristitiam.*) Si rei cura privatæ comites habet ægritudines aliquando magnas, certe Reipublicæ fere semper maximas.

19. *Plance.*) L. Munacius Plancus maximis honoribus functus est, Consulatu cum M. Æmilio Lepido, Censura, ec. Nulla re autem nobis quidem videatur illustrior, quam quod Lugdunum nobilissimam Romanorum in Gallia coloniam condiderit, dum Galliæ Comatæ præfectus esset: sunt tamen qui eam urbem longe antiquiorem asseverent. Is porro non leves putandas labores exhausisse in tot civilibus tumultibus, quibus Imperium Romanum suo tempore concussum est, atque in tot rerum mutationibus. Ipse nimirum a Senatu primum stetit, deinde ad M. Antonium defecit, postea ad Augustum Cæsarem transfugit. Vell. Paterc. lib. 2. Extant Ciceronis ad Plancum istum, et Planci ad Ciceronem Epistolæ perelegantes.

Seu te fulgentia signis, etc.) Sive sis militiæ, sive domi, et in villa tua Tiburtina, *Fulgentia castra.* Cornel. Tac. Annal. 15. *fulgentibus Aquilis, signisque, et simulacris Deum in modum templi.* Porro signa militaria seu vexilla sunt, aquilæ, dracones, apri, lupi, equi, minotauri, etc. Vide Veget. de re milit. lib. 2. cap. 13. et lib. 3. cap. 5. Plin. lib. 10. cap. 4.

21. *Tiburis umbra tui.*) Densum notat villæ nemus, quod umbram amœnam prætenderet. Vide postea Od. 18. et lib. 2. Od. 6. v. 5. ibique Annot.

Teucer Salamina,) *etc.* Exemplo Teucri fortiter adversa sustinentis, hortatur Plancum ut pariter fortis sit in fortunæ vicissitudine, vinoque, ut ille, depellat curas.

Salamina patremque cum fugeret. Post expeditionem Trojanam reversus in patriam Teucer a Telamone patre repulsus est, dolente et indignante,

Cum fugeret ; tamen uda Lyaeo
Tempora populea fertur vinxisse corona,
Sic tristes affatus amicos :
Quo nos cumque feret melior fortuna parente,
Ibimus , o socii comitesque.
Nil desperandum Teucro duce , et auspice Teucro.
Certus enim promisit Apollo ,
Ambiguam tellure nova Salamina futuram.
O fortes , pejoraque passi
Mecum saepe viri ; nunc vino pellite curas ,
Cras ingens iterabimus aequor.

INTERPRETATIO.

vinxisse corona populea, sic allocutus mœrentes amicos : o socii et comites pergemus quocumque nos ducet fortura patre benignior. Nil non sperandum ductu et auspiciis Teucri. Nam Phœbus veridicus pollicitus est ancipitem fore Salaminam in terra nova. O viri strenui et sæpius deteriora mecum perpessi , jam vino mœrorem detergite , cras iterum navigabimus magnum mare.

ANNOTATIONES.

quod Ajacem fratrem non reduceret. Proficiscentibus enim mandarat ne alter sine altero rediret. Atqui Ajax se ipse interemerat, iratus quod Achillis arma Ulyssi potius quam sibi fuissent adjudicata.

Salamina.) Salamis hodie *Coluri*, urbs et Insula maris Ægæi, io sinu Saronico, qui ounc dicitur *Golfo di Engia* iuter Atticam et Pelopounesum. Illic regnavit Telamou Ajacis et Teucri pater.

22. *Lyæo.)* Cognomen est Bacchi , *λύω solvo* , quia metu et curis vinum liberat. Horat. Epist. 15. lib. 1.

Generosum et lene requiro
Quod curas abigat.

Ovid.

Vina parant animos.
Tunc dolor , et cura , rugaque frontis abit.

23. *Tempora populea fertur vinxisse corona.)* Ita se Teucer instruit adversus mœrores. Vinum sumit ; populea se corona redimit , seu quod Herculi sacrificet sic ornatus ex more ; seu ad significandam animi fortitudinem. Nam hujus symbolum est populus arbor Herculi sacra. Demum ad omnes fortunæ casus socios parat. *Tristes* ob exilium , et quod carendum esset patria, quæ semper charissima cuilibet, dulcis atque jucunda ; ut ait Cicero in Catil. 4.

25. *Melior fortuna parente.)* Nam patrio solo et paternis Laribus exterminamor a Telamone patre. At fortuoa spondet nobis exulibus offertque novas sedes in aliena regione. Ajunt profectam a Teucro exulante sententiam hanc : *Ibi patria est omnibus , ubi bene.*

27. *Duce et auspice Teucro.)* Auctore Teucro , bonis avibus rem gerente, post acceptum felix ab Apollinis oraculo responsum.

28. *Certus enim promisit Apollo , etc.)* Apollo, cujus baud incerta sunt oracula , jussit me Cyprum contendere , ibique novam condere Salaminam ; ut deinceps ambiguum sit hoc nomen , cum duplex erit urbs ejusdem appellationis ; Altera apud Atticam regionem in qua nati sumus , et qua pellimur ; altera io Cypro mox a nobis ædificanda , sic fatis volentibus. Vide Euripid. Helen. Act. 1. Scen. 1.

30 *O fortes pejoraque passi.)* O viri qui mecum exantlastis ærumnas apud Trojam majores quidem et graviores istis malis , quibus jam conflictamur , forti estote animo , certo meliora propediem omnia experiemini.

32. *Cras ingens iterabimus aequor.)* Hodie epulemur, genio indulgeamus, vino curas abigamus ; at cras iterum conscendemus illud idem mare , quod nuper enavigavimus , a Troade huc in Græciam remigrantes. Denique nova domicilia, novam patriam quæsituri apud Cyprum, priorem cursum relegemus. Vell. Paterc. *Non receptus Teucer a Telamone patre , ob segnitiem non vindicatae fratris injuriae , Cyprum adpulsus est , atque ibi cognomine patriae suae Salamina constituit.*

AD LYDIAM,

ODE VIII.

Sybarim juvenem notat, quod relictis honestis exercitationibus, meretricio amori se manciparit.

1 Lydia dic, per omnes
Te Deos, oro, Sybarim cur properas amando
Perdere? cur apricum
Oderit campum, patiens pulveris atque Solis?

INTERPRETATIO

O Lydia, per cuncta Numina te obsecro, fare, quamobrem festines amoribus tuis corrumpere Sybarim? quare Martium Campum Soli expositum

ANNOTATIONES.

Ode est dicolos distrophos: et metri singularis. De eo sic scribit Atilius eruditus Grammaticus: *Hoc metrum Horatius ignorando quale esset, laboriosa observatione, semel omnino facere conatus est: et in eo tamen parum decenter erravit. Nam fecit illud asperius uno immutato pede. Quod si scivisset Choriambicum esse, et habere clausulas certas, non in illam salebram incidisset. Nam primum comma ex Choriambo ex Baccheo constat:*

Lydĭā dīc, | pĕr ōmnēs |

Secundum colum, quod est longius, tres habet Choriambos, et unum Baccheum, scilicet clausulae gratia. Quod metrum Alcaeus sic ordinavit vir in Musicis exercitatissimus. At Horatius primum Choriambum durissimum fecit, pro Jambo spondeum infarciendo sic,

Tē Dĕōs ō | ro . . . . . .

Error tamen illius habet excusationem, quod in ea perseveraverit lege, quam ipse sibi aliquo casu fecerat, usque ad ultimam partem non mutando.

1. *Lydia dic, etc.)* Lydiam Ironice compellat Horatius, at Sybarim petit, suum, ut videtur, rivalem, sicut et Telephum Ode 13. Expressit autem hac Ode istam sane Terentii sententiam: Eunuch. Act. 2. Scen. 1. v. 19.

Adeon homines immutarier ex amore, ut non
Cognoscas eumdem esse!

Hic igitur Sybaris adolescens, Comici Phædriæ instar, totus ex amore meretricis immutatus perit. Nec enim, ut ante, laboris cujuslibet patiens, jaculando, equitando, luctando, natando inter æquales excellit; sed abjectis campestribus armis, et exercitationibus viro dignis, meretriciis captus illecebris latet apud Lydiam, atque iners ac perditus elanguescit.

2. *Sybarim.)* Lydi luxu perditi: sic et Sybaritæ delitiis fracti male audiebant. Sybaris tamen urbs ad oram Tarentini sinus olim sita, potens adeo primum fuit, ut finitimis gentibus quatuor dominaretur: at deinde proverbialiter usurpatum est ejus nomen pro perditissimo luxu. Philostrat. Strabo lib. 6. Athen. lib. 12. Plutarch. Lamprid.

Amando perdere.) Antiphrasis. Cæterum, ut scribit Virgil. Eclog. 3.

Quisquis amores
Aut metuet dulces, aut experietur amaros.

Quisquis enim meretricum amoribus se dat, brevi opes absumet, vires corporis animique perdet, et famam flocci habens ad quodvis malum ruet, omnis decoris immemor. Virgil. de Didone Æneam depereunte Æneid. 4.

Non cœptae assurgunt turres, non arma juventus
Exercet; portusve, aut propugnacula bello
Tuta parant: pendent opera interrupta, minaeque
Murorum ingentes, aequataque machina cælo.

Lege Plaut. Mercat. Prolog. et Terent. Eunuch. Act. 1. Scen. 1. etc. lib. 3. Od. 12. ibique annot.

3. *Cur apricum oderit Campum.)* Cur honestis exercitationibus, quas antea frequentabat, jam se mollis subducit? *Campum* hunc Gellius lib. 6. c. 7. scribit Populo Romano condonatum a Tarratia Virgine Vestali: at Livius Tarquiniorum primo fuisse affirmat, et his pulsis, Marti consecratum. Vegetius de re milit. lib. 1. cap. 10. sic habet: *Romani Campum Martium Tiberi vicinum delegerunt, in quo juventus post exercitium armorum, sudorem pulveremque dilueret, ac lassitudinem cursusque laborem natando deponeret.* Describit vero Strabo lib. 1. his verbis: *Magnam ornamentorum partem Campus Martius continet . . . . Etenim admirabilis magnitudo, cum Equitia, id est Ludos Curules, et alias Equestres pugnas suppeditet; locum tamen multis Pila, Circo, Palaestraque se exercentibus vacuum relinquit . . . . solum herbis contertum omni tempore anni; collium denique vertices Theatri speciem et ornatum ad alveum usque fluminis prae se ferentes spectaculum praebent ita amœnum, ut aegre et invitus ab eo discedas.*

4. *Patiens pulveris atque Solis, etc.)* Plutarchus in vita Catonis Censoris refert filium ab eo literis institutum, deinde vero edoctum artem corporis exercendi, jaculandi, equitandi, calorem et frigus tolerandi, rapidosque gurgites ac fluvios tranandi, etc. *Pulveris.* Vide Annot. ad Od. 1. v. 3.

Cur neque militaris
 Inter aequales equitat: Gallica nec lupatis
Temperat ora fraenis?
 Cur timet flavum Tiberim tangere; cur olivum
Sanguine viperino
 Cautius vitat: neque jam livida gestat armis
Brachia; saepe disco,
 Saepe trans finem jaculo nobilis expedito:
Quid latet, ut marinae
 Filium dicunt Thetidis, sub lacrimosa Trojae

INTERPRETATIO.

aversetur, valens *tolerare pulverem et æstum: quare nec bellicosus equum agitat cum paribus: neque frænis lupatis moderatur* equorum *ora Gallicorum: quare formidat contingere Tiberim luteum; quare oleum diligentius fugit*, quam *viperæ cruorem: nec deinceps liventibus lacertis arma portat, frequenter disco, frequenter telo ultra metam projecto illustris? cur se abscondit, quemadmodum ajunt* latuisse *filium Thetidis marinae, circa luctuosum Trojae excidium,*

ANNOTATIONES.

5. *Cur neque militaris inter aequales equitat.*) Cur more solito strenue non decertat equitando cum æqualibus ætate ac studio juvenibus? equitandi studium nobili viro maxime convenire, asserit Plato in Lachete. Plutarchus autem refert, Julio Cæsari equitandi usum facilem adeo e pueritia fuisse, ut reflexus in tergum manibus, equum cursu velocissimo concitaret.

6. *Gallica nec lupatis temperat ora fraenis.*) Hinc peritum equitandi ostendit Sybarim, qui Gallicos etiam equos domare consuevisset. Nam et hi Romæ in pretio, et feroces fuisse perhibentur, quos lupatis coerceri opus erat. Apulejus: *jumenta Gallicana, quibus generosa soboles perhibet generosam dignitatem.*

Lupatis.) Frænis asperioribus instar lupinorum dentium. Hæc etiam lupi dicebantur.
Ovid. Trist. 4.

Et placido duros accipit ore lupos.

8. *Cur timet flavum Tiberim tangere.* Cur se ad natationem non exercet, ut ante? hæc enim valde utilis, et pridem commendabatur. Sic Horatius ille Cocles e ponte sublicio in Tiberim desiliens ad suos armatus tranavit. Sic Julius Caesar Alexandriæ circa pontis oppugnationem, cum in mare desiluisset, nando per ducentos passus evasit ad proximam navem, elata quidem læva manu, ne madescerent libelli, quos tenebat; paludamentum vero mordicus trahens, ne spolio potiretur hostis. Sueton. Hinc ex eodem Sueton. Augustus nepotes docuit natare. Et Plato 3. de Legibus, probrosum ait, si quis natare non didicisset.

Flavum Tiberim.) Hic fluvius olim Albula dictus, postea Tiberis ac Tiberinus vocatus est, ab hujus nominis Rege in eo submerso. Eustath. *flavum.* Sic Æneid. 7.

Multa flavus arena.

Cur olivum sanguine viperino cautius vitat?) Cur nunc luctam fugit Sybaris, et angue pejus odit; adeoque se nequaquam ceromate perungit; ut solent athletæ, quo membra reddant tum robustiora cum lubrica.

9. *Sanguine viperino.*) Quod venenum est præsentissimum, quippe calidissimum. Alberto teste.

10. *Neque jam livida gestat armis brachia.*) Cur arma non amplius contrectare, portare, vibrare amat? hinc non jam livent ejus brachia, seu attritu armorum et pondere seu ictibus. Vide Veget. cit. lib. 1. cap. 11.

11. *Saepe disco, saepe trans finem, etc.*) Robore brachiorum contendebant seu discum seu jaculum projiciendo. Duplex est autem ea exercitatio, artis altera, altera virium. In priori collineatur ad certum scopum. In posteriori vincebat qui longissime contorsisset; et de hac fit hic mentio. Sic. Iliad. ψ. dicitur Ajax discum ejaculatus prævalida manu, et omnium metas exsuperasse. Et Odiss. θ. Ulysses discum lapideum ultra metas aliorum longe torquet.

Disco. ἀπὸ τοῦ δικεῖν jacere, Orbis erat, ferreus, æneus, ligneus, plerumque lapideus qui medius loro circumnexus in auras tota vi jaciebatur: a quibusdam circumrotando: ut patet ex cit. Homeri locis. Vide Alex. ab Alex. lib. 3. cap. 21.

Trans finem jaculo nobilis expedito.) Frequenti nobilitatus victoria, jaculo scilicet et disco trans aliorum finem, seu signum, Græce σῆμα, expedite projecto.

13. *Ut marinae filium dicunt Thetidis, etc.*) Achillem nempe mater habitu muliebri inter Lycomedis puellas abscondisse narratur, ne ad bellum Trojanum raperetur, eo quod in fatis erat, si gloriæ bellicæ operam daret, brevi periturum. At quia sine eo capi Troja non potuisset, ex Calchantis responso, Ulysses detexit Achilem; et abduxit eo, quo norunt omnes, modo, propositis scilicet armis.

Marinae.) Thetis erat maris Nympha, Nerei filia, Achillis autem mater.

Funera: ne virilis
Cultus in caedem, et Lycias proriperet catervas.

INTERPRETATIO.

ne viri habitus pertraheret ipsum *ad stragem*, *et* contra *turmas Lyciorum.*

ANNOTATIONES.

16. *In caedem, et Lycias, etc.*) Adversus Trojanas copias atque exercitus. Lycia duplex: altera est Troadis regio, ex Homero et Strabone; altera est Cariae finitima. Hujus quidem populi Troianis auxilium tulerunt. Ab utra vero Troiani denominentur Lycii; arbiter esto Lector: certe dices, non ab hac, sed ab illa. Mecum igitur mirare turbam Interpretum qui fere omnes hactenus contrarium scripsere.

Catervas.) Hic Grammatistæ vulgo monent Catervam militum sena millia continere, propriamque Afrorum esse, sicut Phalanx est Macedonum, Legio vero Gallorum. Sed quid ad rem; Et quid hoc juvat ad Horatii sensum hic expiscandum, ubi omnia in propatulo sunt?

AD THALIARCUM,

ODE IX.

Dum sævit hyems, voluptati indulgendum.

Vides, ut alta stet nive candidum
Soracte: nec jam sustineant onus
Sylvae laborantes: geluque
Flumina constiterint acuto?

ANNOTATIONES.

Cernis, o Thaliarche, quemadmodum Soracte densis nivibus albu rigescat; neque silvae fatiscentes ferre amplius queant *pondus: et fluvii*

INTERPRETATIO.

Ode est dicolos tetrastrophos. Duo primi versus sunt Dactylici, Alcaici, Acatalecti: pes primus est spondeus vel Jambus; secundus est Jambus cum cæsura: tertius et quartus sunt dactyli.

Vidēs | ŭt ăl | tā | stĕt nĭvĕ | cāndĭdŭm |

Tertius est Jambicus Archilochius dimeter hypercatalectus. Pes primus et tertius est Jambus vel spondeus: secundus et quartus semper Jambi cum syllaba superstite.

Sīlvæ | lăbō | rāntēs | gĕlū | que

Quartus est Dactylicus Alcaicus Acatalecticus, vel, (ut alii vocant,) Pindaricus, e duobus dactylis, et totidem trochæis.

Flūmĭnă | cōnstĭtĕ | rīnt ă | cūtō.

1. *Vides ut alta, etc.*) Hypotyposis, seu descriptio accurata hyemis.

2. *Soracte.*) Mons Apollini quondam sacer, de quo Virgil. Æneid. 2. et 11.

sancti custos Soractis Apollo.

Plin. lib. 7. cap. 2. *haud procul urbe Roma in Faliscorum agro familiae sunt paucae, quae vocantur Hirpiae, quae sacrificio annuo, quod fit ad montem Soracten Apolloni, super ambustam ligni struem ambulantes non aduruntur.* Idem fere Strabo lib. 5. Dictus exinde mons Divi Silvestri, quoniam in ejus spelunca delituit sanctus ille Pontifex, dum in Christianos sæviret Maxentius. Hodie *Monte S. Oreste* vocatur, ab adjacente oppido, in ditione Pontificia: recentioribus *Mons sancti Œdisti.*

Nec jam substineant onus silvae laborantes.) Hyperbole, asperitatem frigoris, et nivium copiam exhibens. Quasi arborum fatiscant et incurventur rami sub pondere nivis et glaciei.

3. *Geluque flumina constiterint acuto.*) Quæ nempe fluere ex natura postulant, hærent jam et stant gelu constricta. *Acuto.* Seu quod frigus vehemens haud secus pugnat ac ferri acies et acumen: seu quod acutæ sint glaciei crustæ.

Dissolve frigus, ligna super foco
Large reponens, atque benignius
Deprome quadrimum Sabina,
O Thaliarche, merum diota.
Permitte Divis caetera: qui simul
Stravere ventos aequore fervido
Depraeliantes; nec cupressi,
Nec veteres agitantur orni.
Quid sit futurum cras, fuge quaerere; et
Quem fors dierum cunque dabit, lucro
Appone; nec dulces amores
Sperne puer, neque tu choreas;
Donec virenti canities abest

INTERPRETATIO.

acri glacie haeserint? Arce vero tu frigus ligna copiose congerens ad ignem, et vinum quatuor annorum liberaliter exhibe vase Sabino. Remitte Diis reliqua; qui statim ac dejecere ventos æstuante mari luctantes, nec moventur cupressi, nec orni vetustae. Cave percontari quid cras eventurum sit: et quemlibet diem fortuna largietur, quaestui adjice. Neque vero suaves amores tu juvenis contemne, neque choreas, dum a-

ANNOTATIONES.

5. *Dissolve frigus etc.)* Imitatio versuum Alcæi, hyeme potandum asserentis; apud [illegible]en. lib. 10. cap. 8.

7. *Sabina diota.)* Vase in Sabinis fabricari solito, quod quidem utrinque ansas habet velut auriculas, *diotas*, διώτη, Quadrantal dicunt octo et quadraginta sextarios capiens. Alii vas non ita magnum hic intelligunt, sed potius in quo hauriatur vinum e dolio. Perperam nonnulli scribunt *dyota*, quasi ὦτα δύο ἔχουσα *amphora*.

8. *Thaliarche,)* Nomen hoc idem sonat quod symposiarchus: θαλείας ἄρχων, *convivio praesidens*.

9. *Permitte Divis cetera.)* Uni vaca voluptati; cæterorum vero curam Diis relinque.

Qui simul stravere ventos, etc.) Hic Stoicum agit Horatius, alibi vero sæpius Epicureum; quippe mortalia hæc et infima Diis esse curæ asserit, potentiamque et providentiam videtur stabilire, exemplo isto. Cum primum illi, inquit, ventos deprælliantes retinent, quiescunt: cum sedari tempestates volunt, mare statim pacatur atque subsidit: adeoque tranquilla sunt omnia, ut nec orni, nec cupressi moveantur. Sic ergo et curabunt ea, quæ ad homines spectant, adversa quæque et contraria in melius commutantes.

11. *Cupressi.)* Pro qualibet arbore hic ponuntur, sicut et *orni*. Cato de re rustica c. 42. et 151. de istis abunde. Plin. lib. 16 c. 33. *Cupressus natu morosa, fructu supervacua, baccis torva, folio amara, odore violenta, ac ne umbra quidem gratiosa, materie rara, Diti sacra etc.* Ex Varrone, rogis adhibetur, propter gravem ustrinæ nidorem: quoniam fætorem cadaveris dum oritur, odoris sui incunditate lenit. Servius ait, ideo cremandis cadaveribus convenire, quia præciso capite moritur, et subsecta non renascitur, quemadmodum e mortuis nihil speratur.

11. *Orni.)* Arbores proceræ et graciles, silvestres fraxini: montes amant, ex Plinio.

13. *Quid sit futurum cras, fuge quaerere.)* Sive ex naturæ sibi timentis solicitudine, sive ex curiosa futurorum investigatione per Genethliacos, noli te discruciare. Nam Mathematici plus torquent quam juvant: et hoc Deos offendit, qui notitiam hanc sibi reservarunt. Phavorinus, apud Gell. lib. 14. c. 1. *aut adversa praedicunt Genethliaci, aut prospera. Si prospera, et fallunt: miser fies, frustra expectando. Si adversa, et mentiuntur: miser fies frustra timendo; etc.* Vide Ann. ad Od. 11. seq.

14. *Quem sors dierum cunque, etc.)* Pro lucro habe singulos qui tibi conceduntur vitæ dies: ac velut lucrum lucro appone quotquot jam ante concessis adduntur. Cum enim *morti debeamur*, ut ait ad Pisones, quot dies vivimus, et quot *fors*, seu Deorum voluntas dat, totidem ei velut eripiuntur, nobis vero quasi lucrum accedunt. Cic. ad Famil. lib. 9. Epist. 17. *de lucro jam quadriennium vivimus.*

Omnem crede diem tibi diluxisse supremum.

15. *Nec dulces amores sperne puer, etc.)* Dum juvenis es, juveniles exercitationes et oblectationes ne omitte; antequam veniat senectus, quæ his omnibus finem imponit.

Morosa.

Morosa. Nunc et campus, et areae;
Lenesque sub noctem susurri
Composita repetantur hora.
Nunc et latentis proditor intimo
Gratus puellae risus ab angulo;
Pignusque dereptum lacertis,
Aut digito male pertinaci.

INTERPRETATIO.

te valido procul est senectus difficilis. Jam et Campum Martium, et areas frequenta: nec non secretas ad noctem condicta hora confabulationes. Jam quoque revocetur jucundus adolescentulae cachinnus ab angulo secreto absconditam indicans; atque pignus detractum brachiis, vel digito parum tenaci.

ANNOTATIONES.

18. *Morosa.*) Cic. de Senectute, n. 64. et seq. *morosi, anxii, iracundi, et difficiles senes sunt. Morositas illa tamen excusationis habet aliquid . . . contemni se putant, despici, illudi. Praeterea in fragili corpore odiosa omnis offensio est.* Et paulo post: *Quarta restat ratio, quae maxime angere ac sollicitam habere nostram aetatem videtur: appropinquatio mortis, quae certe a senectute non potest longe abesse, etc.*

Campus.) Exercitationes juventuti idoneas in Campo Martio celebrari solitas frequenta. De illis vide Annot. ad Od. 8. supra.

Areae.) Loca vacua ædificiis, adeoque ad exercendos juvenes destinata. *Campus* est ampla terræ planities; *area* vero est paulo magis angusta. Valla. Vitruv. lib. 1. cap. 7.

19. *Lenesque sub noctem susurri.*) Colloqula clam et submissa voce cum amica; quæ blanditias, et murmura nuncupat Ovidius.

21. *Nunc et latentis, etc.*) Ludos amatorios Horatius exprimit, in quibus lascivæ puellæ latebras petuut, et se cupiuut tamen intelligi, etc. Virgil. Eclog. 3.

Malo me Galatea petit lasciva puella;
Et fugit ad salices, et se cupit ante videri.

Cornelius Gallus:

Erubuit vultus ipsa puella meos.
Et nunc subridens latebras fugitiva petebat;
Non tamen effugiens, tota latere volens:
Sed magis ex aliqua cupiebat parte videri;
Laetior hoc multo, qu[illegible]ale tecta foret.

23. *Pignusque derept[illegible]tc.*) *Pignus*, armilla, chirotheca, annulus, [illegible]*ereptum*, vel ab amatore, vel a puella. Potest enim intelligi hæc abstulisse quidpiam ab illo, ut redeundi locum det repetituro: vel ab hac ille, ut referendi, atque iterum conveniendi ansam arripiat.

Dereptum.) Male quidam, *direptum.* Nam *diripere* est discerpere, et lacerare: quod hic non convenit. At *deripere* est movere et rapere de loco.

Virgil. Georgic. 2. v. 242.

Colaque proelorum fumosis deripe tectis.

Æneid. 1. v. 215.

Tergora deripiunt costis.

Cicer. Verr. 4. *Victoriam deripere, et Deam Deae detrahere conatus es.*

24. *Male pertinaci.*) Qui simulet retinere velle quod sibi adimi gaudet, maxime, ut repetendi occasio detur rursumque comessandi.

AD MERCURIUM,

ODE X.

MERCURI facunde, nepos Atlantis,
Qui feros cultus hominum recentum
Voce formasti catus, et decorae
More palaestrae:
Te canam magni Jovis et Deorum

INTERPRETATIO.

O DISERTE *Mercuri, Atlantis nepos, qui hominum novorum agrestes mores sermone finxisti doctus, et ritu pulcrae palæstræ: Te celebrabo summi Jovis aliorumque Deorum*

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod supra Ode 2.

1. *Mercuri facunde.*) Hymnum hunc tanti facit Lylius Gyraldus, ut non modo legendum, sed ediscendum censeat. Quaedam tamen reprehendit Scaliger suo more. In eo Mercurium celebrat Horatius, ut scribunt aliqui, quoniam ejus ope civilis tumultus pericula evasisset. Imitatio est Alcaei. Laudatio petitur a quatuor praecipue locis: a genere; versu 1. a rebus inventis; v. 4. 6. 7. a rebus gestis; v. 2. 13. ab officio et auctoritate; v. 5. 17. etc.

Mercuri.) Quasi medicurrius, seu medius currens dictus est, tanquam internuntius Deos inter et homines. Festus a mercibus originem trahit, quia negotiationibus præest Mercurius. Uni Mercurio tribuuntur vulgo quæ plurium sunt. Tres alii, alii quinque memorant, aut plures etiam Mercurios.

Facunde.) Est enim eloquentiæ Deus, et orationis inventor. Hinc et Lystrenses viso signo per Barnabam et Paulum facto, velut Diis sacrificare voluerunt; atque illum quasi Jovem reveriti sunt: hunc vero sicut Mercurium, *quoniam ipse erat dux verbi.* Act. Apost. cap. 14.

Nepos Atlantis.) Scilicet natus Maja filia Atlantis, qui Mauritaniæ rex, et astrologiæ inventor, inde cœlos humeris sustinere dictus. Sanctus Augustin. refert temporo quo Moses natus est, floruisse Atlantem astrologum, Promethei physici fratrem, maternum autem avum majoris Mercurii, cujus nepos fuerit Mercurius ille Trismegistus.

2. *Qui feros cultus, etc.*) Quod Orpheo in epist. ad Pisones, versu 391. hoc idem Mercurio tribuit hic; scilicet a victu agresti homines recens terra editos (ut fabulantur) ad cultiorem traduxisse facundiæ vi, et orationis suavitate. Vide Cic. 1. de Orat. et 1. de invent. *Feros cultus.* S. August. de Civit. ait, feram nullam immaniorem esse homine, si suis affectibus reliquatur.

3. *Voce formasti.*) Nempe orationis inventor pariter et musices. *Catus*, vocem hanc Sabinam es[illegible] acutum significare, auctor est Varro, 6. de [illegible] Lat. Cic. 1. de Legibus: *prudens, et, ut ita dicam, catus.* 1. de Orat. num. 198. *egregie cordatus homo catus Ælius Sextus.*

Decorae more palaestrae.) In tribus his vocibus tria carpit Scaliger. Primo scribendum fuisse, *lege*, non, *more*, contendit. Sed quæ auctoritas? Deinde sono se rythmico offendi, ait. Verum quot ejusmodi locutiones Tullius ipse non scripsisse modo, sed amasse reperiatur? Postea epitheton *decorae* velut parum conveniens notat. At enim palæstra duplex est; rudis altera et sine arte, qua solent se rustici exercere, qualitercumque se agitando ac decertando. Hanc describit Virgil. Georgic. 2.

Corporaque agresti nudant praedura palaestra.

Altera est artificiosa, et *decora* sane, quæ partes corporis singulas format ad decorem, et decentem actionem præceptis et exercitatione fingit. Tullius de Oratore. *Numerus quamdam veluti palaestram orationi et extrema lineamenta confert.* Et postea; *ut athletas videmus nihil aut vitando, aut petendo vehementer, in quo non motus hic habeat palaestram quamdam; ut quicquid in rebus fiat utiliter ad pugnam, idem ad aspectum etiam sit venustum: sic oratio nec plagam gravem facit, nisi petitio fuerit apta; nec satis recte declinat impetum, nisi etiam in cedendo quid deceat intelligit.* Quintil. lib. 1. cap. 11. Palæstricis vacandum censet, *quibus gestus motusque formantur, ... ne indoctae, rusticaeve manus: ne status indecorus, etc.*

More palaestrae.) Sunt qui intelligant Mercurium its recentes homines formasse ad humaniorem cultum, atque artes, ut formari solent in Academia modo et palaestra. At aliis videtur Horatius respexisse ad ea quæ a Mercurio traduntur inventa: his autem accensetur palæstra, græce πάλη; gymnica exercitatio nimirum, seu luctatio qua nudi unctique exercebantur, valetudinis quidem tuendæ causa, tum vero roboris etiam et agilitatis et artis acquirendæ.

5. *Jovis et Deorum nuntium.*) Hesiodo ἀθανάτων κήρυκα, *praeconem immortalium:* Orpheo Διὸς ἄγγελον *Jovis nuntium:* Homer. Hymn. in Mercur. v. 3.

Nuntium, curvaeque lyrae parentem:
Callidum, quidquid placuit jocoso
Condere furto.
Te, boves olim nisi reddidisses
Per dolum amotas, puerum minaci
Voce dum terret, viduus pharetra
Risit Apollo.

INTERPRETATIO.

interpretem, atque inventorem citharae incurvae; nec non *solertem clam surripere joci gratia quodcumque libuit. Te puerum quondam cum verbis minacibus Apollo territaret, nisi vaccas per fraudem abactas restitueres; risit* ipse advertens se *pharetra* quoque *spoliatum.*

ANNOTATIONES.

ἄγγελον ἀθανάτων ἐριούνιον, ὃν τέκε Μαῖα.
Nuntium immortalium perquam utilem, quem peperit Maja.

Virg. Æneid. 4. v. 356.

Interpres Divûm Jove missus ab alto
celeres mandata per auras
Detulit.

6. *Curvaeque lyrae parentem.*) Mercurii inventum esse lyram constat, quam tamen Apollini tribuunt aliquando, quoniam hanc ei concessit Mercurius, ut infra dicemus ad vocem, *virga.* Sic autem inventa fertur. Post inundationem Nili testudinem reperit mortuam, exesa etiam tractu temporis carne: nervi autem qui superstites erant tensi, cum digitis essent pulsi sonum aliquem reddiderunt. Itaque ad ejus similitudinem lyram construxit Mercurius, quæ exinde testudo vocata est. Aliter paulo alii rem afferunt, ajuntque testudinem vocatam a testa istius animalis: ut mox fusius explicabo.

Lyrae.) Lyram cum cythara confundunt Grammatici vulgo, ipseque Eustathius, qui ait, *chelyn cytharam dictam esse quod testudinis testa jugo addita, fidibusque tensa lyram deformavit:* et rursus: *chelyn id est lyram e testudinis testa factam.* Quod porro inter illas discrimen vix statuas; quamquam fuisse non est dubitandum. Diodorus trichordon lyram extitisse auctor est: at Horatius citharam seu testudinem septem nervis tensam et instructam scribit, imitatione Pindari, qui *ἑπτάγλωσσον φόρμιγγα*, id est, septenos edentem sonos, ait. S. Hieron. scribit, *citharam effici in modum litterae Δ, cum chordis viginti quatuor, et per digitos variis vocibus, tinnulisque ictibus in diversis modis concitari.* Hoc autem observare licet, dici chelyn seu testudinem et citharam digitis aut pectine pulsari. Seneca: *chelyn plectro verberari,* ait. Lucanus:

Seu chelyn digitis, et eburno verbere pulsas.

At lyra pelli dicebatur. Idem ibidem.

Nec pudeat pepulisse lyram.

Ovid. Metamorphos. 10. cap. 5.

Te lyra pulsa manu, te carmina nostra sonabunt.

Cruquius ita in hunc locum scribit: ex idiomate Italico, Alemannico, Flandrico, Gallico, lyra suum adhuc nomen habet integrum. Ea nimirum est, qua mendici vicatim stipem quæritare notum est: nam et incurva est, et *δελτωτοῦ* formam refert propius intuenti. Cithara vero testudo vocata a forma testæ ejus animalis, etc.

7. *Callidum quidquid placuit, etc.*) Clam, ingeniose, jocose, furandi magistrum. Duplex nimirum est furti species, seu furandi ars. Una seria, improba, injuriosa, legibus vetita; et de hac non est mentio. At altera est oblectationis, joci, et industriæ ludicræ, in qua excelluit Mercurius. Hinc et Lycurgus ad acuendos furandi solertia Spartanorum animos, impunita esse furta sanxerat. Philostrat. Imagin. lib. 1. furta Mercurii jocosa vocat *ἡδείας κλωπάς.* Fulgentius ideo negotiatoribus præesse dicit Mercurium, quod illi vix a furto immunes sint. Alii volunt designari vim orationis, quæ sensim animos captat ac rapit. Huc etiam ab aliis refertur magiæ ac præstigiorum inventio, quæ tribuitur Mercurio; ars nempe sic astantium oculos præstringendi, ut dolum non advertant coram ipsis perpetratum.

9. *Te boves olim, etc.*) Calliditatem Mercurii, et peritiam jocose furandi probat; hæc autem est historia, seu fabula: cum Apollo ob Cyclopas interfectos divinitate aliquandiu privatus esset, atque interim Admeti Thessaliæ regis armenta pasceret; boves aliquot exerrantes et longius progressas abegit Mercurius et occuluit. Ille vero hunc pueri forma indutum quasi bubulcum furacem aggressus mortem minatur, nisi abacta pecora restituat: ac telum proferre volens, quasi percussurus, vacuam sensit pharetram, vel hanc quoque sibi subreptam. Tum denique Apollo Mercurii subtilem in furando industriam demiratus, risum tenere non potuit; *iracundiam voluptate superante;* ut ait Philostrat. Imagin. lib. 1. ubi fabulam hanc egregie expressit. Vide Homer. Hymn. in Mercur. Ovid. Metamorphos. 2. cap. 11. etc. et Annot. infra ad vocem *virga.*

11. *Viduus pharetra.*) Infra lib. 2. Od. 9.

Et foliis viduantur orni.

Virgil. Æneid. 8.

Viduasset civibus urbem.

Quem in locum Servius laudat Virgilium tanquam proprie locutum: Horatium vero carpit et vellicat tanquam hic male scripserit *viduum Apollinem.* Sed ô puerilem astutiam!

Quin et Atridas, duce te, superbos
Ilio dives Priamus relicto,
Thessalosque ignes, et iniqua Trojae
Castra fefellit:
Tu pias laetis animas reponis
Sedibus; virgaque levem coerces
Aurea turbam, superis Deorum
Gratus et imis.

INTERPRETATIO.

Quin etiam Priamus opulentus Troja discedens, ducente te, latuit arrogantibus Atridis, excubiis Thessalorum, et castris Trojae infestis. Tu animas bonorum beatis sedibus collocas; atque aurea virga catervam exilem submoves, superis aeque *Numinibus ac inferis gratiosus.*

ANNOTATIONES.

13. *Quin et Atridas, etc.)* Præclare et benigne a Mercurio facta jam ostendit. Nimirum ex Homer. Iliad. ult. Mercurius a Jove missus præbet se ducem Priamo Hectoris interfecti corpus redemptum pergenti: eumque per media hostium castra ad Achillem usque sic deducit, ut nec tentus a quoquam, imò nec visus fuerit.

Atridas.) Agamemnonem et Menelaum Atrei filios, Græci exercitus imperatores.

14. *Dives Priamus.)* Et in hunc locum Scaliger stylum acuit et vibrat: *an dives*, inquit, *ille qui miserrimus, orbus liberis, regno spoliatus, quique adeo mœrens potius et inops?* Scilicet non meminerat quod legitur Iliad. ult. copiosa sane et pretiosa munera ad Achillem delata a Priamo Trojam deserente; atque, ut est ibid. *infinita dona e thalamo in currum exportata ad Hectorem redimendum:* quæ etiam ibi recensentur; *duodecim laenas, totidem tapetas, totidemque pallia eximia, item et sagula: auri vero talenta decem: duos insuper tripodas ardentes, lebetes quatuor; poculum denique conspicuum, quod Thraces donarant.*

15. *Thessalosque ignes.)* Nocturnas Thessalorum sive Græcorum excubias circa tentorium Achillis collocatas. Synecdoc. Nam et Thessali Græciæ populi, et ipse Achilles Thessalus erat. Homeri Scholiastes ad Iliad. 18. *nocturnum signum castrense, ignis; diurnum, fumus:* inquit.

16. *Iniqua Trojae castra fefellit.)* Castra nempe Græcorum Trojæ hostium occulte ingressus, et ad usque tentorium Achillis sic penetravit Priamus, duce Mercurio, ut vigilum nemo senserit, nemo interceperit, aut prohibuerit. Qua vero id ratione factum sit, explicat Homerus, ubi ait: *cum ad turres navium et fossam venissent, custodes quidem e cœna laborabant: his vero Mercurius somnum injecit.*

17. *Tu pias laetis, etc.)* Jam præstans Mercurii officium et insignis auctoritas declaratur. Videlicet priscis illis existimatum, animas corporibus excedentes a Mercurio suscipi, atque vel ad campos Elysios seu beatas sedes perduci, vel ad Inferos. Unde *dispensator ac deductor animarum* dictus est ille. Quod munus tamen Plutoni assignat Pindarus Olymp. Od. 9.

18. *Virgaque levem coerces, etc.)* Caduceo domas, regis, deducis, animas spiritales corporeæ molis expertes, adeoque *leves* et agiles: separasque alias ab aliis pro tua auctoritate atque ex officio, secundum variam bene vel male factorum ac meritorum rationem: has quidem ad tartarea supplicia, illas autem ad sedes lætas ac fortunatas. Homer. Odyss. ult.
Virgil. Æneid. 4. v. 242.

Tum virgam capit: hac animas ille evocat Orco
Pallentes; alias sub tristia Tartara mittit:
Dat somnos, adimitque; et lumina morte resignat.

Coerces) Hoc referunt aliqui ad eloquentiæ vim, qua sedantur et coercentur homines concitati; et inertes e contrario ignavique incitantur.

Virga.) Hanc ab Apolline Mercurius acceperat, concessa vicissim lyra: postquam enim boves, ut ante dictum, hic furatus esset; ita demum convenerunt, eaque lege et conditione venia est data Mercurio, ut lyræ inventor Apollo diceretur. Huc pertinet quod Homeri Pindarique Schol. ajunt, λύραν quasi λύτραν dictam esse, quod ea se Mercurius ab irato Apolline redemerit. Ergo mirifica illa instructus virga, profectus in Arcadiam Mercurius pugnantes duos cum dracones reperisset, hac inter eos projecta prœlium diremit. Exindeque pacis conciliatricem virgam appellarunt: eique duo circumvoluti serpentes additi sunt. Hygin. lib. 2. Hinc etiam legati pacis caduceatores vocantur, quia ejusmodi caduceo insignes procedunt. Tit. Liv. Denique virga illa auctoritatem ac dicendi vim denotat: circumplexi vero serpentes indicant prudentiam; quippe hæc illius individua comes esse debet.

AD LEUCONOEN,

ODE XI.

Indulgendum voluptati, omissa futurorum cura.

Tu ne quaesieris scire (nefas) quem mihi, quem tibi
Finem Dî dederint, Leuconoe; nec Babylonios
Tentaris numeros, ut melius, quidquid erit, pati
(Seu plures hyemes, seu tribuit Jupiter ultimam;

INTERPRETATIO.

Tu ne cupiveris nosse (nec enim licet) quem mihi, quem tibi, Leuconoe, concesserint Numina terminum vitae. Neque experiare Chaldaicos calculos: ut satius tolerare quodcumque acciderit: sive multas hyemes Jupiter lar-

ANNOTATIONES.

Ode haec est monocolos. Versus nempe omnes sunt Choriambici, Alchaici, Pentametri, Acatalecti, constantque spondeo, tribus Choriambis, et Pyrrhichio, vel Jambo. Sic:

Tū nē | quæsīĕrīs | scīrĕ nĕfās | quēm mĭhī quēm | tĭbī |

1. *Tu ne quaesieris.*) Oden hac velut indignam Horatio notat Scaliger. Quam vero ob rationem ego nescio: nec, ut opinor, ipse scivit, qui nullam profert. Horatius Leuconoen mathematicis prædictionibus pius æquo addictam hortatur, ut relinquat Diis futurorum curam, ipsa vero præsentibus utatur.

Scire nefas.) Has alii separant voces: alii parenthesi includunt utramque. Perinde est. Quod si cui videtur nimis abscissa interpositio (*nefas*): meminerit frequentes legi tam contractas apud optimos auctores. Terent. *Quid tua (malum) id refert?* Cic. in Verrem. *Quae (malum) ista fuit amentia?* 2. de Off. *Quae te (malum) ratio in istam spem induxit?*

Quem mihi, quem tibi finem DI dederint.) Ne scire desidera quod nefas; ne affecta quod sibi reservarunt Dii; futuri nempe cognitionem. Cic. ad Familiar. lib. 6. Epist. 4 *Equidem mihi omnia propono: nec ullum est tantum malum quod non putem impendere. Sed cum plus in metuendo mali sit, quam in illo ipso quod timetur, desino: praesertim cum id impendeat, in quo non modo dolor nullus, verum finis etiam doloris futurus sit.* Seneca vero sic paucis vanas eas sollicitudines perstringit: *Quod times, aut futurum est, aut secus. Si secus: frustra vexaris, Si venturum est; tum satis dolebis tandem, cum adfuerit tribulatio.*

2. *Leuconoe.*) Alii legunt *Leucothoe.* Fictum nomen est a Poeta. Ludunt aliqui in etymologia nominis istius, et quidem operam ludunt. Fuit olim Leuconoe filia Lycambis, quam Archilochus acribus conviciis ad suspandium adegit.

Nec Babylonios tentaris numeros.) Ne Mathematicos adi, et consule, neve iis crede; sunt enim fallaces. Quod quidem probant egregie tum historiæ passim, cum ratio. Vide Cicer, 1, et 2. de Divin. Item de Fato. Item 3. de Natur. Deor. A. Gell. lib 14. cap. 1. ubi refutat eos, qui curiosius auscultant Genethliacis, futura dicturos per artes prodigioras spondentibus. Sanct. Augustin. de Civitat. Dei, etc. Tacitus lib. 17. Mathematicos appellat *genus hominum potentibus infidum, sperantibus fallax.* Cic. 1. de Divin. *contemnamus Babylonios, qui e Caucaso signa coeli servantes numeris et motibus stellarum cursus persequuntur.* Juvenal. Sat. 6. a versu 550. ad 590. ejusmodi studium, in mulieribus præsertim, graviter insectatur.

Babylonios.) In Babylonia templum erat Beli sideralis scientiæ inventoris, ex Plin. lib. 6. cap. 26. Babylonii, seu Chaldæi Babyloniam incolentes astrologiæ peritissimi erant; ex Cic. de Divin. Diodor. Sicul. Gell. lib. 1. cap. 9. Q. Curt. lib. 5.

Babylonios numeros.) Certe necassaria valde numerorum cognitio et praxis accurata, ad dimensionem horoscopi, aspectumque ad alia sidera planetasque diligenter inquirendum. Hinc Arithmetica sæpe usurpatur pro Astrologia (ut vocant) Judiciaria. Lactant *Arithmetici, quos Mathematicos dicimus, quorum in numeris est tota doctrina, etc.* Auson.

Tu coeli numeros, et conscia sidera fati
Callebas.

Ut melius quidquid erit pati.) Quanta hic apud Interpretes dissensio! Alii jungunt ista cum voce, *sapias*; quæ vero intermedia sunt, parenthesi includunt. Alii sensum finiunt voce *pati*; explicantque sic: cum melius sit, vel tanquam melius sit pati constanter quicquid evenerit, quam animum distorquere, anxie quæ sint eventura inquirendo. Alii, *ut melius*, interpretantur. Quam, vel quanto melius æquo animo ferre, quicquid acciderit!

4. *Seu plures hyemes, etc.*) Gratis profecto

Quae nunc oppositis debilitat pumicibus mare
Tyrrhenum) sapias ; vina liques, et spatio brevi
Spem longam reseces : dum loquimur, fugerit invida
Ætas : carpe diem, quam minimum credula postero.

INTERPRETATIO.

giatur : *sive postremam* det hanc, *quae modo Etruscum pelagus frangit objectis rupibus. Sapiens sis : Vina fundas, ac limite angusto spem longam rescindas.* En *dum fabulamur, aevum praeterit invidum.* Ergo diem hodiernam, *sequenti minime confisa, arripe.*

ANNOTATIONES.

se discruciant aliqui, ut ostendant vocem, *hyemes*, priori loco poni pro toto anno : posteriori vero pro tempestate hyemali : quandoquidem satis patet quid velit Horatius.

5. *Quae nunc oppositis, etc.*) Synecd. idest, qua fluctus Tyrrheni maris hyeme, ut fit, procellis agitati ad rupes alliduntur, *debilitantur*, franguntur. Quidam legunt *qui*, et referunt ad vocem, *Jupiter*. Sed vulgata lectio præferenda videtur doctissimis.

Pumicibus.) Pumex lapis est spongiosus, asper, foramine multiplici pertusus, cavus, cavernosus, unde ab Ovid. *multicavus*, a Virgil. Æn. 5. v. 214. et 12. v. 587. *latebrosus* dicitur. De isto lapidum genere Plin. lib. 36. cap. 21.

Mare Tyrrhenum.) Thuscum, Inferum, quod pars est maris Mediterranei : id vero nominis ei dedit Tyrrhenus Atyos Lydiæ regis filius, postquam ad vicinas terras cum colonia appulisset, Tusciam nempe, ibique sedem fixisset.

6. *Sapias.*) Explicant nonnulli : si sapias, scilicet utere vita ; genio indulge, vina bibe quam optima, liquata, etc. Priscian. lib. 18. cap. 3.

Vina liques.) Vel simpliciter, vina bibas, ac veluti per guttur coles. Vel potius, hilaritatis causa satage ut pares tibi vina sacco percolata, defæcata, dulcia sic effecta, adeoque naturæ et palato muliebri accommodatiora. Veteres nempe mustum priusquam ferbuisset, per saccum toties colabant, ut defæcaretur : atque sic adempta, quæ vini vim alit augetque, fæce, liquidius, imbecillius, ac lenius, dulcius reddebant vinum, potuique jucundius. Hinc vocatur a Theophrast. lib. 6. cap, 24. ἐθικὸν *castratum*, quod nempe sparteis est saccis colatum. Cœl. Rhodig. lib. 15. cap. 26. *Eunuchum et effeminatum* ex Plutarcho mox citando, *quia percolatio illa vini nervos excidit, ac genuinum restinguit calorem : mollius autem facit ad gulae curiositatem : hoc veluti sophismate invento et excogitato, ut perdendo nati vino plurimum valeant ingurgitare.* Plin. lib. 14. cap. 22. *ut plus capiamus vini, sacco frangimus vires : et alia irritamenta excogitantur*, lib. 19. cap. 4. *Ferendum sane fuerit .... inveterari vina, saccisque castrari* al. *castigari* l. 23. c. 1. *utilissimum vinum omnibus sacco viribus fractis.* Plutarch. Sympos. sive Convival. quæst. lib. 6. Problem. 7. ait, *exolescere vinum, cum tum crebro diffunditur, esseque ad bibacitatem commentum ejusmodi percolationem : detrahi vino firmitatem relicto blandimento, vi illa quae mentem sollicitat et infestat ejecta et exclusa ; ipsum vero jucundius effici : neque sicut a ferro acumine decusso ; sed potius velut rubigine et sordibus detersis. Quippe defæcatio illa vini vim quae caput sentat, detrahit, atque ad statum redigit mitem et salubrem.*

Spatio brevi spem longam reseces) Quanto brevius est vitæ nostræ spatium, tanto resecandæ spes longæ : minus expectandum, minus fidendum futuro ; neque adeo differendum carpere præsentes lætandi occasiones. Ode 4. supra :

Vitae summa brevis spem nos vetat inchoare longam.

7. *Dum loquimur, fugerit invida aetas.*) Legunt alii, *diffugit. Invida aetas.* Dum enim sic elabitur et nos quasi fugit, nobis videtur invidere usuram præsentis temporis. Juvenal. Sat. 9. v. 126.

festinat enim decurrere velox
Flosculus, angustae miseraeque brevissima vitae
Portio : dum bibimus, dum serta, unguenta, puellas
Poscimus, obrepit non intellecta senectus.

Pers. Sat. 5.

Vive memor lethi : fugit hora.
Hoc quod loquor inde est.

8. *Carpe diem.*) Utere præsenti tempore, in diem vive, fruere deliciis et voluptatibus, dum licet et dum vita stat : nihilque tibi pollicere de futuro. Epicurea cohortatio ; ut notant vulgo, quæ quidem frequens passim apud Horatium. Vide Sapient. cap. 2. ubi sic impii loquuntur : *fruamur bonis quae sunt, tanquam in juventute celeriter : pretioso vino et unguentis nos impleamus : non praetereat nos flos temporis : coronemus rosis, antequam marcescant.*

Martial.

fugitivaque gaudia carpe.

Pers. mox cit. loc.

carpamus dulcia.

Multo vero sapientius Seneca ad Lucil. Epist. 62. *Id ago, ut mihi instar totius vitae sit dies quisque. Nec mehercule tanquam ultimum rapio : sed illum sic aspicio, tanquam esse vel ultimus possit. Ante senectutem curavi, ut bene viverem : in senectute, ut bene morerer : bene autem mori, est libenter mori.*

AD AUGUSTUM,

ODE XII.

Deos et heroas primum, dein Augustum laudat.

Quem virum aut heroa lyra vel acri
Tibia sumes celebrare, Clio?
Quem Deum? Cujus recinet jocosa
Nomen imago,
Aut in umbrosis Heliconis oris,
Aut super Pindo, gelidove in Haemo?
Unde vocalem temere insecutae
Orphea silvae,

INTERPRETATIO.

O *Clio, quem virum, aut heroem, quem Deum suscipies laudare cithara, vel acuta fistula? Eccujus laudes resonabit similitudo ludrica seu in regione umbrifera Heliconis, seu in Pindo, seu in Haemo frigido? Hinc silvae secutae sunt canentem Orpheum,*

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod supra Ode 2.

1. *Quem virum.*) Plena est artis et elegantiarum hæc Ode; artis quidem eo plus habet, quo apparet minus. Elegantias autem, lepores, ac veneres affatim agglomerat. Figuris lucet, varietate distinguitur, rerum atque verborum copia et pulchritudine dives est: mira insuper suavitate conditur. Fingit Horatius œstro se correptum poetico, dignum ardori huic divino argumentum quærere. Hinc Augusti grave texit elogium ex conglobata veluti artificiosa comparatione. Quanquam enim Diis, Semideis, ac viris illustribus suas laudes non negat, collineat tamen ac recidit eò tandem, ut Augustum quasi Jovem alterum constituat. Simile adulationis genus in eumdem Augustum habet Virgilius Georg. initio, et in fine libri primi. Hoc etiam facit, quod ex Dione lib. 51. afferunt; nimirum post Actiacam victoriam, decretum a Senatu fuisse, ut in Hymnis solemnibus Augusti mentio fieret honorifica, perinde ac Deorum immortalium. Est igitur Hymnus hic de genere eorum, qui diebus festis ac profestis cani solebant inter epulas, ad tibiam lyramve, teste Horatio lib. 4. Ode 15. Vide ibi Annot.

Quem virum, aut heroa, etc.) Contra Pindarus Olymp. Od. 2. *Quem Deum, quem heroa, quem virum celebrabo*, uter melior? lector erudite judica. Mihi quidem potior videatur gradatio Horatii ab homine ad heroas ac Deos; quam descensus ille Pindari ab Immortalibus ad mortales.

Lyra, vel acri tibia.) Lyram cum tibia jungere amabant veteres, illa dulciori sonum hujus acriorem bene temperante. Alii sic explicant: carmine Lyrico, suavi et moderato, Diis ac heroibus canendis idoneo: vel Epico graviori, sublimiorique, bellicis virorum nobilium facinoribus referendis accommodato. Vide Epist. ad Pisones v. 73. et 85.

2. *Clio.*) Hanc e Musis apte invocat, quippe quæ præsit laudationi virorum illustrium; quibus et celebritatem nominis et immortalitatem conferre dicitur, κλείω, *laudo, celebrem reddo*: κλέος et κλεῖος, *fama, nominis splendor.*
Auson. de Musis:
Clio gesta canens, transactis tempora reddit.

3. *Cujus recinet jocosa nomen imago.*) Cujus laudes nobis decantatas repetet Echo, quæ est vocis imitatio, adeoque imago dicta quasi imitago. Vide infra, Ode 20. eamdem locutionem, ibi fusius explicatam. Quam tamen auctoritate propria Scaliger pervertit, legens: *vetusta nomen imago*: quo enimvero sensu? Qua autem ratione fiat Echo, sic Plinius exponit lib. 2. cap. 44. *Montium flexus, crebrique vertices, et conflexu cubito, aut anfracta in humeros juga, vallium sinus concavi, scindunt inaequaliter inde resultantem aera: quae causa etiam voces multis in locis reciprocas facit.*

5. *Umbrosis Heliconis oris, etc.*) Tres montes Apollini Musisque sacros nominat: Heliconem in Bœotia, Pindum in Arcadia, Hæmum in Thracia.

7. *Unde vocalem, etc.*) Ex Hæmo Thracem Orpheum silvæ secutæ sunt dulcedine cantus velut animatæ, *temere*; id est, facile et sine cunctatione; vel confuse, per devia et invia. Nota lippis et tonsoribus fabula. Vide Epist. ad Pisones, vers. 391. *Vocalem*, id est canorum, vel, voce pariter et lyra canentem.

Arte materna rapidos morantem
Fluminum lapsus, celeresque ventos,
Blandum et auritas fidibus canoris
Ducere quercus.
Quid prius dicam solitis parentis
Laudibus; qui res hominum, ac Deorum,
Qui mare et terras, variisque mundum
Temperat horis?
Unde nil majus generatur ipso;
Nec viget quicquam simile, aut secundum:
Proximos illi tamen occupavit
Pallas honores.
Proeliis audax, neque te silebo,
Liber, et saevis inimica virgo
Belluis: nec te metuende certa,
Phoebe, sagitta.
Dicam et Alcidem, puerosque Ledae;
Hunc equis, illum superare pugnis

INTERPRETATIO.

matris arte retardantem praecipites fluviorum cursus, velocesque ventos, atque suavem auritas quercus trahere chordis sonantibus. Quid vero *ante canam*, quam *praeconia consueta patris, qui res mortalium et immortalium, qui mare terrasque et orbem diversis temporibus moderatur? Quare nihil ipso majus oritur*: imo *neque par quidpiam vel proximum valet. Attamen Pallas obtinuit sequentem gradum. Nec tacebo te, Bacche, certaminibus strenue*: neque te, *virgo, feris crudelibus infesta*: neque te, *Apollo, telis ineluctabilibus formidande. Canam etiam Herculem*, nec non *filios Ledae, alterum equis, alterum pugnis illustrem; quorum sidus candidum*

ANNOTATIONES.

9. *Arte materna.*) Musica, et suavitate vocis, ad quam formatus a matre Calliope Orpheus.

11. *Blandum et auritas, etc.*) Tam blande canentem, ut arbores duceret, haud secus ac si auritæ et animatæ fuissent illæ.

13. *Quid prius dicam solitis parentis, etc.*) Legunt aliqui, *parentum*, hoc sensu. Quid prius dicam quam eas Jovis laudes, quas majores nostri solent dicere? Alii melius, *parentis*, id est, quid prius aut potius referam, quam notas omnibus, ac passim celebrari solitas laudes Jovis omnium *parentis*: qui res æque Deorum ac mortalium curat, regit, moderatur?

15. *Variisque mundum temperat horis.*) Variis tempestatibus, vere, æstate, autumno, hyeme: calorem frigore, frigus calore temperat.

17. *Unde nil majus, etc.*) Alii interpretantur; a quo Jove utpote optimo maximo nihil ipso majus gignitur. Alii *unde*, id est, quapropter.

18. *Simile aut secundum.*) Par et proxime accedens: æque magnum ac potens.

19. *Proximos tamen, etc.*) Non. Marcel. *proximum dicebant veteres non solum adhaerens et adjunctum, verum etiam longe remotum, si tamen inter duo discreta nihil medium extitisset.* Virg. Æn. 5.

Proximus huic, longo, sed proximus intervallo
Insequitur Salius.

Tull. in Bruto: *Luc. Philippus Antonio proximus accedebat, sed longo tamen intervallo proximus.* Pallas honores occupat Jovi proximos; quippe nata illius cerebro. Alii volunt spectari ab Horatio, quod in Jovis Capitolini templo cellæ tres erant, quarum media Jovis, dextra Minervæ, sinistra Junonis: unde Pallas ante Junonem poni soleat. Varro 4. de Ling. Lat.

21. *Proeliis audax neque te silebo Liber.*) Quod curis liberet animum Bacchus Liber dictus: vel quod devictis hostibus se suosque asseruit in libertatem. De bellica ejus virtute ac prœliis vide Diod. Sicul. lib. 5. etc. item infra lib. 2. Od. 19.

22. *Et saevis inimica virgo belluis.*) Diana venatrix, eodem cum Apolline partu edita, Jovis filia, nemorum ac silvarum Dea, arcu et sagittis feras sectari assueta.

23. *Nec te metuende certa, Phoebe, sagitta.*) Arcu enim et sagittis valere, præsertim ob Niobem cum filiis interfectam, semper creditus Apollo. Dictus autem Phœbus, quasi φῶς βίου, *lux vitae.*

25. *Alciden.*) Hercules ita dictus, seu quod esset Alcæi nepos; seu ἀπὸ τῆς ἀλκῆς, *a robore.*

Puerosque Ledae.) Castorem, et Pollucem, alium equestri, alium pedestri inclytum pugna. Ovid. Fast. 3.

Tyndaridae fratres: hic eques, ille pugil.

Nobilem:

Nobilem: quorum simul alba nautis
Stella refulsit,
Defluit saxis agitatus humor,
Concidunt venti, fugiuntque nubes,
Et minax (quod sic voluere) ponto
Unda recumbit.
Romulum post hos prius, an quietum
Pompili regnum memorem, an superbos
Tarquini fasces, dubito, an Catonis
Nobile lethum.
Regulum, et Scauros, animaeque magnae

INTERPRETATIO.

ubi primum nautis illuxit, statim *concitata unda scopulis decidit*, *quiescunt venti*, *nubila evanescunt*, *et maris irati subsidunt fluctus*, *quoniam ita jussere. Post istos* quem *potissimum referam ambigo; Romulum ne, an tranquillam Numae imperium, an Tarquinii regnum potens, an mortem Catonis gloriosam?* Certe *Regulum et Scauros*, *et*

ANNOTATIONES.

27. *Quorum simul alba nautis, etc.)* Vide Homeri Hymn. in Dioscuros. Et supra Od. 3. v. 2. ad verba hæc; *lucida sidera*. Ajunt nempe Astrologi propitias ac salutares esse stellas geminas, non ita vero solitarias.

29. *Defluit saxis agitatus humor.)* Unda spumans jactata in scopulos et in altum sublata defluit, cum primum faventibus Castore et Polluce tempestas sedatur. Vel, aqua per hyemem gelu concreta et saxis adhærens tum resolvitur ac fluit, cum oriuntur Castor et Pollux, vere nimirum, et ascendente Geminorum sidere. Quidam interpretantur, *defluit*, fluere et agitari desinit aqua maris, ante in rupes illisa per impulsionem ventorum, et concitationem fluctuum.

31. *Quod sic voluere.)* Pro sua potestate, atque benigno favore in navigantes sic jussere placari omnia ante naufragium minitantia. Legunt alii, *Di voluere*, nempe Castor et Pollux: quibus cum placuit, redit serenitas, et maris agitatio plane cessat.

33. *Romulum post hos.)* Post Deos ac Semideos, Romæ Romanique imperii conditorem in primis celebrare est æquum.

Quietum Pompili regnum.) Numam deinde laudat secundum Romanorum regem, qui mitigandum ferocem populum armorum desuetudine ratus, Jani templum clausit, novamque civitatem vi et armis conditam, jure ac legibus, moribusque de integro condere aggressus, quieta fecit omnia, et Rempublicam religione justitiaque firmavit. Tit. Liv. lib. 1. cap. 18. et seq. Flor. etc.

35. *Superbos Tarquini fasces.)* Ambitiosam dominationem Tarquinii non Superbi (is enim indignus Hymno celebrari) sed Prisci, qui bello strenuus imperium Romanorum devictis finitimis populis auxit; circo, ludis, fascibus, aliisque insignibus decoravit. Flor. lib. 1. cap. 5. Tit. Liv. lib. 1. cap. 35. *Tarquinium Priscum virum caetera egregium secuta, quam in petendo habuerat, etiam regnantem ambitio est.* Quidam non absurde intelligunt Junium Brutum, qui fasces Tarquiniis pulsis ereptos splendide gestavit ac tenuit. Virg. Æneid. 6.

Vis et Tarquinios reges, animamque superbam
Ultoris Bruti, fascesque videre receptos.

35. *Catonis nobile lethum.)* De eo Cæsar dixisse fertur: *Invideo morti tuae, Cato: nam et tu gloriae meae invidisti.* Nimirum ille ad Uticam obsessus, Pompejanas partes aspiciens victas propria manu se peremit, postquam bis legisset Platonis librum de anima, inquiunt: ac, *ne Tyrannum videret*, ut ait Cic. Offic. 1. Vide Appian. Plutarch. Dion. etc. S. Aug. de Civ. lib. 19. cap. 3. mortem Catonis indignam laude asserit, ut qui Cæsarianæ de Pompejo victoriæ impatientia, violentas sibi manus intulerit.

37. *Regulum.)* Hujus egregia virtus postea fuse laudatur, lib. 3. Od. 5. Vide et Cic. 1. et 3. de Offic. et in Pisonem sic habet: *nec mihi ille M. Regulus, quem Carthaginenses resectis palpebris illigatum in machina vigilando necaverunt, supplicio videtur affectus.*

Scauros.) Horum familia consulari dignitate illustris, et clara virtus extitit in administranda Republica. Ex illis M. Scaurus a Q. Vario Hispano accusatus est, quod Socios ad arma concitasset. Ita se vero ille constantia plenus et gravitate defendisse fertur: Q. Varius Hispanus M. Scaurum Principem Senatus arguit Socios ad arma concitasse: M. Scaurus Princeps Senatus negat: testis nemo: Utri vos, Quirites, credere debetis. Quibus quidem auditis absolutus est, Vide Valer. Maxim. lib. 3. cap. 7. num. 8. Plin. lib. 36. cap. 15. etc.

Animaeque magnae prodigum Paulum) L. Æmilium Paulum, qui nullum periculi genus pro Republica detrectavit: et si non habuisset Collegam Terentium Varronem, aut plus certaminis cum ipso suo Collega, quam cum Annibale, (ut

Prodigum, Poeno superante, Paulum,
Gratus insigni referam camoena,
Fabriciumque:
Hunc, et incomptis Curium capillis
Utilem bello tulit, et Camillum
Saeva paupertas, et avitus apto
Cum lare fundus.
Crescit occulto velut arbor aevo

INTERPRETATIO.

Paulum generosae vitae liberalem, victore Carthaginensi: quin et Fabricium beneficii memor celebrabo versibus magnificis. Hunc et Curium impexis crinibus bello idoneum pariter et Camillum produxit inopia durior, et patrius agellus cum domo conveniente.

ANNOTATIONES.

sit Q. Fab. Maximus apud Liv. lib. 22. cap. 39.) non majori quidem animo, at certe majori felicitate, melioríque exitu ad Cannas pugnasset. Verum, ut est apud eumdem Liv. eod. lib. cap. 43. *ad nobilitandas clade Rom. Cannas urgente fato profecti . . . dum altercationibus magis, quam consiliis tempus teritur*, misere ibidem cæsi, fusi, fugatique sunt: atque Paulus unus *insons* tam horrendæ *cladis* interiit, ut recte testatus Co. Lentulus, cit. mox lib. cap. 47.

38. *Superante, Poeno.*) Annibal certe nusquam magis insigni de Romanis victoria exultare potuit: nam plus quadraginta Romanorum millia, præter Socios; octoginta Senatores, aliique viri graves bene meriti interciderunt. Vide cætera apud Livium loco cit. etc.

40. *Fabriciumque.*) Hic contra Pyrrhum regem missus, cum nec ab ipso prius, quarta regni parte promissa, sollicitari potuisset; nec Pyrrhi Medicum veneno regem tollere spondentem audire voluisset, imo perfidum illum catenis vinctum ad suum dominum remisisset: justam hanc ab rege mirabundo laudem promeruit: *Ille est Fabricius qui difficilius ab honestate, quam Sol a suo cursu averti posset.* Aurel. Victor. Alia Fabricii elogia hauri e Plutarcho: Cic. 3. de Offic. Gell. lib. 1. c. 14. vide et seq. Annot.

41. *Hunc, et incomptis Curium capillis, etc.*) Virtutem paupertate educatam, ac celebrem factam, in tribus summis viris cum Horatio venerare, lector; in Fabricio, in Curio, in Camillo. Hos enimvero *saeva paupertas*, id est, magna frugalitas, tenuis admodum res familiaris; *fundulus*, seu pauca agri jugera sibi ab *avis* relicta, *cum lare apto*, id est, pariter modico, *bello utiles* fecit. Nimirum victu aspero indurati ad laborem, morum autem integritate ad virtutem omnem formati, egregiam Reipublicæ difficillimis temporibus operam navaverunt; non tam suæ quam publicæ utilitati studentes: unde et summam laudem consecuti sunt.

Hunc.) Nempe C. Fabricium Luscinum, ter Consulem; de quo ante: et Valer. Maxim. lib. 4. cap. 3. *Is honoribus et auctoritate omni cive temporibus suis major; censu vero par unicuique pauperrimo; decem aeris et quinque pondo argenti, servosque totidem sibi missos a Samnitibus, quos universos in clientela habebat, in Samnium remisit; continentiae suae beneficio sine pecunia praedives; sine usu familiae abunde comitatus: quia locupletem illum faciebat non multa possidere, sed modica desiderare. Ergo domus ejus, ut aere et mancipiis vacua; ita gloria ex his comtemptis parta referta fuit*, etc. Vide et ejusdem Vales. lib. 2. cap. 9.

Curium.) *Curius Dentatus exactissima norma Romanae frugalitatis, idemque fortitudinis perfectissimae specimen. Samnitium legatis agresti se scamno assidentem foco, atque ligneo catillo coenantem (quales epulas apparatus indicio est) spectandum praebuit. Ille eorum divitias contempsit: paupertatem ejus Samnites mirati sunt.* Offerentibus aurum respondit: *malle se locupletibus imperare, quam ipsum fieri locupletem: et Curium nec acie vinci, nec pecunia corrumpi posse, etc.* quæ lege apud Val. Max. lib. 4. c. 3. Vide et Aurelium Victor. de viris illustribus: Cic. de Senectute, etc.

Incomptis Curium capillis.) Legunt quidam cum Quintiliano lib. 9. c. 3. *intonsis capillis:* scilicet priscis temporibus nondum erant Romæ tonsores: et cultum negligebant maxime bellatores viri. Hoc quidem perinde significatur per vocem *incomptis:* sed non illud; quod sane ab Horatio spectari oportuit: sic Ovid. Fast. 2.

Hoc apud intonsos nomen habebat avos.

Et Fast. 4. de Numa:

Bis caput intonsum fontana spargitur unda.

Codices tamen fere omnes habent: *incomptis Curium capillis:* unde ab ea lectione temere discedendum non fuit.

42. *Camillum.*) M. Furius Camillus quinquies Dictator fuit, de Gallis bis triumphavit, Romamque jam ab his captam strenue pugnando vindicavit. Ad annos octoginta Reipublicæ semper utilis vixit: hinc pater patriæ, alter Romulus ac urbis conditor meritus appellari. Vide Liv. lib. 5. etc.

45. *Crescit occulto velut arbor aevo fama Marcelli.*) Sicut arbor sensim ac nemine advertente cre-

Fama Marcelli. Micat inter omnes
Julium sidus, velut inter ignes
Luna minores.
Gentis humanae pater atque custos,
Orte Saturno, tibi cura magni
Cesaris fatis data: tu, secundo
Caesare, regnes.
Ille, seu Parthos Latio imminentes
Egerit justo domitos triumpho,
Sive subjectos Orientis oris
Seras et Indos:

INTERPRETATIO.

Marcelli porro *nomen augescit sicut arbor secreto temporis* progressu. At *caeteros inter splendet astrum Julii, ut Luna inter minores stellas. O fili Saturni* Jupiter, *humani generis auctor et conservator, commissa tibi* est a *fatis summi Caesaris tutela*: ergo *tu regna* primus: *Caesar* autem sit a te *secundus*. *Sive is Parthos Italiae bellum inferentes legitima victoria fractos subegerit; sive Seras Indosque in Orientali plaga domuerit;*

ANNOTATIONES.

scit, *occulto aevo*, labente clam tempore, progressu mensium et annorum, ita Marcelli fama in dies augetur ac celebrior evadit. Erasmus hunc locum sic illustrat: *solent praecocia subito flaccescere: sed quod paulatim accrescit, durabile est. Unde Horatius Marcelli famam velut cum rore arborem surgentem celebrat.*

46. *Marcelli.*) Quis ille, non plane constat. Alii volunt M. Marcellum Octaviæ Augusti sororis filium, cui in Imperii successorem adoptato suam ille filiam desponderat Juliam. De eo Virgil. Æneid. 6. v. 861. et seq. et Seneca ad Marciam cap. 2. Verum cum is admodum juvenis, sola indole præclara nobilitatus obierit, quo pacto ejus fama crescere in dies ab Horatio dicatur? Itaque malim ego cum aliis intelligere M. Claudium Marcellum, quinquies Consulem, qui Gallos Germanosque debellavit, ipsumque Annibalem invictum antea vinci posse docuit: atque ab eo demum circumventus ac cæsus etiam coli et observari meruit post mortem. Nam et honorifice cremandum Annibal curavit, ejusque cineres urna argentea inclusos et corona aurea decoratos ad ejus filium misit. Plutarch. Tit. Liv. lib. 23. et seq. Virgil. Æneid. 6. v. 855.

Micat inter omnes Julium sidus.) Sueton. Jul. cap. 88. ita scribit: *In Deorum numerum relatus est, non ore modo decernentium, sed et persuasione vulgi. Siquidem ludis, quos primo consecratos ei heres Augustus edebat, stella crinita per septem dies continuos fulsit, exoriens circa undecimam horam: creditumque est animam esse Caesaris in cælum recepti: et hac de causa simulacro ejus in vertice additur stella.* Idem refertur in Epistolis Augusti.

Virgil. Eclog. 9,

Ecce Dionaei processit Caesaris astrum.

Vide et Plutarch. Dion. lib. 45. Senec. Quaest. Natural. lib. 7. cap. 17. Plin. lib. 2. cap. 25. ubi Augusti ipsius de crinito illo sidere testimonium refert. Porro cometes ille Christi Servatoris nostri natale praenuntiasse multo melius creditur.

49. *Gentis humanae pater, etc.*) Præclare ad Augustum, quo totus tendebat, laudandum venit tandem, per apostrophen ad Jovem, cui divisum cum ipso imperium asserit.

50. *Tibi cura magni Caesaris fatis data.*) Duo nempe veteribus credita: primum, reges, imperatores, principes in tutela esse Jovis: alterum, fato sic omnia decerni, gubernari, subesse, ut ipsi Dii fati legibus tenerentur.

51. *Tu, secundo Caesare, regnes.*) Tu quidem ita supremum rerum omnium dominium habe, o Jupiter, ut Augustus sit a te secundus.

53. *Ille seu Parthos, etc.*) Sueton. August. cap. 21. *Parthi quoque et Armeniam vindicanti facile cesserunt: et signa militaria quae M. Crasso et M. Antonio ademerant, reposcenti reddiderunt, obsidesque insuper obtulerunt; denique pluribus quondam de regno concertantibus, nonnisi ab ipso electum comprobaverunt.* Vide et infra Od. 19. vers. 12. Annot. Quoniam vero Parthos antea victoriis feroces, Romanisque etiam terribiles jam eo deduxerat Augusti fama, ut ultro virtuti Romanæ observantiam deferrent; hinc bene ominatur Horatius, justo eos triumpho aliquando profligandos.

55. *Sive subjectos Orientis oris Seras et Indos.*) Sive ille remotissimas nationes subegerit; vel *Seras*, vel *Indos*, de quibus, teste Diodoro Siculo, solus triumphavit Bacchus.

56. *Seras.*) Seres interioris Æthiopiæ sunt populi: sunt etiam ex Orosio citerioris Indiæ: sunt et alii ad ortum extremi ultra Sinas, quorum regio Serica, nunc *Catay*, Metropolis autem Sera, serico opere celebres: de quibus Strabo, Ptolem. Ferrar. etc. Plin. lib. 6. cap. 17. *Primi sunt hominum qui noscuntur Seres lanificio silvarum nobiles, perfusam aqua depectentes frondium canitiem.* Ammian. Marcellin. *Seres*, inquit, *armorum expertes . . . . nulli finitimorum molesti . . . Coeli apud eos jucunda salubrisque temperies; aeris facies munda, ventorum commodis-*

Te minor latum reget aequus orbem;
Tu gravi curru quaties Olympum,
Tu parum castis inimica mittes
Fulmina lucis.

INTERPRETATIO.

Te quidem inferior juste gubernabit ille hunc *orbem amplum*: *tu* vero *tremendo curru cœlum concuties*: *tu infesta in contaminatos lucos tonitrua vibrabis.*

ANNOTATIONES.

simus flatus, et abunde silvae sublucidae, a quibus arborum fœtus aquarum aspergiuibus crebris, velut quaedam vellera molientes, ex lanugine et liquore mixtam subtilitatem tenerrimam pectunt; nentesque subtegmina conficiunt sericum ad usum antehac nobilium, nunc etiam infimorum sine ulla discretione proficiens. Ipsi praeter caeteros frugalissimi, pacatioris vitae cultores, etc.

Indos.) Horum regio India Asiæ est ad ortum amplissima ab Indo fluvio dicta: Gange fluvio item rigatur, et scinditur media: ab Ortu Sinas habet, a Septentrione Tartariam, ab Occasu Persiam, ab Austro Oceanum Indicum. Parte Septentrionali, inter Gangem et Indum fluvios, continetur hodie imperium magni Mogolis, in quo numerantur provinciæ triginta septem satis amplæ.

57. *Te minor latum reget aequus orbem, etc.*) Sensus est: Augustus autem, o Jupiter, sic orbem hunc inferiorem, ita volentibus fatis, reget, ut se gerat semper minorem te, sicut decet et æquum est. Et quanquam laudibus omnium jam effertur; *et virtutis moderationisque fama Indos etiam ac Scythas, auditu modo cognitos, pellexit ad amicitiam suam Populique Romani ultro per legatos petendam*; (ex Sueton. Octav. cap. 21.) quanquam Parthos etiam nominis sui splendore similiter perculit, eorumque ferociam sine armis fregit: attamen ille seu novis in dies triumphis augestur, seu tot populos sibi subjectos cernat, nunquam tamen animos ultra quam fas est, superbos tollet.

Latum.) Virg. Æneid. 1.

His ego nec metas rerum, nec tempora pono.

Legunt alii *laetum*, nimirum ob *aequitatem* Augusti, qui jus summa lenitate pariter ac diligentia dixisse scribitur Suetonio.

58. *Tu gravi curru quaties Olympum.*) Tu in coelo regnabis; Indeque tonitru in hæc infima, cum fueris ad justam provocatus iram, vibrabis. Nempe vulgus opinabatur e *curru* Jovis *coelum quatiente* formari tonitrua, et *mitti fulmina.*

59. *Tu parum castis, etc.*) Quoniam luci Diis sacri habebantur, hinc si aliquo scelere ac flagitio in iis perpetrato contaminati essent, Jovis excitari credebant furorem, et sacrilegium vindicari, misso fulmine. Unde et satagebant expiare locum, cæsis hostiis Numinis iram placare.

AD LYDIAM,

ODE XIII.

Zelotypum se pingit Horatius, ac rivalem suum vellicat.

CUM tu, Lydia, Telephi
  Cervicem roseam, et cerea Telephi
Laudas brachia, vae, meum
  Fervens difficili bile tumet jecur.
Tunc nec mens mihi, nec color
  Certa sede manet: humor. et in genas
Furtim labitur, arguens
  Quam lentis penitus macerer ignibus.
Uror, seu tibi candidos

INTERPRETATIO.

O LYDIA, quando tu collaudas collum rubicundulum Telephi, et molles lacertos Telephi, vae, meum hepar turgescit acri cholera inflammatum. Tum neque animus mihi, neque color statu firmo constat. Tum etiam lacrymae clam decidunt in malas, patefacientes quantum intus absumar flammis secretis.

ANNOTATIONES.

Ode est dicolos distrophos, ut tertja supra, *Sic te Diva*, etc.

1. *Cum tu, Lydia, Telephi, etc.)* Non caret arte repetitio vocis *Telephi*. Nam et qui amant, nunquam satis id loquuntur quod amant: et zelotypo illud idem est intolerabile. Lydia cervicem roseam Telephi, iterumque cerea brachia Telephi laudare gaudet: at Horatiu id ciet bilem, doletque quod rivalem suum in ore frequentius habeat. Unde, cum præsentem convellere amosem nequeat, de futura ejus immutatione se consolatur.

2. *Cervicem roseam.)* Pulchram instar rosæ, et fragrantem; vel rosei coloris. Scaliger hic Horatium graviter reprehendit, et *lacteam* dici oportuisse contendit, non *roseam*. Verum quidni adolescens amore fervidus rosea cervice et rubicundula celebretur? Virgil. Æneid. 1.

rosea cervice refulsit.

Cerea brachia.) Mollia, tenera, fortasse etiam candida, politula, nitida, pura, puta, formosa instar imaginum cerearum, quæ sine ossibus, nervis, pelle, pilis. Vide Non. Marcell. in voce, *putus*.

3. *Vae.)* Interjectio dolorem indicans atque indignationem. Sunt qui legant *nae*, *vae*, id est, *certe*, *hercle*.

4. *Bile tumet jecur.)* Intumescit fellis receptaculum jecori annexum. In felle ira, in jecore amor ac libido, in splene risus, in corde sapientia proprie resident. At Horatius modo libidinem in jecore statuit, ut lib. 4. Od. 1.

Si torrere jecur quaeris idoneum.

Aliàs iracundiam, ut hic: pariter et Juvenalis Sat. 1. v. 45.

Quid referam quanta siccum jecur ardeat ira?

Secuti videntur Archilochum, χολην ουκ εχεις εν ηπατι, *bilem non habes in hepate*. Apud Athen. lib. 3. cap. 24.

5. *Tunc nec mens mihi, nec color, etc.)* Variis se perturbationibus agitari indicat, pudore, timore, ira. Oppostune Macrob. lib. 7. cap. 11. *Natura, cum quid ei occurrit honesto pudore dignum, imum petendo penetras sanguinem, quo commoto atque diffuso cutis tingitur, indeque nascitur rubor . . . gaudium extrinsecus contingit. Ad hoc animoso natura occursu festinat, quam sanguis comitando, quasi alacritate integritatis suae compotem tingit cutem; et inde similis color nascitur. Contra, qui metuunt, pallescunt. Natura enim, cum quid de extrinsecus contingentibus metuit, in altum tota demergitur, sicut nos quoque cum timemus latebras quaerimus. Sic natura tota descendens, ut lateat, trahit secum sanguinem. Hoc vero demerso, humor dilutior cuti remanet, et inde pallescit, etc.*

7. *Furtim labitur.)* Invito mihi excidant lacrymæ, propter vim indignationis et zelotypiæ. Haoc describit Tullius Tuscul. 4. n. 28. *aegritudinem ex eo quod alter potiatur eo, quod ipse concupierit.*

8. *Macerer.)* Porphyrio legit, *concremer*.

9. *Uror seu tibi candidos, etc.)* Dolore gravi

Turparunt humeros immodicae mero
Rixae; sive puer furens
Impressit memorem dente labris notam.
Non, si me satis audias,
Speres perpetuum, dulcia barbare
Laedentem oscula, quae Venus
Quinta parte sui nectaris imbuit.
Felices ter et amplius,
Quos irrupta tenet copula; nec malis
Divulsus querimoniis,
Suprema citius solvet amor die!

INTERPRETATIO.

Effervesco, sive jurgia ex *vino immoderata deformarunt albas tibi scapulas; sive juvenis insaniens memorem cicatricem labellis tuis dente inussit.* O *si mihi sat auscultes, ne expecta constantem* eum fore qui *immaniter vulnerat basia suavissima, quibus indulsit Venus quintum suae dulcedinis gradum. O ter plus beati, quos nectit stabilis conjunctio: nec amor improbis querelis divisus separabit ante diem ultimam!*

ANNOTATIONES.

efficior, cum video te mihi adamatam vexari crudeliter, atque ictibus laniari ab juvene temulento, et post epotum vinum petulco, sine modo lascivienti, rustice jurganti, imo dure ac barbare te molliculam tractanti. Horatius nempe ut Lydiam demereatur, suum ei tenerum exponit amorem, qui ejus cruciatus persentiat, illumque opponit sævæ rivalis libidini, quæ, ut se expleat, amicæ haud parcit; sicque Telephum in invidiam adducere conatur. Hinc et maligne interpretatur comessationes illas, nec non morsiunculas amatorias; ac velut diras plagas trucesque ac belluinos morsus traducit, ut Lydiam a Telepho quacumque ratione abstrahat.

11. *Sive puer furens, etc.*) Sive Telephus effrænata et impotenti abreptus libidine, ac prope furiosus momordit labia tua, ad relinquendam qualemcumque sui memoriam, in crudeli etiam cicatrice. Cic. act. 7. in Verrem, n. 32. *Metuendum ... ne excitetur Verres, ne denudetur a pectore, ne Populus Romanus aspiciat cicatrices ex mulierum morsu, vestigia libidinis atque nequitiae.*

13. *Non speres perpetuum.*) Si mihi credis, Lydia, ne perpetuum tui amatorem spera illum fore qui sic abutitur amore tuo, ut osculando vulnera infligat œstro velut percitus. Nam, ut ajunt, *omne violentum non est durabile.*

16. *Quinta parte sui nectaris.*) Missa plurium interpretatione in putidis et obscœnis plus æquo sagacium, ego cum paucis sentio, et *oscula quae Venus quinta parte sui nectaris imbuit*, intelligo valde fragrantia, nectaris instar suavia. Eo fere modo apud Athen. lib. 2. cap. 2. sub finem, Ibycus, ut significet mel esse dulcissimum, ait, mel nonam esse partem ambrosiæ: id est, habere nonam partem suavitatis quae est in ambrosia.

17. *Felices ter, etc.*) Sic denique tentat Horatius expugnare Lydiæ amorem, dicens longe feliciorem eam fore, si se Horatium constanter amaturum præferat Telepho nunc ardenter quidem, sed ad tempus duntaxat amanti.

18. *Malis divulsus querimoniis.*) Bonæ sunt in amore querimoniæ ob absentiam, ob desiderium: malæ vero ob inconstantiam, mutationem, ac fidem fractam.

20. *Suprema citius solvet, etc.*) Non ante desinam te amare, Lydia, si me ames, quam desiero vivere, inquit Horatius: imo, ut ait ipse in persona Lydiæ, Ode 9. lib. 3.

Tecum vivere amem, tecum obeam libens.

ODE XIV.

Non esse redintegrandum civile bellum.

O navis, referent in mare te novi
Fluctus. O quid agis? fortiter occupa
Portum. Nonne vides ut
Nudum remigio latus,
Et malus celeri saucius Africo,
Antennaeque gemant, ac sine funibus
Vix durare carinae

INTERPRETATIO.

O navis, novi fluctus in mare te reducent. O quid facis? Firmiter portum tene. Annon cernis quod latus tuum est *remis destitutum: et malus austro praecipiti labefactus: atque antennae strideant: et vix carina absque rudentibus valeat sustinere*

ANNOTATIONES.

Metrum est idem quod supra Ode 5.

Non pauca ex Alcæo imitatus est Horatius in hac Ode, quam fere omnes allegoricam agnoscunt totam, ipseque Quintil. lib. 8. cap. 6. In ea certe plurima dicuntur figuris ac tropis involuta, quæ aperte nequaquam dici fas fuisset. Vel Rempublicam, vel Brutum, vel Sextum Pompejum alloquitur, dehortaturque a reparandis civilibus tumultibus, quibus velut navis procellis non nisi ingenti suo malo Respublica concutienda sit.

Porro sic interpretari singula nobis licet.

Navis, est Respublica Romana: *mare*, civile bellum: *fluctus*, discordiæ ac tumultus: *portus*, pax: *nudum remigio latus*, Cassius cum sinistro cornu cui præerat, militibus cæsis ac fugatis, fractus: *malus africo saucius*, Magnus Pompejus a Ptolemæo Ægypti rege nefarie obtruncatus: *antennae gementes*, Senatores aliique principes Pompeji fatum dolentes: *carinae sine funibus*, ærarium sine pecunia, quæ nervus belli est; *lintea non integra*, vexilla et legiones dissipatæ: *aequora Cycladas nitentes interfusa*, quæ caveri atque evitari debeant; quorumdam potentium occulta ambitio, invidiaque alienæ gloriæ. Quippe hi sæpe specioso publicæ utilitatis prætextu, rebus suis student: atque ut militaria imperia, dignitates ac magistratus captent, pacem impediunt, turbas fovent, populis illudunt, perniciem civium moliuntur.

1. *Navis.*) Bruti pars intelligi potest, sicut Pompejanæ partes navi designantur apud Cicer. lib. 2. Epist. 5., et lib. 12. Epist. 25.

Novi fluctus.) Primum civile bellum exarsit Cæsarem inter et Magnum Pompejum: alterum inter Augustum Antoniumque, et Cæsaris percussores Cassium et Brutum: tertium inter Sextum Pompejum Magni filium et Augustum; da quibus vide Appian. lib. 4. Plutarch. etc.

2. *O quid agis?*) Nempe Antonio hoste patriæ judicato, literisque per Senatum datis ad Julii Cæsaris Interfectores de recuperanda libertate, quid aliud quam inceuditur grave bellum, ac Romanum pessumdatur imperium?

Fortiter occupa portum.) Una salutis ratio est, compone pacem cum Octav. Augusto, cui nisi summam deferes rerum, numquam sane conquiesces. Conjecturam audaciorem quorumdam retundere videtur iste locus. Nec est quod aut Muretus Quintiliano dormitationem ita objiciat, aut Faber Critic. Epist. 54. alterque ei adstipulatus sibi plaudant et acclament, velut invento Apl. exultantes; *ευρηκαμεν συγχαιρωμεν*: enim vero si, quod volunt illi, citra metaphoram aut allegoriam scribat ad eam navim, qua sui amici iratum Augustum metuentes fugere properabant, sique hac Ode secundam ei navigationem apprecatur, non secus ac navi Athenas Virgilium transvehenti, Od. 3. quo sensu diceret hic: *fortiter occupa portum!* Imo vero debuisset inclamare ad immorantes, *solvite protinus*: ad navim autem: *portum hunc cito desere non tutum: statione male fida statim cede, in qua periculosius quam in alto mari versarere.*

5. *Africo.*) Vento meridionali, de quo Virgil. Æneid. 1. v. 89.

creberque procellis
Africus.

6. *Antennaeque gemant.*) Fracto navis malo, dependentes ex eo antennæ concidant necesse est: sic et Senatores ac Proceres, qui adhæserant Pompejo, eo quidem sublato gemunt ac dilabuntur. Hi certe alii in alias diffluxere provincias, ex Appiano cit. loc. *antennae*, trabs in summo navis malo transversa, cui velum alligatur.

Possint imperiosius
AEquor ? non tibi sunt integra lintea ;
Non Di , quos iterum pressa voces malo ;
Quamvis Pontica pinus ,
Silvae filia nobilis ,
Jactes et genus , et nomen inutile.
Nil pictis timidus navita puppibus
Fidit. Tu , nisi ventis
Debes ludibrium , cave.
Nuper sollicitum quae mihi taedium ,
Nunc desiderium , curaque non levis
Interfusa nitentes
Vites aequora Cycladas.

INTERPRETATIO

mare violentius. Non adsunt tibi vela salva , neque Numina , quae invoces rursus aerumnis obruta. Licet Ponti sis pinus , orta e silva celebri , atque originem ostentes , vanamque famam. Nauta meticulosus haud confidit pictae puppi. Tibi prospice, nisi ventis in jocum es destinata. Tu quae mihi nuper molestum erat taedium; jam vero desiderium ac sollicitudinem haud modicam , fuge maria Cycladas emicantes interfluentia.

ANNOTATIONES.

8. *Imperiosius aequor.*) Virtutem ac fortunam Augusti manifeste prævalentes.

10. *Non Di , quos iterum pressa voces.*) Cum enim fatis destinatum Augusto videatur orbis imperium , tibi contra fata pugnanti non aderunt aut favebunt Dii. Adde quod *frustra Neptunum invocat qui secundum patitur naufragium.*

Di.) Castor et Pollux , Apollo , Minerva ; aut quilibet alius , solebat esse et vocari tutela et insigne navis : et sacrarium in puppi collocabatur , vel in prora. Act. Apost. cap. 28. scribitur navigasse Paulus Alexandrina quadam navi , cujus insigne Dioscuri, Pers. Sat. 6.

jacet ipse in litore , et una
Ingentes de puppe Dei.

Quidam sic interpretantur locum hunc ; *tibi non sunt Di , quos iterum pressa voces malo :* jam Pompejus occidit, Cassius periit, divini illi libertatis vindices ; quid tentes ultra ?

11. *Quamvis Pontica pinus , etc.*) Sicut adversus tempestatem sævam parum valet nobilitas arborum e quibus compacta est navis , minime quoque picta et ornata puppis : sic a naufragii periculo nequaquam eximit Rempublicam contentionibus laceram , aut ipsius fama quamlibet celebris , aut Ducis exercitus generositas. Hæc enim quid juvant, si præsertim desint præsidia sat firma : ærarium locuples , etc.

12. *Silvae filia nobilis.*) In Ponti regione multiplex erat silva , egregiæque arbores fabricandis navibus idoneæ.

14. *Nil pictis timidus navita puppibus fidit.*) Ne splendori tui nominis fide, o Respublica Romana , vel originis præclaræ : neque tu Brute , aut ingenitæ nobilitati , aut propriæ existimationi. Sunt enim hæc vana præsidia ac firmamenta.

Timidus navita.) Ne cum Scaligero putes legendum *tumidus.* Est enim *timidus* epitheton nautis semper conveniens , et hic maxime. Sic enim significatur nauta prudenter metuere omnia ab infido mari , ab instabilibus ventis , a repentinis tempestatibus , cum præsertim vehitur navi jam debilitata.

15. *Nisi ventis ludibrium debes.*) A bello desine , nisi vis fortunæ jocantis , aut Martis communis , aut etiam fatorum ludibrium esse.

17. *Nuper sollicitum quae mihi taedium , etc.*) Militaverat Horatius sub Cassio , et Bruto ; postea tamen Augusto victori conciliatus veniam obtinuerat : hæc autem scripsisse fertur post Cassium cæsum , et antequam Brutus adversus Augustum belli aleam experiretur. Ait ergo : O publica salus , quæ tædium mihi tunc præbuisti ob diuturnitatem discordiarum ac militiæ labores ; nunc autem sollicitudinem et curam præstas ob novos tumultus , cur evidens periculum , talesque angustias sponte adis ? Vel ad Brutum loquitur. O Brute , qui sollicitum me habuisti de eventu belli , sub tuis signis merentem : nunc autem tui ac libertatis , quam vindicas , desiderio crucias , cum præcisam salutis tuæ spem animo jam concipiam : si mihi credis , ne Augusti partes fortiores lacesse , pone arma , neve tam periculosæ plenos aleæ labores incassum subi : imo conciliandæ pacis consilia et rationes ini. Vide lib. 2. Od. 7. et Epist. 2. lib. 2.

20. *Cycladas.*) Insulæ sunt circiter quinquaginta , in Ægeo mari in cycli prope formam dispositæ : quæ quidem ob frequentes scopulos , et maris angustias adiri , aut circumnavigari vix citra periculum possunt.

ODE

ODE XV.

Vaticinium de Trojae excidio.

PASTOR cum traheret per freta navibus
Idaeis Helenam perfidus hospitam,
Ingrato celeres obruit otio
Ventos, ut caneret fera
Nereus fata. Mala ducis avi domum,
Quam multo repetet Graecia milite,
Conjurata tuas rumpere nuptias,
Et regnum Priami vetus.
Eheu, quantus equis, quantus adest viris
Sudor! Quanta moves funera Dardanae

INTERPRETATIO.

CUM pastor fallax per maria abduceret Helenam hospitam navibus Trojanis; injucunda tranquillitate ventos veloces oppressit Nereus, ut dira praecineret fata, sic: *infaustis auspiciis domum ducis eam, quam numeroso exercitu reposcet Graecia conspirans tuas dissolvere nuptias, atque antiquum Priami regnum. Eheu, quantus equis, quantus viris sudor inest! Quantas caedes Trojanae nationi paras!*

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod supra Ode 6.

1. *Pastor cum traheret, etc.*) Sicut apud Bacchilidem Cassandra Paridi Trojam ingredienti, ita hic eidem iter agenti, Helenamque belli facem ducenti Nereus vaticinatur quanta ferat mala, adeoque Trojæ ruinam. Antonium Cleopatræ amoribus irretitum exemplo Paridis admoneri ab Horatio non nemo opinatur. Cæterum cuncta fere ex Homero deprompta. Sensus est: Cum Paris Helenam raperet hospitis Menelai uxorem, atque e Sparta Trojam navigaret, Nereus Deus marinus ventos cohibuit, dum perfido illi raptori caneret impendentem cladem, ob violatum jus, et incestas nuptias. Vide Herodot. lib. 2. Eustath. in 6. Iliad.

Pastor.) Paris, alio nomine dictus Alexander, expositus in Ida monte, educatusque a pastore, et ipse aliquandiu pastor, quanquam erat filius Priami Trojanorum regis et Hecubæ, quæ prægnans facem se ardentem parere somniavit: quo territa et conjectorum impulsa responso exponendum curaverat filium.

Traheret.) Per varias regiones, diversaque maria, tandemque in patriam suam Trojam pertraheret.

Navibus Idaeis.) Fabricatis in Ida Troadis monte.

2. *Helenam perfidus hospitam.*) Paris hospitio receptus apud Menelaum, eo quidem absente in adulterium pellexit abduxitque Helenam ejus uxorem; adjuvante nimirum Venere, quæ formosissimam Paridi spoponderat feminam, in præmium judicii, quo Junoni et Palladi prælata ab eo fuerat.

3. *Ingrato celeres, etc.*) Quoniam ventorum natura est erumpere et vagari: hinc nihil injucundius ipsis est quam frænari et in otio contineri. Est qui referat ad Paridem, celeriter avehere prædam suam cupientem: cui proinde valde ingrata fuerit ea mora. Sed cum per multas ac diversas regiones Paris Helenam circumduxisse legatur, antequam in Troadem perveheret, non videtur ea posse interpretatio stare.

4. *Ut caneret fera Nereus fata.*) Dum excidium patriæ ac paterni regni prænuntiaret flagitioso Paridi, ventos compressit Nereus, silentiumque imposuit. Quidam contentiose legunt, *Proteus*, eo quod apud Homerum ille de Trojanis rebus vaticinetur: Nereo autem vix id muneris tribuatur. Verum Poetæ quid non licet? Deinde naviganti quis melius vaticinans inducatur quam marinus Deus! Adde quod Apollonius Rhodius Interpres in 4. Argonautic. ex Pherecydis sententia, scribit Nereum coactum respondere velut oraculum. Apollodorus lib. 2. de Nymphis Jovis ac Thetidis filiabus, vatem facit Nereum: et Hesiodus in Theogon. veridicum eum appellat. Maneat ergo Nerei Prosopopœja, et recte posita censeatur.

5. *Mala ducis avi domum.*) Ex Augurum observatione tracta dictio, id est, malo omine, infelici augurio Helenam ducis, o Pari, tibique assumis et rapis uxorem alienam.

6. *Multo milite.*) Homer. naves Græcorum numerat 1146.

7. *Conjurata.*) In portu Aulidis Græciæ Principes universi jurejurando se adstrinxerunt non discessuros a bello, donec Helena restitueretur, illataque Græcis injuria vindicaretur, eversa Troja.

9. *Quantus equis, quantus, etc.*) Quanta discrimina, quantæ strages ac labores virorum et equorum in decennali bello!

10. *Dardanae Genti.*) Dardanus Jovis ex Electra filius in Asiam veniens condidit eam gentem, quæ a Troe postea Trojana dicta est. Ab eo ortus Priamus. Virgil. Æneid. 8. v. 134.

Genti! Jam galeam Pallas et aegida,
Currusque, et rabiem parat.
Nequicquam Veneris praesidio ferox,
Pectes caesariem: grataque faeminis
Imbelli cithara carmina divides.
Nequicquam thalamo graves
Hastas, et calami spicula Gnossii
Vitabis, strepitumque, et celerem sequi
Ajacem. Tamen, heu, serus adulteros
Crines pulvere collines.
Non Laertiaden, exitium tuae

INTERPRETATIO.

Jam Pallas aptat cassidem et clypeum, et currus, et furorem. Frustra superbus ob Veneris favorem pectes comam: et lyra molli jucundas mulieribus cantilenas distribues. Frustra fugies lanceas nuptiali *thoro molestas, et acumen telorum Cretensium, sonitumque, et acrem insequendo Ajacem. Attamen heu, tarde mœchos capillos pulvere insperges. Nonne vides filium Laertis, nonne Pylium*

ANNOTATIONES.

Dardanus Iliacae primus pater urbis et auctor, etc.

11. *Jam galeam Pallas et aegida.*) Pallas et Juno pro Græcis pugnabant nempe, tum quod manebat alta mente repostum judicium Paridis, spretæque injuria formæ: tum quia virgo Pallas flagitioso Paridi infensa erat. Porro bellicosæ Palladi sueta aptantur hic arma. Ovid.

Dat galeam capiti, defenditur aegide pectus.

Virgil. Æneid. 8.

Ægidaque horrificam turbatae Palladis arma.

Quam in locum Servius ita scribit: *aegis pectoris est munimentum. habens in medio Gorgonis caput. Quod si in pectore Numinis fuerit, aegis vocatur: si in hominis pectore, ut in antiquis Imperatorum statuis videmus, lorica dicitur.*

12. *Currusque et rabiem.*)) Bigas et quadrigas bellicas Pallas invenisse fertur: et apud Homer. e curru, non ex equo pugnari scribitur. *Rabiem*, iram, indignationem, furorem et impetum animi, quæ quidem vix absunt a quocumque bello.

13. *Nequicquam Veneris praesidio ferox, etc.*) Tunc parum juvabit te præsidium Veneris minime bellicosæ, multo minus decebit illa tua venustas et cultus corporis: quæ apud mulieres valent quidem, non ita vero adversus hostem. Vide supra Od. 12. vers. 41. Apud Homer. 3. Iliad. idem Paris sic admonetur, objurgaturque: *inutilis erit tibi cithara, ac munera Veneris, et coma, et species, quando humi in pulvere jacebis mixtus.*

15. *Cithara carmina divides.*) Modulaberis distincte, concinne, ex arte, modo hos, modo istos carpendo nervos: non mala sic; melius tamen: modo lyra, modo voce alternatim canendo: at optime alii interpretantur, mulierosum Paridem modo huic, modo illi fœminæ gratificari, ac suam cuique cantilenam dispertire. Sic infra Ode 36. *dividere oscula*, est singulis dare oscula.

Imbelli cithara.) Hac quidem valebat Paris, sed quam bellicoso viro parum conveniret, ostendit Alexander ille Magnus, cum Paridis sprevit citharam, Achillis optavit. Illa videlicet amores ac nugæ, hac heroum laudes celebrantur. Plutarch.

16. *Nequicquam thalamo graves hastas, etc.*) Licet initio amori ac nuptialibus jocis vaces, at tandem ad arma concurrendum erit, et seras licet pœnas exsolves, cum humi prostratus in pulvere volutaberis, traherisque a victore hoste crinibus illis, adulterii incentivis.

17. *Gnossii.*) Gnossus urbs Cretæ, cujus populi sagittas emittendi arte pollebant. Adde quod, ex Plinio, abundat Creta canonis gravioribus ad faciendas sagittas aptissimis. Porro inter proceres Græcos erat Idomeneus Cretensium dux, Merionis comes.

18. *Celerem sequi Ajacem.*) Pedum celeritate Ajax clarus, ut eum insequentem evaderet nemo. Verum Oileusne, an Telamonius? Hic certe, si Dareti Phrygio fides, Paridem persequi et occidere legitur.

19. *Serus adulteros crines pulvere collines.*) Quamvis effugias aliquandiu, non tamen poteris semper declinare pugnam et congressum, in quo cum vel prostratus vel occisus fueris, pulvere tandem fœdabuntur crines illi tui tanto studio calamistrati, et unguentis delibuti, quibus Helena in amorem, et hinc in adulterii facinus a te pertracta est. Vel simpliciter, crines illos tuos oportebit tandem bellico pulvere aspergi et illini, quos unguentis duntaxat antea illinire satagebas. Sunt enim qui affirment Paridem Ajacemque Oileum concertantes mutuis occubuisse vulneribus; alii volunt Paridem postquam Achillem interemisset, a Pyrrho, alii autem, a Philoctete interfectum.

21. *Laertiaden.*) Ulyssem filium Laertis, Ithacæ et Dulichii insularum regem, prudentia solertiaque super æthera notum. *Exitium tuae gentis:* nempe quia detexit ipse atque ad Trojanum bellum adduxit Achillem, sine quo ex fatis capi Troja non potuisset.

Gentis, non Pylium Nestora, respicis?
Urgent impavidi te Salaminius
Teucerque, et Sthenelus sciens
Pugnae, sive opus est imperitare equis,
Non auriga piger. Merionem quoque
Nosces. Ecce, furit te reperire atrox
Tydides melior patre:
Quem tu, cervus uti vallis in altera
Visum parte lupum, graminis immemor,
Sublimi fugies mollis anhelitu,
Non hoc pollicitus tuae.
Iracunda diem proferet Ilio,
Matronisque Phrygum classis Achilleï,
Post certas hyemes uret Achaïcus
Ignis Iliacas domos.

INTERPRETATIO

Nestorem populo tuo fatales? Te Salaminius Teucer, te Sthenelus belli gnarus, ac si oportet equos regere, ductor haud segnis, intrepidi persequuntur. Senties etiam Merionem. En ardet incurrere in te impavidus Lydei filius genitore fortior. Hunc tu, velut cervus aspectum in adversa vallis regione lupum, herbarum oblitus, fugies effeminatus, graviter anhelans quod quidem *tuae nequaquam promisisti. Indignata classis Achillis Trojae Trojanisque faeminis* fatale *tempus differet*: at *post aliquot annos ignis Graecorum Trojanas aedes incendet.*

ANNOTATIONES.

22. *Pylium Nestora.*) Hic sapientia et vitæ diuturnitate inclytus, apud Pylum Pelopponnesi oppidum educatus, jam senior cum aliis Græciæ proceribus convenit ad expeditionem Trojanam. De eo fertur Agamemnon dixisse: brevi expugnandum Ilium, si decem Nestores adfuissent.

23. *Salaminius Teucer.*) Ajacis ille frater; vide supra Od. 7. v. 27. et seq.

24. *Sthenelus.*) Vir pugnacissimus, comes Diomedis, unus eorum qui equo se Trojano abdiderunt.

26. *Merionem quoque nosces.*) Tuo quidem malo cognosces et experiere virtutem, iram, acresque animos Merionis. Hic patruelis erat Idomenei Cretensium ducis. De eo suprà, Od. 6. vers. 15.

28. *Tydides melior patre.*) Supra Od. 6. *Tydidem superis parem* vocat Horatius, sane quia Iliad. 5. dicitur Martem ac Venerem in prœlio vulnerasse. Unde ibid. Homerus ejus ferociam comparat flumini omnia subvertenti, ac leoni vulnerato. Non mirum ergo, si hic Tydeo patre quanquam bono et forti melior tamen ac fortior Diomedes nuncupetur.

31. *Sublimi fugies mollis anhelitu.*) Ferocem illum Diomedem patre meliorem ac Superis parem fugies, tam graviter anhelans, præ metu et pavore, quam cervus lupum aspiciens. Mecum vero, lector, mirare, quo ducat carpendi cacoethes. En Scaliger *ex toto Galeno*, inquit, *non intelligo quid sit sublimis anhelitus.* Verum enim sine Medicæ scientiæ aut Medicorum ope, bene intelligitur copiose, et ex alto pectore anhelare cervus, vel potius, elato et sublimi, ut fit, capite fugiens, ore quoque sublimem anhelitum ac spiritum efflare.

32. *Non hoc pollicitus tuae.*) Intrepidum te nimirum jactaveras, o Pari, Helenæ per illicitos amores *tuae*, et Menelao totique Græciæ parem te unum ostentaras. At facile est apud amasiam gloriari: non ita apud Græcos raptam perfide, et ultionem justam *multo milite repetentes.* Ovid. Epist. Paridis ad Helenam:

Finge tamen, si vis, ingens consurgere bellum:
Et mihi sunt vires; et mea tela nocent.
Nec plus Atrides animi Menelaus habebit,
Quam Paris, aut armis anteferendus erit.

Et quidem provocatus a Menelao Paris ad singulare certamen, vixque tandem congressus, nisi ope Veneris subtractus esset, certe victus occubuisset, ex Homer. Iliad. 3. unde ibid. Helena inducitur suam Paridi exprobrans ignaviam, et Menelai quem prius ille contempserat, virtutem experto insultans.

33. *Iracunda diem proferet Ilio, etc.*) Achilles ob ereptam sibi Briseidem iratus a pugna et bello suam classem continens Trojæ quidem fatum aliquandiu retardabit, diemque Trojæ ac Trojanis ultimam differet: at ubi Patroclum audiet ab Hectore peremptum, tum ad arma, et amici vindictam convolabit, nec ponet iram donec Hectorem Iliensium defensorem unicum prosternat.
Virg. Æneid. 2.

Venit summa dies, et ineluctabile tempus
Dardaniae: fuimus Troes: fuit Ilium, et ingens
Gloria Teucrorum, etc.

34. *Phrygum.*) Phrygia Asiæ minoris regio, cujus pars est Troas, ac metropolis Troja.

Achillei.) Achilles fortissimus Græcorum, vel suo nomine apud omnes famosus.

35. *Post certas hyemes.*) Post certum annorum spatium fatis decretum. Chalcas augur e passerum numero, post annos decem Trojam expugnandam diruendamque prædixerat.

Uret Achaicus ignis Iliacas domos.) Achaja Græciæ pars. Synecdoche. Quidam legunt: *Pergameas domos.*

ODE XVI.

PALINODIA, AD AMATAM PUELLAM.

O MATRE pulchra filia pulchrior,
Quem criminosis cumque voles modum
Pones jambis: sive flamma,
Sive mari libet Adriano.
Non Dindymene, non adytis quatit
Mentem Sacerdotum incola Pythius,
Non Liber aeque, non acuta
Sic geminant Corybantes aera,

INTERPRETATIO.

O FORMOSA genitrice nata formosior, quem libuerit finem dabis injuriosis jambis, seu igne, seu mari placet Adriatico. Nec Cybele, nec Apollo inhabitator animum sacrificulorum in sacrarils ita commovet, nec Bacchus. neque Corybantes tam crebro pulsant cymbala acuta,

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 9. supra

Quaecumque valent ad placandam iram, hæc adhibet Horatius ad mitigandum offensæ puellæ animimum. Scripserat olim jambos aut adversus ipsam, aut contra matrem ipsius. Jam volens redire in gratiam cum ea quam deperibat, 1. fatetur se peccasse: 2. non per contemptum se fecisse quidquam, sed per iram, asserit: 3. vindictam offert. Porro quæ sit, quæque vocetur amica illa non constat. Gratidiæ nomen reperitur in quibusdam codicibus inscriptum. Alii volunt hanc esse Tyndaridem illam, ad quam Ode sequens nuncupata est.

1. *O matre pulchra filia pulchrior,*) Ajunt quidam scriptum dicaciter ante ab Horatio fuisse:

O matre turpi filia turpior.

Quicquid sit: jam laudat egregie puellam, sciens nihil fere mulieri jucundius esse, quam forma et pulchritudine commendari. Imitatio vero est Stesichori, qui cum Helenam quamdam Siculam jambis proscidisset, Apollinis oraculo primus Palinodiam canens, oculorum usum, quem amiserat, recepit.

2. *Quem criminosis cumque etc.*) criminis se reum, pœnamque subire quamlibet se paratum profitetur; ejusque, quam læsit, arbitrio cuncta permittit.

3. *Jambis.*) Sunt enim jambici versus ad maledicendum aptissimi. *Sicut jambus ex brevi et longa constat; ita contumacia ex parvis initiis ad magna procedit*: Suidas, *ἰαμβίζειν* Græcis, est *maledictis insectari.* Horat. Ad Pisones.

Archilochum proprio rabies armavit jambo.

Sive flamma, sive mari libet.) Ipse suum carmen maledicum damnat igni, vel aqua, ut placuerit.

Tibull. lib. 1. Eleg. 9.

Illa velim rapida Vulcanus carmina flamma
Torreat; et liquida deleat amnis aqua.

4. *Adriano.*) Synecdoch. pro quolibet mari.

5. *Non Dindymene, etc.*) Iræ describit vim et impotentiam, in eamque culpam omnem suam transferre satagit, ut odium et contemptum, quo gravius nihil ad offensam, omnino abfuisse comprobet.

Dindymene.) A Phrygiæ monte Dindymo dicta Cybele, cujus ibi sacra peragebantur, Sacerdotesque furore perciti membra sibi incidebant.

Non adytis quatit, etc.) Conglobata comparatione iræ vehementiam exaggerat. Nec Cybele, inquit, suos sacrificulos: nec Apollo Phœbades oracula responsaque edituras, nec Bacchus Mænadas et Bacchantes in Orgiis tanto furore implent, quanto irritatus amor amantem.

6. *Incola Pythius.*) Apollo Delphos, quæ urbs etiam Pytho dicta, incolens, ibique præcipue cultus et celebris: vel ita dictus a Pithone serpente interfecto. De quo vide Macrob. lib. 1. Saturnal. c. 17. Cæl. Rhodig. lib. 16. c. 19. Alex. ab Alex. lib. 6. c. 2. *Incola*, insessor, invadens et afflans mentem Pythiæ tripodi insistentis, in adytis ac penetralibus templi, ut extra se rapta jamque enthea, divina loquatur.

7. *Non Liber aeque.*) De Bacchanalium origine insania, abrogatione, vide Tit. Liv. lib. 39. cap. 8. et seq.

Non acuta sic geminant Corybantes aera.) Neque tam crebris ictibus pulsant Corybantes ærea cymbala, cum furiosi discurrunt, quam ira mentem variis motibus concutit. *Corybantes* Rheæ sacrificuli, iidem qui Curetes, ex Strabone lib. 10. et Lucret. lib. 2. dicti vel a *κορυς galea*, vel a *κορυπτω*, *cornibus peto*; item *caput jacto*: vel a *κρυβειν*, vel *κρυπτειν*, quoniam adjuverunt Rheam in abscondendo partu. Vel a *κρουειν pulsare*, et strepitum ac sonitum reddere: quoniam ex Lucret. cit. *pulsabant æribus æra*, et ex Apollod. lib. 1. *τοῖς δορασι τας ασπιδας συν κρουειν hastis clypeos percutiebant*: sic nimirum *Jovis illum vagitum in Creta quondam occultasse feruntur, ne Saturnus eum malis manderet adeptus*, Lucret. cit. et paulo ante:

Tristes ut irae: quas neque Noricus
Deterret ensis, nec mare naufragum,
Nec saevus ignis, nec tremendo
Jupiter ipse ruens tumultu.
Fertur Prometheus addere principi
Limo coactus particulam undique
Desectam, et insani leonis
Vim stomacho apposuisse nostro.
Irae Thyesten exitio gravi
Stravere: et altis urbibus ultimae
Stetere causae, cur perirent
Funditus, imprimeretque muris .

INTERPRETATIO.

sicut mæsta indignatio: quem nec gladius ex Illyrio cohibet, nec mare naufragiis infestum, nec dira flamma, nec ipse Jupiter horrisono fragore. Dicitur Prometheus primario luto obstrictus adjungere portionem hinc et inde decerptam, pectori nostro indidisse vehementiam furentis leonis Iracundia Thyestem perdidit execranda strage; atque extremas praebuit causas maximis civitatibus, ut prorsus diruerentur; ac mœni-

ANNOTATIONES.

Tympana tenta sonant palmis, et cymbala circum
Concava, raucisonoque minantur cornua cantu.
Et Phrygio stimulant numero cava tibia mentes,
Telaque praeportant violenti signa furoris.

Omnes autem a Græco origines parum satisfaciunt, et longe petitæ ac perperam confictæ videntur. Magis certe ad rem est quod refert Diod. Sicul. lib. 6. cap. 11. Corybantas dictos a Cybeles filio Corybanto, qui sacra Matris Deûm in Phrygiam detulit; quique abs se nominavit eos qui Matris sacrificiis incumbebant.

9. *Tristes ut irae.*) Nihil æque violentum est ut iratus amor ac tristis quod se sperni sentiat, aliumque præferri: tunc extrema quæque meditatur, atque etiam tentat ac molitur sæpius.

Neque Noricus deterret ensis.) Pergit ostendere iræ pertinaciam, quam nec frangit armorum aut mortis horror; nec ignium aut Jovis ipsius tonantis fragor ac metus. *Noricus ensis*, optimi scilicet enses fabricantur in ea regione Illyrii Plin. lib. 34. cap. 14. *Alibi ferro bonitatem praestat factura*, v. g. aqua, *cui subinde candens immergitur: at in Noricis vena ipsa bonitatem praebet.*

10. *Nec mare naufragum, etc.*) Sic qui ad ultionem parandam, vel ad quærendum quod vehementer amat contendit, per maris discrimina quælibet, per tela, per ignes intrepidus, ac cæco velut impetu rapitur et properat: nec ulla nunquam reverentia, nec pavore tonitruorum ac fulminum retardatur aut deterretur.

13. *Fertur Prometheus, etc.*) Amplificatio est per amœnam causæ disquisitionem; unde nempe homini sic dominetur ira? fabellamque confingit, vel intexit de Prometheo, qui formans hominem varias ei indiderit affectiones diversis ex animantibus depromptas, ut vulpis astutiam, leonis iracundiam ferventemque bilem, etc. *Coactus*, quia cum in fingendis brutis omnes naturæ facultates absumpsisset, coactus est demum e singulis aliquid decerpere, quod homini daret. Vide Fulgent. Mytholog. lib. 3. cap. de Peleo.

Principi limo.) Homini, qui licet ex argilla et limo non secus ac cætera animantia conflatus, in ea tamen principatum obtinet. Vide Lucret. lib. 5. Diodor. Sicul. lib. 1. cap. 1. etc.

17. *Irae Thyesten, etc.*) Effectus iræ persequitur. De Thyeste atque Atreo fratribus tam infanda in se se invicem perpetrantibus, ut Sol aversatus retro conversus sit, omnibus auditum: et jam dictum est, Od. 6. v. 8. ad *saevam Pelopis domum*, quæ quidem per iram perdita et consumpta interiit *exitio gravi*: seu cum Thyestes appositum ab Atreo filium devoravit; seu cum ob vitiatam uxorem Atreus execranda illa ratione ultionem petiit, etc.

18. *Altis urbibus ultimae stetere causae cur perirent funditus.*) Interdum urbes expugnantur non odio, sed quadam eas tenendi cupiditate: et cum ira facit ut capiantur, tum ultimi quoque fit causa excidii, impellitque ad eas a fundamentis diruendas, ne quod vestigium supersit civitatis.

20. *Imprimeretque muris hostile aratrum, etc.*) Per iram victor hostis non solum urbes aliquando demolitur, sed et excisis mœnibus ædibusque universis, solum arat; *imprimitque aratrum* iis locis, in quibus erant *muri* antea, arces, ædesque. Hinc illud:

Et seges est ubi Troja fuit.

Manilius lib. 4. ejus qui sub ortum caudæ Scorpii fuerit natus, gravem iram et victoriam ita præsagit:

Aut sternet positas urbes, inque arva reducet
Oppida, et in domibus maturas reddet aristas.

Socrates Ecclesiast. Histor. lib. 4. cap. 31. de Valente Imperatore Constantinopolitanis irato,

Hostile aratrum exercitus insolens.
Compesce mentem ; me quoque pectoris
Tentavit in dulci juventa
Fervor, et in celeres jambos
Misit furentem. Nunc ego mitibus
Mutare quaero tristia, dum mihi
Fias recantatis amica
Opprobriis, animumque reddas.

INTERPRETATIO.

bus infestum aratrum applicaret superbus exercitus. Animum reprime. Me etiam impulit cordis ardor in amœna juventute, atque ad citos jambos iracundum adegit. Jam vero cupio vertere dira suavibus, modo retractatis conviciis, mihi fias propitia, atque benevolentiam repares.

ANNOTATIONES.

refert minatum esse civitati vastitatem, adeoque αροτρον βαλλειν κατ αυτην : *aratrum in eam immissurum.* Seneca de Clementia lib. 1. cap. 26. *injicere tectis ignem*, inquit, *aratrum vetustis urbibus inducere, potentiam putat.* Quem in locum J. Lipsius citat Horatii locum, quem explicamus, aitque : mos erat iste in evertendis olim urbibus : et sicut aratro condebantur, ita aratro pariter significabant exscindi : affert quoque Modestinum Juriscons. *Si ususfructus civitati legatus sit, et aratrum in eam inducitur, civitas esse desinit : ut passa est Carthago : ideoque quasi morte desinit habere usumfructum.* Vide Isidor. lib. 15. cap. 11. Cœl. Rhodig. lib. 26. cap. 5. Alex. ab Alex. lib. 6. cap. 14. ubi non ædificandis modo urbibus, sed et funditus evertendis aratrum induci ait, quasi segetes ibi mox futuras denotaretur. Imo quandoque tantum est odium, tantus ulciscendi appetitus, ut versa aratro terra sale inspergatur, ad eam sterilitati damnandam. Quod egregie suo more explicans S. Hieron. in Matth. cap. 5. *Legimus*, inquit, *in scripturis urbes quasdam ira victorum sale seminatas, ut nullum in ipsis germen oriretur.* Scilicet Judic. lib. cap. 9. Abimelec Sichimitarum maledictis exacerbatus eorum *urbem cepit, interfectis habitatoribus ejus, ipsaque destructa, ita ut sal in ea dispergeret.*

22. *Compesce mentem.*) Quandoquidem igitur tam ferox et impotens ira est, ut ad ultima quæque præter jus et fas adigat ; quæso obtestorque, ne ei indulgeas ; sed *compescas mentem iracundam.* Nam et ego male me ipsi indulsissa jam agnosco. Unde et *mutare quaero.* Juveniliter in culpam lapsus sum : nunc ætate factus sapientior, errati veniam peto.

Me quoque pectoris, etc.) Ex dictis infert Horatius idem fere quod habet Cicero ad Attic. lib. 1. Epist. 14. *Si quidem ita statueris, et irritabiles animos esse optimorum saepe hominum, et eosdem placabiles ; et esse hanc agilitatem (ut ita dicam) mollitiemque naturae plerumque bonitati : et, id quod caput est, nobis inter nos nostra sive incommoda, sive vitia, sive injurias esse tolerandas : facile haec, quemadmodum spero, mitigabuntur. Quod ego ut facias te oro, qui te unice diligo ; etc.*

23. *In dulci juventa.*) Quo voluptatum avidior est juvenis, eo est irritabilior, si negentur ea ad quas anhelat, vehementiusque ad ulciscendum fertur. Id sibi contigisse Horatius fatetur, atque jambos ita scripsisse mordaces quidem, dum non alia suppeteret ratio sedandi animum amore et ira *furentem* At nunc laudes et encomia se scripturum pollicetur, ut quasi deleat quæ tristia prius et acerba scripserat. Nam, quod ait lib. 3. Od. 14.

Lenit albescens animos capillus
Litium et rixae cupidus protervae.
Non ego hoc ferrem calidus juventa
Consule Planco.

24. *Celeres jambos,*) *Pes citus*, ad Pisones : seu quod facile incurrit, seu propter frequentes syllabas breves in puris jambicis.

26. *Dum mihi fias recantatis amica, etc.*) *Dum*, id est modo tu quoque desinas me lacerare conviciis et dictis probrosis. Vel potius, *dum*, id est, donec mihi desinas esse inimica, cum me videris palinodiam canere : donec igitur mihi priora opprobria recantanti, ac mitibus tristia mutanti fias amica, non cessabo tibi supplicare, mitia scribere, atque omni ratione animum tuum demereri.

28. *Animumque reddas.*) Hinc videtur significare Horatius, extitisse quandam olim amicitiam quam velit reparari : proindeque non matrem puellæ istius, sed ipsam puellam jambis et dicteriis abalienatam intelligere oporteret.

ODE XVII.

Tyndaridem invitat in villam suam, ejus ostentans amoenitatem et commoda.

VELOX amoenum sepe Lucretilem
Mutat Lycaeo Faunus; et igneam
Defendit aestatem capellis
Vsque meis, pluviosque ventos.
Impune tutum per nemus arbutos
Quaerunt latentes, et thyma deviae
Olentis uxores mariti:
Nec virides metuunt colubros,
Nec Martiales hoedilia lupos:

INTERPRETATIO.

CELER Faunus Lycaeum frequenter commutat Lucretili jucundo; caprasque meas tuetur semper ab aestate fervida, ventisque imbriferis. Faeminae masculi foetentis, citra periculum errantes per silvam, securae investigant arbutos occultas ac thymum: capri vero non timent lupos Martios, neque colubras virides: quomodocumque,

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 9.

Non vulgaria dictionum ornamenta continet haec Ode: ea, lector, collige. *Igneam aestatem defendit capellis, pluviosque ventos. Olentis uxores mariti. Martiales lupi. Usticae cubantis saxa levia, Benigno cornu manabit opulenta copia ruris honorum. Reducta vallis. Fides Teja. Laborantes in uno. Lesbium innocens. Incontinentes manus. Male dispar. Immerita vestis, etc.*

1. *Velox.*) Fauni agrestes Dii, cursu saltuque agiles, proindeque caprinis pedibus finguntur.

Lucretilem mutat Lycaeo Faunus.) Hypallage, pro *Lycaeum mutat Lucretili*, Sabinorum monte, ad cujus declive sita erat Horatii villa et fundus, de quo ipse initio Epistolæ 16. lib. 1. Hujus vero tantam asserit amoenitatem, ut eo sæpius immigraret Faunus, seu Pan Deus Pastorum, relicto quidem Lycæo Arcadiæ monte sibi sacro: ejus porro Numinis præsentia quicquid noxium est propulsari.

2. *Igneam defendit aestatem capellis, etc.*) Æstum arcet a gregibus, pestiferasque tempestates. Columell. lib. 7. cap. 6. *capellis nocet aestus, sed magis frigus.* Ventum etiam cum tempore humidum (qualis Notus) animantibus quibuslibet, autumno praesertim, esse pestiferum nemo nescit. Virgil. Eclog. 7.

Solstitium pecori defendite.

5. *Arbutos quaerunt latentes, et thyma.*) Grata sibi pabula. Plin. lib. 12. cap. 17. *frutices odoratos appeti quærique a capellis*, testatur Virgilius Eclog. 3.

Dulce satis humor, depulsis arbutus hædis.

Georg. 3. v. 300.

Jubeo frondentia capris
Arbuta sufficere

Arbutus, vernacule, *arboisier*. Ital. *Corbezzole*, pridem fuit in deliciis, quod αειφυλλος: frondes lauro; fructus cerasis non absimiles. Vide Columell. cit.

7. *Olentis uxores mariti.*) Capræ caprique gravem emittunt odorem. Unde et proverb. *hircum olet*. Virg. Eclog. 7.

Hic mihi, dum teneras defendo frigore myrtos,
Vir gregis ipse caper deerraverat.

9. *Nec Martiales haedilia lupos.*) Martis in tutela dicuntur esse lupi, utpote rapaces ac violenti deprædatores.

Virgil. Æn. 9. v. 566.

agnum Martius a stabulis rapuit lupus.

Alludit forte Poeta ad id quod ajunt templum fuisse in Parthenio Arcadiæ monte sacrum Fauno seu Pani, quod asylum erat pecudibus insequentes leones ac lupos fugientibus, qui quidem eo adire non audebant.

Hædilia.) Magna de ea voce contentio. Quidam legunt *hædulei*. Nam, inquiunt ab *hædus hædulus* et *hæduleus*; sicut ab *hinnus*, *hinnulus*, et *hinnuleus*. Alii *hæduliae* vel *hædiliae*, ex membranis non paucis: sicut enim *hædile*, *is*; sic et *hædilia*, *ae*, dicitur. Ego ex Lambini Muretique placito, nihil censeo mutandum in vulgata lectione; ut pes sit Ionicus pro Choriambo, certe ισοχρονος, itaque de metro non amplius solliciti, dicamus, *hædilia*, hædorum septa vel stabula, synecdochicwς poni pro hædis.

Utcumque dulci, Tindari, fistula
Valles, et Usticae cubantis
Levia personuere saxa.
Dî me tuentur: Diis pietas mea
Et Musa cordi est. Hinc tibi copia
Manabit ad plenum benigno
Ruris honorum opulenta cornu.
Hic in reducta valle, Caniculae
Vitabis aestus, et fide Teia
Dices laborantes in uno
Penelopem, vitreamque Circen.
Hic innocentis pocula Lesbii

INTERPRETATIO.

Tyndari, suavi ejus tibia resonuere valles, rupesque haud asperae montis *Usticae declivis. Numina me protegunt. Pietas mea, Poesisque placet Numinibus. Illinc tibi liberali cornu fluet affatim dives abundantia opum agrestium. Ibi profunda in convalle fugies ardorem Caniculae; chordaque Teja cantabis Penelopen et Circen fulgidam pro eodem sollicitas. Illic innoxii Lesbii scyphos hauries in um-*

ANNOTATIONES.

10. *Utcumque dulci, etc.)* Greges securi pascuntur, utcumque, ubicumque, quandocumque, simul atque suam inflat fistulam Pan seu Faunus, qui ex Virg. Eclog. 2.

Primus calamos cera conjungere plures
Instituit: Pan curat oves oviumque magistros.

Hinc vero potestatem ac præsidium Numinis ostendit, quod vel levis ejus fistulæ sonus fugat et avertit noxia quæque, et securitatem præbet.

Tyndari.) Hanc esse eamdem quidam volunt, quam in Epodis Canidiam vocat, et salse proscindit, Gratidiam autem in Odæ præcedentis inscriptione plerique in codicibus appellat, nimirum ut offensam mitiget; nunc vero sibi reconciliatam, in formæ commendationem Tyndaridem nuncupat, quasi Helenam alteram ob pulchritudinem, atque invitat ad rusticationem ac delicias apud suum in Sabinis fundum, ad montem Lucretilem.

11. *Usticae cubantis.)* Ustica mons in Sabinis leniter declinans hominis instar decumbentis.

13. *Dî me tuentur.)* Quasi sibi ipse applaudens infert: sic me tuentur Dii, quorum laudes versibus meis pie celebro, ipsis non ingratas. Contra vero, si quis Numinum cultor non fuerit, hunc *insignem* licèt *attenuat Deus*. Ut scribit Ode 34. hujus libri.

14. *Hinc tibi copia manabit, etc.)* Ex amœna hac villa mea, cum adfueris, o dilecta Tyndari, colliges frugum omnis generis copiam. Hi sunt enim *ruris honores*.

16. *Cornu.)* Alludit ad copiæ, vel Amaltheæ cornu fabulosum. Scilicet Hercules, inquiunt, detractum victo Acheloo cornu fortunæ dedit, e quo illa bonorum omnium abundantiam promit ac elargitur. Porro ex Eustath. in Perieges. Dionys. Amalthea fuit vetula quædam avara meretrix, quæ nummos bene multos ingesserat in cornu: quod Hercules adeptus in voluptates ac genium liberaliter profudit. Hinc vero fabulæ et commenta vulgi.

17. *Caniculae vitabis aestus.)* Noxios ardores vitabis sideris istius; ex opinione vulgi; non enim ortus Caniculæ æstum facit, sed Sol Leoni junctus, nempe sub finem Julii, ad usque Augusti diem 23. Dies Caniculares vulgo, indeque morbi frequentes et acerrimi. Vide plura infra, lib. 3. Od. 23. et 29.

18. *Fide Teia dices laborantes in uno, etc.)* Cantabis lyricos versus et amatorios ad modum Anacreontis oriondi ex urbe Tejo in Paphlagonia, apud Asiam minorem. Vide lib. 4. Od. 9. et Epod. 14. *Dices laborantes in uno*, recitabis carmen de amoribus Penelopes uxoris, et Circes amicæ, famosæ illius veneficæ, erga unum et eumdem Ulyssem. *Laborantes*, amore tabescentes, amore certantes. Vide Lyl. Girald.

20. *Vitreamque Circen.)* Instar vitri nitidam, splendentem, decoram, speciosam.

Hic innocentis pocula Lesbii.) Epulaberis etiam hilariter et jucunde: bibes nempe vinum innocuum, e Lesbo Ægei maris insula, hodie *Metelino*; ob tenuitatem non lædens, nec tentans caput, nec pectus inflammans, nec adeo impellens ad rixas: quapropter *non confundes cum Marte Bacchus prœlia*. Vinum saccatum hic aliqui comminiscuntur, quod sit magis ad mulieris salivam ac palatum. Sed quid opus? cum tale sit per se Lesbium quo *nullum potu suavius*; cui ἀτέλειαν impertivit Bacchus, id est, *immunitatem ac innocentiam*, quod νεκταροσαγη, *manans nectare ambrosiaeque propius quam vino*, veteres illi passim vocarunt, apud Athenæum lib. 1. cap. 22. et 23. etc. Vide, si vacat, apud Gell. lib. 13. cap. 5. lepidum Aristotelis acutumque de Lesbio vino judicium, quo successorem suæ diatribæ designavit Theophrastum e Lesbo.

Ducca

Duces sub umbra: nec Semeleïus
Cum Marte confundet Thyoneus
Proelia: nec metues protervum
Suspecta Cyrum; ne male dispari
Incontinentes injiciat manus,
Et scindat haerentem coronam
Crinibus, immeritamque vestem.

INTERPRETATIO.

bra: neque furens Semeles filius cum Marte pugnas miscebit: neque timebis suspicionem creare petulanti Cyro, ne tibi minime aequali intemperantes manus adhibeat, frangatque corollam impositam capillis, et innocens vestimentum.

ANNOTATIONES.

22. *Nec Semeleïus cum Marte, etc.)* Nec bibendi certamen desinet in pugnas ac rixas. Semelæ filius Bacchus: ea porro etiam Thyone dicta. Ne tamen inde *Thyoneum* hic appellari credas, eum pluribus: aliàs idem bis perperam dixisset Horatius. Sed potius a *θύω ferveo, infanio, impetu feror*, intellige violentum, petulantem, etc. Vide Diodor. Sicul. lib. 4 cap. 5. Id est, vinum istud innocens non creabit ebrietatem, nullasque proinde contentiones ac certamina Marti propria provocabit. Nam *θύω παροινεῖν ἐκ τοῦ μεθύειν*. Athen. lib. 10.

24. *Nec metues protervum suspecta Cyrum.)* Cyrus iste Horatii rivalis, Tyndaridis autem vel amicus, vel etiam maritus non bene cum ea consentiens. Qui quidem si rescisset cum alio familiariter versari, haud æquo tulisset animo, sed zelotypia accensus, aut velut in suam manus injecisset, aut etiam verbera intentaret, rupta convivali corona, lacerata veste ultus adulterium quod suspicaretur.

25. *Male dispari.)* Viribus impari ad resistendum, ictusque declinandos. Vel moribus plane diversis, ut Tyndaris lepida hilarisque fuerit, Cyrus tristis, morosus ac ferox: unde non ferat ejus ingenium ac vivendi institutum.

26. *Injiciat manus.)* Jure sibi vindicans quod suum est, ubicunque repererit. Quo vir ejus fuisse, indicari videtur. Numquid enim in alienam tantum ausus fuerit alienus, in liberam liber? Nisi forte vis et impetus zelotypiæ significetur illius, qui ab amica sua alium amari intellexerit: quique sibi temperare seque continere haud queat, cum epulantem cum alio viderit, quin pugnas misceat, coronamque ex more conviviorum capiti additam discerpat, nec vestibus parcens, quoquomodo suo dolori satisfaciat.

Immeritamque vestem.) Quid enim peccavit, quid mali meruit vestis mœchæ, vel infidæ amasiæ, ut ab irato zelotypoque diffringatur?

AD QUINTILIUM VARUM,

ODE XVIII.

Usum vini moderatum commendat.

NULLAM, Vare, sacra vite prius severis arborem
Circa mite solum Tiburis, et mœnia Catili.
Siccis omnia nam dura Deus proposuit: neque
Mordaces aliter diffugiunt sollicitudines.
Quis post vina gravem militiam, aut pauperiem crepat?

INTERPRETATIO.

O Vare, nullam arborem potius quam vitem sacram plantes circa benignam terram Tiburis, ac muros Catili. Sobriis enim cuncta praebet gravia Deus. Nec aliàs fugantur edaces curae. Post vina epota, *quis incommoda belli*

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod supra Ode 11.

Horatius Quintilium Varum, ut nimium vel Reipublicæ, vel literarum studium usu vini temperet moderato. Quis vero ille? Videtur certe is quem in Arte Poetica celebrat velut optimum Judicem ac censorem Poematum. Epist. ad Pisones, v. 438. Inscriptionem tamen hujus Odes falsam asserit Marcilius, vultque sibi ipsi Horatium loqui, sicut et Epod. 5. et 17. Adde quod abest illa a plerisque membranis.

1. *Nullam, Vare, sacra vite prius severis arborem.*) Metrum pariter et sententiam mutuatus est ab Alcæo: cujus apud Athen. hæc leguntur: *μηδεν αλλο φυτευσης προτερον δενδρεον αμπελω. sacra vite.* Baccho nempe consecrata: vel quia libationes in sacris inde fiebant.

2. *Mite solum.*) Plin. lib. 17. cap. 5. *Optima terra est quae vocatur pulla; tenera, temperatae ubertatis, mollis facilisque culturae, nec madida, nec sitiens, post vomerem nitescens.* Ibid. *optimus ager est ad radicem montium, planitie in meridiem excurrente; qui totius est Italiae situs;* ex Catone lib. 34. cap. 5. Columell. lib. 2. cap. 2. et lib. 3. cap. 11.

Tiburis.) De ea urbe jam ante ad Od. 7. Hodie *Tivoli*; sita est ad fluvium Anienem, in Sabinorum confinio, singulari vero gaudet aeris temperie. Hinc forte *mite solum* appellatur. *Tiburtes originem multo ante Romam habent. Conditor eorum Tiburtus, quem filium fuisse tradunt Amphiarai, qui apud Thebas obierit; una aetate ante Iliacum bellum.* Plin. lib. 16. cap. 44.

Moenia Catili.) Urbem Tibur iterum designari aliis verbis ajunt: quippe quam opera communi condiderunt Amphiarai filii tres Tiburtus, Corax, Catillus, ac de nomine fratris maximi natu appellarunt. Virgil. Æneid. 7. vers. 670.

Tum gemini fratres Tiburtia mœnia linquunt
Fratris Tiburti dictam cognomine gentem,
Catillusque, acerque Coras, Argiva juventus.

Repugnat vero Theod. Marcil. cit. tum quod bis idem perperam dixisset Horatius: tum quod ex Servio ad cit. Æn. locum, aliæ quoque urbes ab illis fratribus ædificatæ referuntur: contenditque *mœnia Catili*, esse montem Catili. Catilus autem seu Catillus Arcas classis Evandri præfectus: Tibur qui et Tiburnus et Tiburtus, ejus frater fuit.

4. *Siccis omnia nam dura, etc.*) Qui natura vinosi, sunt plerumque hilares, nullaque aut valde exigua cura torquere se consueverunt: contra, sobrii res penitus considerant, atque hinc solliciti, difficiles, ac morosi esse solent. Quare *dura* et gravia his esse notum est, quæ aliis levia. Sicut enim omnia sana sanis, et contra: sic tristi ingenio præditis tristia sunt omnia; læta vero aut saltem parum molesta quælibet jocosis ac festivis hominibus. *Siccis* vino non madidis, sobriis, jejunis. Plaut. in Persa. *Jam diu factum est, cum bibimus: nimis sicci sumus.* Tull. contra Rullum in Senatu. *An consilia siccorum, an vinolentorum somnia videntur?*

Pers. Satyr. 5. v. 163.

An siccis dedecus obstem cognatis!

Neque mordaces aliter diffugiunt sollicitudines.) Lib. Jud. c. 9. *mustum Deo et hominibus laetitiam dare solet.* Sapient. 31. *Date vinum, iis qui amaro sunt animo: bibant, et obliviscantur egestatis suae; et doloris sui non amplius recordentur.* Ps. 103. *Vinum laetificet cor hominis.*

5. *Quis post vina gravem, etc.*) Anacreon *οταν Βακχος εισελθη, ευδουσι μεριμναι, cum Bacchus advenerit, dormiunt curae,* Tibull. lib. 1. Eleg. 7.

Quis non te potius, Bacche pater, teque decens Venus?
At, ne quis modici transiliat munera Liberi,
Centaurea monet cum Lapithis rixa super mero
Debellata; monet Sithoniis non levis Evius:
Cum fas atque nefas exiguo fine libidinum
Discernunt avidi. Non ego te, candide Bassareu,

INTERPRETATIO.

queritur aut paupertatis? Quis non te magis, Bacche parens, laudat; *teque o decora Venus? Verum enimvero pugna Centaurorum adversus Lapithas inter potandum commissa docet ut nemo dona Bacchi moderati praetergrediatur: docet et Bacchus Thracibus gravis; quando voluptatum cupidi licitum et illicitum parvo discrimine separant. O Bacche sin-*

ANNOTATIONES.

Bacchus et agricolae magno confecta labore
Pectora tristitiae dissoluenda dedit.
Bacchus et afflictis requiem mortalibus affert.

Sensus Horatii est, cum quis se plusculum vino exhilaravit, tunc nec meminit laborum, nec ægritudines sentit: imo jocatur hilariter, Bacchi munera laudat, et cantiunculis animum recreat, *decentique Venere*, seu non indecora aut invenusta festivitate. Sic ajunt Catonem Uticensem cum amicis ad auroram perpotando vigilasse; quod existimaret vini potu largiori animam reddi hilariorem, ex Platone videlicet.

7. *At ne quis modici transiliat, etc.)* At vero cavendum in primis illud Græcorum *μηδεν αγαν*, *ne quid nimis*: Item quod monet Plin. lib. 14. cap. 5. *nec viribus corporis aliud, si modus adest, utilius; nec aliud perniciosius vino, si modus absit.* Ibidem, Androcydes sapientia clarus ad Alexandrum Magnum scribebat intemperantiam ejus cohibens: *Vinum potaturus Rex, memento te bibere sanguinem terrae.* Quibus ille si obtemperasset, profecto amicos in temulentia non interemisset. Hactenus Plinius. Belle suo more Apulejus; *prima cratera pertinet ad sitim: secunda ad hilaritatem: tertia ad voluptatem; quarta ad insaniam.* Vide Athen. lib. 2. cap. 1. et 2. ubi de juvenibus temulentis triremi se navigare credentibus, faceta historia: quam quidem haud a vero alienam probat Casaubonus in dictum locum. Ibidem Mnesitheus, *vinum recte utentibus Dii monstrarunt, summum bonum; intemperantibus summum malum, etc.*

8. *Centaurea monet cum Lapithis, etc.)* Centauri Thessaliæ populi cum venissent ad nuptias Pirithoi Principis Lapitharum, prope montem Olympum in Thessalia pariter degentium; vino immodice hausto, in furorem ac libidinem acti, novam nuptam Hippodamiam rapere, vel, ut scribunt alii, Lapitharum uxoribus vim inferre tentarunt. Unde gravis pugna, cædesque Centaurorum fere omnium. Tull. in Pisonem meminit: *istius in his Reipublicae luctibus symposium quasi aliquod Lapitharum aut Centaurorum convivium ferebatur.* Vide Ovid. Metamorph. 12.

9. *Sithoniis non levis Evius.)* Ipse quoque Bacchus rectum vini usum docet, qui populis eam Thraciæ partem incolentibus, quæ *Sithonia* dicta est, Thracibusque universis infensus et ultor instat, quoties illi suis abusi muneribus, nimio potu in insaniam, indeque in flagitia ruunt. Vide infra, Oden 27. Apud Athen. cit. Eubulus ita Bacchum fingit loquentem: *Tria ego pocula tantum misceo illis qui sapiunt; unum sanitatis; alterum voluptatis; soporis tertium. Quo quidem epoto, ii quos dicimus sapientes, domum sese recipiunt. Postea vero si quartum additur, non est id amplius nostrum, sed proterviae; quintum vociferationis; sextum petulantis comessationis; septimum macularum et vulnerum; octavum apparitoris; nonum iracundiae; decimum furoris, quo prosternuntur qui bibunt, etc.*

Evius.) Ita Bacchus est appellatus, vel a voce Bacchantium *ευοι*: vel potius ex eo quod eum debellatis fortiter gigantibus revertentem Jupiter sic affatus est: *ευ υιε, euge fili.*

Exiguo fine libidinum.) Per fas et nefas voluptates quærit et consectatur temulentus, accensa vino libidine. Juvenal. Sat. 6.

Quid enim Venus ebria curat?

11. *Non ego te candide Bassareu, etc.)* Quasi diceret: Thraces, et Bacchantes, specioso sacrorum prætextu, cum celebrant Orgia, infanda pleraque committunt ultra modum poti, te quidem invito, o bone pater Bacche; at ego sanior illis, temulentiam vitabo, neque proinde præter aut contra Numen tuum quidquam perpetrabo: nec te irritabo ebrius, nec indecore agitabor, aut discurram furiosus.

Candide Bassareu.) Simplex, aperte, verax. Tibull.

Candide Liber ades.

Item:

Candidior semper, candidiorque veni.

Bassareus. Vel ob tunicam e pelle vulpina; vel a calceamento, quæ *βασσαρα* dicuntur: vel a talari veste apud Bassaram Lydiæ locum confici solita: quorum usus in Orgiis. Alii alias quoque etymologias comminiscuntur.

Tibull. cit. de Baccho:

Fusa sed ad teneros lutea palla pedes.

Non ego te invitum quatiam.) Etsi videntur hæc satis intellecta ex iis quæ ante dixi; amplius

Invitum quatiam: nec variis obsita frondibus
Sub divum rapiam. Saeva tene cum Berecynthio
Cornu tympana, quae subsequitur caecus amor sui.
Et tollens vacuum plus nimio gloria verticem,
Arcanique fides prodiga, perlucidior vitro.

INTERPRETATIO.

cere, non ego te repugnantem exagitabo: neque proferam in lucem obscondita foliis diversis. Comprime dira cymbala cum Phrygio cornu, quae comitatur obcaecatus sui amor, atque arrogantia plusquam satis efferens inane caput, et fides secretum prodens, vitro pellucidior.

ANNOTATIONES.

tamen explicantur, enodanturque, allato ritu veteri Bacchanalium seu Orgiorum, in quibus Thyades seu Bacchæ sacra movere dicebantur, cum furiosæ his in festis cursitantes, thyrsos quaterent, ipsumque Bacchi simulacrum loco suo motum circumferrent, ac velut invitum temulentæ sacrificulæ exagitarent.
Virgil. Æneid. 4. v. 301.

Qualis commotis excita sacris
Thyas, ubi audito stimulant trieterica Baccho
Orgia.

Catull. de nuptiis Pelei ac Thetidis:

Lymphata mente furebant,
Evoe Bacchantes, Evoe capita inflectentes.
.... Pars tecta quatiebant cuspide thyrsos.

12. *Nec variis obsita frondibus, etc.)* Non temere pervulgabo tua mysteria, aut secreta revelabo: alludit rursum ad Orgiorum morem, quo sacra Bacchi in cistis condita, hederaque et pampinis contecta, e templo atque urbe in montes agrosque exportabantur.
Catull. cit.

Pars obscura cavis celebrabant Orgia cistis;
Orgia, quae frustra cupiunt audire profani.

Tibull. Eleg. 7. lib. 1.

Et levis occultis conscia cista sacris.

13. *Sub divum.)* Pro *sub dio*, vel *sub dium*, id est, sub coelo, quæ Græci Δία vocant. Varro. Ascon. in Verr. 3. id est, ex arculis et cistis non extraham tua sacra, quæ foras et in publicum efferam.

Saeva tene cum Berecynthio.) Contine cymbala et cornua tua apud Berecynthum Phrygiæ montem in sacris adhiberi solita, quibus ad furorem incitantur Sacerdotes. Porro illa duo jungit Horatius, ob affinitatem sacrorum Bacchi, et Cybelæ matris Deûm, quæ Berecynthia inde nuncupatur: pariter ut et supra, Od. 16. v. 5. ac seq. sensus est: a me coerce ac depelle ebrietatem, insaniam, furorem. Catull. cit.

Plangebant aliae proceris tympana palmis,
Aut tereti tenues tinnitus aere ciebant.
Multae raucisonis efflabant cornua bombis,
Barbaraque horribili stridebat tibia cantu.

14. *Quae subsequitur caecus amor sui, etc.)* Ebrietatem nempe sequuntur multa mala, quorum alia jam proposuit: hæc sunt rixæ, contentiones, flagitiosæ libidines absque ulla cujusquam reverentia. Alia vero jam exponit; quæ sunt φιλαυτία, superbia, loquacitas, arcanorum proditio.

Caecus amor sui.) Congruens epithetum: nihil enim tam impellit in errorem, quam *sui amor*. Hinc Tull. ad Attic. lib. 13. Epist. 13. *nisi forte me communis φιλαυτία decepit*. Et de Offic. lib. 1. num. 91. *Tales nos esse putamus, ut jure laudemur..... cum homines inflati opinionibus turpiter irridentur, et in maximis versantur erroribus.*

15. *Tollens vacuum plus, etc.)* Vana gloriatio, qua homo inaniter se extollit, prudentia *vacuus*. Quod si plerisque passim, at nemini frequentius accidit, quam vino effervecentibus.

16. *Arcanique fides prodiga)* Denique sicut vitrum nihil abscondit, sic vinum tegenda revelat, retinenda prodigit, involvenda silentio divulgat; adeoque fidem labefacit ac violat, cum religiosae taciturnitati commissa et credita temere profert et propalam effutit.

ODE XXI.

Glycerae se uri amore scribit.

MATER saeva Cupidinum,
Thebanaeque jubet me Semeles puer,
Et lasciva licentia,
Finitis animum reddere amoribus.
Urit me Glycerae nitor
Splendentis Pario marmore purius:

INTERPRETATIO.

CRUDELIS *amorum genitrix, et filius Semeles Thebanae, atque luxuriosa libertas cogit me ad extinctos amores reducere animum. Accendit me decor Glycerae marmore Pario clarius refulgentis.*

ANNOTATIONES.

Metrum est idem quod supra Od. 3.

1. *Mater saeva Cupidinum.*) Tria sunt incentiva libidinis præcipua, humorum crasis et temperies, vinum, familiaritas et comessatio cum mulieribus. His se resolvi in abjectos amores atque abripi scribit Horatius, *Venere, Baccho, lasciva licentia.* Cæterum versiculus iste non temere scriptus, qui rursus habetur Od. 1. lib. 4. Singula ergo voculas ponderemus. *Mater saeva*, Venus, Nam

quisquis amores
Aut metuet dulces, aut experietur amaros.

Virgil. Eclog. 3. et Eclog. 8.

Saevus amor docuit, etc.
puer improbus ille.

Bene Anacreon:

Χαλεπον το μη φιλησαι,
Χαλεπον δε και φιλησαι,
Χαλεπωτερον δε παντων
Αποτυγχανειν φιλουντα.
Durum est non amare;
Durum est etiam amare;
Durissimum vero est,
Non frui re amata.

Cupidinum.) Non una Venus, nec unus Cupido fuit. Duas Veneres esse ait Plato in convivio, alteram veterem, juniorem alteram. At Cic. 3 de Natura Deorum n. 58. *Venus prima*, inquit, *coelo et die nata, cujus Elide delubrum videmus. Altera spuma procreata ..... Tertia Jove nata et Dione. Quarta Syria, quam Adonidi nupsisse traditum est:* et n. 60. *Cupido primus Mercurio et Diana prima natus dicitur: secundus Mercurio et Venere secunda: tertius quidem est Anteros, Marte et Venere tertia.* Quid ergo hic? Certe Poetis solemne est uni tribuere quod plurium est, præsertim cum nomen idem occurrit. Sic uni Herculi ea tribuunt omnia, quæ tamen a diversis confecta sunt. Pariter ab Ovid. init. Fast. 4. Venus appellatur *geminorum mater Amorum.* Et hic *mater Cupidinum.* Sic et a Pausan. in Attic. tres Veneris filii referuntur Ερως, Ιμερος, Ποθος. Apud Lucianum vero Venus Paridem alloquens duos sibi filios jactat eximios esse, Ιμερον και Ερωτα. Alii *Cupidinum matrem* dici Venerem contendunt, ob varios et multiplices affectus, qui eam et amorem nunquam non comitantur. Nam qui amant, modo spe recreantur, aut gaudio fruuntur: sæpius autem tristitia ob repulsam, ira adversus rivalem, interdum etiam desperatione aguntur, usque ad suspendium: etc. minus placent qui *matrem Cupidinum* explicant per amoris asseclas, ludum, jocum, saltus, cantus, etc.

2. *Thebanae Semeles puer.*) Bacchus, qui natus fertur Semele Cadmi Thebarum regis filia: ibique ipse colebatur. Quod autem vino accendatur Venus quis nescit? Apost. ad Ephes. c. 5. v. 18. *nolite inebriari vino, in quo est luxuria.* S. Hieronym. *venter mero aestuans facile despumat in libidinem.*

3. *Lasciva licentia.*) Otium, indulgentia, lascivia. Theophrastus ait amorem esse *affectum animi otiosi:* παθος ψυχης σχολαζουσης.

5. *Urit me Glycerae nitor.*) Amoris tyrannidem excusserat Horatius, at aspectus Glycerae novas catenas injecit. Nimirum pulchritudo est *splendor quidam in oculorum fulgore, in lineamentorum concinnitate ac decore consistens, humanum ad se rapiens animum.* Virgil. Georgic. 3. v. 215.

uritque videndo
Faemina.

6. *Splendentis Pario marmore purius.*) Paros insula maris Ægei, Cycladum una, candidi marmoris ferax; eoque nomine celeberrima. Strab. lib 10. Plin. lib. 36. c. 5. etc. Pindar. de Callicle.

Παριυ λιθυ λευκοτεραν.
Pario lapide candidiorem.

Urit grata protervitas,
Et vultus nimium lubricus aspici.
In me tota ruens Venus
Cyprum deseruit: nec patitur Scythas,
Et versis animosum equis
Parthum dicere: nec quae nihil attinent.
Hic vivum mihi cespitem, hic

INTERPRETATIO.

Inflammat me *jucunda* ejus *procacitas*, et *facies intuitu nimis periculosa. Venus Cyprum relinquens me tota invasit*, *neque sinit* me *referre*. *Scytharum* bella, *neque Parthos equis conversis strenuos*, *nec quaecumque* ad ipsam *nihil spectant*. *O famuli*, *istic cespitem virentem*, *istic*

ANNOTATIONES.

7. *Urit grata protervitas.*) Superbia quædam et severitas sæpe ficta: ferocia quæ plerumque amantes plus accendit, qui quod negari videtur, eo ferventius appetunt, eoque jucundius prosequuntur.

8. *Vultus nimium lubricus aspici.*) Aspectus enim mulieris formosæ in lapsum statim impellit; metaph. a locis lubricis, in quibus sine cadendi periculo nemo stat aut incedit. Virgil. Eclog. 8.

Ut vidi, ut perii, ut me malus abstulit error. Alii interpretantur, oculos Glyceræ mobiles, lubricos, petulantes, ad libidinem pellicientes. Anacreon carm. 2. ait: *Naturam dedisse tauris cornua, ungulas equis, cursum leporibus, dentes leoni, etc. viris prudentiam: at mulieribus pulchritudinem, quae parmis et lanceis fortior ferrum flammamque vincit et domat.*

9. *In me tota ruens Venus Cyprum deseruit.*) Adeo nempe me Venus obsidet et occupat, inquit, ut videatur reliquisse Cyprum, ubi tamen dominatur potentissime, et colitur.
Virgil. Æneid. 1. v. 722.

inscia Dido
Insideat quantus miserae Deus.

10. *Nec patitur Scythas, etc.*) Non me patitur aliis vacare quibuslibet rebus, nisi amori: unde nequaquam possum scribere Scytharum vel Parthorum prœlia: id est, nec aliena bella, sed nec ea, quæ ad Romanam Rempublicam et gloriam spectant. Posterius hoc opinatur Cruquius dici ab Horatio, ut se excuset atque commendet, et aduletur Augusto, cui, inquit, tunc forte remissa fuerint ultro a Parthis ea signa militaria, quæ M. Crasso et M. Antonio erepta fuerant. De quibus Justin. in fine lib. 42. infra citand. Verum hæc nullo sunt argumento subnixa.

Scythas.) Hi populi sunt Asiæ Borealis celeberrimi, et late patentes; de quibus fuse Strabo. Ptolem. Plin. etc. tria de illis notatu digna memorantur a Justino lib. 2. antiquitas, virtus bellica, et quod Parthicum regnum condiderint. Adde Amazonum famam toto orbe omnibusque seculis diffusam. *Non virorum magis imperio, quam fœminarum virtutibus claruere. Quippe cum ipsi Parthos Bactrianosque; fœminae autem eorum Amazonum regna condiderint ..... Imperium Asiae ter quæsivere, ipsi perpetuo ab alieno imperio aut intacti, aut invicti mansere. Darium regem Persarum turpi ab Scythia summoverunt fuga, Cyrum cum omni exercitu trucidaverunt. Alexandri Magni ducem Sopyriona cum copiis universis deleverunt. Romanorum audivere, non sensere arma ...... Gens laboribus et bellis aspera. Vires corporum immensae. Nihil parare quod amittere timeant: nihil victores praeter gloriam concupiscunt.*

11. *Et versis animosum equis Parthum.*)
Virgil. Georgic. 3. v. 30.

Addam urbes Asiae domitas, pulsumque Niphatem.

Fidentemque fuga Parthum, versisque sagittis. Justin. lib. 41. *Parthi*, inquit, *pugnant procurrentibus equis, aut terga dantibus. Saepe etiam fugam simulant, ut incautiores adversum vulnera insequentes habeant ...... Intolerandi forent, si quantus his impetus est, vis tanta et perseverantia esset. Plerumque in ipso ardore certaminis prœlia deseruut, ac paulo post pugnam ex fuga repetunt, ut cum maxime vicisse te putes, tunc tibi discrimen subeundum sit.* Ergo non abs re Horatius *Parthum* dicit *animosum*: adeo virtus etiam in hoste laudatur. Nam Romanis Parthi formidabiles semper fuere sub Mithridate præsertim illo, *cui res gestae Magni cognomen dedere*, ut ait Justin. lib. 42. Imo sæpe illorum fuderunt exercitus Ducesque. Justin. lib. 41. init. *a Romanis quoque trinis bellis per maximos Duces florentissimis temporibus lacessiti, soli ex omnibus gentibus non pares solum, verum etiam victores fuere.* Tandem illi tamen Augusti fama perculsi, ejus arma pertimescentes, captivos e Crassiano atque Antoniano exercitu tota Parthia recollectos, signaque cum his militaria remiserunt. Unde et cusi nummi cum hac epigraphe: SIGNIS RECEPTIS. *Plusque Caesar magnitudine nominis sui fecit, quam armis alius Imperator facere potuisset.* Hæc Justin. cit. lib. 42. in fine. Vide et Flor. lib. 3. cap. 11. et lib. 4. cap. 9. præsertim autem cap. 10. ubi virtus Romana hanc expressit laudem a Barbaris: *Ite, et bene valete, Romani; merito vos victores fama gentium loquitur, qui Parthorum tela fertis.* Vide et supra Od. 12. Annot. ad vers. 53.

Verbenas, pueri, ponite, thuraque
Bimi cum patera meri.
Mactata veniet lenior hostia.

INTERPRETATIO.

verbenas et thura mihi afferte cum cratere vini bimi. Post immolatam victimam mitior fiet Glycera.

ANNOTATIONES.

13. *Hic vivum mihi cespitem, etc.)* Victus denique amore Glyceræ Horatius, sacra parat, quibus ejus animum, placata Venere, demereatur. Sui vero ardorem amoris et impatientiam denotat vel ex eo quod aram e cespite extruat, brevi quidem et expedita ratione: quod fieri solitum dumtaxat in subitis rebus, et moram haud ferentibus.

14. *Verbenas.)* Herbas in sacris assuetas parate. Proprie verbena est herba quædam, Gall. *de la vervene*. Ital. *vervena*. De hac Plin. lib. 25. cap. 9. *Herba nulla Romanae nobilitatis plus habet, quam hierabotane: nostri verbenacam vocant. Haec est, quam legatos ferre ad hostes indicavimus. Hac Jovis mensa verritur; domus purgantur lustranturque.* Servius ait esse virgulta, quæ semper virent. Ex Donato verbena quasi herbena dicitur, estque herba e puro loco decerpta cum terra adhærente. Similiter Plin. lib. 22. *: Verbenae nomine significatur gramen ex arce (al. area) cum sua terra evulsum*, etc. Constat eo nomine censeri eas omnes herbas, quæ in sacris adhibentur. Virgil. Eclog. 8.

Verbenasque adole pingues et mascula thura.

Ubi per epithetum, *pingues*, volunt indicari olivam. Terent.

ex ara hinc sume verbenas tibi.

Atqui apud Menandrum, unde sententiam ille transtulit et verba, verbenæ sunt myrti. Plinius quoque dixit *myrteam verbenam*. Ergo per catachresin verbenæ appellantur rami, virgæ, frondes, e lauro, myrto, oliva, rore marino: aliæque felices herbæ religioni et sacris servientes, his nempe aras coronabant; deinde thus adolebant: postea vinum e patera libabant.

15. *Bimi cum patera meri.)* Bimi, id est, duorum annorum: *du vin de deux feuilles*. Ital. *vino di due anni*. Affectabant veteres in sacris vetus vinum, tanquam optimum, item *merum*, et purum sine aquæ admixtione. Quapropter *Graeca vina libare nefas, quoniam aquam habebant;* ex Plin. lib. 14. cap. 19.

16. *Mactata veniet lenior hostia.)* An Venus *saeva Cupidinum mater*; an Glycera *proterva*? Hanc ego potius, quam illam intelligi ab Horatio censuerim leniorem futuram, quæ dura prius erga illum et immitis fuerat. Scilicet hoc sperat per Veneris favorem, quem sacro peracto ambit et sibi conciliare nititur. At enim quod illud sacrificium? quæ hostia mactanda? *hostia* quidem et victima differunt, quod hæc minor sit, illa major. *Mactata* porro dicitur, quasi magis aucta, cujus capiti nimirum imposita ex hordeo tosto mola, sale conspersa, thure suffita. Sunt qui Venerem sanguine non placari nec cæsa victima pridem solitam contendant: eo quod genitrix passim vocaretur; nec deceret eam ita coli, per quam vita datur: afferuntque Virgil. Æn. 1. ubi in templo Veneris Paphiæ thus et serta duntaxat memorantur:

Ipsa Paphum sublimis abit, sedesque revisit
Laeta suas, ubi templum illi, centumque Sabaeo
Thure calent arae, sertisque recentibus halant.

Hinc et Erasmus locum hunc sic explicat: postquam Venerem placavero verbenis, thure, vino, ex more; Glycera veniet lenior, eritque tam facilis ac domita, quam sit hostia mactata. Dormitasse vero ille bonus tunc credendus, meo quidem judicio. Alii contra sentiunt, hostiam hic ab Horatio vere mactandam significari, seu columbam, utpote Veneri sacram; seu quamcumque aliam, Cruquius, Turnebus. Certe *Veneri tuem immolari quandoque Callimachus scribit. Factum id Argis adnotavit historia.* Cœl. Rhodig. lib. 25. cap. 16. *Apud Tussas autem in Ægypto Veneri, quae ibi Cornuta colitur, vaccam sacrificari*, refert Alex. ab Alex. lib. 3. cap. 12. Ajunt vero, primis quidem sæculis incruenta fuisse quævis sacrificia: litatumque duntaxat arborum fructibus, ramis, foliis, herbis: at postea usum invaluisse mactandi victimas Diis quibuslibet, ipsique Veneri.

ODE XX.

Moecenati spondet convivium, sed frugale.

Vile potabis modicis Sabinum
Cantharis, Graeca quod ego ipse testa
Conditum levi, datus in theatro
Cum tibi plausus,
Care Moecenas eques: ut paterni

INTERPRETATIO.

O DILECTE *Moecenas Eques*, apud me quidem *mediocribus in poculis bibes ignobile Sabinum*, *quod egomet illivi Graeco fictili reclusum*; *quando in amphitheatro acclamationes tibi concessae fuerunt tantae*, *ut applausum iterarent tibi litora patrii fluvii*, *pariter et*

ANNOTATIONES.

Hæc Ode ejusdem est metri, ut supra 2. *Jam satis terris.*

1. *Vile potabis etc.*) Profecturus erat Moecenas seu in Apuliam (ut vult Cruquius ex Divæi codice, quod idem notat Lubinus) seu quovis alio: antea vero se Horatio pro summa inter eos familiaritate convivam fore significarat. Hac Ode rescribit Horatius Moecenati, gratum id sibi quidem, at pro sua tenuitate tenue fore convivium: cœnoeque caput ex more proponit *Sabinum vinum*, ut erudite monet Theod. Marcilius.

Sabinum.) Non quale tu habes in cellariis generosum bibes apud me: sed tantummodo vile et modicum: nempe vinum vel ex *uva Biturica*, *quae in eligendo solo morosa*, *pingui putrescit*, *gracili omnino non provenit*: *medium temperiem delicate quaerit*, *ob hoc Sabinis collibus familiaris.* Ex Plin. *lib.* 14. *cap.* 2. vel e *vinaciola*, *quam soli novere Sabini ac Laurensi*; ex eodem ibid. cap. 3. Atheneus autem lib. 1. cap. 21. ait, *inter Italica vina levissimum esse Sabinum*, *potuique tempessivum ab anno septimo usque ad decimum quintum.*

Modicis cantharis.) *A petits brocs.* Ital. *in piccioli vasi.* Pro quolibet vase hic ponitur *cantharus*, qui quidem non parum est vas, cum Sileno attribuatur perquam ebrioso, gravisque appelletur. Eclog. 8.

Et gravis attrita pendebat cantharus ansa.

Xenarchus apud Athen. lib. 11. cap. 6.

Ne affunde, *o puer*, *in argenteum poculum*; *sed potius in profundum cantharum.* Ibid. Epigenes: *Et cantharos nunc non fingunt amplos illos et capaces*, *sed humilia pocula*, *etc.*

2. *Græca quod ipse testa conditum levi.*) Vinum alioqui non exquisitum ex eo commendat Horatius, quod ipse studiose condiderit, condierit, obturarit, notarit. Quatuor ista, nempe veteres vinum servanti faciebant: diffundebant in vasa: deinde condiebant *admissa calce*, *sale*, *croco*, *resina*, *pice*, *etc. ut odor vino contingeret*, *et saporis acumen*, ex Plin. lib. 4. cap. 19. 20. et 21. tum diligenter obturabant atque illinibant pice, gypso, limo. Docet Columella lib. ult. et Plin. citat. *picari dolia oportere*, *dein perfundi aqua marina aut salsa*; *postea cinere sarmenti aspergi.* Et paulo post: *sic opercula doliorum medicanda*, *addita mastiche ac pice.* Pers. vero Sat. 4. v. 29.

Seriolae veteris metuens deradere limum,
Ingemit: -

Denique notabant quale vinum, et quo tempore conditum fuisset. Id passim observare est, et postea notabimus pluribus locis. Hic ergo priora tria quatuor verbis exprimuntur, quartum sequentibus. *Graeca testa conditum levi*, inquit, *datus in theatro cum tibi plausus.* Quasi diceret: condidi, seu in vase infudi: *Graeca testa*, vel super foecem vini Græci, vel in doliis, in quibus ante fuerit vinum Græcum, ut ita vis Sabino saporque accederet. Tertio levi, seu pice, seu gypso. Demum tempus notat, addendo: *cum datus tibi plausus*, *etc.*

Testa Graeca.) Cado testaceo, quod vasis genus e Græcia ortum. Plin. lib. 15. cap. 21. cit. *circa Alpes ligneis vasis condunt*, *circulisque cingunt.* Quibus verbis ostendit Romæ ista vasa nondum tunc in usu fuisse.

3. *Datus in theatro cum tibi plausus.*) Jucunde simul et honorifice refricat Horatius Moecenati memoriam dati per Populum Romanum plausus, seu cum ad spectacula venisset; solebant enim viri graves ac de Republica bene meriti acclamationibus excipi: seu cum ludos ipse exhibuisset pro sua liberalitate magnificos: seu ob lætitiam recuperatæ a Moecenate valetudinis, varias enim varii plausus hujus causas comminiscuntur.

5. *Eques.*) Modestia hic Moecenatis celebratur, qui cum summos quosque capessere magistratus potuisset, oblatos etiam recusavit, et equestri dignitate contentus vixit. Propert. lib. 3. Eleg. 9.

Redderet

Redderet laudes tibi Vaticani
Montis imago.
Caecum, et prelo domitam Caleno
Tu bibes uvam. Mea nec Falernae
Temperant vites, neque Formiani
Pocula colles.

INTERPRETATIO.

adumbratio festiva collis Vaticani. Tu domi *potabis Caecubum, atque uvam in torculari Caleno pressam.* Nam certe *mea vasa neque Falerni condiunt racemi, nec montes Formiani.*

ANNOTATIONES.

Moecenas eques Etrusco de sanguine regum,
Intra fortunam qui cupis esse tuam.

Ut paterni fluminis ripae, etc.) Tantus porro fuit ille plausus, ut inde personarent ripæ Tiberis scaturientis in Hetruria, quæ Moecenatis patria erat: nec non acclamantium voces ingeminaret Echo residens in concavis locis apud montem Vaticanum. qui theatro Pompeji proximus, sic ut et fluvius Tiberis.

7. *Vaticani montis.*) Hic unus e collibus, quibus Roma inædificata est, adhuc retinet vetus nomen, insuper autem ostentat insignem S. Petri Basilicam, et palatium Pontificium dictus est: a vaticiniis illic edi pridem solitis. Vide Gell. lib. 16. cap. 17.

8. *Imago.*) Repetitio vocis, et acclamationum populi repercussio facta in monte. *Jocosa*, quia jocari videtur Echo, dum ultima tantum verba repetit atque ingeminat. Supra Od. 12,

Recinat jocosa nomen imago.

Virgil.

Saxa sonant; vocisque offensa resultat imago.

Tullius Tuscul. 3. initio simile quid habet ubi scribit: *popularem gloriam in summa inanitate versari*, neque hanc esse *eminentem virtutis effigiem, sed adumbratam imaginem gloriae.* Additque: *est enim gloria solida quaedam res, et expressa, non adumbrata. Ea est consentiens laus bonorum, incorrupta vox bene judicantium de excellenti virtute. Ea virtuti resonat, tanquam imago gloriae.*

9. *Caecubum et prelo domitam Caleno tu bibes, etc.*) Tu quidem apud te bibes vina ejusmodi haud vulgaria, non ita vero apud me. Exquisita certe vina sectatum esse Moecenatem indicat quod ejus nomine quædam celebrata, tint ac Moecenatiana dicta: quæ quidem refert et inter generosa censet Plinius lib. 14. cap. 6.

Caecubum,) Cæcubus mons Latii ad sinum Cajetanum, Fundis vicinus et Amyclis, optimi vini ferax.

Martial. lib. 13. Epigram. 115.

Caecuba Fundanis generosa coquuntur Amyclis.
Vitis et in media nata palude viret.

Plin. lib. 14. cap. 6. *generositas celeberrima in palustribus populetis.* Athen. lib. 1. cap. 21. ex Galeno scribit *Caecubum generosum, firmum, infestum capiti, non nisi post annos plures vetustum.* Porro non loco dictum vult Cæcubum Galenus variit locis, sed ita vocari vetustissimum quodlibet et ob vetustatem fulvum.

Caleno.) Cales, vel Calenum, urbs Campaniæ seu regni Neapolitani, in provincia terræ Laboris: a Cala Boreæ filio Argonauta, ut ferunt, condita; fertilem habet agrum vino generoso: nec minus celebrem aqua temulentos faciente, si Plinio fides. Athen. cit. *Calenum lene magis quam Falernum stomacho placet*, ο Καληνος κουφος ευ Φαλερνυ ευςομαχωτερος αλιξικακοιε.

10. *Mea nec Falernae.*) Mea vina non sunt e nobilioribus.

Falernae.) Cui non audita fama vini e monte et agro Falerno in Campania? De eo Strabo lib. 5. Athen. cit. *Falernum anno decimo tempestivum est potui, etc.* Plin. cit. *secunda nobilitas Falerno.* Lib. vero 23. cap. 1. ejus salubritatem persequitur, sicut et aliorum.

11. *Formiani.*) Et hoc celebre vinum erat ex agro Formiano in Campania, non procul Cajeta. Athen. cit. *Formianum statim viget.*

ODE XXI.

IN DIANAM ET APOLLINEM.

DIANAM tenerae dicite virgines,
Intonsum pueri dicite Cynthium,
Latonamque supremo
Dilectam penitus Jovi.
Vos laetam fluviis, et nemorum coma,
Quaecunque aut gelido prominet Algido,
Nigris aut Erymanthi

INTERPRETATIO

MOLLES *puellae canite Dianam. adolescentuli canite Apollinem crinitum. et Latonam omnino carum summo Jovi. Vos celebrate gaudentem fluminibus et silvarum densis frondibus, quaecunque vel frigido extat Algido, vel nemoribus umbrosis Ery-*

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod supra Od. 5.

Triplex apud Horatium carmen sæculare inscriptum legimus. Unum tamen ludis sæcularibus decantatum; illud nempe quod est post Epodos: alia duo, (ut volunt quidam) hoc scilicet, et Ode 6. libri quarti ludis Apollinaribus, de quorum origine fuse disserit Macrobius, lib. 1. Saturnal. cap. 17. Est hic igitur Hymnus Apollini et Dianæ Diis averruncis et *αλεξικακοις* dedicatus, ut mala in hostes avertant, Populo vero Romano securitatem, sanitatem, frugumque abondantiam impertiant: Augustum autem Principem diu servent. De sæculari carmine plura suo loco.

1. *Dianam.*) Hanc forte priorem invocat, quia prior nata parturienti fratrem geminum Apollinem matri Latonae obstetricis officium præstitisse fertur: *Dicite virgines*, his mandabatur cantandum carmen in honorem Deorum, quia *casta placent superis.*

2. *Intonsum.*) Pindaro *ακερσεκομαν*; *non raso capillo.* Nimirum ob radios solares: vide Macrob. ante cit. et ob perpetuam juventutem. Tibull.

Solis aeterna est Phoebo Bacchoque juventus.
Et decet intonsus crinis utrumque Deum.

Pueri.) Tit. Liv. lib. 31. *carmen ab ter novenis virginibus cani per urbem jusserunt.* Et lib. 37. *decem ingenui, decem virgines, patrimi omnes matrimique ad id sacrificium adhibiti.* Zosimus histor. novæ lib. 11. *ter novem pueri illustres, totidemque puellae.* Flav. Vopiscus Aurelian. *patrimis matrimisque pueris carmen indicite.*

Dicite Cynthium.) Apollinem, qui natus apud Cynthum montem in Delo Insula. Hunc vero pariter et Dianam præcipue celebrat, quod eorum oraculis motus Æneas in Italiam venit. Æneid. 3. v. 97. et 381. Æneid. 4. v. 345. Æneid. 6. initio, v. 67. ubi sic precatur Æneas:

Da Latio considere Teucros . . . .
Tum Phoebo et Triviae solido de marmore templa
Instituam, festosque dies de nomine Phoebi.

In carmine sæculari postea Horatius ad Apollinem et Dianam,

Roma si vestrum est opus.

3. *Latonam.*) Hæc velut Apollinis et Dianæ mater ab Horatio jungitur hic iis Numinibus, quibus edebantur Ludi sæculares. Ita vero recensentur ab Zosimo citat. *Jupiter, Juno, Apollo, Diana, Parcae, Lucina, Ceres, Pluto, Proserpina.*

4. *Dilectam penitus Jovi.*) Et quidem tanta Junonis zelotypia, ut eam pellicem ejusque foetus omni conatu perdere tentarit, immisso adversus prægnantem Pythone serpente; incassum tamen. Varias enim illa regiones fugiendo pervagata, appulit in Ortygiam insulam, quæ Delos nominata: ubi ex Jove Dianam et Apollinem uno partu edidit. Vide Ovidium, Macrob. cit. etc.

5. *Vos laetam fluviis, et nemorum coma.*) Vos o virgines, laudate virginem Dianam, propterea gaudentem *silvis* ac venationi, ut virorum fugiat consortium: *fluviis* autem, in quibus absterge et sudorem in sectando feras contractum. Ovid. Metamorph. 3.

Hic Dea silvarum venatu fessa solebat
Virgineos artus liquido perfundere rore.

6. *Quaecumque aut gelido prominet, etc.*) Sive in *Algido* Latii, ab urbe pass. 20,000. sive in *Erymantho* Arcadiæ, sive in *Crago*, Lyciæ montibus. In hoc ajunt fuisse agrestium Deorum antra. Apud *Erymanthum* venari Diana scribitur Homer. Odyss. 6 *Algidum* denique perinde ac Aventinum tenere, seu in iis dominari jactatur Diana in Carmine sæculari, sub finem.

Silvis, aut viridis Cragi.
Vos Tempe totidem tollite laudibus,
Natalemque, mares, Delon Apollinis,
Insignemque pharetra,
Fraternaque humerum lyra.
Hic bellum lacrymosum, hic miseram famem,
Pestemque a populo, et principe Caesare in
Persas, atque Britannos
Vestra motus aget prece.

INTERPRETATIO.

manthi, vel Cragi viridantis. Vos, o masculi, tot encomiis efferte Tempe, et Delum Phoebi natalibus inclytam; *et scapulam* ejus *exornatam pharetra, et fratris cithara. Vestris illa votis exoratus, a plebe et Augusto Imperatore luctuosum bellum ac famem aerumnosam, atque luem propulsabit ad Persas et Britannos.*

ANNOTATIONES.

9. *Vos Tempe totidem, etc.*) Vos autem, o casti pueri, canite loca Phoebo dilecta, velut Tempe in Thessalia, crebris lauris, quæ sacræ sunt Apollini, præcipuaque amoenitate inclyta: *Delum* item insulam ejus ortu, summaque eam ob rem religione nobilem ac reverandam. Cic. Verr. 3. n. 47. et seq. *Apollinem tu Delium spoliare ausus es! Illine tu templo tam antiquo, tam sancto, tam religioso manus impias ac sacrilegas afferre conatus es . . . . proditum memoriae ac literis Latonam ex longo errore et fuga gravidam, et jam ad pariendum vicinam, temporibus exactis, fugisse Delum, atque ibi Apollinem ac Dianam peperisse: qua ex opinione hominum, illa insula eorum Deorum sacra putatur: tantaque ejus auctoritas religionis et est, et semper fuit, ut ne Persae quidem, cum bellum toti Graeciae Diis hominibusque indixissent, et mille numero navium classem ad Delum appulissent, quidquam conarentur aut violare aut attingere.*

Tempe.) Plin. lib. 4. cap. 8. *Inter Ossam et Olympum nemorosa convalle . . . . Tempe vocantur quinque millium passuum longitudine, et ferme sesquijugeri latitudine ultra visum hominis attollentibus se dextra laevaque leniter convexis jugis: intus sua luce viridante allabitur Peneus viridis calculo, amoenus circa ripas gramine, canorus avium concentu.*

10. *Delon.*) Plin. mox cit. cap. 21. *Longe clarissima, Cycladum media, templo Apollinis et mercatu celebrata Delos: quae diu fluctuata, ut proditur, sola motum terrae non sensit ad M. Varronis aetatem . . . . . . hanc Aristoteles ita appellatam prodidit, quoniam repente apparuerit enata . . . . . Cynthiam, Ortygiam, etc. alii vocant . . . . cingitur quinque millibus passuum: assurgit Cyntho monte.* Et sub finem ejusdem cap. scribit, *Hyperboreos frugum primitias solitos Delon mittere Apollini, quem praecipue colunt. Virgines ferebant eas, hospitiis gentium per annos aliquot venerabiles. etc.*

11. *Insignemque pharetra.*) Jaculandi peritus habitus est semper Phoebus, atque *certa metuendus sagitta*, ut est Ode 12. supra: tum ob interfectum Pythonem serpentem, occisosque Niobæ filios. Adde Virgil. Æneid. 6. v. 57. tum vero quod radiis in mortales ferventi æstu vibratis, morbos pestemque gignat. De quo Macrob. cit. cap. 17. lib. 1. Saturnal.

12. *Fraternaque humerum lyra.*) Insignem etiam lyræ inventione et melodia ipsi quidem a Mercurio concessa: quæ fuse explicui Annot. ad Oden 10. supra. *Fraterna.* Apollo et Mercurius, fratres noscuntur, ambo nimirum ex eodem patre Jove procreati: hic quidem Maja genitrice, ille vero Latona Coei Titanis filia, ut supra jam dictum.

13. *Hic bellum lacrymosum, etc.*) Apollo Deus averruncus prece vestra permotus in hostes depellet impendentia nobis mala. *Bellum* matribus filios amittentibus ac deflentibus detestatum, ut est Od. 1. *Famem*, qua nihil miserabilius, cum proprios aliquando filios parentes comederint, urgente fame. *Pestem* denique e fame sæpius exortam; tria nempe mala omnium maxime formidanda.

14. *In Persas atque Britannos.*) Ab Augusto Cæsare feliciter Rempublicam administrante Phoebus dicta avertet mala in hostes Populi Romani. *Persas*, qui pro Parthis hic potiti videntur; quos ille per Ventidium legatum subegit: Sueton. Flor. *Britannos*, hodie *Anglos*, de quibus Virgilius Eclog. 1.

Toto divisos orbe Britannos.

AD ARISTIUM FUSCUM,

ODE XXII.

Innocentiam ubique tutam esse.

INTEGER vitae, scelerisque purus
Non eget Mauri jaculis, neque arcu,
Nec venenatis gravida sagittis,
Fusce, pharetra.
Sive per Syrtes iter aestuosas;
Sive facturus per inhospitalem
Caucasum, vel quae loca fabulosus
Lambit Hydaspes.

INTERPRETATIO.

O FUSCE, quisquis *innocenter vivit et sine crimine, non hab et opus Maurorum telis, nec arcu, nec pharetra plena sagittis toxico infectis Seu ambulet per Syrtes fervidas, seu per Caucasum hospitibus carentem,* seu per *regiones, quas alluit Hydaspes fa-*

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod supra Ode 2.

Eidem hanc Oden, atque Epistolam decimam ejusdem fere argumenti scribit Horatius, Aristio Fusco, viro probo, Grammatico, amico. Apud bonum morum integritatem laudat: amico declinatum a se vitæ periculum significat; Philologo dictionum et verborum elegantia studiose velificatur. Hæc tria, Lector, observa, dum ego cætera persequor.

2. *Non eget Mauri jaculis, etc.*) Vir innocens sua satis probitate tutus, armis non eget, quibus arceat quævis pericula. *Mauri.* Quidam legunt *Mauris.* Hi jaculatores eximii pedem efferre domo vix audent sine telis, ob frequentiam ferarum, a quibus discrimen imminet. Herodian. Ælian. lib. 14 de animal. cap. 5. Mauritania Africæ regio Barbarica, ubi nunc regna Festanum, Marochium, Tremissenum, Algeranum.

3. *Venenatis sagittis.*) Plin. lib. 18. cap. 1. *Quod animal tela sua, excepto homine, venenis tingit? Nos et sagittas ungimus, ac ferro ipsi nocentius aliquid damus . . . . a nullo animalium, praeter hominem, veneno pugnatur alieno.* Vide Coel. Rhodig. lib. 23. cap. 10. ubi de multiplici ratione tela veneno imbuendi plura.

5. *Syrtes aestuosas.*) Non de Syrtibus maritimis hic agitur; sed de arenosis iis locis Africæ, apud Libyam, Solis ardore sabulique siccitate æstuantibus seu fervidis, per quæ iter fieri nequit nisi ex siderum observatione, et cum magno quidem vitæ periculo, tum a feris, venenosisque animalibus, cum ob volubiles arenæ cumulos, quos ventus tollit ac transfert. Prudent. in Apotheosi cap. 4. adversus Judæos.

Nec responsa refert Lybicis in syrtibus Ammon.

6. *Inhospitalem Caucasum.*) Asiæ montem altissimum atque celebratissimum, vel ob Prometheum, quem ibi fabulantur vinctum, ejusque jecur ab aquila perpetuo arrodi. *Inhospitalem*, ob nives assiduas inhabitatum, item ob scopulos, unde Virgil. Æn. 4.

cautibus horrens
Caucasus.

Mons ille inter duo maria Caspium et Euxinum, tantæ fertur altitudinis, ut ejus vertex ad tertiam noctis partem Solis radiis illustretur. Vide Arist. Meteor. 1. cap. 3. Quint. Curt. lib. 7. ejus pars a quibusdam creditur mons Ararath versus Armeniam, in quo post diluvium quievit arca Noe.

7. *Vel quae loca fabulosus lambit Hydaspes.*) Per Indiam nimirum. Duplex est Hydaspes fluvius in Asia: Alter Medos alluit, et hinc Georg. 4. dicitur *Medus Hydaspes*: alter Indiam citeriorem irrigat, hodie *Rouvey*, fuitque terminus victoriarum Alexandri Magni, in Indum illabitur, apud Nysam urbem: unde a Lucano lib. 8. vocatur *Nysaeus Hydaspes.* Hic porro nuncupatur *fabulosus*, quoniam multa de illo fabulantur; ut quod arenam volvat auream; quod gemmas ferat: unde *aurifer* Claudiano, *gemmifer* Sen. Trag. in Medea appellatur: quod tanto sonitu vortices agat, undas collidat, spumas attollat, ut non sine trepidatione procul aspiciatur: atque remiges Alexandri Magni reddiderit attonitos ac stupentes, ipsis etiam gubernatoribus rei novitate suspensis, Arian. lib. 6. paulo post initium.

Namque me silva lupus in Sabina,
Dum meam canto Lalagen, et ultra
Terminum curis vagor expeditus,
Fugit inermem.
Quale portentum neque militaris
Dannia in latis alit esculetis,
Nec Jubae tellus generat, leonum
Arida nutrix.
Pone me, pigris ubi nulla campis
Arbor aestiva recreatur aura:
Quod latus mundi nebulae, malusque
Juppiter urget.:

INTERPRETATIO.

bulis celebratus. Enimvero nuper *in Sabina silva, dum canerem Lalagen meam* amicam, *atque praeter limites exerrarem liber* ab omni *sollicitudine, armis* licet *destitutum vitavit me lupus: Quale monstrum haud nutrit Apulia bellicosa in patentibus esculetis, nec gignit terra Jubae sicca leonum altrix. Colloca me* in *agris sterilibus, ubi nulla arbor fovetur tepenti aere; quam orbis partem infestant nubila, et malignus Jupiter:*

ANNOTATIONES.

9. *Sabina.*) Hæc Italiæ regio pridem Latium inter Umbriam atque Hetruriam adhuc nomen servat, sed angustiores habet fines: in ditione Pontificia continetur.

10. *Dum meam canto Lalagen.*) Dum meditor et compono de amoribus meis in Lalagen versus et carmen: *et ultra terminum vagor*: dum oestro poetico et amatorio abreptus in silvam aliquanto longius progredior, non advertens incidi in lupum ingentem et magnitudine portentosum, qui tamen non modo non læsit, sed sponte me licet *inermem fugit.*

11. *Curis expeditus.*) Quidam legunt, *expeditis*, perinde est.

12. *Fugit inermem.*) Meam veritus Innocentiam, non armis territus ille lupus cessit fugitque; inquit Poeta. S. Aug. lib. 1. contra Julianum: *omnes bestiae*, inquit, *ante peccatum homini erant subjectae. Quod autem nunc nocent, poena primi est peccati. A principatu decidimus; a fiducia, et honore.* Ille quidem principatus utcunque est restitutus, post diluvium Deo sic Noe et filiis ejus loquente, Genes. c. 9. *sic terror vester ac tremor super cuncta animalia terrae*: unde S. Ambros. Epist. 38. *ferae suos morsus saepe suspenderunt revocante sono vocis humanae. Leones ipsos videmus, si vox hominis resultarit, praedam dimittere: pardos et ursos incitari ac revocari vocibus.* At cum sanctitate morum ac vitæ integritate, ad priorem innocentiam atque ad plenam apud Deum gratiam homo rediit, tum certe bestiis, ut in felici quondam illo statu, dominatur plane et ad arbitrium. Sic leones in eremo dejecta cervice ad S. Antonium accedentes ejus manus ac pedes lingebant: Serpens Hilarioni *morem* gestit, duo dracones Ammoni, crocodilus Heleno, leena Joanni Abbati, hyæna Macario Alexandrino, etc.

13. *Quale portentum etc.*) Talis ac tantus erat lupus iste, ut major haud occurrat bellua sive in Apuliæ silvis, sive in Libiæ desertis.

Militaris Daunia.) A Dauno rege, Diomedis, ut ajunt, socero, Daunia dicta est olim Italiæ regio quædam in Apulia, hodie *la Capitanata*; alluitur Adriatico mari, regni pars est Neapolitani. Synecdoch. Vide Plin. lib. 3. c. 11. et alibi. *Militaris*, aptos habens militiæ viros bene multos.

14. *In latis esculetis.*) In late patentibus silvis, quæ consitæ sunt esculis arboribus glandiferis: Plin. lib. 16. *Jovi sacris.* lib. 12. cap. 1. *arborum genera Numinibus dicata . . . . Jovi esculus, Apollini laurus, Minervae olea, Veneri myrtus, Herculi populus.*

15. *Nec Jubae tellus.*) Mauritania, in qua regnavit Juba, qui Pompejo addictus, Cesari primum acriter restitit, et ab eo tandem debellatus est. Plutarchus in Cæsare. Synecdoch. ponitur pro Africa, cujus est pars versus Occidentem. Plin. lib. 5. cap. 1.

Leonum arida nutrix.) Tum arenarum siccitate, tum etiam aquarum penuria laborat et arescit tota illa regio: leones aliasque feras innumerabiles gignit Vide Plin. lib. 8. cap. 16. ubi inter alia multa, sic ait Initio quidem: *Leoni praecipua generositas, tunc cum colla armosque vestiunt jubae . . . . Africa haec maxime spectat, inopia aquarum ad paucos amnes congregantibus se feris. Ideo multiforme ibi animalium partus . . . .* unde vulgare *dictum: Semper aliquid novi afferre Africam.* Vide et Coel. Rhodig. lib. 13 c 8. et 19. ubi de leonum natura quæpiam dis erit non sper enda.

17. *Pone me, pigris ubi nulla, etc.*) Ego intrepidus ubique fuero et securus, etiamsi me ponas in terris horrorem incutientibus vel ob nimium frigus, vel ob æstum intolerabilem.

Pone sub curru nimium propinqui
Solis, in terra domibus negata,
Dulce ridentem Lalagen amabo,
Dulce loquentem.

INTERPRETATIO.

Constitue me *sub curru Solis nimis vicini, in regione aedificiis carente*, ubicunque *diligam Lalagen suaviter arridentem, suaviter* et *verba facientem.*

ANNOTATIONES.

Ubi nulla campis arbor etc.) Apud utrumque mundi polum arcticum, et antarcticum; ubi assiduum prope gelu terras facit steriles: longiorique Solis absentia, per sex nempe circiter menses, *pigri* manent *campi*, *arborque nulla* crescit, ubi *non aestiva recreatur aura*: benigno carens eo tempore, quo plantis incrementum ac foecunditas praestatur. Hoc etiam *latus mundi* infestant semper *nebulae*, quippe quas non discutit Sol, *malusque Jupiter urget*, id est, rigidum, insalubre, graveque coelum; seu aer nunquam serenus et clemens. Ovid.

Triste solum, sterilis sine fruge, sine arbore tellus.

Frigus iners, illic habitant pallorque tremorque.

21. *Pone sub curru nimium*, *etc.*) In Zona torrida, inter utrumque Tropicum, ubi Sol *nimium propinquus* terras adurit, nullosque proinde incolas ac domicilia permittit.
Ovid. Metamorph. 1.

Quarum quae media est, non est habitabilis aestu. In eo scilicet errore versati sunt antiqui, quo nos levarunt ii qui navigando peragrandoque totum orbem lustrarunt, habitatoresque non deesse iis in plagis viderunt, quas inhabitatas olim existimavere. Neque est immodicus illic aestus, quem valde temperari constat noctium diebus aequalium longitudine. Adde quod ait Justinus lib. 2. initio: *Naturam, cum primum incrementa caloris ac frigoris regionibus distinxit, statim ad locorum patientiam animalia quoque generasse: sed et arborum atque frugum pro regionum conditione apte genera variata.* Compertum itaque modo est et salubrem satis aerem, et frequentes adesse populos in regionibus Aequatori subjectis ac vicinis: ver. gr. in insulis Java, Sumatra, Borneo, Maldivis, Delphina, seu Madagascaria: etc. In continentibus vero terris, apud Malacam, in Asia; Guineam in Africa; in America vero, apud Castellam auream, Guajanam, Peruviam, etc.

AD CHLOEN,

ODE XXIII.

Ut jam nubilis haud ita viros fugiat.

VITAS hinnuleo me similis, Chloe,
Quaerenti pavidam montibus aviis
Matrem, sine vano

INTERPRETATIO.

O *Chloe*, *me fugis velut hinnulus timidam parentem requirens* per *montium de-*

ANNOTATIONES.

Metrum est idem quod supra Od. 5.

Arguit Horatius in Chloe id quod in ingenua maxime laudandum puella videri debeat. At proprie tum Veneri litat, cum queritur quod illa jam grandior non audeat absente matre virum se alloqui, sermonesque miscere.

1. *Vitas.*) Quibusdam placet *vitat*. Verum, ut bene monet Theodorus Marcilius, Flaccum vel e *vitas*, liquet, cum subjungit, *atqui non ego te*, *etc.*

Hinnuleo similis.) Tam meticulosa quam hinnulus, cervi, damae, aut capreoli pullus, a matre praesertim abstractus.

Chloe.) Nomen adolescentulae conveniens. Nam χλοη est herba virens.

2. *Quaerenti pavidam matrem*) A qua exerravit. *Pavidam*, cerva enim semper timet, ejusque in fuga securitatem natura constituit, tum a venatoribus, cum a feris.

Aurarum et siluae metu.
Nam seu mobilibus veris inhorruit
Ad ventum foliis, seu virides rubum
Dimovere lacertae,
Et corde et genibus tremit.
Atqui non ego te tigris ut aspera,
Gaetu'usve leo, frangere persequor.
Tandem desine matrem
Tempestiva sequi viro.

INTERPRETATIO.

via, haud absque inani formidine ventorum ac nemoris. Corde enim ac genibus contremiscit, sive frondes vitis leves aura concutiuntur; sive lacerti virides dumum commovent. Verum ego te nequaquam insequor, ut dilacerem quasi tigris violenta, aut leo e Gaetulia. Ergo viro matura desine aliquando genitrici inhaerere.

ANNOTATIONES.

Montibus aviis.) A trita nempe via declinare amant feræ.

4. *Siluae.*) Diæresis, Sic Tibull. Eleg. 10. lib. 1. *dissoluisse comas.*

5. *Nam seu mobilibus vitis inhorruit ad ventum foliis.*) Hanc in interpretatione secutus sum lectionem, quæ Mureti est atque Scaligeri: quanquam non satisfacit. Quid cum hinnulo per nemus cervam matrem quærenti, cum vite? Legunt vulgo: *nam seu mobilibus veris inhorruit adventus foliis:* ut sit hypallage; pro, seu folia veris adventu inhorruere mota, scilicet vento quolibet tenui, puta Zephyro. Quod nec omnino placet. Quid si referatur ad vocem antecedentem, *siluae*; legamusque, planiori certa sensu ac sententia: *seu mobilibus veris inhorruit ad ventum foliis:* id est; seu motis foliis silva inhorruit ad ventum levem, Zephyrum nempe veris comitem. Vel; *seu mobilibus veris inhorruit adventu foliis:* id est; seu tremuit silva foliis motis veris adventu, flante Zephyro nimirum.

6. *Seu virides rubum dimovere lacertae.*) Sive latentes in rubo lacertæ, discurrendo strepitum edidere, tantulum commoventes fruticem et spinas: tum vero hinnuleus trepidat, cor palpitat, et genua labant. De lacertis vide Plin. lib. 8. cap. 39. et alibi.

9. *Atqui non ego te tigris ut aspera, etc.*) Ego non nocendi, sed amandi cupiditate persequor te, Chloe: cur me fugis?

Apud Ovid. Apollo Daphnen insequens:

Nympha precor Peneia, mane: non insequor hostis:
Nympha mane. Sic agna lupum, sic cerva leonem,
Sic fugiunt aquilam penna trepidante columbae.

Tigris ut aspera.) Hujus tanta fertur crudelitas, ut sponte hominem petat, cum reliquæ feræ, nisi fames aut ira stimulet, ultro fugiunt. Plin. lib. 8. cap. 18. *Tigrin Hircani et Indi ferunt animal velocitatis tremendae, etc.*

Gaetulusve leo.) *Gaetulia tota ad flumen Tigrin, qui Africam ab Æthiopia dirimit:* inquit Plin. lib. 5. cap. 4. lib. vero 8. cap. 16. *leoni tantum ex feris clementia in supplices: prostratis parcit: et ubi saevit, in viros prius quam in foeminas fremit: infantes non nisi magna fame. Credit Lybia intellectum pervenire ad eos precum. Captivam certe Gaetuliae reducem audivi, multorum in silvis impetum a se mitigatum alloquio, ausam dicere se feminam, profugam, infirmam, supplicem animalis omnium generosissimi caeterisque imperantis, indignam ejus gloria praedam. Varia circa haec opinio, etc.* Gaetulia Lybiae interioris regio, hodie *Biledulgerid* magnam habere ferarum copiam a nemine ignoratur.

Frangere persequor.) Phrasis Graeca.

AD VIRGILIUM,

ODE XXIV.

De morte Quintilii Vari.

QUIS desiderio sit pudor, aut modus
Tam cari capitis? Praecipe lugubres
Cantus, Melpomene; cui liquidam pater
Vocem cum cithara dedit.
Ergo Quintilium perpetuus sopor
Urget? Cui pudor, et justitiae soror
Incorrupta fides, nudaque veritas,
Quando ullum invenient parem?

INTERPRETATIO.

QUAE sit verecundia, vel finis dolori, ob jacturam viri adeo dilecti? Doce querulum carmen, o Melpomene, cui genitor impertivit amoenam vocem cum lyra. An igitur sempiternus Varum somnus occupat? Cui verecundia, atque integra fides justitiae germana, et veritas simplex, quando reperient simi-

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod supra Od. 6.

Suas Horatio querelas jungit lacrymis et querimoniis Virgilii dilectum caput morte sublatum deflentis; ejusque dolorem dividit artificiose quidem, ut imminuat atque consoletur. Vult Sigonius prosopopajam esse et dialogum Virgilii et Melpomenes, quos Horatius inducat: illum a Musa consilium opemque implorantem, duabus strophis prioribus: hanc respondentem deinceps et consolantem, ab his verbis: *Multis ille bonis, etc.* Sigon. emendat. lib. 2

1. *Quis desiderio sit pudor, etc.)* Quem dolere pudeat, quis luctui modum putet adhibendum, amisso tam caro capite? Seneca tamen Epist. 100. sic præcipit: *Est aliquis et dolendi decor: hic sapienti servandus est: et quemadmodum in caeteris rebus; ita et in lacrymis aliquid sat est. Imprudentium ut gaudia, sic dolores exundavere. Æquo animo excipe necessaria.*

2. *Cari capitis.)* Eam dicendi formam Græcis Homeroque imprimis amatam notat Eustath. Sic Odyss. Penelope de absente Ulysse:

Τοίην κεφαλὴν ποθέω Τεῦκρε φιλὴ κεφαλή.

Tale caput desidero, Teucer, carum caput.

Hanc et Latini usurparunt: *lepidum caput, etc.*

Praecipe lugubres, etc.) Quidam legunt, *lugubris*, et subaudiunt, *Dea*; hoc sensu: o Melpomene lugubris cantus Dea, præcipe modum lugendi tam dilectum caput. Hanc vero Musam præ cæteris invocat, utpote inventricem tragoediæ, rebusque moestis præsidentem. Auson. Idyl. 20.

Melpomene tragico proclamat maesta boatu.

3. *Cui liquidam pater vocem, etc.)* Musæ sunt filiæ Jovis et Mnemosynes. Melpomene a cantus suavitate dicta: *μέλπομαι cano. Liquidam*, suavem, dulciter fluentem. Macrob. lib. 6. cap. 3. ex Hostio Poeta:

si mihi linguae
Centum, atque ora sient totidem, vocesque liquatae.

Pers. Sat. 1. v. 35.

plorabile si quid eliquat.

5. *Ergo Quintilium, etc.)* Exclamatio gravis index doloris. Sic amici luctum luctu suo evincere conatur; sic et illabitur in ejus animum, ut majorem habens fidem solatium facilius admittat, imo et aliquantulam objurgationem. Sic bene utitur Poeta consilio a Musa, quam statim invocavit, accepto.

Quintilium.) Vel Cremonensem illum Virgilii atque Horatii amicum, cujus meminit Euseb. Chron. Olymp. 180. vel præfectum Romani exercitus, qui cum tribus legionibus atque auxiliaribus copiis cæsus in Germania ab Arminio Germanorum rege. Dio lib. 56. Sueton. August. cap. 23.

Perpetuus sopor.) Sic et *longus somnus*, pro morte, lib. 3. Od. 11. v. 38.

6. *Cui pudor, etc.)* Breve sed ingens Quintilii elogium. *Pudor*, quem Tull. de Finibus 2. *moderatorem cupiditatis* appellat. Hinc et de Orat. 1. n. 122. Crassum ita laudat: *fuit mirificus quidam in Crasso pudor.*

Justitiae soror incorrupta fides.) Ex Platone justitia cum in Deos observatur, vocatur pietas; fides autem, cum erga homines. Tull. Offic. 1. num. 23. *fundamentum justitiae fides*: Et Partit. orat. *justitia erga Deos religio, erga parentes pietas, vulgo autem bonitas; creditis in rebus fides, in moderatione animadvertendi lenitas, amicitia in benevolentia nominatur.*

7. *Nudaque veritas.)* Cujus magna vis, *quae contra hominum calliditatem et solertiam se per se ipsa defendat*, ut ait Tull. pro Coelio, et Offic. 1. nu. 109. *sunt alii simplices et aperti, qui nihil ex occulto, nihil ex insidiis agendum putant, veritatis cultores, fraudis inimici.*

Multis

Multis ille bonis flebilis occidit :
Nulli flebilior quam tibi, Virgili.
Tu frustra pius, heu, non ita creditum
Poscis Quintilium Deos.
Quod si Threicio blandius Orpheo
Auditam moderere arboribus fidem,
Non vanae redeat sanguis imagini,
Quam virga semel horrida
Non lenis precibus fata recludere,
Nigro compulerit Mercurius gregi.
Durum : sed levius fit patientia,
Quicquid corrigere est nefas.

INTERPRETATIO.

lem quemquam ? Is certe plurimis occubuit probis lugendus : at *nemini magis quam tibi, Maro. Tu religiosus incassum, eheu ! Quintilium repetis a Numinibus, haud sic concessum. Etiamsi dulcius,* quam *Thrax Orpheus, chordam pulses arboribus auscultatam, minime* tamen *vita reddatur inani simulacro, quod tremendo semel caduceo ad turbam atram aggregarit Mercurius nequaquam facilis exorari,* ut *fata rescindat. Grave* quidem est illud : *at tolerabilius ferendo efficitur quodcumque immutare haud licet.*

ANNOTATIONES.

9. *Multis ille bonis, etc.)* Legunt alii : *multis ille quidem, etc. nulli flebilior quam tibi, Virgili :* utpote vir bonus, amicus, cognatus.

11. *Tu frustra pius, etc.)* Jam castigare incipit leniter immoderatum amici luctum : *non ita creditum*, id est, non ea lege ut non moreretur. Scilicet quæ donantur non solent reposci : at quæ credita et commissa sunt, cum libuerit repetuntur. Quintilius ita creditus nobis ad tempus, tandem sine injuria eripitur : imo tum creditor utitur jure suo. Vide ergo, Virgili, ne cum poscis Quintilium Deos, videare non solum pius heu frustra, sed et præpostere, atque in Deos iniquus. Lucret. lib. 3. sub finem :

Vitaque mancipio nulli datur, omnibus usu.

13. *Quod si Threicio.)* Alii legunt, *quid si.* Alii : *qui si.* Et pro, *non*, interrogative *num. Threicio blandius Orpheo, etc.* Adverte comparationem Virgilii cum Orpheo. Sensus est : nostri Orpheum arboribus cantus suavitate pertractis, a se demulcendum etiam sperasse Inferorum tyrannum, ut Eurydicem uxorem morte ablatam redderet ; sed irrito et inani conatu : sic tu etsi vincas Orpheum carminis dulcedine, haud tamen flectas Numina, ut Quintilium restituant.

15. *Non vanae redeat sanguis imagini.)* Non vita redeat mortuo, non anima remittatur in corpus examine. Itaque *vanam imaginem* interpretari libet hominis umbram, manes.
Virgil. Æneid. 4. v. 654.

Et nunc magna mei sub terras ibit imago.

Et Æneid. 6. v. 292.

Et ni docta comes tenues sine corpore vitae
Admoneat volitare cava sub imagine formae.

Sanguis.) Vita. Æneid. 9. 349.

Purpuream vomit ille animam.

16. *Quam virga semel, etc.)* De caduceo Mercurii, ejusque animas deducendi potestate, vide supra Ode 10. v. 18.

17. *Non lenis precibus fata recludere.)* Virgil. Georgic. 4. v 469. de Orpheo :

Manesque adiit ; regemque tremendum.
Nesciaque humanis precibus assuescere corda.

Æneid. 6. v. 376.

Desine fata Deum flecti sperare precando.

18. *Nigro compulerit gregi.)* Cæteris Manibus aggregarit, et ad Plutonem perduxerit.

19. *Levius fit patientia quicquid, etc.)* Euripid. Phoenis. *δει φερειν τα των θεων.* Senec. *optimum est pati quod emendare non possis.* Plaut. Captiv. *decet id pati aequo animo : si id facietis, levior labos erit.*
Virgil. Æneid. 5.

soperanda omnis fortuna ferendo est.

Ovid. Metamorph. 8.

paupertatemque ferendo ;
Effecere levem.

Contra vero, quisquis mala necessaria impatienter et inique fert, quid aliud, quam novum sibi dolorem creat, et malum malo addit ? Ejusmodi hominem, qui communia cunctis mortalibus incommoda respuit, egregie suggillat Juvenalis, et *gallinae filium albae*, per ludibrium vocat, Satyr. 13. v. 141.

ODE XXV.

Lydiae jam vetulae amatoribus carenti insultat.

Parcius junctas quatiunt fenestras
Ictibus crebris juvenes protervi,
Nec tibi somnos adimunt: amatque
Janua limen:
Quae prius multum faciles movebat
Cardines. Audis minus et minus jam:
Me tuo longas pereunte noctes,
Lydia, dormis?
Invicem moechos anus arrogantes
Flebis, in solo levis angiportu,
Thracio bacchante magis sub inter-
lunia vento:

INTERPRETATIO.

Fenestras tuas clausas *rarius* modo *verberibus impetunt adolescentes procaces: neque tibi soporem auferunt: jamque limini adhaerent fores, quae antea valde volubiles agebant cardines. Infrequentius deinceps et infrequentius audis*: dum *ego tuus* pereo, *Lydia, quiescis longis noctibus.* Jam *vetula plorabis vicissim adulteros superbos, contempta in angiportu deserto: dum Thrax ventus saevit gravius circa Lunae intermen-*

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod supra Od. 2.

1. *Parcius junctas quatiunt, etc.)* Solebant juvenes meretricum fores ac fenestras lapidibus quatere, noctu quidem, ut aperire cogerent, seque admittere. Vide plura Annot. ad Od. 10. et 26. lib. 3.

3. *Amatque janua limen.)* Janua vix discedit a limine, illudque videtur amare: jocus amarulentus, quo significatur raro januam aperiri, paucis adeuntibus, Lydiamque annis deflorescentem cunctis fastidientibus.

5. *Quae prius multum faciles movebat cardines.)* Usu nempe assiduo volubilis erat cardo, vel bene unctus haud strepebat; atque ut ait Plautus; *lepidus non mutiebat*, dum *aperirentur aedes festivissimae*; et paulo ante, *bellissimum hercle et taciturnissimum ostium*, quod *nunquam ullum verbum mutit, cumque aperiretur, tacet*; *cumque noctu clanculum exit meretricula, tacet*: Curcul. Scen. 1. Item: *placide egredere, sonitum prohibe forum, et crepitum cardinum . . . suffundam aqulam.* Ibid. Scen. 3. init.

6. *Audis minus et minus jam, etc.*) Minus minusque in dies ad te moechi ventitant: pauciores jam habes amatores, qui occentent fores tuas, id est, ante illas cantiones amatorias canant; qualis est Ode 10. lib. 3., qualis et hæc: *me tuo longas pereunte noctes, Lydia dormis*: id est, me præ amore tuo contabescente, somnumque haud capiente, altum dormis: tu quieta valde stertis longas noctes, dum inquietum me sollicitumque tui desiderium excitat et vigilare cogit.

7. *Longas noctes.)* Expectanti nimirum et desideranti longum semper videtur tempus.

9. *Invicem moechos anus arrogantes flebis, etc.)* Tandem vices tuæ adventarunt: olim flore juventutis ac formæ superba depereuntes tu ridebas adolescentes virosque quoslibet: jam anus facta frustra lucrum et moechos quæres; hi vero se senio deformatam spernent arrogantes. Ovidius 3. Amor.

Tempus erit quo tu, quae nunc excludis amantem,
Frigida deserta nocte jacebis anus.

10. *In solo levis angiportu.*) Vaga, observans si quis triobolaris agaso commeet ad te: vel, amans leviter, juvenili more, et flens te despici: vel nullius pretii, jamque ab omnibus relicta, *in angiportu* solitario, et a paucissimis frequentato.

11. *Thracio bacchante magis, etc.)* Tumque frigidum perpetiere ventum: et sicut olim tui amatores eo algentes vidisti, et contempsisti: ita nunc alii te ridebunt sub dio pernoctantem. *Thracio vento:* hic respectu Græciæ Septentrionalis est: adde quod regio perquam frigida est Thrracia; unde et officina ventorum appellata: atque in ea regnasse Aquilo fertur: hinc apud Græcos Poetas Thracius ventus pro Aquilone passim usurpatur. Latini vero eam quoque dictionem imitati sunt, quanquam improprie et καταχρηστικῶς; quandoquidem ventus Septentrionalis in Italiam nequaquam a Thracia venit. Epod. 13.

Cum tibi flagrans amor, et libido
Quae solet matres furiare equorum
Saeviet circa jecur ulcerosum,
Non sine questu:
Laeta quod pubes hedera virenti
Gaudeat, pulla magis atque myrto,
Aridas frondes hyemis sodali
Dedicet Hebro.

INTERPRETATIO.

strua; quando libidinosus ardor, qui suevit equas reddere furiosas, inflammabitur ad hepar tuum *ulceribus plenum; haud absque luctu, eo quod juventus hilaris hedera virenti myrtoque subnigra laetetur amplius; sicca vero folia consecret Hebro hyemis socio.*

ANNOTATIONES.

Nunc mare, nunc silvae
Threicio Aquilone sonant, etc.

11. *Bacchante magis sub interlunia.*). Eo tempore quod intercedit inter duas Lunas, veterem et novam; id est, cum Luna non apparet, tum crebrae sunt tempestates, et frigidiores vehementioresque venti. Theophr. libello de ventis, *χειμεριωτεραι των μηνων αι συνοδοι. Interlunia:* Plinius lib. 16. cap. 39. *Interlunium alii Lunae coitum* (quia nempe tunc Sol cum Luna conjungitur et congreditur: Graeci *συνοδον* vel *συνοδιαν*) *alii silentia Lunae appellant*: et lib. 18. cap. 31. *in coitu, quod interlunium vocant, cum apparere desierit.* Hoc porro Virg. Lunæ silentium; Apul. *Illunium*, Varro *intermenstruum* nuncupat. Lege, si vacat, Coel. Rhodig. lib. 20. cap. 32.

14. *Quae solet matres furiare equorum.*) Rem explicat Virgil. Georg. 3. v. 266.

Scilicet ante omnes furor est insignis equarum:
Et mentem Venus ipsa dedit, etc.

Prudent. lib. 1. contra Symmachum:

Advena quos profugus gignens, et equina libido
Intulit Italiae; Tuscis namque ille puellis
Primus adhinnivit, simulato numine moechus.

Huc etiam pertinet audax ut et elegans ea dictio, quam in Pisonem adhibet Tullius. *Itaque admissarius iste, simul atque audivit a Philosopho voluptatem tantopere laudari, nihil expiscatus est: sic suos sensus voluptarios omnes incitavit, sic ad illius hanc orationem adhinnivit, ut non magistrum virtutis, sed auctorem libidinis a te illum inventum arbitraretur.*

15. *Saeviet circa jecur ulcerosum.*) Cum te libidinis aget furor talis, qualis esse solet equina, inflammabitque jecur tuum; tum certe mirum in modum discruciabere. *Jecur*, in quo amoris sedes est atque libidinis; ex Platone et aliis. *Ulcerosum*, intus libidine multa saucium, tectisque ulceribus corruptum. Nonius. Marcell. *ulcus*, inquit, *tecta est et clausa malignitas.* Et Servius ex Varrone, *vitium obscoenae libidinis ulcus vocatur.*

16. *Non sine questu: laeta quod pubes etc.*) Neque poteris dolorem continere, quin erumpat in querimoniam, quod juvenes vetulam te fastidiant, marcescentem posthabeant; adolescentulas autem aetate virentes sectentur.

17. *Hedera virenti gaudeat atque myrto.*) Apposite comparat juvenculas cum *hedera*, quæ facile adhærescit, et *sequax* vocatus a Persio in Prologo: item cum *myrto*, quæ Veneri sacra est: cujus etiam color nigricans et constans est, et quod veteribus in formosis laudabatur, exhibet, teste nostro Poeta in Epist. ad Pisones, v. 37.

Spectandum nigris oculis nigroque capillo.

19. *Aridas frondes, etc.*) Vetulas cute contracta et rugosa arescentes non pluris faciat, quam aridas frondes arborum flumini adsitarum.

20. *Dedicet Hebro.*) Sponte relinquat, oblivioni tradat ac devoveat non secus ac decidentes in flumen frondes circa autumnum. *Hyemis sodali*, ob regionis illius frigus asperrimum, ut ante dixi. Hebrus enim ex Hæmo fluens monte, Thraciam perfundit, ac in Ægeum mare delabitur. Indicat Horatius vultum mulieris jam marcidum non longe abesse a senili foeditate ac deformitate, quæ cum hyeme similitudinem habet. Quidam legunt, *Euro*: ut indicetur vilitas ac levitas scorti vetuli, per folia Euro vento seu quovis alio velut ad ludibrium volvi rapique solita. Scaliger mavult, *igni*; multaque in hac Ode carpit: at profecto κακοζηλιᾳ toties litasse videatur. Judex sit literatus quisque. En ejus reprehensionis capita. Sic igitur ille: *Vicesima quinta in humili genere dicendi est. Illa duo membra sine copula non cohaerent:*

Audis minus et minus jam:
Me tuo longas pereunte noctes,
Lydia dormis.

Neque satis mollis illa locutio: flebis moechos arrogantes, *nisi addas* effectos.
Levem pro nuda videtur posuisse, satis dure.
Illa quoque omnia, bacchante magis sub interlunia vento; *videntur esse unum epithetum Boreae: alioqui ipso Borea frigidiora sint.*
Ulcerosum, *non servit potius jecori indicando, quam mero sustinendo.*

Tu Lector erudite, hinc jam infers, sine affectu esse oportere omnem Aristarchum: intelligisque quam censoria dignus interdum virga sit magnus quisque Censor.

ODE XXVI.

Ælium Lamiam egregie laudat.

Musis amicus, tristitiam et metus
Tradam protervis in mare Creticum
Portare ventis: quis sub Arcto
Rex gelidae metuatur orae:
Quid Tiridatem terreat, unice
Securus. O quae fontibus integris
Gaudes, apricos necte flores,
Necte meo Lamiae coronam,

INTERPRETATIO.

Ego *Musis carus aegritudinem ac timores dabo procacibus ventis deferre in mare Creticum: nequaquam sollicitus quis ad* polum *Arcticum regionis frigidae tyrannus timeatur; quidve Tiridati formidinem incutiat. O Pimplea suavis, quae puris fontibus delectaris, apricos flores colliga, corollam texe meo Lamiae.*

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod supra Ode 9.

1. *Musis amicus, etc.)* Pulchram init Horatius laudandi viam, quæque a trita imperitorum consuetudine longe recedat. Illi si laudum quidem acervum congesserint, belle se fecisse existimant. At ingeniosus Poeta Lamiam arte nova celebrat. Primo cura liberum se ab omni jubet esse: tum se convertit ad Musam, quasi minus idoneum tanto se operi intelligat: illamque obtestatur, ut Lamiae coronam paret, hoc est, eum consecret immortalitati. Hæc bene ut omnia notavit Parthenius Horatii adversus maledicos acerrimus vindex.

Musis amicus) Nimirum quisquis Musas colit, earum præsidio tutus ac lætus semper esse debet: nemo vero iis sedulam potest operam navare, quin omnem animi sollicitudinem antea deposuerit.

Carmina secessum scribentis et otia quaerunt.

2. *Mare Creticum.)* Pro quolibet mari ponitur mare, quod proximum est Cretæ insulæ maris Mediterranei amplissimæ, quæ hodie *Candia* vocitatur.

3. *Quis sub Arcto.)* Quis dominetur et regnet ad Boream.

Sub Arcto.) Sub Ursa: quod coeleste sidus Septentrionale duplex est, Ursa major, et minor, quas Græci *αρκτους* nuncupant. Ab his Polus Arcticus dicitur, ea pars orbis quæ axi et Aquiloni propinqua est. Ovid. Fast. 3.

Esse duas Arctos, quarum Cynosura petatur
Sidoniis; Helicen Graja carina notet!

4. *Gelidae orae.)* Ad utrumque polum sævire frigus nemo nescit. Ad Arcticum, mare congelatum seu glaciale, quod anni parte maxima gelu concretum sit, omnibus auditu saltem cognitum. Vide Annot. supra Od. 22. v. 17. et seq. Terræ Arcticæ versus Boream sunt Spitzberga, Groenlandia, nova Dania, Estotilandia, etc. Has vel omnino Boreales non videtur habuisse in animo Horatius, sed potius magis cognitas ipsius ævo, et paulo minus Septentrionales, nempe Britanniam, Scotiam, Germaniam, Daciam, Scythiam, etc.

Metuatur.) Respicit fortasse ad duas clades in Germania acceptas; de quibus Sueton. Octav. cap. 23.

5. *Quid Tiridatem terreat.)* Is ejecto in exilium Phraate Parthorum rege, nobilitatis unanimi conspiratione in locum ejus fuerat subrogatus: at cum audisset maximo Scytharum auxilio Phraatem juvari ad recuperandum imperium, ita perterritus est, ut ad Augustum relicta Parthia fugerit. Hæc fuse Justin. lib. 42. sub finem. Dio lib. 51. et 52. Plutarch. in Antonio, etc.

Unice securus.) Quidam vocem, *unice*, referunt ad verbum *terreat*: alii jungunt cum hac voce, *securus*: id est, singulariter ego et maxime abjeci magnas curas de Republica, et imperiis exterarum gentium, ut Musis vacem.

6. *O quae fontibus integris gaudes, etc.)* O Musa tuum est laudare meum Lamiam; meos conatus parum valere intelligo: virum immortali dignum honore a te celebrari convenit. Ergo quod mihi imprudens sumpseram, tu tibi assumas æquum est.

7. *Apricos necte flores.)* Necte coronam ex optimis floribus in aprico nascentibus, quibus exornes pro meritis meum amicum Ælium Lamiam.

8. *Lamiae.)* Is anno post Horatii mortem octavo Consul fuisse cum M. Servilio dicitur, ann.

Pimplea dulcis. Nil sine te mei
Prosunt honores. Hunc fidibus novis,
Hunc Lesbio sacrare plectro;
Teque tuasque decet sorores

INTERPRETATIO

Absque te nihil juvant meae laudes. Novis illum cantilenis, illum cithara Lesbia aequum est consociari cum [illegible], cum a tuis sororibus [illegible]

ANNOTATIONES.

ab U. C. 755. Corn. Tacit. lib. 6. Annal. circe medium ita scribit: *extremo anni mors Ælii Lamiae funere Censorio celebrata; qui administrandae Syriae imagine tandem exsolutus, urbi praefuerat. Genus illi decorum; vivida senectus, et non permissa provincia dignationem addiderat.* Vide Od. 17. lib. 3.

9. *Pimplea.*) A Pimpla Macedoniæ monte pariter et fonte Musis sacro, Musæ dictæ sunt Pimpleæ et Pimpleides.

Nil sine te) Huc pertinet adagium, μετα μουσων, quo significatur ope Musarum grave quodvis incoeptum perfici.

10. *Hunc fidibus novis, etc.*) Præter solitum magnifico [illegible]ere carminis vir tantus immortalitate consecr[illegible] est.

11. [illegible]*esbio plectro.*) Carmine Sapphico et Alcaicis vel eximiis versibus, quales fuere Alcæi et Sapphus, qui in Lesbo Ægei maris insula nati. Hæc hodie *Metelina*, olim *Mitilene*, celebrata est vini generositate, ubertate soli, cantorum peritia, et ædificandi ratione speciali; e qua natum proverbium, *Lesbia regula*, de quo Aristot. Moral. 5. cum nempe lex ad mores accommodatur; non, quod oportet, mores ad legem. A Lesbiis siquidem ad lapidum figuram plumbea ædificationis regula dirigebatur: non contra. Vide Coel. Rhodig. lib. 7. cap. 22. et Annot. ad Od. 17. v. 21. supra.

ODE XXVII.

Sodales hortatur ne inter potandum rixentur.

NATIS in usum laetitiae scyphis
Pugnare, Thracum est: tollite barbarum
Morem; verecundumque Bacchum
Sanguineis prohibete rixis.
Vino et lucernis Medus acinaces
Immane quantum discrepat. Impium

INTERPRETATIO.

THRACUM est decertare poculis ad hilaritatem idoneis. Rescindite inmanem consuetudinem; et cruentis contentiones a Baccho modeste removete. Persicus gladius mirum quantum distat a mero et candelis. O socii cohi-

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod supra Ode 9.

2. *Thracum est.*) Hi enim non solum bibacitatis infamia, sed et inter potandum petulantiæ vitio laborabant. Hinc πολυποται, et ακρατοποται dicti Athen. lib. 10. Ibidem et ωρμηκοτες επι πιειν. c. 12. Idem lib. 2. cap. 14. magnam fuisse scribit ob vini præstantiam Thraciæ celebritatem. Vide supra Od. 18. ibique Annot.

Tollite barbarum morem.) Solebant Thraces non solum hianti ore effatim vinum bibere, ex Callimacho apud Athen. cit lib. 10. cap. 11. sed etiam ferro accincti epulabantur, et quemlibet cogebant æquales bibere cyathos. Quod certe barbarum.

3. *Verecundumque Bacchum.*) Cum verecundia et moderatione tractandum: aliàs enim ulciscitur vino abutentes et immodice haurientes furore aliisque malis percutiendo. Supra, Od. 18.

4. *Sanguineis prohibete rixis.*) De Centaurea cum Lapithis rixa super mero, supra Od. 18. et Virgil. Georg. 2. v. 456.

Ille furentes
Centauros letho domuit, Rhoetumque Pholumque,
Et magno Hylaeum Lapithis cratere minantem.

5. *Vino et lucernis Medus acinaces, etc.*) Quid gladio, quid armis cum hilaritate et epulis! Vide Macrob. lib. 7. cap. 1. et Plutarch. Sympos. lib. 1. cap. 4.

Lucernis.) Convivia vespere incipiebant, et in multam sæpe noctem protrahebantur: ad hæc igitur lucernis opus erat. Quod autem veteres largius coenarent, quam pranderent, idque recte et ad sanitatem, exponit Coel. Rhodig. lib. 14. cap. 9. sub finem.

Medus.) Quoniam Medi Persæque vicini, atque uni Cyro paruere; hinc promiscue ponuntur maxime a Poetis.

Acinaces.) Est Persarum hasta pariter et ensis, ex Hesychio et Suida. Περσικον ξιφος ακινακην καλουσι. Herodot. lib. 7. *Persicum ensem acinacem vocant*, παρα την ακην, ob mucronem scilicet et cuspidem. Erat igitur acinaces ut et sagaris, Persis ac Medis proprius, sicut pila Romanis, gessa Gallis, gladius Lacedæmoniis, farissa Macedonibus, lancea Hispanis, falarica Saguntinis, romphæa Thracibus, framea Germanis, sparus rusticis, Theutonicis cateiæ, etc. Alex. ab Alex. lib. 6. cap. 22.

6. *Immane quantum.*) Cicer. de Finib. *nimium quantum*, et de Oratore num. 87. *mirum quantum*,

Lenite clamorem, sodales
Et cubito remanete presso.
Vultis severi me quoque sumere
Partem Falerni? Dicat Opuntiae
Frater Megillae, quo beatus
Vulnere, qua pereat sagitta.
Cessat voluntas? Non alia bibam
Mercede. Quae te cunque domat Venus,
Non erubescendis adurit
Ignibus: ingenuoque semper
Amore peccas. Quicquid habes, age,
Depone tutis auribus. Ah miser,

INTERPRETATIO.

bete vociferationes execrandas. cubitoque innixi consistite. An jubetis etiam me capere portionem Falerni austeri? Declaret Opuntiae Megillae frater, quo felix ictu, quo telo intereat. Scilicet *renuis?* At ego *non alia conditione potabo.* Certe *quisquis te amor tenet, haud pudenda incendit flamma: atque liberali semper amore delinquis. Euge, quodcunque tibi est, fidelibus crede auriculis. Ah infelix,*

ANNOTATIONES.

Corn. Tacit. lib. 89. *Flavianus exercitus immane quantum animo exitium Valentis, ut finem belli accepit.* Græci, θαυμαςον οσον. Plato Epist. 7. etc.

Impium.) Mensa res inter sacras numerabatur, ex Plutarch. Sympos. itaque genialem mensam, et convivalem hilaritatem vociferando confundere, impium est. Adde quod sic violatur silentium mensæ et Angeronæ Deæ debitum. Just. Lips. mox citandus. *Angeronae* silentii Deæ *sacra mensa habetor.*

8. *Cubito remanete presso.)* Ita compositi veteres mensæ accumbebant, reclinata supera parte corporis in cubitum sinistrum, infera in longum porrecta et jacente: capite leviter erecto, dorso pulvillis modice suffulto. J. Lips. antiq. Lect. lib. 3. cap. unico. Cætera notabuntur postea ad istos Horatii locos.

Saepe tribus lectis videas coenare quaternos.

Et

In cubitum sese conviva reponit.

9. *Severi Falerni.)* Acrioris, inquiunt, saporis; vel meri, ut placet Theod. Marcilio; alii, veteris: Seneca Epist. 63. *in vino nimis veteri ipsa nos amaritudo delectat.*

10. *Dicat Opuntiae, etc.)* Ut rixandi animum a convivis arceat Horatius, statim læta proponit, inprimisque morem hunc, quo suos quisque amores ex ordine debebat proferre. De eo cit. Lipsius, inter leges convivii, hæc una est ibidem.

Dominam, si quis habessit, indicium facito.

Interpretes Theocriti ad Idyll. 14. *solebant*, inquit, *merum sumere in symposiis, et nominare aliquot amores aut amicos, tum terrae invergere, et pronuntiare amicissimorum nomina.* Nempe et cottabismus illic habebat locum. Sic igitur epuli progressu merum poscebant, atque amico vel amicæ libabant, ac bene precabantur. Tibullus.

Sed, bene Messalam, sua quisque ad pocula dicat:
Nomen et absentis singula verba sonent.

Quin etiam tot cyathos hauriebant, quot literas amici vel amicæ nomen continabat. Martial.

Naevia sex cyathis, septem Justina bibatur.

Opuntiae frater Megillae.) Per notam pulchritudine Megillam ejus frater indicatur. Oriundi erant ex Opunte Locridis urbe.

11. *Quo beatus vulnere.)* Cujus amore teneatur: qua Cupidinis sagitta percussus langueat, quam virginem aut mulierem depereat. *Beatus*, siquidem redamabatur.

13. *Cessat voluntas.)* Renuebat indicare Horatio Megillæ frater, quam adamaret: at ille monet jus esse convivarum id ab unoquoque sodalium exigere: quare hic statim postea obtemperat, suosque amores, clam tamen, et in aurem declarat.

Non alia bibam mercede.) Nisi hanc convivii legem observas, nec aliam ego. Si quæ sit amica tua, recusas aperire; ego quoque more majorum bibere detrectabo. Apud J. Lips. cit. et hæc convivii lex habetur: *a summo ad imum more majorum bibunto.* Item hæc altera: *decem cyathi summa potio sunto.*

14. *Quae te cunque domat Venus, etc.)* Instat Horatius, ne erubescat ille indicare amasiam; cujus sane amor utpote ingenuæ et honestus sit, et gloriosus: quantum ipse quidem existimabat.

17. *Quicquid habes, depone tutis auribus.)* Quisquis sit amor tuus; tuto mihi declara fideli arcanorum custodi: clam saltem aperi, si non vis palam; ne dubita mihi secretum committere, quod invito te nunquam revelabo.

16. *Ah miser.)* Ergo Megillæ frater annuit tandem et amicam suam indicat Horatio: at hic audiens quæ sit illa, erumpit in commiserationis voces istas.

Quanta laboras in Charybdi,
Digne puer meliore flamma!
Quae saga, quis te solvere Thessalis
Magus venenis, quis poterit Deus?
Vix illigatum te triformi
Pegasus expediet Chimaera.

INTERPRETATIO.

quam prava cum voragine luctaris? O adolescens clementiores amores meritus fuisti. Ecquae venefica, quis incantator herbis e Thessalia venenosis, quod Numen te queat expedire? Ipse Pegasus implicitum te vix liberabit ex ista Chimaera triformi.

ANNOTATIONES.

10. *Quanta laboras in Charibdi.*) Tam periculose amas, quam cum Charybdi luctarere. Scilicet ejusmodi mulierem deperis? Ah miser periisti: meliori profecto sorte et amore dignus eras. *Charybdi* omnia absorbenti bene comparatur avara meretrix. Cicero Philip. 2. *quae Charybdis tam vorax?* Est proprie vorago, seu gurges vorticosus in freto Siculo, ad Messanam, hodie, *Capo di Faro*, vel *Capo Faro*, ob Pharum illic excitatam. Fabulantur autem scortum fuisse rapacitate famosum, quod cum Herculis abduxisset boves, a Jove fulminatum, in mare præcipitatum est atque in hanc voraginem mutatum.

Virgil. Æneid. 3. v. 420.

Dextrum Scylla latus, laevum implacata Charybdis
Obsidet: atque imo barathri ter gurgite vastos
Sorbet in abruptum fluctus, etc.

Seneca ad Lucilium: *Charybdis an respondeat fabulis, perscribi mihi desidero. Fac nos certiores utrum uno tantum vento agatur in vortices; an omnis tempestas illud mare contorqueat; et an verum sit quicquid illo freti turbine abreptum est, per multa millia trahi.*

21. *Quae saga, etc.*) Cum videaris fascino et incantamentis tam pernicioso amori implicitus; vix apparet salutis via. Quis enim te homo magicis artibus pollens, quis et Deus expedire queat fatali velut nexu astrictum atque illigatum?

Thessalis magus venenis.) Venenatis, et ad incantamenta efficacissimis herbis in Thessalia copiose crescentibus. Ajunt nimirum Poetæ, Medeam illac fugientem, aere sublatam, scriniolum veneficiis et herbis magicis plenum dejecisse, sicque sparsa illa pullulasse. Apulejus apud Thessaliam in asinum se mutatum scribit: Metamorph. seu de asino aureo: ibidemque describit veneficarum Thessalarum apparatum, atque, ut ait ipse, *feralem officinam.* Vide Plin. lib. 30. c. 1. ubi et refert *Menandrum Thessalam cognominatse fabulam, complexam ambages faeminarum detrahentium Lunam.*

23. *Vix illigatum te triformi, etc.)* Ipse Bellerophon qui Pegaso insidens Chimæram interfecit, capite aut forma triplici horrendam, vix te liberabit ab ista prava muliere huic monstro non absimili. Vide infra.

24. *Pegasus.*) Apud Strab. et Palæphat. Pegasus non equus, sed navis longa et citissima, hoc ideo nomine insignita, qua Bellerophon insecutus comprehendit et cecidit Lyciorum Ducem, nomine Chimæram, piratica infamem, vectum navi, cujus prora leonis, puppis draconis, medium capræ effigiem aut imaginem depictam exhibebat. Hincque fabulæ locus datus; teste etiam Plutarcho, de claris mulieribus.

Chimaera triformi.) Ex Strab. cit. Mons ille Lyciæ ignivomus, in vertice leones, in medio capras, ad radicem serpentes habebat. Hunc vero Bellerophon expurgavit, et inhabitatum prius exinde habitabilem reddidit. Apud fabulatores *Chimaera* est monstrum *triforme*, caput et pedes leonis habens, capræ ventrem, draconis caudam, πρόσθε λέων, ὄπιθεν δράκων, μέσση δὲ χίμαιρα. Hinc Lucretius lib. 5.

Prima leo, postrema draco, media ipsa Chimaera.

Ovid. Metamorph. 9.

mediis in partibus hirtum
Pectus et ora leae, caudam serpentis habebat.

Hoc vero Bellerophon Neptuno adjutus, alato equo invectus sagittis confecit. Lucianus Dial. de Astrol. ait minime sibi persuasum, alatum Bellerophonti equum fuisse: verum putare, illum talis sapientiæ studio deditum, sublimia et quæ ad sidera pertinent meditantem in coelum ascendisse non equo, sed mente. Vide et Coel. Rodig. lib. 13. cap. 9. Porro bene Horatius meretricem cum Chimæra confert. Hujus enim habet illa venenum, foetorem, feritatem: impuræque libidinis flammas passim eructat. Adde quod amoris principia impetum leonis, medium capræ salacitatem; finis autem doloris morsus velut serpentis, ac draconis letiferos numquam non exerit. Fulgent. Mythol. lib. 3. Chimæræ, tanquam rei quæ nunquam fuit aut esse potuit, meminit Tullius de Natura Deorum lib. 1. num. 109. et ad Attic. lib. 2. Epist. 16. et citat versiculum Græcum, qui supra habetur.

ODE XXVIII.

Inducitur Archytas naufragus orans nautam praetereuntem ne se insepultum relinquat.

Te maris et terrae numeroque carentis arenae
  Mensorem cohibent, Archyta,
Pulveris exigui prope littus parva Matinum
  Munera: nec quidquam tibi prodest
Aerias tentasse domos, animoque rotundum
  Percurrisse polum, morituro.

INTERPRETATIO.

O *Archita, te qui mare terramque et sabulum innumerabile dimensus es, modici pulveris donum tenue coercet juxta oram Matinam. Nihil ergo proficit tibi mortali, quod coelestes regiones lustrasti, ambitumque orbis mente circuisti.*

ANNOTATIONES.

Metrum est idem quod supra Od. 7.

1. *Te maris etc.)* Idolopoejam insignem, simul et irrisionem Pythagoricæ disciplinæ exhibet Horatius, ipse quidem Epicureus: in primis autem carpit Mathematicas artes divinandi. Inducit nautam obvio cadaveri Archytæ non leviter exprobrantem, quod misere jaceat; nec Babylonicorum numerorum ope tam dirum fatum evitarit. Ecce vero Jul. Scaliget humilem stilum, interruptaque orationis membra culpat: nimirum hoc vitio dat quod erat laudi vertendum. Agitur de humando cadavere: Archytas sortem suam lamentatur; an non ista decet oratio tenuis? An magniloquentia hic congrueret? At insurgit ille porro: *quid quod sibi Poeta contradicit!* etc. vide infra v. 23.

Te maris et terrae etc.) Alloquitur Poeta Archytam: siccine deest sat pulveris ad operiendum totum cadaver: idque fata negant tibi, qui Geometra egregius Astrologusque et in Pythagorica disciplina perfectus fuisti? Ajunt apud Ægyptios inventam primum Geometriam. Cum enim singulis annis exundaret Nilos, et limo cuncta coæquaret, ut illo abeunte nulli agrorum limites, nulla discrimina apparerent: atque lites hinc frequentes orirentur: tum demum per lineas et mensuras agri notati sunt: curaque illa sacerdotibus demandata. Hanc porro scientiam ad Græcos transtulisse Pythagoras fertur. Vide Coel. Rhodig. lib. 18. cap. 34.

Numeroque carentis arenae mensorem.) Ecclesiastici cap. 1. *arenam maris quis dinumeravit?* Pindar. Olymp. Od. 2. in fine. ψαμμος αριθμον περιπεφευγε, *arena fugit numerum, mensorem.* Hyperbole. Scilicet, quod erat innumerabile cæteris ipse numerare potuisset. An respicit Horatius ad oraculum Apollinis, quo numerum arenæ sibi notum esse gloriatur οιδα εγω ψαμμου τ' αριθμον και μετρα θαλασσης: an ad librum ab Archimede compositum, cui titulus ψαμμιτης in quo initur ratio arenam numerandi, si mundus ea foret oppletus Vide Turneb. lib. 26. cap. 5. Hyginus lib. de limitibus: *Archimedem praeclari virum ingenii ferunt scripsisse quantum arenarum capere mundus queat, si ea repleretur.*

2. *Archyta.)* Cruquius perperam intelligit quemdam Archytam Firmanum Horatio coævum, geometricis et Astronomicis observationibus nimis indulgentem, de quo Cicero de Divin. 2. *o vim magnam erroris! etc.* Juvat cum cæteris omnibus accipere hic Archytam Tarentinum, Platonis familiarem, et a Dionysii crudelitate vindicem, siquidem illum ob verba quædam de tyrannide liberius prolato neci addictum per epistolam eripuit. Diogen. Laert. lib. 3. et 8. Is præfuit septies suæ civitati, cum tamen imperandi tempus anno esset uno aliis definitum: idem ibidem. Honorificam Archytæ mentionem habet Tullius in Catone majore, *virumque magnum in primis et praeclarum* nominat, dicere quidem egregie solitum: *capitaliorum hominibus pestem nullam esse a natura datam, quam corporis voluptatem, cujus avidae libidines temere et effraenate ad potiundum incitarentur. Hinc patriae proditiones, etc.* Is Pythagorica in Philosophicis, Platonica in Geometricis præcepta hauserat. Mathemathicis et mechanicis artibus excellens, columbam ligneam *libramentis suspensam: et aura spiritus inclusa atque occulta concitam fecerat volantem.* Gell. lib. 10. c. 12. Cubum primum invenit, Platone teste in Republ. Diogen. Laert. cit. lib. 8.

3. *Pulveris exigui.)* Te dignum insigni mausolæo, nempe tot meritis præstantem heu cohibet ac tegit pulvisculus marinis quidem undis advolutus.

Prope littus Matinum.) Ad oram Apuliæ; ibi in Lucaniæ confinio populi degunt Matini: sunt et saltus buxetis abundantes, de quibus Lucanus lib. 9.

calidi lucent buxeta Matini.

5. *Nec prodest aerias tentasse domos.)* Qui factum ut mortis hoc genus miserandum ab astris tibi parari non intellexeris nec effugeris eruditus apprime astronomia et mathesi? Quin præscisti et eluctatus es fatum, o Archyta? Sic Astrologos futura prævidere et præjudicare tentantes data semper occasione suggillat Horatius. *Aerias tentasse domos.* Planetarum domicilia, siderum affectiones, virtutes, situs, aspectus, contemplatum fuisse; *animoque rotundum percurrisse polum* sphæram sphæræque inclinationes, orbis varia climata, diversasque regiones cognovisse.

6. *Morituro.)* Est qui vocem hanc jungat cum

Occidit

Occidit et Pelopis genitor, conviva Deorum,
Tithonusque remotus in auras;
Et Jovis arcanis Minos admissus: habentque
Tartara Panthoiden iterum Orco
Demissum; quamvis clypeo Trojana refixo
Tempora testatus, nihil ultra
Nervos atque cutem morti concesserat atrae,
Judice te, non sordidus auctor
Naturae verique. Sed omnes una manet nox:

INTERPRETATIO.

Sic *et Pelopis obiit pater, Numinum conviva: Tithonus etiam in coelum sublatus: nec non Minos secretorum Jovis particeps: Panthoi filius quoque rursum ad Inferos trusus ibidem tenetur: quamquam detracto scuto res Trojanas testificatus, praeter nervos et pellem nigro letho nihil tradiderat, te arbitro, non ignobilis testis naturae et veritatis. Verum nox eadem cunctos expectat; se-*

ANNOTATIONES.

praecedente *animo*, ut ex opinione Epicuri (cujus e grege Horatius) mortales animi asserantur. Ita Plutarch. de placitis Philosophorum lib. 4. cap. 7. Ἐπίκουρος τὴν ψυχὴν φθαρτὴν τῷ σώματι συνδιαφθειρομένην.

7. *Occidit et Pelopis genitor.*) Hæc verba quidam et sequentia usque ad ista: *me quoque devexi, etc.* Nautæ esse continua pronuntiant: alii attribuunt Archytæ ad nautam respondenti sic: quid miraris quod interierim, cum nemo summorum virorum huc usque mortem effugerit? En Pelopis genitor occidit, Tantalus ipse Deorum conviva, etc. Pindar. Olymp. Od. 1. quia si quem mortalium honorarunt Dii, maxime Tantalum.

Pelopis genitor, etc.) Tantalus Phrygiæ rex, Agamemnonis et Menelai avus Deos convivio excepit, utque eorum divinitatem experiretur, Pelopem filium iis epulandum apposuit: quas illi dapes exhorruere, detrusoque ad Inferos Tantalo facinus vindicavere. Diodor. Sicul. lib. 6. c. 11. ait Tantalum Jovis filium divitiis et gloria insignem, apud Asiæ partem quæ Paphlagonia dicitur, Diis etiam carum ob generis claritatem: postea vero felicitate insolentiorem evulgasse hominibus immortalium secreta quæ mensæ communione et consuetudine cum Diis noverat: cujus criminis poenas solvit ad Inferos trusus; ut usque ad mentum insurgant aquæ, et ad labia usque poma dependeant: et tamen in magna siti et fame nec bibere liceat nec edere. Pindar. mox cit. addit, Tantalum suam felicitatem utpote nimiam concoquere non potuisse, se saturitate damnum tulisse immensum ab ipso Jove patre irrogatum.

8. *Tithonusque remotus in auras.*) Quin et Tithonus Auroræ maritus quanquam ab uxore coelesti succo perfusus, atque ita vivax effectus, fatis tandem concessit. *Remotus in auras*, ab Aurora adamatus et hinc in coelum raptus. Insuper fabulantur Tithonum senectutis incommoda pertæsum in cicadam optavisse converti, sicque adeo transformatum in aere suspensum in canistro fuisse. Eustath. ad Iliad. penult. Athen. lib. 3. et lib. 12. cap. 12.

9. *Et Jovis arcanis Minos admissus.*) Pariter et Minos Jovis familiaritate insignis tamen mortuus est. Is apud Hom. Odyss. 19. Διὸς μεγάλου ὀαριστής. Plato in Min. hunc affert Homeri locum, scribitque Minoem a Jove eruditum, et nono quoque anno cum eo versari solitum et colloqui. Ajunt nempe Minoem regem Cretensibus dare leges volentem in antro se se condidisse, ubi se cum Jove sermocinatum prædicavit, atque ex ejus consilio cuncta statuisse: porro justitiæ fama clarum apud Inferos judicem a Plutone constitutum. Hinc non abs re credunt aliqui per *Jovem* hic significari Plutonem, qui quidem *Jupiter Stygius* a Virgilio dicitur Æn. 4. v. 638.

10. *Habentque Tartara Panthoiden.*) Ex hac etiam vita denuo cessit, jamque in Inferis degit celebratissimus ille transmigrationis animarum auctor Pythagoras, qui se fuisse jactabat Euphorbum Panthoi filium apud Trojam, atque a Menelao interfectum subinde revixisse et factum Pythagoram; idque intellexisse agnito clypeo quem gestarat olim in Trojano bello dum Euphorbus esset. Clypeus autem ille repertus in templo sive Apollinis apud Cariæ oppidum, sive Junonis apud Argos. Prius illud refert Diogen. Laert. lib. 8. Hoc vero posterius Ovid. Metamorph. 15. cap. 3. Ex his habes explicata quæ sequuntur: *iterum Orco demissum*: Item: *quamvis clypeo Trojana refixo tempora testatus.* Ovid. cit. sic loquentem inducit Pythagoram.

Morte carent animae, semperque priore relicta
Sede, novis domibus vivunt habitantque receptae.
Ipse ego (nam memini) Trojani tempore belli
Panthoides Euphorbus eram: cui pectore quondam
Haesit in adverso gravis hasta minoris Atridae.
Cognovi clypeum laevae gestamina nostrae
Nuper Abanteis templo Junonis in Argis.

12. *Nil ultra nervos, etc.*) Animo semper vivens, corpore dumtaxat mortuus non semel. Sic palingenesiam et metempsycosin Pythagoræ explodit noster Poeta. Vide Pers. Sat. 6. v. 11. ubi et annotavi non pauca. Cic. 1. de Nat. Deorum. Valer. Max. lib. 8. c. 7. etc.

15. *Sed omnes una manet nox.*) Universi perinde mortales serius ocyus hinc migrare debent et vitam exuere. Catul.

Nobis cum semel occidit brevis lux,
Nox est perpetua una dormienda.

Et calcanda semel via lethi.
Dant alios Furiae torvo spectacula Marti:
Exitio est avidis mare nautis.
Mista senum ac juvenum densantur funera: nullum
Saeva caput Proserpina fugit.
Me quoque devexi rapidus comes Orionis
Illyricis Notus obruit undis.
At tu, nauta, vagae ne parce malignus arenae
Ossibus et capiti inhumato

INTERPRETATIO.

me que mortis iter peragendum est. Quosdam Furiae praebent ludum atroci Marti: perniciosum mare est nautis cupidis. Confusae vetulorum ac juvenum mortes conglobantur: caput nullum eripitur crudeli Proserpinae. Sic etiam me Illyricis fluctibus submersit Auster declivis Orionis assecla praeceps. Tu vero nauta, ne improbus mihi sis, *neve te pigeat errantis sabuli portionem injicere ossi-*

ANNOTATIONES.

16. *Calcanda semel via lethi.)* Apostolus ad Hebr. c. 9. v. 27. *statutum est omnibus hominibus semel mori.* lib. Reg. 3. c. 2. David morti proximus ita loquitur: *ego ingredior viam universae terrae:* pariter et Josue, c. 23. art. 14. Propertius:

Sed tamen huc omnes, huc primus et ultimus ordo:
Et mala sed cunctis ista terenda via est.

17. *Dant alios Furiae torvo spectacula Marti.)* Quosdam Furiæ mactant, et quasi ludum Marti dant: id est, alios ad mortem trahit bellandi ardor, alios navigandi, negotiandi, lucrum faciendi cupiditas.

19. *Nullum saeva caput Proserpina fugit.)* Nullum caput fugit sævam Proserpinam: id est, mortem eluctatur nemo. Proserpina uxor Plutonis credebatur morituris capillos resecare, ac velut primitias inferis sacras præmittere; nec aliàs potuisse animam corpore exsolvi. Ad hanc superstitionem respicit Horatius hic; pariter et Virgil. Æn. 4. v. 698.

Nondum illi flavum Proserpina vertice crinem
Abstulerat, Stygioque caput damnaverat Orco.

Allusit et Martial. lib. 3. Epigram. 43.

Non omnes fallis. Scit te Proserpina canum.
Personam capiti detrahet illa tuo.

Vide Macrob. lib. 5. Saturnal. cap. 19 ubi quædam habet eximia de illo crinis abscindendi ritu.

21. *Me quoque devexi, etc.)* Ne mirare igitur, nauta, quod interii, inquit Archytas: sicut illi suo quisque modo obiere mortem, ita ego submersus Illyrico mari.

Devexi.) Sive quod Australis est Orion, adeoque in parte cœli devexa, sicut opposita Borealis est subvexa et superior: seu quod Orionis figura statuitur prona in phænomenis: unde et *pronus Orion:* lib. 3. Od. 27. v. 18. vel denique notatur occasus hujus sideris; quod ad rem certe magis videtur. Nam tempestates tunc maxime excitat Orion, cum oritur vel occidit. Hinc *comes* ejus dicitur Notus ventus meridionalis valde nebulosus: *voeris kater*: unde nomen. Gell. lib. 2. cap. 22.

Orionis.) De Orione viro multa fabulantur, quæ ad rem præsentem non attinent. De Sidere agitur stellas continente plurimas; quæ dum refulgent, serenitatem, sin minus tempestates minantur: Jugula vocatur Latinis. Plaut. Amphitr. Act. 1. Scen. 1.

22. *Illyricis Notus obruit undis.)* Obrutus aquis perii in sinu Illyrico, (Dalmatico, Hadriano, hodie *Veneto*) tempestatem cientibus Austro pariter et Orione. Sic et jungit utrumque Virgilius Æneid. 1. v. 539.

Cum subito assurgens fluctu nimbosus Orion
In vada caeca tulit, penitusque procacibus Austris, etc.

Æneid. 4. v. 52. *aquosus Orion.* Noster Epod. 10.

Nec sidus atra nocte amicum appareat,
Qua tristis Orion cadit.

Epod. 15.

Nautis infestus Orion.

Illyricis.) Illyricus olim sinus dicebatur universum illud mare, quod est Italiam inter et Illyricum. Postea Adriaticum mare continebatur ab Epidamno ex parte Illyrici ad Garganum montem ex parte Italiæ: reliquum autem mare ad sinus fauces Ionium vocatum est; Adriaticum vero Dalmatici nomen accepit. Tandem sinus universus hodie Venetus appellatur.

23. *At tu nauta vagae ne parce, etc.)* Hic gravem Horatio dicam dicit, magnamque litem movet magnus Scaliger tanquam contraria loquenti. Quid enim, inquit, rogat nautam *ut pusillam sibi terram injicias inhumato, quem in ipso statim Odes initio, pulvere contectum ait? Satis erat quippe vel minima terra partem quampiam corporis tegi.* Scilicet arenam mare advolverat aliquantulam, et corpus utcunque texerat. At numquid hæc erat legitima sepultura? Talem vero poscit Archytas, *qui solus honos Acheronte sub imo est,* ex Virgil. Æneid. 11. vers. 23. Eo porro qui carebant, annos centum errare, veterum superstitio existimabat.

Virgil. Æneid. 6. v. 325.

Haec omnis quam cernis inops inhumataque turba est:
Portitor ille Charon: hi quos vehit unda, sepulti.

Particulam dare. Sic quodcunque minabitur Eurus
Fluctibus Hesperiis, Venusinae
Plectantur silvae, te sospite: multaque merces,
Unde potest, tibi defluat aequo
Ab Jove, Neptunoque sacri custode Tarenti.
Negligis immeritis nocituram
Postmodo te natis fraudem committere forsan,

INTERPRETATIO.

bus et capiti insepulto. Ita quicquid Eurus minitabitur Italico mori, luant silvae Venusinae, te incolumi: praemium quoque multiplex undecunque fas erit, tibi conferatur a Jove justo, et a Neptuno sacrati Tarenti defensore. Quod *si forte spernis admittere delictum posteris innocentibus exitio futurum; ipsi*

ANNOTATIONES.

Nec ripas datur horrendas nec rauca fluenta
Transportare prius quam sedibus ossa quierunt.
Centum errant annos, volitantque haec littora circum:
Tum demum admissi stagna exoptata revisunt.

Adde quod habet Alex. ab Alex. lib. 5. c. 20. ubi sic scribit: *Ludi ad Tarentum seculares dieti, qui singulis centum annis ex praecepto Sibyllinorum carminum fiebant ad placandos Manes: quorum auctor Valer. Publicola... Proditur decretum inter Pontifices ut si defuncto cadaveri justa quispiam exhibere vult, et an humatum esset, in dubium veniret, satis haberent si quibusdam sacris precationibusque exhibitis glebam absenti cadaveri aut terram injicerent, terque injecto pulvere a labe erroris cadaver manesque expiatos ducerent: atque si operto humo cadavere, os exceptum fuisset, donec purgetur, inhumatum videri.* Hæc ille. Atqui hic *inhumato capiti arenae dari particulam* erat Archytas. Ergo caput opertum non erat; qua corporis præcipua parte non contecta, insepultum censeri debet corpus. Quod quidem intelligitur ex sententia Jurisconsultorum, apud quos sacrum habetur sepulchrum, in quo conditum sit caput hominis, etiamsi reliqua absint membra: item offenso capite, violatum habetur sepulchrum, quoniam arx sensuum et rationis caput est, eoque amoto cætera prorsum ignota omnique decore jacent exuta; et quicquid honoris contribuitur capiti, universo plane corpori attributum existimatur, quæ Ambrosii sententia est. Hæc apposite Cœl. Rhodig. lib. 17. cap. 19.

25. *Sic quodcunque minabitur, etc.)* Sic te pietas Numinum ab omni vindicet malo, teque bonis cumulet, ut erga me pius fueris, et quæ justa peto concesseris. Ergo si me sepelieris avertant Dii a te pericula tempestatum, ventorumque furorem mari quod navigas minantium in silvas propinquas depellant, insuper autem et quæstum lucrumque tuum promoveant: adeoque sit exigui laboris pro me tui *merces ab Jove Neptunoque* concessa.

Eurus.) Synecd. pro quolibet vento. Ille dicitur ab *εω ρεων*, ab *oriente fluens* alio nomine *αφηλιωτης*; Romanis autem nautis *Subsolanus*. Gell. lib. 2. cap. 22.

26. *Fluctibus Hesperiis.)* Italiam Græci Hesperiam dixere, quod sit ipsis ad occasum: hos imitati Poetæ Latini pariter vocavere.
Virg. Æneid. 1. v. 534.
Est locus, Hesperiam Graii cognomine dicunt.
Vel sic appellata est Italia ab Hespero, qui regionem istam a fratre Atlante pulsus adiit: vel etiam ab Hespero stella quæ Vesper dicitur, et ad occasum apparet. Postremam hanc originem asserit Macrobius Saturn. lib. 1. c. 3. ita scribens: *Italia dicta est Hesperia, quod occasui subjecta sit*

Venusinae silvae.) Metonym. Venusia et Venusium est urbs Apuliæ in Lucaniæ confinio: continetur hodie Basilicata Neapolitani regni provincia, ad radices Apennini montis sita; parva quidem, sed principatus titulo nobilitatur, vernacule, *Venosa.*

29. *Neptunoque sacri custode Tarensi.)* Cic. de Nat. Deor. 2. num. 66. *datum est Neptuno alteri Jovis, ut volunt, fratri maritimum omne regnum: nomenque productum, ut Portus a portu, sic Neptunus a nando, paulum primis literis immutatis.* Porro sacrum illi Tarentum dicitur, quod in ejus sit tutela, eumque præcipue colat; sive quod ajunt Phalantum Herculi et Neptuno templa ibi erexisse: vel quod ea urbs a Tarante Neptuni filio condita atque nominata: olim magnæ Græciæ fuit in Salentinis; hodie vero in terra Hydruntina, arcem habet portumque et principatus insignia.

30. *Negligis immeritis nocituram etc.)* Id est, si mihi suprema et justa persolvere parum curas, sique per socordiam admittis piaculum tibi posterisque tuis nociturum. Semper enim grande nefas habitum est, insepultum relinquere obvium cadaver: quique id neglexisset, piacularis existimabatur. Athenis autem Buzyges ejusmodi reum criminis etiam execrabatur.

31. *Fraudem.)* Nam debito defraudat officio mortuum qui inhumatum negligit.

Forsan.) Legunt alii *forsit*, vel *forset*: alii *fors et*, junguntque cum sequentibus. Sed quid inde?

Debita jura vicesque superbae
Te maneant ipsum. Precibus non linquar inultis;
Teque piacula nulla resolvent,
Quamquam festinas, non est mora longa: licebit
Injecto ter pulvere curras.

INTERPRETATIO.

tibi jus acquisitum ac vices arrogantes reddantur. Haud ego destituar votis inutilibus: te vero nullae purgabunt expiationes. Itaque *licet properes, non diu tardabis; ter injecto pulvere, transgredi fas erit.*

ANNOTATIONES.

32. *Debita jura vicesque, etc.*) Par tibi sors contingat jure merita, tuæque superbiæ et socordiæ debita: sic tu quoque inhumatus aliquando projiciare. *Superbae:* Passeratius legit, *superbe.* Alii per *superbas vices* intelligunt graves atrocesque pœnas, ex Prisciano.

33. *Precibus non linquar inultis.*) Dii certe meas preces exaudient justi justas: nec inultum me, nec te impunitum dimittent. Plaut.

Est profecto Deus, qui quae nos gerimus auditque et videt.

34. *Teque piacula nulla resolvent.*) Nullis sacris tantum scelus eluere unquam licebit. Nimirum execrationes veteribus credebantur inexpiabiles. Nam alioqui præcidanea porca expiari consueverat qui insepultum reliquerat forte obvium cadaver, nec gleba operuerat. Festus.

36. *Injecto ter pulvere curras.*) Hæc est illa tandem quam a nauta petiit Archytas, humatio legitima; glebæ injectio scilicet, sive ut quis mortalium cadaveri ter injiciat pulverem. Rem totam explicat Tullius de Leg. 2. num. 66. *Antiquissimum sepulturae genus id fuisse videtur, quo apud Xenophontem Cyrus utitur: redditur enim terrae corpus, et ita locatum ac situm quasi operimento matris obducitur.* Et paulo post: *Siti dicuntur ii qui conditi sunt, nec tamen eorum ante sepulcrum est quam justa facta, et corpus incensum est. Et quod nunc communiter in omnibus sepultis penitus humati dicantur, id erat proprium tum iis quos humus injecta contegeret; eumque morem Jus Pontificale confirmat. Nam priusquam in eos injecta gleba est, locus ille ubi crematum est corpus, nihil habet religionis: injecta gleba tumulis, et humatus est, et gleba vocatur: ac tum denique multa religiosa jura complectitur.* Igitur hoc est quod istic Archytas deposcere putandus, tum ne religioso isto careat honore, tum ne centum annos errans ab Elysio diutius arceatur, quemadmodum ante annotavi. Sic et Palinurus idem insepultus rogat Æneam, apud Virg. Æn. 6. v. 365.

Eripe me his, invicte, malis; aut tu mihi terram
Injice: namque potes.

Vide Coel. Rhodig. lib. 27. cap. 20.

AD ICCIUM,

ODE XXIX.

Miratur illum relicto Philosophiae studio militiam sectari.

Icci, beatis nunc Arabum invides
Gazis, et acrem militiam paras:
Non ante devictis Sabææ
Regibus, horribilique Medo
Nectis catenas. Quae tibi virginum,
Sponso necato, barbara serviet?
Puer quis ex aula capillis
Ad cyathum statuetur unctis,
Doctus sagittas tendere Sericas
Arcu paterno? Quis neget arduis

INTERPRETATIO.

O Icci, jam ergo felices Arabum thesauros aemularis: atque grave bellum moliris tyrannis Sabae nondum subactis: et Medo formidabili vincula fabricas? Quae vero puellarum barbararum occiso suo sponso obsequetur tibi? Quis puer ex aula crinibus unguento perfusis ad pocula praeficietur: arcu patrio tela Serum vibrare peritus? Ecquis modo inficiabitur fluvios defluentes retro ferri ad al-

ANNOTATIONES.

v. Metrum idem quod Od. 9.

1. *Icci.*) Sunt qui legi velint *Iti*, quod familia sit Itia, nusquam autem Iccia. Is fuisse dicitur Agrippæ in Sicilia Procurator, ab eoque opimis ibidem agris donatus.

Beatis nunc Arabum invides gazis.) Grandes igitur accumulare thesauros statuisti? Tantane est avaritiæ vis, divitiarum cupiditas tanta, ut faciat te sapientiæ desertorem? *Beatis*, ex opinione vulgi, nemo felix nisi dives.

Arabum.) *Felix appellatur Arabia, ingrati licet et falsi cognominis, quae hoc acceptum superis ferat, cum plus ex eo inferis debeat. Beatam illam fecit hominum etiam in morte luxuria . . . Verum Arabiae etiamnum felicius mare est: ex illo namque margaritas mittit: minimaque computatione millies centena millia sestertium annis omnibus India, et Seres, peninsulaque illa imperio nostro adimunt. Tanto nobis deliciae et feminae constant.* Plin. lib. 12. cap. 18.

Gazis.) Persica vox. Virg. Æneid. 1. et 2. *Troja gaza.* Tull. pro Pomp. *qui ab auro gazaque regia manus abstinuisset.*

2. *Acrem militiam paras non ante devictis Sabaeae regibus.*) Acer habendi ardor, ac ditescendi acrem militandi animum creat scilicet. *Non ante devictis:* victis olim ab Alexandro, sed nondum a Romanis. Ex Dione lib. 53. Ælius Gallus Ægypti præses in Arabiam cum exercitu venit, multasque urbes cepit. Plin. lib. 6. cap 28. sub finem: *Romana*, inquit, *arma solus in eam terram adhuc intulit Ælius Gallus ex equestri ordine. Nam C. Caesar Augusti filius prospexit tantum Arabiam. Gallus oppida diruit. . . . retulit Sabaeos ditissimos silvarum fertilitate odorifera, auri metallis, agrorum riguis, mellis ceraeque proventu.* Porro *Saba* felicis Arabiæ civitas in monte perampla et regia Sabæorum: ubi thus, myrrha, casia, cinnamomum abunde proveniunt. Vide infra Od. 35. Annot. ad v. 31.

4. *Horribilique Medo.*) Medi terribiles Romanis ob cæsum ab eis Crassum, fugatumque Antonium. At post bella civilia missis ad Augustum legatis mitiores se ostenderunt. Vide supra Od. 2. v. ult. Græcis etiam infestus dicebatur Medorum exercitus. Theogn. στρατονυβριστην Μηδων.

7. *Puer quis ex aula. etc.*) Tit. Liv. lib. 45. *Pueri regii apud Macedonas vocabantur principum liberi ad ministerium regis electi.* Ita veteres opulenti pueros egregiæ formæ ministros sibi conquirebant, item generis claritate conspicuos. Patet ex Daniel. c. 1. Athen. lib. 10. cap. 6. *capillis unctis*, ad majorem lasciviam et luxuriam. Vide lib. 1. Od. 7. v. 8. Annot. *ad cyathum statuetur*, pocillator, qui epulanti tibi vinum fundat. Nota fabula de Ganymede Jovi ad cyathos. Sueton. Jul. Cæs. cap. 49. *Sed C. Memmius etiam ad cyathum et vinum Nicomedi stetisse objecit, cum reliquis exoletis pleno convivio, etc.*

9. *Doctus sagittas tendere Sericas arcu paterno.*) More patrio eruditus sagittas arcu torquere perinde ac Parthi, Medi aliique orientales, inter quos Seres numerantur. Vide supra Annot. Od. 12. vers. 56. ad vocem *Seras*.

Pronos relabi posse rivos
Montibus, et Tiberim reverti?
Cum tu coemtos undique nobiles
Libros Panaetî, Socraticam et domum
Mutare loricis Iberis,
Pollicitus meliora, tendis?

INTERPRETATIO.

tos montes, ac Tiberim regredi posse, quando tu comparatos undequaque Panaetii codices eximios, et familiam Socratis universam *permutare studes thoracibus Hispanicis?* certe *laudabiliora promiseras.*

ANNOTATIONES.

10. *Arduis pronos relabi posse rivos montibus.*) Sursum fluere ad montes, e quibus defluunt. Proverb. Græc. ανω ποταμων, quo significatur naturæ ordinem inverti. Initium autem est versus Euripidis in Medea: qui sic habet: *ανω ποταμων ιερων χωρουσι πηγαι. Sursum fluminum sacrorum feruntur fontes.* Ovid.

Xanthe retro propera, versaeque recurrite lymphae.

13. *Cum tu coemtos, etc.*) Cum tu repente mutatus deseras philosophiæ studium quod fueras amplexus, atque longe contrariam militiæ nempe viam ineas.

14. *Panaetî.*) Is natione Rhodius, instituto Stoicus, Scipionis Africani ac Lælii præceptor fuit. Scripsit libros tres περι του καθηκοντος, quos laudas, citatque, atque est imitatus Cicero suis lib. de Officiis. A. Gell. lib. 13. cap. 26. *Legebatur*, inquit, *Panaetii Philosophi liber de officiis secundus ex tribus illis inclytis libris, quos M. Tullius magno cum studio maximoque opere aemulatus est.* Tum ex multis ab eo sapienter scriptis et *ad bonam frugem ducentibus*, eam affert ejus sententiam, qua præcipit, exemplo Pancratiastarum ad vitandos ictus in certaminibus, omni se ratione præmunientium, debere viri prudentis mentem adversus injorias semper esse paratam, *erectam, arduam, septam, solidam, expeditam.*

Socraticam domum.) Socraticæ disciplinæ antesignanos et coryphæos, Platonem, Xenophontem, aliaque Academiæ lumina.

15. *Loricis Iberis.*) Hæ ferebantur optimæ, ob eximiam ferri semperaturam, inquit Torrent. et Plinius auctor ess lib. 34. cap. 14. ubi ita scribis: *ferri metalla ubique propemodum reperiuntur.. differentia feri numerosa,... fornacum maxima... summa autem in aqua est, cui subinde candens immergitur. Haec alibi atque alibi utilior nobilitavit loca gloria ferri, sicuti Bilbilin in Hispania, etc.* Idem lib. 7. cap. 56. ait loricam invenram a Midia Messenio. Porro nomen a loris, e quibus primum confecta, postmodum longe alia tamen retinuit.

Iberis.) Hispania ex Strabone et Plinio dicta est Iberia sive ab rege, sive a flumine Ibero. Hoc enim affatim rigatur atque scinditur regio Tarraconensis. Scaturit io Castella veteri, perfusisqoe variis serris in mare Mediterraneum delabitur.

16. *Pollicitus meliora.*) Meliorem sane de te spem concitaveras. Certe militie quam assumpsisti, relictum a te sapieotiæ studium multo melius est.

Tendis.) Quidam legunt *temnis.*

ODE XXX.

Rogat Venerem ut veniat in sacellum a Glycera ipsi dedicatum.

O VENUS, regina Cnidi Paphique,

INTERPRETATIO.

O *VENUS, Cnidi et Paphi domina,*

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod supra Od. 2.

1. *O Venus.*) Glyceræ se amore torreri scribebat supra Ode 19. ejusque animum reddere mitiorem mactata hostia, satagebat. Jam voti reus Veneri μελος επιβωμιον canit in dedicatione ædiculæ quam in suo larario Clycera ei consecrarat. Simile carmen et Epigramma scribit Paci Tibullus lib. 1. Eleg. 10.

Regina Cnidi Paphique.) Æschyli circumfertur hic versiculus de Venere.

Κυπρι Παφου τ' εχουσα τον παντα κληρον.

Sperne dilectam Cypron, et vocantis
Thure te multo Glycerae decoram
Transfer in aedem.
Fervidus tecum puer, et solutis
Gratiae zonis, properentque Nymphae;

INTERPRETATIO.

contemne caram Cyprum, et migra in exornatum Glycerae sacellum, te plurimo thure invitantis. Veniant tecum flagrans tuus filius, et Charites cinculis laxatis, et Nymphae

ANNOTATIONES.

Scilicet in istis urbibus sanctius illa colebatur, ex Pausania in Atticis. Strab. Plin. atc.

Cnidus.) Urbs Cariæ portu duplici insignis, magis autem natalibus Eudoxi Mathamatici Platonis condiscipuli; Agathartidis tempore Strabonis historici; (quem tamen Samium Plutarchos facit) Theopompi Jul. Cæsari familiaris, atque Artemidori ejus filii; Ctesiæ rerum Syriacarum et Persicarum scriptoris: ex Strabone lib. 14. at maxime Veneris statoa; quod Praxitelis opus tam admirabile videndi causa multi Cnidum navigaverunt. Auctor est Plin. lib. 36. cap. 5. ubi et addit: *Voluit eam o Cnidis mercari rex Nicomedes, totum aes civitatis alienum dissolvere promittens. Illi vero omnia perpeti maluere, nec immerito. Illo enim signo Praxiteles nobilitarat Cnidum. Ædicula ejus tota aperitur, ut conspici possit undique effigies Deae, favente ipsa, ut creditur, facto. Nec minor ex quacumque parte admiratio est.*

Paphus.) Urbs Cypri portum habens, at templa egregie structa. Strabo. Plinius autem lib. 7. cap. 96. ita scribit: *Celebre fanum habet Veneris Paphos, in cujus quandam aram (al. aream) non impluit.* Cornel. Tacit. Histos. lib. 2. init. idem refert. *Vespasianum cupido incessit adeundi visendique templum Veneris Paphiae inclytum per indigenas advenasque ..... certissima fides hoedorum fibris. Sanguinem arae effundere vetitum: precibus es igne pura altaria adolentur; nec ullis imbribus quanquam in operto madescunt.*

2. *Sperne dilectam Cypron.)* Cypro tibi licet tot nominibus dilectæ præfer tamen, obsecro, Glyceræ sacellom. Quamvis anim tot sacras ædes illic habeas, universaque insula tibi devota sit; at apud Glyceram quoqua dominaris, novamque possidebis ædem, qoam magna cura, summo studio exornavit, et tibi pasavit. Illuc insuper thure ta plurimo invitat. Veni ergo ad ejus consecrationam. De Cypso Strabo lib. 14. Plinius lib. 5. cap. 31. *quondam ibi novem regnorum sedem* fuisse scribit. Vida et supra Od. 3. Annotationes.

3. *Thure te multo.)* Floribus enim et thure, potius quam victimis, placari Venus et coli amabat. Virg. Æneid. 1.

Ipso Paphum sublimis adit, sedesque revisis
Laeta suas, ubi templum illi, centumque Sabaeo
Thure calent arae, sertisque recentibus halant.

Vide Annot. ad Od. 19. v. ult.

4. *Transfer.)* Propria vox, at solemnis, a Jure Pontificio accersita, cum ædes sacratur. At contra, cum locus a sacro privatus redditur, *evocari sacra* dicuntus. Plin. lib. 10. epist. 58. Trajano Pontif. Max. sic ait: *Cum quaererem num esset aliqua lex templo dicta, cognovi alium esse hic, alium apud nos morem dedicationis ... Despice ergo Domine, an putes aedem salva religione posse transferri, etc.* Vide et Epist. 73. et 74. ejusdem libri.

5. *Fervidus tecum puer.)* Solitus Veneris comitatus pariter ab Horatio invocatur, atque in dadicatum a Glycera sacellum invitatur; in primis aotam Cupido filius ejus. *Fervidus*; quia πυρφορος, et facam gestat, qua indicatur ea, qua pollet, vis accendendi animos et amore inflammandi. *Puer* vero dicitur, ut significatur stulta et puerilis libidinosorum cupiditas, eo studio torpia contectantium, quo pueri solant crepundia.

Solutis Gratiae zonis.) Plin. lib. 35. c. 11. *a Nicearcho picta Venus inter Gratias et Cupidinem (al. Cupidines) celebratur.* Apul. lib. 11. *Venus omni Grasiarum choro stipata.* Hesiod. in Theogon. tres Charites nominat Aglajam, Euphsosynen, Thaliam: paritar et Pindarus Olymp. Ode ultima, ubi et ait: *per eas omnia mortalibus fieri dulcia, si quis vir sapiens, si pulcher, si splendidus: sed nec Deos sine Charitibus in coelo quidquam moliri*, παντων ταμιαι εργων εν ουρανω *omnium dispensatrices in coelo operum.* Sanec. lib. 1. de benefic. c. 3. *Nunc dicam quare tres Gratiae, quare sorores, quare implexis manibus, quare ridentes, juvenes, et virgines, solutaque ac pellucida veste.* Et paulo post: *Hesiodus Aglajam maximam natu oppellavit, mediam Euphrosynen, tertiam Thaliam. Homerus nomen uni mutavit, Pasitheam appellavit* (nempe Iliad. ξ.) *Mercurius una stot.* Gratiæ porro *solutis zonis* pinguntor ac pallucidis vestibus, quia amicorum animi sibi invicem debent esse aparti, sine fuco, sioe ambagibus.

6. *Nymphae.)* Et hæ comitatum Veneri præstant, quia matres amorum, illa vero unius mater Cupidinis fertur: ex Philostrato. Claudian. de Nuptiis Honosii:

Gens mollis amorum.
Hos Nymphae pariunt; illum Venus aurea solum
Edidit.

Nymphæ aliæ maris, quæ Nereides, fontium ac fluminum Najades, silvarum Dryadas, Hamadryadas, quæ cum arboribus oriuntur at cadunt, Oreades montium, Napeæ florum.

Et parum comis sine te Juventas,
Mercuriusque.

INTERPRETATIO.

et Juventas absque te minimum suavis, et Mercurius.

ANNOTATIONES.

7. *Parum comis sine te Juventas.*) Hæc juventutis Dea, Græcis Hebe; etiam Veneri comes additur, ut apud Homer. in Odyss. ἥβη τ' ἠδὲ θυγατηρ' ἀφροδίτη. Quoniam vero ii qui a Venere abhorrent, etsi juvenes, solent esse morosi, severi, tristes, difficiles, quod senum est proprium, hinc *parum comis sine Venere Juventas* dicitur. Vel Horatium ex Horatio interpretari licet hoc modo: *Juventas parum comis*, decors, gratiosa, *sine Venere*, id est, sine venustate. Epist. ad Pisones, seu de Arte Poet. v. 42.

Ordinis haec virtus erit, et Venus.

Juventas.) Tit. Liv. sub finem lib. 5. *cum angurato liberaretur Capitolium, Juventas, Terminusque, maximo gaudio patrum nostrorum, moveri se non passi sunt.*

8. *Mercuriusque.*) Denique Veneri Mercurius adjungitur, sermonis nempe Deus. Seu quod amor disertos faciat, seu quia per disertam et fœcundam orationem solet amor conciliari. Unde Ovid. 2. de Arte:

Non formosus erat, sed erat facundus Ulysses;
Et tamen aequoreas torsit amore Deas.

Hinc etiam Veneri πάρεδρος et σύνεδρος celebratur ille, at ejusdem cum ea ædis, sedis, ac religionis consors. Plutarch. in præceptis connubialibus scribit, juxta Venerem in eodem sacello veteres collocasse Mercurium συγκαθιδρύσαι, inquit, rationemque ibidem subjungit, eo quod sermone blando, non jurgiis aut contentione a se mutuo quod cupiunt conjuges debeant obtinere.

ODE XXXI.

Quid petat ab Apolline, explicat.

QUID dedicatum poscit Apollinem
Vates? Quid orat, de patera novum
Fundens liquorem? Non opimas
Sardiniae segetes feracis:

INTERPRETATIO.

QUID Poeta petit a Phoebo consecrato? quid precatur recens vinum effundens e cratera? haud arva pinguia Sardiniae fertilis: haud pulchros greges fer-

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod supra Ode 9.

Longe se alienum ab omni avaritia declarat Horatius hac Ode, cum summa votorum ejus sit, ut ab Apolline Vatum Patrono nihil aliud exposcat præter mentem sanam in corpore sano, quod ait Juvenalis unice postulandum a Diis, Sat. 10. v. 356. Vide Pers. Sat. 2. Lucian. in Icaromenippo.

1. *Dedicatum.*) Vel ab ipso Poeta consecratum Phoebo sacellum suis in ædibus intelligit; vel ab Augusto post Actiacam victoriam templum Apollini in Palatio dedicatum.

2. *De patera novum fundens liquorem?*) Tunc cum vini primitias libat et sacrificat Apollini Palatino. Hoc intelligi potest ab Horatio factum inter epulas: nam supra notavimus id observatum ab antiquis, ut in mensa aliquid vini defunderetur, ac Diis libaretur.

Hinc Æneid. 1. v. 740.

Dixit, et in mensa laticum libavit honorem.

Et Æneid. 8. v. 279.

In mensam laeti libant, Divosque precantur.

Vide J. Lips. antiq. lect. lib. 3. ubi morem hunc in omni convivio religiose servatum pridem asserit, tum ex Homero, tum ex allatis mox Virgilii locis, tum ex Dione Cassio: additque; *ergo ut amatores Veneri, bellatores Marti, quidni Musis et Apollini studiorum praesidi rite libemus nos eorum alumni?* Vel Poeta de Vinalibus prioribus dixit, in quibus gustabantur vina, novumque vinum libabant; nempe 9. Kalend. Maii: nec enim antea censebant prisci vinum deferbuisse, nec purum aut sacris idoneum. Vide Varron. 5. de Ling. Latin. Plin. l. 18. c. 29. Festum, in voce *Calpar;* quo nomine vocabatur patera, qua vinum novum libabant. Huic interpretationi posteriori favet quod ait Horatius, *novum, etc.*

4. *Sardiniae.*) Hæc insula inter mare Tyrrhe-

5 Non

Non aestuosae grata Calabriae
Armenta : non aurum , aut ebur Indicum :
Non rura , quae Liris quieta
Mordet aqua taciturnus amnis.
Premant Calena falce , quibus dedit
Fortuna vitem : dives et aureis
Mercator exsiccet culullis
Vina Syra reparata merce,
Dis carus ipsis : quippe ter et quater
Anno revisens aequor Atlanticum
Impune. Me pascunt olivae ,

INTERPRETATIO.

ventis Calabris : *haud aurum* , *vel ebur Indiarum* ; *haud agros* , *quos undis lente* fluentibus *lambit Liris silens fluvius.* Ii *quibus sors donavit Calenas vineas* , eas *cultro reprimant. Opulentus etiam negotiator vina Syriis mercibus commutata bibat poculis ex auro, ipsis numinibus gratiosus : siquidem ter et quatuor annis* singulis *sine infortunio lu-*

ANNOTATIONES.

num et Balearicum sita , tritici feracissima , a Sardo Herculis filio dicta est Sardinia. *Segetes* , ex Varrone de re rust. lib. 1. cap. 29. Seges est quod aratum et satum est : arvum , quod aratum necdum satum.

5. *Calabriae.*) Italiae regio est inter mare Tyrrhenum et Jonium , ubi olim Brutii populi et magna Græcia : hodie pars est regni Neapolitani versus Austrum ac Siciliam porrecta.

Æstuosae.) Solis ardoribus valde expositæ et æstuantis.

6. *Armenta.*) Laudantur equi Calabri in ea regione abundantes ; sicut et in Apulia , quæ proxima est Calabriæ. Vide Varronem de re rust. lib. 2. cap. 7. Ibidem et pascua erant optima ; quorum mentio est Epod. 1.

Aurum aut ebur Indicum.) Ab Indo flumine dicta ea Orientis ampla regio , auri et argenti metallis gemmis quoque dives est. Ebur quoque præ ceteris habet. Hinc Virgil. *India mittit ebur.* Vide Plin. etc.

7. *Non rura quae Liris , etc.*) Non agros peto in Campania fertiles.

Liris.) Hic fluvius aliis vocatur *Liternus* , supra Soram scaturit , ad Minturnas labitur in mare Tyrrhenum. Ejus meminit Martial. lib. 13. Epigram. 83.

8. *Taciturnus amnis.*) Leniter fluens ac tacite , non rapido cursu , aut ingenti murmure.

9. *Premant Calena falce , etc.*) Non aliis invideo vites optimas ac generosa vina. De Caleno supra Od. 20. v. 9.

Falce.) Cultello incurvo falcis instar.

Premant.) Scindant racemos e vite , vel ipsam vitem putando , luxuriantem coerceant. Vel , uvas e Calenis vitibus in torculari calcent ac premant. Virg. Georgic. 1. v. 157.

ruris opaci
Falce premes umbras.

10. *Dives et aureis mercator , etc.*) Per me licet , fruantur alii sua felicitate , suis opibus , suis deliciis : ego vero tenui mea sorte victuque contentus sum.

11. *Culullis.*) Fictilibus calicibus , qui cululli dicti sunt , Vestæ ac Diis libabant Vestales : inquit Alex. ab Alex. lib. 5. c. 12. significatur hic quodlibet poculi genus. A culeo , inquiunt , quod ingens est vas , seu maxima liquorum mensura , fit culeolus , et inde culullus , quod poculum fuit sat capax , quo usi Pontifices olim in sacris , et reges in conviviis. De his rursum de Art. Poet v. 414.

12. *Vina Syra reparata merce.*) Vina exquisita emta per commutationem pro mercibus e Syria advectis , nardo , balsamo , unguentis , odoribus , etc. Syria Asiæ provincia , hodie *la Sourie* , Ital. *la Siria* , continet Palæstinam , Phoeniciam , et Syriam proprie dictam ; Euphrate rigatur. Cic. pro domo. *Illa opima fertilisque Syria.* Paul. Pandect. 18. tit. 1. *Non aliud olim merx , aliud pretium vocabatur : sed quisque secundum necessitatem utilibus inutilia permutabant ; quando plerumque evenit , ut quod alteri superest , alteri desit. Sed quia non semper nec facile concurrebat , ut cum tu haberes quod ego desiderarem , invicem haberem ego quod tu accipere velles ; electa materia est , cujus publica ac perpetua æstimatio difficultatibus permutationum aequalitate quantitatis subveniret. Ea materia forma publica percussa* , etc.

13. *Dis carus ipsis.*) Castori et Polluci , Neptuno , quorum favor est navigantibus optabilis.

14. *Æquor Atlanticum.*) Quod Africam alluit ad occasum , ita dictum ab Atlante Mauritaniæ monte.
Virg. Æneid. 4. v. 480.

Oceani finem juxta Solemque cadentem
Ultimus Æthiopum locus est : ubi maximus Atlas
Axem humero torquet stellis ardentibus aptum.

15. *Impune.*) Ironice dictum volunt quidam in mercatorem fraudibus et avaritiæ obnoxium ; qui tamen mare quodlibet anno toto quæstui inhians percurrat , citra ullum naufragii periculum , Diis ad ejus crimina conniventibus , certe nequaquam vindicantibus. Interim vero ille merces ab Oriente advectas in Occidente com-

Me cichorea, levesque malvae.
Frui paratis et valido mihi,
Latoe, dones : et, precor, integra
Cum mente, nec turpem senectam
Degere, nec cithara carentem.

INTERPRETATIO.

strat mare Occiduum. Me nutriunt olivae, me cichorea, et malvae tenues. O *Latonae fili, da mihi valere, et potiri acquisitis; nec non cum sana mente senectutem ducere haud foedam, quaeso, et lyra non destitutam.*

ANNOTATIONES.

mutat, Syriis unguentis vina comparat generosa, lætus *bibit, ac fruitur Diis iratis*, non secus ac Marius apud Juven. Sat. 1. v. 49. Atat cum iste mihi locus objicitur, *Cynthius aurem vellit, et admonet*, parum solerter ac naviter illum a me haud ita pridem explanatum, imo vim et lucem diminutam eximiæ alioqui Satyrici sententiæ. Fatebor quod *res* est, ego candidi semper ingenii: mens tum læva dormitavit. Enimvero illic Juvenalis non modo significare vult Marium impune ferre sua furta, et raptis frui, ut ibidem annotaram, sed et de exilio suo lætari, in quo a curis Reip. expeditus genio liberius indulget, *ab octava hora* suaviter *bibit*, otiose epulatur, atque adeo ex Infensis Diis capit emolumentum, ex ira numinum sibi quasi delicias facit. Vide Epistol. ad Pis. v. 445. ibique Annot.

Me pascunt olivae, etc.) Ego vero me feliciorem illis hominibus existimem, modico et parabili cibo victitantem, si modo largiantur Dii bonam valetudinem, fortunæ tenuis usum tranquillum, ac poeseos oblectamenta.

Olivae.) Plin. lib. 15. c. 3. *Olivae in Ægypto carnosissimae olei tamen habent exiguum: in Syria parvae nec cappari majores, carne commendantur. Quam ob causam Italicis transmarinae praeferuntur in cibis, cum oleo vincantur: et in ipsa Italia caeteris Picenae et Sidicinae. Sale illae primum condiuntur, et ut reliquae, amurca, (muria) sapave: nec non aliquae oleo suo . . . herbarumque viridium sapore condiuntur:* præcipue foeniculi, in Narbonensi Gallia, inquit Dalecamp.

16. *Cichorea.*) κιχωρια, κιχορια, et κικορεια, pluralis nempe numeri, quæ agrestes herbæ sicut et *malva*, inter cibos et edulia veterum, pariter et *olivae*, recensentur a Jul. Polluce lib. 6. cap. 9. Vide Casaubon. in c. 31. lib. 3. Athen. ubi Alexidis versum ita corrigit; των γαν κιχορειων ακ εγραξα σ' α/ε εν. Porro qua ratione coqui veteres olera ista pararent et condirent, edisserit Galenus ex Erasistrato lib. de sectione venæ ad Erasistrateos. Id. Casaub. Ibid. Latinis vocatur ambubeja, intybus, et intybum. Non. Marcel. ex Lucil. Sat. lib. 5. Virg. Georg. 4. v. 120.

Quoque modo potis gauderent intyba rivis.

Pomponius in Placenta. *Rustici edunt libenter atros intybos.*

Levesque malvae.) Quæ ventrem levant gravem atque emolliunt. Apud Athen. lib. 2. cap. 18. Diphilus trahit, malvam esse boni succi; arteriam lenire, acres in corporis superficie succos educere; tenuum et vesicæ irritationibus prodesse, excerni facile, mediocriter alere, hortensique silvestrem esse meliorem. Ibidem Hermippus Callimach. *malvam utilissimam* appellat. Quo autem modo in cibum paretur, docet Dioscorid. lib. 2. cap. 144. Tzetzes ad hunc Hesiodi versum 41.

αδ' οσον εν μαλαχη κι ασφοδ. λ ο μεγ' ονειαρ.
neque norunt quam magnum sit bonum in malva et asphodelo.

17. *Frui paratis.*) Ecclesiastæ cap. 5. *cui dedit Deus divitias atque substantiam, potestatemque tribuit ut comedat ex eis, et fruatur parte sua, et laetetur de labore suo, hoc donum Dei est.*

18. *Latoe.*) Apollo filius Latonæ, inde Latous et Latonius dictus, sicut et Diana ejus soror, et eodem cum eo partu edita.

Et precor.) Non absurde Theod. Marcilius quovis pignore certet, fuisse a manu Horatii; *adprecor integra cum mente*: sicut lib. 4. Ode ultima: *rite Deos prius apprecati*. Sacerdos nimirum precatur, adprecatur populus, id est, verba precantis Sacerdotis iterat; quod, *favere linguis*, dicebatur. Ita ille.

19. *Nec turpem senectam.*) Non corporis infirmitatibus aut animi gravem et molestam; non languidam, inertem, imbecillam; non delirantem, non querulam, morosam, anxiam, sed vegetam, honoratam, jucundam. Cicero de Senect. ex Cæcilio: *hoc in senecta miserrimum, sentire ea aetate esse se odiosum alteri.* Plin. lib. 7. c. 50. *In senectute*, inquit, *hebescunt sensus, membra torpent, praemoritur visus, auditus, incessus, dentes etiam ac ciborum instrumenta.* Vide et cap. 48. ejusdem libri, ubi mentio de Gorgia Leontino, qui centum et septem complevit annos: interrogatus autem qua ratione tamdiu fuisset robusto corpore, sensibus integris, memoria firma, ingenio vegeto, prospera denique valetudine; respondit: ωδ' ν πωποτε ηδονης ενικα πραξας: *nihil unquam voluptatis causa faciens.* Is Empedoclis fuerat discipulus: præceptor autem Periclis, Isocratis, aliorumque. Cic. de Senect. et alibi. Philostrat. Plato, etc.

20. *Nec cithara carentem.*) Poeseos facultate, quæ solet in senibus senescere: vel suavitate musicæ et cantus, qua Solon narratur senectutis mala temperasse ac levasse: et Socrates ætate provectus citharæ operam dedisse. Sic et Achilles apud Homer. Iliad. 9.

ODE XXXII.

Ad Lyram suam, quam commendat.

Poscimus, si quid vacui sub umbra
Lusimus tecum, quod et hunc in annum
Vivat et plures: age, dic Latinum,
Barbite, carmen,
Lesbio primum modulate civi:
Qui ferox bello, tamen inter arma,
Sive jactatam religarat udo
Littore navim:

INTERPRETATIO.

Deposcimus, si quidpiam privatim otiosi tecum cecinimus, quod vigeat, et hunc in annum, et in alios multos: heus recita poema Latinum, o testudo, quae Lesbio primum civi modulos dedisti: qui militia licet efferatus, tamen seu in bello, seu navem agitatam

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod supra Od. 2.

1. *Poscimus, si quid, etc.*) Suam ipse lyram compellat: quod Poetis familiare est. Sic Virgil. Eclog. 8.

Incipe Maenalios mecum mea tibia versus.

Sic et Pindar. Olymp. Od. 2. *ἀναξιφόρμιγγες ὕμνοι*, et Pyth Od. 1. *χρυσέα φόρμιγξ Ἀπόλλωνος*. Sic etiam regius Psaltes Psal. 107. *exurge Psalterium et cithara.*

Poscimus.) Placet sane quorumdam lectio, *poscimur*. Hoc sensu: a Moecenate poscimur, si quid dignum memoria *sub umbra*, in secessu et inter privatos parietes scripsimus, id in lucem edamus et in publicum; atque palam omnibus fiant nostri versus solis prius amicis duntaxat auditi.

Vacui.) Curis soluti.

2. *Lusimus.*) Animi relaxandi causa lyram pulsantet, et Lyricos versus conscribentes. Vel potius ex more Poetarum, carmina sua, studio quamvis et arte elaborata, lusus vocat.

Tecum.) Modo voce tantum, modo fidibus et voce simul canebant veteres: modo alternatim ac vicissim fidibus ac voce. Ammian. Marcell. lib. 15. *Bardi* (Gallorum vates) *fortia virorum illustrium facta heroicis composita versibus cum dulcibus lyrae modulis cantitarunt.*

Tibull. lib. 3. Eleg. 4.

Hanc primum veniens plectro modulatus eburno
Felices cantus ore sonante dedit.
Sed postquam digiti fuerant cum voce locuti,
Edidis haec tristi dulcia verba modo.

Quod et hunc in annum vivat et plures.) Non *metuentia scombros carmina, nec thus; sed digna cedro*, idest, immortali hominum memoria. Pers. Sat. 1. v. 43.

3. *Dic Latinum, barbite, carmen.*) Latini carminis Lyrici auctor ac princeps Horatius, sicut Alcaeus Graeci.

4. *Barbite.*) *Βάρβιτος* musicum instramentum pluribus intentum chordis; unde Theocrit. *πολύχορδον*. Supra Od. 1. *Lesboum barbiton.*

5. *Lesbio primum modulate civi.*) Celebrate in primis ab Alcæo, duce poetaque eximio, Mitylenis oriundo, in Lesbo insula, de qua ante.

Modulate.) In modulis obsecute, id est, qui modulatus es, modulos reddidisti, ad Alcæi arbitrium. Alii passivam hic significationem notant; sicut in Arte Poet. v. 263. *Immodulata poemata.* Quod autem ait Horatius, *primum*, videtur Alcæum facere barbiti inventorem, quod quidem Anacreonti ipso posteriori tribuitur apud Athen. lib. 4. cap. 23. Verum ibid. cap. 25. Eophorion ait, barbiti meminisse, tum Sapphoem tum Anacreontem, novumque non esse instrumentum. Dicendum igitur antiquius videri ipso Alcæo, sed ab eo modulis novis auctum ac perfectum duntaxat: vel, quod primus Odas Alcaicas barbiti fidibus cecinerit, hinc ejus inventionem ipsi ascribi. Ex Lylio Gyraldo, Attilio Donatiano, et aliis, in Musicis et in arte modulandorum carminum peritissimus Alcæus, et Athen. lib. 14. cap. 5. *Alcaeus poeta, si quis alius, Musices erat scientissimus.* Floruit ante Christum annis sexcentis.

6. *Qui ferox bello, tamen inter arma, etc.*) Qui seu in castris, seu a bello et navigatione quiesceret, citharæ studium et oblectationem non omittebat. Athen. lib. 5. Alcæus dicitur fortissimus ac belliger poeta. Et lib. 14. cit. pugnacem strenuitatem anteposuisse poeticæ, plus æquo bellicosum: ibidemque refertur ejus carmen, quo suas ædes omni genere armorum splendidas et ornatis ostentat et gloriatur; illasque fuse describit. Cic. Tuscul. 4. num. 71. *fortis vir*, inquit, *Alcaeus in sua Republica cognitus.* Pittacum nempe tyrannum Mitylenis expulit; aliosque armis persecutus est: Athenienses quoque et Thyrrenos bello fatigavit. Strabo, Laert. Suidas. Quint. lib. 10. cap. 1. sic scribit: *Alcaeus*

Liberum, et Musas, Veneremque, et illi
Semper haerentem puerum canebat;
Et Lycum nigris oculis nigroque
Crine decorum.
O decus Phoebi, et dapibus supremi
Grata testudo Jovis, o laborum
Dulce lenimen, mihi cunque salve
Rite vocanti.

INTERPRETATIO.

in humida ripa alligaverat, cantabat Bacchum, atque Musas, et Venerem, puerumque semper eam comitantem; nec non Lycum oculis et capillis nigris conspicuum. O lyra Apollinis ornamentum, summique Jovis epulo jucunda, ave, o aerumnarum levamen suave mihi quandocunque bene advocanti.

ANNOTATIONES.

in parte operis aureo plectro merito donatur, quia tyrannos insectatur: multum etiam moribus confert: in eloquendo quoque brevis, et magnificus, et diligens, Homero similis, sed et in lusus et in amores descendit, majoribus tamen aptior. Dionys. Halicarn. *Alcaei*, inquit, *ingentem considera spiritum, et brevitatem et suavitatem cum vehementia: praeterea figuratam orationem cum perspicuitate . . . . ante omnia vero politicorum negotiorum affectus*, lib. de structura orationis. Vide et l. 2. Od. 13.

9. *Liberum.*) Apud Athen. lib. 1. cap. 19. Alcæus Mitylenæus ita canit: Τεγγε πνευμονας οινῳ etc. *riga pulmones vino*: et alibi: μηδεν αλλο φυτευσης προτερον δενδρεον αμπελω *nullam aliam plantaveris arborem prius vite.* Quod imitatus Horat. Od. 18. supra. Ejusdem sententiæ carmina perleges apud eumdem Athen. variis locis, quibus Alcæus ad bibendum largus invitat, quod vinum *inducat dolorum oblivionem, quod sit remedium moeroris praestantissimum, a Jovis ac Semelae filio hominibus datum*, etc.

Veneremque, etc.) Amatoria namque scripsit etiam carmina. *Sed et in lusus et in amores descendis Alcaeus.* Quintil. paulo ante citatus. Apud Arist. Rhet. 1. Alcæus ita loquitur: θελω τι τ' ειπειν, αλλα με κωλυει αιδως, *volo tibi aliquid dicere, sed me prohibet pudor.* Cui respondet Sappho: Si res honestas ac bonas animo ac desiderio concepisses, nec trepidaret lingua, nec pudor oculos occupasset. Vide Athen. lib. 13. cap. 8. ubi de *Alcaeo Sapphus amorem cithara canente.*

10. *Semper haerentem illi puerum.*) Veneri filium Cupidinem appingi semper, et comitem addi solitum, notavimus ante, ad Od. 30. v. 5.

11. *Lycum.*) Dilectum Alcæo puerum. Cic. Tuscul. 4. cit. *quae non juvenum amore scripsit Alcaeus?* et de Nat. Deor. lib. 1. num. 80. *nobis, qui, concedentibus Philosophis antiquis, adolescentulis delectamur, etiam vitia saepe jucunda sunt. Naevus in articulo pueri delectat Alcaeum. At est corporis macula naevus: illi tamen hoc lumen videbatur.*

Nigris oculis nigroque crine decorum.) Sic ad Pisones v. 37.

Spectandum nigris oculis, nigroque capillo.

Ita nimirum formosi pridem commendabantur. Pindar. init. Pyth. nigrum Musis capillitium cum laude assignat, ιοπλοκαμων. Apud eumdem alibi, pariter et Homer. Iliad. pulchra dea celebratur, quæ ελικωπις; quod etiam epithetum Veneri tribuitur.

13. *O decus Phoebi.*) Citharam enim ipse dicitur invenisse; lyram vero sibi concessam a Mercurio velut propriam usurpasse. Quod fusius supra monui Od. 10.

Dapibus supremi grata testudo Jovis.) Jovis epulum summa lætitia, adeoque non sine musicæ ac citharæ jucunditate celebrabatur. Athen. lib. 14. cap. 6. ex Homero ait: *citharam epularum sociam a Diis factam*: quoniam utilis convivantibus ars musica, tum quod temulentorum petulantiam mitiget et cohibeat; tum quod tristitiam discutiat, liberalemque pariat lætitiam. Quapropter Homerus in prima Iliade, post ambitiosam illam de Achille contentionem, fingit musica Deos recreari, Apolline citharam pulsante, Musis autem dulci voce accinentibus, et paulo post subjungit; priscos statuisse Deorum hymnos in conviviis cantari, ut reverentia numinum graviores fierent epulantium mores, etc.

15. *Dulce lenimen.*) Athen. mox cit. Ibid. *fortissimi quidem Lacedaemonii cum tibia sub signis sunt: Cretenses cum lyra, cum fistulis et tibiis Lydi, ut scribit Herodotus: Ex barbaris autem multi legatos ad hostes cum tibiis et cithara mittunt, ut eorum infestas mentes emolliant. Theopompus lib. 46. histor. tradit Getarum legatos citharas pulsantes advenire.* Hæc ille. Constat certe musicis modulis ac citharæ cantu leniri anxietates animi, ac discuti moestitiam: patet ex sacris etiam codicibus, lib. 1. Reg. cap. 16. ubi Saul malo vexatus spiritu, citharam pulsante Davide, recreatur ac levius habet. Horatius Ode præcedenti senectam exoptat citharæ oblectamento non carentem.

Cunque.) Expletiva solum et inanis videtur quibusdam ista vox: sed non vacat ornatu, eamque non raro adhibere amavit noster Poeta nusquam vanus. Sic Terent. *adesdum*, pro *ades*. Sic πως, neque Græcis nec aliis hactenus παρελκον existimatum est.

Salve.) Videtur hic significare, saluti sis, fave, lenimen et auxilium præsta.

ODE XXXIII.

Albium Tibullum consolatur, quod a Glycera non redametur.

Albi, ne doleas plus nimio, memor
Immitis Glycerae; neu miserabiles
Decantes elegos, cur tibi junior
Laesa praeniteat fide.
Insignem tenui fronte Lycorida
Cyri torret amor: Cyrus in asperam
Declinat Pholoen. Sed prius Appulis
Jungentur capreae lupis,
Quam turpi Pholoe peccet adultero.
Sic visum Veneri; cui placet impares

INTERPRETATIO.

Tibulle, ne plus quam decet moereas, revolvens animo crudelem Glyceram: neve lugubres elegias recites, quod fracta fide, prae te fulgeat adolescentior. Ecce *amor Cyri adurit Lycoridem fronte exili decoram:* Cyrus autem *fertur erga Pholoen immitem. At caprae lupis Apuliae antea sociabuntur, quam Pholoe amatori foedo* morem gerens *delinquat. Ita placitum Vene-*

ANNOTATIONES.

Metrum est idem quod supra Od. 6.

1. *Albi.*) Hic ille est, cujus elegiæ manibus omnium tanta cum voluptate teruntur, *tersus ac elegans Tibullus*, ut ait Quintil. lib. 10. cap. 1.

Plus nimio.) Ad Attic. lib. 10. Epist. 8. *te nimio plus dilige:* inquit Ciceroni Antonius.

2. *Immitis Glycerae.*) Ejus enim ipse noverat ingenium intractabile, et in ejus protervíam impegerat haud secus ac Albius Tibullus. Vide infra lib. 3. Od. 19. v. ult. Sunt qui fictum *Glycerae* nomen hic poni velint pro Delia vel Nemesi, quas Tibullus adamavit; nominare vero noluerit Horatius, seu ob verecundiam, seu metu legis Juliæ: de qua dixi, ad Juvenalis Sat. 1. v. 22. et Sat. 2. v. 37.

Miserabiles elegos.) Rebus moestis aptum carminis genus: ab ἐλεῳ *miseratione*, vel ἒ, ἒ, dolentis particula factum nomen. Ad Pisones, v. 75.

Versibus impariter junctis querimonia primum, etc.

4. *Laesa poeniteat fide.*) Pulchrior videatur, in amore præferatur junior amasius, non habita ratione fidei, quam tibi dedit Glycera. Vide Tibull. passim. Ita vero scribit lib. 3. Eleg. ult.

Nulla fides inerit: perjuria rides amantum
Juppiter.
Quamvis perfida, cara tamen, etc.

5. *Insignem tenui fronte Lycorida, etc.*) Affert exempla aliorum infeliciter amantium, quibus eum consoletur. Lycoris amorem suum defert Cyro: hic vero illam spernit et aliam amore prosequitur, a qua redamari nulla spes est.

Tenui fronte.) Sunt qui interpretentur tenuem et pellucidam cutem in fronte. Alii angustam et parvam frontem in pulchritudine commendari asserunt: uno tamen refragrante Scaligero, qui hunc Horatii locum vellicat suo more. Noster lib. 1. Epist. 7.

reddes
Forte latus nigros angusta fronte capillos.

7. *Sed prius Appulis, etc.*) ἀδύνατον. Sic Virgil. Eclog. 1.

Ante leves ergo pascentur in aethere cervi etc.

Et Eclog. 8.

Jungentur jam gryphes equis; etc.

Appulis.) Synecd. pro quibuslibet aliis. De Apulia italiæ regione, jam note non semel.

9. *Quam turpi Pholoe peccet adultero.*) Id est, nunquam Pholoe redamabit Cyrum, a quo perdite amatur: ejus nullis flectetur officiis.

Turpi.) An quod sine ratione Lycoridis amari dignæ oblatos amores contemnat Cyrus? An quod Pholoæ nequaquam Cyrus placeat, nec amabilis sed turpis videatur; quamvis Lycoris formosum existimet? An quod fidem alteri dederit Pholoe, quam violare nefas putet?

10. *Cui placet impares, etc.*) Delectatur Venus sibique ludum parat, faciendo ut quis

Formas, atque animos, sub juga ahenea
Saevo mittere cum joco.
Ipsum me melior cum peteret Venus,
Grata detinuit compede Myrtale
Libertina, fretis acrior Adriae
Curvantis Calabros sinus.

INTERPRETATIO.

quae gaudet dissimiles formas ac mores subjicere jugo ineluctabili, non sine gravi ludibrio. Memet, cum requireret amasia praestabilior, jucundis vinculis innexuit Myrtale libertina, asperior Adriatico mari Calabriae sinus inflectente.

ANNOTATIONES.

depereat omnino disparem ætate, natura, moribus, conditione: neque adeo frui possit unquam cupitis. Euripides, *stulta*, inquit, *mortalibus proponit Venus: τα μωρα παντ᾽ εςιν Αφροδιτη βροτοις.*

11. *Sub juga ahenea saevo mittere, etc.)* Duro et insuperabili amoris nexu devincire, atque addicere alterum alteri nequaquam redamanti.

Ahenea.) Sic alibi noster, nempe Epist. 1.
Hic murus aheneus esto.

12. *Saevo mittere cum joco.)* Interpretentur licet quidam Cupidinem Veneris perpetuum comitem, quæ mater sæva Cupidinum, etc. at cum aliis malim intelligere; sicut fortunæ, quando res humanas disturbat ac vertit, sic Veneri ludum esse, quoties, ut dixi, quis amore uritur ac languet infelici, suumque nunquam finem assecuturo. Infra lib. 3. Od. 27. *perfidum ridens Venus, etc.*

13. *Ipsum me, etc.)* Sui dat ipsius exemplum, ut magis persuadeat.

Melior Venus.) Puella, amica, vel pulchrior, vel nobilior, vel facilior, quæ me ipsa expetebat amatorem.
Virg. Eclog. 3.
Parta meae Veneri sunt munera.

14. *Grata detinuit compede, etc.)* Ita suam amant servitutem Veneris et Cupidinis mancipia, licet duram ac molestam.

15. *Libertina.)* Iis nata qui servierant, et in libertatem asserti fuerant.

Fretis acrior Adriae.) Maris fluctibus instabilior, vehementior, ac perfida magis.

Adriae.) Sinus ille est amplissimus Mediterranei maris, inter Italiam hinc, et Illyricum atque Græciam inde protensus. Hodie *Golfe de Venise.* Ital. *Golfo di Venezia.*

16. *Curvantis Calabros sinus.)* Fluctuum impetu atque æstu ripas dimentis, in terras se insinuantis, sinusque efficientis. Calabriam veterem notat, quæ erat velut peninsula inter mare Adriaticum et sinum Tarentinum, ubi nunc terra Hydruntina, urbes vero præcipuæ Tarentum, Brundusium, Hydruntum, Gallipolis, etc. Sinus autem ac portus multiplex, inter quos Tarentinus fama super æthera notus, Jonii maris undas amplo ac sinuoso influxu recipit affusas.

ODE XXXIV.

Arguit seipsum quod Epicureos secutus cultum Deorum neglexerit.

PARCUS Deorum cultor et infrequens,
Insanientis dum sapientiae

INTERPRETATIO.

NUMINUM *rarus et remissus venerator* fui quidem; *cum vesana*

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 9.

1. *Parcus Deorum.)* Quoniam de religione et cultu numinum agit, hinc *περι θεων, ως περι θεων* locuturus, undique congerit et cumulat quicquid gravitatis esse potest in verbis, in figuris, in sententiis. Eas passim attende, lector, et consectare.

2. *Insanientis sapientiae.)* οξυμωρον. Sic in Ajace Sophocles *εχθρων αδωρα δωρα.* S. Greg. Nazianz. *ασοφος σοφια.* Tull. Philipp. 1. *Insepultam sepulturam.* S. Aug. de Civit. Dei lib. 17. c. 13. *insipienter sapere.*

Consultus erro ; nunc retrorsum
Vela dare , atque iterare cursus
Cogor relictos. Namque Diespiter
Igni corusco nubila dividens ,
Plerumque per purum tonantes
Egit equos volucremque currum :
Quo bruta tellus, et vaga flumina,

INTERPRETATIO.

philosophia. eruditus aberro ; jam vero contra velificari adigor et dimissam viam relegere. Enimvero Jupiter fulgu- *ribus nubes findens per sudum intonantes equos ac velocem currum frequenter impulit : quo terra gravis , errantesque*

ANNOTATIONES.

3. *Erro.)* Ex Epicuri diselplina , omnes spernens religiones in gravissimum errorem impegi. Cic. 1. de Nat. Deor. num. 122. *Epicurus ex animis hominum extraxit radicitus religienem , cùm Diis immortalibus et opem et gratiam sustulit . . . . . , Tollit id quod maxime proprium est optimae praestantissimaeque naturae. Quid enim melius , aut quid praestantius bonitate et beneficentia? qua cum carere Deum vultis . . . . . ; neminem ab eo amari , neminem diligi vultis . . . . . Quanto Stoici melius , qui a vobis reprehenduntur?* Et n. 114. *At etiam Epicuri liber est de sanctitate. Ludimur ab homine non tam faceto , quam ad scribendi licentiam libero. Quae enim sanctitas , si Dii humana non curant ? etc.*

Nunc retrorsum vela dare.) Metaph. a nautis , qui a recto se eberrasse cursu intelligentes, in contrarium jam convertuntur.

4. *Iterare cursus cogor relictos , etc.)* Fateri cogor hunc a Diis orbem regi , resque humanas ab iis curari ; adeoque Stoicam disciplinam amplexus, Epicuri dogmata erroresque abjicio. Namque video non solum coactis et collisis nubibus fulgure et tonitrua fieri , sed puro etiam coelo ; quod cum praeter naturam sit , divinum esse oportet : hinc ergo sapientior effectus Jovis potentiam , nomen , iramque revereri disco. Vide Cic. 2. de Divinat. num. 43. et 44. et Lucret. lib. 6. paulo post initium etc.

5. *Diespiter.)* Jupiter , diei pater dictus. Varro 4. de Ling. Lat. A. Gell. lib. 5. cap. 12. Macrob. Saturn. lib. 2. cap. 15. *Jovem lucis auctorem accipiamus : unde et Lucetium Salii in carminibus canunt : et Cretenses* Δια την ημεραν *vocant : ipsique Romani* Diaspitrem *appellant ; ut diei patrem.*

6. *Igni corusco nubila dividens.)* Cic. de Divin. cit. lib. 2. *Nonne perspicuum est, ex prima hominum admiratione , quod tonitrua jactusque fulminum extimuissent , credidisse ea efficere rerum omnium praepotentem Jovem . . . . . Placet Stoicis eos anhelitus terrae qui frigidi sunt , cum fluere caeperint , ventos esse : cum autem se in nubem induerint , ejusque tenuissimam quamque partem coeperint dividere atque disrumpere ; idque crebrius facere et vehementius, tum fulgura et tonitrua existere : si autem nubium conflictu ardor expressus se emiserit , id esse fulmen, etc.*

7. *Per purum.)* Sic opinati veteres ee tonitrua quæ sereno aere fierent , esse portentosa , et tristia mineri hominibus ; taliaque in libro Augurum notabantur velut ominosa, et e Jove aliquid monstrante immissa. Quare hic ab Horatio afferuntur ut certum divinitatis argumentum. Homer. Odyss. υ ex eo quod stellis micante coelo, tonitru factum erat ; monstri quidpiam alicui a Jove ostendi, conjicitur et infertur.

Ζευ πατερ ἠ μεγαλ' εβροντησας απ' ουρανου αστεροεντος,
Ουδε ποθι νεφος εςι τερας νυ τεω τοδε φαινεις,
Jupiter graviter e coelo tonuisti stellato ,
Neque usquam nubes est ; ostentum hoc certe alicui praeber.

Virgil. Georgic. 1.

Non aliàs coelo ceciderunt plura sereno
Fulgura.

Cic. 1. de Divin. n. 18.

Aut cum terribili perculsus fulmine civis
Luce serenanti vitalia lumina liquit.

Plin. lib. 2. cap. 51. *M. Herennius Decurio sereno die fulmine ictus est.* Sueton. Tib. cap. 10. *Sabinos petit aliquanto tristior , quod sacrificanti hostia aufugerat ; quodque tempestate serena tonuerat.* Vide et Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 13. et Turneb. lib. 9. cap. 9. et 13.

Tonantes egit equos , etc.) Secundum vulgi opinionem, fulmen erat ac tonitru , Jove currum cum impetu per aerem agente. Supra Od. 22. in fine. Hinc Græcis dictus καταιβατης *descensor* ; et Latinis ; quod putaretur curru suo invectus in nubes descendere , unde gravi sonitu fulgure et tonitrue eliceret , ac fulmen jacularetur.

9. *Quo bruta tellus , etc.)* Fulminante Jove summa et infima commoventur. Servius in v. 102. Æneid. *et tremefacta solo tellus , etc.* ita scribit : loquente Jove stupor elementorum ostenditur. Nam quod in motu est , quescit ; et contra terra movetur , quæ est immobilis ; ibidemque locum hunc Horatii affert. Coel. Rhodig. lib. 3. cap. 29. ait fulmine mox petendos prius hebetari. Potest igitur *bruta tellus* explicari , hebes , immobilis , sine sensu , stupens , iners,

Quo Styx, et invisi horrida Taenari
Sedes, Atlanteusque finis
Concutitur. Valet ima summis
Mutare, et insignem attenuat Deus,
Obscura promens. Hinc apicem rapax
Fortuna cum stridore acuto
Sustulit: hic posuisse gaudet.

INTERPRETATIO.

fluvii, quo Styx atque odiosi Taenari aspera domicilia, terminusque Atlantis quassantur. Potest numen infima supremis commutare: excellentem etiam deprimit, attollitque humilia. Inde rapidâ sors culmen aufert, cum strepitu resonante; hìc vero *deposuisse delectatur.*

ANNOTATIONES.

10. *Styx, et invisi horrida Taenari sedes.*) Ipsi quoque Inferi, tonante Jove obstupescunt. *Styx*, palus, aut flumen Inferorum. *Tenarus:* Laconiæ promontorium, ubi per specum et hiatum ingentem descensus est ad Inferos, si Poetis fides.

11. *Atlanteus finis*) Limites Occidentis ad mare Atlanticum, Atlantemque montem. Vide supra Ode 31. v. 14. ibique Annot.

12. *Valet ima summis mutare.*) Stoicum plane agit. Apud Laert. lib. 1. Chilon interrogatus, quid ageret Jupiter; respondit: *deprimit excelsa: attollit abjecta.* Senec. Thyest. Act. 3. Chor.

Ima permutat brevis hora summis.

13. *Insignem attenuat Deus.*) Ex Hesiod. Op. init. per Jovem mortales sunt obscuri, clarique, nobiles et ignobiles; alius extollitur, alius deprimitur elatus: præclarus minuitur, obscurus augetur, superbus desiccatur, etc.

Βριαει, Βριαοντα χαλεπτει.
αριζηλον μινυθει, αδηλον αεξει, etc.

14. *Obscura promens.*) Eos qui latebant ignoti et abjecti, erigens, provehens, jamque nitescere ac fulgere imperant. Psalm. 75. *hunc humiliat*, et *hunc exaltat*. Senec. citat. Thyest.

Omne sub regno graviore regnum.
Quem dies vidit veniens superbum,
Hunc dies vidit fugiens jacentem.
. . . .
Res Deus nostras celeri citatas
Turbine versat.

Hinc apicem rapax fortuna, etc.) Opes, dignitates, diadema, summum imperium ab isto aufert, et alteri tradit.

Apicem.) Proprie est insigne Sacerdotum apex, ex Festo. Valer. Maxim. *Sulpitio inter sacrificandum apex e capite prolapsus eidem sacerdotium abstulit*; Ovid.

Ludit in humanis divina potentia rebus:
Et subito casu, quae valuere ruunt.

Vide Juvenal Sat. 6. v. 604. et seq. Item Sat. 10. v. 56. et seq.

15. *Cum stridore acuto.*) Volubilis fortunæ rotam, ejusque rapidæ conversionis stridorem notat. Et quidem non sine gravi mortalium concussione, perturbatione, querimonia, fiunt illæ mutationes, quibus imperia ab his ad illos transferuntur.

ODE

AD FORTUNAM,

ODE XXXV.

Ut servet Caesarem in Britannos profecturum.

O Diva, gratum quae regis Antium;
Praesens vel imo tollere de gradu
Mortale corpus, vel superbos
Vertere funeribus triumphos:
Te pauper ambit sollicita prece
Ruris colonus: te dominam aequoris,

INTERPRETATIO.

O Dea, quae caro dominaris Antio, parata hominem morti obnoxium aut ex infimo loco erigere, aut arrogantes victorias mutare in clades: tibi votis anxiis supplicat inops agricola. Te maris potentem orat

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 9.

1. *O Diva.*) Fortuna, quam nos imprudentes facimus Deam, tametsi nullum numen habet; ut ait Juvenalis in fine Sat. 10. et Sat. 14. v. 315. huic tameu omnia stulti assignant; atque, ut ait Plin. lib. 2. cap. 7. *Toto mundo, locis omnibus, omnibusque horis, omnium vocibus, Fortuna sola invocatur; una nominatur, una accusatur, una agitur rea, una cogitatur, sola laudatur, sola arguitur, et cum conviciis colitur: volubilis, et coeca etiam existimata, inconstans, varia, indignorum fautrix. Huic omnia expensa, huic omnia feruntur accepta: et in tota ratione mortalium sola utramque paginam facit. Adeoque obnexiae sumus Sortis, ut Sort ipsa pro Deo sit, qua Deus probatur incertus.*

Gratum quae regis Antium.) Equestri Fortunæ templum erat Antii, valde quidem famosum, tum ob multa principum virorum dona, quibus erat exornatum; tum præcipue ob Antianas sortes: De quibus Sueton. Caligul. cap. 57. *monuerunt et sortes Antianae, ut a Cassio caveret.* Macrob. lib. 1. cap. 23. *Vidimus apud Antium promoveri simulacra Fortunarum ad dandas responsa, etc.* Alii gratum dici volunt, ob amoenum adeo secessum, ut eo cogitarit Nero sedem transferre imperii. Vide Strab. lib. 5. Cic. ad Attic. lib. 4. Epist. 8. scribit. *Antio nihil quietius, nihil altius, nihil amoenius.*

Antium.) Urbs fuit Latii maritima, Volscorum caput, Neronis patria, classe potens: nam cum interdictum mari esset Antiati populo sæpius rebelli *naves Antiatium; partim in navalia Romae subductae, partim incensae, rostrisque earum suggestum in foro extructum adornari placuit: Rostraque id templum appellatum.* Tit. Liv. lib. 8. cap. 14. in tutela Fortunæ erat, quæ ibi religiose colebatur, Quo pertinere non abs re videtur quod narrat Tit. Livius lib. 6. cap. 9. *Animus Camilli rei majori, Antio imminebat . . . . sed quia nisi magno apparatu, tormentis, machinisque, tam valida urbs capi non poterat; relicto ad exercitum collega, Romam est profectus ut Senatum ad excidendum Antium hortaretur. Inter sermonem ejus (credo rem Antiatem diuturniorem manere, Diis cordi fuisse) legati ab Nepete ac Sutrio auxilium adversus Etruscos petentes veniunt: brevem occasionem esse ferendi auxilii memorantes. Eo vim Camilli ab Antio Fortuna avertit, etc.*

2. *Praesens vel imo tollere de gradu, etc.*) Potens et parata derepente ac subito *ima summis mutare, insignem attenuare, obscura promere, apicem inde capere non sine strepitu ac stridore acuto, atque illic ad arbitrium ponere*: ut est in Ode superiori, quem locum cum isto confer, studiose lector. Vide et Macrob. lib. 5. cap. 16. ubi sic habet: *Fortunam Homerus nescire maluit, et soli decreto quam μοιραν vocant, omnia regenda committit; adeo ut hoc vocabulum τυχα, in nulla parte Homerici voluminis nominetur. Contra Virgilius non solum novit et meminit; sed omnipotentiam quoque eidem tribuit: quam et Philosophi, qui eam nominant, nihil sua vi posse, sed decreti sive providentiae ministram esse voluerunt.*

5. *Te pauper ambit, etc.*) Quisque tuam opem invocat: tuum ambit favorem agricola, nauta, mercator, miles, etc. Vide Pindar. Olimp. Od. 12. ubi, *σωτειρα Τυχα. τι γαρ εν ποντῳ κυβερνου δε θοαι ναες, εν χερσῳ τε λαιψυραι, κ'αγοραι πολεμοι βυλαφοροι. O servatrix Fortuna, a te in mari gubernantur celeres naves, in terra vero rapida bella, et conciones consilium ferentes.*

Quicunque Bithyna lacessit
Carpathium pelagus carina.
Te Dacus asper, te profugi Scythae,
Urbesque gentesque; et Latium ferox,
Regumque matres barbarorum, et
Purpurei metuunt tyranni.
Injurioso ne pede proruas
Stantem columnam; neu populus frequens
Ad arma cessantes, ad arma
Concitet, imperiumque frangat.
Te semper anteit saeva necessitas,
Clavos trabales et cuneos manu
Gestans ahena: nec severus

INTERPRETATIO.

quisquis mare Carpathium fatigat navi Bithyna. Te ferox Dacus, te errantes Scythae, civitates etiam, et nationes; nec non Latium bellicosum, et matres regum barbarorum, atque tyranni purpurati venerantur. Ne pede noxio subvertas columnam subsistentem; neve plebs aggregata ad arma quietos, ad arma provocet, ac imperium labefaciat. Te nunquam non praecedit dura necessitas aenea manu ferens clavos praegrandes, et cuneos: adest

ANNOTATIONES.

7. *Bithyna.*) Metonym. pro qualibet alia navi. Seu quod Bithyni rei nauticae peritissimi, ναυτικωτατοι, apud Eustath. in Dionys., seu quod frequens erat negotiatio ad eam Asiae minoris regionem Euxino mari circumfusam, Propontidi vicinam, Thraciae adversam, etc. Similiter pro quolibet mari ponitur *Carphatium*, dictum ab insula Carpatho, Cretam inter et Rhodum, hodie *Scarpanto.*

9. *Te Dacus asper, etc.*) Te nationes omnes o Fortuna, colunt. *Daci*, gens bellicosa, ad Istrum seu Danubium fluvium, Transylvania, Moldavia, Valachia hodie continentur.

Profugi Scythae.) In plaustris vagantes, nullam habentes sedem fixam et stabilem. Justin. lib. 48. de illis; *ne spes quidem praemii ferer ex hoste vago, non pecuniae tantum, sed etiam sedis inope.* Infra lib. 3. Ode 24.

Campestres melius Scythae,
Quorum plaustra vagas rite trahunt domos,
Vivunt, etc.

10. *Latium ferox.*) Bellis inclytum, ac vel una Roma Gentium et Orbis domina superbum. Virgil. Æneid. 5. v. 730.

Gens dura atque aspera cultu
Debellanda tibi Latio est ....

11. *Regumque matres barbarorum, etc.*) Sic Ode 1. dixit, *bella matribus detestata.* Metuunt semper filiis matres nunquam non, deprecanturque mala quaevis humanitus accidentia.

12. *Purpurei metuunt tyranni.*) Et benè quidem, memores hunc esse Fortunae ludum, alta deturbare, humilia sublevare. Et quod ait Juvenal. Sat. 10. vers. 112.

Ad generum Cereris sine caede ac vulnere pauci
Descendunt reges, et sicca morte tyranni.

14. *Stantem columnam.*) Ne subruas imperium Romanum jam stabilitum, vel Imperatorem feliciter omnia moderantem. Neve facias ut seditiones populus movens quietas res perturbet, atque ita pessum eant quae videntur modo firma et aere perenniora.

17. *Te semper anteit saeva necessitas.*) Quidam legunt *serva necessitas*, quasi Fortunae famula. Sed apage. Sic enim et lib. 3. Ode 29. *Fortuna saevo laeta negotio.* Et Od. 24. ejusdem libri, *dira necessitas.* Ita Sophocles in Ajace, αναγκαιαν τυχην vocat. Et Laberius apud Macrob. lib. 2. cap. 7. necessitatem Fortunae pariter adjungit, his versiculis:

Necessitas cujus cursus aversi impetum
Voluerunt multi, pauci potuerunt
Quo me detrusit, etc.
. . . .
Fortuna, immoderata in bono aeque atque in malo,
. . . .
Nunc me quo dejicis? etc.

Huc et facit quod Aristot. rerum causas enumerat haece quatuor, naturam, necessitatem, fortunam, mentem.

18. *Clavos trabales et cuneos manu gestans ahena etc.*) Talem Antii referunt in Fortunae templo fuisse picturam, qua exhiberentur varia illa instrumentorum genera, clavi, cunei, unci, plumbum liquidum, etc. seu cruciandis reis, seu rebus firmandis ac stabiliter defigendis idonea. *Clavos trabales*, hi ferrei sunt, ingentes et validi, quibus trabes figuntur: unde proverb. *trabali clavo figere*, pro, *firmiter stabilire.* Cic. 7. in Verrem, num. 32.

Uncus abest, liquidumque plumbum.
Te spes, et albo rara fides colit
Velata panno, nec comitem abnegat;
Utcunque mutata potentes
Veste domos inimica linquis.
At vulgus infidum, et meretrix retro
Perjura cedit; diffugiunt cadis
Cum faece siccatis amici,
Ferre jugum pariter dolosi.
Serves iterum Caesarem in ultimos

INTERPRETATIO.

etiam uncus, et liquefactum plumbum. Te reveretur spes, et fides infrequens, candido panno cooperta: neque recusat tibi *adhaerere, quandocunque mutato pallio aedes magnatum adversa deseris: plebs autem instabilis, et meretrix perfida contra fugit: amici* quoque *jugum simul portare fraudantes abscedunt*, post *exhausta ad faecem* usque *dolia.* O Fortuna, *incolumem praesta Caesarem*

ANNOTATIONES.

Erasm. Chiliad. *Herculanus nodus*, et noster cit. lib. 3. Od. 24. *clavos adamantinos*, eodem sensu, *figi* a necessitate, ait. Item pali sunt lignei præacuti, quibus olim et modo apud immanem Turcam homines transadacti perimuntur. Ammian. Marcell. lib. 16. *trabalibus telis capita discissa quorundam*, nimirum ut ait paulo ante, *cum flexis ensibus, feriendi non suppeterent instrumenta, ipsis barbaris tela eorum vitalibus immergebat.* Itaque trabalia illa tela, stipites erant acuti per suffixi corporis caput eminentes.

Cuneos manu gestans ahena.) Stabilitatem ac firmitatem notat *manus ahena*, Item *cuneus* ferreus, quo solebant stringi compedes, manicæ et pedicæ. Duobus etiam cuneis simul adactis aliquid magis adstringitur. Unde Plaut. Stich. Scen. 9. *vel inter cuneos ferreos*; scilicet in arcto parasitus ait accumbere se posse. Cuneis præterea res finduntur ac scinduntur: his etiam rei velut clavis affiguntur cruci. Sic apud Cicer. Tuscl. 2. Prometheus a Vulcano se affixum Caucaso queritur.

Mulcibri ascivit manus
Hos ille cuneos fabrica crudeli inserens,
Perrupit artus, etc.

Clavi nimirum ad crucem ligneam, cunei ad lapideam; loquit Theodor. Marcilius.

20. *Uncus.*) Seu quo rei trahebantur ad scalas Gemonias; seu quo annecti ac teneri firmiter aliquid solet.

Liquidumque plumbum.) Hoc notum est et affuso cruciatos aliquando reos; et ferreas manus, uncos, cuneos, arctius alligari, tenaciusque adhærere. Arnob. 6. contra Gentes: *Quid miserius aut infelicius his esse poterit, quam si eos in basibus ita unci retinent, et plumbeae unctiones?*

21. *Te spes, etc.*) Hæc solet afflictos sustentare, et solari adversis pressos. Hi enim sperantes meliora, Fortunamque rotæ conversione benigniorem fore, præsentes ærumnas æquiori ferunt animo.

Et albo rara fides colit velata panno.) Licet enim rari sint in adversis amici, aliqui tamen reperiuntur interdum fideles usquequaque. Sic *fides colit* Fortunam, *nec* adversanti refragantique se *comitem negat.* Et ob hoc forte dicitur *albo velata panno*; id est, simplex, sincera, non fallax: vel quod albo velabant panno caput, qui fidei sacrificabant. Alii locum hunc interpretantur de Candidatis, adepta dignitate parum curantibus ea persolvere quæ tum maxime promiserant, cum magistratum ambirent. Quod mihi quidem longe petitum videtur. Tuum esto judicium, lector sagax et erudite.

Virgil. Æneid. 1. v. 296.

Cana fides.

Quo tamen loco significare videtur antiquam fidem.

22. *Nec comitem abnegat: utcunque mutata, etc.*) Id est, non deserit fides amicos, etiam cum ab eis recedit Fortuna, *mutata* cum vestibus mente; quando miseros reddit eos, qui beati erant; et facta jam *inimica linquit domos potentium*, et aliò migrat.

25. *At vulgus infidum, et meretrix, etc.*) Veri quidem amici in adversis perinde ac in secundis manent fidi, et juvare perseverant. At hæc paucorum virtus est. Alii enim e multis et e vulgo, amicum fovent quandiu felix est: reflante vero Fortuna protinus avolant. In primis autem meretrix datæ fidei immemor abscedit, et quanquam utriusque status calamitosi nimirum et fortunati *jugum ferre pariter* spoponderant, *dolosi* tandem apparent. Nam *diffugiunt siccatis cum faece cadis*, ubi quæstus nulla spes amplius; atque ut est in proverb. *fervet olla, vivit amicitia.* Et Ovid. de Pont. 2. *Vulgus amicitias utilitate probat.* Ecclesiastici c. 6. *est amicus socius mensae; et non permanebit in die necessitatis.*

29. *Serves iterum Caesarem, etc.*) Antii fortasse tum diversantem Antiati Fortunæ commendat, tumque, ut videtur, illic meditantem eam *in Britannos* expeditionem, de qua Dio lib. 53. *Ultimos orbis.* Virgil. Eclog. 1.

Et penitus toto divisos orbe Britannos. Vide infra, lib. 3. Od. 4. v. 33.

Orbis Britannos, et juvenum recens
Examen Eois timendum
Partibus Oceanoque rubro.
Eheu, cicatricum et sceleris pudet,
Fratrumque. Quid nos dura refugimus
Aetas? Quid int[illegible]m nefasti
Liquimus? Und[illegible]s juventus
Metu Deorum [illegible]? Quibus
Pepercit aris? O utina[illegible]ova
Incude diffingas retusum in
Massagetas Arabasque ferrum.

INTERPRETATIO.

proficisci meditantem adversus ultimos terrae Britannos: serves etiam novum agmen adolescentium, formidabile quidem *orientalibus regionibus, ac mari Erythraeo. Heu pudet vulnerum criminisque et fratrum*, a fratribus interfectorum. *Ecquid exhorruimus, nos homines saevi? quid impii dimisimus non violatum? a quo manum cohibuerunt adolescentes* ob *reverentiam numinum? Quae non altaria polluerunt?* O Fortuna *hebetatos* male nostros *enses utinam nova incude fabrices contra Massagetas et Arabas*, benc.

ANNOTATIONES.

30. *Et juvenum recenr examen, etc.*) Apposite Marcilius observat duplicem hic ac diversum Augusti consulatu belli apparatum notari: alterum in Britanniam (Majorem nempe, sive Angliam) ductu et auspiciis ipsius Augusti: alterum in Arabiam felicem ductu Ælii Galli: ex Dione cit. lib. 53. Plin. lib. 6. cap. 28. etc. Strab. lib. 2. et 16. etc. Sensus est: conscriptum in illa priori expeditione *juvenum examen*, seu *novum exercitum*, ob Romani famam nominis jam tum *Eois timendum partibus*, ac paolo post terrorem illaturum esse Parthis, Medis, Persis; *Oceanoque rubro*, Arabibus nimirum illi proximis. Nam *Ipsa peninsula Arabia inter duo maria Rubrum Persicumque procurrit*: ex Plin. mox citat. Ergo perperam alii interpretantur Oceanum Britanniæ majori vicinum occidentis Solis rubescentem radiis: accipe vero sinum Arabicum, seu ipsum mare Rubrum, quod Græci Erythræum vocant, quoniam ἐρυθρος, vel ἐρυθραιος rubrum significat, scilicet ob terram rubram sive ministam aquæ substratam, vel ab imminentibus ejusdem coloris montibus: unde Sole affulgente species rubra præbetur mari. Aliis ab Erythræo rege factum nomen placet. Eustath. in Perieg s. Dionys.

33. *Eheu cicatricum et sceleris pudet.*) Inhonesta quippe sunt vulnera in bellis civilibus accepta, et quidquid adversus cives perpetratur, flagitiosum est ac pudendum. *Pudet* igitur et *fratrum*, in contrariis, ut fit, militantium partibus, atque ita sæpius a consanguineis trucidatorum.

34. *Quid nes dura refugimus aetas? etc.*) Nos hac ætate ferrea odiisque plusquam civilibus infesta viventes, armaque in propinquorum corpora immaniter exacuentes, quid mali ac scelesti patrare detrectavimus? quid infandi non attentavimus?

35. *Nefasti.*) Execrandi, conscelerati, nefarii. Cic. 2. de Legib. n. 21. *Quae augur injusta, nefasta, vitiosa, dirave dixerit, irrita infectaque sunto.*

36. *Unde manus juventus metu Deorum continuit? etc.*) Legunt alii *manum*. Quos religio cohibuit ab audendo scelere, a violandis sacris, a templis atque aris violandis, impieque diruendis.

38. *O utinam nova incude diffingas retusum, etc.*) Quidam legunt *distinguas*, et, *recusum*. Sensus est: o Fortuna, finge de novo et fabrica nobis gladios, gloriose quidem in hostes imperii Romani stringendos: nam illi prius a nobis male *recusi* sunt adversus fratres, cives, propinquos: civiles discordias extingue semper funestas, ut externa duntaxat bella deinceps moliamur, signaque Romana cum decore et gloria inferamus in *Massagetas* Scythiæ populos; ubi nunc pars Australis Tartariæ; alius autem, Paludem Mæoticam incolentes; quasi *graves Getas* appellatos: *massa* enim Scythica lingua, grave significat, ex Isidoro Origin. 9. Claudian.

Massagetaeque truces, duro gens aspera bello.

Item in Arabes gazis ac divitiis famosos. Arabia inter præcipuas Asiæ partes censetur. Terminos habet a Septentrione Syriam, et fluvium Euphratem, ab Oriente sinum Persicum, ab Occidente sinum Arabicum, ab Meridie mare Arabicum, alve partem Indici Oceani. Porro ad rem præsentem facit quod habet Strabo lib. 7. *Eo tempore*, inquit, *Byrebistas Getarum tenebat imperium, adversus quem Caesar instruxit exercitum.* Et quod Ammian. Marcellin. *Arabiam* vocat *Getarum desertum*.

ODE XXXVI.

Faustum ex Hispania reditum Numidae gratulatur.

ET thure, et fidibus juvat
Placare, et vituli sanguine debito,
Custodes Numidae Deos:
Qui nunc Hesperia sospes ab ultima
Caris multa sodalibus,
Nulli plura tamen dividit oscula,
Quam dulci Lamiae; memor
Actae non alio rege puertiae,
Mutataeque simul togae.
Cressa ne careat pulchra dies nota

INTERPRETATIO.

ET thure, et Lyricis carminibus, et debito cruore vituli expedit litare Numinibus servatoribus Numidae, qui jam incolumis ab extrema rediens *Hispania, dilectis sociis oscula plurima, at nemini plura quam suavi Lamiae partitur, recordatus adolescentiae non alio ductore transactae, et mutatæ pariter togae. Ne laetae diei signum desit Creteuse;*

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod supra Od. 3.

Ad Plotium, vel ut aliis placet, Pomponium inscribitur Ode hæc. *Numida* vero cognominari videtur ab illa regione Africæ Libyæ interiori et Mauritaniæ finitima, in qua militaverat.

1. *Et thure et fidibus juvat, etc.)* Æquum est sacrum Diis facere, adhibitis, ex more veteri, thure, et musica, vitulumque mactare Diis, ex voto pro felici reditu facto ab amico nostro Numida.

3. *Custodes.)* Castorem et Pollucem navigationis, vel Mercurium peregrinationis præsides. Unde hic sub nomine *ευοδιυ* colebatur, teste Hesychio.

4. *Qui nunc Hesperia sospes ab ultima.)* Qui salvus redit a bello Cantabrico. In ea Hispaniæ regione Oceano Septentrionali proxima ab Augusti ducibus gestum est non semel nec valde feliciter bellum. Quo magis mirum, inde sospitem Numidam rediisse *Hesperia ab ultima*. Quod addit *ultima*, Hispaniam clare designat: aliàs enim Italia quoque Hesperia dicitur, ut supra notavi ad Od. 28. v. 26. Vide ibi Annot. Strabo lib. 1. Hispani ad Occidentem vergunt maxime, *μαλιςα εσπεριοι*, inquit.

6. *Dividit oscula.)* Quotidiana quidem obviis familiaribus dabantur: at præcipue vel proficiscentibus, vel e peregrinatione redeuntibus. Cic. lib. 16. Epist. ult. ita scribit Tironi suo: *oculos suos, etiamsi te veniens in medio foro videro, dissuaviabor.* Sueton. Tiber. cap. 10. *paucos in digressu osculatus.* Et cap. 34. *quotidiana oscula prohibuit edicto.* Neron. cap. 37. *Certe neque adveniens, neque proficiscens quemquam osculo impertivit, ac ne resalutatione quidem.* Sic et sacræ literæ: *salutate invicem in osculo sancto.* D. Paul. Rom. cap. 15. v. 16. ad Cor. cap. 16. v. 20. D. Petr. 1. Epist. cap. 5. v. 14.

7. *Lamiae.)* De Ælio Lamia, supra, Od. 26.

Memor actae non alio rege puertiae, etc.) Magnam animorum conjunctionem gignere hæc solent. Lamia et Numida eodem pædagogo seu rectore usi, pueritiam simul exegerant; prætextam quoque deponentes pariter circa annum 17. togam virilem una sumpserant, tum ex more, *tandem custode remoto*; ut ait noster ad Pisones. Epist. Sunt qui *puertiae regem* interpretentur patronum potentem: Sed quid hoc ad pueros? Alii creatum sorte regem inter pueros colludentes in *Βασιλινδα*, de qua Plato in Theæteto, Jul. Pollux lib. 9. cap. de convivalibus ludis, et nos postea Epist. 1. ad v. 59. ubi,

At pueri ludentes, rex eris, ajunt, etc.

Melius certe alii intelligunt magistrum, sive inspectorem et curatorem, qui duobus aut pluribus pueris nobilibus instituendis præficiebatur, *παιδωναξ*, quasi *παιδων αναξ*.

8. *Puertiae)* Syncope. Sic *lamnae* pro *laminae*. Sic *porgite* pro *porrigite*: Virgil. Æneid. 8. v. 274. *surpite* pro *surripite*: infra, lib. 2. Sat. 3. et l. 4. Od. 13. *porgam* pro *porrigam*, teste Festo; et Sil. lib. 9.

10. *Cressa ne careat etc.)* Dies ista qua redditus mihi es, notetur læto signo, vel creta, albo nempe lapillo seu Cretensi; ex more apud Thracas instituto, lætas dies ac felices candido notandi calculo. Plin. lib. 7. cap. 40. hinc legendum quidam putarunt, *Thressa*; sed male, ut notavi ad Pers. Sat. 2. v. 1. Nec enim de consuetudine Thracum hic agitur, sed de Cretensi nota felicitatis indice, candida nimirum. Sic postea Sat. 3. lib. 2. v. 246.

Neu promptae modus amphorae,
Neu morem in Salium sit requies pedum:
Neu multi Damalis meri
Bassum Threïcia vincat amystide:
Neu desint epulis rosae,
Neu vivax apium, neu breve lilium.
Omnes in Damalin putres
Deponent oculos: nec Damalis novo
Divelletur adultero,
Lascivis hederis ambitiosior:

INTERPRETATIO.

neve prolato cado parcatur; neque sit pedum cessatio ad ritum Saliorum. Neve Damalis plurimi vini bibax *certet cum Basso poculis Thracibus: neve convivium rosis careat, nec apio constanti, nec fugaci lilio. In Damalin cuncti defigent aspectus lascivos: at Damalis ab novo non abstrahetur amatore, hederis haerentibus tenacior.*

ANNOTATIONES.

Creta an carbone notandum!
Et Pers. Sat. 5. v. 108.
Illa prius creta, mox haec carbone notasti.

11. *Neu promptae modus amphorae.*) Ad plenæ significationem lætitiæ, large bibendum ait; simul et veterum tangit morem, quo amicos vel proficiscentes, vel e peregrinatione revertentes convivio excipiebant. Quæ quidem epulæ dicebantur viaticæ, et adventitiæ.

12. *Neu morem in Salium sit requies pedum.*) Nec omittantur tripudia et saltationes iis similes, quas exercent Salii Martis Sacerdotes a Numa Pompilio instituti, numero duodecim, e Patricio genere: a Tullo deinde Hostilio duplicati. Hi ænea galea, baltheo, ac thorace armati, per urbem incedebant, gradu composito, atque ad tibiæ modulos subsilientes; unde nomen. Sacra illa caenis quoque sumptuosis, cantibus et symphonia opipare celebrabant. Vide plura apud Liv. lib. 1. cap. 20. Jul. Poll. lib. 4. cap. 14. maxime vero Alex. ab Alex. lib. 1. cap. 26. etc. Dionys. Halicarn. lib. 2. sic habet: *hi autem Salii omnes saltatores sunt, et laudatores armatorum Deorum, etc.* Varro 4. de Ling. Lat. sic habet: *Salii a saltando, quod facere in comitio quotannis in sacris solent et debent.*

13. *Neu multis Damalis meri Bassum, etc.*) Ad convivium amica Numidæ Damalis invitata cum novo sic amatore consuescat, ut relicta veteris amici familiaritate, Bassi videlicet, non amplius cum eo certet bibacitate vinosa quidem mulier.

Multi meri.) Tull. lib. 9. Epist. ult. *non multi cibi hospitem accipies, sed multi joci.* Alii sic interpretantur: Bassus et Damalis certent poculis, nec in pergræcatione huic ille cedat.

14. *Bassum.*) Is forte est Iambicus ille Poeta, ad quem est Propertii Eleg. 4. lib. 1. et Eleg. 10. lib. 4. Tristium Ovidii. Ubi male, *Battus* legitur; Bassus enim vocatum apud antiquiores vitæ Ovidii scriptores, testis Scaliger.

Threïcia amystide.) Vel poculo valde capaci; vel bibendi genere apud Thracas et Scythas usitato απνευστι, sine respiratione: αμυστι, hiante et patente ore et rictu: unde αμυστιζειν dicitur is qui sic vinum ingurgitat, largo haustu, ductim, confertim et confestim; non autem sorbillando, vel lento ductu. Vide Plutarch. Sympos. Coel. lib. 4. cap. 26. et lib. 15. cap. 6. Turneb. lib. 18. cap. 27.

15. *Neu desint epulis rosae.*) Ad corollas nempe texendas ex epulantium more veterum, tum ad delicias, tum ebrietatis coercendæ causa, ut notavi jam alibi, et mox dicam Ode 38.

16. *Neu vivax apium.*) Diu virens, quodque μειειν propterea dicitur, ac inter coronarios flores censetur apud Athen. lib. 15. Vide lib. 2. Od. 7. v. 24.

Neu breve lilium.) Brevi durans.

17. *Omnes in Damalin putres deponent oculos.*) Omnes in Damalin oculos amore languentes defigent, condent, ac veluti sepelient. At illa contemptis amatoribus cæteris quidem omnibus, uni se addicet Numidæ.

Putres.) Lascivos, libidine fractos. Persius Sat. 5. v. 58.
Ille in Venerem est putris.

Deponent.) Timentium et languentium oculi dejecti ac depositi: contra securorum elati et recti. Propert. lib. 1. Eleg. 1.
Tum mihi constantis dejecit lumina fastus,
Et caput impositis pressit amor pedibus.

18. *Nec Damalis novo divelletur, etc.*) Damalis in amore constans et fida non recedet ab unius Numidæ complexu, ei tenacius adhærens, quam hedera muro vel arbori.

ODE XXXVII.

Sodales hortatur ad laetandum, extincta Cleopatra.

NUNC est bibendum, nunc pede libero
Pulsanda tellus: nunc Saliaribus
Ornare pulvinar Deorum
Tempus erat dapibus, sodales.
Antehac nefas depromere Caecubum
Cellis avitis; dum Capitolio
Regina dementes ruinas,
Funus et imperio parabat,
Contaminato cum grege turpium

INTERPRETATIO.

JAM compotandum est, o socii; jam planta levi terra percutienda est: jam tempus adest epulis Saliaribus decorare Numinum lectos. Non licebat antea Caecubum vinum *proferre e cellis vetustis, dum Capitolio eversionem, et exitium imperio* Romano *moliebatur Regina insaniens cum turma foeda hominum lue*

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod supra Ode 9.

1. *Nunc est bibendum, etc.*) Post insignem illam ad Actium Augusti victoriam, superatumque Antonium cum sua Cleopatra, quæ Romanis dominari stulte appetebat, libere jam tripudiandum, hilariter epulandum est. De his Flor. lib. 4. cap. 11. Liv. lib. 132. et 133. Plutarch. in vita Antonii; Sueton. Oros. etc. Scilicet imperio Romano Triumviris partito, Augusti sorori Octaviæ, quam duxerat uxorem, repudio remisso, Cleopatræ se amoribus immersit Antonius. Hinc iratus Cæsar bellum ei molitus, in Epirum copias transportavit, navalique proelio ad Actium Epiri promontorium commisso, Antonium et Cleopatram tam gloriose vicit, ut victos ad fugam, indeque ad ultimam rerum ac ipsius vitæ desperationem adegerit. Ob res tam præclare gestas, supplicationes etiam, ut videtur, ad pulvinaria Deorum institutas, indictaque lectisternia, gratulatur Augusto Romanisque Horatius hac Ode, ut et Epod. 9. vide ibi.

2. *Nunc Saliaribus ornare pulvinar Deorum, etc.*) *Tempus erat*, vel enallage; pro, *tempus est*: vel, destinatum fatis hoc erat tempus, ad gratias Diis agendas, nostramque lætitiam exhibendam, tum lectos ac pulvinos in templis numinibus sternendo, tum opiparas celebrando caenas et epulas, quales Saliis consuetæ et solemnes, ut locum dederint proverbio: *Saliares caenae*, id est, sumptuose. Vide supra Annot. Od. 36. ad vocem *Saltum*. Turneb. lib. 7. cap. 17. Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 27. Tit. Liv. passim de lectisterniis, quorum superstitionem insectatur Arnob. lib. 7. contra Gentes, his verbis: *Lectisternium Cereris erit Idibus proximis. Habent enim Dii lectos, atque ut stratis possint mollioribus incubare, pulvinorum tollitur atque excitatur impressio.*

5. *Antehac nefas depromere, etc.*) Laborante civilibus discordiis antea Republica, et femina jugum Romanis intentante, lætari non licebat, nec e cellis promere vina generosa, quale Cæcubum e Campaniæ fertilibus agris, prope Fundos et Amyclas urbes.

Martial. lib. 13. Epigr. 115.

Caecuba fundanis generosa coquuntur Amyclis.

6. *Dum Capitolio Regina, etc.*) Dum Romano imperio cladem moliretur Cleopatra Ægypti regina, furiosa ambitione acta, solitis cubiculariis stipata, eunuchis nimirum, omnia sibi spondens, atque ob aspirantem fortunam animo impotenter elata.

7. *Regina dementes ruinas, funus et imperio parabat, etc.*) Recte observant docti Interpretes, mentionem hic Antonii fieri nullam, sed Cleopatræ duntaxat; tum quod e civili bello nulla triumphi manet gloria: tum quia vulgo dicebatur mulier Ægyptia Romanum affectare Imperium. Flor. lib. 4. cap. 11. ita scribit: *Furor Antonii quatenus ambitu non interiret, luxu et libidine extinctus est. Quippe post Parthos, cum exosus arma in otio ageret, captus amore Cleopatrae quasi bene gestis rebus in regio se sinu reficiebat. Haec mulier Ægyptia ab ebrio Imperatore pretium libidinum Romanum imperium petit; et promisit Antonius: quasi facilior esset Parthis Romanus. Igitur dominationem parare, nec tacite; sed patriae, nominis, togae, fascium oblitus, totus in monstrum illud ut mente, ita animo quoque et cultu desciverat, etc.*

9. *Contaminato.*) Ex Donato, *contaminare*

Morbo virorum, quidlibet impotens
Sperare, fortunaque dulci
Ebria. Sed minuit furorem
Vix una sospes navis ab ignibus;
Mentemque lymphatam Mareotico
Redegit in veros timores
Caesar, ab Italia volantem
Remis adurgens: accipiter velut
Molles columbas, aut leporem citus
Venator in campis nivalis
Aemoniae; daret ut catenis
Fatale monstrum: quae generosius
Perire quaerens, nec muliebriter
Expavit ensem, nec latentes

INTERPRETATIO.

inquinatorum, nihil non sibi temere promittens, fortuna favente dementata. Verum fastum ejus *imminuit unica navicula vix ab incendio salva: et animum Mareotico furentem ad veros metus compulit Augustus, quando fugientem ab Italia persecutus est remigatione, (tanquam accipiter teneras columbas, aut leporem velox insequitur per agros Æmoniae nivosae) ut in vincula conjiceret funestum portentum. Illa vero strenue mori volens, haud gladium exhorruit more faemineo, nec reconditas*

ANNOTATIONES.

est rem rei sic miscere, ut corrumpatur utraque, neutra permaneat: quod quidem spadonibus competit. Nam ex Greg. Nazianz. in Epitaph. Basilii Magni, inter mulieres viri esse videntur; inter viros autem sunt mulieres, ad obscoena vero quælibet paratissimi. Hinc sequitur, *cum grege turpium morbo.* Quidam legunt *congrege.* Porro *contaminati turpesque morbo*, seu ob emasculationem, seu ob cinædicam fœditatem. Juvenal. Sat. 2.
Hispo subit juvenes: et morbo pallet utroque.

10. *Quidlibet impotens sperare.*) Sunt qui interpretentur, valde potens; sed alii melius; impar et impotens ambitionem frænare, quodlibet temere sperabat. Sic enim qui se continere ab illicitis nequit, sui dicitur non compos, et animi impotens; quoniam affectus, motus, cupiditates non vales coercere, imo ab iis victus, huc illuc ut servus trahitur.

12. *Sed minuit furorem vix una etc.*) Bene scripsit quidam: *fortuna vitrea est; cum splendet, frangitur.* Itaque spes insanas, superbos fastos, et arrogantes animos tandem Cleopatra fregit, quando e classe tam numerosa, vix ab incendio Romanorum navim unam eripuit, qua fugeret. Subtiliter hic a nonnullis intelligitur Augustus, qui fuerit unus sospes ab impuris illis Cleopatræ ardoribus, quibus deflagrarant Julius quidem Cæsar primum, ac subinde Antonius. Flor. cit. *Prima dux fugae Regina, cum aurea puppe, veloque purpureo se in altum dedit: mox secutus Antonius: sed instare vestigiis Caesar, etc. . . . . . . prope manu tenebatur. Prior ferrum occupavit Antonius. Regina ad pedes Caesaris provoluta tentavit oculos Ducis frustra. Nam pulchritudo intra pudicitiam Principis fuit.*

13. *Lymphatam Mareotico redegit, etc.*) Vel exquisito vino ex illa Ægypti regione, Mareotidi paludi vicina, apud Alexandriam; quod laudant Columella, Athenæus, Strabo, etc. et meminit Virgil. Georgic. 2.
Sunt Thasiae vites, sunt et Mareotides albae.
Eo nempe, cum suo Antonio frequenter epulata, animum exhilarabat. Vel, regni *Mareotici*, id est, Ægyptii opibus nimium confisa, indeque velut cœco animi impetu abrepta ad quandam insaniam, cum jam sibi arrogas aliena, de propriis laboravit, sibique timuit, ne hostium præda fieret: quod revera contigit.

16. *Ab Italia volantem remis adurgens, etc.*) Addente alas timore fugiebat celeriter Cleopatra: sed institit Augustus (teste Floro citat.) navibus Liburnis, quæ velocissimæ sunt, ut postea dicetur: hinc accipitri citoque venatori comparatur. *Ab Italia.* Porro illa abhorrebat, eo timens abduci ad hostilis triumphi pompam suo dedecore exornandam.

20. *Æmoniae.*) Vel Thraciæ: sic dictæ ab Hæmo, seu Æmone nivoso monte, vel potius, Thessalicæ regionis Macedonibus proximæ ab Æmone Deucalionis filio nuncupatæ.

Daret ut catenis fatale monstrum.) Ut captivam aveheret Cleopatram Reipublicæ Romanæ fatalem et exitiosam; vel suæ gloriæ ac triumpho fatis reservatam. Addunt alii, thesauris ejus potiundi spem, insequendi causam fuisse.

21. *Quae generosius perire quaerens, etc.*) Haud muliebrem animum sed virilem potius gerens in corpore muliebri, nequaquam more feminarum ensis aciem expavit. Nimirum cum Augustus Alexandriam, obsessosque ibi Antonium et Cleopatram redegisset in suam potestatem, se quidem interemit Antonius: arripuit et Cleopatra gladium, quo sibi mortem inferret: sed prohibita est a Proculejo intra sepulcrorum claustra misso a Cæsare, qui vivam servare ad sui triumphi decus exoptabat. Plutarch. in vita Antonii. Tit. Liv. lib. 133. cit.

23. *Nec latentes classe cita reparavit oras.*) Nec in remotas Ægypti regiones clam aufugit, aut usquam latere voluit, sed Alexandriam recto cursu contendit.

Classe

Classe cita reparavit oras.
Ausa et jacentem visere regiam
Vultu sereno fortis, et asperas
Tractare serpentes, ut atrum
Corpore combiberet venenum;
Deliberata morte ferocior:
Saevis Liburnis scilicet invidens
Privata deduci superbo
Non humilis mulier triumpho.

INTERPRETATIO.

celeri navigio terras requisivit. Sed fronte laeta desperatum etiam regnum adire non verita est; et constans saevas aspides attrectavit, ut nigrum virus corpore hauriret, morte constituta audacior. Nempe faemina haud ignobilis ad magnificum Augusti triumphum Liburnis ferocibus velut privata devehi abhorrebat.

ANNOTATIONES.

Latentes.) Cic. Agrr. 2. n. 43. *quid Alexandria, cunctaque Ægyptus? ut occulte latet, ut recondita est!* Suum tamen postea damnavit errorem; intellexitque satius futurum fuisse cedere tempori, et in tutum aliquem locum se recipere, dum bellum repararet; conspirante praesertim in ejus auxilium tota Ægypto. Vide Virg. Æneid. 8. v. 707. et seq. et Servium in eum locum. Vide et Plutarch. Dionemque, tentatam ab ea fugam per sinum Arabicum, contra narrantes.

25. *Ausa et jacentem visere regiam, etc.*) Desperatum licet regnum ingressa nihil de superbia remisit: *vultu sereno* regiam adit, ibique in omni luxu versatur; teste Plutarcho.

26. *Fortis et asperas tractare serpentes.*) Cum in victoris potestate esset, morique constituisset, secretum mortis genus tentavit. Flor. cit. *Cleopatra*, inquit, *non jam de vita, quae offerebatur, sed de parte regni laborabat. Quod ubi desperavit a Principe, servarique se triumpho vidit; incautiorem nacta custodiam, in Mausoleum se (sepulchra regum sic vocant) recepit: ubi maximos, ut solebat, induta cultus, in differto odoribus solio, juxta suum se collocavit Antonium, admotisque ad venas serpentibus, quasi somno soluta.* Similiter Plutarchus refert; omnium genera venenorum in damnatis expertam: anxiam autem fuisse, quod quae cito extinguerent, crearent dolorem: quae vero sine dolore essent, celeritate carerent: tandem vero deprehendisse aspidis morsum et cito et sine dolore enecare, gravato ex somno capite, et leni sudore per vultum diffuso. Caeterum nemini compertum est quo mortis genere Cleopatra obierit: puncturas tantum in brachio constat exiguas apparuisse. Hinc Augustus ejus simulacrum in triompho duxit, admorso aspidibus brachio. De quo Propert. lib. 3. Eleg. 10.

Brachia spectavi sacris admorsa colubris,
Et trahere occultum membra soporis iter.

29. *Deliberata morte ferocior.*) Eo ferocior; quod mori quoquo modo statuerat. Adverte pluribus extolli Cleopatrae generositatem supra muliebrem sexum, ut hinc victori accedat et crescat gloria. Aliás enim habere locum potuisset, quod scribit Virgil. Æn. 4.

Egregiam vero laudem . . . .
Si faemina victa est.

30. *Saevis Liburnis.*) Non parum juverant Augustum in reportanda navali victoria Liburni Illyrii populi, Liburnaeque naves celeritate insignes. Ex quo patet non cymbas quasdam aut naviculas bello ineptas fuisse, ut putarunt quidam: Suidas certe rostratas et constratas extitisse tradit, alia tamen quam triremes forma: Vide Veget. lib. 4. de re milit. Appian. lib. 4. etc.

Saevis.) Si quidem Romam deportassent vivam ad hostis triumphum.

Scilicet invidens privata deduci superbo non humilis mulier triumpho.) Dio cit. lib. 51. ita scribit: *tantas inter calamitates regni memoriam retinebat, ut mallet nomine et ornamentis ejus retentis mori, quam privata, vita frui.* Nihil itaque magis Cleopatra formidabat, quam triumphari, invidens Augusto illum quem tantopere anhelabat, honorem, victam et vinctam scilicet Reginam per urbem Italiamque circumducendi in suo triumpho. Hinc ajunt, eum capta ab Augusto clementius de industria tractaretur, quia vero mente et consilio satis intelligeret, dicere solitam; *non triumphabor.*

ODE XXXVIII.

Parvo gaudere se in conviviis apparatu.

PERSICOS odi, puer, apparatus.
Displicent nexae philyra coronae:
Mitte sectari, rosa quo locorum
Sera moretur.

INTERPRETATIO.

O FAMULE, aversor Persarum sumptus, Non placent corollae philyra colligatae: Omitte perscrutari quibus in regionibus durent rosae serotinae. In primis studeo,

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 1.

1. *Persicos odi, puer, apparatus.)* Persarum luxus passim famosus ex Herodoto, Xenophonte. Plinio, Athenæo, Illi nempe vasa pretiosa in conviviis, lectos etiam discubitorios aureos et gemmeos requirebant. Patet ex Herodot. lib. 9. unguenta et odores amabant. Testis Plin. lib. 13. cap. 1. obsonia exquisita, tibicines, ministros succinctos adhibebant. Ex Plutarch. novæ alicujus voluptatis inventoribus præmia dabant. Valer. Maxim. lib. 9. cap. 1. Coel. Rhodig. lib. 8. cap. 2. etc. *Persae et Medi omnium hominum maxime voluptatem ac delicias colere:* et paulo post; *omnium primi luxu celebres fuisse Persae*, referuntur ab Athen. lib. 12. cap. 1. et lib. 4. cap. 10. ex Theophrasto: *Persarum reges luxu effoeminati ingentem pecuniae summam per praeconem iis pollicentur, qui novum voluptatis genus excogitarint.* Item ex Heraclide Cumano, *qui coenanti regi Persarum ministrant, loti omnes, pulchris induti vestibus assistunt, ac dici parte dimidia circa coenae apparatum occupantur.* Denique ex Xenophonte in Agesilao, sub finem; *apud Persas sunt qui totum orbem circumeant quaeritantes quid regi sit potu gratissimum; alii solerter inquirunt quid libenter edat, ubi et quomodo suaviter dormiat. Neque est facile dictu, quam anxie talia procurent.*

2. *Displicent nexae philyra coronae.)* Coronatos epulari veteres assuetos constat: sed et luxum in texendis arte et labore corollis istis fuisse non minus certum est. Ait vero Horatius odisse se sumptuosas ac operosas has etiam coronas, quæ vel texerentur e floribus ac foliis inventu difficilibus; vel necterentur magno labore et apparatu.

Philyra.) Tenui membrana, quæ corticem inter et lignum tiliæ arboris succrescit. Hac utebantur tum ad nectendos flores, tum ad lemniscos appendendos. Plin. lib. 16. cap. 14. *inter corticem et lignum tenues tunicae, multiplici membrana, e quibus vincula tiliae vocantur: tenuissimae earum philyrae, coronarum lemniscis celebres, antiquorum honore*, et lib. 21. cap. 3. *Crassus dives primus argento auroque folia imitatus, ludis suis coronas dedit. Accesserunt et lemnisci, quos adjici ipsarum coronarum honos erat . . . . . . Claudius Pulcher bracteas etiam philyrae dedit.* Angel. Politian. Miscell. cap. 72. ita scribit: *philyrae usus percelebris olim in texendis coronis: e philyris etiam fiebant lemnisci, id est, fasciolae e coronis pendulae.*

Coronae.) Hæ fiebant e frondibus ac floribus hederæ, rosæ, violæ, lauri, lilii, narcissi, myrti, etc. hisque discuti ebrietatem, et capitis dolores credebant, seu constringendo, seu refrigerando. Plutarch. Sympos. lib. 3. quaest. 1. An inter potandum, coronis floreis, ac sertis utendum sit, multis disputat: ait vero *hedera crapulam restingui ... ametysto herba sicut et gemma vinolentiam retundi . . . . . vinum si quando caput tentaverit, florum auram auxiliari, et munire adversus crapulam; eo quod flores calidi leniter spiramenta laxentes spiraculum vino praestant: frigidi vero modice stringendo repellunt inhibentque evaporationes: ceu viola, et corona ex rosis, etc.* Et ex his aliisque ibidem compluribus concludit, coronis floreis inter pocula usos propterea veteres. Athen. lib. 3. cap. 21. jubet ex Archestrato, *perpetuo coronis inter coenam caput omnifariis redimiri*, lib. vero 15. cap. 5. ex Aristotele et Aristone, affirmat: *Antiquos ob capitis gravitatem et dolorem a vini potu, vinculum temporibus adhibuisse, quod eam ligaturam prodesse crederent: posteros autem, ornatus et oblectamenti gratia, coronas in compotationibus excogitasse.* Et paulo post, *: capitis dolori florum fasciculos ac serta mederi suo compressu et vinculo.* Plin. lib. 21. c. 3. jam cit. sic habet: *Apud Graecos de coronis scripsere Mnestheus et Callimachus Medici, quae nocerent capiti: quoniam et in hoc est aliqua valetudinis portio; in potu atque hilaritate praecipue, odorum vi surrepente fallaciter, etc.* ubi etiam refert Cleopatram per illitas veneno coronas Antonio insidiatam. Ex illis vero quæ ante dicta sunt, Ovidius ita canit: Fast. 5.

Ebrius incinctis philyra conviva capillis
Saltat, et imprudens utitur arte meri.

3. *Mitte sectari, rosa quo, etc.)* Ne labores ad investigandas rosas extra tempus; texendasve e raris floribus coronas. Athen. cit. in conviviis roseas coronas commendat. At eas, cum natura negat, luxuriose sectantes ita corripit Seneca Epist. 122. an vivunt contra naturam, qui hyeme concupiscunt rosam? Et qui aquarum fomento calentium, et calorum apta mutatione (vel potius, *imitatione*, id est, imitando calorem æstivum, qui a natura est, ex Lipsio ibid.) bruma lilium florem vernum exprimunt?

Simplici myrto nihil allabores
Sedulus curo : neque te ministrum
Dedecet myrtus, neque me sub arcta
Vite bibentem.

INTERPRETATIO.

ne quidquam laboriose adhibeas ad *myrtum solam. Neque vero tibi famulo myrtus indecora, nec mihi subter densam vitem perpotanti.*

ANNOTATIONES.

5. *Simplici myrto nihil allabores, etc.)* Nihil volo præter myrtum, itaque ne quid ultra quærere ad convivii hilaritatem satagas. Intelligit autem vel myrti ramum, quem olim convivæ alter alteri porrigebant, suam quisque edendo cantileoam: ex Plutarcho in Sympos. et Victorio lib. 16. cap. 2. ubi sic scribit: *qui in conviviis olim carmina cantabant, myrtum laurumque manu tenebant: laurum, qui versus Homericos recitarent: myrtum, qui Æschyli, Simonidis, Sthesichori.* Vel implexam simpliciter e myrti surculo coronam. Athen. cit. lib. 15. cap. 5. *Jam inde voluptatibus illecti homines, praeter eam vim, qua ebrietatis incommodis medetur corona e floribus, oculorum quoque et narium delectationem expetiverunt: ac tum maxime coronam myrteam, quae astringit, et vini arcet exhalationes; tum etiam e rosis, quae gravitatem capitis sedat, et aestuantes potiones refrigerat, usurparunt.* Et cap. 6. *Herostratus myrtos extemplo virentes consecravit in aedè Veneris, ejusque dicata imagine, spectatissimos civium ad epulum vocavit in delubrum, eorumque singulos corona donavit myrtea quam Naucratiten appellarunt.* Additque, nihil aliud esse coronam illam ab Anacreonte gestatam, præter myrteam adjectis rosis: verumque se arbitrari, quod prodidit Philæoides, e myrto coronam meri vapores prohibere: e rosis autem, refrigerando vim habere leniendi capitis dolores.

6. *Neque te ministrum dedecet myrtus.)* Tu quoque satis decorus et ornatus mihi videbere simplici myrto, cum mihi potanti ministrabis. Persæ contra more suo luxuriosi pueros seu ministros in conviviis optabant succinctos et lemniscatis coronis exoroatos. Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 21. ait pariter: *festis diebus coronatos cum lemniscis veteres epulari consuevisse; fercula quoque lautiora a coronatis item ministris afferri solita cum cantu et tibicine.* Athenæus autem lib. 5. cap. 10. ex Philoxeno sic refert: *aqua lavandis manibus allata est: molliusculus puellus argenteo gutto, quem tenebat offudit: deinde coronas advexit tenues e puris myrti ramis, magno labore contextas.*

7. *Neque me sub arcta vite bibentem.)* Mihi pariter sufficiet myrtus simplex considenti quidem et hilariter bibenti, non ut Persæ sub lacunari splendido, sed sub vitis umbraculo, sub humili et arcta vite, id est, sub palmitibus et pampinis pergula intextis et suffultis: *sous la treille*, Ital. *sotto la pergola.*

Q. HORATII FLACCI CARMINUM

LIBER II.

ODE I.

C. Asinium Pollionem monet ut bella civilia describere intermittat: tùm laudat ejus scripta.

MOTUM ex Metello consule civicum,
Bellique causas, et vitia, et modos,

INTERPRETATIO.

BELLA civilia a Metelli consulatu, et discordiarum origines, criminaque, et

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 9. Lib. 1.

1. *Metello consule.*) Plures hujus nominis cum fuerint Consules, ambigitur sane, de quo potissimum loquatur Horatius. Verum ex adjunctis tamen intelligendus maxime videtor Q. Metellos Celer, qui consulatum gessit cum L. Afranio, anno ab urbe condita 690. vel, ut aliis placet, 693. Sub his enim bellum exarsit Cæsarem inter et Pompejum, ut fuse narrat Florus lib. 4. cap. 2. Res itaque per annos circiter viginti, civilibus dissidiis gestas, hoc est, ab eo, quod notavi, tempore ad suum usque consulatum Pollio persequebatur, cum Poeta noster ab instituto cursu illom revocare nitebator hac Ode; forte ne excitata bellorum istorum recordatio asperiorem sibi faceret Augustum, contra quem militarat; ut explicatur Ode 7. sequenti. Pollionis historiam altius repetitam volunt alii, nempe a consulatu Q. Metelli Numidici, qui fuit Consul cum M. Junio Silano, anno U. C. 641. vel 644. secundum alios: afferuntque testimonium vetustissimi codicis, in quo sic annotatum legitur: *Ex Metello*, id est, ex eo tempore, quo Metellus fuit Consul contra Jugurtham. Sed quæ fides? Certe negotium mihi facessit majus eorum sententia, qui Torrentio duce, intelligunt Q. Metellum Scipionem a Pompejo tertium Consule in Collegam adscitum, anno U. C. 701. quoniam lata est tunc ea lex, qua a petitione Magistratuum absentes arcebantur, ne excepto quidem Cæsare: Sueton. Jul. Cæsar. cap. 28. nam et cap. seq. *commotum bis Caesarem*, et paulo post, *praetextum quidem illi civilium armorum hoc fuisse*, idem testatur. Non moror Q. Metellum Pium cum Sylla Consulem: ann. 673. quem afferunt quidam nullo certe aut levi admodum fundamento.

2. *Bellique causas.*) Aliæ fuerunt simulatæ, aliæ veræ: hæ profecto erant odium et invidia partium, Ducum autem superbia, avaritia, ambitio, dominandi cupiditas. Lucan. lib. 1.

Nec quemquam jam ferre potest Caesarve priorem,
Pompejusque parem.

Ludumque fortunae, gravesque
Principum amicitias, et arma
Nondum expiatis uncta cruoribus,
Periculosae plenum opus aleae

INTERPRETATIO.

rationes, et fortunae jocum, et Ducum consensiones Reipublicæ damnosas, et arma nondum lustrato sanguine conspersa describis; argumentum sane periculosum et lubricum:

ANNOTATIONES.

Alias vero Principes ipsi obtendebant, Pompejus defensionem libertatis publicæ: Cæsar factam sibi contumeliam, etc. Vide Suet. Jul. Cæs. cap. 28. 29. 30. Flor. lib. 3. cap. ult. et lib. 4. cap. 2. et seq. Plutarch. Appian. Oros. Dion. Cæsaris etiam de bell. civil. lib. 1. ubi sic habet: *neminem dignitate secum exæquari volebat Pompejus: simul insania legionum permotus, quas ab itinere Asiae Syriaeque ad suam potentiam dominatumque converterat, rem ad arma deduci studebat*, etc. De seipso vero scribens, ita queritur: *novum in Republica introductum exemplum, ut Tribunitia intercessio armis notaretur atque opprimeretur, quae superioribus annis esset restituta: sibi semper Reipublicae primam dignitatem fuisse vitaque potiorem: doluisse se quod Populi Romani beneficium sibi per contumeliam ab inimicis extorqueretur, ereptoque semestri imperio, in urbem retraheretur*, etc.

Et vitia, et modos) Vitiosos modos, improbas agendi rationes. *Jus datum sceleri*; quod ait Lucanus. Flor. cit. cap. 2. lib. 4. *Marianam Cinnanamque rabiem, Syllanamque tempestatem, Caesaris furorem atque Pompeji* vocat. Et paulo post, *non recte civile tantum, nec sociale, aut externum* dici *bellum oportere*, ait; *sed commune quoddam ex omnibus, et plusquam bellum. Quippe si duces ejus inspicias, totus Senatus in partibus: si exercitus hinc undecim legiones, inde decem et octo, flos omnis et robur Italici sanguinis: si auxilia sociorum, hinc Gallici Germanique delectus; inde Dejotarus, Ariobarzanes, etc. . . . si moram belli, quatuor anni, et pro clade rerum breve tempus: si locum intra Italiam, inde se in Galliam Hispaniamque deflexit: reversumque ab occasu, totis viribus in Epiro Thessaliaque consedit: hinc in Ægyptum, inde in Asiam: rursumque in Africam, postremo in Hispaniam remigravit. Nec vero prius quievit, quam in urbe ipsa, medio Senatu eorum qui victi erant, odia victoris sese caede satiarent*, etc. et hi quidem *modi*, hæc belli *vitia*. Ducum autem pravas affectiones quis non intelligebat? Flor. cit. *Pompejo suspectae Caesaris opes, Caesari vero Pompejana dignitas erat gravis. Nec hic ferebat parem, nec ille superiorem. Nefas! Sic de principatu laborabant, tanquam duos tanta imperii fortuna non caperet*, etc. et paulo post: *Pompejus ab Italia, Senatus ab urbe fugatur: quam paene vacuam metu Cæsar ingressus, Consulem se ipse facit. Ærarium quoque sanctum, quia tardius aperiebant Tribuni, jussit effringi, censumque et patrimonium Populi Romani ante rapuit quam imperium.* Hisce tamen tam violentæ cupiditatis conatibus juris speciem prætexebat Cæsar, de bello civili lib. 1. scribens: *se non maleficii causa ex provincia egressum, sed ut se a contumeliis inimicorum defenderet; ut Tribunos plebis ea re ex civitate pulsos in suam dignitatem restitueret: ut se et Populum Romanum paucorum factione oppressum in libertatem vindicaret.* Et apud Sueton. Jul. cap. 30. Asinius ipse Pollio testatur Cæsarem Pharsalica cæsos acie cernentem adversarios, in hæc erupisse verba: *hoc voluerunt; tantis rebus gestis C. Cæsar condemnatus essem, nisi ab exercitu auxilium petiissem.*

3. *Ludumque fortunae.*) Quæ gaudet res quietas miscere; hos attenuare, illos imo tollere de gradu; vertere funeribus triumphos. Vide supra lib. 1. Ode 34. et 35. et Flor. cit. *turpe dictu; modo princeps patrum, pacis bellique moderator per triumphatum a se mare lacera et inermi nave fugiebat.*

Gravesque Principum amicitias.) Triumviratum nempe, quo nihil unquam fuit bonis ac Reipublicæ gravius. Cato dicebat non ex inimicitiis Cæsaris et Pompeji; sed ex ipsorum et Crassi societate et amicitiis provenisse omnia Reipublicæ mala. Hos igitur *Principes* intellige: vel Augustum, Lepidum, et Antonium; qui certe omnes rem suam non publicam quærentes Imperii Populique Romani libertatem pessumdedere. Lucan.

> *Tempus ad Augusti mansit concordia discors:*
> *Paxque fuit non sponte Ducum.*

4. *Arma nondum expiatis uncta cruoribus.*) Bella vixdum bene sopita, recrudescentes quotidie dissensiones, *nec finita cum bello partium odia*, ut ait Flor. cit. Theodorus Marcilius explicat, cives armilustrio nondum expiatos, nondum acto censu, nec lustro condito: tunc nimirum cives omnes in Campum Martium armati conveniebant; idque sacrificiis, sive Solitaurilibus lustrabantur. Dionys. Halicarn. lib. 4. antiquit. Rom. scribit, *Servium Tullium cives omnes in maximum ante urbem campum in armis convenire jussos, et in suis quosque ordinibus constitutos expiasse, tauro, ariete, et hirco, ter exercitum circumductis, moxque immolatis: atque censu peracto eam purgandi rationem apud Romanos hactenus observatam ab iis qui sacratissimum obtinent Magistratum, lustrumque appellatam.* Haec vero jam potitus rerum Augustus religiose præstitit anno sui regni 16. cum anno præcedenti, celebri triumpho Romam ingressus, Cleopatræ liberos ante currum duxisset; atque Nicopoli juxta Actium condita, ibidem agonem Actiacum instituisset. Euseb. Chron. Vide Varronem lib. 5. de Ling. Lat. Tit. Liv. lib. 1. cap. 28. et 44. Festum in Armilustrio; Asconium, Alex. Ab Alex. lib. 5. cap. 27. Horat. lib. 1. Od. 2.

> *Cui dabit partes scelus expiandi*
> *Jupiter?*

6. *Periculosae plenum opus aleae tractas.*) Monet Pollionem Horatius ne properet suum de bellis civilibus opus, seu poema seu historiam evulgare: sed potius expectet donec compositæ res sint, cum metuenda non erit amplius cujusquam offensio.

Tractas: et incedis per ignes
Suppositos cineri doloso.
Paulum severae Musa tragoediae
Desit theatris : mox , ubi publicas
Res ordinaris, grande munus
Cecropio repetes cothurno ,
Insigne moestis praesidium reis,
Et consulenti Pollio Curiae :
Cui laurus aeternos honores
Dalmatico peperit triumpho.
Jam nunc minaci murmure cornuum

INTERPRETATIO.

et ambulas per ignes sub fallaci latentes favilla. A scena tantisper absit austera Musa tragoediae : deinde cum publica negotia composueris , ingens opus resumes stylo tragico , o praeclarum solatium tristibus reis et Senatui consilium exposcenti , Pollio , cui laurea immortale paravit decus in triumpho Dalmatico. Jamjam aures verberas

ANNOTATIONES.

7. *Incedis per ignes suppositos cineri doloso.*) Recenti nempe injuriarum memoria, flagrantibus adhuc discordiis , quis posset res ex fide historiæ narrare et persequi , citra plurimorum offensionem? Certe ut e scintillis sub cinere latentibus incendium ; ita e potentium vituperatione suboriuntur iræ , odia , ultio.

9. *Paulum severae Musa tragoediae desit theatris.*) Seu tragoedia , cui præest Melpomene , seu historia bellorum civilium res tragicas complectens, cui præsidet Clio , ne proferatur in lucem ante commodum tempus. At ubi pro Consulis auctoritate et diligentia res turbatas pacaveris , tum vero edes quæ a te gravi stylo scripta sunt. Certe Pollionem tragoedias scripsisse et belle quidem , satis indicat Virgil. Eclog. 8. v. 10. ubi ait :

En erit ut liceat totum mihi ferre per orbem
Sola Sophocleo tua carmina digna cothurno.

Nec enim de Augusti Ajace imperfecto intelligunt ea verba Docti , sed de Pollionis tragoediis : sicut et Dalmaticum ejusdem triumphum notant aperte quæ sequuntur et quæ præcedunt:

Sive oram Illyrici legis aequoris
. . . .
hanc sine tempora circum
Inter victrices hederam tibi serpere lauros.

Horat. lib. 2. Sat. 10.

Pollio regum
Facta canit pede ter percusso :

id est, senariis versibus jambicis, quorum usus est in tragoediis. Servius autem in Eclog. 3. ad v. 86. *Pollio et ipse facit nova carmina* , citat hanc Horatii Oden, ut tragoediarum scriptorem probet fuisse Pollionem.

12. *Cecropio cothurno.*) Cothurnus tragoedorum altus et sublimis calceus poni solet pro excelsa et magnifica oratione , qualis decet tragoediam , cujus origo ex Athenis , ubi regnavit Cecrops , claruerunt autem primi tragoediarum scriptores Thespis, Æschylus , Sophocles , Euripides.

13. *Moestis praesidium reis.*) Seu quod dicendi facultate clarissimus multos in foro defenderat : seu quod Senatores aliosque proceres , qui contra Augustum steterant , ad Pollionis confugientes patrocinium , in Cæsaris gratiam redire veniamque impetrare satagebant ; quibus ille opitulari , ut et Horatio Virgilioque , præsidiumque salutis esse non detrectabat ; perinde ac Moece[illegible] s. lib. s.

14. *Consulenti Curiae.*) Tu[illegible] dare consilia laboranti Curiæ Pollio Consul debebat : tum vero maxime quod ob summam prudentiæ laudem , nec minorem apud viros Principes gratiam , de constituendæ Reipublicæ rationibus , rebusque componendis , a Patribus enixe consulebatur.

Pollio.) Is orator , poeta , et historicus non vulgaris , exercituum etiam ductor non inglorius , consulatum laudabiliter gessit cum Cn. Domitio Calvino , an. U. C. 713. Ejus meminere Quintil. pluribus locis ; Sueton. tum in Cæsare c. 30. et 55. tum de illustr. Gramm. cap. 10. Dio lib. 37. 49. 55. Tac. lib. 6. Seneca lib. de tranquill. animi , sub finem , et Epist. 100. Vell. Patercul. lib. 2. Plin. lib. 7. cap. 30. et alibi ; Plutarch. in vita Cæsaris , etc. Virgilium autem Bucolica Pollioni inscripsisse non dubitant Eruditi , ut Moecenati Georgica , Æneida Augusto.

15. *Cui laurus aeternos honores Dalmatico peperit triumpho.*) Qui laudem et gloriam nactus es nunquam intermorituram tum cum lauro , ex more , coronatus triomphasti de Salona Dalmatiæ urbe a te expugnata. Inde Saloninum vocavit ille natum eo tempore filium , cujus Genethliacon canit Virg. Eclog. 4. Fueritne Pollio Consul antequam triumpharet , an triumphum duxerit ante consulatum , disputant aliqui ; sed quid hæc ad nos , et ad hunc Horatii locum ?

17. *Jam nunc minaci murmure cornuum , etc.*) Belli tumultum , proelii strepitum , clangentium et increpantium tubarum quasi minas ac terrorem sic depingis , o Pollio , ut his adesse videatur sibi quisquis tua scripta perlegit. Quod fit per hypotyposim , quam et hic Horatius præbet egregiam , tam graphice exprimens ea ipsa quæ laudat in Pollione , ut ea veluti ponat ob oculos , rerumque atrocitate mentem concutiat.

Cornuum.) Varro lib. 4. de Ling. Lat. *cornua dicuntur , quod ea quae nunc sunt ex aere , tunc fiebant ex bubulo cornu.*

Perstringis aures: jam litui strepunt;
Jam fulgor armorum fugaces
Terret equos, equitumque vultus.
Audire magnos jam videor Duces,
Non indecoro pulvere sordidos;
Et cuncta terrarum subacta,
Praeter atrocem animum Catonis.

INTERPRETATIO.

minaci tubarum sonitu: jam clangunt litui: jam splendor armorum percellit equos fugientes, et equitum faciem. Jam videor audire summos Principes glorioso pulvere squalidos, omnemque terrarum orbem domitum, excepto Catonis animo invicto.

ANNOTATIONES.

Murmure cornuum perstringis aures.) Cæsar bell. civili lib. 3. cap. 92. *neque frustra antiquitus institutum est, ut signa undique concinerent, clamoremque universi tollerent: quibus rebus et hostes terreri, et suos incitari existimaverunt.* Contra tamen alii sensere, teste Gellio, noct. Attic. lib. 1. cap. 11. ex Homero: *Ast ibant taciti spirantes robur Achivi.* Additque: *Quid ille vult ardentissimus clamor Romanorum militum, quem in congressibus proeliorum fieri solitum scriptores annalium memoravere? Contrane institutum fiebat antiquae disciplinae tam probabile? An tum etiam gradu clementi, et silentio est opus, cum ad hostem itur in conspectu longinquo procul distantem? cum vero prope ad manus ventum est; tum jam e propinquo hostis et impetu propulsandus et clamore terrendus est? etc.*

19. *Fugaces terret equos equitumque vultus.*) Cæsar de bell. civil. lib. 3. cap. 94. *cum recentes atque integri defessis successissent, alii autem a tergo adorirentur, sustinere Pompejani non potuerunt, atque universi terga verterunt . . . . Primum equitatus est pulsus . . . . Pompejus ut equitatum suum pulsum vidit, cui maxime confidebat . . . . protinus se in castra equo contulit, etc.* Quare vero tacet hic Cæsar suum illud stratagema, quo maxime hostium fuga, et strages, sibique victoria contigit? Nimirum ex Plutarcho, Appiano, Lucano aliisque, cohortibus suis mandaverat Cæsar, ut adversariorum ora, oculos vultusque gladiis peterent. Flor. lib. 4. cap. 2. *obequitantis Caesaris exceptae voces, altera cruenta, sed docta et ad victoriam efficax:* MILES FACIEM FERI: *altera ad jactationem posita;* PARCE CIVIBUS. Dolus an virtus quis in hoste requirat? Sua certe Cæsarem non fefellit callida mens. Enimvero sciebat Pompejanos omnes fere nobiles, ætatis flore orisque venustate nimium quantum affectos, nunquam laturos impetum et ignominiam istam, atque ea vultus deformatione, a qua abhorrebant, in fugam avertendos. Flor. cit. *stragem fugientis equitatus levis armaturae ruina comitata est. Tunc terrore latius dato turbantibus invicem copiis, reliqua strages quasi una manu facta est.*

21. *Audire magnos jam videor Duces.*) Utriusque partis imperatores ante praelium oratione incitantes militum animos virtutemque acuentes, pollicitis etiam et obtestationibus adhibitis. Sueton. Jul. Cæsar. cap. 33. *pro concione fidem militum flens, ac veste a pectore discissa invocavit. Existimatur etiam equestres census pollicitus singulis, per quos dignitatem suam defensurus esset, etc.* Vel *audire videor Duces* victæ partis, subactam defendentes causam meliorem, atque pessumdatam libertatem et Rempublicam.

Magnos Duces.) Pompejum in acie Pharsalica profligatum: Labienum, Afranium, Jubam, in Africa: Pompeji filium in Hispania ad Mundam urbem: ejusque fratrem Sextum Pompejum, qui Corduba in Siciliam, et hinc in Asiam fugiens, tandem ab Antonianis ibi cæsus est.

22. *Non indecoro pulvere sordidos.*) In ipso conflictu, mediaque acie per singulos ordines discurrunt interdum Duces, hos illosque ad strenue pugnandum adhortantur non verbis solum, sed et exemplo, glorioso proinde ipsi pulvere conspersi. Apud Livium passim. Flor. cit. de Philippensi certamine, *multus in eo proelio Caesar fuit, mediusque inter Imperatorem et militem. Voces quoque obequitantis exceptae, etc.* Apud Mundam vero idem Cæsar, *ablegato equo, similis furenti primam in aciem procurrit. Ibi prensare fugientes, confirmare; per totum denique agmen, oculis, manibus, clamore volitare.* Vel, si referas ad posteriorem interpretationem mox allatam, *pulverem* accipe, in quo volutantur occumbentes pro patria et libertate civium. Vide lib. 1. Od. 1. v. 3. et Ode 15. vers. 20.

24. *Praeter atrocem animum Catonis.*) Cato apud Uticam interire maluit, quam hostium patriæ, qui jam vicerant atque omnia pæne tenebant, faciem videre. Plutarch. de eo Cæsar dixisse narratur; *tuam ego tibi mortem invideo, Cato, quia tu mihi salutem tuam invidisti.* Lucanus:

" *Victrix causa Diis placuit; sed victa Catoni.*

Flor. cit. *In Africa cum civibus multo atrocius quam in Pharsalia . . . . satis ample sonabant in Pompejani nominis locum Cato et Scipio. Accessit copiis Mauritaniae rex Juba, videlicet ut latius vinceret Caesar. Nihil ergo inter Pharsaliam et Thapson, nisi quod amplior, eoque acrior Caesarianorum impetus fuit, indignantium post Pompejum, crevisse bellum . . . . Cato non interfuit bello: positisque apud Bagradam castris Uticam velut altera*

Juno, et Deorum quisquis amicior
Afris, inulta cesserat impotens
Tellure: victorum nepotes
Rettulit inferias Jugurthae.
Quis non Latino sanguine pinguior
Campus sepulchris impia proelia
Testatur, auditumque Medis
Hesperiae sonitum ruinae?
Qui gurges, aut quae flumina lugubris

INTERPRETATIO.

Juno aliique Dii Africanis faventes demigrarant impares, terra illa non vindicata; at modo victorum posteros Jugurthae repraesentant inferias. Quis ager pinguior Latinorum cruore, non exhibet tumulis infanda certamina, et cadentis Italiae fragorem Medis auditum? Quae vorago, quive fluvii non noverunt

ANNOTATIONES.

Africae claustra servabat. Sed accepta partium clade, nihil cunctatus, ut sapiente dignum erat, mortem etiam laetus accivit . . . . perlecto nocte ad lucernam Platonis libro, qui immortalitatem animae docet, paululum quievit; tum circa primam vigiliam stricto gladio revelatum manu pectus semel iterumque percussit, etc. Bene ergo Poeta ait *cuncta terrarum subacta*, sed non subactum Catonis animum *atrocem*, id est, invictum, intrepidum, flecti nescium, denique Portia gente ac severitate superbum.

25. *Juno, et Deorum quisquis amicior Afris, etc.)* Dii qui Numidis in bello Jugurthino faverant, cum tunc eos defendere non possent, urgentibus nimirum fatis, cumque amicam ulcisci terram ac gentem modo non liceret, suum in Romanos odium distulerunt, tandemque expleverunt, quando victores ipsos aut eorum nepotes velut hostias mactarunt; atque inferias Jugurthæ et Afrorum manibus in Africa ipsa dederunt ac retulerunt; tum nempe cum ad Thapsum urbem Africæ maritimam quinque hostium myriades interfecit Cæsar, adnitente quidem Asinio Pollione, una die tribus exercitibus superatis, Consularibus ac Prætoriis viris compluribus aut captis aut cæsis, aut ad voluntariam necem adactis; victis denique Scipione, Afranio, Juba, Catone. Plutarch. in vita C. Cæsaris, Florus, etc.

Juno.) Virgil. Æneid. 1. vers. 16. Carthaginem Junoni dilectam ostendit his verbis:

Carthago . . . .
Quam Juno fertur terris magis omnibus unam
Posthabita coluisse Samo: hic illius arma,
Hic currus fuit: hoc regnum Dea gentibus esse
Si qua fata sinant, jam tum tenditque, fovetque.

26. *Cesserat.)* Demigrarat inde, velut resistere fatis impotens. Ex veteri porro consuetudine Romanorum evocabantur ex obsessis urbibus Dii earum Tutelares. Solemne illud evocationis carmen refert Macrob. Saturnal. lib. 3. cap. 9. *Si Deus, si Dea est, cui populus civitasque Carthaginensis est in tutela; teque maximè ille, qui urbis hujus populique tutelam recepisti, precor veneror que, veniamque a vobis peto, ut vos populum civitatemque Carthaginensem deseratis; loca, templa, sacra, urbemque relinquatis, absque his abeatis: eique populo civitatique metum, formidinem, oblivionem injiciatis; proditique Romam ad me meosque veniatis; nostraque vobis loca, templa sacra, urbs acceptior probatiorque sit: mihi quoque, populoque Romano militibusque meis praepositi sitis, ut sciamus intelligamusque. Si ita feceritis, voveo vobis templa ludosque facturum.*

28. *Victorum nepotes.)* Scipionis Africani, qui victo Annibale vectigalem Populo Romano fecerat Carthaginem, nepos Q. Scipio primò quidem in Cæsarianos bellum non infeliciter gerens, ab iis demum profligatus occubuit; ut ante dixi. Appian. lib. 2.

28. *Rettulit inferias.)* In mortuorum sacris olim juvenes inferebantur mactabanturque ad placandos horum sanguine illorum manes: postea gladiatores introducti ad tumulos defunctorum pugnantes. Cum vero dux in acie cæsus esset, capti ex hostibus ad ejus sepulchrum immolabantur, ac velut inferiæ ei mittebantur. Iliad. 23. v. 175. Achilles Patrocli manibus placandis duodecim Trojanos mactat, atque in ejus pyram injicit. Virgil. Æneid. 10. v. 517.

Sulmone creator
Quatuor hic juvenes, totidem quos educat Ufens,
Viventes rapit: inferias quos immolet umbris;
Captivoque rogi perfundat sanguine flammas.

Jugurthae.) Is Rex Numidarum acri vir impigroque ingenio, manu promptus, et gloriæ militaris appetens, magnum et atrox variaque victoria cum Populo Romano bellum gessit, donec missus in Numidiam Marius Jugurthæ fregit opes, ipsumque ad extrema compulit. Is enim ad Bocchum Mauritaniæ regem fugere coactus, ab ipso proditus, ac Syllæ traditus est, a quo perductus ad Marium, hujus triumphum decoravit: denique trusus in carcerem, ille moerore coutabuit. Sallust.

29. *Quis non Latino sanguine pinguior campus.)* Istum Poetæ nostri a Pollionis laudatione ad civilium bellorum deplorandas clades et ærumnas transitum non probat Scsliger, cum tamen Pindarus aliique insignes Poetæ frequentius nihil habeant, nihilque ornatius quam ejusmodi digressiones; iisque summam artem exhibere soleant.

31. *Auditumque Medis Hesperiae sonitum ruinae.)* Tantam Romanorum cladem et tam famosam, ut remotissimis usque ad Orientem populis audita sit. De *Medis* et *Hesperia* dixi lib. 1.

Ignara

Ignara belli? Quod mare Dauniae
Non decoloravere caedes?
Quae caret ora cruore nostro?
Sed ne relictis Musa procax jocis,
Ceae retractes munera naeniae:
Mecum Dionaeo sub antro
Quaere modos leviore plectro.

INTERPRETATIO.

pugnas funestas? Eccujus maris Apuliae colorem non mutarunt strages? Quae regio non imbuta nostro sanguine? Verum o Musa audacior, ne dimissis ludis, Ceios luctus reponas: mecum potius sub Dionaeo specu tenta modulos pectine leviori.

ANNOTATIONES.

34. *Dauniae.*) Id est, Apuliae, ot notavi lib. 1. Hanc vero memorat Horatius eo quod per Adriaticum mare Cæsar Brundusio profectus Pompejum insecutus sit. Vide Comment. Cæsar. de bell. civil. lib. 1. cap. 27. et seq. et lib. 3. cap. 2. et seq. ubi sic habetur: *Dictatura se abdicat Caesar, ab urbe proficiscitur, Brundusiumque pervenit. Eo legiones duodecim, equitatum omnem venire jusserat. Sed tantum navium reperit, etc. . . . . gravis autumnus in Apulia, circumque Brundusium . . . etc.*

35. *Decoloravere caedes?*) Lucanus:
Tum primum rubuit civili sanguine Nereus.

36. *Quae caret ora cruore nostro?*) Vide supra Annot. ad v. 2. ubi e Floro verba hæc retuli: *bellum intra Italiam, inde se in Galliam, Hispaniamque deflexit; reversumque ab occasu, in Epiro Thessaliaque consedit: hinc in Ægyptum, inde in Asiam, rursumque in Africam, postremo in Hispaniam remigravit, etc.*

37. *Sed ne relictis Musa procax jocis, etc.*) Ad seipsum convertitur Horatius: quo vero progrederis, mea Musa? inquit. Quidve refricas obducta vulnera? Et cur ab instituto recedimus? Ne relictis jocis mihi familiaribus, et cantilenis facetis et amatoriis, ad graviora pariter ac tristiora deflectamus. Ergo tenuiores potius modulos atque jocularia carmina more nostro consectemur. Certe leviora ista minori periculo tractabimus.

38. *Ceae munera naeniae.*) Luctuosos versus velot inditos a Nænia Dea; de qua Coel. Rhodig. lib. 21. cap. 3. vel lugubre carmen, quod primus invexit Lyricus Poeta Simonides, e Cea insula oriundus; quæ quidem e Cycladibus est. Ovid. Epist. 20.
Cingitur Ægaeo nomine Cea mari.
Doricam ille secutus est dialectum. Quintil. lib. 10. cap. 1. sic habet: *Simonides tenuis, alioqui sermone proprio, et jucunditate quadam commendari potest: praecipua tamen ejus in commovenda miseratione virtus, ut quidam in hac eum parte omnibus ejusdem operis auctoribus praeferant.* Hoc idem testatur Dionys. Halicarnas. Refert Suidas Stesichoro posteriorem, Melicerten cognominatum ob suavitatem; threnos, encomia, tragoedias et alia scripsisse, etc. Meminit et alterius Simonidis Cei, qui prioris fuerit e filia nepos, et scripserit quædam, ante bellum Peloponnesiacum.

Naenia.) Ex Non. Marcell. carmen est inconditum, quod mulier dicta præfica exhibet his, quibus mortuis propinqui non essent. Ex Varrone 4. de vita Populi Romani ad tibias et fides cantari solebat. Cic. de Leg. 2. n. 61. *Honoratorum*, inquit, *virorum laudes in concione memorantur; easque ad cantus et tibicinem prosequuntur, cui nomen Naeniae: quo vocabulo etiam Graeci cantus lugubres nominant.*

39. *Mecum Dionaeo sub antro.*) Dionæa moduiemur carmina, id est, amatoria et Venerea, ut dixi; vel forte, in honorem Augusti, qui ducit genus a Venere, cujus matrem Dionem celebrat Homer. Iliad. E.

40. *Leviore plectro.*) Stylo mediocri, Pollio quidem sublimi et [illegible] versu tragica describit: Nos autem leviori dec[illegible] canere Lyrica.

AD C. SALLUSTIUM CRISPUM,

ODE II.

Divitiarum non possessio, sed contemptus ac laudabilis usus beatum facit.

NULLUS argento color est, avaris
Abditae terris inimice lamnae,
Crispe Sallusti, nisi temperato
Splendeat usu.
Vivet extento Proculeius aevo,
Notus in fratres animi paterni:
Illum aget penna metuente solvi
Fama superstes.
Latius regnes, avidum domando

INTERPRETATIO.

O SALLUSTI Crispe, qui aversaris laminas terris avaris conditas, certe pecunia non habet ullum splendorem, nisi usu fulgeat moderato. Proculeius vigebit aetate prorogata, conspicuus ob animum erga fratres paternum: illum fama perennis vehet ala dissolvi refugiente. Amplius dominaberis cupidam vincendo

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod supra Ode 2. Lib. 1.

1. *Nullus argento color est, etc.*) Si quid habet pecunia nitoris, id omne mutuatur a recto usu. Quapropter, o Sallusti, jure inimicus es iis, qui opes suas terra infodiunt et abscondunt, auro et argento non utentes, quae tamen sunt duntaxat ad usum facta. Aristot. Ethic. 4. ὁ πλαστης δ' εςι των χρησιμων. Cyrus apud Xenophont. *pecuniis utimini. Nam in terram satis sit corpora defodi, cum quisque diem obierit.* Cassiodor. lib. 4. Epist. 34. *divitis auri vena similis est reliquae terrae, si jaceat: usu crescit ad pretium.*

2. *Abditae.*) Alii legunt *abdito.* Sed quorsum tanta ea de lectione contentio, cum par utrinque sensus exoriatur? *Abditae* vero seu in fodinis a natura, seu in cavernis et terrae latebris, ab hominibus avaris thesauros ut plurimùm defossos custodientibus.

Lamnae.) Lamina, et per syncopen lamna, item lamella, bractea est seu crusta exilis ex auro, argento, aliove metallo: ponitur hic pro pecunia. Sunt qui putent alludi ad *aes Sallustianum in Centronum Alpino tractu* a Sallustio primum effossum. Plin. lib. 34. cap. 2. Argentum in laminis servari pridem solitum, innuit Seneca, de vita beata, cap. 21. scribens: *saeculum illud, in quo Censorium crimen erat, paucae argenti lamellae.*

3. *Crispe Sallusti.*) C. Sallustium Crispum rerum Romanarum scriptorem intellexere hactenus omnes fere post Acronem interpretes: verum bene Torrentius temporum haud rationem convenire subodoratus est. Enimvero de restituto in regnum Phraate mox Horatius; quod aliquot post Actiacam victoriam annis contigit. Non igitur scripta est haec Ode ad illum Sallustium, qui *diem obierat quadriennio ante Actiacum bellum*, teste Eusebio in Chron. Quem igitur hic compellat Horatius? Accipe ex Annal. 3. Cornel. Tacit. *Crispum equestri ortum loco C. Sallustius rerum Romanarum florentissimus auctor sororis nepotem in nomen ascivit.* Hunc igitur laudat quod avaritiae sordes aversetur; solerter autem, occulte, ac velut aliud agens docet (quod infra declaro) ne impingat in majoris avunculi vitia. Is enim inter alia, ut lurco, popino, et decoctor notatus. Vide Sueton. de Illustr. Gramm. cap. 15.

5. *Vivet extento Proculeius aevo, etc.*) Nunquam peribit aut deficiet memoria viri liberalitate et pietate conspicui; qualis Proculeius, ille Romanus Eques, Augusto sic gratiosus, ut ei filiam nuptui dare meditatus sit. Sororem habuit Terentiam Moecenatis uxorem: fratres autem Scipionem et Murenam, qui Pompejanas secuti partes, victoris Caesaris offensionem incurrerunt, publicatoque patrimonio ad inopiam redacti. At Proculeius iis se velut patrem exhibens, divisa, quae sua erat, hereditatis parte, qua victitarent ac sustentarentur; reconciliationem insuper et veniam procuravit. Vide Dion. lib. 54. Plutarch. in vita Antonii. Plin. lib. 7. cap. 45.

7. *Illum aget penna, etc.*) Traduce fama nomen Proculeii gloriamque ad posteros: *penna metuente solvi*, nunquam dissolvenda celebritate. Sic alibi, *culpari metuit fides*, id est, cavet culpari, ita ut nunquam culpetur. Quint. Declam. 6. *in ipsa astra sublimem pennata virtus feret.* Sidon. Apollinaris lib. 8. Epist. 11. *Eum jure censeres post Horatianos et Pindaricos cycnos, gloriae pennis evolaturum.*

9. *Latius regnes, etc.*) Corn. Tac. cit. lib. 3.

Spiritum, quam si Libyam remotis
Gadibus jungas, et uterque Poenus
Serviat uni.
Crescit indulgens sibi dirus hydrops,
Nec sitim pellit, nisi causa morbi
Fugerit venis, et aquosus albo
Corpore languor.
Redditum Cyri solio Phraatem

INTERPRETATIO.

mentem, quàm si Libyam addas longinquis Gadibus, atque uni subjiciatur gemina Carthago. Saeva hydropisis sibi largiens ingravescit, neque sitim compescit, donec e venis origo mali, et aquea aegritudo pallente corpore depellatur. Virtus populo dissentiens e numero felicium expungit Phraatem throno Cyri re-

ANNOTATIONES.

Annal. de C. Sallustio Crispo: *Ille quanquam prompto ad capessendos honores aditu Moecenatem aemulatus, sine dignitate Senatoria multos triumphalium consulariumque potentia anteiit: diversus a veterum instituto. per cultum et munditias; copiaque et affluentia luxu propior, etc.* Hunc itaque monet Poeta, ambitionem frænare, avidum seu pecuniæ seu honoris spiritum domare, gloriosius esse quam dissitas regiones sub jugum mittere. Ut ergo Sallustius ille prior quanquam Numidiæ præfectus, nequaquam inde beatior fuit, sic nec posterior ab ipso adoptatus, quamvis Libyam Africæ, et Gades Hispaniæ provincias domet, non proinde falix habendus: et si ei *uni servias* ac subjiciatur *uterque Poenus*, utraque Carthago, Africana quam Dido, et Hispanica, quam Hasdrubal condidit.

11. *Gadibus.*) Gadira Ptolemæo, Gaddir seu Gadir apud Poenos, hodie *Cadiz* insula et urbs Hispaniæ Bæticæ a Tyriis condita. Ferrar. γαδειρα, quasi γης δειρα *terrae cervix.* Eustath. in Dionys. Veriorem tamen etymologiam expiscatus videtur qui sic canit:

Gadir prima fretum solida supereminet arce;
Attollitque caput geminis inserta columnis.
Hace Cotinusa prius fuerat sub nomine prisco:
Tartessumque dehinc Tyrii dixere coloni,
Barbara quin etiam Gades hanc lingua frequentat.
Poenus quippe locum Gadir vocat undique septum.

Idem testatur Plin. lib. 4. cap. 23. at Hesych. γαδειρα, inquit, Phoenices vocat τα περαγματα septa.

13. *Crescit indulgens sibi dirus hydrops, etc.*) Trita similitudo, quam eleganter adhibet Poeta, at sine apodosi, ut aliàs sæpe. Hanc vero sic licet supplere. Hydropisis non curatur, imo irritatur aquarum potu: sic avaritia et cupiditas augescit nedum satiatur opum accessione.

Juvenal. Sat. 14. v. 133.

Crescit amor nummi, quantum ipsa pecunia crescit.

Ovid. Fastor. 1.

Creverunt et opes, et opum furiosa cupido.
Et cum possideant plurima, plura petunt.
Sic quibus intumuit suffusa venter ab unda,
Quo plus sunt potae, plus sitiuntur aquae.

Hydrops.) Metonymia, pro, hydropicus. Nomen a Græco υδωρ *aqua* υδρωψ, *morbus*, Latinis aqua intercus: ejus non una species: leucophlegmatiam indicant hæ voces: *aquosus albo corpore languor:* quando nempe corrupto jecore vel splene non convertitur chylus in sanguinem, sed humore aqueo replentur venæ aliaque minora spatia corporis, quod eo morbo albescit. Coel. Rhodig. lib. 26. cap. 3. *hydropiseos tertiam speciem Celsus leucophlegmatiam vocat: nos albam pituitam dicere possumus,* inquit, etc. ubi et cæteras ejus morbi species, variasque affectiones fuse juxta et docte persequitur. Pariter et Sammonicus rite canit:

Corrupti jecoris vitio vel splenis, acerbus
Crescit hydrops: aut cum siccatae febre medullae
Atque aridae fauces gelidum traxere liquorem.
Tum lympha intercus vitio gliscente tumescit,
Secernens miseram proprio de viscere pellem.

17. *Redditum Cyri solio Phraatem, etc.*) Ut porro ostendat non eos omnes regnare aut beatos esse qui populis præsunt et imperant, affert exemplum Phraatis, qui licet in regnum sit restitutus, tamen quia sceleribus inquinarat sese, minime censendus in beatorum numero. Atque hinc virtutis documenta instillat Crispo, ne propter summam apud Cæsares gratiam, plusculum fortunæ cradat; minus autem virtuti innitatur. De eo Cornel. Tacit. Annal. 1. *Sallustius Crispus particeps secretorum, etc.* Lib. 2. *Tiberius ancipiti cura distractus postremo dat negotium Sallustio Crispo*, scilicet coercandi Clementem servum Agrippæ nomine habituque assumpto res novas molientem, lib. 3. cit. *Sallustius incolumi Moecenati proximus, mox praecipuus, cui secreta Imperatorum innitercentur; et interficiendi Postumi Agrippae conscius; aetate provecta speciem magis in amicitia Principis, quam vim tenuit. Id*, *que et Moecenati acciderat: fato et potentiae raro sempiternae.*

Cyri solio.) Metonym. totum pro parte. Parthiæ regno, quod tenuit etiam Cyrus subacto toto Oriente. Phraatis historiam narrat integram Justinus lib. 42. sub finem. *Fatum Parthiae fecit, in qua jam quasi solemne est reges parricidas haberi: ut sceleratissimus omnium, et ipse Phraates nomine, rex statueretur. Itaque statim quasi nollet mori, patrem interfecit; fratres quoque triginta trucidat. Sed nec in filiis cessant parricidia. Nam cum infestos sibi optimates propter assidua scelera videret,*

Dissidens plebi, numero beatorum
Eximit virtus, populumque falsis
Dedocet uti
Vocibus, regnum et diadema tutum
Deferens uni, propriamque laurum,
Quisquis ingentes oculo irretorto
Spectat acervos.

INTERPRETATIO.

stitutum; atque emendat plebem fallaci utentem sermone: securum principatum et imperium atque specialem gloriam attribuens ei soli; quicumque grandes cumulos rectis oculis intuetur.

ANNOTATIONES.

ne esset qui nominari rex posset, adultum filium interfici jubet . . . . . cum multa crudeliter consuleret, in exilium a populo suo pellitur. Itaque cum magno tempore finitimas civitates, ad postremum Scythas precibus fatigasset, Scytharum maximo auxilio in regnum restituitur, etc. Phraatem ab Augusto restitutum alii referunt. Vide. Dion. lib. 51. et et seq. Strabonem, etc.

18. *Numero beatorum.*) Versus hypermeter, cujus ultima syllaba ad sequentem versum pertinet *Eximit virtus.* Beatum plebs imperita vocet et dicat Phraatem, quia regno potitur; at *virtus* aliud omnino decernit, *eximit* enim et expungit *e numero beatorum* sceleratos quosque licet opulentos.

19. *Populumque falsis dedocet* uti *vocibus.*) Laborat et satagit, ut errorem hunc plebis excutiat, quo dives quisque ab ea existimatur ac praedicatur beatus: Stoicum vere dogma asserat, *solum sapientem beatum esse, regem, etc.* Ipsa enim virtus *propriam* sibi *laurum* et gloriam, proindeque *tutum diadema regnumque*, veram denique felicitatem ei *defert uni*, qui opes contemnit, oblatisque auri argentique acervis adeo non movetur, ut nec oculos convertat. Sic Curius Samnitum et Pyrrhi sprevit dona. De quo lib. 1. Od. 12. v. 41.

23. *Oculo irretorto.*) Rectis oculis, non obliquis, strabis, invidis, adeoque non saepe ad id quod non concupiscitur, retortis. Graeci, ἀρθαῖς ὄμμασι προσβλέπειν. Ovid. Metamorph. 2. describens invidiam, ait,

nusquam recta acies.

Facit ad rem quod Nonius Marcellus in voce, *Strabones.* refert ex Varrone περι εκπαρχιων: *Multi enim qui limina intrarunt integris oculis, strabones sunt facti: habet quiddam enim ελκοςικον provincialis formosula* uxor. Lucil. lib. 17. *nulli me invidere, non strabonem fieri saepius deliciis me istorum.* Vel, *oculo irretorto*, id est, aspectu simplici, nec iterato; quod contemtum indicat, sensumque nostri Poetae plane assequitur, absque tot ambagibus, quibus non raro interpretes auctoris sententiam involvunt impediuntque, dum expedire et explanare satagunt. Vox tamen sequens *spectat*, aliquid amplius innuere videatur; eum nempe qui ingentes acervos contemplatur fixis, immotis, constantibus oculis, ut auri fulgore acies oculorum non praestinguatur, aut retorqueri ac reflecti cogatur. Seneca beatum asserit *cui non magis auri fulgor quam gladii praestinguat oculos.*

AD DELIUM,
ODE III.

Nec adversis frangi, nec prosperis extolli debet moriturus, sed moderate laetari.

ÆQUAM memento rebus in arduis
Servare mentem, non secus in bonis
Ab insolenti temperatam
Laetitia, moriture Deli;

INTERPRETATIO.

INTER adversa pariter et prospera stude animum aequalem custodire a lasciventi gaudio moderatum, o Deli moriture;

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod supra Od. 9. Lib. 1.

1. *Æquam.*) Nec superbia elatam in secundis rebus, nec moerore fractam in adversis. Aristot. *ευτυχων μετριος ατυχων μεγαλοψυχος*, ad Theod. 1. Euripides autem monet: *ενεςι παντων πρωτον ειδεναι τοδε, φερειν τα συμπιπτοντα μη παλιγγενως, primum omnium scire decet casus adversos non aegre excipere.*

3. *Ab insolenti temperatam laetitia,*) Est enim temperantia *commotionum omnium moderatrix: quae tum a libidine avocet, tum insolenti alacritate gestire non sinat.* Cic. Tuscul. 5. vers. 42. *in alias non rectos impetus animi firma et moderata dominatio.* 2. de Invent. n. 164.

4. *Moriture Deli.*) Quoniam ineluctabilis est

Seu moestus omni tempore vixeris,
Seu te in remoto gramine per dies
Festos reclinatum bearis
Interiore nota Falerni.
Quà pinus ingens, albaque populus
Umbram hospitalem consociare amant
Ramis; et obliquo laborat
Lympha fugax trepidare rivo.
Huc vina, et unguenta, et nimium breves
Flores amoenæ ferre jube rosae;
Dum res, et aetas, et sororum

INTERPRETATIO.

sive tristem semper egeris vitam, sive genio indulseris in feriis, bibens Falernum reconditioris tituli, recumbens in herba semota, ubi alta pinus et candida populus gaudent umbram ramis conjungere hospitibus amoenam, et aqua saliens obliquo nititur alveo perfluere. Illuc vina et unguenta et valde fluxos rosarum flores gratos tamen *apportari cura; dum sinunt res*

ANNOTATIONES.

fati vis mortisque necessitas, certe non decet eum superbire qui se novit morti obnoxium; sed nec debet animo cadere, cum ei quidpiam humanitus accidit; nihilque humani a se alienum homo existimet, æquum profecto est.

Deli.) Frustra quidam *Luc. Gellium* hic comminiscuntur. Intelligendus certe est Q. Dellius, vel Delius, qui primum sub Cassii militavit signis; ab hoc deinde transfugit ad Antonium, tantaque apud eum gratia valuit, ut Cleopatram quod Cassium in bello juvisse accusaretur, judicium subituram per ipsum accersiverit: Plutarcho teste in vita Antonii. Is demum rebus suis maxime studens, paulo ante bellum Actiacum relicto Antonio se contulit ad Augustum, a quo benigne exceptus, Cæsaris familiaritate opibusque floruit. Vide Dion. Plutarch. cit. Senecam, etc. ita sentit Torrent. ac Theod. Marcil. contra Cruquium etc.

5. *Seu mæstus omni, etc.*) Quandoquidem mori necesse est, sive mœstus vixeris, sive lætitiæ te dederis; juvat, dum licet, indulgere genio; neque prætermittenda ætas et occasio voluptatibus opportuna. Ergo *vina et unguenta afferri jube, etc.*

6. *In remoto gramine.*) In loco herboso ab hominum frequentia ac tumultu separato.

Per dies festos.) Quibus fieri impensiusque lætari apud veteres institutum erat.

8. *Interiore nota Falerni.*) Epulando cum amicis, et animum exhilarando exquisitissimi vini potu, quod quidem in cella interiore condi solebat; quod autem erat minoris pretii et quotidiano usui destinatum, magis ad manum ponebatur. Porro vini cadis inscribi solitam epigraphen ac titulum, quibus quo loco natum, quoque tempore conditum esset, maxime per nomen Consulis notabatur nec sciolis latet. Indicat Tull. in Bruto: 286. *Si quis Falerno vino delectetur, sed eo nec ita novo ut proximis Consulibus natum velit; nec rursus ita vetere ut Opimium aut Anicium Consulem quaeras. Atqui eae notae sunt optimae. Credo: sed nimia vetustas nec habet eam quam quaerimus suavitatem, nec est jam sane tolerabilis.* Vide Plin. lib. 14. cap. 1. Nos etiam pridem annotavimus ad Juvenal. Sat. 5. v. 33.

Cras bibet Albanis aliquid de montibus, aut de
Setinis, cujus patriam, titulumque senectus
Delevit, multa veteris fuligine testae.

Hic itaque *nota interior* excellentiam vini designat seu ob vetustatem, seu ob patriam; vel utramque.

9. *Quà pinus, etc.*) Descriptio amœni loci, seu villæ Delii peramœna.

Albaque populus.) Plin. lib. 16. cap. 23. *Populi arboris tria genera, alba, nigra, et quae Libica appellatur, minima folio, ac nigerrima. . . Alba folio bicolor, superne candicans, inferiore parte viridi.*

10. *Umbram hospitalem consociare amant.*) Ramis amanter junctis, insertis, consociatis umbram præbent ac velut hospitium parant eo venientibus, sedentibus, epulantibus.

11. *Obliquo laborat lympha fugax trepidare rivo.*) Ubi rivus sonorum edit murmur ob frequentiorem aquarum ad ripas et lapides collisionem et conflictum, quod obliquus et flexuosus facit alveus.

12. *Trepidare.*) Quasi strepitare, a strepitu pedum subito currentium: unde significat *metuere*, et *festinare*. Ex Non. Marcello.

13. *Huc vina et unguenta etc.*) Ista ad lætitiam adhiberi consueta, fuse docuimus lib. 1. Od. 36. 38. et alibi:

Nimium breves flores, etc.) Elegans Epigramma:

Quam longa una dies, aetas tam longa rosarum:
Quas pubescentes juncta senecta premit.
Quam modo nascentem rutilus conspexit Eous,
Hanc rediens sero vespere vidit anum.

15. *Dum res, et aetas, etc.*) Dum licet per tranquillum rerum statum, per juventutem, per vitæ usuram, quam largiuntur ac prorogant Parcæ. De his lib. 1.

Fila trium patiuntur atra.
Cedes coemtis saltibus, et domo,
Villaque, flavus quam Tiberis lavit.
Cedes: et extructis in altum
Divitiis potietur heres.
Divesne prisco natus ab Inacho,
Nil interest, an pauper, et infima
De gente sub dio moreris,
Victima nil miserantis Orci.
Omnes eodem cogimur: omnium
Versatur urna: serius ocyus
Sors exitura, et nos in aeternum
Exilium impositura cymbae.

INTERPRETATIO.

ac tempus, et nigra stamina trium Sororum. Relinques enimvero tandem *nemora pretio comparata, et aedes, et villam quam rigat flavus Tiberis. Hinc demigrabis: heres autem fruetur opibus in acervum a te congestis. Nullum discrimen est; sive opulentus* fueris *antiquo ab Inacho oriundus, sive inops, atque ignobili de stirpe sub Jove* frigido *maneas;* perinde fies *victima Plutonis nulli parcentis. Cuncti* locum *in eumdem compellimur. Communis agitatur urna. Tard*[illegible] *vel cito prodibit sors; nosque navigio transvehet in perpetuum exilium.*

ANNOTATIONES.

16. *Fila trium patiuntur atra.)* Clotho, Lachesis, Atropos, sorores tres mortalium vitam et fata regere superstitiosis veteribus creditæ: prima colum gestare pensumque velut materiam vitæ hominum: altera nere, ac stamen ducere seu atrum seu album prout bonæ vel mala dispensantur: tertia denique filum abrumpere, vitæque terminum definire. Hinc nomen vel e partienda vita, vel a non percendo per antiphrasim. Quid igitur Scaliger in Horatium excandescit quod *atra* dicat *fila*, vitæ lucisque seriem trahentia, quæ candida potius, inquit ille, dici oportuit? At enim Ovid. in Ibin, de Clotho:

Nevit et infesta stamina pulla manu.

Ego vero *atra fila Sororum* interpretor fila Parcarum, quæ atræ morti præsunt, ipsæque dicuntur atræ, Erebo et Nocte videlicet natæ, ex Tullio 3. de Natura Deorum n. 44.

17. *Cedes coemtis saltibus.)* Tandem amoena villa, nemus, ædes opulentæ ac splendidæ sunt deserenda ac heredi relinquenda.

18. *Tiberis lavit.)* Alluit, rigat, humectat, ex Prisciano: pro, *lavat*, dixere passim veteres *lavere* et *lavare*. Non. Marcell. Ennius. *lavere lacrymis vestem sordidam.* Virgil. Georg. 3.

lavit ater vulnera sanguis.

21. *Inacho.)* Is Argivorum primus rex, floruit temporibus Abrahæ et Isaac ejus filii, circa annum mundi bis millesimum centesimum. Virgil. Æneid. 7. v. 371.

Et Turno si prima domus repetatur origo,
Inachus Acrisiusque patres.

23. *Sub dio moreris.)* Sive tam pauper fuerit, ut sine lare, sine foco, sine tecto, sub dio et aperto cœlo maneas et cubes, nihilominus te prædam Orcus suam faciet: a morte victus, o Delli, victima Plutoni mactaberis: *victis hostibus victima proprie caeditur.* Festus.

Ovid.

Victima quod dextra cecidit victrice vocatur:
Hostibus a victis hostia nomen habet.

24. *Nil miserantis Orci.)* Tullius 3. de Nat. Deor. num. 43. *Age porrò, Jovem et Neptunum Deum numeras. Ergo etiam Orcus, frater eorum, Deus, Et illi qui fluere apud inferos dicuntur, Acheron, Cocytus, Styx, Phlegeton: tum Charon, et Cerberus Dii putandi.* Quem vero nil miserantem hic appellat, illacrymabilem dicet Od. 14. seq. Virgil. Georgic. 4. v. 489.

Ignoscenda quidem, scirent si ignoscere Manes.

Est et proverb. *Orco implacabilior.*

25. *Omnes eodem cogimur.)* Ovid. ad Liviam:

Tendimus huc omnes, metam properamus ad unam.
Omnia sub leges Mors vocat atra suas.

Omnium versatur urna.) Illa nempe fatalis urne, in qua omnium mortalium nomine et sortes conjiciuntur, versentur; atque ut cujusque nomen et sors educitur, ita et mortis praeda existit, fatique legem volens nolens subit. lib. 3. Od. 1. *Omne capax movet urna nomen.*

Virgil. Æneid. 6. v. 432.

Nec vero hae sine sorte datae, sine judice sedes;
Quaesitor Minos urnam movet.

27. *Nos in aeternum exilium impositura cymbae.)* Sors educta vitæ finem imponit, ex hoc orbe ablegat animam in perpetuum, atque ad inferos transmittit, traducente eam per Acherontem fluvium Charonte in sua navicula, de qua Propertius.

Scandenda est torvi publica cymba senis.

Vide lib. 1. Od. 4. et hujus lib. Od. 14.

28. *Exilium.)* Sunt qui legant *exitium*. Exules, inquit Nonius Marcellus, dicuntur extra solum. Virgil. Georg. 3.

Longèque ignotis exulat oris.

Et post:

Regnis excessit avitis.

AD XANTHIAM PHOCEUM,

ODE IV.

Ancillam ab eo sine nota posse adamari.

Ne sit ancillae tibi amor pudori,
Xanthia Phoceu: prius insolentem
Serva Briseis niveo colore
Movit Achillem:
Movit Ajacem Telamone natum
Forma captivae dominum Tecmessae:
Arsit Atrides medio in triumpho
Virgine rapta;

INTERPRETATIO.

Ne *pudeat te servam diligere, Xanthia Phoceu: ante te Achillem superbum Briseis ancilla perculit candore suo: perculit etiam Ajacem Telamonis filium pulchritudo captae Tecmessae*, licet ejus *dominum*: *Agamemnon* pariter *inter ipsam victoriam adamavit puellam* aris *abstractam*:

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 2. Lib. 1.

1. *Ne sit ancillae, etc.*) Xantiam Phoceum Phyllidis genere servili natæ amoribus irretitum consolatur Horatius: atque heroum exemplis expugnat eam vulgi opinionem, qua servilem conditionem sic aspernantur, ut Plautus Amphitr. scripserit: *Quem Jupiter odit, servum hunc primum facit*: et Romani per ludibrium *ancillariolos* appellabant eos, qui ancillas sectarentur ac diligerent. Hinc dicaciter Martialis lib. 12. Epigram. 58. ad quemdam nomine Alaudam:

Ancillariolum tua te vocat uxor: at ipsa
Lecticariola est. Estis Alauda pares.

2. *Prius insolentem.*) Interpretsri quibusdam placuit: non antea suetum amare; quasi non meminissent Deïdamiæ Lycomedis filiæ, surceptique ex ea Pyrrhi qui Trojæ fatum adolescentulus implevit. Videtur itaque melius. *insolentem* vocari Achillem, id est, ferocem; siquidem ad Pisones scribens Horatius ita vult ut pingatur:

Impiger, iracundus, inexorabilis, acer etc.

3. *Serva Briseis, etc.*) Hippodamia a Patre Brise sic dicta, quæ, Lyrnesso urbe capta, in prædæ partem cessit Achilli victori; cui postea ab Agamemnone erepta grave peperit dissidium, quod Trojæ fatum remoratum est, ut fuse explicui ad finem Odes 15. lib. 1.

Serva.) Jure belli capta, adeoque in servitutem redacta.

Niveo colore.) Colore candido, qui in formosis spectatur. Homerus Junonem λευκώλενον, Virgilius niveos lacertos Veneris, Propertius niveum Adonia laudat.

4. *Movit.*) Ita quidem, ut ob eam sibi præreptam a bello recesserit, vixque, ut alibi diximus, redierit. Homer. Iliad. 2. Ovid. Epist. 3. quæ est Briseidis ad Achillem. Vide et Dictyn Cretensem lib. 2. ubi scribit: *Lyrnessum ab Achille paucis diebus pugnando captam: et propere inde expugnatam Pedasum Lelegum urbem; ubi rex Brises: abductamque filiam regis Hippodamiam.* Dares autem Phrygius ita describit: *Achillem pectorosum, ore venusto, membris valentibus et magnis, bene crispatum, clementem, in armis acerrimum, vultu hilari, largum, dapsilem, capillo myrtee.* Briseidam porro *formosam alta statura, candidam, capillo flavo et molli, superciliis junctis, oculis venustis, corpore aequali, blandam, affabilem, verecundam, animo simplici, piam.*

5. *Movit Ajacem Telamone natum, etc.*) Dyctis citatus, *Ajax*, inquit, *Telamonius iter ad Phrygas convertit, ingressusque eorum regionem, Teuthrantem dominum locorum solitario certamine interficit, ac post paucos dies expugnata atque incensa civitate, magnam vim praedae trahit, abducens Tecmessam filiam regis.* Et postea: *Ajaci ob egregia laborum ejus facinora, Teuthrantis filiam Tecmessam concedunt Graeci: scilicet reliquam praedam inter se partientes.* Dares item cit. ita describit: *Ajacem Telamonium valentem, voce clara, capillis nigris, in hostem atrocem.*

Ovid. lib. 3. de Arte amandi:

Odimus et moestas: Tecmessam diligat Ajax.
. . . .
Scilicet Ajaci mulier moestissima dixit;
Lux mea; quaeque solent verba juvare viros.

7. *Arsit Atrides, etc.*) Agamemnon Atrei ex Ærope, vel ex Plisthene, ut scribunt alii, filius, Mycaenarum et Argivorum rex, Graecorum in expeditione Trojana summus imperator, in ipso urbis excidio, media in victoria, Cassandrae

Barbarae postquam cecidere turmae
Thessalo victore; et ademtus Hector
Tradidit fessis leviora tolli
Pergama Grajis.
Nescias an te generum beati
Phyllidis flavae decorent parentes;
Regium certe genus: et Penates
Moeret iniquos.

INTERPRETATIO.

posteaquam Phrygiae cohortes profligatae Thessalico victore fuerant, *Hectorque interemptus pertaesis Graecis dimisit Trojam everti facilem. Quid si genero tibi aureae Phyllidis parentes opulenti decus afferant? Origo profectò regia* est; *et* quidem *infestos Penates lamentatur.*

ANNOTATIONES.

Priami filiæ amore incensus captusque, in prædæ partem eam depoposcit, quæ tamen rapta ab Ajace Oileo et vitiata fuerat in ipso Minervæ templo. Hinc Virgil. Æneid. 2. v. 403.

Ecce trahebatur passis Priameia virgo
Crinibus a templo Cassandra adytisque Minervae.

Dictys Cretensis lib. 5. *Priamus ad aram Jovis confugit, Cassandra in aedem Minervae, multique ad reliqua Deorum templa... Caeterum Cassandram Ajax Oilei e sacro Minervae captivam abstrahit.... Agamemnoni Cassandra datur, postquam ejus forma captus, quin palam desiderium fateretur dissimulare nequiverat.* Dares jam cit. refert: *Cassandram mediocri statura, ore rotundo, rufam, oculis micantibus, futurorum praesciam*: et paulo post: *Agamemnonem albo corpore, magnum, membris valentibus, facundum, prudentem, nobilem.*

9. *Barbarae postquam cecidere turmae, etc.)* Post victos ac profligatos Trojanos ab exercitu Græcorum, maxime vero ab Achille e Laryssa urbe Thessaliæ oriundo.

Barbarae.) Hoc nomine vocabantur a Graecis omnes aliæ gentes, inprimis autem Phryges et Trojani. Patet ex Dicty Cretensi passim. Plutarch. de audiendis Poetis, disparitatem Græcorum et Trojanorum commemorans ait: *probatam esse Graecorum providentiam, ferociam vero Barbarorum vitiosam:* et paulo post: in potestatem hostium Trojanos viros complures venisse, Achæorum vero neminem: atque illorum nonnullos fuisse hostibus supplices, ut Adrastum, Antimachi filios, Lycaonem, ipsumque Hectorem, qui Achillem de sepultura exoravit: horum vero neminem: *quòd Barbarorum sit supplicem esse in conflictibus, et summittere se ad pedes, Graecorum autem vincere dimicantem aut occumbere, etc.* Itaque vox *Barbarus*, aliquando nihil aliud sonat quam extraneus et peregrinus. Vide Turneb. lib. 9. cap. 18. ubi e Tuscul. 1. n. 85. verba ista: *attante ope barbarica*, de Priamo regno Phrygum florente bene interpretatur, etc.

10. *Thessalo victore.)* Quanquam a Paride jam interfectus erat Achilles, antequam Troja caperetur, is tamen recte victor dicitur, sine quo capi non potuisset, ita volentibus fatis. Vide lib. 1. Od. 15. in fine.

Ademtus Hector tradidit fessis, etc.) Postquam ab Achille peremptus Hector, adeoque Trojanis ademtus veluti suus clypeus, qui solus robore ac virtute singulari Græcos terrebat, ex Homero, *qui stetit stante Ilium*, Senec. Troad. initio. Et postea Chorus ejus sic luget interitum: *columen patriae, mora fatorum, tu praesidium Phrygibus, tu murus eras: humerisque tuis stetit illa decem fulta per annos. Tecum cecidit; summusque dies Hectoris idem patriaeque fuit.*

11. *Tradidit fessis leviora tolli Pergama Grajis.)* Sublato scilicet Hectore jam capi evertique Troja facile potuit a Græcis decennali quamvis obsidione fessis. Virg. Æneid. 2. v. 108.

Saepe fugam Danai Troja cupiere relicta
Moliri, et longo fessi discedere bello.

Et Æneid. 9. v. 555.

Decimum quos distulit Hector in annum.

Leviora tolli.) Translatum ex ultimo Iliados; ubi Priamus sic alloquitur Trojanos de amisso Hectore: Jupiter mihi dolores dedit, filium ut optimum perderem: quod et vos sentietis. *Deinceps enim Achivis faciliores eritis tolli, eo mortuo*, ρηιτεροι γαρ μαλλον Αχαιοισιν δη εσεσθε κεινυ τεθνειωτος εναιρεμεν.

Pergama.) Arces erant Trojanae ex Servio: synecdochicas Trojam ipsam significant.

13. *Nescias an te generum etc.)* Per prolepsin ingeniose occupat Horatius id quod objici poterat, puellas ante memoratas, licet captivas, e regia tamen stirpe; non ita vero Phyllida: respondet igitur: An vero quis eam homili sorte ac genere credat, quæ tam nobilem præfert indolem? etc.

15. *Regium certe genus.)* Hinc igitur honos tibi et decus accedat, si talem tibi despondeas: ejusque parentes familiam tuam illustrabunt potius quam dedecorent.

Penates moeret iniquos.) Sententiam hanc vulgo jungunt cum præcedenti, eo sensu: Phyllis certe cum suam dolet vicem, regio se ortam genere lamentatur ad servitutem redactam; indeque penates accusat, qui tutelæ suæ fidentem tam miserum in statum labi permiserint. Placuit tamen interpungere, atque sententias separare, non sine aliqua venustate, ut visum est. Suos tamen sit honos antiquitati, Lectori vero judicandi jus atque arbitrium.

Penates.) Qui dicantur, Macrob. lib. 3. Saturn. cap. 4. fuse docet. Hyginus Deos patrios, alii domesticos, quibus in penetralibus domus litari solebat, interpretantur; alii etiam aliter,

Crede non illam tibi de scelesta
Plebe delectam: neque sic fidelem,
Sic lucro aversam potuisse nasci
Matre pudenda.
Brachia, et vultum, teretesque suras
Integer laudo. Fuge suspicari,
Cujus octavum trepidavit aetas
Claudere lustrum.

INTERPRETATIO.

Sic habe non eam infelici de plebecula tibi electam: nec ita fidam, ita quaestus aspernatricem turpi matre gigni potuisse. Caeterum *intactus laudo brachia et faciem et tibias rotundas illius. Noli suspectum habere me, cujus aetas properavit octavum lustrum finire.*

ANNOTATIONES.

17. *Crede non illam tibi etc.*) Nequaquam credenda est e fæce plebis illa, quæ nihil habet sordidum ac vile. Plebejæ animæ lucro sese vendunt ultro ee sponte; meretrices in primis infidae ac perjuræ; lucri vero parquam avidæ lib. 1. Od. 35. *vulgus infidum, et meretrix perjura.* At Phyllis mirum quam *fidelis*, tum quæstui et *lucro aversa.* Honestam igitur educationem generosus animus; nobilis autem institutio originem haud vulgarem indicat certe et arguit.

De scelesta plebe.) Vel, impura, et sceleri pravisque affectionibus ut plurimum obnoxia: vel, infortunata, et paupertatis incommodis ac ludibriis damnata velut et conspurcata. Hinc non abludit quod Plaut. Mostell. Scen. 7. scribit:

Scelestiorem ego annum argento foenori (locando)
Nunquam ullum vidi, quam hic mihi annus obtigit.

18. *Delectam.*) Alii legunt, *dilectam.*

19. *Aversam.*) Alii *adversam*, perinde est, et par utrobique sensus.

Fidelem.) Castitatis amantem, honesti propositi tenacem, quam a fide non facile dimoveas, nec oblato quæstu corrumpas.

20. *Matre pudenda.*) Improbis ee flagitiosis moribus turpificata; vel inope, et abjecta, cujus nomen ae memoria pudorem et verecundiam facere queat. E moribus natales posse ac debere æstimari ostendit Juvenalis Sat. 6. v. 238.

Scilicet expectas ut tradat mater honestos
At alios mores, quam quos habet? Utile porro
Filiolam turpi vetulae producere turpem.

21. *Integer laudo.*) Cæterum, o Phoceu, si laudo tuam illam Phyllidem, noli me arbitrari specie illius captum. *Integer* ego castusque laudo *brachia* torosa et candida, *vultum* speciosum, *suras* teretas, totamque formosam. Itaque ne zelotypus inde fias, neve suspiceris rivalem me tuum quoquo modo esse.

23. *Cujus octavum trepidavit aetas claudere lustrum.*) Nimirum deferbuit ardor ille primus adolescentiæ, nec ita me jam ut olim cruciat amor. Annum aetatis quadragesimum praetergressus æstus illos priores evasi.

24. *Lustrum.*) Ex Varrone, Festo, et aliis dictum a luendo, id est, solvendo; pendebantur enim vectigalia quinto quoque anno. Est igitur annorum quinque spatium; adeoque *lustrum octavum* annos quadraginta *claudit* impletque. Cic. Epist. 2. lib. 6. ad Attic. *Populi autem, nullo gemitu, publicanis, quibus hoc ipso lustro nihil solverant, etiam superioris lustri reddiderunt.* Ovid. in Ibin. sic orditur.

Tempus ad hoc lustris mihi jam bis quinque peractis,

Martial. lib. 4. Epigram. 45.

Ut qui prima novo signat quinquennia lustro,

ODE V.

Coercendus amor intempestivus virginis haud maturae.

NONDUM subacta ferre jugum valet
Cervice; nondum munia comparis

INTERPRETATIO.

NEQUIT *adhuc portare jugum submisso collo, nec assequi officia*

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 9. Lib. 1.

1. *Nondum subacta.*) An amicorum aliquem, an seipsum admoneat Horatius, plane incertum est. Rem vero caeteroqui turpiculam allegoria multiplici contexit ac prope honestavit. Cupidinem virginis intempestivæ indicat per appetentiam uvae nondum maturae. Puellæ vero junioris indolem belle notet per juvencam cum vitulis exultantem in campo, jugum portare aut Venerem sequi adhuc ignorantem.

2. *Munia comparis aequare.*) Onera conjugii sustinere, æqualem operam praestare marito puellula ante pubertatem, nondum viro matura.

Æquare, nec tauri ruentis
In Venerem tolerare pondus.
Circa virentes est animus tuae
Campos juvencae, nunc fluviis gravem
Solantis aestum, nunc in udo
Ludere cum vitulis salicto
Praegestientis. Tolle cupidinem
Immitis uvae: jam tibi lividos
Distinguet Autumnus racemos
Purpureo varius colore.
Jam te sequetur. Currit enim ferox
Ætas: et illi, quos tibi demserit,
Apponet annos: jam proterva
Fronte petet Lalage maritum,
Dilecta, quantum non Pholoe fugax,
Non Chloris: albo sic humero nitens,

INTERPRETATIO.

conjugis, nec sustinere impetum tauri Venerem appetentis. Circa virides agros versatur mens buculæ tuæ, modò fluminibus temperantis molestos Solis *ardores: modò gaudentis colludere cum vitulis inter humidas salices. Cohibe desiderium uvæ acerbæ. Mox Autumnus varietate gratus colore purpureo pinget tibi racemos liventes. Mox curret post te. Nam properat ætas vehemens, atque illi addet annos quos sibi detraxerit. Mox audaci vultu Lalage virum quæret; amata plusquam Pholoe* viros *abhorrens, vel Chloris splendens humero candido,*

ANNOTATIONES.

5. *Circa virentes est, etc.)* Aliud nihil amat aut cogitat virgo ea aetate teneriori, quam ludum cum pueris aut puellis aequalibus. Animusque illius totus est in campis, in lusibus, etc. Sic Terent.

Animus est in patinis.

Horat. lib. 3. Od. 11.

Quae velut latis equa trima campis,
Ludit exultim, metuitque tangi,
Nuptiarum expers, et adhuc protervo
Cruda marito.

9. *Praegestientis.)* Summopere cupientis. Ex Prisciano, et Festo *gestire*, est rem aliquam tam vehementer appetere, ut corporis gestus ejus desiderium exprimentes continere non valeamus.

Tolle cupidinem immitis uvae.) Desine amare, aut saltem concupiscere puellam impuberem, immaturam, atque, ut Varro appellavit, acerbam; utens eadem, qua Poeta noster, metaphora ab uva immiti ducta. Expecta donec aetas idoneam fecerit ac nubilem. Tull. de Senect. n. 53. *uva primo est peracerba gustu, deinde matura dulcescit.*

10. *Jam tibi lividos distinguet, etc.)* Autumnus varietate fructuum abundans, et eorum multiplici diversitate utilis pariter et jucundus, liventes ante immitesque uvas purpureo statim colore pulchras, simul et maturitate gustui dulces facit. Sic tibi paulo post maturam ac tempestivam licebit sectari Lalagen. Imo ipsa aetate jam perfecta virum petet: sicut uva plane matura carpi desiderat.

12. *Purpureo varius colore.)* Is color in racemo propinquam notat maturitatem. Hinc Virgil. *rubentes uvas*, Ovid. *purpureas* laudat: Horatius autem Epod. 2. *certantem purpurae uvam* dixit. Theophrast. de caus. plant. lib. 3. cap. 22. *ὅταν ἄρχωνται περκάζειν οἱ βότρυες*, *cum incipiunt uvae nigrescere, seu nigris distingui maculis.* Propert.

Prima mihi variat liventibus uva racemis.

13. *Jam te sequetur.)* Lalage, quae te sequentem modo fugit, deinde vel fugientem te prosequetur, ubi ferventis æstu juventutis agitari cœperit. Quod quidem brevi fiet: *currit enim ferox aetas*, labitur celeriter, imo *volat*, ut ait Tull. Tusc. 1. num. 76.

Ferox aetas.) Juventus, quæ valens, acris, ardens, vehemens, petulans, elata, superba, ac nisi libidinis stimulos tum maxime prurientis virtute fregerit, etiam ferox, indomita et impotens. Apage vero Cruquium dubitantem numquid transposita sint epitheta ista; ut legendum sit: *aetas fugax* et *Pholoe ferox.*

14. *Illi quos tibi demserit, apponet annos.)* Dum tu annis decrescens et imminueris viribus, illa crescet atque augescet. Tu enim ab ætate perfecta vergis ad senium: illa ad annorum ætatisque firmitatem quam nondum attigit, properat.

16. *Lalage.)* Eam ipsam ætatis flore decoram laudat. lib. 1. Od. 22. quo patet Oden istam ab Horatio post hanc esse scriptam.

17. *Dilecta quantum, etc.)* Cum vero Lalage juventutis pariter ac formæ perfectionem adepta fuerit, tum certe multos amatores habebit, quot nunquam *Chloris* pulcherrima, vel speciosa *Pholoë* Chloridis filia, quæ tamen eo diligitur amplius, quo magis amantes fugit aspera et repellit. De hac Cyro adamata, ipsumque spernente; lib. 1. Od. 33.

Ut pura nocturno renidet
Luna mari, Cnidiusve Gyges:
Quem si puellarum insereres choro,
Mire sagaces falleret hospites
Discrimen obscurum, solutis
Crinibus, ambiguoque vultu.

INTERPRETATIO.

non secus ac Luna clara micat in mari, aut Gyges Cnidius: quem si misceas cœtui virginum, advenas maxime perspicaces deciperet incerta differentia, passis capillis, dubiaque facie.

ANNOTATIONES.

19. *Ut pura nocturno renidet Luna mari.*) Tam nitens, quam Luna nullis infuscata nebulis, sudo cœlo, noctu splendet ac mari navigantibus formosa apparet.

20. *Cnidiusve Gyges.*] Velut etiam formosus ille puer Gyges, virginea specie inclytus, oriundus e Cnido urbe Cariæ maritima, hodie *Capo di Chio*: obi Veneris effigies valde celebris. Vide lib. 1. Od. 30. formosos olim pueros in deliciis fuisse, vel e Virgil. Bucol. notum. Eclog. 2.

Formosum pastor Corydon ardebat Alexin,
Delicias domini.

21. *Quem si puellarum insereres, etc.*] Gygis nempe vultus levis, tener, candidus, venustus, adeo virginis speciosæ pulchritudinem refert, ut vix internosci queat, *si puellarum choro inseratur*: puellam etenim non puerum Gygen affirmaveris.

22. *Falleret hospites.*) Nos quidem cives, qui eum cognoscimus, forte non falleret Gyges: hospites autem ac peregrini nequaquam a puellis puellum hunc discernerent. Tam enim *obscurum* est *discrimen.*

23. *Solutis crinibus.*) Prolixis et passis, more scilicet virginum; at contra nuptæ capillos religabant.

24. *Ambiguoque vultu.*) Ut sexum non distinguas. Sic Juvenalis Sat. 15. v. 137. de pupillo a Tutore defraudato:

Cujus manantia fletu
Ora puellares faciunt incerta capilli.

Ovid. Metam. 8. Fab. 4.

Talis erat cultu facies, quam dicere vere
Virgineam in puero, puerilem in virgine posses.

Idem lib. 9. Fab. 12.

Cultus erat pueri: facies, quam sive puellae,
Sive dares puero; fieret formosus uterque.

Auson. Epigram. 105.

Dum dubitat natura marem faceretne puellam;
Factus es, o pulcher, pene puella, puer.

AD TIT. SEPTIMIUM,

ODE VI.

Apud amoenum Tiburtinae vel Tarentinae regionis secessum tandem cum eo quietam degere senectutem exoptat.

SEPTIMI: Gades aditure mecum, et
Cantabrum indoctum juga ferre nostra, et
Barbaras Syrtes, ubi Maura semper
Æstuat unda:
Tibur Argaeo positum colono,
Sit meae sedes utinam senectae,
Sit modus lasso maris, et viarum,
Militiaeque.

INTERPRETATIO.

O SEPTIMI perrecture mecum ad Gades et Cantabros nobis servire nescios, atque ad Syrtes feras, ubi mare Mauritaniae nunquam non fervet: faxint Dii ut Tibur ab *Argivo colono conditum, meae sit domicilium senectutis: sit requies pertaeso maris, itinerum.*

ANNOTATIONES.

Metrum est idem quod supra Od. 2. Lib. 1.

1. *Septimi.)* Tit. hic Septimius, Romanus Eques, Poeta etiam Lyricus et Tragicus, cum Horatio diuturna familiaritate conjunctus, imo et commilito. Hujus meminit lib. 1. Epist. 3. 5. 9. fertur et Augustus ad Horatium ita de eo scripsisse: *tui qualem habeam memoriam poteris ex Septimio nostro cognoscere, etc.*

Gades aditure mecum, etc.) Hoc Interpretes huc usque fere omnes intellexerunt de magna Horatii Septimiique consensione: quasi paratus esset alter alteri comes ire ad ultimas usque orbis plagas: quemadmodum Catullus Carm. 11. Furium et Aurelium sibi spondet comites, *sive in extremos penetrarit Indos, etc.* Et Propertius lib. 1. Eleg. 6. Tullo sese offert, ut cum eo *Riphaeos etiam montes* superare non vereatur, et *Ægaeo ducere vela mari.* Cruquius autem opinatur hæc ab Horatio scripta, *cum Augustus esset in expeditione Cantabrica, quinto vix anno peracta, quo Septimius Eques invitabat Horatium,* inquit ille; non male quidem ariolatus: melius forte tamen, quando Cæsar expeditionem illam moliebatur, et cum ad eam Horatius pariter ac Septimius sese accingerent. De *Gadibus* supra, Od. 2. v. 11.

2. *Cantabrum.)* Cantabri Hispaniæ Tarraconensis populi ad Oceanum Borealem, qui et inde Cantabricus vocatus: hodie *Biscaja.*

Indoctum juga ferre nostra.) Sera nempe *domitum catena*, ut ait Od. 8. lib. 3. ab Augusto tandem, sive ab Agrippâ Augusti auspiciis Cantabri devicti sunt: testes Sueton. Octav. cap. 20. et 21. Dio lib. 51. et sequ. Strabo lib. 3. etc. Flor. lib. 4. cap. 12. *duae validissimae gentes Cantabri et Astures immunes Imperii agitabant. Cantabrorum altior et magis pertinax in rebellando animus, qui non contenti libertatem suam defendere, proximis etiam imperitare tentabant, etc.* Cæsi vero fugiunt *in eminentissimum Vinnium montem, quo maria prius Oceani, quam arma Rom. ascensura esse crediderant:* et paulo post: *ipse praesens hos deduxit montibus; hos obsidibus astrinxit; hos sub corona jure belli venumdedit, etc.* Sil. Ital. *Cantaber ante omnes hyemisque aestusque famisque invictus.* Observandum porro, ita sub jugum mitti solitos olim victos hostes: hastæ duæ interjecto spatio in terram defigebantur, tertia superimposita, atque hinc et inde alligata. Sub hanc igitur inermes et discincti transire coacti, jugum subire, victique esse censebantur. Vid. Tit. Liv. lib. 9. cap. 6. ubi Rom. Coss. et legiones turpiter ad furculas Caudinas sub jugum mittuntur.

3. *Barbaras Syrtes.)* Inhospitas, inacessas, sævas ob æstus ac motus maris dubios.

Ubi Maura semper aestuat unda.) Ubi mare Mauritaniæ seu Africae crebris æstuariis fervet, vadosum passim et scopulosum. Vide Plin. lib. 2. c. 97. et Epod. 9. sub finem; ibique annot.

5. *Tibur Argaeo, etc.)* Detur utinam mihi laetam agere senectutem apud Tibur Latii oppidum aedificatum a Tiburno Argivo: ibique quietem nancisci, post labores ac tædia navigationis itinerum ac militiæ. Tiburtina sua villa in primis se delectari jam indicavit lib. 1. Od. 7. et 18. Vide ibi annot.

7. *Lasso maris et viarum militiaeque.)* Ex Suetonio etc. bellicam in Cantabros expeditionem suscepit Augustus devicto jam Antonio: in bellis antecedentibus militaverat Horatius, ut patebit ex Ode sequenti: ad hoc etiam, ut dixi, sese accingebat: Deos itaque rogat ut sibi fortunatam dent quietem et senectam postquam eas iterum ærumnas exantlarit.

Unde si Parcae prohibent iniquae,
Dulce pellitis ovibus Galesi
Flumen, et regnata petam Laconi
Rura Phalanto.
Ille terrarum mihi praeter omnes
Angulus ridet: ubi non Hymetto
Mella decedunt, viridique certat
Bacca Venafro:
Ver ubi longum, tepidasque praebet

INTERPRETATIO.

que, et belli. Hinc vero si Parcae me arcent improbæ, adibo fluvium Galesum ovibus pelle copertis jucundum, agrosque ubi rex fuit Phalantus Lacedæmonius. Illa mihi regio prae caeteris placet; in qua mel cum Hymettio, et olivae cum Venefranis bonitate *contendunt. Illic ver diuturnum; et*

ANNOTATIONES.

9. *Unde si Parcae prohibent.*) Quod si fatis ita volentibus, non liceret apud Tibur conquiescere; apud Tarentum saltem detur mihi secedere, ubi Galesus leniter fluit, rigatque istam regionem Calabriæ, in qua pascuntur oves exquisito vellere ac lana, etc.

10. *Pellitis ovibus.*) Vel eximias pelles eximium vellus habentibus, per antonomasiam: vel potius quæ ob lanam præ cæteris exquisitam adversus aëris injurias integuntur pellibus, ad conservationem excellentis earum velleris, tenuioris, mollioris; neve illud inquinetur. Hinc Plin. *tectas*, Varro et noster *pellitas* nuncupat Tarentinas illas oves, quas et Græcas alii vocant. Vide Columell. lib. 7. cap. 4. *Graecum pecus, quod et Tarentinum plerique nominant, nisi cum domini praesentia est, vix expedit haberi, etc. ex omnibus est mollissimum etc.* Polybius μαλακα προβατα similiter appellat. Varro rei rust. lib. 2. cap. 2. ad finem: *pleraque similiter faciendum in ovibus pellitis, quae propter lanae bonitatem (ut sunt Tarentinae et Atticae) pellibus integuntur, ne lana inquinetur, quo minus vel infici recte possit, vel lavari ac parari. Harum praesepia ac stabula, ut sint pura, majorem adhibeant diligentiam, quam hirtis;* id est, cæteris ovibus, quæ et hirtæ, et montanæ, et soloces dicebantur, etc. Plin. lib. 8. cap. 47. *Ovium summa genera duo, tectum et colonicum: illiud mollius, hoc in pascuo delicatius; quippe cum tectum rubis vescatur:* (colonicum vero solo gramine) *operimenta eis ex Arabicis praecipua.*

Galesi flumen.) Quidam legunt *Galesum:* Sic et lib. 4. Od. 4. *Metauri flumen*, ubi plures tamen *Metaurum flumen.* Galæsus vel Galesus, hodie *Galaso*, Calabriæ fluvius agrum Tarentinum rigat, ac in Sinum defluit lento cursu; umbris arborum, et pascuorum copia circum amœnos. Hinc Proper. Lib. 2. Eleg. 34. v. 67.

Tu canis umbrosi subter pineta Galesi.

Et Virgil. Georgic. 4. v. 126.

Quo piger (al. niger) humectat fluventia culta Galesus.

11. *Regnata petam Laconi rura Phalanto.)* Virgil. Æneid. 3. v. 4.

terra regnata Lycurgo.

et Æneid. 6. v. 793.

regnata per arva Saturno.

Sic Tull. pro Muræna: *pugna cum rege commissa est et summa contentione pugnata.* Porro sensus Horatii est hic: si negetur mihi secessus Tiburtinus, ibo Tarentum; quam urbem Taras Neptuni filius olim condiderat, Phalantus autem Lacedæmonius cum Partheniis Sparta profectis et sedes quærentibus instauravit, ibique regnavit. Justin lib. 3. ubi *Partheniae vocati cum ad annos triginta pervenissent, metu inopiae . . . ducem Phalantum assumunt filium Araci . . . ad sedes inquirendas proficiscuntur.. tandem in Italiam delati, occupata arce Tarentinorum, et expugnatis veteribus incolis, sedes ibi constituunt, etc.* Vide et Pausan. lib. 10. in Phocaicis.

14. *Angulus.*) Scilicet urbs ea Calabriæ in extrema peninsula sita est ad maris litus.

Ubi non Hymetto mella decedunt.) In Tarentina regione mel optimum est, nec bonitate concedit ei quod provenit apud Hymettum, huncque Atticæ regionis collem excellentia sua celebrem toto orbe fecit: sicut et Hybla Siciliam pariter melle inclytam reddidit.

15. *Decedunt.*) De via decedit qui honorem alicui defert. et primas fatetur deberi.

Viridique certat bacca Venafro.) Ibi quoque crescunt olivæ Venafranis adeo non deteriores, ut cum eis de excellentia contendant et certent.

Certat.) Virgil. Eclog. 5. v. 8.

solus tibi certet Amyntas.

16. *Venafro.*) Urbs hæc Campaniæ in Samnii confinio sita, olearum optimarum laude praecelluit. Plin. lib. 15. cap. 2. *principatum in hoc quoque bono (oleo) obtinuit Italia toto orbe, maxime agro Venafrano, etc.* Martial. l. 12. Epigr. 64. *uncto Corduba laetior Venafro.* Et lib. 13. Epigr. 101.

Hoc tibi Campani sudavit bacca Venafri.

17. *Ver ubi longum.*) Ubi verna temperies perdurat. Ita Servius explicat Virg. Georg. 2. v. 149. *hic ver assiduum;* citatque hunc locum Horatii.

Tepidasque praebet Jupiter brumas.) Hybernis etiam mensibus nulla ibi est aëris inclementia. *Bruma*, solstitium hybernum, quod sic Ovid. explicat Fast. 1.

Bruma novi prima est, veterisque novissima Solis.

Jupiter brumas: et amicus Aulon
Fertili Baccho minimùm Falernis
Invidet uvis.
Ille te mecum locus, et beatae
Postulant arces: ibi tu calentem
Debita sparges lacryma favillam
Vatis amici.

INTERPRETATIO.

hyemes temperatas dat Jupiter: atque Aulon abundanti vino ferax nequaquam desiderat racemos Falernos. Terra hæc et fortunatæ arces me tecus exoptant. Illic tu cineres tepidos familiaris poetæ justo luctu prosequeris.

ANNOTATIONES.

18. *Et amicus Aulon fertili Baccho, etc.*) Est et proximus collis Aulon, in quo vinum provenit Falerno minime inferius; proindeque non ei invidet, a quo superari nequaquam timet. In agris Tarentinis vinum crescere generosum, testis Plin. lib. 14. cap. 6. ubi vina recenset exquisita: *verum et longinquiora Italiae ab Ausonio mari non carent gloria, Tarentina, et Servitiana etc.* Martial. lib. 13. Epigram. 125.

Nobilis et lanis, et felix vitibus Aulon,
Det pretiosa tibi vellera, vina mihi.

Strabo lib. 6. Aulonia quasi Vallonia e vicina convalle nominata, inquit: hanc autem urbem ab Aulone monte, vel potius promontorio puto dici, in Tarentino tractu sitam. Porro texus Horatiani ordo hic est: *amicus*, id est, vicinus Tarento *Aulon, fertili Baccho gaudens, minimùm Falernis invidet uvis.* Vel: Auloo fertili Baccho amicus minimùm Falernis, etc. Sic apud Tibull. dicitur,

Bacchi cura Falernus ager.

21. *Ille te mecum locus, etc.*) Tam lætus et amœnus videlicet secessus te mecum invitat.

Beatae arces.) Explicant alii: editi colles optimis uvis beati: quia edita quæque loca arces vocantur. Ego malim de urbe Tarento intelligere, ubi fuit arx munitissima, ex Polybio lib. 8. Tit. Liv. lib. 25. *Beatae* vero *arces*, et felix Tarentum satis exprimitur apud L. Florum lib. 1. cap. 18, his verbis: *Tarentus, Lacedaemonium opus, Calabriae quondam et Apuliae, totiusque Lucaniae caput, tum magnitudine et muris portuque nobilis, tum mirabilis situ: quippe in ipsis Adriatici maris faucibus posita in omnes terras, Istriam, Illyricum, Epirum, Achaiam, Africam, Siciliam vela dimittit. Imminet portui ad prospectum maris positum majus theatrum, etc.*

22. *Ibi tu calentem debita, etc.*) Ibi tu mihi justa et extreme persolves officia, cum fatis et vita functus fuero: cremato nempe cadavere, calentibus adhuc cineribus lacrymas impendes, infundes, ac velut immiscebis: mortuum recens amicum luctu prosequeris vatem vates, et decorabis.
Ennius vero contra, et arrogantius paulo:

Nemo me lacrumis decoret: nec funera fletu
Faxit. Cur? Volito vivu' per ora virum.

Miserrimum etenim ac velut infaustum veteribus putabatur, si absque lacrymis humatio fieret, et funebri isto honore privaretur. Virgil. Æneid. 11. v. 372.

Nos animae viles, inhumata, infletaque turba.

Hinc et præficas accersebant olim, quæ luctum facerent. Imo et exiguam ampullam lacrymis plenam urnæ ferali inserebant, sepulchroque inferebant; ut bene Torrentius observavit.

24. *Vatis amici.*) Horatii tui,

ODE VII.

Pompejo Varo felicem ex infelici militia reditum gratulatur.

O Saepe mecum tempus in ultimum
Deducte, Bruto militiae duce,
Quis te redonavit Quiritem
Dis patriis, Italoque coelo,
Pompei meorum prime sodalium?
Cum quo morantem saepe diem mero
Fregi, coronatus nitentes
Malobathro Syrio capillos.

INTERPRETATIO.

O Vare meorum primè commilitonum, mecum frequenter ad extremum diem redacte, Bruto belli principe, ecquis Romanum te reddidit numinibus patriæ, atque Italico aëri? Cum quo non semel bibendo vino interrupi tardantem diem, redimitos habens *crines unguento Syrio nitidos.*

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod supra Ode 9. Lib. 1.

Athenis versabatur Horatius, Philosophiæ dans operam sub Academo præceptore, cum ad militiam est pertractus a Bruto, tum Achaiam atque Athenas tenente, ut ait vetus interpres. Hæc ipse de se testatur Epist. 2. lib. 2. v. 43. et seq. Subinde et Tribunus legioni Romanæ præfuit: quod declarat lib. 1. Sat. 6. v. 48. interfuitque demum ei pugnæ, Philippicis in campis, qua Brutus ab Augusto cæsus tandem ac fusus est. In ea vero militia sodalem habuit Pompejum Varum, qui post cladem Philippicam, non ut Horatius, armis valedixit, sed Brutianis reliquiis, novoque bello se implicuit. Quibus extinctis, salvus tamen rediit Varus: quapropter incolumitatem ei gratulatur Horatius, ac Soteria canit hac Ode, atque ad convivium invitat.

1. *Saepe mecum tempus in ultimum deducte.*) Qui toties vitæ periculum adiisti mecum in eo fatali bello, in quo Cassius et Brutus Julii Cæsaris interfectores adversus Augustum atque Antonium pro libertate publica dimicarunt; sicuti antea Cn. Pompejus contra Jul. Cæsarem.

3. *Quis te redonavit Quiritem.*) Quis te patriæ restituit, vel Deus propitius, vel patronus apud victorem Augustum potens et gratiosus?

4. *Dis patriis.*) Dii patrii vocantur qui singulis præsunt urbibus, suntque illarum propugnatores; atque a civibus honore præcipuo coluntur eximie: ut Mars Romæ; Athenis Apollo et Minerva; Apollo Delphis et Rhodo; Bœotiis Hercules et Bacchus; Juno Carthagini, Samo, Spartæ, Mycenis, Argis; Diana Cretensibus; Venus Cypro, Papho, etc. Vide Alex. ab Alex. lib. 6. cap. 4. Forte Horatius hic Penates Deos intelligit, ut gratuletur Varo quod redux iterum videat suam domum ac Penates. *Extat Quinti Ennii carmen, Deorum continens Penatium nomina, quos patrios alii, Varro Terentius etiam urbanos nuncupat:*

Juno, Vesta, Minerva, Ceresque, Diana, Venus, Mars, Mercurius, Jovis, Neptunus, Vulcanus, Apollo. Cœl. Rhodig. lib. 25. cap. 30.

Italoque caelo.) Cœlum pro aëre et climate poni, constat vel ex hoc Horatii:

Cœlum non animum mutant qui trans mare currunt.

5. *Meorum prime sodalium.*) Vel amicissime: patet ex fine hujus Odes. Vel, cum quo militavi primum: sic ut condiscipulus in Philosophiæ studio videatur fuisse Varus Horatii, et cum eo ad civile bellum Athenis evocatus. Epist. 2. lib. 2. cit. v. 47.

Civilisque rudem belli tulit aestus in arma
Caesaris Augusti non responsura lacertis.

6. *Morantem diem.*) Vel æstivum, reipsa longiorem: vel morari visum præ tædio civilium tumultuum, ac laborantis Reipublicæ, itemque ærumnarum bellicarum, quæ Horatio quidem ad studia literarum Musarumque otium magis quam ad strepitus militares nato graves erant ac molestæ.

7. *Fregi.*) Per intervalla tecum potando rupi; transegi; atque ita sollicitudines ac dolorem fefelli utcunque, pertuli, superavi.

Coronatus nitentes malobathro Syrio capillos.) Floreis quidem coronis inter epulandum solitos uti veteres, ostendimus Od. 38. Lib. 1. unguentis etiam perfudisse caput, notum fere, et ex dicendis patebit. Ab Ionibus primum ad fœminas Rom. delicatiores translatus iste mos coronarum in conviviis, atque unguentorum, maxime vero malobathri, quod et foliatum dicebatur: testis Galenus. Observa porro corollas istas unguentis interdum fuisse delibutas. Athenæus item lib. 15. Plin. lib. 21. cap. 3. *lautissimum*, inquit, *dari coronas e nardi folio, aut versicolores unguentis madidas.*

8. *Malobathro Syrio.*) Malobathrum sive malabathrum, unguentum erat exquisitum e folio, quod gignunt Indicæ paludes, in regione Malabar, et vernacule *bathrum* vel *bethrum* vocant Indi. Nomen hinc factum satis apparet. In Syriam

Tecum Philippos et celerem fugam
Sensi, relicta non bene parmula,
Cum fracta virtus, et minaces
Turpe solum tetigere mento.

INTERPRETATIO

Tecum expertus sum Philippos, et fugam præcipitem, abjecto indecore clypeo; quando virtus debilitata est, et terræ mentum fœde applicuerunt qui minas jactabant.

ANNOTATIONES.

apportabatur ex India: illinc autem Romani mercatores deferebant: unde Syrium Romæ vocabatur. Galen. cit. Dioscorid. Plin. lib. 13. c. 1. lib. vero 12. cap. 26. ita scribit: *Dat malobathron Syria, arborem folio convoluto, arido colore, ex quo paratur oleum ad unguenta: fertiliore ejusdem Ægypto. Laudatius tamen ex India venit. In paludibus ibi gigni tradunt lentis modo* (lenticulæ palustris modo aquis innatare. Dalecamp.) *odoratius croco, nigricans, scabrumque, quodam salis gustu . . . . . ejus sapor nardo similis esse debet sub lingua: odor autem in vino suffervefacti antecedit alios. In pretio quidem prodigio simile est, etc.*

9. *Tecum Philippos, etc.*) Adfui tecum in campis illis prope Philippos orbem Macedoniæ, in Thraciæ confinio, ad Pangæi montis radices: quam Philippus Alexandri Magni pater instauravit, ac de suo nomine appellavit. Ibi nimirum commisso duplici prœlio Augustus atque Antonius Cassii et Bruti exercitus fuderunt, viceruntque eos, qui triumphum ante victoriam et pugnam cecinerant. Vide infra.

10. *Relicta non bene parmula.*) In ea clade fugam suam non dissimulat hic Horatius, insuper et clypei projectionem. Quod ad primum attinet, non caret semper excusatione. Nam fortis est non modo resistere, sed et sapienter fugere ac cedere. Sic Homerus Æneam laudat velut movendi fugiendique peritum, et hanc ei laudem juste dari agnoscit Plato in Lachete. Vide et initium vitæ Pelopidæ apud Plutarch. Alterum vero culpa nunquam vacare creditum est. Unde apud Germanos sacris interdictum erat ei, qui in acie scutum amisisset. Alex. ab Alex. lib. 4. cap. 17. apud Spartanos autem capite luebat. Idem lib. 2. cap. 13. Vide Aristot. lib. 2. Rhetoric. Modestin. Jurisc. lib. 3. de re militari. Hinc teste Ammiano Marcell. lib. 25. paulo post initium, *Epaminondas ille dux inclytus lethaliter apud Mantineam saucius reversus ex acie, scutum sollicite conquirebat: quod cum vidisset propius: lætior vi vulneris interiit; et qui animam intrepidus amittebat, jacturam clypei formidavit.* Quod idem ita refert Justinus lib. 6. *Relatus in castra semianimis Epaminondas, ut vocem spiritumque collegit, id unum a circumstantibus requisivit, num cadenti sibi scutum ademisset hostis: quod ut servatum audivit, allatumque velut laborum gloriaeque socium osculatus est.* Apud Plutarch. Apophtegm. Lacon. Demaratus interrogatus, quid dedecoris et probri sit clypeum abjicientibus; non ita vero galeam aut gladium: respondit, quia hæc sui ipsorum causa sumunt, clypeum autem communis aciei gratia.

11. *Cum fracta virtus.*) Cum Bruti pars, et virtus victa est fatis adversantibus, et Augusto imperium orbis destinantibus. Tum enim in summa rerum desperatione ille apud suos conquestus fertur: *frustra coluisse se virtutem, quae inane esset nomen, et fortunae serviret.* Plutarch. in Bruto. Dio lib. 47. Appian. lib. 4. Tit. Liv. Epitome lib. 124. *C. Caesar et Antonius apud Philippos vario eventu contra Brutum et Cassium pugnaverunt: ita ut utriusque partis cornua dextra vincerent . . . . sed inaequalem fortunam partium mors Cassii fecit, qui cum in eo cornu fuisset quod pulsum erat, totum exercitum fusum ratus, mortem sibi conscivit. Altero deinde prælio victus M. Brutus et ipse vitam finivit, annorum circiter quadraginta; exorato Stratone fugae comite, ut sibi gladium adigeret.* Xiphilinus in Augusto sic rem describit: *Si Brutus cum Antonio decertasset, et Cassius cum Augusto Caesare; ipsi pares inter se fuissent: sed dum Brutum Caesarem imbecillum vicit: Antonius autem Cassio, qui par ei bellicis in rebus noverat, superior fuit; victores quodammodo victi discesserunt, etc.*

Minaces.) Milites Bruti scilicet ac eorum Duces arrogantius jactabant minas in Cæsarianos, quos priori certamine superaverant, tam aperta quidem victoria, ut *castra Caesaris et Antonii, quaeque in castris erant, omnia capta sint: et Caesar ipse mirabiliter salvus evaserit.* Ex Xiphil. loco mox cit. Item ex Appiano lib. 4. civil. bell. Rom. Brutus ipse hostes retrocessisse accipiens, sic illudit: *hi us defessos nos provocantes minime experiri ausi sunt.* Cum autem Cæsarianos intelligeret inedia et fame prope enectos, ac morando citra suorum periculum, conficere vellet, *conquerebantur milites; mulierum more, intra vallum se contineri: excandescebant etiam eorum Duces . . . . hostesque ab exercitu prompto et parato facillime vinci posse existimabant. . . . . tandem exercitus per cohortes, ac deinde per concursus, apertius conqueritur: quid tandem Imperator noster meditatur? in quo nuper victoriam adepti deliquimus? . . . . . Istantibus denique pertinaciter Ducibus ac primoribus Brutus indignatus, eorum temeritati proprioque discrimini assensus est.* Xiphil. ibid.

12. *Turpe solum tetigere mento.*) Id est, victi procubuere, non sine gravi turpitudinis nota, ob priorem arrogantiam, ac minas: at enim meminisse oportebat, quod scribit Cic. ad Attic. lib. 7. Epist. 3. *armorum exitus incertos esse semper; atque, ancipitem fortunam belli.* Pro M. Marcello. Alii explicant *turpe solum*, terram cruore fœdatam, quam qui vulneribus confecti cadunt, dentibus solent apprehendere; aut saltem labra mordicus premere; seu dolore et ira adacti; seu ne quam emittant vocem querelarum, sua virtute et existimatione indignam.

Sed

Sed me per hostes Mercurius celer
Denso paventem sustulit aëre:
Te rursus in bellum resorbens
Unda fretis tulit aestuosis.
Ergo obligatam redde Jovi dapem;
Longaque fessum militia latus
Depone sub lauru mea: nec
Parce cadis tibi destinatis.

INTERPRETATIO.

At velox Mercurius tremebundum me per ostes aëre spisso rapuit; te mare fremens et aestuans retraxit, iterumque ad militiam deduxit. Debitum igitur epulum Jovi persolve: et corpus diuturno fatigatum bello reclina sub mea lauru; neque doliis abstine tibi servatis.

ANNOTATIONES.

Tetigere mento.) Prona in terram facie, in pulvere volutati. Virg. Æneid. 11. v. 418.

Procubuit moriens, et humum simul ore momordit.
Et v. 669. ibid.

Sanguinis ille vomens rivos cadit, atque cruentam
Mandit humum, moriensque suo se in vulnere
versat.

13. *Sed me per hostes Mercurius celer, etc.*) Metaph. Tum vero fuso exercitu nostro, furtim me proripui, ac celeriter fugi, duce Mercurio, qui alatus fingitur et furti Deus. Od. 10. lib. 1. in cujus etiam tutela sunt Docti, qui iccirco *Mercuriales* vocantur, Ode 17. libri hujus. Ingeniosæ porro suæ fugæ alioqoin indecoræ ac turpi colorem dat Horatius, subtractum se discrimini, protectumque a Mercurio, dicens, id nempe fingens sibi accidisse quod Priamo scribit Homerus. Vide Annot. lib. 1. Od. 10. v. 14. quodque Paridi; Od. 15. lib. 1. Item Hectori, quem Apollo pari modo servat *κερι πολλῃ* Iliad. υ. Sic et Virg. Æneam a Neptuno de Achillis manibus ereptum inducit, Æneid. 5. v. 809.

Pelidae tunc ego forti
Congressum Æneam nec Dis nec viribus aequis
Nube cava eripui.

14. *Denso aëre.*) Nube, quæ densstus est aër, Homer. Iliad. 7. de Paride ab impetu Menelai per Venerem exemto: *τον δ' εξηρπας Αφροδιτη, εκαλυψε δ' αρ κερι πολλῃ.*

15. *Te rursus in bellum resorbens, etc.*) Me quidem Horatium paventem Mercurius sublimem rapuit, ac nebula protexit: te vero, Pompei, Martis ardor in nova pericula conjecit, ac recrudescenti bello implicuit, semper intrepidum, ac publicæ libertatis pertinaciter vindicem.

Resorbens unda fretis tulis aestuosis.) Sicut in fretis æstuosis unda recedens iterumque accedens ea resorbet quæ evomuerat, ac in litore reliquerat: sic bellum cæsis Cassio Brutoque quasi profligatum ejecerat te, Vare, non secus ac me, liberumque veluti fecerat; verum exardescens porro tumultus civilis in arma te rursus abripuit. His Horatii verbis non abs re volunt quidam alludi ad prœlium Sexti Pompeii in Siculo freto commissum: adeoque ad illum cum aliis Varum confugisse, post cladem Brutianam; unde tandem salvus ille Romam redierit, et Augusto reconciliatus sit. Æstus illos marinos egregie describit Virgil. Æneid. 11. v. 624.

17. *Ergo obligatam redde Jovi dapem.*) Pro incolumitate ista tua post tot labores et pericula, o Vare, grates Diis persolve, fac sacrum Jovi Servatori, Dapali; de quo M. Cato de re rust. cap. 132. *obligatam dapem*, sacrificium inter discrimina promissum ac votum a Pompejo Varo, interpretari licet, ex Prisciano lib. 7

18. *Longaque fessum militia.*) Multo longiori quam mea, inquit Horatius: nempe sub Cassio et Bruto, deinde sub Sexto Pompejo, in Sicilia: ut dictum est. Ergo tot ærumnis vires exhaustas recrea, epulare mecum, quiesce apud me, *sub lauru mea* tutus: patrocinio meo confisus, adeoque omni deposita sollicitudine. Spondet nempe Varo Horatius forte nondum perfecte ab Augusto veniam consecuto, favorem Mæcenatis, per quem ipse cum illo victore metuendo jam reconciliatus fuerat. Cum enim proscriptione bonorum, cum aliis partes adversas secutis, mulctatus esset, inops rerum coactus est faciendo versus victum quæritare. Quod ita narrat Epist. 2. lib. 2. v. 49.

Unde simul primum me dimisere Philippi,
Decisis humilem pennis, inopemque paterni,
Et laris et fundi, paupertas impulit audax
Ut versus facerem.

Itaque Mæcenatis primum animum demeruit, perque hunc Augusti placare iram aggressus est: et quod scribit ad Pisones v. 414. quanquam alio ibi proposito:

gratia regum
Pieriis tentata modis: ludusque repertus,
Et longorum operum finis.

Quod autem Mæcenas potens esset et idoneus laurus ad averruncandum Augusti fulmen, patet ex Xiphilino cit. qui in Augusto scribit: *Mæcenati tantam a Caesare delatam potestatem in rebus omnibus, ut literas quascunque ad Senatum vel ad alios mitteret, ipse prius legere posset, et ex eis quae vellet immutare.* Et postea: *Caesari Mæcenatem profuisse tum caeteris in rebus, tum vero quoties vehementius irascebatur, quod ejus iram leniebat: et quod in multos alioqui mortis dicturus sententiam, a Mæcenate correptus, nemine capitis condemnato statim surrexerit, etc.*

Oblivioso levia Massico
Ciboria exple: funde capacibus
Unguenta de conchis. Quis udo
Deproperare apio coronas,
Curatve myrto? Quem Venus arbitrum

INTERPRETATIO.

*Polita vasa reple Massico oblivionem malo*rum *afferente, et unguenta de amplis vasis effunde Quis vero texet diligenter corollas ex apio humido vel myrto? Ecquem potandi*

ANNOTATIONES.

21. *Oblivioso levià Massico ciboria exple.)* Large pota vinum e Campania melioris notæ, quod oblivisci faciat ærumnas priores, omnemque mentis ægritudinem deteregeat et discutiat. De *Massico* Ode 1. lib. 1. *exple*, vel imple, vel exhauri et sicca scyphos et calices. Utrumque enim significat ea vox, apud Ennium, Terent. Donat. Nonium Marcellum.

22. *Ciboria)* Vasa seu pocula satis capacia. Ex Athen. l. 3. et l. 11. cap. 7. quem in locum Casaubonus ita scribit: *Graecis peregrinum poculum opinor et nomen, etsi potest videri derivatum, unde et κιβωτος. Sed constat in Ægypto primùm coepta fieri ciboria ex Ægyptiae fabae ciboriis, deinde ex alia materia, figura eadem. Hesychius diserte, Κιβωριον Αιγυπτιον ονομα πι ποτηριο. Ecclesia usufecit suum hoc nomen, etc.* Dalecamp. In Athen. cit. τα κιβωρια et κιβωτια, id est, arculas in hujus fabæ capite vocabant eos loculos, quibus semen continetur: inquit. Fabae istius descriptionem hic attexere non pigebit. *In Ægypti lacubus et stagnantibus aequis faba nascitur, scapo amplissima, longitudine ad cubitos quatuor surrecto, digiti crassitudine, arundinaceo, molli, non geniculato, qui totus rimis intrinsecus pertusus, atque distinctus est, ut in lilio. Huic insidet caput rotundo vesparum favo simile. Fabae in singulis veluti nucamentorum loculis aliquantulum prominent, ad summum numero triginta. Flos duplo major quam papaveris, rosae colore. Extat caput super aquam. Singulis fabarum plantis adnascuntur folia magnitudine pilei Thessalici, quorum caulis idem qui fabarum, etc.* Ex Theophrasto apud Athen. init. lib. 3.

Funde capacibus unguenta de conchis.) Ne quid hilaritati desit, adhibe et unguenta copiose quidem. Vide supra Annot. ad v. 7. hujus Odes. Item quæ postea mox.

23. *Conchis.)* Vel accipe pro quolibet vase et alabastro: vel simpliciter intelige reposita pridem in *conchis unguenta*, quæ sunt odorum permistio cum oleo vel balsamo, ad delicias, vel ad sanitatem etiam corporis. Vide Coel. Rhodig. lib. 27. cap 16. Cur autem in compotationibus ungerent caput veteres, explicatur apud Athenæum lib. 15. cap. 13. nempe quod *vini vim imbecilliorem fore crederent, si eo pacto veluti dilueretur, etc.* De unguentorum luxu et mollitie, Plin. lib. 13. cap. 3. et Plutarch. Apophthegm. Lacon. ubi scribit: *unguentariis aditum Spartae praeclusum a Lycurgo, unguentaque velut corruptelam et perniciem omnino proscripta atque amandata.* Cœl. Rhodig. cap. 24. lib. 27. Ex Xenophonte et Socrate, refert; cum bellariis corollisque in secundas mensas venisse unguenta profligatia congrua moribus atque impudicis.

23. *Quis udo deproperare apio, etc.)* Ad famulum hæc. Quis protinus texet nobis corollas ex apio vel myrto, quibus ex more inter epulas caput exornemus? *Udo*, vel recenti, vel potius quod humidis in locis crescit affatim et colligitur. De *myrto* lib. 1. Od. 38.

24. *Apio.)* Plin. lib. 20. cap. 11. *Apio gratia vulgò inest. Namque rami largis portionibus per jura innatant, et in condimentis peculiarem gratiam habent. Honos ipsi in Achaja coronare victores sacri certaminis Nemeae.* Haec posteriora addit idem Plin. lib. 19. cap. 8. Vide Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 8. Athenæus lib. 15. cap. 10. inter flores coronarios apium ita recenset ex Pherecrate: *Age tu qui malvam intueris, hyacinthum spiras, melilotum loqueris, rosas distractis labiis rides, amaracum oscularis, dimoto corpore apium oles, cosmosandalum incedis, vinum affunde, et acclama tertium Paeana, ut est lege sancitum.* Sunt qui apio dicant ebrietatem impediri, quocirca veteres eo se coronarent in conviviis. At repugnant Botanici Doctores: id vero hederæ quidem, non apio tribuunt.

25. *Quem Venus arbitrum dicet bibendi?)* Quis erit et fiet convivii Rex, jactu Venereo in talis felici? Horat. Od. 4. lib. 1. *nec regna vini sortiere talis.* Vide et quæ ibi enunciavimus. Ad intelligendum sensum Horatii duobus istis locis observa 1. In compotationibus veterum creari solitum Regem, a quo poculorum leges aliaque in convivio observanda præscriberentur: eum porro Græcis appellatum συμποσιαρχην, βασιλεα, στρατηγον; Latinis autem convivii Dictatorem, Plaut. Modimperatorem, Varro. Arbitrum, Horat. Vulgo convivii Magistrum, Regem, Ducem, Symposiarchum. Strategum etiam dixit Plautus, et Dictatricem. 2. Consuetum id sorte fieri, et quidem talorum vel tesserarum summo jactu, qui *Venus* dicebatur: eratque cum tali quatuor diversa facie cadebant: in tesseris autem quando ter *senarius* contingebat. De his ludis plura ad Persii Sat. 5. annotavimus. Vetus Interpres hic ita scribit: *αρχιποσιαν significat, id est, tesserarum jactu datum in bibendo primatum. Veneris autem jactus laetissimus dicitur, qui numerum habet ter senarium.* Ubi cave ita legas, ne vero male, *tricenarium*, cum insanientibus Librariis quibusdam

Dicet bibendi? Non ego sanius
Bacchabor Edonis: recepto
Dulce mihi furere est amico.

INTERPRETATIO.

magistrum creabit Venus? Ego certe non moderatius agam quam Edoni. Nam et *mihi suave est insanire, amico recuperato.*

ANNOTATIONES.

Acronis, Porphyrionis et aliorum. Quod optime sensit pridem et correxit Hadrianus Junius, Animadvers. Hesychius *τρὶς ἓξ νενικηκέσι βόλοι*. Quo pertinet etiam proverb. *ἢ τρὶς ἕξ, ἢ τρεῖς κύβοι*, cujus et meminit Jul. Pollux lib. 9. cap. 7. Id est, felix vel infelix jactus, senio, vel canis, seu: tres senarii, vel tres unitates. Nam *κύβος* idem sonat interdum quod *μονάς*, sive, *κύων*, et *χῖος*; quod fefellit nonnullos male feriatos Interpretes. De talis autem Lucian. in amoribus; *μηδένα ἀστράγαλον πεσόντα ἴσῳ σχήματι καλεῖσθαι Ἀφροδίτην*.

Venus.) Is jactus dicebatur et Basilicus. Plaut. Curcul. Act. 2. Scen. 3. Vide Eustath. ad Iliad. ψ. et Odyss. ω. Cic. de Divinat. 1. et 2. Martial. lib. 14. Epigramm. 11. Propert. lib. 4. Eleg. 9. Isid. Origin. lib. 18. cap. 65. et 66. etc.

25. *Dicet.)* Designabit, praeficiet, decernet, creabit velut addicto. Solemne verbum Juris.

Arbitrum bibendi.) Is convivii moderator ubi creatus erat, pro arbitrio condebat leges: quales expressas legere est apud Lipsium, antiq. Lect. lib. 3. capite unico. Unde et multa ad rem praesentem spectantia hausimus: ergo et haec accipe. Quindecim illic statuta praescribuntur; quorum praecipua sunt ista:

Vinum purum putum puer infundito.
A summo ad imum more majorum bibunto.
Decem cyathi summa potio sunto.
Musis nonum, decumum Apollini libanto.
Dominam si quis habessit, indicium facito.
Rixae, clamor, contentio ad Thracas
ablegantor: eorum vicem carmen,
aliudve quid Musaeum proferunto, etc.

Non ego sanius bacchabor Edonis, etc.) Adeo me afficit ac velut extra me rapit ingens laetitia ob receptum praeter spem Pompejum Varum mihi dilectissimum, ut mihi temperare nequaquam possim; nullumque gaudio modum adhibere queam. Itaque desideratissima illius praesentia fruens totum me hilaritati tradam. Hinc et bibam largius, et saltabo, et discurram instar bacchantium: et quamvis *furere* et insanire videar, hoc enim *dulce* mihi futurum est.

27. *Edonis.)* Edon Servio, Edonos Plinio lib. 4. cap. 11. Mons Thraciae, a quo Thraces Edoni vel Edonii: Bacchus etiam Edonius, Bacchantes quoque Edonides et Edonae cognominantur. Propert.

Nec minus assiduis Edonis fessa choreis
Concidit.

Porro tum Edoni, cum Thraces universi bibacitate ac petulantia famosi noscuntur. De quibus et supra ad Od 27. lib. 1.

Natis in usum laetitiae scyphis
Pugnare Thracum est.

A BARINEN,

ODE VIII.

Juranti licet ei non esse cur credatur, siquidem amantium perjuria a Diis non plectuntur.

Ulla si juris tibi pejerati
  Poena, Barine, nocuisset unquam:
Dente si nigro fieres, vel uno
    Turpior ungui;
Crederem. Sed tu simul obligasti
  Perfidum votis caput, enitescis
  Pulchrior multo, juvenumque prodis
    Publica cura.
  Expedit matris cineres opertos

INTERPRETATIO.

O *Barine, si quae tibi punitio aliquando contigisset, ob fidem violatam: si deformior esses effecta atro dente, vel ungue uno; crederem. Verum statim ac promissis fallacibus caput obstrinxisti, longe formosior splendes, fisque adolescentium communis sollicitudo.* Ergo *juvat fraudare sepultos cineres genitricis,*

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 2. Lib. 2.

1. *Ulla si juris.*) Si non impune toties fregisses fidem, si vel semel pœnam inde aliquantulum pertulisses, atque ultores perjuriorum Dii tantulo deformiorem effecissent, dente vel ungue uno denigratam; (quo quidem gravius nihil accidere tibi posse existimo) tibi juranti, Barine, crederem, ratus nimirum formidaturam te deinceps ulterius mulctari, si iterum pejeraris. Alii interpretantur *crederem* vindices adesse Deos fidem violantibus. Ea nempe apud antiquos inoleverat opinio mentientes quadam parte corporis illico pœnam ferre, seu pustulam naso aut lingua, seu notam vultu, oculis, dentibus, manibus, alibive, nigram ac deformem etc. Hinc Theocrit. Idyll. 9.

μηκετ' επι γλωσσας ακρας ολοφυγονα φυσῃς.
nec amplius in lingua extrema postulam produxeris. Et Idyll. 12.

εγω δε σε τον καλον αινων,
ψευδεα ρινος υπερθεν αραιας ουκ αναφυσω.
Ego vero te pulchrum praedicans, mendacia super summum nasum non produxero; id est, nihil falsi edam. Hinc Ovid. Amor. 3. Eleg. 3. de amica quæ pejeraverat, velut admirans ait:

Esse Deos, credamne? Fidem jurata fefellit:
Et facies illi quae fuit ante, manet.
Quam longos habuit nondum perjura capillos,
Tam longos postquam numina laesit, habet.
Candida candorem roseo suffusa rubore
Ante fuit; niveo lucet in ore rubor.
Pes erat exiguus: pedis est aptissima forma.
Longa decensque fuit: longa decensque manet.
Argutos habuit, radiant ut sidus, ocelli,
Per quos mentita est perfida saepe mihi.

2. *Barine.*) Julia Barine, forma spectabilis adolescentula; Romana, ut habent codices quidam, quanquam nomen istud Romani, Latini, Graecive nihil habet. Non absurde igitur *Earine* legendum suspicantur viri certe eruditi, ab *εαρ*, quod ver sonat.

3. *Dente si nigro, etc.*) Dentes albos ad pulchritudinem pertinere, nemo nescit.

Vel uno turpior ungui.) Vel parte minima corporis mutila vel deformata.

5. *Sed tu simul obligasti, etc.*) At ubi malum omne ipsa tibi, si fallas, imprecata es: fallis tamen, mali nihil metuens, mali nihil portans: imo vero pulchrior evadis, pluresque nancisceris amatores.

6. *Perfidum votis caput.*) Virgil. Æn. 9. v. 300.

Per caput hoc juro, per quod pater ante solebat.

9. *Expedit matris cineres, etc.*) Ergo si e perjuriis enascuntur emolumenta, nedum incommoda vel pœnæ subeantur; certe expedit religionem omnem flocci facere: adeoque promissa matri jam sepultæ non valde refert implere, imo juvat non persolvere, et *fallere.* Flagitium tamen ac nefas maximum, parentum cineres violare, veteres crediderunt. Virg. Æneid. 4. v. 427.

Nec patris Anchisae cineres manesve revelli.

Fallere, et toto taciturna noctis
Signa cum coelo, gelidaque Divos
Morte carentes.
Ridet hoc, inquam, Venus ipsa; rident
Simplices Nymphae, ferus et Cupido,
Semper ardentes acuens sagittas
Cote cruenta.
Adde quod pubes tibi crescit omnis:
Servitus crescit nova: nec priores
Impiae tectum dominae relinquunt
Saepe minati.
Te suis matres metuunt juvencis,
Te senes parci, miseraeque nuper
Virgines nuptae, tua ne retardet
Aura maritos.

INTERPRETATIO.

astraque noctu silentia, olympumque universum, atque numina frigidae mortis expertia. Id, inquam, ipsa ridet Venus: rident faciles Nymphae, imo et saevus Cupido ignitas assidue sagittas exacuens cote sanguinolenta. Praeterea juventus tibi cuncta adolescit, totque captivi parantur novi: veteres autem irreligiosae dominae domum, frequenter minati licet, haud deserunt. Te matres suis adolescentibus, te senes avari timent; puellae quoque recens matrimonio junctae metuunt, ne viros suos *remoretur fulgor tuus.*

ANNOTATIONES.

10. *Et toto taciturna noctis signa cum coelo, etc.)* Expedis, inquam, fallere, mentiri, perfide testari ac jurare sidera; Deos immortales, totumque coelum. Virgil. Æneid. 6. 458.

Per sidera juro,
Per Superos, etc.

Taciturna noctis signa.) Hypallage sidera nocte tacenti lucentia. Cæsar. lib. 7. de bello Gall. *Id silentio noctis conati*: et postea: *silentio noctis Caesar e castris egressus.* Virg. Æneid. 4. v. 524.

Cum medio volvuntur sidera lapsu:
Cum tacet omnis ager . . . .
. . . .
. . . . *sub nocte silenti*
Lenibant curas, etc.

13. *Ridet hoc, inquam, Venus, etc.)* Non offenditur, imo delectatus Venus perjuriis ejusmodi inter amantes frequentibus. Quare vero? quoniam pejerantes in rebus amatoriis, similes pueris minimum mentis habent: *ως καταπερ παιδων, τας ηδονων των δε το ολιγιςον κεκτημενων. Voluptates*, id est, qui eas caeco impetu sectantur, *veluti pueri minimum rationibus possident*, adeoque vix intelligunt quid agant: quo levius fit quod peccant. Plato in Philebo. Ovid. citat.

Scilicet aeterni falsum jurare puellis,
Di quoque concedunt. Et alibi:
Jupiter ex alto perjuria ridet amantum,
Et jubet Æolios in freta ferre Notos.
Tibul.
Nec jurare time: Veneris perjuria venti
Irrita per terras et freta summa ferunt.

Hinc et proverb. *Aphrodisium juramentum*, pro vano et futili.

14. *Simplices.)* Mites, benignæ, indulgentes, ad ignoscendum *faciles*, ex Virgil. Eclog. 3. v. 9.

Et quo: sed faciles Nymphae risere, sacello.

Nymphae.) Asseclae comitatusque Veneris, jocus, risus, gratiæ, etc.

Ferus et Cupido.) Nec non ipse, qui videtur *ferus*. Cupido ridet perjuria istiusmodi, quamvis ad vindictam parata semper gerat arma, arcum, *sagittasque*, easque *ardentes* et *acutas cote cruenta*. Nimirum quas pugnas, quae vulnera, quae caedes amor non gignit?

17. *Pubes tibi crescit omnis, etc.)* Impuberes crescere et adolescere videntur ad tibi serviendum, augendumque captivorum tuorum numerum. *Nec priores* tamen amatores *relinquunt* te, licet experti perfidiam tuam; quamvis etiam relicturos te, aliamque fideliorem amicam quaesituros, non semel ante *minati* fuerint. Verum *fixus hic est apud te animus* eorum *clavo Cupidinis*, ut est apud Plaut. Asin. Sc. 3.
Tibull.

Juravi quoties rediturum ad limina nunquam?
Cum bene juravi, pes tamen ipse redit.

Propert. lib. 2. Eleg. 3.

Primo juvenes trepidant in amore feroces,
Dehinc domiti post haec, aequa et iniqua ferunt.

Vide Pers. Sat. 5. v. 161. et seq.

21. *Te suis matres metuunt juvencis.)* Ne capti illecebris tuis adolescentes, meretriciisque amoribus innexi pessumdato pudore *siccis dedecus obstent cognatis*. Pers. mox cit. *Te senes parci*, timent pariter; ne juvenes illi *rem patriam rumore sinistro limen ad obscoenum frangant*, ibid. id est, patrimonium dilapident in impura consuetudine. Meretricem esse quasi voraginem nihil non absorbentem, alibi notavimus. Itaque filiis suis parentes metuunt te velut scopulum, ad quem rerum imperiti illidantur, faciantque naufragium honoris ac fortunarum.

22. *Miseraeque nuper virgines nuptae, etc.)* Puellae denique recens nuptae metuunt, ne maritos suos a se abalienet abducatque et detineat *aura tua*, favor, odor, fragrantia, venustas arte conquisita; sicque *miserae* ipsae fiant, parum dilectae, spretae, neglectae, dum tuis blanditiis illi occupantur.

AD VALGIUM,

ODE IX.

Ut desinat tandem lugere Mysten puerum.

NON semper imbres nubibus hispidos
Manant in agros; aut mare Caspium
Vexant inaequales procellae
Usque: nec Armeniis in oris,
Amice Valgi, stat glacies iners
Menses per omnes: aut Aquilonibus
Querceta Gargani laborant,
Et foliis viduantur orni.
Tu semper urges flebilibus modis

INTERPRETATIO.

AMICE *Valgi, haud perpetuò fluunt e nebulis pluviae in campos asperos: nec variae tempestates agitant semper mare Caspium: nec per menses singulos pigrum gelu manet in Armeniae regionibus: nec Gargani quercus vexantur septentrionalibus* ventis; *et frondibus spoliantur fraxini. Tu* vero *modulis tristibus ereptum* tibi

ANNOTATIONES.

[1] Metrum idem quod Ode 9. Lib. 1.

Inscripta est Ode hæc ad Valgium Poetum certe haud ignobilem, ipsius Horatii judicio; quippe illum nobilioris notæ vatibus accenset Sat. 10. lib. 1. sub finem.

Plotius, et Varius, Moecenas, Virgiliusque,
Valgius, et probet haec Octavius optimus, atque
Fuscus, et haec utinam Viscorum laudet uterque.

Tibullus quoque eum commendat. lib. 4. Eleg. 1.

Est tibi qui possit magnis se accingere rebus
Valgius: aeterno propior non alter Homero.

Consularem virum produnt aliqui, quod non ita certum est: Romæ vero fuisse hujus nominis illustres constat vel ex Comment. lib. 6. de bello civili, seu lib. 6. de bello Hispaniensi, ubi sic habetur: *Valgius Senatoris filius, cujus frater in castris Pompeii fuisset, etc.* T. Valgii carmina quædam affert Servius in Æneid.

Sed nos ante casam tepidi mulgoria lactis,
Et sinum vini cessamus fundere Boecho.

Isidorus, ex annotatione Lilii, hæc etiam citat:

Hic mea me longo succedens prora remulco
Laetantem gratis sistit in hospitiis.

1. *Non semper imbres.*) Vide Ovid. de Ponto lib. 4. Eleg. 4. *hispidos agros* vel spicis ac frugibus maturis hispidos et hirsutos; vel potius, hyemis asperitate horridos ac deformes. Ovid. Metam. 2. Init.

Et glacialis hyems canos hyrsuta capillos.

2. *Mare Caspium.*) Hoc et Hyrcanum dicitur ab Hyrcania regione proxima, quam alluit, ut et Mediam, Albaniam, Margianam, Sogdianam, Scythiam. Hodie *mer de Sala*, vel *mer de Bacu*, Ital. *mar Caspio*, ovvero *mare di Sala* etc. Hoc *saevum, et procellis undique expositum* Mela refert: et proinde nominari potissimum hic dixeris: At potius adverte conglobatam figuram speciei pro genere, *mare Caspium, Armeniis in oris, Aquilonibus querceta Gargani, Orni*, pro quolibet mari, Boreali terra, vento, silva, arbore, monte: quo non mediocris carmini venustas et elegantia comparatur.

3. *Inaequales procellae.*) Inaequale reddentes aequor, seu mare antea pacatum turbantes, fluctusque varios modo tollentes, modo deprimentes.

4. *Armeniis in oris.*) Haec Asiae regio duplex est, utraque Turcis modo paret; major quae hodie *Curdistan* et *Turcomania*; et minor, quae *Aladulia* vocatur. Inter montes Taurum et Caucasum sita est.

5. *Glacies iners.*) Aqua nimirum congelata cursum non habet; vel quod pigros et inutiles agros faciat.

7. *Querceta Gargani.*) Altae quercus in Gargano Apuliae monte, qui verus nomen hodie servat, et dicitur etiam mons sancti Angeli. De Gargano promontorio Lucanus lib. 5.

Appulus Hadriacas exit Garganus in undas.

9. *Tu semper urges, etc.*) Haud hyems perpetuò sævit, non imbres semper decidunt, non continuæ sunt in mari procellæ, etc. Tu vero non desinis lacrymari, ac lugere tuum *Mysten* morte ablatum.

Flebilibus modis.) Elegiacis versibus luctui accommodatis. Vide Epist. ad Pisones v. 75. Tull. Tusc. 1. num. 106. *Haec cum pressis et flebilibus modis, qui totis theatris moestitiam inferunt, concinuntur, etc.*

Mysten ademtum: nec tibi Vespero
Surgente decedunt amores,
Nec rapidum fugiente Solem.
At non ter aevo functus amabilem
Ploravit omnes Antilochum senex
Annos: nec impubem parentes
Troilon, aut Phrygiae sorores
Flevere semper. Desine mollium
Tandem querelarum: et potius nova
Cantemus Augusti trophaea
Caesaris, et rigidum Niphaten,

INTERPRETATIO.

Mysten continuo prosequeris: neque tui desinunt amores exorto Vespere, neque cedente illo Soli rapide exurgenti. Atqui Nestor vetulus triplici aetate exacta, haud cunctis annis deflevit Antilochum dilectum: neque Troilum impuberem indesinenter luxerunt parentes vel sorores Trojanae. Aliquando cessa in teneris querimoniis: magis autem celebremus recentes Augusti victorias; dicamus algentem Niphatem, fluviumque

ANNOTATIONES.

10. *Mysten.*) Alicujus numinis Initiatum sacris, e nomine conjiciunt et augurantur aliqui. At puerumne dilectum Valgio, an ejus filium, quis asserat? Filium sane fuisse indicare videntur exempla mox allata, quæ singula sunt parentum filios lugentium.

Nec tibi vespero surgente, etc.) Nec cessas desideria et lamenta iterare, sive cum stella Veneris exoritur, sero nempe, et Vesper appellatur: sive cum occidit, et surgentem Solem fugit, mane scilicet; et tunc Lucifer dicitur. Cic. 2. de Nat. Deorum, n. 35. *Infima est quinque errantium terraeque proxima stella Veneris, quae φωσφορος Graece, Latine Lucifer dicitur, cum antegreditur, Solem, cum subsequitur autem εσπερος Hesperus.* Plin. lib. 2. c. 8. *Infra Solem ambit ingens sidus, appellatum Veneris, alterno meatu vagum, ipsisque cognominibus aemulum Solis ac Lunae. Praeveniens quippe et ante matutinum exoriens, Luciferi nomen accipit, ut Sol alter, diem maturans: contra ab occasu refulgens, nuncupatur Vesper, ut prorogans lucem etc.* Ovid. Metamorph. 2. cap. 1.

Ecce vigil nitido patefecit ab ortu
Purpureas aurora fores, et plena rosarum
Atria: diffugiunt stellae, quarum agmina cogit
Lucifer, et coeli statione novissimus exit.

11. *Decedunt amores.*) Virgil. Georg. 4. v. 466.
Te veniente die, te decedente canebat.

13. *At non ter aevo functus, etc.*) Verum, o Valgi, considera Nestorem senio et annis gravem, amisso perquam amabili Antilocho filio suo, modum tamen aliquem posuisse fletibus et lacrymis: pariter et Priamum, etc.

Ter aevo functus.) *Tertiam enim jam aetatem hominum vivebat*, inquit Tull. de Nestore, in Catone majore, num. 31. Porro trecentis licet annis illum vixisse Poetæ narrent, tresque ætates totidem sæculis definiant: melius tamen hominis aetas triginta duntaxat annos complecti, et Nestor annos vixisse nonaginta dicetur: ut optime probat Lambinus e Plutarcho in Catone seniore: ubi is Sarvilium Galbam accusasse nonaginta annos natus refertur, suæque patriæ, non secus ac Nestor, dum tertiam ætatem viveret, utilam operam navasse. Vide Ovid. 12. Metam. c. 3. Juvenal. Sat. 10. v. 246. et seq. Plin. lib. 7. cap. 48. Coel. Rhodig. lib. 19. cap. 21. Apud Athen. lib. 10. cap. 9. Nestor ter senex ο' τριγερων dicitur.

Amabilem.) Seu valde dilectum patri natu minimum; seu quod saucio parenti et in acie periclitanti adversus Memnonem impigram opem tulit, ac demum pro patre tuendo occubuit. Ut est apud Pindar. Pyth. Od. 6. *ploravit Antilochum* ab Hectore occisum.

15. *Nec impubem.*) Nec imberbem *Troilum* ab Achille interemtum sine modo *flevere parentes*, Priamus et Hecuba; *aut Phrygiae sorores*, Polyxena, Cassandra, Lycaste, Creusa, Iliona, etc. Virgil. Æneid. 1. v. 448.

Parte alia fugiens amissis Troilus armis
Infelix puer, atque impar congressus Achilli.

17. *Desine mollium tandem querelarum.*) Phrasis Græca Homer.

Αλλ' αγε ληγ' εριδος.

18. *Et potius nova cantemus Augusti trophaea.*) Quasi aliud agens, nobili quadam arte Cæsaris Augusti laudationem molitur Horatius. Hoc certe jucundius, quam si statim celebrandas ejus victorias assumeret et exequeretur.

19. *Trophaea.*) Victoriæ monimenta a τρεπειν, *vertere in fugam.* Eo nempe in loco pridem quo fugere hostes cæperant ac vinci, detracta illis arma et spolia ramis arborum victores suspendebant. Postea vero in montibus et locis eminentioribus trophæa constituta sunt, ad posteritatis documentum. Sallust. victis Hispanis trophæa in jugis Pyrenæi montis a Pompejo erecta commemorat.

20. *Rigidum Niphatem.*) Vel fluvium, vel montem potius nivibus rigentem. Pars Tauri montis, inter Armeniam majorem et Mesopotamiam, Niphates appellatur; unde et manat fluvius ejusdem nominis, Armenos rigans, Me-

Medumque flumen gentibus additum
Victis, minores volvere vortices:
Intraque praescriptum Gelonas
Exiguis equitare campis.

INTERPRETATIO.

Medum subactis nationibus adjunctum, fluctus minores agere: atque Scythas angustis jam *agris, nec ultra definitos* limites *excurrere.*

ANNOTATIONES.

dos, et Mesopotamios; dein in Tigrim illabitur. Lucan. lib. 3.

Armeniusque tenens volventem saxa Niphaten.

21. *Medumque flumen, etc.*) Medus fluvius, a quo Media nomen accepisse creditur, in Araxem influit. Strab. lib. 15. Alii interpretantur Tigrim, Araxen, Euphratem. Virgil. Georg. 4. in fine.

Caesar dum magnus ad altum
Fulminat Euphratem bello, victorque volentes
Per populos dat jura.

Gentibus addictum victis.) Armenis, Parthis. Ovid. Trist. 2.

Nunc petit Armenius pacem: nunc porrigit arcus
Parthus eques, timida captaque signa manu.

Vide Virgil. Æneid. 8. in fine; et quae annotavi lib. 1. Od. 12. sub. finem; Od. 19. v. 12. et Od. 35. in fine; . . . Quibus adde quae narrat Xiphilinus in Augusto: *Phraates per id tempus metuens ne Caesar contra se exercitum duceret, captivos ad eum remisit; et signa militaria, quae a Crasso acceperat. Qua ex re Caesar gloria efferebatur, quod absque labore recuperasset ea quae alii magnis proeliis amisissent. Ob eam causam sacra fecit, atque sedens in equo urbem ingressus est . . . . Cum esset in Asia, regnaque et principatus partim aliis confirmasset, partim ad alios transtulisset, condemnatis quibusdam regibus, nonnullis etiam laudatis et in amicitiam receptis, quamplurimae legationes ad eum venerunt. Nam et Indi, qui antea quoque legatos miserant, tunc amicitiam confirmaverunt, datis muneribus, etc.* Et postea: *Phraates Parthorum Rex de Armenia jussus decedere, Augusto sine regis nomine rescribenti paruit.* Ibid. Vide et Luc. Florum, lib. 4. c. ult. sub finem: ubi Armenios subactos, Parthos rapta clade Cassiana signa referentes ultro, tandemque clausum tertio Jani templum ab Augusto Caesare, observabis.

22. *Minores volvere vortices.*) Eleganter attribuit Poeta fluviis, quod gentium est. Niphates et Medus *minores* jam aestus agunt, non ita fluctus tollunt, id est, minus superbire didicerunt: quo fracta populorum audacia et arrogantia designatur. Sic Virgil. cit. *Æn.* 8. 726.

Euphrates ibat jam mollior undis.

23. *Intraque praescriptum, etc.*) Referamus etiam et canamus debellatos *Gelonos*, Scythiae Europææ populos, id est, Scythas Armeniae vicinos, ab Augusto Caesare intra certos fines compulsos, ut non liceret deinceps excurrere *equitando* ultra *praescriptum* sibi terminum, nec, ut antea, quolibet vagari, et praedas agere Virgil. mox. cit.

Hic Lelegas, Carasque, sagittiferosque Gelonos,

AD LICINIUM,

ODE X.

Servandam esse animi aequabilitatem in utraque fortuna.

Rectius vives, Licini, neque altum
Semper urgendo; neque, dum procellas

INTERPRETATIO.

O Licini, melius ages, neque semper altum petendo; neque ripam plus quam decet stringendo haud tutam,

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod supra Od. 2. Lib. 1.

1. *Rectius vives, etc.*) Tritam hanc sententiam non uno tractat Horatius loco, sed nova quadam ratione, novo semper ornatu: ut novum quid ubique esse videatur: nimirum praestat ipse quod in Arte Poetica praecipit eleganter, ac difficile esse fatetur; v. 128. *proprie dicit communia.* Hic allegoriis conglobatis ostendit, extrema semper fugienda: ne, quod ajunt, incidas in Scyllam cupiens vitare Charybdim.

Licini.) Quis ille, magna lis. Plerique M. Licinium Crassum Praeterem intelligunt, qui cum ad Consulatum anhelaret, tum quidem spei frustrationem impatienter et aegre ferens, rite quidem ab Horatio fit monitus. Is vero postea consulare munus adeptus est gessitque cum Augusto, anno U. C. 723. Ita Acron, Porpyrio, Lambin. Cruq. etc. Verum hos expugnat epigraphe hujus Odes veteris Cod. MS. quæ sic legitur: *Ad Licinium Muraenam*: optimum esse medium vitæ statum. Quae cum ita sint, cum Torrentio, et aliis, intelligo Licinium Varronem Muraenam, qui frater erat Proculei, ac Terentiæ uxoris Moecenatis. Is ambitione raptus, et cupiditati fraenum laxans adversus Augustum cum Fannio Capione conspiravit, tristemque merito suo nactus exitum est; de quibus Dio lib. 54. etc. Vide supra Od. 2. v. 5. Annot. Bene itaque licet frustra Licinius ille Muræna docebatur ab Horatio, ut sibi temperarat, nec rapido huic et caeco indolis impetui obsequendum: mediocritatem vero esse tutiorem, auroque præferendam.

Neque altum semper urgendo.) In alto mari semper navigando, id est, summa quaeque semper appetendo: altas dignitates quaerendo, altumque fortunae statum.

2. *Urgendo.*) Assidue, vehementer et avide prosequendo.

Cantus

Cautus horrescis, nimium premendo
Littus iniquum.
Auream quisquis mediocritatem
Diligit, tutus caret obsoleti
Sordibus tecti, caret invidenda
Sobrius aula.
Saepius ventis agitatur ingens
Pinus: et celsae graviore casu
Decidunt turres: feriuntque summos
Fulmina montes.
Sperat infestis, metuit secundis
Alteram sortem bene praeparatum
Pectus. Informes hyemes reducit
Jupiter: idem

INTERPRETATIO.

dum tempestates sollicitus fugis. Quicumque amat pretiosam mediocritatem, securus et *immunis est a squalore domus vetustae*; pariter *temperans abstinet aula invidiae obnoxia. Frequentiùs excelsa pinus ventis concutitur, et turres editae majorem trahunt ruinam, ac tonitrua verberant altos montes. Animus rite praemunitus spem non abjicit in adversis*: in *prosperis* autem *contrariam timet fortunam. Hyemes horridas revocat Jupiter; idemque*

ANNOTATIONES.

Neque, dum procellas cautus horrescis, etc.) Neque decet ut timidus plus æqoo pusillusque animus deprimat te et adigat ed infima nimis ac sordida.

3. *Premendo littus iniquum.*) Legendo litus semper, quod tamen ob scopulos et vada non caret periculis. Pythagoræ monitum erat: *επι γης μη πλειν*; *circa terram non navigandum*: quo docebat terrestribus haud sic adhærendum, ut non ad sublimie assurgeretur. Cic. ed Q. fratrem lib. 1. Epist. 1. *Quapropter hoc te primum rogo, ne contrahas aut demittas animum, neve te obrui tanquam fluctu, sic magnitudine negotii sinas: contraque erigas, ac resistas, sive etiam ultro occurras negotiis.* Vide supra Od. 3.

5. *Aureum quisquis mediocritatem diligit, etc.*) Medii status ac mediocris fortunæ demonstrat emolumenta: quod nec paupertatis malum hebeat, v. g. obsoletum domicilium, vetustate labens ac deforme, vel sordibus putidum: nec summæ conditionis comitem invidiam, ec proinde cures et labores. Hesiodus vult ut sapiens sectetur *μετρα*, *mediocria*: quod *καιρος δ'επι πασιν αριστος mediocritas in omnibus optima sit.* Hinc proverb. *μηδεν αγαν*: *ne quid nimis.* Et Salomon ipse Rex sapientissimus ita Deum optimum maximum precabatur, *divitias et paupertatem ne dederis mihi.*

6. *Obsoleti sordibus tecti.*). Epist. ad Jul. Florum, sub finem.

Pauperies, immunda domus procul absit.

7. *Invidenda aula.*) Martial. *invidiosa regis atria*, dixit.

9. *Sæpius ventis agitatur ingens quercus, etc.*) En summarum dignitatum mala et incommoda: o Licini, tibi cave Ovid.

Summa petit livor, perflant altissima venti.
Summa petunt dextra fulmina missa Jovis.

Juvenal. Sat. 10. v. 105.

numerosa parabat
Excelsae turris tabulata, unde altior esset
Casus, et impulsae praeceps immane ruinae.

Claudian.

Tolluntur in altum,
Ut lapsu graviore ruant.

13. *Sperat infestis.*) Jam monet quid in utraque fortuna eevere oporteat virum prudentem: nempe ne frangatur ac deficiat animo in adversis, neve prosperis infletur, ac benignæ nimium credulus auræ, supra se rapiatur. Quæ quidem Licinius cum nequaquam servasset, immodicæ cupiditatis ec superbiæ poenas luit. Sapientis est præceptum: *in die malorum, ne immemor sis bonorum*; et vice versa; *in die bonorum, ne immemor sis malorum.* Menander epud Stobæum:

εν ελπισι χρη τους σοφους εχειν βιον.
ανθρωπος ατυχων σωζε απο δε της ελπιδος.
In spe decet sapientes agere vitam.
Vir infelix servabitur ac stabit spe.

Hinc et apud Pindar. spes *γηροτροφος* dicitur.

Metuit secundis.) Lib. 1. Epist. 10. ad Fuscum Aristium:

Quem res plus nimio delectavere secundae,
Mutatae quatient.

Sapienter itaque Philippus Macedo; cum tres uno die lætos eccepisset nuntios, exclamasse fertur: *Magne Jupiter pro his tantis boni modicum reponas mali.*

14. *Bene praeparatum pectus.*) Virtutis ac sapientiæ documentis instructus animos.

15. *Informes hyemes reducit Jupiter, etc.*) Non ergo desperandum, desperatis etiam rebus: siquidem quotidianæ vices abjectum sæpe erigunt: *summovetque* tandem *Jupiter hyemes*, et ærumnas, quas invexerat. Hinc Cic. ad Brutum Epist. 17. *Rempublicam desperatam quoque sanari pute posse*, inquiebat.

Summovet : non, si male nunc, et olim
Sic erit. Quondam cithara tacentem
Suscitat Musam ; neque semper arcum
Tendit Apollo.
Rebus angustis animosus, atque
Fortis appare : sapienter idem
Contrahes vento nimium secundo
Turgida vela.

INTERPRETATIO.

pellit. Si modo res se habent *male non etiam post ita se habebunt. Musas dudum silentes* aliquando *lyra Phœbus excitat, nec arcum semper intendit. Mæstis rebus generosum te et constantem exhibe : aura* vero *propitia ipse prudenter constringes vela plusculum inflata.*

ANNOTATIONES.

17. *Non, si male nunc, et olim sic erit.*) Sophocl. in Electra : *crastina dies melior erit statim :* ταχ αυριον εσσεδε αμεινον. Tibull. lib. 2. Eleg. 6.

credula vitam
Spes fovet, et melius eras fore semper ait.

18. *Quondam cithara tacentem suscitat musam, etc.*) Armatus ipse arcu et sagittis Apollo, hæc ponit interdum, et ad hilaritatem provocat Musas, citharam prior accipiens et pulsans. Pæan a παιειν *ferire*, dictus ; ex Festo : *neque semper arcum tendit : non semper nocet*. Macrob. Saturn. lib. 1. cap. 17. *Apollinem adoramus*, inquit, *cognominibus modò sospitatem, modò pestem significantibus.* Vide lib. 1. Od. 12. v. 23. Pingebatur olim Apollo dextra Gratias, læva sagittas et arcum tenens : quod modò radiis et calore naturam recreet ac beet universam : modò æstus immodicos, morbos, luem, gignat.

23. *Contrahes vento nimiùm secundo turgida vela.*) Si prosperò fortunæ uteris flatu, quod ait Tullius, si res fluant ad arbitrium, ne superiora semper et ulteriora prosequere : imo ambitionem coerce et arrogantiam, unde tibi sit ruinæ causa. Quemadmodum nautæ, cum remittit ventus, expansis velis captant auram : at si vehementior evadat, vela contrahunt ; ne validiore abrepti impetu, navim haud possint regere, atque in scopulos impellantur, illidanturque. Ovid. Trist. 3. Eleg. 4.

Tu quoque formida nimium sublimia semper ;
Propositique precor contrahe vela tui.

Isocrates ad Demonicum : μη ευτυχων περιχαρης, μηδε δυστυχων περιλυπος εση. Neque beatus supra modum exultes ; neque infortunatus sine modo mœreas et contristeris.

AD HIRPINUM,

ODE XI.

Hilariter vivendum, omissis curis.

QUID bellicosus Cantaber, et Scythes,
Hirpine Quinti, cogitet, Adria

INTERPRETATIO.

O *Quinti Hirpine, desine percontari quid meditetur bello strenuus Cantaber, ac Scytha, separatus interposito*

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod supra Ode 9. Lib. 1.

1. *Quid bellicosus Cantaber, etc.*) Ne tam anxie quæras, o Hirpine, quid moliantur exteri populi contra Rempublicam Imperiumque Romanum, neve metuas plus æquo ; ne in Italiam irrumpant agrosque devastent eæ nationes, quas mare a nobis disjungit. De *Cantabris* vide annot. Od. 6. v. 2. de *Scythis* lib. 1. Od. 35. v. 9. Hic vero per *Scythas* intellige Illyrios, Dalmatas, Pannonios, Dacos. Hos enim, ut et omnes Septentrionales, Scytharum nomine veteres indigitabant : hos vero tunc bello fatigabat Tiberius Nero Drusi Neronis frater, qui Consulatum gessit cum T. Quinctio Crispino, ut observat Cruq. unde et Crispinum pro Hirpino, hic legendum ac substituendum opinatur. Faves etiam quod inter Quinctiæ gentis cognomina haud *Hirpinus* recenseatur ; quod acute suo more Torrentius indicat. Verum enimvero nullus non codex habet Hirpinum. Vide paulo post. Vide et Epist. 16. lib. 1. huic eidem inscriptam.

2. *Adria.*) Sinus est ingens Illyrium inter

Divisus objecto, remittas
  Quaerere: nec trepides in usum
Poscentis aevi pauca: fugit retro
Levis juventas et decor, arida
  Pellente lascivos amores
    Canitie, facilemque somnnm.
Non semper idem floribus est honos
Vernis, neque uno Luna rubens nitet
  Vultu: quid aeternis minorem
    Consiliis animum fatigas?
Cur non sub alta vel platano, vel hac
Pinu jacentes sic temere, et rosa
  Canos odorati capillos,
    Dum licet, Assyriaque nardo,

INTERPRETATIO.

mari Adriatico: neque sollicitus sis utilium vitae modica requirenti. Abit retrorsum polita juventus ac pulcritudo, sicca senectute amovente amores luxuriosos, ac soporem facilem. Haud eadem semper dignitas manet floribus vernis: nec pari facie micat Luna rubicundula. Quare mentem crucias sempiternis propositis inferiorem? Quin sub hac procera vel pinu vel platano, ut casus tulerit, prostrati bibimus, quandiu per vitam licet; albescentibus capillis odorifera rosa

ANNOTATIONES.

atque Italiam, hodie *Sinus Venetus*. De eo plura lib. 1. Od. 16. v. 4.

4. *Nec trepides in usum, etc.*) Hinc videtur habuisse prædia Quinctius noster, quibus calamitatem aut vastitatem metueret ab hostibus supra memoratis, si in Apuliam venirent: ubi forte et sita erant illa; et ipse fortassis, natus, aut diu commoratus cognomen sortitus erat. Nam Hirpiol Apuliæ populi. Saltem id conjicere liceat, dum nihil aliunde suppetit.

5. *Poscentis aevi pauca.*) Consolatur itaque Horatius Hirpinum, quod, etsi detrimentum capiat res sua familiaris, satis ipsi superfuturum sit unde sustentet vitam; quæ quidem brevis, et parvo contenta est. Unde postea recte infert Poeta; præsentibus utendum hilariter, ac jucunde vivendum, quandiu sinunt fata.

Fugit retro levis juventas, etc.) En videas abilsse dudum juventutem nostram, instare jam canitiem ac senii incommoda: ergo carpamus diem et oblectamenta, dum licet adhuc.

6. *Levis.*) Vel cita et velox; vel potius levis, imberbis, polita: λεια.

Arida pellente lascivos, etc.) Tum ob caloris naturalis, tum humidi radicalis diminutionem ac defectum. Valeant qui aridos senes hic interpretantur parcos et misere victitantes. Parum enim ad rem.

9. *Non semper idem floribus est honos, etc.*) Nec miremur, aut conqueramur de prioris ætatis amisso decore: cum nec ver sit perpetuum, aut vernis floribus perennis nitor; nec Luna suum servat integrum semper splendorem ac speciem. Ovid.

Non semper violae, non semper lilia florent;
  Et riget amissa spina relicta rosa.

Tibull. lib. 1.

Et mediis caelo Luna ruberet aquis.

Cave autem ne *rubens Luna*, tibi aliter intelligatur, quam nitida, et rubore quodam interfuso pulchra.

11. *Quid aeternis minorem consiliis, etc.*) Cum fluxa ætas brevi prætereat, morsque advolans hominum consiliis finem cito imponat, cur æterna struis et infinita consilia meditaris? Quare animum discrucias istis longioribus propositis et curis; cum mens humana sit imbecillior, quam ut valeat consulere, providere, statuere aliquid æternum: alii, quam ut æterna Dei consilia possit comprehendere. Quod minus placet. Aristot. *θνατα χρη τον θνατον, εκ αθανατα θνατον φρονειν, mortalia mortalem, non immortalia decet cogitare.*

13. *Cur non sub alta vel platano, etc.*) Cur genio non indulgemus, posthabitis omnibus curis, in umbra procumbentes?

14. *Temere.*) Sine ullis cæremoniis, Gall. *sans façons à la negligence.* Ital. *senza cerimonie, negligentemente.*

Rosa canos adorati capillos, etc.) Perfusis succo rosæ capillis, aliisque pretiosis unguentis. Hoc enim pertinebat ad hilaritatem et læta veterum convivia, ut annotavi fuse lib. 1. Od. ult. et alibi.

15. *Canos.*) Hinc apparet Horatium Hirpinumque tum senes fuisse, cum hæc ab illo scriberentur.

16. *Assyriaque nardo.*) Nardino unguento. De quo Plin. lib. 13. c. 1. *nardinum sive foliatum constat omphacio, balanino, junco, costo, nardo, amomo, myrrha, balsamo.*

19. *Assyria.*) Pro Syra: non quod in Syria nardus crescat; sed quod ibi mercatores comparabant, indeque Romam advehebant nardum, quæ ad Syros deferebatur ex India, ubi copiose provenit. Sic et malobathrum Syrium vocatur, supra Od. 7. vers. 8. Plin. cit. mox loco; *nardum Indicam*, appellat,

Potamus uncti? Dissipat Evius
Curas edaces. Quis puer ocyus
Restinguet ardentis Falerni
Pocula praetereunte lympha?
Quis devium scortum eliciet domo
Lyden? Eburna dic age cum lyra
Maturet, incomtum Lacaenae
More comam religata nodum.

INTERPRETATIO.

et nardo Syra delibutis. Bacchus sollicitudines discutit mordaces. Quis servus calidi Falerni vasa quamprimum refrigerabit aqua defluente? Quis aedibus evocabit Lyden meretricem a viam remotam? Heus jube cum eburnea cithara huc *festinet capillos* habens *incomtos, sicut Laconica* mulier, *nodo collectos.*

ANNOTATIONES.

Et lib. 12. cap. 12. *in nostro orbe laudatur Syriacum*, inquit; et paulo post: *de folio nardi plura dici par est, ut principali in unguentis. Frutex est gravi et crassa radice, sed brevi et nigra, fragilique quamvis pingui . . . folio parvo densoque. Cacumina in aristas se spargunt, idemque gemina dote nardi spicas ac folia celebrant.* Hinc patet cur spicatum et foliatum appellatur nardinum unguentum. Marci c. 14. v. 3. *venit mulier habens alabastrum nardi spicati pretiosi.* Nardi velut exquisiti meminit Athen. lib. 15. cap. 12. et 13. Cœlius Rhodig. lib. 30. cap. 24.

17. *Dissipat Evius curas.*) Cur *Evius* dicatur Bacchus, adi Annot. lib. 1. Od. 18. v. 9. quod animo pellat curas et sollicitudines, lib. 1. Od. 7. 18. 27.

18. *Edaces.*) Curas, quasi cor urentes dici ajunt.

Quis puer ocyus.) Quasi sit jam in convivio, sic ista profert: quis vini ardorem aqua temperabit? vel potius, quis lagenas, pocula, vasa refrigerabit aquis immersa;

20. *Praetereunte lympha.*) In fonte, qui frigidus, ac in rivos praeterit et defluit.

21. *Quis devium scortum eliciet.*) Lyden fidicinam, cythara canendo quæstum facere solitam: quæ non se vulgare quibusvis consuevit, nec per vias aberrare. Hinc *deviam* vocat. Locum hunc amplius explanare nec licet, nec libet. Addam tamen, forte commissatum vocari, atque hinc duntaxat *scortum* dici.

23. *Incomtum, Lacaenae more, comam religata nodum.*) Habens comam nodo religatam tantum, parum vero comtam, more puellarum Laconicarum, quæ non eleganti corporis ornatui studebant, sed ad palæstram, venationem, et alia ejusmodi, neglecto cultu, exercebantur. Itaque vetat ne, dum crines nodarentur in aurum, ac studiose comerentur, expectantes fatiget mora. Legunt quidam *incomtam*, et *nodo:* alii; *in comtum*, et *nodum;* alii *incomptum*. Varièque se torquent ut perturbata satis verba ordinent. Verum cum eodem recidat sensus utrobique non obscurus, non est ita de cetero laborandum.

AD MOECENATEM,

ODE XII.

Lyræ suæ haud convenire res graves : Mœcenas Augusti bella scribat, dum a se cantabuntur Liciniæ laudes.

NOLIS longa ferae bella Numantiae,
    Nec dirum Hannibalem, nec Siculum mare
Poeno purpureum sanguine, mollibus
    Aptari citharae modis:
Nec saevos Lapithas, et nimium mero
Hylaeum, domitosque Herculea manu
Telluris juvenes; unde periculum
    Fulgens contremuit domus
Saturni veteris. Tuque pedestribus

INTERPRETATIO.

NE carmine Lyrico leniori decantari jubeas a me diuturna proelia ferocis Numantiae, vel saevum Hannibalem, vel mare Siciliæ Carthaginensium cruore rubicundum, vel immanes Lapithas, Hylæum vino immoderatum, et subactos Herculis dextra filios terræ, a quibus cladem timuit domus splendens antiqui Saturni. Tu vero Moecenas

ANNOTATIONES.

• Metrum idem quod Ode 6. Lib. 1.

1. *Nolis, etc.*) Ne a me exigas, inquit Horatius, quod tu longe melius exequere, o Moecenas: perge Augusti bella describere, et quod jam feliciter auspicatus es, contice. Ego vero Liciniæ tuæ laudes persequar.

Longa feræ bella Numantiae.) Longa quidem quæ per annos tot exarsere; Strabo 20. Polyb. 18. Florus et Orosius 14. numerant. Confecta tandem sunt ab Æmiliano Scipione Africano, qui urbem istam octo jam annis obsessam cœpit ac delevit; imo fame ad extrema compulit: indeque Numantini cognomen alterum consecutus est. L. Flor. lib. 2. cap. 18. *Numantia quantum Carthaginis, Capuae, Corinthi opibus inferior, ita virtutis nomine et honore par omnibus; summumque, si viros aestimes, Hispaniae decus sine muro, sine turribus, modice edito in tumulo apud flumen Durium sita, quatuor millibus Celtiberorum, quadraginta millium exercitum per annos quatuordecim sola sustinuit, nec sustinuit modo, sed saevius aliquanto perculit, pudendisque foederibus affecit, etc.* et postea: *exitu denique deplorato in ultimam rabiem furoremque conversi . . . . Duces suos, seque, patriamque ferro, et veneno, subjectoque undique igne peremerunt etc.* Idem memorat Oros. lib. 5. cap. 6. Vide et Strabon. Polyb. lib. 1. Valer. Maxim. lib. 7. cap. 6. Eutrop. Plin. Tit. Liv. Divus Augustin. de Civitat. Dei, lib. 3. cap. 21.

2. *Dirum Hannibalem.*) Romanorum hostem per annos septemdecim infensissimum. Alii legunt *durum*, id est, *indefessum*. Vide Tit. Liv. lib. 21. cap. 4. ubi sic scribit; *Hannibali plurimum audaciae ad pericula capessenda, plurimum consilii inter ipsa pericula erat, nullo labore aut corpus fatigari, aut animus vinci poterat, etc. . . . . . . virtutes aequabant vitia, inhumana crudelitas, perfidia plusquam Punica; nil veri, nil sancti, etc.*

Siculum mare Poeno purpureum sanguine.) C. Duillius Consul in mari Siculo primus omnium Carthaginenses navali prœlio superavit, captis navibus triginta, mersis tredecim, tribus hominum cæsis millibus, captis septem. Unde perpetuus illi honos habitus est, ut reverteuti a cœna tibicines præcinerent, et funale præferretur. Aurel. Victor de viris illustr. Oros. lib. 4. cap. 7. Flor. lib. 2. cap. 2. etc.

5. *Saevos Lapithas.*) Vide lib. 1. Od. 18. v. 8. Metamorph. Ovid. lib. 12. etc.

Nimium mero Hylæum.) E Centauris unum vini potu nimio ebrium, petulentem, superbum, libidinosum. Virgil.

Et magno Hylaeum Lapithis cratere minantem.

6. *Domitosque Herculea manu Telluris juvenes.*) Gigantes Terræ filii dicti ob ingentem corporis molem, γηγενεῖς Homer.

7. *Unde periculum fulgens contremuit domus Saturni veteris.*) A quibus periculum timuerunt Dii, totumque cœlum *contremuit* cum illi bellum moverent; at Herculis auxilio domiti et debellati sunt. Vide Diodor. Sicul. lib. 5. et postea Od. 19. hujus libri.

9. *Saturni veteris.*) Quia primus ante Jovem regnavit. Hinc et Virgil. Æn. 7.

Saturnusque senex.

Dices historiis proelia Caesaris,
Moecenas, melius, ductaque per vias
    Regum colla minantium.
Me dulces dominae Musa Liciniae
Cantus, me voluit dicere lucidum
Fulgentes oculos, et bene mutuis
    Fidum pectus amoribus:
Quam nec ferre pedem dedecuit choris,
Nec certare joco, nec dare brachia
Ludentem nitidis virginibus, sacro
    Dianae celebris die.

INTERPRETATIO.

solutis narrationibus referes convenientius bella Cæsaris, ac reges superbos domita *cervice per vias Romae tractos.* At *Musa me celebrare jussit amicae* tuae *Liciniae suaves modulos, oculos admodum rutilantes, animumque amori* tuo *æque et fideliter respondentem: quam decuit et choris interesse, et facetiis contendere, et saltantem cum puellis ornatis brachia jungere, in religioso celebratæ Dianæ festo.* Enimvero *tunc Liciniæ*

ANNOTATIONES.

Tuque pedestribus.) Et certe ipse tu, Mæcenas, melius et ornatius referes egregia Cæsaris facinora et triumphos.

Pedestribus historiis.) Prosa oratione; quam Græci πεζὸν λόγον dicunt, contra Poesim ἔποχον, orationem equo velut insidentem, solitamque recitari ἐξ ἁμάξης, ἐξ ἅρματος, *e curru, e plaustro*; et quadrigis velut invectam. Unde Cicero ad Quinctum fratrem, lib. 2. Epistol. 14. *Quoniam in isto homine colendo tam indormivi diu, te mehercule saepius excitante; cursu corrigam tarditatem, tum equis, tum vero* (*quoniam scribis poema ab eo nostrum probari*) *quadrigis poeticis, etc.* Piodar. ἀνάγει θεὶ ἐν μοισᾶν δίφρῳ, *tolli in curru Musarum.* Porro Mœcenatem constat fuisse literarum peritum, et plura composuisse carmina. *Nam et Augusti Caesaris gesta descripsit*, inquit Servius ad 2. Georg. v. 42.

• *Non ego cuncta meis amplecti versibus opto.*

Ubi et affert locum hunc Horatii. Ne vero quis inde arbitretur, scriptam versibus a Mœcenate Cœsaris historiam.

11. *Ductaque per vias regum colla minantium.*) Reges in triumpho ab Augusto circumductos per mediam urbem, et Velabrum, perque Sacram viam ad Capitolium. Quo vero id fieret apparatu, qua pompa, fuse narrat Alex. ab Alex. lib. 6. cap. 6. De triumphis Augusti Sueton. In Octav. cap. 22. *bis ovans ingressus est urbem post Philippense, et rursus post Siculum bellum. Curules triumphos tres egit, Dalmaticum, Actiacum, Alexandrinum; continuo triduo omnes.* Anno scilicet U. C. 724. *jamque tantus erat Caesar, ut posset triumphos contemnere*, inquit L. Flor. lib. 4. cap. ultimo. Adde quod ait Eutrop. lib. 7. *Multi autem reges ex regnis suis venerunt, ut ei obsequerentur: et habitu Romano, togati scilicet, ad vehiculum vel equum ipsius cucurrerunt.*

13. *Me dulces dominae, etc.*) Dum tu Italiæ bella, et Augusti bellicas laudes magnifica oratione celebrabis: ego dilectæ tibi Liciniæ tuosque amores carmine Lyrico molli et dulci decantabo. Dicam ut illa suaviter canit, ut *fulgentes* habet *oculos*, quam fideliter te redamet, quam molliter ac decore saltet, quam scite et ingeniose cavilletur, ac sales jactet, etc.

Liciniae.) Quidam, *Lycymniae.* Ea vero Terentia sive Licinia fuit soror Licinii, cui est inscripta Ode 10. hujus libri. Vide ibi Annot. Mœcenati vero cum scriberet hanc Oden Horatius, nondum erat nupta Licinia. Patet ex eo quod virginum choris Dianam colentium in ejus festo, inserta dicatur mox: inde enim arcebantur nuptæ. Accedit quod *bene mutuis fidum pectus amoribus* hic laudatur: at longe aliter fuit posteaquam nupta est. Senec. de provid. cap. 3. refert: *Mæcenati amoribus anxio et morosae uxoris quotidiana repudia deflenti somnum per symphoniarum cantum ex longinquo lene resonantium, quaesitum fuisse.* Ubi J. Lipsius anxium fuisse Mæcenatem dicit, quod uxorem amabat, nec fortasse solus. Additque: Cæsarem Augustum ea suspicione aspergit Dio lib. 54. *quod creditus Gallicanam peregrinationem suscepisse, ut liberius et procul a vulgo sermonibusque, frueretur Terentiâ Mæcenatis.* Itaque et ob hanc causam occulte infensus Cæsari Mœcenas: quod idem scriptor lib. 55. tangit, in Mæcenatis obitu. Potes tamen angorem hunc, fateor, aliò referre, et ad nudum ipsum amorem, qui semper querulus et anxius, præsertim ubi non respondetur. Hæc Lips. cit. Idem Seneca Epist. 114. iterum de Mœcenate, *hunc esse qui uxorem millies duxit, cum unam habuerit:* Terentiam nempe suam, cum qua assidua jurgia, divortia, iterumque conjugia, inquit Lips. ibid.

18. *Certare joco.*). Scite gesticulari, ut quidam interpretantur: vel potius, ut alii, faceta, lepidia, acuta jactare dicteria, sive breves et salsas cavillationes. Quo quidem in certamine qui vicisset olim etiam coronari institutum fuit.

20. *Sacro Dianae celebris die.*) In frequenti ac celebri Dianæ festo, cujus sacra virginum choris ac religiosis tripudiis peragi solita, Idibus Augusti. Vide lib. 1. Od. 21. ubi

Dianam tenerae dicite virgines.

Num tu, quae tenuit dives Achaemenes,
Aut pinguis Phrygiae Mygdonias opes
Permutare velis crine Liciniae?
    Plenas aut Arabum domos?
Dum fragantia detorquet ad oscula
Cervicem, aut facili saevitia negat,
Quae poscente magis gaudeat eripi;
    Interdum rapere occupet.

INTERPRETATIO.

capillum mutare consentias opibus, quas possedit Achaemenes, vel divitiis Mygdoniis opimae Phrygiae, vel refertis Arabum aedibus; quando collum flectit ad basia suaveolentia, vel molli asperitate denegat, quae plus laetetur a petente surripi, nonnunquam ipsa praeripiat.

ANNOTATIONES.

21. *Achaemenes.*) Rex Persarum priscus a quo Persiæ reges ad Darium usque sunt omnes orti ac denominati Achæmenides. Herodot. lib. 1. et alibi.

22. *Pinguis Phrygiae Mygdonias opes.*) Fertilem et opulentam ignorat nemo Phrygiam extitisse. Hujus rex Midas ille pecuniæ et auri tam avidus quam dives, vel ipso testis fuerit locupletissimus. Adde Priami gazas, ac Trojanorum opes. Mygdonia porro Phrygiæ finitima erat regio; ex Plin. lib. 5. etc. Mygdones autem populi e Macedoniæ parte Thraciæ proxima in Asiam venisse, Phrygiæ quandam regionem occupasse, nomen suum indidisse, ibidem referuntur.

23. *Permutare velis crine Liciniae.*) Sic quale placet dat pretium rebus amor, non quantæ sunt, sed quantus ipse est.

24. *Arabum domos.*) Plenas opibus et aromatibus exquisitis. Vide supra lib. 1. Od. 29. v. 1.

25. *Fragantia.*) Alii legunt *flagrantia*, id est, amoris ardore ferventia.

26. *Facili saevitia negat.*) Ficta nimirum sævitia quæ facile vincatur; et postquam tantulum irritavit amorem, amanti sponte cedat; interdum etiam ultro occurrat et occupet. Terent.

Nolunt ubi velis: ubi nolis cupiunt ultro.

Ovid. de Arte lib. 3.

Quod datur ex facili longum male nutrit amorem.
Miscenda est laetis rara repulsa jocis.

Cæterum Odem hanc allegorice interpretari sane licet. Itaque per Gigantes et Lapithas Thessaliæ quidem populos, junctis viribus in Deos bellum moventes, ab Hercule vero domitos, intellige Brutum et Cassium in campis Philippicis ab Augusto victos ac debellatos. Hylæus mero nimius, ab Atalanta interfectus, Antonium Cleopatræ amoribus et immodicis cum ea conviviis perditum, Bacchi insuper nomen et insignia affectantem optime designat. Denique sicut Gigantes et Lapithæ domum Saturni pavore concusserunt: ita Brutus et Cassius, atque Antonius totam commoverunt Italiam, ac Romam quidem, ea sitam regione, quæ Saturnia dicta est, a Saturno, postquam a Jove pulsus est, eò confugiente. Hæc recens auctor et Gallicus interpres ingeniose, ut et cætera, sagaciter et erudite.

ODE XIII.

In arborem, cujus casu penè est oppressus.

ILLE et nefasto te posuit die,
Quicunque primum et sacrilega manu
Produxit, arbos, in nepotum
Perniciem, opprobriumque pagi.
Illum et parentis crediderim sui
Fregisse cervicem, et penetralia
Sparsisse nocturno cruore
Hospitis. Ille venena Colchica,
Et quicquid usquam concipitur nefas,
Tractavit, agro qui statuit meo
Te, triste lignum, te caducum
In domini caput immerentis

INTERPRETATIO.

O *ARBOS, quisquis olim te plantavit, is et infausto die, et impia dextra protulit, ad ruinam posterorum, ac vici dedecus. Eum etiam patris sui guttur praefocasse crediderim, atque domus interiora, sanguine hospitis noctu polluisse. Is toxica Colchidis, et quodcunque uspiam flagitium animo volvitur, praeparavit, qui in agro meo collocavit te lignum infelix, te ruinosum*

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 9. Lib. 1.

1. *Ille et nefasto, etc.*) Deambulantem in agro suo Sabino Poetam nostrum cadens inopinato fere oppressit arbos: atque, ut ait Od. 17. seq. *truncus illapsus cerebro sustulerat, nisi Faunus ictum dextra levasset.* Hinc illius beneficii memor, et quod *prope funeratus arboris ictu*, ac tantum non exanimatus fuerat, erga Deos gratus, *anno redeunte*, *die* ipsi quidem *festo*, Kalendis Martiis sacrificium parat, ac festivas epulas, Od. 8. lib. 3 Hic autem ominosam illam arborem tanquam inauspicatò satam duntaxat execratur: ac velut oestro quodam percitus in abruptas indignationis voces erumpit. Rem vero totam mira expolitione amplificat. Tum de variis humanæ vitæ casibus belle disserit. Denique velut ἐν παρέργῳ et παρῳδῷ, occasionem arripit Alcaei et Sapphonis versus extollendi: omnia quidem non sine mirabili artificio. Valeat ergo Scaliger, qui et in hanc eximiam Oden stylum suum strinxit, ut dicetur ad calcem.

Nefasto.) Quid proprie sit nefastus dies, in quo nimirum Prætor jus non dicebat, Gall. *jour non plaidoyable*, Ital. *giorno in cui non si piatisce*; docet Ovid. Fast. 1.

Ille nefastus erit, per quem tria verba silentur:
Scilicet, do, dico, addico. Contra dies fastus, Gall. *jour d' audience.* Ital. *giorno di udienza, ovvero in cui si piatisce.* Ovid. ibid.

Fastus erit, per quem lege licebit agi.

At præterea *nefastus dies*, ut hoc Horatii loco, significat infortunatum, et male ominatum: Graeci ἀποφράδας ἡμέρας, *dies infandos et consceleratos*, dixere. Romani pariter, quosdam atros et nefastos habuere; eo quod in iis clades acceperant: in primis postriduanos, seu qui sunt postride Kalendas, Nonas, Idus; item alios aliquot: de quibus fuse Macrob. mox citand. Coel. Rhodig. lib. 14. cap. 9. Alex. ab Alex. lib. 4. cap. 20. Macrob. lib. 1. Saturnal. cap. 16. *dies postriduanos ad omnia majores nostri cavendos putarunt: quos etiam atros velut infausta appellatione damnarunt.* Gellius lib. 4. cap. 9. item lib. 5. cap. 17. *religiosos, seu tristi omine infames* nuncupat: additque: *quos vulgus prave, perperam, et imperite nefastos dicit.* Non. Marcell. *atri dies dicuntur*, inquit, *quos nunc nefastos vel posteros vocant*: Afranius Fratriis: *Septembris heri Kalendae: hodie ater dies.* Claudat scenam Cicero, ita scribens, 2. de leg. n. 21. *Quae augur injusta, nefasta, vitiosa, dirave dixerit, irrita infectaque sunto.*

5. *Illum et parentis, etc.*) Epod. 3.

Parentis olim si quis impia manu
Senile guttur fregerit, etc.

6. *Penetralia sparsisse nocturno cruore hospitis.*) Jus hospitale violasse, hospite noctu interfecto, in ædium penetralibus ubi colebantur Pênates Dii, quod sceleri scelus addere est. Virg. Æneid. 1. v. 735.

Juppiter, hospitibus nam te dare jura loquuntur.
A. Gell. lib. 5. c. 13. *Primum juxta parentes locum tenent pupilli; secundum clientes; tertium hospites; postea cognati, affines, etc.*

8. *Venena Colchica.*) Colchis Asiæ regio ad oram Euxini maris, Ponto vicina, hodie *Mingrelia*, estque pars Georgiæ. Venenis autem eas regiones famosas reddidit vel una Medea Regis Colchorum filia veneficiis suis inclyta; vel quod *nascuntur plurima Ponto*, ut canit Virg. Eclog. 8. Adde Mithridatem Ponti Regem; qui venenis etiam impune vescebatur.

Colchica.) Quidam legunt *Colcha*, ut opus non sit ultimam hujus versus syllabam rejicere ad sequentem versum.

11. *Triste lignum.*) Infelices arbores quæ dicantur, enarrat Plin. lib. 13. c. 21. et lib. 16. cap. 26.

Caducum.) Quod minatur casum et ruinam: hic vero significat quod jam cecidit: quo sensu fulmen etiam caducum vocatur.

Quid

Quid quisque vitet, nunquam homini satis
Cautum est in horas. Navita Bosphorum
Poenus perhorrescit: neque ultra
Coeca timet aliunde fata.
Miles sagittas et celerem fugam
Parthi; catenas Parthus, et Italum
Robur: sed improvisa lethi
Vis rapuit rapietque gentes.
Quam penè furvae regna Proserpinae;
Et judicantem vidimus Æacum,
Sedesque discretas piorum, et
Æoliis fidibus querentem

INTERPRETATIO.

in caput domini innocui. Nunquam satis homo providere potest *quid per horas singulas quilibet eluctetur. Nauta Carthaginensis Bosphorum formidat, nec amplius occulta fata aliunde metuit. Miles Parthorum spicula et fugam repentinam: Parthi vincula et potentiam Romanorum* reformidant. *At mortis inopinata violentia populos abstulit, et auferet. Quam prope aspexi imperium nigrae Proserpinae; et judicem Æacum, et bonorum domicilia separata; et Sappho chordis Æoliis expostulantem de*

ANNOTATIONES.

13. *Quid quisque vitet, etc.*) Egregie divertit ad locum communem de periculis et casibus improvisis, quibus ut plurimum ad mortem abripimur. Alius, inquit, maris, alius belli solùm cavet discrimina: uterque vero quod non timet, subit genus mortis; v. g. morbo extinguitur.

14. *Bosphorum.*) Angustas fauces quaslibet designat, per quas nemo sine periculo ac formidine navigat. Duplex autem Bosphorus celebratur; Thracius inter Pontum Euxinum et Propontidem, seu Thraciam inter et Asiam minorem, quatuor stadiis patens: et Cimmerius, inter Mæotidem paludem et Pontum Euxinum: hodie *Fretum Caffa.*

15. *Poenus.*) Pro quolibet nauta ponitur, per synecdochen: vel antonomasticωs *Poenum* dicit: tum quod emporium orbe toto celeberrimum Carthago; tum quia ejus urbis cives navigatione longinqua nominati. Quam inclytus fuerit Hanno dux ille Carthaginensium, docet Mela lib. 3.

16. *Timet aliunde.*) Observa vel cæsuram brevem licenter productam; vel tribrachyn pro dactylo.

18. *Parthi.*) De Parthis eorumque certandi ratione, lib. 1. Od. 19. ad v. 12.

21, *Quam pene furvae regna Proserpinae, etc.*) Quantulum a morte abfui.

Furvae.) Ex Varrone *fur* dicitur ex eo quod *furvum* atrum appellarint, et fures atra nocte facilius furentur. Nonius Marcellus. Contra tamen de ea etymologia sentit A. Gellius lib. 1. cap. 18., vultque deduci ab antiqua voce φωρ: quanquam aptius foret, furem a furvo, id est, nigro, dici putarit vir excellentis doctrinæ, Varro scilicet, inquit ille ibid.

Proserpinae.) De ea lib. 1. Od. 28. v. 20.

22. *Æacum.*) Ex eo quod Plato in Gorgia, Rhadamantum Asianorum, Europæorum vero Judicem Æacum scribit: inde convenientius hunc quam illum ab Horatio quidem Europæo nominari, erudite nonnulli observant. Ego tamen crediderim respexisse potius nostrum Poetam ad id quod lib. de luctu Lucianus refert: *in Orci aditu portaque adamantina fuisse custodem Æacum regis fratruelem; atque juxta eum canem tricipitem.* Bene igitur Horatius, qui morti proximus fuerit, ait se prope salutasse Æacum, Orci janitorem; perinde ac Judicem cum Minoe ac Rhadamanto, ob insignem justitiæ famam, a Plutone constitutum.

23. *Sedesque discretas piorum.*) Elysios campos, quos describit et laudat Virgil. Æneid. 6. v. 638. Legunt alii *discriptas*; alii *descriptas*, id est, assignatas ac notatas: *discretas* habent tamen optimi codices: et vox illa pulchrum sane ac nobilem sensum efficit, ut boni designentur e reliquis, et a vulgo segregati. Sic Virgil. Æneid. 5. v. 734.

. . . non me impia namque
Tartara habent, tristesque umbrae; sed amoena piorum
Concilia, Elysiumque colo.

24. *Æoliis fidibus querentem Sappho, etc.*) De popularibus puellis, quas amabat Sappho conquerentem quod in amore sibi non responderent. Tres vero potissimum Suidas recenset ab ea dilectas, Atthin, Telesillam, Megaram; plures Ovidius aliique numerant. Vel zelotypia Sappho percita de virginibus æmulis suis querebatur, quod Phaoni, quem ipsa deperibat, adhærerent, ejusque amorem retardarent. Ovid. Epist. 14. Sappho ad Phaonem.

Nec me Pyrrhiades, Methymniadesve puellae,
Nec me Lesbiadum cetera turba juvant.
Vilis Anactorie, vilis mihi candida Cydno:
Non oculis grata est Atthis, ut ante, meis.
Atque aliae centum, quas non sine crimine amavi.
Improbe, multarum quod fuit, unus habes.

Sappho puellis de popularibus :
Et te sonantem plenius aureo ,
Alcaee, plectro dura navis ,
Dura fugae mala , dura belli.
Utrumque sacro digna silentio
Mirantur umbrae dicere: sed magis
Pugnas et exactos tyrannos
Densum humeris bibit aure vulgus

INTERPRETATIO.

virginibus patriae suae ; nec non te , o Alcaee , aurea cithara canentem altius molesta navigationis , moesta exilii , gravia militiae incommoda. Manes autem admirantur ambos loquentes religioso dignas res silentio. Verum turba sepulis confertae libentius excipient auribus proelia et expulsos tyrannos. Quid

ANNOTATIONES.

Narrat Plinius lib. 22. c. 8. in Phaonis amorem Sappho incidisse per herbam centum capita nuncupatam , cujus radix rara quidem inventu , quibus contigerit , amabiles facit. Porro ex Suida , item ex Æliano , duplex Sappho fuit , utraque e Lesbo insula: prior Etesia , Alcaei , Stesichori , et Pittaci coætanea , quæ tres habuisse fertur sodales seu amicas ante memoratas , plectrum invenisse , scripsisse vero Lyricorum carminum libros novem , Epigrammata , Elegias , Jambos , et Monodias. Posterior Mitylenæa, quæ psaltria fuerit, Lyrica scripserit etiam , atque ob amorem Phaonis Mitylenaei a quo spernebatur , de Leucate promontorio in mare se præcipitem dederit. De quo vide quæ annotabo lib. 1. Epist. 19. v. 28. ad has voces *mascula Sappho*. Utut sit , quemanmodum unum Herculem , etsi plures extiterunt , nominant , et quod multorum est , eidem tribuunt , ut alibi notavimus: Ita unam Sappho vulgo celebrant, Sapphici carminis auctoram , tam venustam et elegantem , ut decimæ quidem Musæ cognomen obtinuerit. *Veris nuntiam* , *blandiloquam lusciniam* vocat Sophoclis Scholiastes. Floruit cum Alcæo et Stesichoro , annis ante Christum circiter sexcentis. Ejus (quae temporum injuria est) apud varios auctores sparsas quasdam poematum reliquias duntaxat veneramur : et mire laudant Strabo , Aristot. Socrates , Dionys. Halicarn. Plutarch. Longinus , etc. Catullus Carmen suum 52. quod est ad Lesbiam , transtulit e Sapphûs Græco , quod Longinus lib. de sublimi genere dicendi , sic habet :

Φαινεται μοι κεινος ισος θεοισιν
Ε' μεν ανηρ οστις εναντιον τοι
Ιζανει, και πλασιον αδυ φωνευ-
σας επακυει,
Και φιλωσαι ιμεροεν, etc.

Æolis fidibus.) Æolica nempe dialecto usa est Sappho. Æolii quidem Græciæ populi , cum eam Asiæ minoris regionem , quæ ante Mysia dicebatur, invasisseos , quasdam insuper Lesbi insulæ tenuere civitates , ac in primis aliarum caput Mitylenen Sapphûs patriam. Hinc noster lib. 4. Od. 9. v. 12. *Æoliae fidibus puellae.* Et Ovid. Epistola Sapphonis ante citata :

Lesbides Æolia nomine dicta lyra.

26. *Et te sonantem plenius aureo , Alcaee , plectro.* Ovid. Epist. mox cit.

Nec plus Alcaeus consors patriaeque lyraeque
Laudis habet , quamvis grandius ille sonet.

Herodot. lib. 5. de Alcæo multa refert , quæ redarguuntur a Plutarcho , in suo de Herodoti malignitate libello. Vide quæ de illo amplius annotavi lib. 1. Od. 32. v. 5. et seq. Item lib. 4. Od. 9. v. 7. ubi *Alcaei minaces camoenae* appellantur.

27. *Dura navis , dura fugae mala , dura belli.*) Ea videlicet quæ pertulit Alcæus atque exantlavit pericula , mala , difficultates , ærumnas , cum navigando fugere patriaque exulare coactus est , eo quod civibus , ut ajunt , suis amorem libertatis suaderet , invisus tyrannis ; quos tandem collectâ exulum manu Mitylene exegit , patriamque vindicavit.

29. *Utrumque sacro digna silentio mirantur umbrae dicere.*) Alcæum et Sappho *umbrae mirantur* canentes *digna* silentum concilio , de quo Virg. Æn. 6. v. 432. vel Diis digna sacrariis , quæ affert idem Virg. Æn. 12. v. 1 9. vel auscultari digna cum eo *silentio* , quod adhibetur in sacris. Vel denique *sacro digna silentio* , id est , non profania revelanda, nec evulganda quibuslibet, veluti quædam mysteria. Huc facit μυστηριώδης ἡ σιγή apud Plutarch. lib. de garrulitate.

30. *Sed magis pugnas et exactos tyrannos.*) Quamvis autem uterque admiranda loqueretur , et ab ore utriusque penderent umbræ , hoc tamen erat discrimen , quod amatoria quidem Sapphûs carmina eximia prorsus atque divina vulgus admirans auscultaret : at longe tamen attentius , cupidius , jucundius audiebat *pugnas* ab Alcæo descriptas , et qua ratione *exactos tyrannos* Pittacum , Myrsilum , Megalagyrum insectari non destiterat , donec omnino exterminaret.

32. *Densum humeris etc.*) Confertum , turmatim aggregatum , contente et certatim appropinquans aure que arrigens , præ aviditate capiendi quæ dicebantur de expulsis tyrannis , quos odit *vulgus* maxime , et de restituta civibus libertate , quam omnibus antefert , ipsiusque interdum vita periculo redimit ac vindicat. Virgil. Æneid. 10. v. 361.

Quid mirum? Ubi illis carminibus stupens
Demittit atras bellua centiceps
Aures: et intorti capillis
Eumenidum recreantur angues?
Quin et Prometheus, et Pelopis parens
Dulci laborum decipitur sono:

INTERPRETATIO.

Quid stupendum? Quandoquidem attonita cantilenis istis bestia centum capitum, nigras deprimit auriculas, atque demulcentur serpentes Furiarum crinibus implexi. Imo etiam Prometheus, et Pelopis pater suavi cantu raptus *aerumnas oblivi-*

ANNOTATIONES.

Concurrunt: haeret pede pes, densusque viro vir.

Bibit aure vulgus.) Hunc locum imitatus Juvenalis Sat. 4. vers. 50.

Nequicquam populo bibulas donaveris aures.

33. *Quid mirum? Ubi illis carminibus stupens, etc.*) Neque vero mirandom, quod ita curiose umbrae affluant, audiantque versus Alcaei et Sapphonis; siquidem iis etiam oblectatur terribilis inferorum canis Cerberus, atque voluptatem suam exhibet *demissis auriculis*, quibus depositam iram ac furorem indicat. Contrarium ostendunt *sublatae aures*, Epod. 6. Lactant. de ira Dei, c. 7. *Risus homini proprius est*, inquit, *et tamen videmus in aliis quoque animalibus signa quaedam laetitiae, cum ad lusum gestiunt, aures demulcent, rictum contrahunt, frontem serenant, oculos in lasciviam resolvunt.*

34. *Bellua centiceps.*) *Canis apud Inferos fabulosus*, ut ait Suidas, *immanis trifauci latratu, tria pandens guttura, horrentia colubris colla exerens*: Virg. Æn. 6. v. 417. et seq. *Platonis canem aerea voce*, πεντηκοντακαρηνον *quinquaginta capitum, crudivorum impudentemque fortemque* appellat Hesiodus in Theogonia, τρικρανον αδε σκιλακα, *tricipitem Orci canem*, Sophocles in Trachiniis. Cerberus quasi κρεωβορος, *carnivorus*, Mythol. terram designat cadavera consumentem. Quoniam vero mortales universi triplici extinguuntur mortis genere, naturali, violento, et fortuito, quae tria rursus infinita sunt; hinc Cerbero quidam tria capita, alii quinquaginta, nonnulli denique centum affinxerunt. Sic Horat. *bellua centiceps.*

35. *Intorti capillis Eumenidum recreantur angues.*) Eumenides per antiphrasin dictae, quia nequaquam benignae: tres censentur, Alecto, Megaera, Tisiphone. Sensus est: infernales illae Furiae ejusmodi carminibus placari, imo et serpentes earum crinibus intorti iis recreari pariter ac demulceri videbantur. Virgil. Georgic. 4. v. 482.

Caeruleosque implexae crinibus angues Eumenides.

Hae quidem scelerum ultrices multiplici colubrorum morsu belle exprimunt conscientiae stimulos, quibus scelerati vellicantur intus, semperque plectuntur.

36. *Recreantur angues.*) Proprie dictum. Nam cantu delectari naturaliter serpentes, ajunt: et Plinius auctor est lib. 8. cap. 16.

37. *Quin et Prometheus, etc.*) Prometheus quoque, item Tantalus suum uterque laborem ac supplicium non sentit, velut raptus extra se, et deceptus amoenitate carminum Alcaei et Sapphonis. Illum ignis coelestis raptorem, in furti poenam, aquilae rostro jecur depascentis excruciari Caucaso affixum vulgo fabulantur: in inferis tamen collocat Aristoteles, Poetices cap. 17. quod idem facit hic Horatius. De Prometheo jam lib. 1. Od. 3. et 16.

Pelopis parens.) Tantalus *Deorum conviva*, ut est lib. 1. Od. 28. vers. 7. quid sciant ac possint numina ausu temerario experturus, filium suum Pelopem coctum iis apposuit. Tanti vero sceleris poenas luit apud Inferos detrusus, ubi perpetua fame ac siti cruciatur, ita ut aquis Eridani mento tenus immersus, et poma cernens ex arbore capiti impendentia, nec tamen haec, neque illas captare queat. Cic. Tusc. 1. num. 10. *mente summam aquam attingens siti enectus Tantalus.* Ovid. Metamorph. 4. cap. 13.

tibi, Tantale, nullae Deprenduntur aquae: quaeque imminet, effugit arbos.

38. *Laborum decipitur.*) Graeca dictio, επιλανθανεσθαι πονων. Sic supra Od. 9. *desine querelarum*: Od. seq. 14. *damnatus longi laboris Sisyphus*: lib. 3. Od. 27. *abstineto irarum calidaeque rixae*: Od. ult. ejusdem libri: *regnavit populorum.* Nec Horatius vero tantum ejusmodi locutionibus atque hellenismis usus. Plaut. Mercat. *animi pendeo.* Virgil. Æn. 1. v. 119.

Implentur veteris Bacchi pinguisque ferinae.

Et Æneid. 11. v. 126.

Justitiaene prius mirer, belline laborum.

Unde igitur hoc dicendi genus tam novum aliquibus visum? et quae mens laeva doctos aliquos viros perculit, ut aut lectionem comprobatam, aut sensum perverterent? Porphyrione duce, quidam legunt *laborem*, et *decipitur* accipiunt pro *decipit.* Quorsum vero tam audax figura atque mutatio? Turnebus Alcaei labores intelligit, ut sit sensus, Prometheum ac Tantalum proprias oblivisci poenas, delinitos scilicet ac veluti deceptos suavi cantu et narratione laborum Alcaei; de quibus supra. Verum de Promethei Tantalique laboribus hic sermo est apertus quidem et manifestus: sensusque est; *Prometheus et Pelopis parens dulci sono* et modulatione Alcaei carminum et Sapphonis uterque adeo *capitur* et fallitur, ut quasi sensum atque memoriam amittat *laborum* et cruciatuum suorum.

Nec curat Orion leones,
Aut timidos agitare lyncas.

INTERPRETATIO.

scitur: nec Orion satagit venari leones vel lyncas meticulosos.

ANNOTATIONES.

39. *Nec curat Orion leones, etc.*) Denique Orion cum aliis ad audiendum properat, abjectaque venandi cura, qua solet occupari, ad dulces cantus accurrit. Ajunt nimirum eadem apud Inferos umbris inesse ac vigere studia, quibus viventes tenebantur. Virg. Æn. 6. v. 653.

Quae gratia currum
Armorumque fuit vivis, quae cura nitentes
Pascere equos; eadem sequitur tellure repostos.

Ovid. Metamorph. 4. Fab. 13.

Errant exangues sine corpore et ossibus umbrae.
Parsque forum celebrant; pars imi tecta tyranni,
Pars aliquas artes antiquae imitamina vitae
Exercent.

Vide et Odyss. 11. et Macrob. in Somn. Scip. lib. 1, c. 9. etc. En vero quo solet in Horatium animo bellum movet Scaliger hoc etiam loco: *Nondum*, inquit, *apud Inferos haec inveni, aut Prometheum tormentis addictum, aut Oriona venantem.* Ergone, vir perspicax, quicquid rerum ibi geritur perspexisti? an illic diversatus aliquando singula otiose tamque luculenter indagasti, ut asseveranter dicas, scribasque, haec a te ibi minime visa aut reperta; quae tamen ex Aristotelis citati, item ex Homeri mox citandi fide, inveniri ultro credam; teque exploso credent alii.

Orion.) De eo varie fabulantur: illud constat acrem et strenuum venatorem extitisse. Homerus Odyss. λ paulo ante finem, narrat hunc *apud Inferos etiam visum Ulyssi per floridum pratum feras persequentem, in desertis autem montibus clava ferrea occidentem*, etc.

40. *Lyncas.*) Lynx animal pardo non prorsus absimile, ex Gesnero, de quadrup. perinde maculosum. Virgil. Æn. 1. vers. 327. acutissimi visus, ex Plutarch. Plin. lib. 28. cap. 8. etc.

AD POSTUMUM,

ODE XIV.

Vitari mortem non posse.

Eheu, fugaces, Postume, Postume,
Labuntur anni: nec pietas moram
Rugis et instanti senectae
Afferet indomitaeque morti.

INTERPRETATIO.

Heu, *Postume, Postume, anni cito praeterunt. Neque religio rugas, et*

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod supra Od. 9. Lib. 1.

1. *Eheu fugaces.*) Dolet vitae brevitatem, mortisque ducem necessitatem. Virgil. Georgic. 3. v. 284.

Sed fugit interea, fugit irreparabile tempus.

Ovid. *Tempora sic fugiunt.*

Pers. Sat. 5. vers. 153. *fugit hora.*

Postume.) Parvi refert seu legas, *Postume*, quo significatur ultimo loco natus; sive *Posthume*, id est, qui post humatum patrem in lucem editur. Hic cognomen est, ut volunt quidam parvo certe nixi fundamento Julii Flori, ad quem Horatius inscribit Epist. 3. lib. 1. et secundam secundi. Conjectori tamen danda venia, cum certi nihil aliunde suppetit. Virg. Æn. 6. v. 763. Agell. lib. 2. cap. 16. etc.

2. *Nec pietas moram, etc.*) Etsi Deos colas religiosissime, haud proinde vitæ contigeret tibi diuturnior. Ita quidem Ethnicus de falsis Numinibus non falso. At sacris nos codicibus instructi, multis dilatam ope Dei præpotentis mortem non ambigimus. Exod. c. 20. Deut. cap. 5. *Honora patrem et matrem ut longo vivas tempore, ac bene tibi sit in terra*, etc. lib. 4. Reg. cap. 20. Ezechias usque ad mortem ægrotans, sanitatem oratione piisque lacrymis obtinet, meretur que audire Deum ita pollicentem: *Vidi lacrymas tuas: ecce sanavi te: et addam diebus tuis quindecim annos*, etc.

3. *Rugis et instanti senectae.*) Deficientibus in senectute humoribus subtilioribus, paulatim arescit corpus ac durescit, et cutis in rugas contrahitur,

Non si trecenis quotquot eunt dies,
Amice, places illacrymabilem
    Plutona tauris; qui ter amplum
        Geryonem, Tityonque tristi
Compescit unda, scilicet omnibus
Quicumque terrae munere vescimur,
    Enaviganda; sive reges,
        Sive inopes erimus coloni.
Frustra cruento Marte carebimus,

INTERPRETATIO.

urgens senium, fatumque ineluctabile retardabit; nec si tauros quotidie trecentos immoles Plutoni inexorabili, qui ter magnum Geryonem et Tityum coercet fluvio lethali, nempe tranando cu...is; quotquot nutrimur frugibus telluris, seu principes, seu egeni agricolae fuerimus. Abstinebimus incassum sanguinolento

ANNOTATIONES.

5. *Non si trecenis.*) Etiamsi tribus quotidie Hecatombis Plutonem satagas placare: non litabis tamen, et mortem frustra deprecabere. Æschyl. *μονος θεων γαρ θανατος ε δωρων ερα, ε'δε θεων, ετ επι σπονδων ωαοις, sola Deorum mors non capitur muneribus, nec si sacrifices in templis.*

Trecenis.) Perperam aliqui, *tricenis*; cujus prima syllaba cum sit longa, metri lege arcetur.

6. *Illacrymabilem.*) Lacrymabiles dicuntur ii qui ad misericordiam facile moventur per lacrymas et preces; e contrario Pluton vocatur illacrymabilis, qui nunqoam flectitur. Sic Erasm. *αδακρυς*, *implacabilis*, cujus ob inexorabilem sævitiam illacrymemus, inquit Torrentius.

7. *Plutona.*) Inferorum et mortuorum Deum. Is Saturni filius, frater aotem Jovis, ac Neptuni. Hi tres ita paternum regnum divisere: Jupiter quidem orientalis plagæ sortitus est imperium, et cum inde lux oritor, cœlum dictus est occupasse. Neptunus insulas habuit, unde et maris dominus ac Deus appellatus est. Pluto natu minimus occidentalem obtinuit regionem, secus inferum mare. Hinc fabula, dominari inferis ait: et qooniam terræ visceribus conduntur metalla auri et argenti, divitiarum Deos existimatus est, et Ditis ac Plutus dictus. Lactant. lib. 1. Divin. institut. Neque vero prætermittendum quod testatur Cœl. Rhodig. lib. 17. cap. 21. eorum quæ ad defunctorum spectant cultum, Plutonem fuisse auctorem primum. Quo nomine creditum, mox vita functis præsidere.

Qui ter amplum Geryonem, etc.) Qui potentes quosque et magnos domat, v. g. Geryonem et Tityum, scilicet: ut scribit Juvenal. Sat. 10. v. 172.

Mors sola fatetur
Quantula sint hominum corpuscula.

Ter amplum Geryonem vocat Horatius, *tergeminum* Virg. Æn. 8. v. 202. ex eo quod fabulantur. triplex ei corpus fuisse. Hinc Virgil. Æneid. 6. v. 289.

forma tricorporis umbrae.

Fingendi porro ansam præbuit triplex regnum. sive triplicis circa Hispaniam insulæ dominium; vel potius trium fratrom corporis robore præstantium concordia, quæ tanta quidem, *ut uno regi animo viderentur*, inquit Justin. ad calcem libri ultimi. Quod idem fere narrat Diod. Sicul. lib. 5. c. 2. ubi decimum Herculis laborem in debellando Geryone expenit. Porro valde arridet sententia Palephati asserentis, e Tricarenia ad Pontum Euxinum insula Geryonem fuisse, adeoque Tricarenum, et ex ambigua vocis significatione tricipitem ac proinde tricorporem dictum.

8. *Tityon.*) Is mole corporis plus quam Gigantæa fertur, quod Latonæ vim inferre tentasset, ab Apolline sagittis trusus ad Inferos, ubi vulture jecur perpetuo renascens exedente et laniante torquetur. Virg. Æn. 6. v. 59.

Nec non et Tityon terrae omniparentis alumnum
Cernere erat: per tota novem cui jugera corpus
Porrigitur; rostroque immanis vultur adunco
Immortale jecur tundens, fœcundaque pœnis
Viscera, rimaturque epulis, habitatque sub alto
Pectore: nec fibris requies datur ulla renatis.

9. *Compescit unda tristi.*) Detinet in Inferis, et coercet *unda* Stygia, seu palude illa horrida et irremeabili, de qua Virg. Æn. 6. v. 438.

Quam vellent aethere in alto
Nunc et pauperiem, et duros perferre labores;
Fata obstant, tristique palus innabilis unda
Alligat, et novies Styx interfusa coercet.

10. *Terrae munere vescimur.*) Plin. lib. 2. cap. 63. *Terra, quae hominum, ut cœlum Dei; nos nascentes excipit, natos alit, semelque editos sustinet semper . . . sola quae nunquam irascatur homini. Aquae subeunt in imbres, rigescunt in grandines, tumescunt in fluctus, praecipitantur in torrentes. Aër densatur nubibus, furit procellis. At haec benigna, mitis, indulgens, ususque mortalium semper ancilla, quae cuncta generat? Quae sponte fundit! Quos odores saporesque! Quos succos! Quam bona fide creditum fœnus reddit! Quae nostri causa alit!* etc. quæ lege.

11. *Enaviganda.*) Mors omnibus subeunda; mortali cuilibet *calcanda est semel via lethi*, ut est in Ode 28. lib. 1. Styx trananda et *enaviganda* vectore et portitore Charonte, qui *ferruginea subvectat corpora cymba.* Virg. Æneid. 6. Vide locum a v. 295. ad 317.

Sive reges, sive inopes.) Vide lib. 1. Od. 4. et 28.

13. *Frustra cruento Marte carebimus, etc.*) Nihilo secius moriemur, etsi abstinuerimus bello, mari, etc. frustra carebimus pericula mi-

Fractisque rauci fluctibus Adriae :
Frustra per Autumnos nocentem
Corporibus metuemus Austrum.
Visendus ater flumine languido
Cocytus errans, et Danai genus
Infame, damnatusque longi
Sisyphus Æolides laboris.
Linquenda tellus, et domus, et placens
Uxor : neque harum quas colis arborum,

INTERPRETATIO.

Marte, et illisâ undâ maris *Adriatici frementis. Incassum cavebimus Notum corporibus noxium autumnali* tempestate. *Adeundus niger Cocytus lenta fluens aqua. Danaique stirps conscelerata, et Sisyphus Æoli filius aeternae poenae addictus. Deserenda terra, et domicilium, et grata conjux. Et harum, quas educas, arborum*

ANNOTATIONES.

Viæ et navigationis, aut pestiferi Austri flatus, in Autumno præsertim. Quamvis enim mortis unum aliquod spiculum eluctemur, at altero percussi occumbemus. *Improvisa lethi vis rapuit, rapietque gentes*: ut est in Ode superiori.

14. *Fractis fluctibus.*) Virg. Æneid. 1. vers. 165.

omnis ab alto
Frangitur, inque sinus scindit sese unda reductos.

Adriae.) Supra Od. 11. v. 2.

Rauci.) Horrendum frementis quando tumentes fluctus ad scopulos illiduntur, ingenti sonitu et fragore.

15. *Per Autumnos nocentem corporibus Austrum.*) Autumno quidem morbi semper acutissimi et exitiales, ex Hippocr. lib. 3. Aphor. 9. Hinc Juven. Sat. 4. v. 56. *lethiferum* appellat : et Sat. 10. v. 221.

Quot Themison aegros Autumno occiderit uno.

In causa sunt inæqualitas caloris et frigoris eodem sæpius die ingruentium. Deinde æstati successio; in qua biliosi humores accumulati dein facile computrescunt. Adde cutis constipationem a frigore, per quam tetri halitus retinentur intus, et morbos creant. Denique debilitatæ per æstatem vires corporis, fructuumque copia noxiorum humorum colluviem gignens, Autumnum vere θηριώδες ferinum ab Hippocrate dici fecerunt. Causas afferunt istas quinque Galen. aliique, nec non Plutarch. Sympos. lib. 8. cap. ult.

16. *Austrum.*) Hujus natura cum calida sit et humida, valet ad procreandas ægritudines, replendumque caput, indeque ad gravedinem inducendam, sensus torpore inficiendos, viresque dissolvendas et enervandas. Hippocrat. lib. 3. Aphorismo 5. *Auster auditum hebetat, caliginem offundit, caput gravat, pigros, et languidos facit.*

17. *Visendus ater flumine languido.*) Id est, adire tandem ad Inferos oportebit ; illicque visere Cocytum, etc. Vide lib. 1. Od. 28.

Flumine languido.) Virgil. ante citat. *tardam Stygen* vocat.

18. *Cocytus.*) Ex ea derivatur nomen a κωκύω *lamentor*. Macrob. in Somn. Scip. lib. 1. cap. 10. Quicquid homines in luctum lacrymasque compellit, *Cocytum* : quod in gurgite mergit odiorum, *Stygem* interpretati sunt, inquit. Sic et ipsas poenas, quas apud Inferos memorant. Vulturem jecur immortale tundentem intellige tormenta conscientiæ indefessa sceleris admissi admonitione laniantis, etc. Vide cetera ibidem.

18. *Danai genus infame.*) Danaus Argis regnavit an. M. 3716. Eus. Chron. hujus filiæ quinquaginta suos, una excepta, viros jugulavere, patris mandato nefarie obsequentes : quam ob noxam pertusum aquis implere dolium in Inferis coguntur. Vide lib. 3. Od. 11.

Virgil. Æneid. 10. v. 496.

una sub nocte jugali
Caesa manus juvenum fœde thalamique cruenti.

Tibull. lib. 1. Eleg. 3.

Et Danai proles Veneris quod numina laesit,
In cava Lethaeas dolia portat aquas.

19. *Damnatusque longi, etc.*) Ellipsis sup. pœna.

20. *Sisyphus Æolides.*) Latrociniis, ut ajunt, infamis a Theseo est occisus : alii dicunt virum fuisse rerum multarum notitia pollentem ; et cum immortalitem sibi parare attentasset, longo isto labore damnatum, ut ad apicem montis portet saxum inde relapsurum. Vide Epod. ult. Ovid. Metamorph. 4. Fab. 13.

Aut petis, aut urges ruiturum Sisyphe saxum.

Virgil. Georgic. 3. v. 39.

non exsuperabile saxum.

Lucret. lib. 3.

minantem trudere monte
Saxum, quod tamen a summo jam vertice rursum
Volvitur, etc.

Vide et Odyss. 11. ubi Sisyphi labor graphice describitur ac pingitur, ut obversari oculis videatur Sisyphus trudens saxum, connitens, totoque sudans corpore.

21. *Linquenda tellus.*) Supra Od. 3.

Cedes coemtis saltibus, et domo,
Villaque, etc.

Et placens uxor.) Vel decora et pulchra, vel bene conveniens, ut est apud Suet. Tib. c. 7. et hinc viro dilecta et omnino placens.

22. *Quas colis arborum.*) In colendis arboribus luxum atque delicias Romanorum alibi notavi. Vino etiam platanos irrigasse Q. Hortensium, te-

Te, praeter invisas cupressos,
Ulla brevem dominum sequetur.
Absumet haeres Caecubo dignior
Servata centum clavibus; et mero
Tinget pavimentum superbum,
Pontificum potiore coenis.

INTERPRETATIO.

nulla te comitabitur haud diuturnum possessorem, praeter ferales cupressos. Haeres dignior consumet vina Caecuba centenis clavibus custodita: superbumque pavimentum asperget vino meliore Pontificum epulis.

ANNOTATIONES.

ntis Macrobius lib. 3. c. 13. Valer. Max. lib. 9. c. 1. art. 4. de Cn. Domitio, et Luc. Crasso altercantibus: *uter luxuriosior?* inquit Crassus; *Egone qui decem columnas centum millibus nummum emi: an tu qui decem arbuscularum umbram tricies sestertium summa compensas?* Idem fere narrat Plin. lib. 17. c. 1. Vide seq. Od. Annot. initio.

23. *Cupressos.*) Funebres quidem arbores, ideoque *invisas* appellat Horatius: Proserpinæ Ditique sacras, ex Servio, Festo, Plinio. Hic lib. 16. c. 33. ita scriptum reliquit: *natu morosa; fructu supervacua, baccis torva, folio amara, odore violenta, ac ne umbra quidem gratiosa.*

24. *Brevem dominum sequetur.*) *Sequetur*, foribus tuis ex more apposita, cum vita excesseris.

Brevem.) Paucis annis usum, et possessorem ολιγοχρονιον. Valeant qui ad tumuli vel urnæ angustias redactum interpretantur. Quæ si cui placeat explicandi ratio, lucem huic afferet Juvan. Sat. 10. v. 168. et quinque sequentibus.

Dominum.) Te potentem ac divitem. Plin. mox cit. *Cupressus*, inquit, *Diti sacra, et ideo funebri signo ad domos posita*; adde *nobilium*, ex Lucano:

Et non plebejos luctus testata cupressus.

Ad rem præterea faciunt, quæ de cupresso scribunt. Præciso capite moritur, et subsecta non renascitur, sicut ex mortuis nihil speratur. Servius. Rogis adhibetur, et cremandis utilis est cadaveribus, ob gravem ustrinæ nidorem: quoniam fœtorem cadaveris dum uritur, odoris sui jucunditate lenit. Ita Varro. Leges publicas, et sacrorum ritus, ob æternam firmitatem, in tabulis cupressinis describi Plato jubebat. Vide Cœl. Rhodig. lib. 25. cap. 2.

25. *Absumet haeres Caecuba dignior etc.*) Haeres dignior te, quia liberalior et sciens uti iis, quæ ad usum sunt facta; quibus improbe avari velut sacris parcunt. Quæ vero tu parce nimis servasti vina exquisita, hæc ille absumet, et sine modo fundet.

Caecuba.) Lib. 1. Od. 20. Vinum optimum profundet, disperdetque.

26. *Mero tinget pavimentum.*) Cic. Philipp. 2. *natabant pavimenta vino.* Porro in deliciis fuisse olim respergi pavimentum vino fragrantissimo, auctor est Athen. lib. 15. Alii referunt ad cottabismum, quo veteres inter potandum usi, non siccantes omnino calicem, sed arte quadam vini reliquias in terram elidentes, ut sonus inde redderetur. Ita J. Lips. antiq. lect. lib. 3. de eo more et joco a Siculis invento. Hesychio teste. Suidas paulo aliter, in κοτταβίζειν. Athen. variis locis, maxime vero lib. 15. Jul. Pollux lib. 6. c. 19. Cœl. Rhodig. lib. 7. cap. 26. etc.

27. *Pavimentum superbum.*) *Marmoreum solum* vocat Tibull. lib. 3. Eleg. 3. et Cicer. Parad. 6. de pavimentis arte et pictura elaboratis deque lithostrotis ac vermiculatis. Plin. lib. 35. cap. 25. Quidam legunt *superbo*, referuntque ad vocem, *mero*; ut, per hypallagen, significetur haeres superbus vinum pretiosum effundere. Alii *merum superbum* ajunt, quod non amplius clavibus inclusum jam marmoreo libere decurrat pavimento. Sed vix id venisse in mentem Horatio, si dicam: plus credat mihi quisque cordatus injurato, quam juratis illis.

28. *Pontificum potiore cœnis.*) Meliore, pretiosiore, quam illud quod adhibetur in sumtuosis illis Pontificum cœnis: quando novi quidem inaugurabantur, et in eorum collegium admittebantur. Varro lib. 3. cap. 6. Macrob. lib. 3. Saturnal. cap. 13. Erasmus Chiliad. 3. Centur. 2. Adag. 36. Noster lib. 1. Od. 37. v. 2.

ODE XV.

Immoderatum sui saeculi circa ædificia luxum reprehendit.

JAM pauca aratro jugera regiae
Moles relinquent: undique latius
Extenta visentur Lucrino
Stagna lacu: platanusque cœlebs
Evincet ulmos: tum violaria, et
Myrtus, et omnis copia narium

INTERPRETATIO.

REGALES *deinceps substructiones modicam terram relinquent arandam. Undequaque venient spectatum stagna magis spatiosa*, quam sit *lacus Lucrinus. Platanus quoque sterilis ulmos excludet. Dein violaria, myrteta, et uberes odoratus opes afflabunt suavitatem per loca oleis* ante *consita*, quae

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod supra Ode 9. Lib. 1.

1. *Jam pauca, etc.*) Haec Ode superiori juncta legitur in quibusdam exemplaribus; sed perperam: ut satis ostendit argumentorum diversitas.

Pauca aratro jugera regiae moles relinquent.) Occupantibus fere omnia aedificiis sumtuosis, operosis, rege dignis. Cic. pro Milone, *insanas substructiones*: et postea, *substructionem insanas moles* vocat.

2. *Undique latius extenta visentur, etc.*) In illis aedibus magnifice structis visentur piscinae, vivaria, stagna, Lucrino lacu ampliora, qui tamen ingens, et spatiosus. Valer. Maxim. lib. 9. c. 1. *C. Sergius Orata, ne gulam Neptuni arbitrio subjectam haberet, peculiaria sibi maria excogitavit, aestuariis intercipiendo fluctus, pisciumque diversos greges, separatos molibus includendo: ut nulla tam saeva tempestas incideret, qua non Oratae mensa varietate ferculorum abundaret. Ædificiis etiam spatiosis et excelsis deserta ad id tempus ora Lucrini lacus pressit, etc.*

3. *Lucrino lacu.*) Hic et Bajanus appellabatur, inter Puteolos et Bajas situs, ac inter Avernum lacum et mare Tyrrhenum: maxime piscosus, et proinde afferens lucrum: hinc nomen. Ita quidem olim: at anno 1538. terrae motus novum excitavit extulitque montem Cinereum dictum: nihilque reliquit e lacu Lucrino praeter cœnosam paludem cum arundineto, quod quidem in suo Lexico affirmat Michael Ant. Baudrandus rerum Geographicarum studiosissimus, testisque oculatus. Strabo lib. 5. stadiis octo longum fuisse refert. Sueton. Aug. c. 16. *Portum Julium apud Bajas immisso in Lucrinum et Avernum lacum mari, effecit.* Virg. Georg. 2. v. 161.

An memorem portus, Lucrinoque addita claustra:
Atque indignatum magnis strideribus aequor? etc.

4. *Platanusque cœlebs evincet ulmos.*) Arbores ad umbram, delicias, et mollitiem duntaxat utiles frugiferis arboribus praeferentur. Plin. lib. 12. cap. 1. *Quis non miretur arborem umbrae gratia tantum ex alio petitam orbe? platanus haec est, per mare Ionium in Diomedis insulam ejusdem tumuli gratia primum invecta; inde in Siciliam transgressa, atque inter primas donata Italiae . . . . tantumque postea honoris increvit, ut mero infuso enutriantur. Compertum id maxime prodesse radicibus: docuimusque etiam arbores vina potare.* Platani folia latissima, umbram peramœnam, alibi notat. Vide apud Herodot. lib. 7. Xerxem cum ingenti exercitu in Lydiam pergentem platani pulcherrimae admiratione captum, circa illam stantem, aureo monili donantem, ejus deinque curam viro immortali committentem. Decem erant nempe millia virorum selectorum e Persica militia, qui dicebantur immortales: quoniam uno moriente, statim alter substituebatur, ut completus esset semperque ille numerus. Horum meminit Q. Curtius lib. 3. Porro platanum auream sibi fundi jussit Xerxes, quae supra memoratam effingens ejusdem leniret desiderium, et aestuationem mentis ob ejus absentiam. Cœl. Rhodig. lib. 25. cap. 1. Vide supra Od. 14. sub finem, Annot. ad ea verba, *quas colis arborum.*

Platanus cœlebs.) Martial. lib. 3. Epigram. 57. *viduam* appellat: intellige sterilem, vel non vitibus, ut solet ulmus, maritatam. Vide Plin. lib. 16. c. 17. Senec. lib. 5. Epist. 6.

5. *Evincet ulmos.*) Expellet, quasi dimovebit loco, earumque plantaria occupabit.

Tum violaria, etc.) Similiter et flores odoriferi exterminabunt fructuosas arbores, hisque neglectis et ejectis, excolentur. Quidam legunt, *myrtusque et omnis, etc.* ut metri constet ratio. Alii volunt hic *myrthus* 4. declin. esse, et num. plur. adeoque ultimam syllabam produci. Plin. lib. 21. c. 1. *In Italia violis succedit rosa: huic intervenit lilium: rosam cyanus excipit, cyanum amarantus.* De myrto plura lib. 1. adnotavi, ad Od. ult.

6. *Omnis copia narium.*) Abundantia florum

Spargent

Spargent olivetis odorem
Fertilibus domino priori.
Tum spissa ramis laurea fervidos
Excludet ictus. Non ita Romuli
Praescriptum, et intonsi Catonis
Auspiciis, veterumque norma.
Privatus illis census erat brevis,
Commune magnum: nulla decempedis
Metata privatis opacam
Porticus excipiebat Arcton.

INTERPRETATIO.

priori possessori fructum dabant. Mox densa laurus ardentes Solis *radios ramis arcebit. Non sic erat licitum per leges Romuli et Catonis criniti, vel priscorum insituta. Res familiaris aderat eis exigua, publica* autem *dives: Nemini privato porticus mensa decem pedum pertica colligebat auram Septentrionalem plurimam.*

ANNOTATIONES.

et odorum. qui sunt odoratus opes velut ac divitiæ, voluptas ac delectatio. Est qui *dormitasse* hic Horatium cavilletur, nec satis *intendisse animum*. Quasi vero temere quidquam scribere soleat tantus Poëte. Imo feliciter *intendebat animum*, forsan *vivos et roserat ungues, et in versu faciendo saepe caput* jam *scaberat*, atque, ut ait etiam Persius, *pluteum ceciderat*, cum scripsit, *omnis copia narium*: dictio sane tam grandis quam insolens, tam pulchra et dives, quam audax et nova.

7. *Spargent olivetis odorem fertilibus domino priori.*) Odoriferæ omnis generis plantæ diffundent fragrantiam iis in locis, quæ prius olivis consita uberem domino proventum efferebant.

9. *Tum spissa ramis laurea fervidos excludet ictus.*) Seu quod adversus fulmen ejusque ignitos ictus valere laurus dicatur ex Plinio lib. 15. c. ult. Suetoo. Tiber. c. 69. etc. Sive quod arte quadam laurus apud Romanos veluti silvescebat, ramosque tam alte lateque extendebat, ut spissam, et opacam umbram prætexeret, Solisque ardorem arceret, *ictusque fervidos*; qui Lucretio *verbera Solis* nuncupantur. *Spissam* quoque *ramis lauream* referunt aliqui ad hortos operis topiarii. De quibus omnibus Plin. citato loco. Laurus nempe aliiqui frutices gradatim modicis intervallis inflecti, annectique; et cancellatim pingi possunt, inquit Cruq. hic.

10. *Non ita Romuli praescriptum etc.*) Non ita majores nostri: nec ista grassabatur luxuria temporibus *Romuli*; qui singulis civibus duo tantum agri jugera distribuit; aut *Catonis* Censorii, Portiæ familiæ principis, luxuriæ hostis infensissimi: qui Dux, Orator ac Senator præclarus, frugalitate et continentia longe clarior, quater et quadragies accusatus, toties est absolutus. Plutarch. in ejus vita. Plin. lib. 7. c. 27. Valer. Max. lib. 3. c. 7.

11. *Intonsi.*) Nimirum Romani usi tonsoribus, anno ab urbe condita 454. *antea* vero *intonsi fuere*: quod ex Varrone asserit Plin. lib. 7. cap. 59. Vide Gell. lib. 3. cap. 4. Quod si Catonem intelligere Uticensem placet: hic etiam intonsus, quia ex quo civilia bella exarsere, tonderi numquam voluit: Lucan.

Ille nec horriferam sancto dimovit ab ore
Caesariem, duroque admisit gaudia vultu;
Ut primum tolli feralia viderat arma,
Intonsus rigida in fronte descendere canos
Passus erat, miseramque genis increscere barbam.

13. *Privatus illis census erat brevis.*) Exiguæ tunc erant privatorum opes: nec dives esse quisquam satagebat: at universi Reipublicæ decus, gloriam, potentiam augere et amplificare studebant. Vide paupertatem laudatam apud Valer. Max. lib. 4. c. 4. ubi inter exempla non pauca, hæc affert: Valerii Poplicolæ, *cui mortuo lectus funebris et rogus defuit, exequiae vero pecunia publica ductae sunt*: Agrippæ Menenii; *qui publicae salutis arbiter ita pecuniae inops decessit, ut sepulturae honore caruisset, nisi a populo collatis in capite sextantibus funeratus esset.* Et paulo post, idem sic scribit: *imo vero quos pericula Reipublicae Imperatores asserebant, angustiae rei familiaris (quid cesso proprium nomen veritati reddere?) bubulcos fieri cogebant.* Et postea: *Quid Ælia familia, quam locuples? Sexdecim eodem tempore Ælii fuerunt, quibus una domuncula erat eodem loci, quo nunc sunt Mariana munimenta: et unus in agro Vejente fundus minus multos cultores desiderans, quam dominos habebat, etc.*

14. *Commune magnum.*) τὸ κοινὸν apud Cicer. sensus est; magni putabatur publica res, salus, auctoritas: commodo privato Reipublicæ utilitas anteponebatur. Cic. pro Flacco: *in privatis rebus minimo contenti erant majores nostri: in Imperio et publica dignitate, omnia ad gloriam et splendorem revocabant.*

Nulla decempedis metata privatis, etc.) Privatorum nemini porticus erat pluribus metata decempedis, adeoque valde longa, ex arte, et magno proinde sumtu extructa.

15. *Opacam excipiebas Arcton.*) Quæ porticus Septentrioni obversa, apta esset ad captandum æstate frigus plurimum, et ad amœnam ambulationem, fervente etiam die. *Arctos* Græcis Ursa, Latinis sidus Boreale, polo Arctico nomen fecit, regionem septentrionalem designat, unde frigidæ et salubriores spirant aurae. *Porticus* definiri potest ambulacrum columnis septum, Gell. *une Gallerie*, Ital. *una Loggia.* Aliae centenariae, aliae

Nec fortuitum spernere cespitem
Leges sinebant ; oppida publico
Sumtu jubentes, et Deorum
Templa novo decorare saxo.

INTERPRETATIO.

Neque fas erat contemnere glebam obvenientem : urbes autem *communibus impensis, ac numinum fana lapidibus novis exornare praescriptum* erat.

ANNOTATIONES.

liariæ dicebantur a longitudine et numero passuum, quos continebant. Sueton. Vitruv. lib. 5, c. 9. et 11. Alex. ab Alex. lib. 3. c. 22. et 23. ubi et multiplex porticus recensetur : præ ceteris autem Porticus Claudia, in qua subdiales ambulationes, miro ingenio elaborata : item Porticus Augusti, in palatio cum bibliotheca Græca Latinaque, Numidico marmore per symmetriam extructa, etc. Vide et Cœl. Rhodig. lib. 28. c. 39. Juvenal. Sat. 7. v. 182.

Parte alia longis Numidarum fulta columnis
Surgat, et algentem rapiat cœnatio Solem.

17. *Nec fortuitum spernere cespitem leges sinebant, etc.*) Legum pœnis erat obnoxius, quisquis operosas ædes sibi molitus esset e saxo quadrato ; quæ quidem structura templorum erat. At privatis vel crudo cespititio solo, aut ductis lateribus ædificare tantum licebat. Turneb. lib. 10. cap. 21. Itaque nemo spernebat casam haereditate sibi obvenientem, agellum, prædiolum. Neminem pigebat habitare domunculas,

Pauperis et tuguri congestum cespite culmen.

Virgil. Eclog. 1. vel, passim, et sine discrimine cibum aut quietem captabant majores nostri ubicunque fors tulerat. Ovid. Fast. 1.

Nec pudor in stipula placidam cepisse quietem,
Nec fœnum capiti supposuisse fuit.

Tibull. lib. 2. Eleg. 5.

festas extruet alte
Cespitibus mensas, cespitibusque thorum.

Huc facit quod de Tiberio Sueton. ait, cap. 18. *Trans Rhenum vero cum vitae ordinem tenuit, ut sedens in cespite nudo cibum caperet ; saepe etiam sine sentorio pernoctaret.*

Fortuitum.) Hujus vocis penultimam corripit Juvenalis Sat. 13. v. 25. hic vero productam vides, a *fortuna et ire.* Servius in Æneid. 6. v. 179.

18. *Oppida publico sumtu jubentes et Deorum Templa, etc.*) Hinc Ædiles, seu publicarum ædium, totiusque urbis curatores. Hoc et ad Augusti laudem scripsisse Horatius creditur. Sueton. Octav. cap. 30. *Spatium urbis in regiones vicosque divisit, instituitque ut illas annui magistratus sortitò tuerentur . . . . . Ædes sacras vetustate collapsas, aut incendio absumtas refecit, easque et ceteras opulentissimis donis exornavit, etc.*

20. *Novo saxo.*) Vel secto, quadrato, et polito; vel e longinquis terris Romam advecto ; quale est marmor ex Armenia, Paro, Chio ; ex Ægypto, Numidia, etc. Juvenal. Satir. 14. v. 86. et seq.

Ædificator erat Centronius . . . .
. . . . Alta parabat
Culmina villarum Graecis longèque petitis
Marmoribus, etc.

AD GROSPHUM,

ODE XVI.

Animi tranquillitatem nonnisi cupiditates coercendo parari.

OTIUM Divos rogat in patenti
Prensus Ægaeo, simul atra nubes
Condidit Lunam, neque certa fulgent
Sidera nautis.
Otium bello furiosa Thrace,
Otium Medi pharetra decori,
Grosphe, non gemmis, neque purpura ve-
nale nec auro.
Non enim gazae, neque Consularis

INTERPRETATIO.

O Grosphe, quietem a numinibus petit quilibet in aperto mari Ægaeo deprehensus, statim atque nigra nubila texerunt Lunam, neque apparent nautis astra non dubia. Quietem Thracia bello efferata; Parthi insignes pharetra quietem poscunt, nec lapillis, nec purpura, nec auro venalem: enimvero divitiae vel Consulis apparitor haud pellunt graves animi tur-

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod supra Od. 2. Lib. 1.

Ad Grosphum.) Hunc Pompajum Grosphum nobilêm et Magistratibus perfunctum innuit, quod in fine hujus Odes purpura vestiri scribit. Siciliensem ajunt nonnulli, eo quod ibidem Horatius Siculis gregibus et armentis opulentum notat. Virum autem frugi celebrat Epist. 12. lib. 1.

Utere Pompejo Grospho: et si quid petet, ultro
Defer: nil Grosphus, ni verum orabit, et aequum.

1. *Otium Divos rogat, etc.*) Otium poscunt omnes, et tamen omnes avaritiam et ambitionem colont, per quas assiduis laboribus et periculis exercentur, atque otio frui prohibentur. Sic impiger ad Indos, quæstus caussa, currens mercator, cum se jactatum tempestatibos, et mortis discrimini proximum sentit, tum mare et nevigationem detestatur, otiumque rogat a Castora et Polluce; at ultra pergit tamen, urgenté avaritia, cum primum periculum præteriit: lib. 1. Od. 1.

Luctantem Icariis fluctibus Africum
Mercator metuens otium et oppidi
Laudat rura sui.

2. *Ægaeo.*) Quod mare altum et scopulosum, et multis adeo naufragiis infestum. Unde prov. το αιγαιον πλειν, ab Ægea insula, vel ab Ægis Eubœæ insulæ oppido, ut Straboni placet, Ægæum mare dictum est. Alii alie fabolantur. Situm ast Græciam inter at Asiam; pluras habet insulas quasi passim disseminatas; hodia Archipelagus nomioatur.

3. *Neque certa fulgent sidera.*) Cum atris nubibus obducta cœli facies, non ostendit ea sidera certa samper regione apparentie, quibus dirigi naviganter solent, et tutus esse cursus ec non dubius. Æneid. 1. v. 92.

Eripiunt subitò nubes cœlumque diemque
Teucrorum ex oculis, Ponto nox incubat atra.

Lucan.

miseros fallentia nautas
Sidera non sequimur.

5. *Otium bello furiosa Thrace.*) In mediis belli pariculis et ærumnis, fatigatæ gentas etiam maxime ballicosæ otium desiderant: vix taman postaa bello abstinent, præda alliciente.

Furiosa Thrace.) An quod atris infuscati sagulis (qui furiarum calor est) ad bellum procedunt Thraces? An quod terribili specie? Sic apud Plutarch. in vita Pauli Æmilii, *pugnantium Thracum aspectu Nasica maxime exhorruit. Erant nempe in acie primi, homines proceris corporibus, albis ac lucentibus scutis, ocreis armati, tunicas induti nigras; graves enses et rectos a dextris humeris quatientes.*

6. *Medi pharetra decori.*) Parthos indicat Madorum victores: de quibus lib. 1. Od. 12. et 19. arcubus armatos in Xerxis exarcitu: testis Herodot. lib. 7. Sagittas eb inguine jaculari seu torquere solitos, anootavi ad Pers. Sat. 5. v. 4. ex Casaubono.

7. *Non gemmis neque purpura, etc.*) Non emitur aut venditur ullo pretio liberalis illa animi pax et tranquillitas, imo generosa virtus, quam movere eut concutere nihil potest. Eam vero sibi parat quisquis affectus atque appetitus cogit rationi morem gerera et obtemperara.

9. *Non enim gazae, etc.*) Nac divitiæ nec dignitatas couferant immunitatem a curis et sollicitudinibus.

Summovet lictor miseros tumultus
Mentis, et curas laqueata circum
Tecta volantes.
Vivitur parvo bene, cui paternum
Splendet in mensa tenui salinum:
Nec leves somnos timor, aut Cupido
Sordidus aufert.
Quid brevi fortes jaculamur aevo
Multa? Quid terras alio calentes
Sole mutamus? Patriae quis exul
Se quoque fugit?

INTERPRETATIO.

bas ac sollicitudines circa palatia laquearibus ornata volitantes Ei *felix* est è *modico vita, cui majorum salinum rutilat in frugali mensa: neque tranquillum soporem metus adimit, vel turpis cupiditas. Exiguo tempore valentes cur plura intendimus? Cur petimus regiones diverso calefactas Sole? Ecquis extorris a patria; procul est etiam a seipso?*

ANNOTATIONES.

Consularis lictor.) Minister publicus ante Consulem aliosque magistratus tum honoris causa tum summovendæ turbæ gratia praecedens, Imperiique insignia fasces et secures praeferens. Tit. Liv. lib. 3. cap. 48. *I lictor, summove turbam.*

10. *Miseros tumultus mentis.*) Animi perturbationes, metum, iram, cupiditatem, quibus miser homo efficitur, quando se illis huc illuc distrahi patitur, et discruciari. Tumultus, quasi timor multus.

11. *Curas laqueata circum tecta volantes.*) Palatia divitum curis obsidentur: et quo majores adsunt opes, eo plures et graviores comitantur atque urgent curae, quasi cor ureutes, dictae. Corn. Tacit. *Invidia summa quaeque appeti.* Juvenal. Sat. 14. v. 303.

Tantis parta malis cura majore, metuque
Serventur. Misera est magni custodia census.

Tull. 2. de Legib. *magnificas villas, pavimenta marmorea, et laqueata tecta contemno.*

12. *Volantes.*) *Φροντίδες πτερα ἰσχουσαι alas habentes curae.* Theognis.

13. *Vivitur parvo bene, cui, etc.*) Contra vero laetam ducit ille vitam, qui parvo contentus, modicam supellectilem et mensam satis habet, gaudetque sua conditione mediocri. Unde pacatum capit somnum, quem non interrumpit vel habendi cupiditas, vel timor perdendi.

Paternum splendet in mensa tenui salinum.) Egregie locum hunc illustrat Turneb. lib. 10. c. 22. Insulsus, inquit, videatur sensus, nisi intelligas salis olim quamdam in mensa religionem fuisse, unde *ἱερους ἁλας* Graeci dicunt: et appositus sal mensam consecrare videbatur. Arnob. lib. 2. *sacras facitis mensas salinorum appositu, et simulacris Deorum.* Sed tamen potissimum tenuem et parcum pauperumque victum Horatius significat hominum pro obsoniis salem lingentium, quod pauperes olim faciebant, ut apud Pers. Sat. 5.

Vaxo regustatum digito terebrare salinum
Contentus perages!

Hucusque Turnebus. Salinum vero praecipue memorat Horatius; tum quia primo loco solet apponi: tum praesertim quod veteres poculo et salino a majoribus accepto libenter utebantur. Et quibus nullum erat argenteum vas, salinum tamen ex argento habebant. Ex quibus intelliguntur hae voces, *splendet*, et *paternum.*

15. *Leves somnos.*) Dulces, molles, placidos et tranquillos, vel solvi faciles.

Cupido sordidus.) Amor pecuniae sordidus, turpis avaritia. *Saeva cupido indomiti census.* Juvenal. Sat. 14. v. 175.

17. *Quid brevi fortes jaculamur aevo multa?*) Cum sciamus paucis nos annis esse victuros, cur tam multa et magna prosequimur et captamus; lib. 1. Od. 4.

Vitae summa brevis spem nos vetat inchoare longam.

Et Od. 11.

Spatio brevi spem longam reseces.

18. *Quid terras alio calentes Sole mutamus?*) Cur, patria relicta, pergimus in alia plane climata, remotasque valde regiones, alio veluti Sole calescentes? Virgil. Georgic. 2. v. 511.

Exilioque domos et dulcia limina mutant;
Atque alio patriam quaerunt sub Sole jacentem.

Contra Juvenalis, Sat. 12. v. 103.

. nostro sub sidere.

19. *Patriae quis exul se quoque fugit?*) Translata sententia e Graeco *τις πατρίδος φυγας ων, και εαυτον εφυγε*, id est, quis paternum deserens solum, pravam simul indolem pravosque affectus relinquit; imo se quisque secum defert, id est, animum suum seu probum seu improbum. Senec. de Tranquill. vit. *hoc se quisque modo semper fugit. Sed quid prodest, si non effugit? Sequitur seipsum, et urget gravissimus comes.* Sic mercator avarus, quolibet peregrinatus fuerit, avaritiam circumfert. Horat. lib. 1. Epist. 11. v. 27.

Cælum non animum mutant qui trans mare currunt.

Epist. 14. v. 13.

In culpa est animus, qui se non effugit unquam.

Lucret. lib. 3. sub finem.

Hoc se quisque modo fugit, at quod, scilicet ut fit.
Effugere haud potis est, invitus adhaeret et odit.

Varro et Petronius, *longe fugit, qui suos* (id est, se) *fugit.*

Scandit aeratas vitiosa naves
Cura; nec turmas equitum relinquit,
Ocyor cervis, et agente nimbos
Ocyor Euro.
Laetus in praesens animus, quod ultra est
Oderit curare; et amara lento
Temperet risu. Nihil est ab omni
Parte beatum.
Abstulit clarum cita mors Achillem:
Longa Tithonum minuit senectus:
Et mihi forsan tibi quod negarit,
Porriget hora.
Te greges centum, Siculaeque circum
Mugiunt vaccae: tibi tollit hinnitum
Apta quadrigis equa: te bis Afro
Murice tinctae.

INTERPRETATIO.

Naves aere munitas ingreditur prava sollicitudo, nec deserit equitum cohortes, velocior cervis, et Euro nubes discutiente rapidior. Mens praesentibus contenta caveat inquirere quidquam ulterius: molesta vero quaedam laetitia moderetur. Non est aliquid omni ratione perfectum. Achillem gloriosum sustulit mors repentina: Tithonum debilitavit senecta prolixior. Mihique forsitan indulgebit tempus id quod tibi non concesserit. Greges numerosi et boves e Sicilia circa te mugitum edunt, hinniunt tibi equi trahendis curribus idonei. Te operiunt panni e lana semel atque iterum Afri-

ANNOTATIONES.

21. *Scandit aeratas, etc.*) Seu navim sen equum conscendas, ut effugias curam, hæc te facile consequetur, utpote cervis pernicior et ventis. Horat. lib. 3. Od. 1.

Sed timor et minae
Scandunt eodem quo dominus; neque
Decedit aerata triremi, et
Post equitum sedet atra cura.

23. *Ocyor cervis.*) Cervorum pernicitas suivis nota.

24. *Euro.*) Ab ortu flat iste ventus. Ovid. Metamorph. 1. e. 2.

Eurus ad auroram Nabathaeaque regna recessit,
Perfidaque, et radiis juga subdita matutinis.

25. *Laetus in praesens animus, etc.*) In diem vive; *dona praesentis cape laetus horae.* lib. 3. Od. 8. utere præsenti fortuna, quod ultra præsens tempus est, ne cura, ne futuro te distorque.

26. *Amara lento temperet risu.*) Si quid ingruit edversi et emari, id animo læto perfer. Nam *levius fit patientia quicquid corrigere est nefas.* Lib. 1. Od. 24.

Lento risu.) Moderete lætitia. Alii legunt *laeto.*

27. *Nihil est ab omni parte beatum.*) Cic. 1. de Invent. *nihil omni ex parte perfectum atque beatum, ὐδεις παντ' ἐςι πανολβιος: nemo per omnia omnino felix et beatut.*

29. *Abstulit clarum cita mors Achillem.*) Quod mox protulit, exemplis somprobat Poeta. Fuit illustris *Achilles*, et paucis annis inclaruit; et cita mors finem gloriæ subitum imposuit. E contrario *Tithonus* diu vixit quidem, sed incommoda senii pertæsus adeo, ut vitæ pertæsus fuerit, optaritque in cicadam mutari, quod et a Diis obtinuit. Vide lib. 1. Od. 28. De Achille vero eodem lib. 1. Od. 6. v. 6. Od. 8. sub finem: Od. 15. ad finem lib. 2. Od. 4. v. 3. lib. 4. Od. 6. Epod. 13.

31. *Et mihi forsan, tibi quod negarit porriget hora.*) Parvo mihi fortasse vitam dabit longiorem, tibi vero diviti negabit.

32. *Hora.*) Vel, tempus: sic Pers. Sat. 5. v. 114. *fugit hora.* Vel, horoscopus. Idem Pers. ibid. v. 41.

seu nata fidelibus hora
Dividit in geminos concordia fata duorum.

33. *Te greges, etc.*) Tu te beatum existimas gregibus et armentis abundans, et optima purpura vestitus. At ego mihi videor æque ac tu fortunatus, tenuibus praediis victitans et contentus, poetica gaudens facultate, et vulgi spernens rumores: Divites Homero πολυρρηνες κὲ πολυβωδε[illegible] agnis et bobus affluentes; Hesiodo πολυμηλος ovibus abundantes nuncupantur.

Siculaeque vaccae.) Optimis e Siciliae pascuis [illegible] valde pingues.

34. *Tibi tollit hinnitum, etc.*) E[illegible] greges tibi adsunt Munitæ generosita[illegible]tium. Æn. 3. v. 672. *clamorem im*[illegible] Cic. ad Q. fratrem Epist. 1. lib. 2. [illegible] *magnum sustulerunt.*

35. *Apta quadrigis equa.*) Curulibu[illegible]sis bus ineundis certaminibus hos aptior, quo velocior. In illis bigae, trigae, quadrigæ. sive currus duobus, tribus, quatuor equis tracti. Vide lib. 1. Od. 1. Annot. ad hæc verba: *sunt quos curriculo etc.* Al[illegible] ab Alex. lib. 5. cap. 8. etc.

Vestiunt lanae: mihi parva rura, et
Spiritum Graiae tenuem Camoenae
Parca non mendax dedit, et malignum
Spernere vulgus.

INTERPRETATIO.

cano murice imbuta. Mihi Parca verax largita est agellum, et aliquantulam Graecae Musae facultatem, nec non contemnere improbum vulgus.

ANNOTATIONES.

Te bis Afro murice tinctae vestiunt lanae.) Pretiosae nobilesque te operiunt et decorant vestes ex optima purpura, seu e panno sanguine muricis piscis semel atque iterum imbuto: sic enim purpureus color efficitur exquisitus; præsertim cum murex est e mari Africano, vel Tyrio. Testis Plinius lib. 9. cap. 36. ubi *murices et purpurae*, inquit, *florem illum tingendis expetitum vestibus in mediis habent faucibus. Liquor is nimirum est in candida vena, unde pretiosus ille bibitur nigricantis rosae color sublucens . . . . Praecipuus hic in Meninge Africae, et Getulo litore Oceani . . . . . . Huic fasces et secures Romanae viam faciunt: idemque pro majestate pueritiae est. Distinguit ab Equite Curiam: in triumphali miscetur auro, etc.*

Bis tinctae.) Dibapham purpuram vocant Plin. lib. 9. cap. 39. *huic successit dibapha Tyria, quae in libras denariis mille non poterat emi . . . . dibapha tunc dicebatur, quae bis tincta esset, veluti magnifico impendio. Qualiter nunc omnes penè commodiores purpurae tinguntur.* Cicero lib. 2. Ep. 16. *Curius noster dibaphum cogitat: sed eum infector moratur.*

38. *Spiritum Graiae tenuem Camoenae.*) Lyricæ poeseos ab Alcæo aliisque Poëtis Graecis desumtæ facultatem, qua *sublimi feriam sidera vertice*, tribuit mihi.

Camoenae.) Quasi canenæ e canendo dictae, teste Macrob. in Somn. Scip. lib. 2. cap. 5. Vide lib. 4. Od. 6.

Spiritum Phoebus mihi, Phoebus artem
Carminis, nomenque dedit poetae.

39. *Parca non mendax.*) Pers. Sat. 5. v. 48. *Parca tenax veri.* Immutabile fatum. Hujus intelligentia loci pendet e vetere ritu. Ultima scilicet hebdomadis die, qua quis in lucem editus erat, fata vocabantur quæ scriberentur: quod eo die viderentur Parcæ in totam statuere vitam, qua fortuna futurus quis esset. Tertullianus: *dum per totam hebdomadam Junoni mensa proponitur: dum ultima die fata scribenda advocantur.* Hæc Turneb. lib. 10. c. 22. Credebant veteres nascenti cuilibet adnasci genium: deinde vero septimo, a quo natus erat die, Parcas statuere, que ille per totam vitam fortuna usurus esset.

Et malignum spernere vulgus.) Populi malignitatem, invidiam, opinionem, favorem etiam et applausum. Quæ qui non spernit, is nunquam beatè vixerit.

AD MOECENATEM ÆGROTUM,

ODE XVII.

Superstitem ei se non futurum.

Cur me querelis exanimas tuis?
Nec Dis amicum est nec mihi, te prius
Obire, Moecenas, mearum
Grande decus columenque rerum.

INTERPRETATIO.

QUARE mihi vitam aufers per querimonias tuas? Neque numinibus placet, neque mihi, ut prior morieris, o Moecenas, insigne ornamentum ac tutela rerum mearum.

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 9. Lib. 1.

[illegible] *querelis, etc.*) Vix e pertinaci morbo [illegible] inviserat Moecenatem Horatius, at[illegible]ectæ valetudinis tædio, seu integræ salutis desperatione, graviores in querelas erumpentem, ærumnosæ etiam isti vitæ mortem præoptantem audierat. Quo ipse dolore perculsus Odem hanc ei scribit.

Exanimas.) Moerore conficis ac perimis. Cicer. pro Milone: *Me quidem exanimant et interimunt hae voces Milonis.* Æneid. 4. v. 360.

Desine meque tuis incendere teque querelis.

2. *Dis amicum.*) Dictio Græca, θεοις φιλον. Epod. 1. ad eumdem Moecenatem;

Quid nos, quibus te vita sit superstite
Jucunda: si contra, gravis?

4. *Grande decus columenque.*) Vide Od. 1. lib. 1.

Ah! te meae si partem animae rapit
Maturior vis, quid moror altera,
Nec carus aeque, nec superstes
Integer? Ille dies utramque
Ducet ruinam. Non ego perfidum
Dixi sacramentum: ibimus, ibimus;
Utcunque praecedes, supremum
Carpere iter comites parati.
Me nec Chimaerae spiritus igneae,
Nec si resurgat centimanus Gyas.
Divellet unquam: sic potenti
Justitiae, placitumque Parcis.
Seu Libra, seu me Scorpius aspicit

INTERPRETATIO.

Ah si promtior mors aufert te, dimidium vitae meae, quorsum ego restabo, dimidium alterum, haud pariter dilectus, neque remanens totus? Dies iste feret ambobus exitium. Haud falsum juravi. Pergemus unà: quoquo modo anteibis, pergemus ultimam inire viam expediti socii. Neque me separabit unquam a te Chimaera flammas spirans, neque redivivus Gyas centum manus habens. Ita decretum Themidi praevalenti et fatis. Sive Libra, sive Scorpius timendus mihi

ANNOTATIONES.

partem animae, lib. 1. Od. 3. *animae dimidium meae*. Pythagoras ajebat amicum esse animam unam duobus in corporibus.

6. *Maturior vis.*) Celerior quam ferat naturæ lex.

7. *Nec carus aeque.*) Vel Populo Romano non perinde carus, ut Moecenas: vel ipse sibi molestus ablato amico.

Nec superstes integer.) S. Aug. Conf. lib. 4. cap. 6. *Sensi ego*, inquit, *animam meam et animam illius* (amici) *unam fuisse .... ideoque eo morte sublato mihi horrori vita erat; quia nolebam dimidius vivere, etc.* S. Gregorius Nazianz. suam cum D. Basilio animi conjunctionem et amicitiam *συμψυχιαν* vocat, *eandem animam*.

8. *Ille dies utramque ducet ruinam.*) Qui te dies e vivis auferet, is et me videbit morientem. Hoc fere ita contigit: nam obiit Moecenas ann. U. C. 746. Horatius vero anno præcedenti, qui imperii Augusti 34. erat. Dio, Euseb. Chron.

9. *Non ego perfidum dixi sacramentum.*) Non temere, aut fallaciter, sed ex animo et sincere spondeo fore me tibi vitæ mortisque comitem, atque devoveo. Itaque Horatius ostendit esse se ex eorum numero, qui Principibus devoti appellabantur. Caesar de bell. Gall. lib. 3. sub finem: *alia ex parte oppidi Adcantuanus, qui summam Imperii tenebat, eruptionem facere conatus est cum sexcentis devotis; quos illi Soldurios appellant; quorum haec est conditio, ut omnibus in vita commodis unà cum his fruantur, quorum se amicitiae dediderint; si quid eis per vim accidat, aut eumdem casum unà ferant, aut sibi mortem consciscant. Neque adhuc hominum memoria repertus est quisquam, qui eo interfecto, cujus se amicitiae devovisset, mori recusaret.* Dio lib. 53. morem istum fluxisse ab Hispania ait, favetque Sallustius: *Hispani se regibus devovent, et post eos vitam refutant.* Et Val. Max. lib. 2. cap. 6. *Celtiberi nefas esse ducebant proelio superesse, cum is occidisset, pro cujus salute spiritum devoverant.*

11. *Supremum carpere iter.*) Discessum e vita hac ad Inferas regiones mortisque imperium.

13. *Me nec Chimaerae, etc.*) Non divellar ego a te ulla re quantumvis terribili. De Chimaera lib. 1. Od. 27. *πυρ πνεοισα*, *ignem spirans* dicitur Pindaro.

14. *Nec si resurgat, etc.*) Epod. 1.

Et te vel per Alpium juga,
Inhospitalem et Caucasum.
Vel occidentis usque ad ultimum sinum,
Forti sequemur pectore.

Centimanus Gyas.) Is unus e natis cœlo terraque, de quibus Apollodorus. Legunt alii, *Gyges*, alii *Gigas*. In scirpo est nodum quaerere. De nomine controversia est. Designatur certe Gigantum aliquis, qualis Briareus, de quo Virg. Æneid. 10. v. 566.

Centum cui brachia dicunt,
Centenasque manus, quinquaginta oribus ignem
Pectoribusque arsisse.

15. *Sic potenti Justitiae placitumque Parcis.*) Has cum illa jungit, quasi justae Deorum ac fatorum legis ac decreti vindices et administras.

17. *Seu Libra, seu me, etc.*) Quodcunque nascenti mihi sidus affulsit, ac dominatum vitæ meæ obtinuit: eumdem affirmaverim tuis natalibus horoscopum fuisse. Adeo id comprobant eventa nobis paria. Enimvero tu energia vix e periculosa

Formidolosus, pars violentior
Natalis horae, seu tyrannus
Hesperiae Capricornus undae:
Utrumque nostrum incredibili modo
Consentit astrum. Te Jovis impio
Tutela Saturno refulgens
Eripuit, volucrisque fati
Tardavit alas, cum populus frequens
Laetum theatris ter crepuit sonum:

INTERPRETATIO.

dominatur, pars temporis natalitii periculosior; sive Capricornus occidentalis Oceani potens: vix credibili ratione convenit sidus nostri amborum. Te a crudeli Saturno defendit Jovis fulgor propitius; atque fati praecipitis volatum remoratus est, quando plebs numero a alacrem ter sustulit acclamationem in theatro. Me decidens in caput arbor oppressisset, nisi manu casum

ANNOTATIONES.

ægritudine: ego prope casu sum arboris oppressus. Scilicet ex ea parte Zodiaci, quæ nostræ geniture tempore in hemisphærium nostrum assurgit, natalitias suas praedictiones colligunt Astrologi; quorum tamen vanitatem suggillat Juvenalis Sat. 6. v. 552. et seq.

Libra.) Septimum hoc est e duodecim Zodiaci signis, quod Sol ingressus circa diem 20. Septembris; æquinoctium Autumnale facit. Vide Macrob. in Somn. Scip. lib. 1. cap. 18. Virgil. Georgic. 1. v. 208. Manil. lib. 2.

Quosque dabunt chelae (Libra) *et quos dat*
Aquarius ortus.
Unum pectus habent, fideique immobile vinclum.

Et lib. 5.

Felix aequato genitus sub pondere Librae.

Pers. Sat. 5.

Nostra vel aequali suspendit tempora Libra
Parca tenax veri.

Scorpius.) Octavum est hoc Zodiaci signum, tunc oriens cum Orion occidit. Hinc fabula, interemtum Scorpionis aculeo Orionem, qui juvenili robore ferox nullam esse feram jactarat, quam conficere non posset. Ejus vero superbiam ultus Jupiter mortales docere voluit, non plus æquo viribus suis fidere. Hygio. lib. 2. de Sign. cœlest.

18. *Formidolosus, pars violentior natalis horae.*) Nempe sidus hoc ad Martem pertinet, qui et inclemens, maleficus, horribilis. Unde referri huc potest Horatii in Philippensi clade periculosa fuga, de qua supra, Od. 7. Vide Cic. 2. de Nat. Deor. n. 113. Virg. Georg. 1. v. 38. Manil. lib. 4.

Scorpius armata violenta cuspide cauda,
In bellum ardentes animos, et Martia castra
Efficit, etc.

Hinc et Arat.

Scorpius infestus praeportans flebile acumen.

Quidam codices habent: *lethalis horae.* Sed apage. Aiunt porro sub hoc natis astro et horoscopo vitam esse breviorem.

19. *Seu tyrannus Hesperiae Capricornus undae.*) Sive prodii in lucem sub Capricorni sidere, quod cum Saturnus obtinet, graves excitat pluvias atque tempestates in mari præsertim occiduo: teste Servio in Georgic. 1. cit. Et Manil. lib. 4.

Tu, Capricorne, regis quicquid sub Sole cadente, etc.

Propert. lib. 4. Eleg. 1.

Lotus et Hesperia quid Capricornus aqua?

Decimum hoc signum Zodiaci, solstitium Decembri mense facit hybernum, unde Cic. 2. de Nat. Deor.

Tum gelidum valido de pectore frigus anhelans
Corpore semifero, magno Capricornus in orbe;
Quem cum perpetuo vestivit lumine Titan,
Brumali flectens contorquet tempore currum.

21. *Utrumque nostrum incredibili modo consentit astrum.*) Sensus est: etsi non est idem mihi, qui tibi horoscopus; at certe magna et incredibilis inter meum natalitium sidus ac tuum consensio est, convenientia, similitudo: quapropter ut mutuus dudum coaluit inter nos amor, ut etiam mortis pariter effugimus periculum; ista quidem efficiente cœlestium vi: sic licet spondere, alterum ab altero nec in morte sejungendos aut divellendos. Persius Horatii perpetuus imitator, hoc loco videtur superasse Sat. 5. v. 45.

Non equidem hoc dubites amborum foedere certo
Consentire dies, et ab uno sidere duci.

22. *Te Jovis impio tutela, etc.*) Benignus Jovis aspectus Saturni (ut fit) malignitatem correxit infregitque, contra fulgendo, in hora natali. Pers. cit. mox, v. 50.

Saturnumque gravem nostro Jove frangimus una.

Impio Saturno.) Fabulantur nimirum Saturnum proprios devorasse filios: hinc et ajunt sub ejus sidere genitos sævos et impios effici. Propertius et Pers. cit. Saturnum *gravem*, Juvenalis *tristem* appellat.

24. *Eripuit.*) E gravi morbo incolumem præstitit, ac veluti rapuit violentiæ Saturni falcem jam tibi suam intentantis ad vitam intercidendam.

Volucrisque fati tardavit alas.) Advolantem propere, ut solet, mortem retardavit.

25. *Cum populus frequens, etc.*) Istam Jovis

Me

Me truncus illapsus cerebro
Sustulerat, nisi Faunus ictum
Dextra levasset, Mercurialium
Custos virorum. Reddere victimas,
Ædemque votivam memento:
Nos humilem feriemus agnam.

INTERPRETATIO.

avertisset Faunus, tutor clientium Mercurii. Cura ut offeras victimas, et promissum templum. Ego parvulam agnam immolabo.

ANNOTATIONES.

tutelam animadvertit, ac celebravit; teque sibi redditum Populus Romanus gratulatus est, Jovique gratias retulit, sublata in lætitiæ signum triplici acclamatione et plausu: quando te post morbi periculum, melius habentem in theatrum adventare conspexit. Vide lib. 1. Od. 20.

27. *Me truncus illapsus cerebro, etc.*) Ut te Jupiter, sic me Faunus imminenti exitio subtraxit; cum *triste lignum* declinavi *caducum in domini caput immerentis*; ut est Od. 13. hujus libri. Vide ibidem.

28. *Nisi Faunus ictum dextra levasset.*) Perieram, nisi subvenisset Faunus Mercurii amicus, et secundum aliquos, idem Deus: certe literatorum uterque patronus. De Mercurio dictum jam non semel, maxime vero supra Od. 7. Porro quod ruri beneficium, servatam nempe salutem accepit, bene refert ad ruris silvarumque Deum. Porro dicitur Faunus doctorum virorum *custos* ac tutor, vel ob hoc quod studiosi secessum et quietem ac liberale otium ruri conquirunt et captant, quæ quidem in urbibus ac inter populares strepitus obtinere vix possunt.

29. *Mercurialium.*) Viros eruditos Mercuriales nuncupat: eo quod illi clientes habeantur Mercurii. Hic enimvero disciplinarum et artium repertor asseritur a Diodoro Siculo lib. 2. cap. 1. et lib. 1. cap. 2. inventor literarum, vocum, palæstræ, numerorum, lyræ, Medicinæ, Astronomiæ, denique interpretationis verborum, unde cognominatus Hermes. Idem affirmat Plinius lib. 7. cap. 56. ex Gellio. Mercurio sacras esse linguas ob eloquentiam, refert Athenaeus lib. 1. cap. 14. et lib. 13. c. 1. Statuis Mercurii tanquam orationis et facundiae praesidis ornata fuisse Gymnasia. Quod et testatur Tullius ad Attic. ut observat Casaubonus in citatum mox Athenaei locum.

30. *Reddere victimas etc.*) Votivas offer victimas Jovi Servatori: aedem quoque seu templum, quod aeger vovisti, si convalesceres, jam voti reus, Saluti aedifica et persolve.

32. *Nos umilem feriemus agnam.*) Jovi taurus, aliaeque id genus majores hostiae caedebantur: minores autem ceteris Diis. Hinc Horatius, non pro sua prae Mæcenatis opulantia tenuitate; ut garriunt aliqui; sed more majorum, et ex solemni instituto, scribit, et spondet Fauno *humilem* ferire *agnam*. Sic lib. 1. Od. 4.

Nunc et in umbrosis Fauno decet immolare lucis,
Seu poscat agnam, sive malit hædum.

ODE. XVIII.

Mediocri se fortuna beatum esse: desipere eos, qui luxui et avaritiæ student; mortis immemores.

NON ebur, neque aureum
Mea renidet in domo lacunar:
Non trabes Hymettiae
Premunt columnas ultima recisas
Africa: neque Attali
Ignotus haeres regiam occupavi:

INTERPRETATIO.

Nec ebur, nec aurum splendet in laqueari aedium mearum Haud Hymettiae trabes innituntur columnis extrema in Africa excisis: neque Attali hæres incognitus regalem poten-

ANNOTATIONES.

Hæc Ode est dicolos distrophos. Metrum dicitur vel Hipponactium, ab Auctore: vel Euripidæum, quod eo frequenter usus sit Euripides.

Primus versus est Throchaicus dimeter catalecticus; ubi deest una syllaba ad perfectionem: et scanditur hoc modo:

Nōn ĕ | būr nĕ | que āurĕ | ūm |

Alii volunt esse Jambicum Archilochium dimetrum acatalectum; qui constat amphimacro, et duobus Jambis; hac ratione:

Nōn ĕbūr | nĕque āu | rĕūm |

Alter versus est Jambicus Archilochius trimeter catalectus, constans quinque jambis et una syllaba admisso locis imparibus spondeo; et sic scanditur:

Mĕā | rĕnī | dĕt īn | dŏmō | lăcū | năr.

1. *Non ebur, neque, etc.*) Opes et divitias nec possideo, nec cupio, quæ omnibus appeti solent: at ea quæ paucorum sunt, habeo; indeque me beatum existimo. Fide integer, ingenio valens cuilibet me ostento et præfero.

Neque aureum mea renidet in domo lacunar.) Domos non habito magnificas, ebore et auro exornatas, marmore peregrino ædificatas et fulgentes. Arnob. lib. 6. *laquearibus renideant aureis*, Lucret. lib. 2. sub init.

Nec domus argento fulgens auroque renidens:
Nec citharis reboant laqueata aurataque templa.

3. *Non trabes Hymettiae premunt columnas, etc.*) In meis ædibus non sunt pretiosæ ex Hymetto trabes, columnis exquisiti marmoris sustentatæ. Hymettus Atticæ mons regionis, melle quidem abundans, insigni vero marmore clarus. Plin. lib. 17. cap. 1. columnas quatuor Hymettii marmoris ad scenam ornandam advectas refert. Has porro centum millibus nummum emtas ait Valer. Max. Idem Plin. lib. 36. cap. 3. ita scribit: *L. Crassus orator primus peregrini marmoris columnas habuit in eodem palatio Hymettias.* Valer. Max. lib. 9. cap. 1. *Cn. Domitius L. Crasso collegae suo, altercatione orta, objecit quod columnas Hymettias in porticu domus haberet.* Magna porro lis, fuerintne trabes illæ ligneæ, an marmoreæ. Verum enim e ligno potius Hymettio quam e marmore crediderim: quanquam ex lapide trabes extitisse, clare docet Plin. lib. 36. cap. 8. ubi sic habet: *Circa Syenen vero Thebaidis Syenites, quem ante Pyrropœcilon vocabant. Trabes ex eo fecere Reges quodam certamine obeliscos vocantes Solis numini sacratos.* Vide Strab. lib. 9. ubi, ex Hymetto advectas trabes longas et densas, commemorat.

4. *Ultima recisas Africa.*) Columnas intelligit e marmore Numidico, cujus pretium ingens fuisse testatur Plinius lib. 36. c. 6. his verbis: *M. Lepidus Catuli in Consulatu collega, primus omnium limina e Numidico marmore in domo posuit, magna reprehensione.* Numidia Africæ regio ultima, et maxime occidentalis.

5. *Neque Attali ignotus hæres regiam occupavi*) Nec divitis cujusquam haereditatem captavi, ullave fraude et arte mala invasi, opulentus quoquo modo esse volens; sicut Aristonicus (quem sane respexit hoc loco Horatius) regnum Asiæ sibi vindicavit. Duo fuerunt Attali Pergami reges. Prior Eumenis frater, posterior autem filius. Hic Attalo patruo successit in Asiæ imperium. Post annos vero quinque instare sibi mortem sentiens Populum Romanum opum suarum regnique haeredem nuncupavit. Quod ut accepit Aristonicus Eumenis ex pellice filius, regiam stirpem ostentans, conscripto exercitu, Pergamenum invasit, etc. principatum ac dominationem Asiæ obtinuit; Crassi a Romanis missi Prætoris fractis viribus et auctoritate. Post annos vero fere quatuor debellatus a Perpenna, moxque ab Aquilio Consulibus plane extinctus est. Justinus lib. 36. sub finem: *In Asia Rex Attalus florentissimum et ab Eumene patruo acceptum regnum caedibus fœdabat . . . . morbum ex Solis fervore contraxit, et septima die decessit. Hujus testamento haeres Populus Romanus tunc instituitur. Sed erat ex Eumene Aristonicus non justo matrimonio, sed ex pellice Ephesia citharistae cujus-

Nec Laconicas mihi
Trahunt honestae purpuras clientae.
At fides, et ingeni
Benigna vena est: pauperemque dives
Me petit. Nihil supra
Deos lacesso; nec potentem amicum
Largiora flagito,
Satis beatus unicis Sabinis.
Truditur dies die,

INTERPRETATIO.

tiam *invasi*: *nec clientae haud viles nent mihi purpuram Laconicam. Verum fidelitas adest et copiosus ingenii fons. Et exiguum me opulentus requirit. Nihil praeterea a Numinibus efflagito; neque ab amico divite majora posco, contentus admodum agro tantum Sabino. Ur-*

ANNOTATIONES.

dam filia genitus, qui post mortem Attali velut paternum regnum Asiam invasit, etc. Vide et Luc. Florum Histor. Rom. lib. 2. cap. 20. ubi *Aristonicus*, inquit, *regii sanguinis ferox juvenis urbes regibus parere consuetas partim sollicitat: paucas resistentes vi recepit: Crassi quoque Praetoris cecidit exercitum . . . . . . mox a Perpenna domitus et captus . . . . Aquilius Asiatici belli reliquias confecit: mixtis* (*nefas!*) *veneno fontibus ad deditionem quarumdam urbium*, etc.

7. *Nec Laconicas mihi trahunt honestae purpuras clientae.*) Nec habeo clientes, quos soli divites ac potentes habent; nec adeo clientium uxores nent mihi lanas, e quibus pannus confectus ac imbutus humore piscis muricis ad Tænarum Laconiæ promontorium capti suppeditet mihi vestes purpureas easque valde exquisitas, quæ ad solos nobiles, Patricios, ac Magistratus pertinent. Cic. Verr. 4. n. 59. *ipse dabat purpuram tantum, amici operas.* Laconia Peloponnesi regio purpuræ excellentia nobilis. Plin. lib. 21. cap. 8. *unguento naturam vicisse gaudens luxuria, vestibus quoque provocavit eos flores, qui colore commendantur. Hos animadverto tres esse principales: unum in cocco, qui in rosis micat. Gratius nihil aspectu. Trahitur in purpuras Tyrias, dibaphasque et Laconicas*, etc. et lib. 35. cap. 6. *E liquidis coloribus, quos a dominis dari diximus propter magnitudinem pretii, ante omnes est purpurissimum . . . . laudatur Laconicum, unde pretiosissimae purpurae.* Vide supra Od. 16. sub finem Annot. ad has voces: *Te bis Afro murice tinctae vestiunt lanas.*

9. *At fides*, et *ingeni benigna vena est.*) Quod si desint opes, at opibus quidpiam melius ac præstantius habere contigit, nimirum fidei virtutem, nec non ingenii lumen et facultatem.

Benigna vena.) Metaphora a terræ venis, e quibus fontes promanant uberes: designat optime discendi scribendique facilitatem, qua qui destitutus fuerit, is invita Minerva, invitis Apolline ac Musis literarum studium capessit; hoc est, oleum et operam perdit. Epist. ad Pisones, v. 385.

*Tu nihil invita dices facies*ve *Minerva*:

Et v. 408.

Natura fieret laudabile carmen, an arte;
Quaesitum est. Ego nec studium sine divite vena;
Nec rude quid prosit video ingenium.

10. *Pauperemque dives me petit.*) Me diligit, ac familiaritatem meam petit Mœcenas tum ob fidem, cum propter ingenium ad artes liberales idoneum. Epist. ad Pisones v. 405. *Gratia regum Pieriis tentata modis.* Quoties vero Doctores et Sapientes a Principibus viris sunt honorati et accersiti?

11. *Nihil supra Deos lacesso.*) Ut largiantur quidquam præter ista, non importunis Deos precibus fatigo, non urgeo, non efflagito. Sed nec Mœcenatem *amicum*, plura, si rogitem, dare paratum ac *potentem*, nequaquam ego lacesso, nec ampliora flagito, quam quæ jam donavit, videlicet agrum in *Sabinis*, quo victito beatus et contentus. Sic cupiditatem aversatur omnem ac libidinem, ut vocat Tullius. Hanc ferocienti equo similem ajebat Plato in Phædro. Diogenes autem Cynicus; *arcem omnium malorum* vocitabat.

13. *Flagito.*) Quid valeat ista vox, docet Cic. lib. 9. Epist. 8. ad Varronem: ubi sic scribit: *metuo ne te forte flagitent: ego autem mandavi ut rogarent.*

14. *Satis beatus unicis Sabinis.*) Prædio in Sabinis, quo donatus sum a Mœcenate, satis me locupletem existimo, nec ab eo quidquam ultra peto, vel cupio. Vide lib. 3. Od. 13. v. 1. ibique Annot. Item Epist. 16. initium, ubi suam ipse villam describit Poeta.

15. *Truditur dies die.*) Epod. 17.

Urget diem nox, et dies noctem.

Senec. Epist. 24. *Nullius rei finis est. Sed in orbem nexa sunt universa. Fugiunt ac sequuntur. Diem nox premit; dies noctem. Æstas in Autumnum desinit. Autumno, Hyems instat; quae Vere compescitur. Omnia transeunt, ut revertantur.* Sic fere ad rem nostram Ecclesiastes cap. 1. *Oritur Sol et occidit, et ad locum suum revertitur: ibique renascens gyrat per meridiem, et flectitur ad Aquilonem.* Vide Pers. Sat. 5. v. 66. et seq.

Novaeque pergunt interire Lunae.
Tu secanda marmora
Locas sub ipsum funus: et sepulcri
Immemor, struis domos:
Marisque Baiis obstrepentis urges
Summovêre littora,
Parum locuples continente ripa.
Quid, quod usque proximos
Revellis agri terminos, et ultra
Limites clientium
Salis avarus? Pellitur paternos
In sinu ferens Deos
Et uxor et vir, sordidosque natos.
Nulla certior tamen
Rapacis Orci fine destinata
Aula divitem manet

INTERPRETATIO.

getur dies die: et novae Lunae properant deficere. Tu morti vicinus incidenda marmora pacisceris: et tumuli oblitus aedificas, atque satagis extendere litus maris ad Bajas frementis, non sat dives stabili terra. Quid dicam, quod vicinos etiam agri limites removes, et clientium terminos transilis, per avaritiam? Ejicitur et maritus, et conjux portans in gremio Penates, et pueros squalidos. Attamen potentem dominum haud expectat ulla basilica melior parata sede Infero-

ANNOTATIONES.

16. *Novaeque pergunt interire Lunae.*) Ita labuntur menses annique: novæ Lunæ complentur: tum decrescunt, ac intereunt; rursumque renascuntur, et crescunt, perpetuis vicibus. Ita fugit tempus, ita fluit ac perit ætas et vita nostra. Tu tamen, o superbe et ambitiose, quasi vitæ sit tibi securitas et immunitas a morte, insanas moliris substructiones.

17. *Tu secanda marmora locas.*) Mercede conducis sectores marmoris et sculptores: vel redemtori negotium das secandorum marmorum, ad extruendas domos superbas.

20. *Marisque Baiis obstrepentis urges summovêre littora.*) Molibus in mare jactis extendis litus, ut ibi ædifices, amœno loco, ad Bajas, ubi fluctus marini ventis agitati fremunt et obstrepunt vehementer: quasi non sufficiat continens terra, ad construendas ædas. Sallust. *Divitias profundunt in exstruendo mari, et montibus aequandis.* Sen. Controv. 5. *Maria summoventur projectis molibus.* Vid. sup. Od. 15. init. ibique annot. Item postea, lib. 3. Od. 1. v. 33. Et Od. 24. v. 3.

Baiis.) Baiæ civitas Campaniæ, a Bajo Ulyssis socio ibi sepulto nominata; sita Puteolos inter et Cumas, in eo sinu qui nunc dicitur *Golfo di Pozzuoli*, e *di Napoli*: calentibus aquis ad sanitatem valde utilibus, cœli temperie amœno secessu, Romanorum procerum nitidas illic ædes habentium frequentia, perquam felix: ut etiam vitanda velut occasio luxuriæ, dicatur a Seneca ad Lucil. Epist. 2. *Illic*, inquit, *tanquam loco debeatur licentia, magis luxuria solvitur. Non tantum corpori, sed etiam moribus salubrem locum eligere debemus.*

23. *Quid quod usque proximos, etc.*) Quin etiam sacrilega ratione rem augere non vereris; tum vicinorum, tum etiam clientium terminos removendo. Duo sunt itaque delicta, alterum contra fidem clientibus debitam, alterum contra justitiæ et religionis virtutem. Quod ad primum attinet: illatam clienti injuriam eo constat graviorem esse, quod post parentes et pupillos fidei tutelæque nostræ creditos, proximum obtineant locum clientes, qui sese pariter in fidem patrociniumque nostrum dederunt; ut asserit Agellius lib. 5. cap. 13. et lex 12. Tab. hæc est: *Si clienti patronus fraudem fecerit; sacer esto.*

24. *Revellis agri terminos.*) Hoc alterum est peccati genus sacrilegum quidem, ex ista Numæ Pompilii lege, qua jubebat, ut qui terminum exarasset, ipse et boves Deo sacri fierent. Eodem pertinet, quod Terminum Deum consecrarant colebantque veteres. Translator etiam terminorum damnatus lege Divina noscitur: Deuteron. cap. 19. v. 14. Proverb. cap. 22. v. 28. etc.

26. *Pellitur paternos, etc.*) Expolitio, ad augendam invidiam. Sic possessione legitima deturbatur cliens a te, et ad inopiam redactus abit, cum uxore gemebunda, sed religiosa, quæ portat *in sinu Deos* familiares, puerosque ob egestatem *sordidos.*

29. *Nulla certior tamen, etc.*) Quod si opibus mortem eluctari liceret, aut si potiorem apud Inferos sedem opulentus quisque occuparet; libens ego tibi sane condonarem, quod qua jure, qua injuria divitias accumules. Verum non ita se res habet: nec enim *divitem manet herum ulla certior aula aut finis*, quam quæ *Orco destinata* est. Non sors ibi aut conditio melior opulento cuilibet, quam inopi. *Quid ergo ultra tendis*, quum sancitum decretumque tibi est fatorum ac Numinum lege immutabili?
Horat. lib. 2. Epist. 2.

Herum. Quid ultra tendis? Æqua tellus
Pauperi recluditur,
Regumque pueris: nec satelles Orci
Callidum Promethea
Revexit auro captus. Hic superbum
Tantalum, atque Tantali
Genus coercet: hic levare functum
Pauperem laboribus,
Vocatus atque non vocatus audit.

INTERPRETATIO.

rum omnia *absorbentium. Quid amplius quaeris? Terra pariter inopi sinum aperit, atque Principum filiis. Neque Inferorum custos auro corruptus astutum Prometheum reportavit. Ille Tantalum Tantalique posteros tenet. Ille ipse egenum aerumnas perpessum sive rogatus, sive non rogatus, auscultat levatque.*

ANNOTATIONES.

Quid vici prosunt, aut horrea, quidve Calabris
Saltibus adjecti Lucani, si metit Orcus
Grandia cum parvis non exorabilis auro?

32. *Æqua tellus pauperi recluditur, etc.*) Lib. 1. Od. 4.

Pallida mors aequo pulsat pede pauperum tabernas
Regumque turres.

34. *Nec satelles Orci, etc.*) Nec mors muneribus ac donis corrumpitur, ut suam dimittat prædam; omnes mortales rapit. Æschyl. *μονος θεων θανατος ο δωρων ερα: Inter Deos sola mors non capitur muneribus.* Theognis: *ουτις αποιν αδιδως θανατον φυγοι, nemo pretium offerens sese a morte redimit.* Vide supra Od. 3. et 14.

Satelles Orci, etc.) Charon, de quo supra, Od. 3. ad v. ult. et alibi.

35. *Callidum Promethea.*) De eo lib. 1. Od. 3. v. 27. et Od. 16. v. 13. Sensus est: nec Charon oblato captus auro transvectum in alteram Cocyti ripam Prometheum revexit ad vivos rediturum: Et Prometheus quantumvis sagax, qui hominem sapienter e luto finxerat, qui cœlestem ignem ferula ad Solis cursum extensa callide suffuratus in terras detulerat, is tamen nec astu, nec pretio Satellitem Orci vicit, ut mortem evadere posset. Lib. 2. Epist. 2. mox cit.

metit Orcus
Grandia cum parvis non exorabilis auro.

36. *Hic superbum Tantalum, etc.*) Hic ipse Charon neque superbos veretur, imo domat, et in Inferis coercet. De Tantalo, supra Od. 12. ad finem.

37. *Tantali genus.*) Pelopem, Atreum, Agamemnonem, Orestem.

38. *Hic levare functum pauperem, etc.*) Idem ille pauperi presto est; atque laboriosa et ærumnosa defunctum vita ultra sublevat, cymba excipit et transfert in sedes quietas. Cic. Catilin. 4. n 7. scribit; *mortem a Diis immortalibus non esse supplicii causa constitutam, sed aut necessitatem naturae, aut laborum ac miseriarum quietem esse.*

40. *Vocatus atque non vocatus.*) Alludit ad oraculum Lacedæmoniis redditum: *καλουμενος κ' ακλητος θεος παρεςαι vocatus et non vocatus Deus aderit.*

ODE XIX.

Bacchi laudes eo canit aptius, quod ejus numine est plenus.

Bacchum in remotis carmina rupibus
Vidi docentem, (credite posteri)
Nymphasque discentes : et aures
Capripedum Satyrorum acutas.
Evœ, recenti mens trepidat metu,
Plenoque Bacchi pectore turbidum
Laetatur. Evoe, parce, Liber,
Parce gravi metuende thyrso.

INTERPRETATIO.

Bacchum versus dictantem in secretis aspexi cautibus, et Nymphas auscultantes, arrectasque aures Satyrorum caprinos pedes habentium. Fidem habete, nepotes. Euhoë timore nuper incusso agitatur animus, et ob repletum Baccho pectus, non sine gaudio conturbatur. Euhoe; indulge, Bacche, indulge, verendo thyrso formidande. Licet mihi canere Bac-

ANNOTATIONES.

Metrum idem, quod supra Od. 9. Lib. 1.

1. *Bacchum in remotis etc.*) Festum Poetis Bacchi diem; epulumque tunc Poeticum fuisse, sacrumque celebre, et hymnum solemnem decantari solitum, constat: auctoresque sunt Ovid. Trist. lib. 5. Eleg. 3. et Propert. lib. 4. Eleg. 6. sive quod Liber et Apollo Deus idem est, ut pluribus asserit Macrob. lib. 1. Saturnal. cap. 18. ac evincunt Æschyli Euripidisque testimania ibidem allata. Æschyl. Απολλον, ω Βακχε, ω Μαντις. Euripid. Φιλοδαφνε, Βακχε, Παιαν, Απολλον, Ευλυρε. Sive quod Bacchus, id est vinum scribendis versibus ingenium exacuat. Unde

Nulla placere diu nec vivere carmina possunt,
Quae scribuntur aquae potoribus etc.

Ut noster egregie docet lib. 1. Epist. 19. Istius igitur generis hymnus est Ode haec elegantissime, et quae sane probet *benignam ingenii venam*, qua gloriabatur Poeta, Ode superiori. Talis etiam Od. 25. lib. 3. Et Propert. Eleg. 16. lib. 3.

In remotis carmina rupibus.) Longe a strepitu tumultuque populari, urbano, forensi. Nam

Carmina secessum scribentis et otia quaerunt.

2. *Vidi docentem.*) Sic et apud Virgil. Eclog. 6. Silenus in antro a pueris Nymphisque deprehensus petita dudum carmina tandem pangit.

Satis est potuisse videri.
Carmina quae vultis cognoscite: etc.

3. *Nymphasque discentes.*) Musas intellige. Sic Eclog. 7. v. 21.

Nymphae, noster amor, Libethrides, aut mihi carmen
Quale meo Codro concedite.

4. *Aures capripedum Satyrorum acutas.*) Vel in acumen factas et formatas: tales enim habere dicuntur Satyri; vel ad audiendum erectas, paratas, avidas. Lucian. *οι δε σατυροι οξεις τα ωτα, και αυτοι φαλακροι.* Et alibi: *ωτα μεγαλα ορθια* dicit habuisse unum e Bacchici exercitus ducibus, *magnas aures rectas*, Dialog. cui tit. *Bacchus*. Ovid. Trist. 5. Eleg. 3.

Fer, bone Liber, opem, etc.
Sic tibi cum Bacchis Satyrorum gnava juventus
Adsit; et attonito non taceare sono.

Vide lib. 1. Od. 1. De Satyris plura, ad v. 31.

5. *Evœ.*) Vel, Euhoë: ut doctiores aliqui volunt. qua voce Bacchantes in sacris divino se furore concitabant, ut ajunt. Juvenal. Sat. 7. v. 62.

Satur est, cum dicit Horatius, euhoë.

Vide lib. 2. Od. 18. ibique Annot.

Recenti mens trepidat metu, etc.) Enthusiasmum sibi affingit Poeta, quem semper comitatur sacer quidam ac religiosus horror, ob Numinis praesentis agentisque reverentiam vehementemque vim, qua turbatur nonnihil simulque laetatur mens divinitus afflata, extra se posita et alienata, superiorisque potentiae arbitrio mota.

6. *Plenoque Bacchi pectore turbidum laetatur.*) Numine insidente abreptus de divino gaudet consortio, non tamen sine perturbatione.

7. *Parce, Liber, parce.*) Indignum tali se dignatione professus veniam rogat, ne in ultionem visi numinis id sibi contingat mali, quod Actaeoni, Pentheo, Lycurgo, aliisque acciderat. Deprecatur et vehementiorem Dei agitationem, qua de sua sede mens omnino dejiciatur.

8. *Gravi metuende thyrso.*) Quo tot adversarios perculisti ac perdidisti.

Thyrsus.) Hasta erat hederis et pampinis intexta, quibus obvoluta etiam cuspis inopinatos ictus certumque exitium inferebat.

Fas pervicaces est mihi Thyadas,
Vinique fontem, lactis et uberes
Cantare rivos, atque truncis
Lapsa cavis iterare mella.
Fas et beatae conjugis additum
Stellis honorem, tectaque Penthei
Disjecta non levi ruina,
Thracis et exitium Lycurgi.
Tu flectis amnes, tu mare barbarum;

INTERPRETATIO.

chantes protervas, et vinum defluens, et lac copiose manans: et mel excavatis arboribus stillans celebrare; nec non felicis uxoris ornamentum astris insertum: Pentheique domum gravi deturbatam casu, et Lycurgi Thracii mortem. Tu domas fluvios, et mare longinquum:

ANNOTATIONES.

9. *Fas pervicaces, etc.*) Divino itaque spiritu correptus Poeta, vimque Numinis sentiens, recte ait: fas sibi esse Dei laudes exequi.

Pervicaces.) Concepto furore petulantes et protervas. Pervicacia interdum est bonarum rerum perseverantia; pertinacia semper malarum; inquit Non. Marcell. Acciique ad Myrmidones verba haec affert: *tu pertinaciam, Antiloche, esse hanc praedicas: ego pervicaciam ajo, ... Tu addis quod vitio est: demis quod laudi datur.*

Thyadas.) A *θυω sacrifico, feror impetu quodam furibundo.* Thyades appellatae sunt Bacchi sacrificulae seu Bacchantes.

10. *Vinique fontem, lactis et uberes, etc.*) Licet mihi referre et cantare patrata Baccho prodigia et miracula. Perperam, ut videtur, afferunt hic aliqui morem veterem Baccho seu Dionysio in speluncis sacrificandi vino lacte et melle. Sane respexit ea scribens Horatius Euripidis locum, in Bacchis, Act. 3. in quo *Baccharum una thyrso dicitur petram verberasse, et mox inde prosiluisse aquae fons: alia ferulam projiciente in terram, rivum Deus emisse: quae vero candidi potus cupidae fuerunt, summis digitis terram scalpentes, lactis flumina statim elicuisse: e thyrsis autem hederaceis flava mella guttis dulcibus stillasse.*

13. *Fas et beatae conjugis additum stellis honorem.*) Dicam et Ariadnes coronam nuptialem inter sidera relatam. Hujus meminit Virgil. Georgic. 1. v. 222. Ovid. Trist. 5. Eleg. 3.

Sic micet aeternum vicinaque sidera vincat
Conjugis in coelo clara corona tuae.

Quomodo vero desertam a Theseo Ariadnen sibi in uxorem adopterit Liber, coronamque in coelum transtulerit, canit idem Ovid. lib. 8. Metam. cap. 2.

Desertae et multa querenti
Amplexus et opem Liber tulit; utque perenni
Sidere clara foret, sumtam de fronte coronam
Immisit coelo. Tenues volat illa per auras,
Dumque volat, gemmae nitidos vertuntur in ignes;
Consistuntque loco; specie remanente coronae:
Qui medius nixique genu est, anguemque tenentis.

14. *Tectaque Penthei disjecta.*) Et hic alludit ad Euripid. cit. loc. ubi Penthei palatium brevi subvertendum minatur Bacchus: *διατιναξαντας Βακχιν δωμα Πενθεως.* Pentheus rex Thebarum Bacchantes noctu discurrentes, quod nefas, spectans, iram in se numinis concitavit: unde et ab ipsa matre sua Agave sociisque Bacchantibus discerptus misere periit. Ita Pausan. in Corinth. Euripid. cit. etc. Hyginus autem a Libero patre insania et furore perculsum violentas ipsum sibi manus intulisse, refert. Vide Ovid. Metam. lib. 3. c. 7. et seq. Pers. Sat. 1. v. 100. Diodor. Sicul. lib. 4.

15. *Non levi ruina.*) Legunt alii *non leni ruina*, id est, saeva. Alii, *non levi*, seu *laevi*, idest, aspera.

16. *Thracis et exitium Lycurgi.*) Referam quoque vindicatum Bacchi numen, prostratis quotquot huic adversari refragarive ausi sunt: quales Pentheus de quo mox: et Lycurgus, qui spreto illo poenas luit, seu a Jove privatus oculis vitaque ipsa, ut scribit Homerus; seu ab ipso interfectus Baccho, ut volunt alii. Is Thracum rex multa per temulentiam prave committi videns, abscidi vineta jussit omnia, vinumque aboleri: hinc porro fabulati sunt, ultore Baccho, versum in furorem crura sibi amputasse, falce vinitoria. Hygin. et Plutarchus. Aliter paulo, quod nimirum in carcerem Bacchas et Satyros conjecisset, Lycurgo exitium accidisse, narrant Apollodorus lib. 3. et Euripides antea citatus. Ovid. Trist. 5. Eleg. 5.

Ossa bipenniferi sic sint male pressa Lycurgi;
Impia nec poena Pentheos umbra vacet.

Propert. cit. lib. 3. Eleg. 16.

Vesanumque nova nequicquam in vite Lycurgum;
Pentheos in triplices funera grata greges.

17. *Tu flectis amnes.*) Gangem et Indum fluvios intelligunt quidam: alii Hydaspen et Orontem, quos Bacchus transiit in Indiam pergens. Alii Strymonem Thraciae fluvium, cujus accolae Edoni cum suo rege Lycurgo primum

Tu separatis uvidus in jugis
Nodo coerces viperino
Bistonidum sine fraude crines.
Tu cum parentis regna per arduum
Cohors Gigantum scanderet impia,
Rhoecum retorsisti leonis
Unguibus, horribilique mala:
Quanquam choreis aptior et jocis
Ludoque dictus, non sat idoneus
Pugnae ferebaris: sed idem
Pacis eras mediusque belli.
Te vidit insons Cerberus aureo

INTERPRETATIO.

Tu secretis in montibus Thraciarum mulierum *capillos nodo serpentino citra periculum constringis* vino *madens. Cum vero scelerata Gigantum turma per sublime appeteret imperium* Jovis *patris* tui, *tu Rhoecum dejecisti leoninis unguibus ac terribili maxilla: quamvis saltationibus, cavillationibus, lusibusque habebaris magis idoneus, nec ita ad certamina habilis: verumtamen paci atque bello communis eras. Innoxius te Cerberus aspexit aureo cornu*

ANNOTATIONES.

reluctati, postea vero domiti Baccho, ejus so legibus ac disciplinæ subdiderunt. Favet Ovid. mox cit.

Nec patria est habitata tibi: sed ad usque nivosum
Strymona venisti, Marticolamque Geten:
Persidaque, et lato spatiantem flumine Gangen;
Et quascumque bibit decolor Indus aquas.

Tu mare barbarum.) Indicum mare, populosque Indos sub jugum tuum misisti. Ex Diodor. Sicul. lib. 5. c. 1. Triumphator Bacchus est appellatus, quoniam ille primus de Indis cum spoliis opimis in patriam reversus triumphavit.

18. *Tu separatis uvidus in jugis, etc.*) Per te fit, ut Bacchantes viperis ac serpentibus implicitos habeant crines, sine ullo damno suo. Scribit Plutarchus in Alexandro: mulieres istas Orgia Baccho celebrantes impune serpentes tractasse: volunt alii alludi ad fabulam, qua Bacchus infans anguibus a Parcis cinctus fertur, qui nihil intulerint mali, sed ora pueri lamberent.

20. *Bistonidum.*) A Bistone stagno vel lacu dicti Bistonii et Bistones Thraciæ populi, et Bistonides mulieres ibidem sacra Baccho facientes. Est et Bistonia urbs prope mare, hodie *Bouron* dicta.

21. *Tu, cum parentis, etc.*) Quin et preclare a te in bello gesta celebrando. Tu enim, Bacche, opem Jovi patri tuo egregiam operamque navasti, quando impie tentarunt Gigantes coelum scandere, montes montibus imponendo. Tum siquidem assumta leonis specie, unguibus et dentibus decertando, Rhoecum aliosque vicisti, dejecisti, profligasti. Leonis pelle indutum pugnasse Bacchum ajunt alii, leoninaque audacia: quod quidem minus fabulosum. Diodor. vero pardorum pellibus usum refert.

25. *Quanquam choreis aptior.*) Duo extitere Dionysii, inquit Diodor. Sicul. lib. 5. cap. 1. Prior senex promissa barba, ex veteri more. Alter juvenis, speciosior, et deliciosus. Is Satyrorum saltatione, risu, et joco delectabatur. Omnes etiam qui in exercitu musicis exercerentur, immunes fecit. Hæc Diodor. Ex quibus mollities Bacchi notatur, qui etiam in Indiam duxerit exercitum mulierum et delicatorum hominum tripudiis et cantionibus operam dantium. Lucian. in Dial. cui titulus, *Dionysus*. Diod. cit. etc.

Aptior et jocis, ludoque dictus.) Hoc pertinet, quod vulgo circumfertur adagium: *sine Cerere et Baccho friget Venus.*

27. *Idem pacis eras mediusque belli.*) Ad utrumque pariter, seu ad pacem sanciendam, seu ad bellum movendum paratus et accommodatus. Diodor. citat. loco: *quidam duplicem ei formam attributam volunt, quoniam ebrietas et iracundos efficiat et hilares.* Medium belli pacisque, communem interpretatus sum, ex eo loco Ovid. Metam. 13, cap. 1. in fine.

Littera communis mediis pueroque viroque
Inscripta est foliis.

29. *Te vidit insons Cerberus.*) Cum ad inferos denique descendisti, Semelen matrem, vel, ut alii narrant, Ariadnem conjugem inde reducturus, nedum tibi nocuerit Cerberus, imo tuum numen severitus est, cauda leniter mota blandiens, tibias etiam et pedes lambens. De Cerbero plura ad Od. 13. hujus libri, sub finem.

Aureo cornu decorum.) Cornua tribuuntur Baccho, quod immoderate bibentes quemlibet obvium ferire soleant. Unde et tauro similem faciunt, quod, perinde ut ille, bibaces sint iracundi et petulci; teste Athenæo lib. 1. Non ita vide-

Cornn decorum, leniter atterens
Caudam, et recedentis trilingui
Ore pedes tetigitque crura.

INTERPRETATIO.

insignem, movens caudam leviter, et regredientis pedes cruraque triplici lingua et ore delinxit.

ANNOTATIONES.

tur ad rem quod ex eodem Athenæo afferunt quidam, cornua pro poculis fuisse olim: nec quod, ex Diodoro, lib. 4. primus ille terram junctis bobus exercuerit: multo minus quod idem alibi ait, cornutum dici Bacchum, ob acumen in excogitandis rebus ed vitem utilibus.

Ceterum sacros Moysis libros haud Ethnicis Auctoribus incognitos fuisse, alibi quidem annotavimus: inde vero pleraque veri Dei miracula expiscatos imitatosque fabuletores falsis numinibus et heroibus suis affinxisse, sciolus quisque vix ignorat. At cum id abunde probet et ostendat vel una hæc Ode, non est leviter prætermittenda, quin rem penitus excutiamus, atque paulo otiosius inspiciamus et perscrutemur. Enimvero quanta et quot ettribuuntur Baccho, quæ vel Noachi sunt, vel ipsius Mosis? Singula perstringamus: quorum plurima tamen alii non absurde jem protulerunt, occuparuntque. Bacchus inventor vini, vitesque plantare docuisse jactatur: Diodor. Sicul. lib. 5. cap. 1. Atqui hoc longe verius Noachô vindicatur, Genes. cap. 9. v. 20. ubi et inebriatus ille et nudatus in tabernaculo suo, nec non majori filio ludibrio habitus refertur: quæ ad Bacchum transtulere fere omnia.

Bacchus in silvis et rupibus Satyris et Musis documenta veria tradidit. Noachus post diluvium devastâte ac in solitudinem redacte terre, de cultu Dei praecepta hominibus sedulò inculcavit.

Bacchus amnes et mare flexit; Noachus aquarum eluvionem erca evasit, superavitque.

Bacchus Gigantes Jovi bellum moventes expugnavit. Noë Chamo filio impie se colendum Numinis instar exhibenti, posterisque ejus indololatria vel etheis fortiter repugnavit.

Bacchus pacis bellique medius et erbiter extitit: Noë sequester et conciliator Deum inter et homines, audire meruit: *non erunt ultra aquae diluvii, ad delendum universam carnem:* item: *ponam arcum meum in nubibus, eritque signum fœderis inter me et inter terram.* Genes. cap. 9. cit.

Quod si Moysen, Josuen, et quæ ad eos pertinent, conferamus cum iis quæ Baccho essignat Horatius, eadem prope esse egnoscemus. Moses in monte Sine acceptas Dei leges populo Hebræo perfert. *Bacchus in rupibus Satyros et nymphas docet.*

Bacchi *thyrsus*, quid eliud, quam virga Mosis? Per hanc petrate certe prodigia, per illum similiter facta mentiti sunt.

Vini fontem, lactis rivos, mel stillans, quis non intelligat ficta, vel ex promissa Hebræis terra lacte et melle mananti; vel ex erutis e silice per Mosen aquis? Virga Mosis in serpentem versa, et sine damno epprehensa, serpens item æneus in deserto jusso Mosis erectus: Exod. 4. etc. nonne locum dederunt *viperis* et anguibus Baccharum *crines* implicandi, *sine fraude* quidem et *coercendi*? Jam domita Baccho *flumina* ipsumque *mare*, vel lippientibus ostendunt Jordanis marisque Rubri sicco vestigio transitum, ducibus Mose et Josue. *Disjecta* vero *Pentei tecta*, *Lycurgique* fatale *exitium*, adumbrant satis clare urbes deletas, reges victos, gentesque fractas ab Israelitis, Deo suffragante, et opitulante. Denique Gigentes, et potentes e sæculo viri famosi. Genes. c. 6. et monstra filiorum Enaci de genere giganteo Num. cap. 13. v. 34. nec non turris Babel, Genes. c. 11. gigantomachiam, cœlique per erduum oppugnationem fabulosem peperere.

Cornutum vero Bacchum dixere, juxte id quod Exodi cap. 34. num. 29. et seq. legitur de cornuta Moysi facie, seu duplici luminis radio conspicua, ex consortio sermonis Domini, quam Israelitæ quidem non sine metu ac stupore animadverterunt.

Adde, si lubet, Bacchi descensum ad inferos, ac reditum incolumem, imeginem videri genuinam Mosis in monte nebuloso dies quadraginta commorantis, quem omnium opinione mortuum cum rursus viderunt Israelitæ, velut ab inferis reducem ac redivivum exceperunt.

AD MOECENATEM,

ODE XX.

Famam sui nominis semper et ubique celebrem futuram.

Non usitata, nec tenui ferar
Penna, biformis per liquidum aethera
Vates: neque in terris morabor
Longius: invidiaque major
Urbes relinquam. Non ego pauperum
Sanguis parentum, non ego quem vocas,
Dilecte: Moecenas, obibo;
Nec Stygia cohibebor unda.
Jamjam residunt cruribus asperae
Pelles, et album mutor in alitem
Supernè, nascunturque leves
Per digitos humerosque plumae.

INTERPRETATIO.

Nec solita, nec levi per aëra fluentem ala vehar ego Poetà duplici forma pollens. Nequaquam in terris manebo diutius: invidiaque superior deseram civitates. Ego proles majorum inopum: ego quem appellas, carissime, o Moecenas, haud moriar: nec Stygia palude coercebor. En modo tibiis increscunt pelles scabrae; atque in avem candidam transformor secundùm *superiores* partes; *et plumae tenues ex-*

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod supra Od. 9. Lib. 1.

1. *Non usitata, etc.*) Scaliger lib. 6. Poet. Odem hanc ait *magni spiritus, et tanto diguam ingenio.* Se suosque versus immortales futuros præsagit Horatius, atque suo nomine et fama implendum orbem totum gloriatur. Quo si quis offendatur, summis quibusque Poetis magna de se, nec omnino sine causa, j ctare solitis succenseat necesse est. Paulo certe audacius canebat et vaticinabatur Ovidius, in fine Metamorph.

Jamque opus exegi, quod nec Jovis ira, nec ignis,
Nec poterit ferrum, nec edax abolere vetustas.

Nec tenui ferar pennà.) Non tenui aut fragili volatu, qui dissolvatur, et brevi cadat, famamque meam perire sinat. Ovid. mox cit.

Parte tamen meliore mei super alta perennis
Astra ferar: nomenque erit indelebile nostrum.

2. *Penna.*) Alæ naturam commune quidpiam cum Deo habere, asserit Plato in Phædro.

Biformis.) Lyricus Vates atque Satyricus, inquiunt plerique. At videntur alii sapere plusculum, sic interpretantes; paulo ante homo, jam vero cycnus: bina forma præditus, humana et cycnea.

4. *Invidiaque major, etc.*) Plutarch. de invidia et odio, ut Sol, inquit, supra verticem extans aut umbram adimit, aut certe parvam facit: ita summa felicitas comprimit invidiam, quasi supra caput ejus consistens.

5. *Pauperum sanguis parentum.*) Obscuro loco natus, avo nempe liberto, patre libertino.

6. *Quem vocas, dilecte:*) Sic interpunge sedulò: id est: quem tibi dilectum vocas, pro tua in me animi propensione, o Mœcenas, qua me ignobilem et humilem prosequeris, exornas, beas. Mœcenatis in Horatium morte sublatum nænìola erat.

Lugens te, meà vita, nec smaragdos,
Beryllos neque, Flacce, pernitentes,
Nec mi candida margarita quaero, etc.

8. *Nec Stygia cohibebor unda.*) Id est, non moriar, nec proinde in Inferis detinebor aut coercebor. Ovid. cit.

Quaque patet domitis Romana potentia terris,
Ore legar populi; perque omnia saecula fama,
Si quid habent veri vatum praesagia, vivam.

Vide supra Od. 14. v. 8. De *Styge* dixi libr 1. Od. 34. v. 10.

9. *Jamjam residunt cruribus, etc.*) Sentio me transformari in cycnum: jamque meis tibiis humanis carne et cute spoliatis succrescunt pelles asperæ, quales sunt in cruribus cycnorum.

10. *Album mutor in alitem.*) Ex Pythagoræ sententia loquitur Horatius. Ajebat ille Poetarum animas transire in canoras aves: ac vicissim lusciniarum, et cycnorum animas Poetis immitti. Porro cycnos ut et Poetas in tutela esse Apollinis creditum est. Unde cycni appellantur boni poetæ, mali autem anseribus comparantur. Cic. Tusc. 1. n. 73. *Cygni non sine causà Apollini dicati sunt; sed quod ab eo divinationem habere videantur, qua providentes quid in morte boni sit, cum cantu et voluptate moriantur.*

Virg. Eclog. 9.

Jam Daedaleo ocyor Icaro,
Visam gementis littora Bosphori,
Syrtesque Getulas, canorus
Ales, Hyperboreosque campos.
Me Colchus, et qui dissimulat metum
Marsae cohortis Dacus, et ultimi
Noscent Geloni: me peritus
Discet Iber, Rhodanique potor.
Absint inani funere naeniae,
Luctusque turpes, et querimoniae:
Compesce clamorem, ac sepulchri
Mitte supervacuos honores.

INTERPRETATIO.

oriuntur in brachiis et scapulis. Nunc ad litus Bosphori frementis, et Libicas syrtes, regionesque Boreales pergam, factus avis canens suaviter, velocior autem Icaro Daedali filio. Me Colchus, Dacusque Italum exercitum simulans non timere, atque extremi celebrabunt Geloni. Me cognoscet doctus Hispanus, et qui bibit aquas Rhodani. Apage cantus lugubres inutilibus exequiis, fletusque indecoros, et querelas. Comprime ejulatus, et praetermitte vana tumuli ornamenta.

ANNOTATIONES.

Vare tuum nomen
Cantantes sublime ferent ad sidera cycni.

Infra noster de Pindaro, Od. 2. lib. 4.

Multa Dircaeum levat aura cycnum.

13. *Daedaleo ocyor Icaro.*) Id est, non ego temere volatum tentabo, velut Icarus, neque pennas assumo fctities et adscititias. De *Icaro* ejusque patre *Daedalo* lib. 1. Od. 3. sub finem.

14. *Visam gementis littora Bosphori, etc.*) Barbaris etiam populis et regionibus innotescam: meaque poesis ad remotissimas orbis partes celebris erit. De *Bosphoro*, supra Od. 13. v. 14.

Gementis.) Illic enim horrendum stridet ac fremit mare angusto coarctatum spatio, et ad comprimentes ripas fluctus allidantur ac gemunt.

15. *Syrtesque Gaetulas.*) Ad Africæ litora. Vide lib. 1. Od. 22. v. 5. *Gaetulia* regio Libyæ circa Syrtes: de qua lib. 1. Od. 23. v. 10.

Canorus ales.) Cycni more, canens dulciter. Sitne vero fabulosus iste cantus, disserui ad Juvenalem.

16. *Hyperboreosque campos.*) Ad Polum Arcticum, ultimumque Septentrionem; quasi ultra Boreæ flatus et originem. Vide lib. 1. Od. 12. ad penultimam strophen annot.

17. *Me Colchus.*) Asiæ populus ad oram Euxini maris Orientalem. Ea regio vocatur hodie *Mengrelia.*

Qui dissimulat metum.) Ista periphrasi videtur Horatius indicare Parthos, de quibus vide Annot. lib. 1. Od. 19. v. 12. Quidam tamen referunt ad sequentem vocem *Dacus.*

18. *Marsae cohortis.*) Vel per synecdochen Marsos pro Italis ponit: vel potius illos prae ceteris nominat, quod in bello erant *genus acre virûm*, ut vocat Virgil. Georgic. 2. v. 167. Marsi Italiae populi fuere ubi nunc est pars Aprutii ulterioris, juxta lacum Fucinum: nomenque regiuncula conservat adhuc Marsi Ducatus titulo insignita.

Dacus.) Gens vicinam Danubio regionem incolens, Transylvani, Moldavi, etc.

19. *Geloni.*) Scythae populi ad fluvium Borysthenem, a Gelono Herculis filio cognominati. De illis jam supra Od. 9. v. penult. Intelligi possunt etiam Scythae remotissimi, de quibus lib. 1. Od. 19. v. 10.

Peritus Iber.) Hispaniae populus ab Ibero seu Rege, seu fluvio dictus.

Peritus.) Literarum studiosus, variaque instructus doctrina. Alii referunt ad navigandi peritiam.

20. *Rhodanique potor.*) Lugdunenses Gallos innuit ac designat, apud quos facundiae certamen erat; cujus meminit Juvenalis Satyra 1. vers. 44.

Palleat, inquit,

Ut Lugdunensem Rhetor dicturus ad aram.

Rhodanus fluvius Galliae praecipuus, apud Helvetios scaturiens, per lacum Lemanum tam rapide fluens, ut suas non coinquinet aut permisceat aquas: Genevam alluit: Galliam a Sabaudia, Delphinatum a Bressia discernit: ad Lugdunum excipit Ararim amnem, Isaram autem ad Valentiam et Vivarium: Occitaniam inter et Provinciam ad Avenionem perlabitur: inde verò non procul, Druentia fluvio auctus Arelatem adit. Demum ostiis quinque mare Mediterraneum ingreditur. Rhodani magnitudinem commendat M. Varro, nec inferiorem Istro praedicat, apud Agell. l. 10. c. 7.

Absint inani funera naeniae, etc.) Funus velut inane, naenias, luctus et querimonias ut turpes viris, denique sepulchri honores tanquam supervacuos respuit: quippe vivens immortalisque futurus: quibus expressit Ennii epitaphium ita de se ominati:

Nemo me lacrumis decoret; nec funera fletu
Faxit. Cur? Volito vivu' per ora virum.

Naeniae.) De his supra Od. 1. ad finem.

23. *Sepulchri mitte supervacuos honores.*) Plane loquitur ex mente ipsius Mæcenatis, cujus haec apud Senec. Epist. 92. refertur sententia:

Nec tumulum curo. Sepelit natura relictos,

Q. HORATII FLACCI CARMINUM

LIBER III.

ODE I.

Non opibus aut honoribus, sed mediocri fortuna, vitaque tranquilla constat felicitas.

Odi profanum vulgus, et arceo.

INTERPRETATIO.

Imperitum vulgus aversor, atque amoveo.

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 9. Lib. 1.

1. *Odi profanum.*) Quod Persius sub finem Satyræ primæ, hoc Odes hujus initio præstat Horatius. Nimirum quibus scribat, et quos lectores velit, uterque imperiose statuit. Est igitur prima strophe velut prooemium gravissimi carminis gravissime quidem tractati, documenta pleraque ad mores pertinentia continentis. Certe in hujus et sequentis libri carminibus potissimum enitescit illa, quam laudat Petronius, *Horatii curiosa felicitas.* Audiatur hic Scaliger hypercritic. tertii libri Ode prima *magnifico dicendi genere structa est;* et postea: *sequuntur carmina plena sapientiae, numerosa, ardua.* Secunda Ode pariter altiloqua & tertia gravissima: quarta nec Pindaro cedit, ac ne quinta quidem. Sexta altissime sonat, etc. Haec ille.

Profanum vulgus.) Orphæus. *Φθεγξομαι οις θεμις εςι, θυρας δε επιθεσθε βεβηλοι. Loquar, quibus fas est; at fores occludite profanis.* Arcet vulgus indoctum et rude utpote Musarum sacris haud initiatum. Solennis erat sacrorum formula, quam habet Virg. Æn. 6. v. 258.

Procul ò procul este profani.

Callimach. *εκας εκας εςε βεβηλοι.*
In Petronii Satyrico, Eumolpus ita præcipit: *effugiendum est ab omni verborum, ut ita dicam, vilitate: et sumendae voces a plebe summotae, ut fiat, odi profanum vulgus et arceo:* quibus verbis explicari, quid voluerit Horatius per *vulgus profanum* bene monet Cruq. A. Gel. ad finem lib. ult. sic ait: *Commentariis his legendis dabo legem, ut ne ea attingat, neve adeat profestum et profanum vulgus a ludo musico diversum.* Apud Macrob. in Somn. Scip. lib. 1. cap. 2. Philosophia ex fabulis quædam abs se abdicat, ac *velut profana ab ipso vestibulo sacrae disputationis excludit.*

Favete linguis: carmina non prius
  Audita, Musarum Sacerdos
    Virginibus puerisque canto.
Regum timendorum in proprios greges,
Reges in ipsos imperium est Jovis,
  Clari gigantaeo triumpho,
    Cuncta supercilio moventis.
Est ut viro vir latius ordinet

INTERPRETATIO.

Obsecundate ore: *Musarum* ego *antistes inauditos antea versus cano puellis ac juvenibus. Reges metuendi suos in populos*, ipsos autem *in reges potestatem habet Jupiter victis gigantibus inclytus, omnia nutu concutiens. Fit ut alius alio spa-*

ANNOTATIONES.

2. *Favete linguis.*) Vox io sacris elim usitata, que silentium imperabatur. Et certe nihil est, quo reverentiam ouminis aptius aut amplius liceat protesteri, quam profunda illa teciturnitate etque attentione animi ad divina quasi stupentis. Huc facit Ps. 64. v. 1. interpretetio sancti Hieronymi ex Hebræo: *Tibi silentium laus Deus in Sion.* Aristophenes: *Linguis faveat omnis populus ore clauso: aedes enim ingressus est Musarum coetus.* Senece de vita beate, c. 27. *hoc verbum, favete linguis, non ut plerique existimant, a favore trahitur; sed imperatur silentium, ut rite peragi sacrum possit, nulla voce mala obstrepente.* Quæ postreme verba favent iis, qui interpretaotur: bene precamini; cevete ne quidqoam loquamini infaustum et mali ominis. Cicero 1. de Divin. num. 102. *Non solum Deorum voces Pythagoraei observaverunt, sed etiam hominum, quae vocant omnia. Quae majores nostri, quia valere censebant, idcirco omnibus rebus agendis, quod bonum, faustum, fortunatumque sit, praefabantur: rebusque divinis, quae publice fierent, ut faverent linguis imperabatur.* Festus: *faventia bonam ominationem habet: nam praecones clamantes populum sacrificiis favere jubebant. Favere est bona fari.*

Carmina non prius audita.) Nova, Lyrice scilicet, a nemine Latinorum hectenus, saltem exacte, facta. In hujus libri ultime Ode pariter gloriatur, *Princeps Æolium carmen ad Italos deduxisse modos.*

Musarum Sacerdos.) Boous omnis Poeta Muserum et Apollinia antistes et Secerdos audit. Virgil. Æneid. 6. v. 645. de Orpheo:

Nec non Threicius longa cum veste Sacerdos:

Ovid. Amor. lib. 5. Eleg. 8.

Ille ego Musarum purus Phoebique Sacerdos.

Tibull. lib. 2. Eleg. 5.

Phoebe, fave, novus ingreditur tua templa Sacerdos:
Huc age cum cithara carminibusque veni:

4. *Virginibus puerisque canto.*) Velut castis et docilibus, proindeque idoneis tum ad sacre, tum ad præcepta morum capessenda. Sic et in carmine seculari ait a Sibyllis moneri *virgines lectas puerosque castos Diis dicere carmen.* Et lib. 1. Od. 21.

Dianam tenerae dicite virgines:
Intonsum pueri dicite Cynthium.

5. *Regum timendorum, etc.*) Docet in primis in quo noo sit felicitas statoenda: et quam aberrent qui suprema potestate gaudentem censeant beatum, quod eb eliis timeatur, nullum vero timeat. Enimvero mortalium nemo quantumvis potens ejusmodi est; cum supra se Deos habeat æqui et iniqui vindices, et regum perinde, ut hi populorum, cervicibus incubantes. Plaut. Casin. *Quasi tu nescias repente ut emoriantur humani Joves*, id est, reges et principes.

In proprios greges.) Sunt reges quasi pastores populorum. Psalm. 76. *Deduxisti sicut oves populum tuum in manu Moysi et Aaron.* Et Psalm. 77. *Abstulit sicut oves populum suum, et perduxit eos tanquam gregem.*

6. *Reges in ipsos imperium est Jovis.*) Sueton. Jul. Cæs. c. 6. *Est in genere et sanctitas regum, qui plurimum inter homines pollent; et caerimonia Deorum, quorum ipsi in potestate sunt reges.*

7. *Clari gigantaeo triumpho.*) Apparuit satis quantum Dii hominibus præveleent, cum Gigantes immani robore superbientes Jupiter debellevit. Vide lib. 2. Od. 12. et 19. et Od. 4. hujus libri.

8. *Cuncta supercilio moventis*) Orbem universum nutu unico quatientis.

Virg. Æneid. 9. v. 106.

Annuit: et totum nutu tremefecit Olympum.

Egregie divinæ Majestetis declaratio; ex Homeri Iliad. 1. *ἐπ' ὀφρύσι νεῦσε Κρονίων*, *superciliis annuit Saturnides*, idest, Jupiter: hinc et concussis comis coelum concussisse, ibidem dicitur. Quibus e versibus Phidias ajebat Jovis se Olympii simulacrum mira arte effinxisse. Plin. lib. 11. c. 37. ita scribit: *superciliis negamus, annuimus. Haec maxime fastum indicant.* Ibid. *frons severitatis index ut et clementiae.* Ammianus Marcell. *supercilia velut cornua erigi*, dixit. Vide Coel. Rhodig. lib. 3. c. 27.

9. *Est ut viro vir, etc.*) Nec eos esse felices putaris, qui ingentibus prædiis, magistratibus,

Arbusta sulcis: hic generosior
Descendat in campum petitor:
Moribus hic meliorque fama
Contendat: illi turba clientium
Sit major. Æqua lege necessitas
Sortitur insignes et imos.
Omne capax movet urna nomen.
Districtus ensis cui super impia
Cervice pendet, non Siculae dapes
Dulcem elaborabunt saporem:
Non avium citharaeque cantus
Somnum reducent. Somnus agrestium
Lenis virorum non humiles domos
Fastidit, umbrosamque ripam,

INTERPRETATIO.

tiosius disponat arbores scrobibus. Ille candidatus in campum Martium *nobilior veniat: iste virtutibus et existimatione potior concertet. Huic adsit amplior clientium numerus: at pari jure magnos et parvos obtinet mors: quodlibet nomen urna complectitur et versat. Cui supra sceleratum caput strictus gladius impendet, gustum suavem haud comparabunt epulae Siculae: nec soporem revocabit volucrum aut lyrae modulatio. Quietus sopor haud aspernatur abjectas hominum agrestium casas, et litus um-*

ANNOTATIONES.

palatiis fruuntor. Nam sint quidem alii opulentiores aliis, oobiliores, potentiores, fama celebriores: at nemini propterea mors parcit; omoes æquat et pariter aufert. Quæ sententia variis est locis apud Horatium, varia ubique dictiooe expolita. Lib. 1. Od. 4. etc.

Latius ordinet arbusta sulcis.) Vineta vel arbusta plantet agro ampliori spatiosiora.

10. *Hic generosior descendat, etc.*) Ille claritate generis fretus ambiat magistratum, proindeque veniat *in Campum* Martium, quo ad ferenda suffragia Populus Romanos conveniebat.

Descendat.) Erat campus ille inferior urbe collibus inædificata. Adde quod in edito colle spectandum se populo præbebat candidatus, antequam in campum descenderet. Vide Alex. ab Alex. lib. 4. cap. 3. ubi fuse de comitiis, et de ratione creandorum apud Romanos magistratuum.

12. *Moribus hic meliorque fama contendat.*) Alius accedat mioos forte domi nobilis, sed virtutum gloria conspicuus; et de eodem bonore et magistratu capessendo adversus alterum contendat.

13. *Illi turba clientium sit major.*) Alius potentiam ostentet numerosa clientium turba stipatus, ut ad munera publica evehatur.

14. *Æqua lege necessitas, etc.*) Numinis voluntas, æternum decretum, fatum; sine delectu summos æque ac infimos complectitur, movet, amovet, absumit. Bene apud Suidam *lex quidem similis est Tyrannidi. terrore enim et vi cuncta perficit.*

16. *Omne capax movet urna nomen.*) Omnium perinde mortalium nomina fatalis urna continet, donec suo quæque tempore educantur. Atque ita cuncti serius ocyus ultimæ necessitati mancipantur et traduotur. Vide lib. 2. Od. 3.

17. *Districtus ensis cui super, etc.*) Quod si legitima domioatio noo reddit fortunatum, ut initio asseruit, multo minus tyrannica et per scelus occupata. Nam, ex Tullio mox citando: *cui semper aliquis terror impendeat; nihil ei beatum*: is nec epularum, nec somni dulcedinem experitur. Quod sane Damocles impios ille Dionysii Syracusarum Tyranni assentator intellexit, vel ab ipso Tyranno edoctus. Cum enim regiam experiri fortunam ab eo petiisset, aureo lecto, strato pulcherrimo, textili stragulo, magnificis operibus picto collocatus est. Aderant unguenta et coronæ: odores incendebantur: mensæ conquisitissimis epulis extruebantur: ad mensam eximia forma delecti ministrabant pueri. Jamque fortunatus sibi Damocles videbatur. In hoc autem medio apparatu fulgentem gladium e lacunari seta equina appensum demitti jussit Tyrannus, ut impenderet illius beati cervicibus. Itaque nec pompam, nec dapes, nec pueros aspiciebat. Jam ipsæ defluebaot coronae. Denique exoravit Tyrannum, ut sibi abire liceret, quod jam beatus esse nollet. Hæc Cicero Tuscul. 5. n. 61.

18. *Siculae dapes.*) Harum ut lautissimarum meminit Plato 3. de Rep. Tullius 2. de finibus, et Tuscul. 5. n. 100. Athenæus lib. 1. cap. 19. Coquos item Siculos velut ciborum optime condiendorum artifices eximios laudat lib. 14. cap. 23.

21. *Somnum reducent.*) Quem abstulit mortis pavor imminentis.

Somnus agrestium lenis virorum etc.) Rusticis contra viris somnus adest ultro suavis et placidus, seu in agresti tugurio, seu ad fluminis ripam, sub arboribus frigus umbram et amoenitatem praetendentibus.

Non Zephyris agitata Tempe.
Desiderantem quod satis est, neque
Tumultuosum sollicitat mare,
Nec saevus Arcturi cadentis
Impetus aut orientis Hoedi:
Non verberatae grandine vineae,
Fundusque mendax; arbore nunc aquas
Culpante, nunc torrentia agros
Sidera, nunc byemes iniquas.
Contracta pisces aequora sentiunt,

INTERPRETATIO.

bra amoenum, nec Tempe Zephyris afflata. Aut cupit dumtaxat *quod sufficit, hunc nec angit mare procellosum, nec violentia occidentis Arcturi, vel Caprorum surgentium; neque vineae per grandinem attritae, vel ager fallax, arboribus modò pluvias accusantibus, modò constellationes arva exurentes, modò frigoris saevitiam. Aquas*

ANNOTATIONES.

Virgil. Georg. 2. v. 467.

At secura quies . . . .
Speluncae, vivique lacus, ac frigida Tempe,
. . . . . . mollesque sub arbore somni
Non absunt.

24. *Tempe.*) Accusativus est pluralis neutrius generis. Nomen erat vallis amoenissimæ in Thessalia, Peneo irrigatæ fluvio, montibus Ossa, Pelio, Olympo circumdatæ. Pro locis quibuslibet amoenis, usurpari solet. Vide lib. 1. Od. 7. v. 4.

Zephyris agitata.) Leniter aspirante eo vento qui *genitalis spiritus mundi* appellatur a Plinio lib. 18. cap. 25. *flat ab Æquinoctiali occasu, ver inchoat, aperitque terras tenui frigore saluber: Favonius* Latinis a favendo vel fovendo; *Zephyrus Graecis nominatus, quasi ζωηφορος, vitam ferens.* Id. Plin. lib. 18. cap. 34.

Agitata.) *Incertas Zephyris motantibus umbras*, ut canit Virg. Eclog. 5. Quæ quidem omnia somnos dulces faciunt.

25. *Desiderantem quod satis est, etc.*) Qui parvo contentus agit, et necessaria tantum desiderat, is pecunias augendi parum cupidus, longinquam negotiationem minime suscipit, adeoque maris pericula declinat: nec ille angitur valde, si quando calamitatem grando aut agrorum sterilitas annonae penuriam invehat. Senec. *Si ad naturam vives, nunquam eris pauper: si ad opiniones, nunquam eris dives.*

26. *Tumultuosum mare.*) In fine Odet 29. hujus libri *Ægaeos tumultus*, vocat.

27. *Saevus Arcturi cadentis impetus.*) Arcturus sive Arctophylax, quod Ursam sequatur ac veluti custodiat dicta constellatio, magnas tempestates movet, præsertim cum occidit, videlicet Octobri ineunte. Vide Plaut. Rudent. Prolog. ibi sic loquens inducitur illud sidus:

Increpui hybernum, et fluctus movi maritimos:
Namque Arcturus signum omnium sum acerrimum:
Vehemens sum exoriens; cùm occido vehementior.

28. *Orientis hoedi.*) Pro, *hoedorum.*) Sunt enim duæ stellae in sinistra manu Erichthonii, seu Aurigæ, quibus orientibus sævit mare; tum scilicet cum Sagittarium Sol decurrit. Virgil. Georgic. lib. 1. v. 204.

Praeterea tam sunt Arcturi sidera nobis
Hoedorumque dies servandi, etc.

30. *Fundusque mendax.*) Ager infructuosus, spemque et laborem agricolæ destituens, *spem mentita seges*, ut ait Ep. ad Moecen. Petronius ait similiter, *fundos mendaces.* Et Ps. 32. *fallax equus ad salutem.*

Arbore nunc aquas culpante, etc.) Arbore sterilitatem suam velut excusante, tres ejus afferente causas, vitiumque refundente vel in *aquas* et imbres nimios, quibus putrefactio generatur; vel *in torrentia agros sidera*, æstus nimirum et calores immoderatos, qui succum et humorem absumunt omnem: atqui ex humido et calido attemperatis fructum ac foetum quemlibet suum natura producit et procreat: vel in asperitatem denique *hyemis* et immodicum gelu, quod nimis astringit, fruges adurit, arboresque enecat, dum vegetandi vim prorsus extinguit. Lucret.

Et tamen interdum magno quaesita labore,
Cum jam per terras frondent atque omnia florent,
Aut nimiis torret fervoribus aetherius Sol,
Aut subiti perimunt imbres, gelidaeque pruinae.

33. *Contracta pisces aequora sentiunt, etc.*) Invehitur modo in insanas substructiones, inque stultam ædificandi in mari libidinem, de quibus jam lib. 2. Od. 15. et 18. Item postea Ode 24. hujus libri. Petronius in Satyrico:

. . . . aspice late
Luxuriam spoliorum, et censum in damna furentem.
Ædificant arvo, sedesque ad sidera mittunt.
Expelluntur aquae saxis; mare nascitur arvis;
Et permutata rerum statione rebellant.
En etiam mea regna petunt: perfossa dehiscis
Molibus insanis tellus. Jam montibus haustis
Antra gemunt, etc.

Sallust. Bell. Catilin. *Nam quid ea memorem, quae nisi his qui videre, nemini credibilia sunt? A privatis compluribus subversos montes, maria construta*, alii legunt, *constructa*, etc. Suet. Caligul. cap. 37. *in exstructionibus Praetoriorum atque villarum, omni ratione posthabita, nihil tam efficere concupiscebat quam quod posse effici negaretur.* Et *jactae itaque moles infesto ac profundo mari: excisae rupes durissimi silicis: et campi montibus aggere aequati: et complanata fossuris montium juga; incredibili quidem celeritate; cùm morae culpa capite lueretur.*

Jactis in altum molibus. Huc frequens
Caementa demittit redemtor
Cum famulis, dominusque terrae
Fastidiosus. Sed timor et minae
Scandunt eodem quo dominus: neque
Decedit aerata triremi, et
Post equitem sedet atra cura.
Quod si dolentem nec Phrygius lapis,
Nec purpurarum sidere clarior
Delenit usus; nec Falerna
Vitis Achaemeniumque costum:
Cur invidendis postibus, et novo
Sublime ritu moliar atrium?
Cur valle permutem Sabina
Divitias operosiores?

INTERPRETATIO.

molibus in mare projectis coarctatas sentiunt pisces. Illuc caementa saepius immittit operum conductor cùm servis, nec non possessor terram contemnens. At metus et formido eodem quo dominus ascendunt: neque triremem aere munitam deserit molesta sollicitudo, imo equitanti assidet. Quod si male habentem haud sublevat Phrygium saxum; nec vestis purpurea astris splendidior, neque vinum Falernum, et unguentum Persicum; quare celsas aedes construam postibus invidiam cientibus, et ratione singulari? Quare vallem Sabinam commutem opibus plusculùm laboriosis?

ANNOTATIONES.

34. *Huc frequens caementa demittit, etc.*) Variam e rudi saxo lapidumque caesorum frustis et fragmentis materiam in mare dejicit, ut substratis molibus positoque fundamento ædificium superstruat illæ fabricæ susceptor, *εργολαβος*, manceps apud Cic. Item *redemtor*, qui nempe quodlibet opus suo periculo, certa mercede faciendum assumit.

35. *Dominusque terrae fastidiosus.*) Superbus et ambitiosus dominus fastidiens ædes habere in terra, jamque novi quidpiam moliri volens, in mari ædificat.

36. *Sed timor et minae scandunt eòdem, etc.*) Verùm sive ille dives et luxuriosus habitet in ædibus ejusmodi maritimis; sive naves et triremes, sive equum inscendat, non affugiet usquam sollicitudines et metus. Vide lib. 2. Od. 16.

41. *Quod si dolentem nec, etc.*) Quod si magnifica palatia, si vestes molles et nitidae, si lautæ dapes, si odores et unguenta nihil prosunt ad levandam corporis aut animi ægritudinem, cur fortunam ego meam tenuem sed tranquillam et felicem non anteferam opibus summis, quas magni perinde labores et curæ nunquam non comitantur?

Phrygius lapis.) Innixæ et exornatæ basilicae columnis e marmore Phrygio rubris insperso maculis. Tibull. lib. 3. Eleg. 3.

Quidve domus prodest Phrygiis innixa columnis?

44. *Achaemeniumque costum.*) Unguentum pretiosum et exquisitum e costo frutice, cujus *radix gustu fervens, odore eximio;* proveniente in Persia, ubi regnavit Achæmenes. Vide Plin. lib. 12. cap. 12. Dioscorid. etc.

45. *Invidendis postibus, etc.*) Invidiæ expositis ob luxum et pompam. Sic lib. 2. Od. 10. dixit *aulam invidendam.* Et Martial. Spectac. Epigram. 2. *invidiosa atria.*

45. *Cur valle permutem Sabina, etc.*) Cur præ majoribus possessionibus curarum feracibus; præ basilicis atque divitiis regum, non amem et colam prædiolum meùm, in Sabinis, amoena situm valle, unde mihi quod satis ast suppeditatur: et quo valde contentus et quibus victito, Regibus proinde beatior?

ODE

ODE II.

Pueros ab ineunte aetate assuefaciendos esse rei militari, et vitae laboriosae.

ANGUSTAM, amici, pauperiem pati
Robustus acri militia puer
Condiscat, et Parthos feroces
Vexet eques metuendus hasta:
Vitamque sub dio et trepidis agat
In rebus: illum ex moenibus hosticis
Matrona bellantis tyranni
Prospiciens, et adulta virgo

INTERPRETATIO.

O AMICI, puer gravi bello fortis discat tolerare arctam inopiam; atque bellicosos Parthos urgeat equitans, telo formidabilis. Sub aperto coelo degat etiam inter pericula. Illum e muris hostium videns uxor Regis proeliantis, et grandior puella

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod supra Ode 9. Lib. 1.

1. *Angustam, amici, etc.*) Horatii mentem et scopum in hac Ode præ ceteris expiscatus est Theod. Marcilius. Hujus itaque non solum interpretationem, sed ipsa verba libet afferre. *Tria*, inquit, *Reipublicae quasi membra complexus est* Poeta; *artes belli, artes pacis, religionem:* in tribus nempe hujus Odes partibus. In prima laudat *disciplinam militarem;* in secunda *virtutem*, quam *ad forum et campum refert;* in tertia denique *silentium, quod ad religionem.* Tribus istis sane tota Respublica continetur.

Amici.) In quibusdam codicibus legitur, *amice*, in nonnullis etiam adverbialiter, *amicè;* quod ita explicant: tam libenter amanterque colendam esse paupertatem, ut jam gravis non sit, aut videatur toleranti.

Pauperiem pati.) Id est, ut miles Romanus fiat robustus ac strenuus, assuescat puer militiæ laboribus; discatque in primis ferre *pauperiem*, qua prisci inclaruere tum Romani cum Græci. Apulejus in Apolog. *paupertas*, inquit, *populo Romano imperium a primordio fundavit.* Et paulo ante, *haec in Aristide justa, in Phocione benigna, in Epaminonda strenua, in Socrate sapiens, in Homero diserta.* Vide Valer. Max. lib. 2. cap. 5. et 7. lib. 3. cap. 3. lib. 4. c. 4. Plutarch. in vita Phocionis; ubi Dux ille eximius Atheniensium refertur nudis semper fuisse pedibus tum ruri cùm militiæ, nisi ad calceos impulisset hyems atrocior. Unde jocantes milites asperum et crudele frigus arguebant ex eo quòd calceatus esset Phocion. Cicero Tusc. 2. num. 34. *Cretum leges .... itemque Lycurgi, laboribus erudiunt juventutem venando, currendo, esuriendo, sitiendo, algendo, aestuando.* Theocrit. Idyll. 22. init. *πενια μονα τας τεχνας εγειρει, αυτα τω μοχθοιο διδασκαλος. Paupertas sola artes excitat: ipsa laboris magistra est.* Menander: *πενια γαρ εςιν η τροπων διδασκαλος. Paupertas morum est magistra.* Paupertatis e contrario incommoda, si vacat et libet, vide apud Juven. Sat. 3. vers. 143. et seq.

3. *Parthos feroces vexet eques metuendus hasta.*) Equitando jaculandoque se valde exerceat, ut par evadat propulsandis Romani nominis hostibus; præcipue vero Parthis equitandi et sagittandi solertia pollentibus. Vide lib. 1. Od. 8. De Parthis autem jam ante sæpius.

5. *Sub dio.*) Sub ardoribus Solis, sub imbri, sub frigore, ut quamlibet aëris inclementiam æquo animo ferat, robusto corpore perferat. Lib. 1. Od. 1. *sub Jove frigido.*

Trepidis agat in rebus.) Inter belli tumultus, perpetuamque trepidationem versetur, ut fiat intrepidus impavidusque: nam, ex Philosophis, assuetis parùm aut nihil movemur et afficimur.

6. *Illum ex moenibus hosticis, etc.*) Egregie tractatus per prosopopoejam locus; in quo virtutem Romanam facit exhibetque hosti admirabilem, quò eam Romanis juvenibus amabilem reddat. Tam acer, inquit, inter dimicandum appareat, ut eum in acie decertantem e muris aspiciens Tyranni contra pugnantis uxor aut filia, cum gemitu statim exclamet; heu de viro meo, vel sponso conclamatum est, si in talem incidat adversarium. Hic enim in proeliis exercitatus; ille *rudis agminum*, scilicet instruendorum ac ducendorum. Romanus iste quasi leo ferox et sævus quicquid objicitur dejicit et vastat: sponsus autem meus nihil par habet isti bellico actori.

Suspiret: Eheu, ne rudis agminum
Sponsus lacessat regius asperum
Tactu leonem, quem cruenta
Per medias rapit ira caedes.
Dulce et decorum est pro patria mori.
Mors et fugacem persequitur virum:
Nec parcit imbellis juventae
Poplitibus timidoque tergo.
Virtus repulsae nescia sordidae,
Intaminatis fulget honoribus:
Nec sumit, aut ponit secures
Arbitrio popularis aurae.
Virtus, recludens immeritis mori
Coelum, negata tentat iter via:

INTERPRETATIO.

Ingemat: heu, ne maritus regalis certaminum imperitus incurrat in istum leonem conflictu saevum, quem furor sanguinolentus agit in medias strages. Jucundum atque gloriosum est occumbere pro patria: fugientem etiam hominem mors consectatur: nec indulget ignavis adolescentibus genu trementibus, et dorsum vertentibus. Virtus turpem repulsam ignorat: puris honoribus decoratur: neque accipit vel deponit fasces ad voluntatem plebis faventis. Virtus Olympum aperiens dignis

ANNOTATIONES.

13. *Dulce et decorum est pro patria mori.*) Mortis pavorem et metum adimere etiam Poeta solers conatur, gloriam certam generosis, meticulosis autem nihilo secius instare exitium asseverans. Cic. 1. Offic. n. 57. *pro patria quis bonus dubitet mortem oppetere, si ei sit profuturus?* Ad Attic. lib. 8. Epist. 2. *pro patria mori praeclarum est.* Quam sententiam Tyrtæus, carm. de virtute bellica, non uno loco ventilat; occumbere pro patria *pulchrum est*, inquit, καλον εστ; *honorabile et splendidum*, τιμηεν εστι και αγλαον, etc.

14. *Mors et fugacem persequitur virum.*) Per prolepsin diluit quod objici posset: satius esse fuga sibi consulere, quàm se prædam instanti morti dedere. Atqui ingloriam velle vitam protrahere stultum est et vanum, inquit: nam *mors apprehendit eum quoque qui pugnam refugit*, ex Simonide: θανατος εφικε και τον φυγομαχον. Et Tyrtæus mox cit. ait: *cum qui e proelio telisque elapsus est, domi saepe a morte corripi.*

15. *Nec parcit imbellis juventae poplitibus timidoque tergo.*) Huc revocari possunt et debent plures et variæ fugacium, et delinquentium in bello puniliones, quas fuse refert Alex. ab Alex. lib. 2. c. 13.

17. *Virtus repulsae nescia sordidae, etc.*) Hæc secunda pars est Odæ, in qua Stoicè prorsus omnia. Virtus, inquit, puris fruitur honoribus: proprios in semetipsa fulgores habet, quos ei vel auferre vel obscurare nihil potest. Contra honores a populi arbitrio pendentes, ambitionis, largitionum, corruptelæ sordibus contaminantur: abjectarum prensationum adulationumque maculis foedantur, turpis etiam repulsæ ignominia dehonestantur. Quot et quàm indecoris artibus uterentur candidati ad plebeculæ favorem aucupandum, vide apud Alex. ab Alex. lib. 4. cap. 3.

Repulsae nescia sordidae.) Cato cum peteret magistratum repudiatus populi judicium contemsit, ajebatque familiaribus perperam et incassum pudibundus, non sibi qui recte petiisset, sed populo qui male judicasset ignominiosum illud esse. Vide Plutarch. Cicer. Tuscul 5. o. 54. *Si in virtute satis est praesidii ad benè vivendum, satis est etiam ad beatè . . . Cum sapiens et bonus vir suffragiis praeteritur; populus a bono Consule potius, quàm ille a vano populo repulsam fert.*

19. *Nec sumit aut ponit secures arbitrio popularis aurae.*) Insignia magistratus fasces et secures extitisse, et pro eo sæpius usurpari, nemo qui vel primoribus labris literas attigit aut delibavit, ignorat. Crassus petens Consulatum, populo blandiri et supplicare detrectavit, coram socero suo Scævola viro gravissimo. Apud Græcos autem Phocioni nedum plebem palpanti, imo ejus voluntatibus sæpe acriter et mordaciter reluctanti, comitiis etiam adesse recusanti, honores delati sunt. Plutarch. cit. etc. Adeo verum est quod canit Claudianus:

Ipsa quidem virtus pretium sibi, solaque latè
Fortunae secura nitet, nec fascibus ullis
Erigitur, plausuve petit clarescere vulgi:
Nil opis externae cupiens, nil indiga laudis;
Divitiis animosa suis, immotaque cunctis
Casibus, ex altu mortalia despicit arce.
Hanc tamen invitam blandè vestigat, et ultro
Ambit honor. Docuit toties a rure profectus
Lictor, et in mediis Consul quaesitus aratris.

20. *Popularis aurae.*) Favor populi vento levioris bene sic appellatur: Virgil. Æneid. 6. v. 815.

Jactantior Ancus
Nunc quoque jam nimiùm gaudens popularibus auris.

21. *Virtus recludens immeritis mori coelum.*) Iis qui semper vivere digni forent, cum urgente fati necessitate cedunt hac vita, nominis immortalitatem æternumque decus virtus confert: coelestes etiam honores tribuit herolbus inter Deos relatis. Apud Senec. Tragic. Hercules de se ita jactat:

Virtus mihi
In astra, et ipsos fecit ad Superos iter.

22. *Negata tentat iter via, etc.*) Contendit ad

Coetusque vulgares, et udam
Spernit humum fugiente penna.
Est et fideli tuta silentio
Merces. Vetabo, qui Cereris sacrum
Vulgarit arcanae, sub iisdem
Sit trabibus? fragilemque mecum
Solvat phaselum. Saepe Diespiter
Neglectus incesto addidit integrum:
Raró antecedentem scelestum
Deseruit pede poena claudo.

INTERPRETATIO

immortalitate, semitas init arduas: vulgi turbam despicit, ac terram humidam linquit, ala fugaci assurgens. Fidae taciturnitati securum quoque stat praemium. Qui revelarit secreta mysteria Cereris, prohibebo ne sub eodem tecto maneat, neve cymbam levem impellat mecum. Etenim haud rarò Jupiter spretus innocentem scelerato junxit: et vix unquam flagitiosum fugientem dimisit punitio lento gressu insequens.

ANNOTATIONES.

coelum per excelsa facinora ignavis haud concessa: vel simpliciter, per *liquidum aërem* subvolat, *in terris non morando*, ut est in Ode ult. lib. 2. Quæ *negata* est hominibus *via*, quippe non volucribus, aut ala a natura donatis. Sic lib. 1. Od. 3. dicitur

Expertus vacuum Daedalus aëra,
Pennis non homini datis.

At virtus supra vulgares sensus plebejosque affectus assurgens, *penna*, id est, alto spiritu et generoso, *udam spernit* et fugit *humum*, quasi coenosam et lutosam, id est, cupiditates sordidas, in quibus vulgi mens demersa hærere solet.

25. *Est et fideli tuta silentio merces.*) Pars hæc est Odæ tertia, in qua silentii laudationem agnoscit vulgus Interpretum. Verum non tam silentii religio, quam religionis silentium et sanctitas hic commendatur. Errant ergo qui Horatium ab instituto vel aberrare vel digredi existimant. Imo ut Deorum cultum universè persuadeat, sacra Eleusinæ Cereris religioso quidem silentio peragi solita, velut speciem pro genere, assumit; eorumque violationem pro quolibet sacrilegio affert. Quæ quidem sagaciter observarunt tum Parthenius, tum Marcilius jam citatus. Vide apud Valer. Maxim. initio lib. 1. emolumenta observatæ religionis, neglectæ vero poenas et mala. Tertull. Apologet. cap. 7. *vel ex forma omnibus mysteriis silentii fides debetur.* Et contra Valentin. cap. 1. *Eleusinia Valentiniana fecerunt lenocinia sancta silentio magno solâ taciturnitate coelestia.* Vide S. Aug. de Civit. Dei lib. 7. cap. 20. Arnob. lib. 5. etc.

Fideli tuta silentio merces.) Grande semper credidere piaculum, tacenda effutire, seu Reipublicae arcana, seu privatae fidei commissa evulgando. Unde vindices perfidiae aut temerariae loquacitatis Deos semper jactavere. Servius in Georgic. 1. sub finem scribit Tribunum in crucem actum, quòd urbis numen, quod nefas erat nominari, enunciasset. Euripides ait, *κοσμον σιγης στεφανον ανδρος δ' κακου*, pulcram silentii coronam viri boni. Et ex Simonide, *nulli unquam tacuisse nocet: nocet esse locutum.* Vide Plutarch. de garrulitate.

26. *Vetabo qui Cereris sacrum, etc.*) Si quis arcana sacrorum Eleusinorum mysteria revelarit, adeoque sancti silentii religionem violaverit, ejusmodi hominem tanti reum sacrilegii procul arcebo, ne, si contubernalis fuerim cum eo, plectar ab ultoribus violatæ religionis Diis. Itaque sub eodem tecto manere, aut simul navigare, fugiam. Proverb. est: cum viro scelesto ne viæ comes fueris, *κακῳ συν ανδρι μηδ' ολως πλεειν.* Æschyl. in septem ad Thebas

ἠ γαρ ξυνεισβας πλοιον ευσεβης ανηρ,
ναυταισι θερμοις εν πανουργιᾳ τινι,
ολωλεν ανδρων συν θεοπτυστῳ γενει.

Ingrediens navim pius quispiam, nautis improbitate ferventibus, cum hominum gente Diis invisa perit.

29. *Phaselum.*) Navis erat oblonga et velox: quæ tam velis, quam remis agi poterat, myoparoni non absimilis. Erat et fluviale navigium. Virgil. Georg. 4. vers. 288.

Et circum pictis vehitur sua rura phaselis.

Saepe Diespiter, etc.) Diei pater, scilicet Jupiter iratus repertum cum nocente innocentem simul plectit, et quasi participem ejusdem improbitatis utrumque mulctat. Hesiod. *πολλακι και ξυμπασα πολις κακου ανδρος επαυρει.* *Saepe civitas universa viri improbi poenas luit.* In sacris etiam codicibus ob unius peccata in omnes exarsisse divina ultio legitur. Lib. 4. Reg. cap. 21. *Quia fecit Manasses Rex Juda abominationes istas . . . ecce ego inducam mala super Jerusalem et Judam, etc.*

31. *Rarò antecedentem, etc.*) Poena licet *claudo*, id est, tardo *pede* gradiens, *scelestum* assequitur tandem, nec inultum *deserit*, quamvis ille fuga evadere malum speret. Huc pertinet quod ex adagio ferunt: *Dii laneos habere pedes.* Vide Plutarch. de sera Dei vindicta. Valer. Max. lib. 1. c. 1. *Lento gradu ad vindictam sui divina procedit ira: tarditatem vero supplicii gravitate compensat.* Quam sententiam prior extulit Homerus Iliad. 4. v. 160. Tibull. lib. 1. Eleg.

Sera tamen tacitis poena venit pedibus.

Juvenal. Satyr. 13.

Ut sit magna tamen certè lenta ira Deorum est.

ODE III.

Virum justum nihil extimescere. Item de non reparanda Troja.

JUSTUM et tenacem propositi virum
Non civium ardor prava jubentium,
Non vultus instantis tyranni
Mente quatit solida; neque Auster
Dux inquieti turbidus Adriae,
Nec fulminantis magna Jovis manus.
Si fractus illabatur orbis,
Impavidum ferient ruinae.
Hac arte Pollux, et vagus Hercules

INTERPRETATIO.

VIRUM integrum et in sententia constantem de firmo proposito non dimovet vehementia civium improba praescribentium, nec facies tyranni urgentis, neque Notus turbator Adriatici maris procellosi, nec potens dextera Jovis fulmen vibrantis. Si ruat mundi soluta compages, *intrepidum opprimet casus. Ista pollens virtute Pollux, et errabundus Hercules aedes ad*

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 9. Lib. 1.

1. *Justum et tenacem, etc.*) *Non usitata* profectò, *nec tenui penna* hæc Ode scripta est, in qua cæco velut impetu fertur vates, et certe divino: divino, inquam, ubi greves prorsus ac sublimes sunt tum res, cùm dictio: cæco tamen, ut videtur; quandoquidem temerè quolibet abripitur, atque a viri justi laudatione subitò digressus, longiusque evagatus ad canenda Trojæ fata prorumpit; ipse *propositi* parum tenax, et immemor sui ad Pisones moniti, quo ite præcipit:

Tantùm series juncturaque pollet!

Quid ergo navus Poeta? Quid interpretes? Horum plerique obvia certatim explicant, finem vero et scopum Odes satis quidem abstrusum minime scrutati, quod præcipuum est, omittunt. Nonnulli Oden hanc nec inscriptione, nec literis a præcedenti sejunctam in antiquis codicibus legi duntaxat admonent. Quidam apotheosim Romuli, alii Augusti laudationem esse volunt. Verùm quo tam accurata illa Junonis oratio Trojam restitui vetantis? Hoc in summa sua felicitate Romani tunc fortasse moliebantur, inquit Georg. Fabritius. At Fabritio sagacior Feber in paucis eruditus vir acrisque judicii, mentem Horatii subodoratus, aut feliciter indagavit, aut certe conjecturam omnino verosimilem pulchram sane protulit. Is ita rem statuit. Ex Sueton. Jul. cap. 79. Cæsar Ilium migrare, eoque Imperii opes transferre cogitaverat. Atqui ne Augusti Julii heres idem moliretur, non abs re trepidatum est: quo Rome dubio procul extincta foret. Itaqua solerter quidem, oblique, et arte singulari, ut tale consilium discutiat Horatius, exhibet ac minatur Junonis iram, quam jam tum a primordiis suis gravem experti fuerant Romani.

2. *Prava jubentium.*) *Velitis, jubeatis, Quirites?* verbe Tribuni solemnia: *volumus, jubemusque*, populi erant legem sancientis.

3. *Non vultus instantis tyranni.*) Ita *Q. Scevola truculentius sibi minitanti Syllae; licet, inquit, mihi agmina militum, quibus Curiam circumsedisti, ostentes, licet mortem miniteris, nunquam tamen efficies ut propter exiguum senilemque sanguinem meum, Marium, a quo urbs atque Italia conservata est, hostem judicem.* Alia vide exempla apud eumdem Valer. Maxim. l. 3. c. 8.

4. *Auster dux inquieti turbidus Adriae.*) Lib. 1. Od. 3.

. . . *Nec timuit praecipitem Africum*
. . . . *nec rabiem Noti,*
Quo non arbiter Adriae
Major, tollere seu ponere vult freta.

7. *Si fractus illabatur orbis.*) Alludit ad veterum quorumdam opinionem; coelum constare lapidibus, et aliquando ruiturum. Vide Aristot. Metaph. 5. Diogen. Laert. lib. 2. in Anaxagora. Celtæ quærenti Alexandro, quid potissimum formidarent, hoc respoonderunt, ne cadente coelo opprimerentur. Quint. Curt. Est et proverb. apud Erasm. *Quid si coelum ruat?*

Hac arte Pollux, etc.) Ea virtute, æquitate et constantia heroes immortalitatem edepti, divinosque honores sunt consecuti, Pollux, Hercules, Bacchus, Romulus, de quibus lib. 1. Od. 12.

Vagus Hercules.) Qui varias orbis regiones peragravit, et multa passim, monstris etiam domitis, virtutis suæ monimenta reliquit.

Innixus arces attigit igneas :
Quos inter Augustus recumbens
Purpureo bibit ore nectar.
Hac te merentem, Bacche pater, tuae
Vexere tigres, indocili jugum
Collo trahentes : hac Quirinus
Martis equis Acheronta fugit :
Gratum elocuta consiliantibus
Junone Divis : Ilion, Ilion
Fatalis incestusque Judex,
Et mulier peregrina vertit
In pulverem, ex quo destituit Deos
Mercede pacta Laomedon, mihi
Castaeque damnatum Minervae,

INTERPRETATIO.

ignitas ascendit; inter quos Augustus sedens ore roseo nectar potat. Ista clarum te, Liber pater, traxere tuae tigres indomita cervice jugum ferentes. Per istam Romulus Martis equis effugit Inferos, Junone apud Deos consilium habentes dicente rem jucundam : funestus (dixit) *et flagitiosus arbiter, et barbara femina in favillas redegit Trojam, mihi et pudicae Palladi cum plebe et rege fallaci addictam, ex quo tempore Laomedon numina defraudavit promisso-*

ANNOTATIONES.

10. *Arces attigit igneas.*) Adiit cœlum sideribus micans et ardens.

11. *Quos inter Augustus, etc.*) Deorum epulis accumbens nectar potat, jam tum cùm in terris degeret, factus Divus; nimirum post debellatum omnino Sext. Pompejum. De quo vide Appian. lib. 5. de bell. civil. antea tamen quoque, sed per adulationem, ita a Virgilio appellatus, Ecloga 1.

Deus nobis haec otia fecit.

12. *Purpureo bibit ore.*) Deorum statuis os seu vultus minio pingebantur. Quò respexissa Horatium, non dubitaverim.

Nectar.) Vide quæ mox annotabo ad eas voces, *ducere nectaris succos.*

13. *Hac te merentem, Bacche, etc.*) Ista pariter virtute clarus, o Bacche, meruisti divinos honores, ferasque intractabiles ad currum tuum junxisti, ac numine tuo domitas jugum ferre docuisti natura sua indociles. Tigres ebriosorum feritatem optime designant : unde iis Bacchi currum trahi dixere; seu quòd nullum sit tam ferox ingenium, quod non vino mansuescat et cicuretur.

15. *Hac Quirinus Martis equis Acheronta fugit.*) Romulus etiam virtute bellica insignis, veluti Martis patris sui equis invectus ad Superos evasit, adeoque infernales effugit lacus. Vide Cic. 1. de Legib. n. 3.

Ovid. Fast. 2.

Fit fuga : Rex patriis astra petebat equis.
. . . . Quirites
Tura ferant : placentque novum pia turba Quirinum.
. . . . . .
Templa Deo fiunt : collis quoque dictus ab illo est.

17. *Gratum elocuta consiliantibus Junone Divis.*) Junone in Deorum consilio elocuta rem Marti aliisque gratam : scilicet non prohibere se quominus immortalibus accenseatur Romulus, quòd graves iras adversus Trojanos eorumque posteros Paridis causa dudum conceptas ipsa ex animo jam deposuerat.

Consiliantibus.) Deliberantibus de recipiendo in coelum Romulo, deque fato Imperii Rom. Cic. ad Attic. lib. 15. Epist. 10. *difficili ad consiliandum legatione.* Cornel. Tacit. Histor. 2. *rediere omnes Bononiam consiliaturi.*

18. *Ilion, Ilion.*) Motum animi gravem indicat geminatio vocis; veteremque iram exprimit. Porro sicut a Troe Rege Troja et Troas; sic ab Ilo ejus filio Ilium et Ilienses nomen sortiti sunt : cum hic eam ampliasset urbem, quam priores condiderant reges aut exornarant.

19. *Fatalis incestusque judex, etc.*) Ilium, inquit Juno, perdidit Paris inter Deas de pulchritudine contendentes malo suo patriæque *fato*, *judex* electus, cum Junone et Minerva posthabitis, Veneri primas detulit.

Incestus.) Qui Helenam Menelai conjugem, violata hospitii sanctitate, *rapuit.* Vide lib. 1. Od. 15.

20. *Et mulier peregrina vertit in pulverem.*) Helena Spartana a Paride e Græcia in Phrygiam abducta in causa fuit cur Græci injuriam ultori conjurarint in Trojanos, Trojamque decennali bello captam ferro flammaque devastarint. Vide Senec. Trag. Tread.

21. *Ex quo Laomedon, etc.*) Hic declaratur prima excidii Trojani origo, nimirum fraus Laomedontis patris Priami. Is enim Trojæ muros ædificans, Neptuni et Apollinis opera usus eos *mercede pacta* defraudavit. Quo Jupiter offensus regni istius perniciem et ruinam sanxit. Tam notæ fabulæ dedit locum quòd Rex ille cùm extruendis urbi muris vel reparandis, pecunia deesset, Deorum istorum thesauros et ornamenta templi, vel in hoc depositam pecuniam accepit, repositurum sacramento se obligans. Quod tamen postea minime præstitit. Homer. Iliad. 21. paulo ante finem.

22. *Mihi castaeque damnatum Minervae etc.*) Ad.

Cum populo et duce fraudulento.
Jam nec Lacaenae splendet adulterae
Famosus hospes: nec Priami domus
Perjura pugnaces Achivos
Hectoreis opibus refringit:
Nostrisque ductum seditionibus
Bellum resedit. Protinus et graves
Iras, et invisum nepotem
Troïca quem peperit Sacerdos,
Marti redonabo. Illum ego lucidas
Inire sedes, et ducere nectaris
Succos, et adscribi quietis
Ordinibus patiar Deorum.
Dum longus inter saeviat Ilion,

INTERPRETATIO.

stipendio. Non amplius moechae Lacedaemoniae fulget hospes infamis; neque Priami gens fraudulenta Graecos feroces expugnat viribus Hectoris: quievitque bellum nostris discordiis protractum. Ergo etiam deinceps grandes inimicitias, et nepotem odiosum, quem genuit sacrificula Trojana, Marti remittam. Hunc ego sinam ingredi domicilium splendens, bibere nectareos liquores, atque numinum felici numero accenseri. Dummodo Tro-

ANNOTATIONES.

dictum, damnatum, traditum ad quamcumque perniciem in ultionem injuriæ judicio Paridis nobis illatæ. Loquitur Horatius ex more Romanorum, debitores qui non erant solvendo, creditoribus obnoxios facere, addicere, tradere consuetorum.

24. *Cum populo et duce fraudulento.*) Apud Homerum Iliad. mox cit. Neptunus Apollini exprobrat, quod pro Trojanis foedifragis militet, immemor superbiæ et injuriæ Laomedontis, qui locatæ in annum operæ pactam mercedem nedum persolveret, etiam minas sibi Diis intentarat. Virg. Æn. 5. v. 810.

Cuperem cum vertere ab imo
Structa meis manibus perjurae moenia Trojae.

25. *Jam nec Lacaenae splendet, etc.*) Non vivit amplios Paris, nec jam speciosum ac splendidum Helenæ se ostentat, ut in adulterium pelliciat.

26. *Famosus hospes.*) Impurus. Vid. lib. 3. Od. 15. v. 3. annot.

Nec Priami domus, etc.) Nec Trojani Græcis jam repugnant Hectoris fere unius virtute nixi. Vide lib. 2. Od. 4. v. 10. ibique annot.

29. *Nostrisque ductum seditionibus bellum resedit.*) Tandemque finitum est illud bellum, quod nostris est discordiis ad annos decem productum et dilatum. Pro Trojanis videlicet stabant Apollo, Mars, Diana, Latona, Venus: pro Græcis autem Neptunus, Mercurius, Vulcanus, Juno, Minerva. Homer. Iliad. 20.

30. *Resedit.*) Quievit, pacatum est bellum. Cic. ad Famil. lib. 8. Epist. 2. *Marcelli impetus reserunt, non inertia, sed (ut mihi videbatur) consilio.* Tuscul. 3. *timor animi resedit.* Tit. Liv. *postquam irae resedissent.*

Protinus et graves iras, etc.) Deinceps igitur condonabo priores inimicitias, et Marti concedam ut in coelum admittatur Romulus ejus filius, meus vero *nepos* eò mihi *invisus*, quòd e stirpe Trojana sit, matre scilicet Ilia, seu Rhea Numitoris filia Vestæ Sacerdote: Virgil. Æneid. 1. v. 278.

. . . . donec Regina Sacerdos
Marte gravis geminam partu dabit Ilia prolem.

Et Æneid. 7. v. 293.

Heu stirpem invisam, et fatis contraria nostris
Fata Phrygum!

At cit. mox Æn. 1. v. 283. Veneri prædicit Jupiter meliora, et sic spondet:

Quin aspera Juno,
Quae mare nunc terrasque metu coelumque fatigat,
Consilia in melius referet; mecumque fovebit
Romanos rerum dominos gentemque togatam, etc.

34. *Ducere nectaris succos.*) Coelesti cibo potuque, adeoque immortalitate frui: Deorum consortem esse. Apud Pindar. dicitur Tantalus Deorum furatus nectar et ambrosiam, in quibus Dii immortalitatem posuerunt. Vide Lucian. in fabulosis, Dialog. 25. cui titul. *Deorum Concilium*: ubi facete et lepide nectar et ambrosia deficere dicuntur ob multitudinem bibentium, sic ut mna jam constet sextarius; unde et statuitur animadvertendum in falso adscriptos, et nescio quomodo existimatos Deos.

35. *Quietis ordinibus Deorum.*) Apud Boetium Deus stabilis *Immotusque manens dat cuncta moveri.* Virgil.

Scilicet is Superis labor est: ea cura quietos
Sollicitat.

Nempe solius divinitatis est quies.

37. *Dum longus inter, etc.*) Dummodo Ilium

Romamque pontus; qualibet exules
 In parte regnanto beati.
Dum Priami Paridisque busto
Insultet armentum, et catulos ferae
Celent inultae; stet Capitolium
 Fulgens, triumphatisque possit
 Roma ferox dare jura Medis.
Horrenda latè nomen in ultimas
Extendat oras, quà medius liquor
 Secernit Europen ab Afro,
 Qua tumidus rigat arva Nilus:
Aurum irrepertum, et sic melius situm,
Cùm terra celat, spernere fortior,
 Quàm cogere humanos in usûs,
 Omne sacrum rapiente dextra.

INTERPRETATIO.

am inter et Romam ingens mare fremat, quacumque in regione imperent fortunati extorres. Modò super sepulcrum Priami et Paridis greges lasciviant, et belluae illaesae fœtus suos abscondant, stabile floreat Capitolium, et Roma bellicosa leges imponat victis Medis. Illa *formidabilis procul ad extremas orbis partes famam propaget; sive ubi mare interfusum separat Europam ab Africa; sive ubi Nilus intumescens agros perfundit; generosior contemnendo aurum nondum inventum, atque ita convenientiùs positum, dum terra contegit; quàm addicendo* illud *usui hominum, manu quodlibet sanctum depraedante.*

ANNOTATIONES.

inter et Romam magnum interfluat mare, quo Romani a restituenda Troja, repetendaque vetere patria deterreantur, arceanturque; *qualibet in* orbis *parte* sint *beati*; quin et *regnent* ac dominentur; at *exulent* procul a regione et solo patrio.

40. *Dum Priami Paridisque busto, etc.*) Modò tam deserta sit Trojana terra, ut gramen producat armentis pascendis idoneum; sit et lustrum ferarum, ubi impune illæ catulos eniti et educare queant absque ullo metu. Ea conditione *stet Capitolium*, *Roma* floreat, atque *nomen*, famam, Imperiumque *ad ultimas extendat oras.* Ad Orientem *det jura Medis*; ad Occidentem Hispanis, *quà medius liquor, etc.* ad Meridiem, Afris; *qua tumidus rigat, etc.*

44. *Dare jura Medis.*) Ubi regnum aliquod in provinciam redegerant victores Romani, eò statim mittebant viros, qui jus et leges præscriberent.

Medis.) Id est, Parthis, ut jam haud semel annotavi.

46. *Quà medius liquor secernit Europen ab Afro.*) Ad fretum usque Gaditanum. Solin. *Oceanus ab Occasu irrumpens laevo latere Europam radit, Africum dextro; scissis Calpe et Abyla montibus, quos dicunt columnas Herculis; inter Mauros funditur et Hispaniam.*

48. *Qua tumidus rigat arva Nilus.*) Per Africam, Æthiopiam, Ægyptum. Cic. 2. de Nat. Deorum n. 130. *Ægyptum Nilus irrigat, et cùm tota aestate obrutam oppletamque tenuerit, tum recedit, mollitosque et oblimatos agros ad serendum relinquit.* Plin. lib. 5. c. 9. *Nilus incertis ortus fontibus it per deserta et ardentia, immenso longitudinis spatio ambulans ..... observatum est, prout in Mauritania nives imbresve satiaverint, ita Nilum increscere .... Africum ab Æthiopia disterminans; feris et belluis frequens ... medios Æthiopas secat ... Insulas innumeras spargis .... certis diebus auctu magno per totam spatiatus Ægyptum, foecundus innatat terrae. Causas incrementi varias prodidere ... incipit crescere Luna nova, quaecumque post solstitium est, sensim modiceque Cancrum Sole transeunte, abundantissimè autem Leonem. Residit in Virgine, iisdem, quibus accrevit modis. In totum autem revocatur intra ripas, in Libra, ut tradit Herodotus, centesimo die. Justum incrementum est cubitorum sexdecim. Minores aquae non omnia rigant; ampliores detinent, tardius recedendo .... in duodecim cubitis famem sentit Ægyptus; in tredecim esurit: quatuordecim cubita hilaritatem afferunt, quindecim securitatem, sexdecim delicias. Maximum incrementum ad hoc aevi fuit cubitorum octodecim, Claudio Principe; etc.* Nili aquas laudant Aristot. Galen. etc. originem nuper inquisivit Isaacus Vossius. De eo multa Herodot. lib. 2. Senec. nat. qu. lib. 4. Agell. lib. 10. cap. 7. etc.

49. *Aurum irrepertum, etc.*) Ordo est: Roma fortior spernendo aurum quod e fodinis nondum erutum est, quam illud inde eruendo et ad usum fabricando, nummosque cudendo. De contemtu divitiarum apud priscos Romanos usitato Valer. Maxim. lib. 4. c. 3. De Curio, Fabricio, Camillo, aliisque diximus lib. 1. ad Od. 12. et alibi.

Sic melius situm, cùm terra celat.) Seu quod raptoribus non est expositum, dum latet in visceribus terræ; seu potius, quod tunc avaritiam et cupiditatem non accendat, nec ad scelus impellat, aut ad explendas libidines fomitem praebeat et facultatem. Ovid. *Effodiuntur opes irritamenta malorum.*

51. *Cogere, etc.*) Vis siquidem inferri metallis videtur, eum e terrae visceribus extrahuntur.

52. *Omne sacrum rapiente dextra.*) Duplici hoc

Quicumque mundi terminus obstitit
Hunc tangat armis: visere gestiens,
Qua parte debacchentur ignes,
Qua nebulae pluviique rores.
Sed bellicosis fata Quiritibus
Hac lege dico, ne nimium pii,
Rebusque fidentes, avitae
Tecta velint reparare Trojae.
Troiae renascens alite lugubri
Fortuna tristi clade iterabitur,
Ducente victrices catervas
Conjuge me Jovis et sorore.
Ter si resurgat murus aheneus,
Auctore Phoebo; ter pereat meis

INTERPRETATIO.

Quisquis mundi finis impedivit, hunc bello obtineat, cùpiens investigare, quo loco aestus, quo nubila et imbres saeviant. Verùm fata sancio Romanis militia inclytis ea conditione, ut non plus quàm fas est pii, neve opibus innixi satagant antiquae Trojae domos instaurare. Namque *sors Trojae resurgens infaustis auspiciis, repetetur casu iterum luctuoso, triumphantis exercitus ductrice me Jovis uxore et sorore. Si ter ex aere moenia reparentur, favente Apolline, ter* quoque *diruta prosternantur*

ANNOTATIONES.

sensu potest accipi: vel quod a Romanis spernatur aurum, cujus rapiendi causa nec sacris parcunt homines: vel quod ipsi Romani, prisci nempe, fortiores et nobiliores aurum contemnendo se præbuerint, quàm posteri illud ab exteris nationibus devictis auferendo, sacra etiam e templis ac pretiosa quælibet ornamenta vi armorum et jure belli diripiendo. Dionys. Tyrannus Syracusanus Jovi Olympio detraxit amiculum aureum, addito etiam ludibrio, quod æstate gravior, hyeme frigidior esset. Valer. Maxim. etc.

53. *Quicumque mundi terminus obstitit, etc.*) Si quis ante orbis ângulus Romanis haud patuit, deinceps pateat, eoque victricia inferant arma: seu ad Zonam torridam, ubi *debacchantur ignes*, sævitque æstus: seu ad mundi polos, ubi *nebulae*, glacies, caligo perpetua, *pluvii rores*, imbres. Vide lib. 1. Od. 22. Lucret. lib. 1. ponit etiam *rores* pro imbribus et aquis pluviis.

57. *Sed bellicosis fata Quiritibus, etc.*) Bis jam dixi, et tertium repeto, me Romanis indulgere, ut sint orbis domini, sed ea tantum lege, ne præpostera moti pietate in patriam avorum suorum Trojam, ejus muros et *tecta velint reparare*, neve suis opibus ac *rebus* prosperis *fidentes* id unquam moliantur. Quod si fecerint, malis auspiciis et *alite lugubri* faxint: enimvero *tristi clade* iterum subvertetur Troja, quamvis *muris aheneis*, *auctore* etiam *Apolline*, stabiliatur.

59. *Avitae.*) Æneas cum Trojanorum colonia *Ilium in Italiam portavit victosque Penates.* Æneid. 1.

60. *Tecta velint reparare Trojae..*) Patriæ certe caritatis in illum antiquæ suæ originis locum Romani sensum habere se testati sunt haud semel. Nam deletum a C. Fimbria Cinnæ legato Ilium restaurarunt. Vide Tit. Liv. Epit. 83. Appian. Sueton. Claud. cap. 25. *Iliensibus quasi Romanae gentis auctoribus tributa in perpetuum remisit: recitata vetere epistola Graeca Senatus Populique Romani Seleuco Regi amicitiam et societatem ita demum pollicentis, si consanguineos suos Ilienses ab omni onere immunes praestitisset.*

61. *Alite lugubri.*) *Mala avi*, lib. 1. Od. 15. Ex avium aspectu, volatu, cantu, auspicia captari solita, notum est.

64. *Conjuge me Jovis et sorore.*) Virgil. Æneid. 1.

Ast ego quae Divûm incedo Regina, Jovisque
Et soror et conjux.

Servius ibid. *Physici*, inquit, *aetherem Jovem, id est ignem volunt intelligi, Junonem vero aërem: et quia tenuitate haec elementa paria sunt, dixerunt esse germana: et quoniam Juno, id est aër, igni subjectus est, jure superposito elemento mariti nomen inditum.* Cicero 2. de Nat. Deor. num. 66. *Aër, ut Stoici disputant, interjectus inter mare et coelum Junonis nomine consecratur; quae est soror et conjux Jovis; quod et similitudo est aetheris, et cum eo summa conjunctio. Effeminarunt autem eum, Junonique tribuerunt, quod nihil est eo mollius.* Macrob. in Somn. Scip. lib. 1. cap. 17. *Apud Theologos*, inquit, *Jupiter est mundi anima, hinc illud:*

Ab Jove principium Musæ: Jovis omnia plena.

Quod alii Poetae sunt mutuati de Arato, qui de sideribus locuturus, a coelo in quo sunt sidera, exordium sumendum esse decernens, ab Jove incipiendum memoravit. Hinc Juno et soror ejus et conjux vocatur. Est autem Juno aër; diciturque soror, quia seminibus iisdem, quibus coelum, etiam aër est procreatus: conjux, quia coelo subjectus est aër.

66. *Auctore Phoebo.*) Hunc impensè Trojanis favisse compertum est. Legunt quidam *ductore.*

Excisus

Excisus Argivis: ter uxor
Capta virum pueros que ploret.
Non haec jocosae conveniunt lyrae.
Quô, Musa, tendis? Desine pervicax
Referre sermones Deorum, et
Magna modis tenuare parvis.

INTERPRETATIO.

a Graecis mihi dilectis: ter captiva conjux plangat maritum ac filios. At ludenti citharae ista minime congruunt. Quo pergis, o Musa? cessa narrare pertinax verba numinum, atque humili carmine diminuere grandia.

ANNOTATIONES.

Ter pereat.) Allusum videtur ad triplex Ilii excidium, primo ab Hercule, deinde a Graecis, postea a C. Fimbria, Syllanis temporibus ut ante annotavi. Vide Appianum.

Meis excisus Argivis.) Argivos Juno fovebat maxime, quod ipsa praecipue Argis colebatur; quae urbs Argiae Peloponnesi regionis princeps et caput erat. In ea sedebat Rex Agamemnon Graecis in Trojanos expeditionis dux et imperator. Virgil. Æn. 1. v. 27.

Memor Saturnia belli,
Prima quod ad Trojam pro curis gesserat Argis.

67. *Ter uxor capta, etc.*) Vel Trojanae mulieres quaelibet caesos aut captos lugeant et ipsae captivae, aliae viros suos, aliae filios. Vel, *uxor capta virum*, Hecuba Priamum, Andromache Hectorem; *pueros que ploret*, hac Astyanacta, illa vero Hectorem, Parin, Deiphobum, Troilum, etc.

69. *Non haec jocosae conveniunt lyrae, etc.*) Egregie se Poeta comprimit in ipso poetici ardoris impetu, quasi tam grave argumentum haud lyricis versibus bene conveniat: ipse tamen ad Pisones ita docet:

Musa dedit fidibus Divos, pueros que Deorum,
Et juvenum curas, et libera vina referre.

Et Pindarus aliique res quasque graves lyra graviter cecinerunt. Verùm belle Horatius tam desinit, cum ultra vix sine offensione Augusti, progredi se posse intelligeret.

ODE IV.

Musarum se praesidio tutum semper et ubique fuisse, gratus profitetur.

DESCENDE coelo, et dic age tibia

INTERPRETATIO.

O PRINCEPS *Calliope, veni ex Olympo;*

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod supra Od. 9. Lib. 1.

Odem hanc inter eximiis censet eruditus quisque: respondere superiori, imo et continuari, placuit nonnullis; sed perperàm. Musis accepta refert Horatius pleraque, id vero potissimum, quod redierit in gratiam cum Augusto, contra quem militaverat. Hinc ejus Principis moderationem et clementiam extollit egregiè: eoque duntaxat spectasse, non immerito videatur.

1 *Descende coelo.*) Gravis et solemnis invocatio res graves notat, gravemque enthusiasmum praesagit, *Coelo,*) Illic etiam Musis sua sedes est, Hesiod. init. Theogon. nec semel, Musas nuncupat *Olympiades Jovis filias:* Pariter et Homer. Hymn. in Mercur. etc. Iliad. vero 2. in coelo domos habere scribit.

ἔσπετε νῦν μοι Μοῦσαι
Ὀλύμπια δώματ' ἔχουσαι.

Ennius similiter:

Musae quae pedibus magnum pulsatis Olympum.

Vide et Macrob. in Somn. Scip. lib. 2. cap. 3.

Regina longum Calliope melos,
Seu voce nunc mavis acuta,
Seu fidibus citharave Phœbi.
Auditis? An me ludit amabilis
Insania? Audire, et videor pios
Errare per lucos, amoenae
Quos et aquae subeunt et aurae.
Me fabulosae Vulture in Appulo,
Altricis extra limen Apuliae,
Ludo, fatigatumque somno,
Fronde nova puerum palumbes
Texere: mirum quod foret omnibus,
Quicumque celsae nidum Acherontiae,

INTERPRETATIO.

et cantionem longiorem cane fistula, sive placet magis, voce clara, vel chordis, aut lyra Apollinis. An auditis? An me decipit jucundus furor? Videor audire, et cernere illam ambulantem in sacris nemoribus, per quae rivi penetrant ac venti. Me puerum defessum ludendo somnoque oppressum celebratae palumbes recentibus foliis cooperuere in Vulture Appulo extra fines Apuliae nutricis meae. Quae res admirationem cunctis faceret, quotquot sublimis Acherontiae domos inco-

ANNOTATIONES.

2. *Regina Calliope.*) Musarum princeps, vel cantu aliis praestans: Regum etiam comes. Hesiod. Theogon. *απασεων προφερεστατη, omnium excellentissima. βασιλευσιν οπηδει. Reges comitatur.* Diod. Sicul. l. 5. c. 1. *Musis nomina cuique a proprio munere tribuerunt, Clio propter glóriam, etc. . . . Calliopen quod cantus suavitate ceteras antecedens magni ab auditoribus aestimetur.*

Longum melos.) Certe est Ode hæc e longioribus. Vide Agell. lib. 16. cap. 18.

3. *Seu voce, seu fidibus, etc.*) Istis nempe constat exerceturque Musica, voce, lyra, tibia. De cithara ab Apolline inventa, lib. 1. Od. 21.

5. *Auditis? An me ludit, etc.*) O sodales, an mecum auditis Calliopen canentem, meisque jam votis respondentem?

Amabilis insania.) Voluptatem sane maximam praestat ardor poeticus iis qui divina illa facultate sunt donati.

6. *Audire et videor pios errare per lucos.*) Veluti præsentiam numinis sentiat, atque enthusiasmo correptus ita loquitur.

7. *Lucos.*) In solitariis maxime locis delubra statuebant veteres: ibique Deos credebant libentius habitare ubi quies et silentium, ubi nullæ turbæ aut strepitus mentium integritatem labefactarent: ubi *Sapientiae gymnasium, ubi mores bene instituuntur, et animi virorum diriguntur.* Haec enim solitudo præbet, ex Plutarcho.

8. *Quos et aquae subeunt et aurae.*) Perfluentes aquæ, et aspirantes seu perfluentes auræ ac Zephyri amœnos faciunt in primis lucos.

9. *Me fabulosae, etc.*) Hæc strophe magnam interpretibus crucem fixit hactenus. At enim quò referenda vox *fabulosae*? Deinde, quid ait Poeta de *vulture Appulo, extra Apuliam?* Quod primum spectat; sunt qui Apuliam dici fabulosam velint, ac de insulis etiam Diomedeis Apuliæ proximis meras ipsi fabulas texant. Quidam nutricem Horatii Apuliam vocari, quæ fabulosa narrare solita sit, comminiscuntur: papæ! cudere se anile figmentum nec advertunt. Verum enim, an palumbes (quod restat) fabulosas dicat Poeta, quando rem ut vere gestam commemorat? Ita sane melioris notæ Interpretes.. Imo *palumbes fabulosae*, inquam ego; sicut *Hydaspes fabulosus*, l. 1. Od. 22. v. 8. Et apud Plin. lib. 5. c. 1. Atlas *mons Africae vel fabulosissimus*: nimirum quòd de illis valde multa scribunt, dicunt, fabulantur; præsertim vero Poetæ. Sic palumbes currui Veneris trahendo jungunt: eique numini sacras, atque, ut hoc loci, ministras faciunt.

Vulture in Appulo altricis extra limen Apuliae.) Est Vultur mons in Apuliae Lucaniæque confinio, quemadmodum et Venusia Horatii patria et *altrix*. Itaque nullo negotio omnis solvetur, si quis est, nodus. Erat *in Appulo Vulture* Poeta, ibique obdormivit puer; extra fines tamen Apuliæ tum fuit: siquidem versabatur in istius latere montis ad Lucanos respiciente, et pertinente. Sic de seipso ait, Sat. 1. lib. 2. vers. 34:

Lucanus, an Appulus, anceps.
Nam Venusinus arat finem sub utrumque colonus.

12. *Fronde nova puerum palumbes texere.*) Jam tum suam mihi tutelam obtulere Dii, quam postea abunde expertus sum.

Palumbes.) Columbæ silvestres.

14. *Nidum Acherontiae.*) Acherontia est urbs Lucaniæ in montis vertice, ut nidus in arbo-

Saltusque Bantinos, et arvum
Pingue tenent humilis Ferenti:
Ut tuto ab atris corpore viperis
Dormirem et ursis, ut premerer sacra
Lauroque, collataque myrto.
Non sine Dis animosus infans.
Vester, Camoenae, vester in arduos
Tollor Sabinos: seu mihi frigidum
Praeneste, seu Tibur supinum,
Seu liquidae placuere Baiae.
Vestris amicum fontibus et choris,
Non me Philippis versa acies retro
Devota non extinxit arbor,
Nec Sicula Palinurus unda.
Utcumque mecum vos eritis, libens
Insanientem navita Bosphorum
Tentabo, et arentes arenas

INTERPRETATIO

lunt, et Bantiae campos, agrosque opimos Ferenti depressi: quo pacto somnum caperem securo corpore a nigris viperis atque ursis: qua etiam ratione contectus essem sacrata lauro, et myrto congesta, puerulus ego non absque numinum tutela impavidus. Vester, o Musae, vester sum; seu vehor ad Sabinos asperos: sive algidum Praeneste, seu declive Tibur, seu Bajas amoenas adire libuerit. Vestros fontes et choros amantem haud me vita privavit actus in fugam exercitus apud Philippos, neque arbor execranda, neque Palinurus in mari Siciliae. Quandocumque mihi vos adfueritis, ultro Bosphorum aestuosum navigabo, et peragrabo sicca sabula

ANNOTATIONES.

tis fastigio posita. Cic. 1. de Orat. n. 196. *Tanta vis patriae est, ut Ithacam illam in asperrimis saxulis tanquam nidulum affixam sapientissimus vir immortalitati anteponeret.*

15. *Saltusque Bantinos.*) Bantia oppidum est Apuliae in Lucaniae confinio, pascuis abundans, Venusiae proxima.

16. *Humilis Ferenti.*) Haec etiam urbs Apuliae, Lucaniae fines attingit, inter Venusiam et Acherontiam sita.

17. *Ut tuto ab atris, etc.*) Circumstantibus nempe istarum urbium incolis mirum visum est, qui fieret, ut puer ego dormirem tutus illic tam a viperarum venenis, quam et ab ursorum voracitate. Quo etiam praesagio obtectus essem laurea Apollini, myrtoque Veneri consecrata. Illinc autem ostensum est Poetam me fore, hinc vero ad easdem res amatorias destinari.

20. *Non sine Dis.*) Pindar. Pyth. Od. 5. a *Θεων* ... Virgil. *non sine numine Divûm.* Sallust. *Tanta repente mutatio non sine Deo videretur.*

21. *Camoenae.*) A cantu Servius, a castitate mentis Festus nomen hoc factum ajunt.

In arduos tollor Sabinos.) Sive quando montosam Sabinorum regionem scando, pergens ad praedium meum ibi situm. Supra, in fine primae Odes hujus libri.

22. *Frigidum Praeneste.*) Latii oppidum frigidas habens et salubres aquas. Strabo lib. 5.

23. *Tibur supinum.*) In montis ascensu aedificatum. De eo lib. 1. Od. 7. et 18.

24. *Liquidae Baiae.*) Urbs Campaniae maritima, calidis aquis, aëre puro, secessu grato celebrata. Lib. 2. Od. 18.

25. *Vestris amicum fontibus, etc.*) Ope vestra et patrocinio quoties salvus fui? Primò non perii in caede ac fuga exercitus Bruti et Cassii, ad Philippos urbem Thessaliae. Lib. 2. Od. 7. Deinde me non oppressit arbor cerebro prope *illapsa*; de qua lib. 2. Od. 13. et 17.

27. *Devota.*) Diris nempe, sacra, detestabilis. Postea cum a Philippensi bello redirem in Italiam, periclitatus sum graviter quidem, at naufragium tamen non feci ad promontorium Lucaniae nominatum a Palinuro Aeneae nauclero illic merso, quod mari Siculo perfunditur.

29. *Utcumque mecum vos eritis.*) Vestram ergo tutelam saepe expertus nihil est quod usquam formidem, nullum certe non periculum intrepidus adibo, vestra fretus ope et praesidio.

30. *Insanientem Bosphorum.*) Aestuosas ac frementes maris angustias. Lib. 2. Od. 13. v. 14. Virg. Eclog. 9. v. 43.

Huc ades: insani feriant, sine, litora fluctus.

31. *Arentes arenas littoris Assyrii*) Quidam legunt *urentes*. Intellige Syriae seu Assyriae vel fines extremos: nam veteribus quaelibet regionum et agrorum extremitates, litora vocabantur: vel solitudi-

Litoris Assyrii viator :
4 Visam Britannos hospitibus eros ,
Et laetum equino sanguine Concanum :
36 Visam pharetratos Gelonos ,
Et Scythicum inviolatus amnem.
Vos Caesarem altum , militia simul
Fessas cohortes abdidit oppidis ,
Finire quaerentem labores ,
40 Pierio recreatis antro.
41 Vos lene consilium et datis , et dato

INTERPRETATIO.

finium Scytiae : pergam ad Britannos advenis crudeles , atque ad Concanos cruoris equini potu gaudentes : Gelones pharetram gestantes , atque fluvium Scythiae adibo illaesus. Vos magnum Augustum finem laboribus petentem oblectatis in specu Pierio , quando fatigatas bello turmas in urbibus collocavit. Vos mansuetum animum et donatis , et donato

ANNOTATIONES.

nes arenosas et ferventes , in quibus viatores æstu soluti nonnunquam intereunt. Ab Assur filio Sem dicta Assyria , Asiae regio , Mesopotamiae affinis , ab ea Tigri flumine distincta. Isidor. Etym. S. Aug. Quod si placet Assyriam poni pro Syria ; haec certe ad mare extenditur , ejusque tenet litus. Plin. lib. 5. cap. 12. *juxta Syria litus occupat , quondam terrarum maxima , et pluribus distincta nominibus . . . . Assyria ante dicta* , etc.

33. *Britannos hospitibus feros.*) Ab his olim hospites immolari solitos ajunt : sicut apud Tauricae regionis populos id factum constat. Vide Euripid. Iphigen. in Tauris.

34. *Laetum equino sanguine Concanum.*) Concani Cantabrorum pars , apud Hispaniam Tarraconensem , Massagetarum colonia fuere ; quaedam habuere communia cum Thracibus et Scythis , quantum ad crudelitatem belluinumque ritum , ex Strabone lib. 5. Istis omnibus , sicut et Sarmatis mos erat , e pedis vel cruris equini venis eductum sanguinem lacti permixtum potare. Plin. lib. 18. cap. 12. *pulte aluntur , et cruda etiam farina , equino lacte vel sanguine e cruris venis admisto.* Virgil. Georg. 3. v. 460.

Inter

Ima ferire pedis salientem sanguine venam :
Bisaltae quo more solent , acerque Gelonus ;
Et lac concretum cum sanguine potat equino.

Martial.

Venit , et epoto Sarmata pastus equo.

Sil. Italic. lib. 3.

Nec qui Massagetem monstrans feritate parentem ,
Cornipedis fusa satiaris , Concane , vena.

35. *Pharetratos Gelonos.*) Scythiae populos , de quibus lib. 2. Od. 9. et 20. Virgil. Æneid. 8. *Sagittiferos.*

36. *Scythicum amnem.*) Tanaim fluvium , (vernac. Don) inter Europam et Asiam limitem celeberrimum.

Lucan. lib. 3.

tertiae lapsus

Riphaeo Tanais diversi nomina mundi
Imposuit ripis , Asiaeque et terminus idem
Europae , mediae dirimens confinia terrae.

37. *Vos Caesarem etc.*) Vos etiam , o Musae , Augustum Caesarem , post bellicos labores , recreatis cantionibus vestris ac modulis poeticis ; in antro Pierio , secessu et otio liberali.

Militia simul fessas cohortes abdidit oppidis.) Cum in urbibus copias , hyemandi causa , seu in hybernis collocavit.

39. *Finire quaerentem labores.*) His quidam alludi volunt ad id , quod refertur , Augustum quietem optasse et vacationem a Republica petivisse. Vide Sueton. Octav. cap. 28. Sed potius notatur Augusti consuetudo per hyemes vacandi literarum studio , ingenii deliciis , carminum scriptioni. Sueton. Octav. cap. 84. *Eloquentiam studiaque liberalia ab aetate prima et cupide et laboriosissime exercuit* etc. cap. 85. *Multa varii generis prosa oratione composuit . . . . Poeticam summatim attigit. Unus liber exstat scriptus ab eo hexametris versibus , cujus et argumentum et titulus est , Sicilia. Exstat alter aeque modicus Epigrammatum , quae fere tempore balnei meditabatur. Tragoediam magno impetu exorsus , non succedente stylo abolevit. De Ajace* illa erat , etc.

40. *Pierio recreatis antro.*) Pierius mons est Thessaliae Musis sacer. Inde Pierides illae dictae sunt , et quicquid ad eas pertinet Pierium vocari , notum est ac tritum. Cicero de Natura Deorum , a Pierio patre nomen desumit : at Sext. Pompejus a dicto monte , cujus amoenitas et solitudo opportuna est et grata studiosis.

41. *Vos lene consilium et datis.*) Humanae literae , quae ad humanitatem et lenitatem instituunt , dictae. Suet. Octav. c. 51. *Clementiae civilitatisque ejus multa et magna documenta sunt* , etc. Vide cap. seq. ibid. Erga literatos et ingeniosos benignitate ac liberalitate summa usum , nemo nescit. Sueton. cap. 89. *Ingenia sui saeculi modis omnibus fovit. Recitantes et benigne et patienter audivit* , etc.

Gaudetis almae. Scimus ut impios
Titanas, immanemque turmam
Fulmine sustulerit caduco,
Qui terram inertem, qui mare temperat
Ventosum, et urbes, regnaque tristia,
Divosque, mortalesque turmas
Imperio regit unus aequo.
Magnum illa terrorem intulerat Jovi
Fidens juventus horrida brachiis,
Fratresque tendentes opaco
Pelion imposuisse Olympo.

INTERPRETATIO.

benignae laetamini. Novimus quomodo sceleratos Gigantas, ac ferocem phalangem misso fulmine profligarit is, qui terram immobilem, qui mare ventis obnoxium moderatur, atque oppida, mæstamque regionem, Deosque et homines solus gubernat potestate legitima. Jovi metum ingentem incusserant immanes illi juvenes lacertis confisi, et fratres Pelion superaddere conati Olympo umbroso.

ANNOTATIONES.

Consilium.) Adverte duas breves pro una longa, sic et postea Ode 6.

Hinc omne principium.

Dato gaudetis.) Non vos pœnitet datæ Cæsari humanitatis, qua vestros clientes fovet. Sueton. mox. cit.

42. *Scimus ut impios Titanas, etc.*) Clare patet per Jovem designari Augustum, per Titanas et Gigantas omnes Augusti adversarios, quibus sublatis ac virtute domitis rerum potitus est. Mire vero Augusto blanditur, dicens pro eo stetisse Palladem, id est, sapientiam cum virtute conjunctam; Bruto vero et Cassio fuisse vim consilii expertem, quæ propria mole corruerit. Porro ista Caesaris elogia allegoricis ambagibus ingeniose exornat.

Impios Titanas.) Terrae ac Titanis filios, Gigantas, qui Deos lacessere ausi Jovemque cœlo pellere moliti sint: quasi patris ulciscendi causa, ad quem hereditario jure cœli regnum pertineret, utpote fratrem Saturni natu majorem. Vide lib. 2. Od. 12. et 19. Virg. Æneid. 6. v. 580.

Genus antiquum terrae, Titania pubes,
Fulmine dejecti.

Diodor. Sicul. lib. 4. cap. 3. scribit Cœlum e Titea uxore decem et septem filios procreasse, proprioque nomine singulos, communi autem omnes, a matre Titanas appellasse.

Impios.) Macrob. Saturnal. lib. 1. c. 20. *Quid Gigantes aliud fuisse credendum est, quam hominum impiam quamdam gentem, Deos negantem: et ideo existimatum Deos pellere de cœlesti sede voluisse? Horum pedes in draconum volumina desinebant: quod significabat nihil eos rectum, nihil superum cogitasse, totius vitae eorum gressu atque processu in inferna mergente.*

45. *Terram iterum.*) Lib. 1. Od. 34. *bruta tellus.*

46. *Regnaque tristitia.*) Inferos. Nec enim credendum Cruquio interpretanti, tyrannidem, ob vocem, *urbes*, Inferis haud convenientem, inquit ille: quasi vero jungenda essent haec, *urbes*, *regnaque tristia*. Imo Jovis imperium extendit Poeta ad Superos Inferosque, et orbem hunc seu mare, terramque, in qua urbes. Quae omnia complectitur his vocibus, *Divosque mortalesque turbas regit unus*, scilicet Jupiter. Virgil.

Divûm pater atque hominum Rex.

49. *Magnum illa terrorem intulerat Jovi, etc.*) Illa Gigantum turma immani robore praedita Jovem ceterosque Deos terruit, ac *periculum* inde *fulgens contremuit domus Saturni veteris*: ut est lib. 2. Od. 12. Vide Hesiod. Theogon. Ovid. Metamorphor. 5. cap. 5.

Emissumque ima de sede Typhoea terrae
Cœlitibus fecisse metum: cunctosque dedisse
Terga fugae, donec fessos Ægyptia tellus
Ceperit, etc.

50. *Fidens juventus horrida brachiis.*) Virg. Æn. 6. v. 582.

Immania vidi
Corpora: qui manibus magnum rescindere cœlum
Aggressi, superisque Jovem detrudere regnis.

51. *Fratresque tendentes, etc.*) Intelligunt nonnulli Otum et Ephialtem, *Aloidas geminos*, quos memorat Virgil. mox cit. sed Gigantes omnes eodem patre, vel eadem matre genitos, adeoque fratres, melius est accipi. De his Virg. Georgic. 1. v. 280.

Et conjuratos cœlum rescindere fratres.
Ter sunt conati imponere Pelio Ossam,
Scilicet, atque Ossae frondosum involvere Olympum.
Ter Pater exstructos disjecit fulmine montes.

52. *Pelion imposuisse Olympo.*) Montes montibus aggerere.

Pelion.) Mons Thessaliae, Olympo et Ossae attiguus. *Olympus* Thessaliam a Macedonia dirimit, nubes attingit vertice. Unde pro Cœlo ponitur saepius apud Poetas. Sunt et alii montes ejusdem nominis tres, primus in Mysia, alter in Lycia, tertius in Cypro. Sed de his non agitur.

Sed quid Typhoeus, et validus Mimas,
Aut quid minaci Porphyrion statu,
Quid Rhoecus, evulsisque truncis
Enceladus jaculator audax,
Contra sonantem Palladis aegida
Possent ruentes? Hinc avidus stetit
Vulcanus, hinc matrona Juno, et
Nunquam humeris positurus arcum,
Qui rore puro Castaliae lavit
Crines solutos; qui Lyciae tenet
Dumeta, natalemque silvam,
Delius et Patareus Apollo.
Vis consili expers mole ruit sua:
Vim temperatam Di quoque provehunt
In majus: iidem odère vires
Omne nefas animo moventes.

INTERPRETATIO.

Verum quid Typhon et fortis Mimas, vel quid Porphyrion statura terribili, quid Rhoecus et Enceladus eradicatas arbores torquere nisus, valeant adversus crepantem Minervae clypeum irrumpentes? Ex hac parte certabat ardens Vulcanus, et domina Juno, nec non Phoebus arcum semper humeris gestans, qui Castalii fontis aqua liquida passos capillos perfundit, qui Lyciae nemora et silvam natalem obtinet, Patareus atque Delius hinc dictus. Robur sine prudentia proprio cadit pondere. Moderatum robur ipsa numina promovent ad amplius: vires autem quodlibet scelus machinantes aversantur.

ANNOTATIONES.

53. *Sed quid Typhoeus.*) Quid Gigantum vis, insolentia, temeritas, adversus Deos? Ne legas cum vulgo *Typhoeus*, Τυφωευς, qui et Τυφως vel Τυφων a τυφος *arrogantia*: duplici fuisse natura, humana et ferina, dicitur ab Apollodoro lib. 1. et a Jove percussus eminus quidem fulmine, cominus autem adamantina falce.

Validus Mimas.) Hic totam Lemnon insulam jaculari in Deos ausus dicitur apud Claudianum: et ipse Prochytæ Tyrrheni maris insulæ subjectus. Sil. Ital. lib. 12.

Apparet Prochyte saevum sortita Mimantem.

54. *Porphyrion minaci statu.*) Ingenti statura insolens et minax. De eo Claudian. in Gigantomach.

55. *Rhoecus.*) Is et *Rhetus*. Lib. 2. Od. 19.

56. *Enceladus jaculator audax.*) Tam robustus ut evulsas arbores intorqueret: omnium Gigantum maximum fuisse perhibetur. De eo postea, ad voces, *nec pereditimpositam celer ignis Ætnam.*

57. *Palladis aegida.*) Iste Palladis clypeus, quo dicitur Jupiter Gigantum repressisse audaces conatus, significat sapiens consilium virtutis comes et præsidium, sine quo ipsa parum valet. Utrumque vero Augusto adfuisse, ut ante jam annotavi, Horatius indicat. De *Ægide*, lib. 1. Od. 15.

58. *Hinc avidus stetit Vulcanus, etc.*) Pro Jove dimicarunt *Vulcanus*, *avidus*, seu quòd ignis omnia corripiat et depascatur: seu quòd ille pugnæ avidus, prœliumque ardens capesseret.

59. *Matrona Juno.*) Ovid. Fastor. lib. 6.

Si torus in pretio est: dicor matrona Tonantis.

Et nunquam humeris positurus arcum, etc.) Apollo pharetra semper et arcu instructus, quæ sunt ejus arma et insignia, de quibus vide Macrob.

61. *Qui rore puro Castaliae, etc.*) Cui sacer fons Castalius ad radices Parnassi. Lib. 4. Od. 6.

Phoebe qui Xantho lavis amne crines.

62. *Qui Lyciae tenet dumeta.*) Sacrum erat Phœbo delubrum in silva Lyciæ, Asiæ minoris provinciæ, cujus civitas insignis Patara, in qua et ille præcipue celebratur, et oracula edebat: hinc dictus *Patareus*. Strab. lib. 14. A Pataro Apollinis filio Pataram nomen habuisse scribit Stephanus.

63. *Natalemque silvam Delius.*) Apud Delum, insulam et Cynthi montis nemora natus Apollo fertur: sexque ibi mensibus æstivalibus responsa dabat; sex autem hyemalibus, apud Pataram, teste Servio. Ovid. 2. de Arte.

Clario Delos amata Deo.

65. *Vis consili expers mole ruit sua.*) Robur quantum quantum fuerit, nisi consilio et prudentia temperetur et regatur, parum juvat et proficit quin potius ut plurimum nocet, ex Euripide: Γνωμη δ' αμαθης πολλακις τικτει βλαβην. Sic Bruti virtus et Cassii Romanæ juventutis ac nobilitatis delectu et robore quamvis stipata in irritum cecidit, quia consilio caruere: suaque illi clade et ruina totam prope Rempublicam implicuere. Contra Augusti virtutem sapientia temperatam Dii provexere ad Romani clavum Imperii, et ad orbis universi dominationem... Ipsi vero Dii omnibus iis adversantur, qui sua fortitudine abutuntur ad scelus.

Testis mearum centimanus Gyas
Sententiarum notus, et integrae
Tentator Orion Dianae;
Virginea domitus sagitta.
Injecta monstris terra dolet suis;
Moeretque partus fulmine luridum
Missos ad Orcum: nec peredit
Impositam celer ignis Ætnam.
Incontinentis nec Tityi jecur
Relinquit ales, nequitiae additus
Custos: amatorem trecentae
Pirithoum cohibent catenae.

INTERPRETATIO.

Dicta mea manifeste comprobat Gyas centum manus habens, pariter et Orion oppugnator castae Dianae, hujus virginis telis confossus. Terra suis portentis imposita aegre fert: atque filios ad foetida Tartara fulmine detrusos dolet. At vorax flamma non absumit Ætnam injectam: neque libidinosi Tityi hepar dimittit vultur luxuriae vindex appositus: amantem vero Pyrithoum trecenta coercent vincula.

ANNOTATIONES.

69. *Gyas.*) vel *Gyges* Briarei frater, vel ipse Briareus, aut Gigantum quispiam ad Tartara cum aliis deturbatus. Vide lib. 2. Od. 17.

70. *Integrae tentator Orion Dianae.*) Hanc ille ausus interpellare de stupro, ejus sagittis est confossus ac peremtus. De eo tamen admodum aliter alii fabulantur. Vide lib. 1. Od. 28. vers. 21. et lib. 2. Od. 13. v. penultimo.

73. *Injecta monstris terra dolet suis.*) Monstrosis filiis, nempe gigantibus, fulminatis, terra dolet quòd etiam poenæ ac supplicio illorum servire, eosque premere cogatur ipsis injecta: unde et in ultionem suique doloris qualecumque solatium, famam, quæ Deorum probra evulgaret, dicitur genuisse, *ira irata Deorum*, ut canit. Virg. Æn. 4. v. 178.

Injecta.) Gigantes præcipui variis sunt insulis obruti: Otus Creta; Prochyta Mimas, ex Silio ante cit. vel Typhoeus, ut aliis placet: insula Co Polyboetes: Sicilia Enceladus, vel ut alii scribunt, Typhon seu Typhoeus. Virg. Æneid. 3. v. 578.

Fama est, Enceladi semustum fulmine corpus
Urgeri mole hac: ingentemque insuper Ætnam
Impositam, ruptis flammam expirare caminis.
Et fessum quoties mutat latus, intremere omnem
Murmure Trinacriam, et coelum subtexere fumo.

Ovid. Metamorphos. 5. c. 6.

Vasta Giganteis ingesta est insula membris
Trinacris: et magnis subjectum molibus urget
Æthereas ausum sperare Typhoea sedes.
Nititur ille quidem, pugnatque resurgere saepe.
Dextra sub Ausonio manus est subjecta Peloro:
Laeva, Pachyne, tibi: Lilybaeo crura premuntur.
Degravat Ætna caput, sub qua resupinus arenas
Ejectat, flammamque fero vomit ore Typhoeus, etc.

74. *Luridum.*) Plumbei coloris, lividum, pallore et nigrore mixtum.

75. *Nec peredit impositam celer ignis Ætnam.*) Neque tamen ignis per Ætnæ hiatos e Gigantis suppositi ore prorumpens absumit eum morsem: adeoque non minuuntur ejus cruciatus. Vide Lucret. lib. 6. Ætnæ descriptionem. etc.

77. *Incontinentis nec Tityi jecur relinquit ales.*) Vultur Tityi jecur vellicans haud illum unquam patitur interquiescere; quod Latonæ vim inferre tentaverit. Vide lib. 2. Od. 1.

78. *Nequitiae.*) Libidinem non raro notat ea vox Cic. in Verrem: *Vestigia libidinis et nequitiae.* Tuscul. 5. n. 17. *frugalitatis est motus animi appetentis regere et sedare, semperque adversantem libidini, moderatam in omni re servare constantiam; cui contrarium vitium nequitia dicitur. Frugalitas a fruge . . . nequitia ab eo quòd nequidquam est in tali homine: ex quo idem nihili dicitur* Gell. lib. 7. c. 11. *nequam hominem Graeci dicunt* ακολαςον *libidinosum; vel* μιαρον *scelestum, etc.* Vid. Macrob. Saturnal. lib. 2. in fine.

79. *Amatorem trecentae Pirithoum cohibent catenae.*) Amator ille temerarius Proserpinam ut raperet ad Inferos profectus, ibi catenis constrictus, poenas luit graves ac diuturnas suae intemperantiae.

ODE V.

Augusti laudes, Crassi vituperium. Reguli virtus, fides, constantia.

Coelo tonantem credidimus Jovem
Regnare: praesens divus habebitur
Augustus, adjectis Britannis
Imperio, gravibusque Persis.
Milesne Crassi conjuge barbara

INTERPRETATIO.

Non dubitavimus Jovem coelo dominari, quando intonuit: et Augustus praesens censebitur numen, additis Imperio Romano *Britannis et Persis terribilibus: Ergone Crassi miles uxoris peregrinae*

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 9. Lib. 1.

1. *Coelo tonantem, etc.*) Quando potentiam suam Jupiter ostendit fulgoribus ac tonitruis, *tum* credidimus eum in coelo regnare: sic Augustum degentem in vivis ac nobis praesentem nemo dubitabit inter numina recensere et colere, qui facinora plusquam humanæ virtutis ediderit; reparans gloriam nominis Romani per Crassum ejusque milites obscuratam et infractam. Porro quas gentes et quot Augustus subegerit. Vide apud Sueton. L. Flor. lib. ult. Sext. Aurel. Victor. Oros. lib. 6. etc.

Tonantem credidimus Jovem regnare.) Cicer. de Natur. Deor. 2. *Nonne perspicuum est ex primo admiratione hominum, quod tonitrua jactusque fulminum extimuissent, credidisse ea efficere rerum omnium praepotentem Jovem!* Sueton. Octav. 29. *Tonanti Jovi aedem consecravit liberatus periculo, cum expeditione Cantabrica per nocturnum iter, lecticam ejus fulgor perstrinxisset, servumque praelucentem exanimasset.* Lucan.

per fulmina tantum
Sciret adhuc solum coelo regnare tonantem.

2. *Praesens Divus habebitur.*) Non a Romanis tantum, sed et ab exteris nationibus. Nam ex Sueton. *pleraeque provinciarum templa et aras constituerunt, quod aliis nonnisi post mortem contigerat.* Id factum Pergami in Asia, Nicomediæ in Bithynia refert Dio lib. 52.

Virgil. Eclog. 1.

O Meliboee Deus nobis haec otia fecit.
Namque erit ille mihi semper Deus: illius aram
Saepe tener nostris ab ovilibus imbuet agnus.

3. *Adjectis Britannis Imperio.*) Ille tamen ipse *Intactus Britannus.* Epod. 7. et *post Divum Julium nulli tentatus*, nec nisi ab Imperatore Claudio triumphatus dicitur. Sueton. Claud. 17. Tacit. in vita Agricolae, etc. Ergo quasi futuræ victoriæ præsagium scripta est haec Ode proficiscenti ad bellum Britannicum Augusto, unde tamen revocatus est motibus ac tumultibus Dalmaticis et Pannonicis, ex Dione, lib. 49. vel eos quasi victos Poeta canit, qui ad Augustum aliquot post annis arma rursum eo parantem inferre, jamque *iturum Caesarem in ultimos orbis Britannos*, legatos de pace miserunt: qua impetrata, Capitolio dona intulerunt, suamque Romanis insulam prope addixerunt. Testis Strabo lib. 4. οικειαν σχεδον παρεσκευασαν τοις Ρωμαιοις ολην την νησον, etc. Alii, quod per Drusum Augusti privignum sint superati. ejus nempe felicibus auspiciis. Vide lib. 4. Od. 14. ad finem.

4. *Gravibusque Persis.*) Graves Persas quidam intelligunt, quia gravis armaturæ; melius alii, ob Crassi gravissimam certe cladem; de qua mox. Hi porro, qui pro Parthis ponuntur absque dubio, dicuntur subacti, quod *Armeniam vindicanti Augusto facile cesserunt: obsides obtulerunt.* Jus creandi Regis permiserunt: ademta denique M. Crasso et Antonio signa militaria remiserunt. Sueton. Oct. cap. 21. Eutrop. Flor. Aurel. Victor. etc. Vide etiam quæ annotavi lib. 1. Od. 19. ad v. 12. Adde Xiphilinum, in Augusti Monarchia: *Phraates per id tempus metuens ne Caesar contra se exercitum duceret, captivos ad eum remisit, et signa militaria, quae a Crasso acceperat: qua ex re Caesar gloria efferebatur, quod absque labore recuperasset ea, quae alii magnis proeliis amisissent: ob eam causam sacra fecit, atque sedens in equo urbem ingressus est. Tum laudabatur, quod sibi nihil praeterea acquirendum esse putaret . . . cum esset autem in Asia, regnaque et principatus partim aliis confirmasset, partim ad alios transtulisset, condemnatis quibusdam regibus, nonnullis etiam laudatis, atque in amicitiam receptis, quamplurimae legationes ad eum venerunt, etc.*

5. *Milesne Crassi conjuge barbara, etc.*) Auget Poeta invidiam ac turpitudinem Crassiani exercitus, ut hinc majorem paret Augusto gloriam, qui dedecus illud absterserit, eos vincendo qui antea victores, et *clade Crassiana altius animos erexerant*, ex Flor. lib. 4. cap. 9. exinde Romanis formidabiles ut dixi lib. 1. ad Od. 19. cit.

Turpia

Turpis maritus vixit? Et hostium
(Proh Curia, inversique mores!)
Consenuit socerorum in armis
Sub Rege Medo, Marsus et Appulus,
Anciliorum, nominis, et togæ
Oblitus, æternaeque Vestæ,
Incolumi Jove et urbe Roma?
Hoc caverat mens provida Reguli,
Dissentientis conditionibus
Fœdis, et exemplo trahenti
Perniciem veniens in ævum;
Si non periret immiserabilis

INTERPRETATIO.

vir infamis extitit? Etiamne Marsus et Appulus in castris hostium socerorum consenuit sub Principe Medo, Anciliorum, nominis, togaeque, et perennis Vestae immemor, stante Jove et civitate Romana? O Senatus, et corrupti mores! Reguli prudens animus id praesenserat, cum refragatus est ignominiosis legibus et exemplo in posterum damnoso, nisi juvenes bello capti interire sinerentur, absque miseratione.

ANNOTATIONES.

Crassi.) Jul. Flor. lib. 3. cap. 11. *Cupiditas Consulis Crassi, dum Parthico inhiat auro, undecim strage legionum, et ipsius capite mulctata est..... Filium ducis pene in conspectu patris telis operuere hostes. Reliquiae infelicis exercitus, quò quemque rapuit fuga, in Armeniam, Ciliciam, Syriamque distractae, vix nuntium cladis retulerunt. Caput ejus recisum cum dextera manu ad Regem reportatum, ludibrio fuit, nec indigno. Aurum enim liquidum in rictum oris infusum est: ut cujus animus arserat auri cupiditate, ejus etiam mortuum et exangue corpus auro ureretur.*

Conjuge barbara turpis maritus vixit?) In ea nimirum clade Romani exercitus ad viginti millia desiderati sunt, ad decem vero millia capti turpitudine barbararum conjugum vitam redemerunt, imo et consueverunt cum hostibus soceris, et in eorum castris militarunt. Appian. lib. 2. de bello Parthico, Plutarch. etc.

6. *Turpis maritus.*) Justum enim matrimonium est inter cives tantùm, ex Jurisc. In eo praeterea turpitudo, quòd uxores ducerent filias Parthorum, qui inter Assyrios, Medos ac Persas obscurissimi; quique Scytharum ferebantur exules ac profugi, quod et sonat vocabulum; denique, quòd conscripti in eorum exercitu, qui totus penè e servis constaret. Nam et cùm M. Antonio occurrissent millia Parthorum equitum quinquaginta, quadringenti ad summum fuerunt ingenui.

7. *Proh Curia, inversique mores!*) O Senatus infracta majestas Consulis turpi cæde! o mores corrupti militum Crassianorum, qui contra nominis Romani honorem serviant hostibus: Orodi Parthorum Regi fidem et sacramentum præstare non erubescant *Marsus et Appulus*, optimi Italiæ bellatores, ut alibi jam annotavi.

10. *Anciliorum, nominis, et togae oblitus, etc.*) Dignitatem nominis Romani, sacra et religionem pessumdantes. *Ancilia* scuta erant brevia duodecim, *dicta ab ancisu, quod ea arma ab utraque parte, ut peltae Thracum, incisa*, ex Varrone 6. de Ling. Lat. Horum unum coelo emissum ibi fore imperium spondebat: quod ne dignosceretur ac surriperetur, undecim ei similia fabricari Numa jussit, simulque omnia in æde Martis condi et servari. Dionys. Halic.

11. *Æternaeque Vestae.*) Ignis illius æterni, qui in Vestæ templo debebat a Virginibus Vestalibus custodiri, ut Imperium Romæ staret perpetuum. Dionys. Halic. lib. 2. Cic. de Legibus: *Virgines Vestales in urbe custodiunto ignem foci publici sempiternum.* Virg. Æneid. 4.

vigilemque sacraverat ignem
Excubias Divûm aeternas.

12. *Incolumi Jove et urbe Roma.*) Si quidem Roma non fuisset amplius, culpandi sane non essent qui apud exteros sedem et familiam figerent. At stante urbe et Capitolino Jove Romanos protegente, barbaris nomen et manus dare, hoc certe probrosum Romanis militibus.

13. *Hoc caverat, mens provida Reguli.*) Hoc grande malum præcavebat M. Attilius ille Regulus, *primi Punici belli gloria cladesque maxima*, ut ait Valer. Maxim. lib. 4. cap. 4. quando reddi pro se captivos Carthaginensium vetuit: timebat nempe ne spem vitæ milites ignavi ponerent in captivitate, adeoque remissius in acie dimicarent, ac mortis metu ad fugam, abjiciendave arma incitarentur. Noluit itaque perniciosum de se exemplum posteris relinqui, quo disciplina militaris, ipsaque subinde Respublica deperiret.

17. *Si non periret immiserabilis captiva pubes.*) Ut ergo totam dumtaxat in virtute et armis vitæ spem collocarent milites, volebat eos qui sese dedentes vitam ab hoste precati essent, ei necandos permitti, nec quemquam redimi: quod quidem sanxerat et Plato 5. de Rep. Cic. 3. Offic. n. 114. *octo hominum millia tenebat Hannibal, non quos in acie cepisset, aut qui periculo mor-*

Captiva pubes. Signa ego Punicis
Affixa delubris, et arma
Militibus sine caede, dixit,
Direpta vidi: vidi ego civium
Retorta tergo brachia libero,
Portasque non clausas, et arva
Marte coli populata nostro.
Auro repensus scilicet acrior
Miles redibit? Flagitio additis
Damnum. Neque amissos colores
Lana refert medicata fuco:
Nec vera virtus, cum semel excidit,
Curat reponi deterioribus:
Si pugnat extricata densis
Cerva plagis: erit ille fortis

INTERPRETATIO.

Ego, inquit ille, templis Carthaginensibus appensa conspexi vexilla Romana, *atque arma militibus haud repugnantibus ademta. Ego civium* Romanorum *conspexi manus post dorsum ingenuum inversas; et portas apertas: et agros arari nostris armis* paulo ante *devastatos. Nimirum redemtus auro miles animosior fiet?* Imo *crimini jungitis detrimentum. Nec deperditum colorem lana reparat fuco tincta: nec sincera virtus, si quando fuerit labefactata, Satagit restitui depravatis. Si* quidem *cerva strictis retibus expedita dimicat, erit* etiam *strenuus is*

ANNOTATIONES.

tis diffugissent, sed qui relicti in castris fuissent a Paulo et Varrone Consulibus: eos Senatus non censuit redimendos, cum id parva pecunia fieri potuisset: ut esset insitum militibus nostris, aut vincere, aut emori. Qua quidem re audita fractus animus Hannibalis, quod Senatus P. Q. R. rebus afflictis tam excelso animo fuisset.

18. *Signa ego Punicis, etc.*) Hæc Reguli verba sunt, ullum cum hostibus pactum dissuadentis in Senatu; ostensaque militum inertium indignitate et honoris Romani labe, omnem erga illos misericordiae sensum ex animo Senatorum amovere satagentis. Ego vidi, inquit, signa Romana hostium delubris affixa, vidi arma ignavis illis militibus erepta, quae tamen prae vita servare et tueri debuissent: vidi cives Romanos vinctis post tergum manibus foedam servitutem gloriosæ morti, quod nefas ingenuis, anteposuisse.

19. *Affixa delubris.*) Ex more veteri, qui etiamnum viget apud varias nationes: ut sic accepta Deo victoria referatur.

23. *Portasque non clausas, etc.*) Vidi et Carthaginis portas prae securitate non clausas, velut in media pace, adeo procul aberat omnis metus hostilis, post cladem nostri exercitus, agrosque libere arari ac coli, quos tamen paulo ante armis populati fueramus. Flor. lib. 2. cap. 2. *M. Attilio Regulo duce jam in Africam navigabat bellum . . . ventis remisque properatum est; tantusque terror hostici adventus Pœnis fuit, ut apertis pene portis Carthago caperetur . . . . . nec cum hominibus, sed cum monstris quoque dimicatum est . . . . Sed omnium victor Regulus cum terrorem nominis sui late circumtulisset . ; . . . . . . Carthaginem belli caput urgebat obsidio, ipsique portis inhaerebat, etc.*

25. *Auro repensus scilicet, ect.*) Ironicè. Redemtus scilicet miles in altero certamine fortior et acrior erit. Quisquis hoc sperat, quanto versatur in errore! et pretium disperdere est, et ignaviam augere atque infamiam. Enimvero sicut *lana fuco medicata* genuinum et nativum colorem seu candorem amissum nunquam recuperat, ita virtus semel deformata et detrita ad pristinum splendorem nunquam redit, nec reparatur in iis qui per inertiam et socordiam deteriores facti fuerint. Virgil. tamen contra scribit Æneid. 2.

Quondam etiam victis redit in praecordia virtus.

Repensus.) Æs olim non numerabatur ut nunc, sed pendebatur.

28. *Fuco.*) Fucus herba est marina vestibus tingendis idonea. Plin. lib. 26. c. 10. *tria sunt genera; latum, longius, quadantenus rubens: tertium crispis foliis, quo in Creta vestes tinguntur; omnia ejusdem usus*, et c. 12. *fucum maris* appellat.

31 *Si pugnat extricata, etc.*) Altera similitudo. Si vidistis aliquando cervam plagis extricatam in venatorem insurgere, et animosè aggredi, videbitis quoque militem e captivitate redemtum ad hostes majori animo debellandos ire. Atqui cerva retibus expedita meticulosior fit: sic et miles. *Vulpes quae plagas effugit, non rursum irretitur.* Plutarch. et Horat. lib. 2. Sat. 7.

Quae belluа ruptis
Cum semel effugit, reddit se prava catenis?

Qui perfidis se credidit hostibus:
Et Marte Poenos proteret altero:
Qui lora restrictis lacertis
Sensit iners, timuitque mortem.
Hic unde vitam sumeret inscius,
Pacem duello miscuit. O pudor!
O magna Carthago, probrosis
Altior Italiae ruinis!
Fertur pudicae conjugis osculum,
Parvosque natos, ut capitis minor,
Ab se removisse, et virilem
Torvus humi posuisse vultum;

INTERPRETATIO.

qui perjuris hostibus se commisit: atque in alio certamine Carthaginenses conculcabit, qui ligatis retro brachiis vincula tulit ignavus, ac mori formidavit. Ignorans ille unde vitam acciperet, pacem cum bello confudit. Proh dedecus! O gloriosa Carthago turpibus Italiae cladibus excelsior! Regulus velut capite diminutus, a se dicitur repulisse suavium castae uxoris, atque filiolos; et faciem generosam ferox in terra,

ANNOTATIONES.

33. *Perfidis hostibus.*) Adag. Punica fides, pro perfidia. Poenos etiam T. Livius hac aspergit labe.

37. *Hic unde vitam sumeret inscius, etc.*) Iners et ignavus iste miles velut ignorans armis non precibus, non cedendo sed reluctando fortiter, vitam esse duntaxat tuendam; *pacem duello miscuit*, unius ab altero discrimen male statuens, utrumque confudit: nam in medio bello abjecit arma in pace tantùm deponenda, et in ardentissimo conflictu segnis fuit; seque tum hosti dedidit cùm maxime repugandum fuisset.

39. *Magna Carthago.*) Carthago æmula urbis orbis dominæ, cujus tanta fuit olim potentia, ut tota Africa cultiore potiretur: in Hispania verò ab Herculis columnis ad usque Pyrenæos montes maximis civitatibus imperaret. Polybius, Strabo. Ab Æmiliano Scipione tandem bello Punico tertio excisa et *finita est*: ut ait L. Flor. lib. 2. cap. 15. *Quanta vero urbs deleta sit*, inquit ille ibid. *ignium mora probari potest: quippe per continuos decem et septem dies vix potuit incendium extingui.*

40. *Altior Italiae ruinis.*) Post fusum Romanum exercitum, captumque Imperatorem Regulum, *spirantibus altius Poenis*, ut ait Luc. Flor. lib. 2. cap. 2. cit. ubi et sic habetur: *Tum foeda clades, Romanisque usu incognita. Vivus in manus hostium venit fortissimus Imperator, etc.*

41. *Fertur pudicae conjugis, etc.*) Attilius ille Regulus *nec uxori suae loqui voluit, nec intrare urbem, quasi exul esset.* Dio. Reguli conjux Martia dicebatur ex Silio lib. 6.

Ecce trahens geminum natorum Martia pignus,
Infelix nimia magni virtute mariti,
Squalentem crinem, et tristis lacerabat amictus.
Atque ea postquam habitu juxta et velamine Poeno
Deformem aspexit, fusis ululatibus aegra
Labitur, et gelidus mortis color occupat artus.
. . . .
. . . . *me voce quieta*
Affatus, jubet et vestros, et conjugis una
Arcere amplexus. Patet impenetrabilis ille
Luctibus, etc.

42. *Ut capitis minor.*) Capite diminutus, id est, mutata sorte et conditione. Jam non civis Romanus nedum Senator, scilicet factus e libero servus: ex Imperatore et Duce captivus Carthaginensium. Capitis diminutio vocatur prioris status mutatio. Caput enim statum significat. Cic. Top. *Si mulier testamentum fecit, quae se capite nunquam diminuit*, id est, quæ per conjugium in viri manum non convenit. Paul. Jurisc. *Tria sunt*, inquit, *quae habemus; libertatem, civitatem, familiam. Cum tria haec amittimus, maxima est capitis diminutio. Cum amittimus civitatem, et libertatem retinemus, media est diminutio. Denique cùm libertatem, et civitatem retinemus; familia vero sola mutatur*, (puta per adoptionem) *est diminutio capitis minima.* Ex his intelligitur cur servi non habere caput, nec diminui capite dicantur: quia nullum statum habent videlicet, neque libertatem, neque civitatem, nec familiam. Vide Coelium Rhodiginum lib. 25. cap. 23.

Donec labantes consilio patres
Firmaret auctor nunquam aliàs dato ;
Interque moerentes amicos
Egregius properaret exul.
Atqui sciebat quæ sibi barbarus
Tortor pararet : non aliter tamen

INTERPRETATIO.

d fixisse, usque dum vacillantes Senatores suasor confirmaret monitione haud unquam data ; et per medios familiares dolentes illustris exul abiret. Noverat tamen quae sibi statueret immanis carnifex. At nihilominus

ANNOTATIONES.

45. *Donec labantes consilio patres firmaret, etc.)* Incertos etenim quid statuerent Senatores ipse *firmavit auctor*, et compulit traduxitque in utilissimam Reipublicæ quamvis sibi gravem sententiam. Cicero 3. Offic. n. 99. *Cum Regulus iterum Consul in Africa ex insidiis captus esset, juratus missus est ad Senatum, ut nisi redditi essent Pœnis captivi nobiles quidam, rediret ipse Carthaginem . . . . . , Is cum Romam venisset, ... In Senatum venit ; mandata exposuit : sententiam ne diceret recusavit : quamdiu jurejurando hostium teneretur, non esse Senatorem : reddi captivos negavit esse utile : illos enim adolescentes esse et bonos duces ; esse se jam confectum senectute. Cujus cum valuisset auctoritas, captivi retenti sunt : ipse Carthaginem rediit . . . .* n. 110. *Senatui nisi ipse auctor fuisset captivi profecto Pœnis redditi essent : incolumis in patria Regulus restitisset.*

Consilio nunquam aliàs dato.) In propriam nempe sui perniciem, solius utilitatis publicæ habita ratione : pia etiam fraude usus, ut pacem et captivorum permutationem dissuaderet. Nam affirmavit *venenum sibi Carthaginenses dedisse, non praesentaneum, sed ejusmodi, quod mortem in diem proferret ; eo consilio, ut viveret quidem tantisper, quoad fieret permutatio : post autem grassante sensim veneno cor tabesceret.* Gellius auctor est lib. 6. cap. 4.

48. *Egregius properaret exul.*) Egregius sane et singularis exul, qui patria carere consenserit, caritatis patriæ gratia, quique ultro sua omnia desereret, salutis publicæ causa. Ad cujus exemplum illustre postea, decem nobilissimi captivi ab Hannibale ad Senatum missi, post Cannensem pugnam, jurati se redituros, nisi de redimendis captivis impetravissent ; re non impetrata, reversi sunt. De quibus non omnes uno modo. Nam Polybius bonus auctor in primis scribit, novem ex iis revertisse : unum vero per fraudem et stultam calliditatem quasi jurejurando liberatum Romæ remansisse ; quem deinde Senatus vinctum ad Hannibalem duci jussit. Hæc et alia Cicero 3. Offic. num. 113. Florus jam cit. lib. 2. cap. 2. *Sed ille quidem par tantae calamitatis fuit. Nam nec Punico carcere infractus est nec legatione suscepta. Quippe diversa quam mandaverant hostes, censuit, ne pax fieret, ne commutatione captivorum reciperetur. Sed nec voluntario illo ad hostes reditu, nec ultimo sive carceris sive crucis supplicio deformata majestas, imo his omnibus admirabilior, quid aliud quam victus de victoribus, atque etiam quia Carthago non cesserat, de fortuna triumphavit.*

49. *Atqui sciebat quae, etc.)* Cicero Epist. ad Famil. lib. 6. Epist. 6. de seipso ita scribit : *ut in fabulis Amphiaraus, sic ego prudens et sciens ad pestem ante oculos positam sum profectus.* De Regulo vero cit. Offic. 3. *neque vero tum ignorabat, se ad crudelissimum hostem, et ad exquisita supplicia proficisci.* Valer. Maxim. lib. 1. cap. 1. *Regulus ex victore speciosissimo ad miserabilem captivi fortunam deductus . . . . . .*
Carthaginem repetiit, non ignarus ad quam crudeles, quamque etiam merito sibi infestos Deos reverteretur.

Quae sibi barbarus tortor pararet.) Tullius in Pisonem, n. 43. *M. Regulum illigatum in machina resectis palpebris Carthaginenses vigilando necaverunt.* Valer. Maxim. lib. 9. cap. 2. *Regulum palpebris resectis, machina, in qua undique praeacuti stimuli eminebant, inclusum vigilantia pariter et continuo tractu doloris necaverunt.* Tertull. ad Martyres cap. 4. *Maluit hostibus reddi, et in arcae genus stipatus, undique extrinsecùs clavis confixus tot cruces sensit.* Aurel. Victor. de Viris illustr. *In arcam ligneam conjectus, clavis introrsum adactis, vigiliis ac dolore punitus est.* Ex Appiano, positus in cavea stimulos undique habente. Senec. de tranquill. animi lib. 1. cap. 15. *An fleam Regulum, quòd tot clavis configitur ?* Suidas : *Regulus Carthaginem reversus omni suppliciorum genere conficitur. Nam praeter ceteros cruciatus, domuncula angusta inclusus, quae magnitudini corporis ejus responderet, intus crebris clavis ferreis transfixa, periit, cum nec immotus stare posset, et quieturus statu corporis utcunque inclinato, in ferreas cuspides incederet.* Gell. cit. lib. 6. cap. 4. *in atras et profundas tenebras Regulum includebant : ac diu post, ubi erat visus sol ardentissimus, repente educebant ; et adversus*

Dimovit obstantes propinquos,
Et populum reditus morantem,
Quàm si clientum longa negotia
Dijudicata lite relinqueret:
Tendens Venafranos in agros,
Aut Lacedæmonium Tarentum.

INTERPRETATIO.

cognatos dehortantes, plebemque discessui obsistentem amolitus est, non secus ac si post litem decisam negotia prolixa dimitteret in campos Venafri properans, vel Tarentum Spartanum.

ANNOTATIONES.

fetus solis oppositum continebant. Atque intendere in coelum oculos cogebant. Palpebras quoque ejus, ne connivere posset, sursum ac deorsum diductas insuebant. Ex Tuberone hæc. *Tuditanus autem, somno diu prohibitum, atque ita vita privatum refert: idque ubi Romae cognitum est, nobilissimos Poenorum captivos liberis Reguli a Senatu deditos, et ab iis in armario muricibus praefixo destitutos, eademque insomnia cruciatos interiisse*, Gell. ibid.

Barbarus tortor.) Apud Fest. et Non. Marcell. Ennius Annal.

Nam Poeni soliti sos sacrificare puellos.

51. *Dimovit obstantes propinquos.*) Cic. jam cit. *Neque eum patriae caritas retinuit; nec suorum.* Suidas: *Lacrimis et lamentationibus suorum invicto animo neglectis.*

55. *Tendens Venafranos in agros, etc.*) Quasi post forenses strepitus, post litium et negotiorum ambages ac tædia, relaxandi causa animi otiique captandi, pergens Venafrum in urbem Campaniæ deliciis accommodatam. Vid. lib. 2. Od. 6. v. 16.

56. *Lacedaemonium Tarentum.*) Civitatem a Phalanto Lacedæmonio conditam: de qua lib. 1, Od. 28. sub finem, et lib. 2. Od. 6. v. 12.

AD ROMANOS.

ODE VI.

E religionis contemtu, et depravatione morum fluxisse Italiæ calamitates.

DELICTA majorum immeritus lues;
Romane, donec templa refeceris,
Ædesque labentes Deorum, et
Foeda nigro simulacra fumo.
Dis te minorem quod geris, imperas.
Hinc omne principium, huc refer exitum.

INTERPRETATIO.

O ROMANE, solves poenas, quas non es meritus, ob peccata patrum, donec resarcieris fana et delubra numinum decidentia, atque imagines atro squalore deformatas. Regnas, quia te præstas inferiorem numinibus. Inde omne primordium. illuc finem reduc.

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod supra Od. 9. Lib. 1.

1. *Delicta majorum etc.*) Quanquam poenas debet luere solus peccans, tamen ad quarti gradus posteros peccatorum poenas interdum vel extendi vel reservari existimabat Plato. Quod dubio procul hauserat e notitia sacrorum codicum. Exod. c. 20. *Ego sum Dominus Deus tuus, fortis, zelotes, visitans iniquitatem patrum in filios, in tertiam et quartam generationem eorum qui oderunt me: et faciens misericordiam in millia his qui diligunt me, et custodiunt praecepta mea.* Idem repetitur cap. 34. seq. et Deuteronom. cap. 5. etc. posteriorem istam sententiæ partem videtur quoque expressisse Aristoteles Rhetor. ad Alex. cap. 3. ubi scribit, *aequum esse ut benevolentiores Dii sint in eos, a quibus magis coluntur.*

Delicta.) Is peccare dicitur qui viam rectam delinquit, et a legis præscripto recedit.

Immeritus lues.) Deuteron. 24. v. 16. *Non occidentur patres pro filiis, nec filii pro patribus; sed unusquisque pro peccato suo morietur.* Idem habetur 4. Reg. cap. 14. v. 6. *Non morientur filii pro patribus, etc.* Ezechiel. c. 18. *filius non portabit iniquitatem patris..... anima quae peccaverit, ipsa morietur.* Et pauló ante: *Quid est quod inter vos parabolam vertitis in proverbium istud, in terris Israel, dicentes: patres comederunt uvam acerbam, et dentes filiorum obstupescunt?* etc. ubi Chald. *patres peccaverunt: et filii vapulant* Sic et Jerem. 31. v. 29. *In diebus illis non dicent ultra: patres comederunt uvam acerbam, et dentes filiorum obstupuerunt. Sed unusquisque in iniquitate sua morietur: omnis homo qui comederit uvam acerbam, obstupescent dentes ejus.*

2. *Donec templa refeceris.*) Seu vetustate collapsa, seu bellorum civilium incendio correpta, labefactata, foedata, absumta; quin et victorum avaritia direpta. Quò spectat id quod est in Ode 35. Lib. 1.

Quid intactum nefasti
Liquimus? unde manus juventus
Metu Deorum continuit? Quibus
Pepercit aris?

Porro quod hic, itemque sub finem Odæ 15. lib. 4. dixit Horatius, totum vergit in laudem et commendationem Augusti, qui non modo sacras ædes ipse multas extruxit, sed et ceteros principes viros hortatus est, ut pro facultate quisque reficerent, excolerent, adornarent: ut *jure gloriatus sit urbem se marmoream relinquere, quam latericiam accepisset.* Sueton. Octav. cap. 28. et 29.

5. *Dis te minorem quod geris, imperas.*) Quoniam pius es in Deos, quos, ut decet, observas et colis; idcirco Imperium orbis tibi donant illi. Hæc ad Augustum sane pertinent, de quo jam lib. 1. Od. 12.

Te minor latum reget aequus orbem.

6. *Hinc omne principium.*) Cic. de Haruspic. respons. c. 18. *Ego vero primum habeo auctores ac magistros religionum colendarum majores nostros.... Quis tam vecors, qui aut cum suspexerit in coelum, Deos esse non sentiat....... aut cum Deos esse intellexerit, non intelligat eorum numine hoc totum Imperium esse natum, et auctum, et retentum? Quam volumus licet ipsi nos amemus, tamen nec numero Hispanos, nec robore Gallos, nec calliditate Poenos, nec artibus Graecos, nec denique hoc ipso hujus gentis ac terrae domestico nativoque sensu Italos ipsos et Latinos, sed pietate ac religione atque una sapientia, quòd Deorum immortalium numine omnia regi gubernarique perspeximus, omnes gentes nationesque superavimus.*

Di multa neglecti dederunt
Hesperiae mala luctuosae.
Jam bis Monaeses, et Pachori manus
Non auspicatos contudit impetus
Nostros, et adjecisse praedam
Torquibus exiguis renidet.
Penè occupatam seditionibus
Delevit urbem Dacus et Æthiops;
Hic classe formidatus, ille
Missilibus melior sagittis.

INTERPRETATIO.

Spreta numina plures calamitates intulerant afflictae Italiae. Jam semel atque iterum Monaeses et Pachori exercitus repulit nostros conatus inauspicatos: gaudetque nostra spolia addidisse torquibus suis minoribus. Civitatem dissensionibus detentam propemodum extinxit Dacus et Æthiops, hic navibus potens, ille telis jaciendis peritus.

ANNOTATIONES.

Principium.) Ut supra, Od. 4. *Vos lene consilium:* utrobique in cæsura accipe vel duas breves pro una longa, vel crasin, vel conversionem vocalis in consonantem: quemadmodum fieri solet in *ariete, abiete, genua, etc.*

Huc refer exitum.) Diis accepta refer, tum Imperii primordia, tum propagationis et amplificationis incrementa, et felicem quarumcumque rerum exitum. Nam sicut a religione Imperii hujus fondamenta locata sunt, ita quoque per eamdem in Deos pietatem illud retinebis exornabisque. Tit. Liv. *Invenietis omnia prospera evenire colentibus Deos, adversa spernentibus.* Vide Dionys. Halicarn. lib. 3. ubi a Martio Rege instaurata diligenter sacra quæ ante neglecta aut pravè culta.

7. *Di multa neglecti etc.*) Religio Deorum neglecta causa fuit calamitatum quas tulit Italia, quæ *Hesperia* dicitur, ut notavi lib. 2. Od. . plurima tum observatæ, tum neglectæ religionis exempla pete e Valer. Max. lib. 1. cap. 1. Pariter et bona ingentia promittit sua præcepta servantibus, negligentibus autem mala gravia minitatur Deus Opt. Max. Levit. cap. 26. Deuteron. cap. 28.

9. *Jam bis Monaeses, etc.*) Jam bis victi sumus a Parthis, contra auspicia scilicet dimicantes. Impetus nostros contudit Monæses apud Parthos insignis vir potentia et opibus, qui fortè idem cum Surena, a quo deletus cum exercitu Crassus, Appian. lib. de bellis Parthicis. Iterum profligati sumus a Pachoro Orodis Parthorum Regis majore natu filio; quem tamen paulo post Ventidius Antonii legatus, universamque simul Parthorum manum delevit; ut sit Justin. lib. 42. Vide et Dion. lib. 48. et 49. Tit. Liv. lib. 127. Flor. lib. 4. cap. 9. et 10. etc.

10. *Non auspicatos.*) Cic. de Divin. 1. n. 28. *nihil ferè quondam majoris rei, nisi auspicatò, ne privatim quidem gerebatur: quod etiam nunc nuptiarum auspices declarant. . .* Ubi multis exemplis auspiciorum contemtum aut vitium, magnarum populo Romano calamitatum fuisse causam ostendit. *Quid vetera?* inquit, *M. Crasso quid acciderit; videmus, dirarum obnuntiatione neglecta, ect.* De Harusp. resp. cit. *majores nostri rerum bene gerendarum auctoritates, augurio. . . . . contineri putarunt.* Vide Veler. Maxim. lib. 1. cap. 4. et seq. cap. 6. *Crassus inter gravissimas nostri Imperii jacturas numerandus, plurimis et evidentissimis ante ruinam nostrorum pulsatus ictibus. . . . . Sic Dii spreti excandescunt. Sic humana consilia castigantur, ubi se coelestibus praeferunt.* De Crasso vide et Appian. Dion. lib. 40. Oros. lib. 6. Flor. lib. 3. cap. 11. et quæ annotavi superiori Ode, v. 5.

11. *Et adjecisse praedam torquibus exiguis renidet.*) E spoliis nostris, detractoque nobis auro auxere Parthi suos torques, majoresque fecere eos, qui ante erant exigui. *Torques* nimirum colli erant ornamenta seu aurea, seu argentea, iis etiam in præmium dari solita, qui strenuam in bello operam navarant. His insignibus ornabant se pridem Parthi, Galli, aliique; etiamnum verò Germani.

12. *Renidet.*) Quidam interpretantur, splendet: melius alii; gestit, lætitiam prae se fert.

13. *Pene occupatum seditionibus, etc.*) Bellis civilibus distractam ac laceram urbem et Rempublicam Romanam prope delevit exercitus e Dacis atque Æthiopibus conflatus. Illis nempe constabant terrestres Antonii copiæ; Ægyptiis vero Cleopatræ navales et maritimæ. *Daci*, seu Scythæ sagittas mittere periti, cum ad Cæsarem missis legatis non impetrassent quæ petebant, ad Antonium se converterunt. Dio lib. 51. *Daci* propriè sunt hodie accolæ Danubii fluminis, Moldavi, Transylvani, Valachi.

14. *Æthiops.*) Populus Ægypto conterminus. Æthiopia, regio Africæ perampla. Duplex est. Una inferior, ultra Æquatorem, veteribus incognita; superiori autem sæculo detecta Lusitanis et perlustrata. De hac itaque non agitur modò; sed de altera, quæ superior, et sub Ægypto appellatur, proque illa nonnunquam sumitur: Abissiniam continet, ad sinum Arabicum porrecta.

15. *Hic classe formidatus.*) Plutarchus in An-

Foecunda culpae saecula, nuptias
Primùm inquinavere, et genus, et domos.
Hoc fonte derivata clades
In patriam populumque fluxit.
Motus doceri gaudet Ionicos
Matura virgo, et fingitur artubus
Jam nunc, et incestos amores

INTERPRETATIO.

Ævum delictis fertile primo foedavit conjugia, et stirpem et familias. Ex ista origine manans calamitas in patriam et populum grassata est. Nubilis puella studet ediscere saltationes Ionum, et modò formatur membris: atque flagitiosos amores

ANNOTATIONES.

ton. refert ejus classem octingentas habuisse naves cum onerariis, quarum Cleopatra ducentas Ægyptiis militibus armatas contulit, quæ magna pars maritimarum copiarum; Cæsarem audita celeritate Antonii et magnitudine exercitus, vehementer trepidasse: nimirum Augusto naves duntaxat adfuisse ducentas et quinquaginta; Antonio vero bellicas quingentas, easque tum firmas et ligneis turribus instructas, ut tanquam e terra pugnaturi essent; atque una earum tres et quatuor hostium naves decertando occuparet, etc. Flor. lib. 4. cap. 11. *Hostium naves turribus atque tabulatis allevatae, castellorum et urbium specie, non sine gemitu maris et labore ventorum ferebantur. Quae quidem ipsa moles exitio fuit . . . . Nec ulla re magis hostilium copiarum apparuit magnitudo, quam post victoriam. Quippe immensa classis naufragio belli facto, toto mari ferebatur: Arabumque et Sabaeorum, et mille aliarum gentium Asiae spolia, purpuram, aurunsque in ripam assidue mota ventis maria revomebant.* Vid. Epod 9.

17. *Foecunda culpae saecula, etc.*) Depravatis istis saeculis crebra perpetrata sunt adulteria, quibus inquinatæ sunt familiæ: quin et inde *clades in patriam fluxit*. Nam procreati sunt degeneres, imbellesque homines a prisca Romanorum indole, ac virtute prorsus alieni. Hinc vitia grassata in populum: hinc ignavia militum exercitus profligati: hinc prima Reipublicae gloria multùm defloruit. Hinc denique violata sanctitate nuptiarum, et Pronuba Junone illarum praeside, aliisque numinibus graviter laesis, *in populum derivatae clades*, calamitates, pestilentiae, ab iratis atque ultoribus Diis immissæ.

Nuptias primum inquinavere.) Tanta vero fuit aliquando Romae ea licentia, ut lege Julia coerceri oportuerit. Vide lib. 4. Od 5. v. 21.

21. *Motus doceri gaudet Ionicos matura virgo.*) Unde porro tot adulteria, totque flagitiorum infamia et pravitas? nimirum quod nubiles puellae ad impuras artes formantur, Ionicis indulgent saltationibus, quibus mens pariter et corpus corrumpuntur. Hoc fonte manant tot mala. Nam primò incestos amores adolescentula meditatur, antequam nubat; nupta moechos sectatur: demum lenocinante marito palam servit meretricio quaestui. Animadverte gradus ad summum impudentiae [illegible]

Motus Ionicos.) Lascivas saltationes ab Ionibus inventas. Coel. Rhodig. lib. 18. cap. 25. *Ionicam mollitiem, et choreis mancipatos animos* vocat Alex. ab Alex. lib. 2. cap. 25. *Saltationis genera, et motus Ionicos edicere Romanam juventutem aliquando mos fuit*, inquit: *siquidem Iones psallendi normam, et mollos saltus primi invenisse traduntur.* Plaut. Stich. sub finem. *Quis Ionicus aut cinaedicus, qui hoc tale facere posset?* Apud Aristophan. ιωνικως ponitur pro αβρως *molliter, delicate, festive.* Athen. lib. 12. cap. 6. *Iones molles, delicatis amicti vestibus, voluptate defluentes*, appellantur. Ibid. ex Theophrasto, Ionum luxus immodicus in proverbium abiisse dicitur, ad ejus usque saeculum, lib. 14. cap. 5. *Ionum mores deliciis perditissimi, cantus a vetusto longe diversus, harmonia remissior* nuncupatur cap. 7. εν δε τις κι Ιωνικη ορχησις παροινιος: *Ionica saltatio inter vina.*

Ionicos.) Iones in Asia minori, ab Ionibus Graeciæ populis oriundi, regionem tenebant Æolidis et Cariæ mediam, coeli clementia et bonitate, soli etiam amoenitate et ubertate præstantem.

23. *Fingitur artubus.*) Alii, *artubus*: eodem certe recidit sententia: id est, secundùm artem moveri et saltare docetur. Quidam, *frangitur artubus*. Mollia studet membra ad motus quoslibet efficere. Macrob. lib. 3. cap. 14. *Saltandi certe non inhonesta, dummodo non curiosa, et usque ad artis perfectionem. Quid enim, ait Sallustius; psallere, saltare elegantius quam necesse est probae? nimirum matronae, aut virgini.* Addit ille: *Nobilium vero filios et (quod dictu nefas est) filias quoque virgines inter studiosa numerasse saltandi meditationem, testis est Scipio Æmilianus, qui in oratione contra legem judiciariam Tib. Gracchi sic ait: docentur praestigias inhonestas: cum cinaedulis . . . . discunt cantare; cum sambuca et psalterio eunt, etc. quae majores nostri ingenuis probro duci voluerunt. Eunt, inquam, in ludum saltatorium, inter cinaedos, virgines puerique ingenui . . . . In eo ludo vidi plus pueris et virginibus quingentis: in his vero unum (quo me maxime Reipublicae miseritum est) puerum bullatum petitoris filium, non minorem annis duodecim, cum crotalis saltare: quam saltationem impudicus servulus honeste saltare non posset, etc.*

25. *Incestos.*) Non castos, impuros.

De

De tenero meditatur ungui.
Mox juniores quaerit adulteros
Inter mariti vina: neque eligit
Cui donet impermissa raptim
Gaudia, luminibus remotis.
Sed jussa coram non sine conscio
Surgit marito, seu vocat institor,
Seu navis Hispanae magister,
Dedecorum pretiosus emtor.
Non his juventus orta parentibus
Infecit aequor sanguine Punico;
Pyrrhumque, et ingentem cecidit

INTERPRETATIO.

cogitat ab aetate molliori. Deinde moechos adolescentiores sectatur inter viri sui convivia: nullumque delectum adhibet, cui voluptates haud licitas furtim indulgeat, extinctis lucernis. Sed praesente et consentiente viro pergit vocata, sive petit negotiator, sive dominus navis Hispanicae, flagitia remunerans ingenti mercede. Non ejusmodi parentibus nati juvenes mare tinxerunt cruore Carthaginensium: et profligavere Pyrrhum, magnumque Han-

ANNOTATIONES.

24. *De tenero meditatur ungui.*) A teneris, ut Græci dicunt, unguiculis: ἐξ ἁπαλῶν ὀνύχων. Cic. ad Famil. Ep. 6. lib. 1.

25. *Mox juniores, etc.*) Cum verò nupta est, marito suo juniores moechos quærit, vel inter ipsas nuptiales epulas, vel dum ille amicos convivio excipit, vel cum *invitavit sese in caena plusculum, atque appotus probè est*, quod ait Plaut. Amphitr.

26. *Neque eligit cui donet, etc.*) Eò denum impudentiæ progreditur, ut non clam, raptim, furtim, aut per tenebras noctis, remotisque lucernis, adulteria perpetret, moechisque indulgeat; sed palam, et quod turpius, *conscio marito*, quemlibet vocantem sequitur, ac sine ullo discrimine obvio cuivis pretium offerenti, non secus ac publicum et vile scortum, venalem se prostituit.

29. *Non sine conscio surgit marito.*) Vidente et sciente marito, surgit e triclinio, et ad moechum accersentem pergit: sive ille conniveat et mercede corruptus uxoris flagitiis annuat, inde lucrum faciens. Juvenal. Sat. 1. v. 56.

. . . . . *Doctus spectare lacunar,*
Doctus et ad calicem vigilanti stertere naso.

sive ille imperiosæ non ausit petulantiam uxoris coercere. Juvenal. Sat. 6. v. 135. et seq. item v. 169.

Tunc gravis illa viro, tunc orbis tigride pejor.
. . . .
. . . . *olim convenerat, inquit,*
Ut faceres tu quod velles; nec non ego possem
Indulgere mihi. Clames licèt, et mare coelo
Confundas, homo sum. Nihil est audacius illis
Deprensis. Iram atque animos a crimine sumunt.

30. *Institor.*) Gall. *Facteur de marchand.* Ital. *Fattore di mercante*, dictus quod instet gerendo negotio.

31. *Navis Hispanae magister.*) Seu nauclerus, seu navis dominus, seu mercator et negotiator. Hispani frequentes in Italiam negotiaturi commeabant et navigabant, vina scilicet advehebant, alias autem reportabant merces. Vide lib. 1. Od. 31.

32. *Dedecorum pretiosus emtor.*) Quovis pretio emens et remunerans flagitia et adulteria Italicarum mulierum.

33. *Non his juventus orta, etc.*) Non talibus effeminatis et corruptis orti parentibus fuerant il milites, qui præclares Populo Romano triumphos pepererunt: qui navali certamine vicerunt Carthaginenses, et *Siculum mare Poeno purpureum sanguine* reddiderunt: ut est in Ode 12. lib. 2. Vide ibi annot. qui Pyrrhum, qui Antiochum, qui Hannibalem superaverunt ac ceciderunt.

35. *Pyrrhum.*) Is Epirotarum rex, paternum genus ad Herculem, maternum ad Achillem referebat. Imperium orbis animo versans, de bello Romanis inferendo Apollinis oraculum consuluit; delususque est ancipiti responso *ajo te, Æacida, Romanos vincere posse.* Itaque Tarentinis ferens auxilium adversus Romanos, ingenti quidem apparatu, a Curio Fabricioque Consulibus profligatus est. L. Flor. lib. 1. cap. 18. ita scribit: *Quinam illi fuerunt viri, quos ab Elephantis primo proelio obtritos accepimus! Omnium vulnera in pectore: quidam hostibus suis immortui: omnium in manibus enses; et relictae in vultibus minae, et in ipsa morte ira vivebat. Quod adeo miratus est Pyrrhus, ut diceret: o quàm facile erat orbis imperium occupare; aut mihi Romanis militibus, aut me rege Romanis, etc.*

Antiochum, Hannibalemque dirum:
Sed rusticorum mascula militum
Proles, Sabellis docta ligonibus
Versare glebas, et severæ
Matris ad arbitrium recisos
Portare fustes: Sol ubi montium
Mutaret umbras, et juga demeret
Bobus fatigatis, amicum
Tempus agens abeunte curru.
Damnosa quid non imminuit dies?
Ætas parentum pejor avis tulit
Nos nequiores, mox daturos
Progeniem vitiosiorem.

INTERPRETATIO.

tiochum, et sævum Hannibalem; sed strenui filii militum agrestium, assueti terram colere bipalio Sabino, et ad austeræ matris voluntatem amputata referre ligna, cum montium vertit umbras et juga fessis bobus detrahit Sol, horam adducens jucundam, recedente curru. Quid tempus edax non corrumpit? Ævum patrum nostrorum *avis deterius produxit nos pejores, dein prolem edituros* etiam *improbiorem.*

ANNOTATIONES.

Ingentem Antiochum.) Commune Regum Syriæ nomen hoc erat, teste Appiano. Hic aperte designatur Antiochus cognomento Magnus. Bellum movit impellente Hannibale, qui *victus et profugus hostem populo Romano toto orbe quaerebat.* Acilio Glabrione Consule debellatus est, cæsis quadraginta millibus, captis ad quinque millia. Tullius pro Sextio: *Antiochum illum Magnum majores nostri magna belli contentione, terra marique superatum, intra montem Taurum regnare jusserunt.* Et pro Dejotaro: *Antiochus magnus ille Rex . . . cum omnem hanc Asiam, quae nunc est nostra provincia, amisisset; dicere est solitus, benignè sibi a populo Romano esse factum, quod nimis magna procuratione liberatus modicis regni terminis uteretur,* Vide Plutarch. in vita Scipionis. Oros. lib. 4. c. 20. Flos. lib. 2. c. 8. Justin. l. 31. T. Liv. l. 46. Appian. etc.

35. *Hannibalemque dirum.*) Vide annot. lib. 2. Od. 12.

37. *Sed rusticorum mascula militum proles.*) Sed filii virorum rustico labore et militia robustorum, et ipsi pariter agresti vita indurati, diuturnoque operi assueti; proindeque virili animo juxta et forti corpore, non molles et voluptatibus fracti.

38. *Sabellis docta ligonibus versare glebas.*) Jam notavimus alibi optimos Italiæ bellatores existimatos pridem Appulos et Samnites, qui et Sabelli, a Sabinis orti, ex Strabone, lib. 5. et Plin. lib. 3. cap. 12.

39. *Et severae matris ad arbitrium, etc.*) Qui et matris imperio et severâ disciplina facti ad virtutem laboriosam: nam jubebat illa post diurnum opus, ligna etiam cædere, atque ad usum domesticum reportare.

41. *Sol ubi montium mutaret umbras.*) Vesperi, cum vergens Sol ad occasum auget umbras, aut convertit ad orientem, quæ mane ad occidentem fuerant. Prior interpretatio magis arridet. Virgil. Eclog. 1.

Majoresque cadunt altis de montibus umbrae.

Eclog. 2.

Et Sol crescentes decedens duplicat umbras.

Sol.) Cic. de Nat. Deor. n. 68. *Sol dictus, vel quia solus et omnibus sideribus est tantus: vel quia cum est exortus, obscuratis omnibus solus apparet.*

42. *Et juga demeret bobus fatigatis.*) Quo tempore demitur jugum bobus arando fatigatis, solutique ab aratro domum reducuntur. Virgil. mox cit.

Aspice, aratra jugo referunt suspensa juvenci;
Et Sol crescentes decendens, etc.

43. *Amicum tempus agens, abeunte curru.*) Adducens tempus optimæ et jucundæ post laborem quieti destinatum, *cum se convolvens Sol elabitur atque abiit,* ut ait Cic. 1. de Divinat. num. 45. Virg. Æneid. 2.

. . . . Et jam nox humida coelo
Praecipitat; suadentque cadentia sidera somnos.

Georgic. 3. v. 358.

Nec cum invectus equis (Sol) altum petit aethera, nec cum
Praecipitem Oceani rubro lavit aequore currum.

45. *Damnosa quid non imminuit dies?*) Quid non absumit tempus rebus omnibus secum damnum interitumque? Cic. pro Marc. *nihil est opere aut manu factum, quod non aliquando conficiat et consumat vetustas.*

46. *Ætas parentum pejor avis, etc.*) Avis pejores fuere patres nostri: nos patribus deteriores sumus: nobis etiam vitiosiores posteros relinquemus: Homer. Odyss. 3.

Παυροι γαρ τοι παιδες ομοιοι πατρι πελονται
Οι πλεονες κακιες, παυροι δε τε πατρος αρειες.

Pauci enim filii similes patri;
Plerique pejores, pauci vere patre meliores sunt.

ODE VII.

Asterien consolatur de Gygis absentia, et ad fidem hortatur.

QUID fles, Asterie, quem tibi candidi
Primo restituent vere Favoni,
Thyna merce beatum,
Constanti juvenem fide
Gygen? Ille Notis actus ad Oricum,
Post insana Capræ sidera, frigidas

INTERPRETATIO.

O Asterie, quare ploras Gygen, stabili fidelitate adolescentem, quem boni Zephyri initio verni temporis tibi reddent Bithynis mercibus opulentum? Hic ad Oricum ab Austris pulsus, post violentum Caprae astrum, noctes algentes du-

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod supra Ode 5. Lib. 1.

1. *Quid fles, Asterie, etc.*) Accommodata valde apostrophe ista cum leni increpatione, principio consolatorii sermonis, et ad demulcendum muliebrem animum idonea. Prop. lib. 2. Eleg. 20.

Quid fles abducta gravius Briseide? Quid fles
Anxia captiva tristius Andromacha? etc.

Asterie.) Amica, vel uxor Gygis: ab ἀστὴρ stella factum nomen.

Quem tibi candidi, etc.) Paulo post frueris tuo Gyge; cum primum licebit navigare, ad te advolabit cupientem et ipse cupiens.

Vere primo.) Cum flare ab occasu incipiunt zephyri, seu *Favonii: candidi*, sereni, mites, propitii, fa entes, Plin. lib. 2. cap. 47. *Ver aperit navigantibus maria, cujus in principio Favonii hybernum molliunt cœlum.* Vide lib. 1. Od. 4. initio.

2. *Favoni.*) Plaut. in Mercatore. *Hic Favonius serenus est, istic Auster imbricus: hic facit tranquillitatem, iste omnes fluctus conciet.* Vide lib. 3. Od. 1.

3. *Thyna merce.*) Vel annulis Thynica lima perpolitis, quorum mentio est in næniola de morte Horatii, apud Isidor. lib. 19. cap. 32. vel cultellis Bithynicis, de quibus Non. Marcell. ex Varrone in Sat. seu *γερωντοδιδασκαλω*: forte et thynnis piscibus, qui bene multi capiuntur a Thynis populis, inde etiam adeptis nomen; ut placet quibusdam. Pers. Sat. 5. v. 183.

. . . *Rubrumque amplexa catinum*
Cauda natat thynni.

Ex Ammiano Thynia pars est Bithyniæ. Plin. lib. 6. cap. 32. *Thyni ex Europa transiere, a quibus appellantur Bithyni.* Et paulo post: *tenent oram omnem Thyni, interiora Bithyni. Is finis Asiae est.* etc. ibid. c. 27. *Est etiam Thynos oppidum Ciliciae.* Et lib. 4. c. 11. *Thyni sunt Thraciae populi.* De his Claudian.

Thyni Thraces arant quae nunc Bithynia fertur.

Vide lib. 1. Od. 45. v. 7.

4. *Constanti juvenem fide.*) Hac lectione vulgata memoriam vetustatis aboleri quidam indignantur; leguntque ex vett. codd. *constantis juvenem fide*, pro, *fides*, nimirum: quòd ita pridem usurpatum docent Priscianus, Agellius lib. 9. cap. 14. Virgil. Georgic. 1.

Libra die (id est, diei) somnique pares ubi fecerit horas.

5. *Ille notis ad Oricum, etc.*) Cum Italiam appeteret Gyges, reditumque maturaret, prohibitus est ventis ab Austro flantibus, actusque ad Oricum; quæ prima est Epiri civitas a Colchis condita: ex Plin. cap. 23. lib. 3, urbe illa ad oram maris Ionii in Epiro sita, ad radices montis Acroceraunii, cum portu satis amplo, Oreum Straboni, Horicum Ptolemæo, Orcha Nigro dicitur. Multa de Villa Tit. Livius.

6. *Post insana Caprae sidera.*) Postquam ille jactatus fuit magnis tempestatibus, quas excitavit sidus Capræ, quæ est in humero Aurigæ sinistro, sicut in manu sunt Hœdi. Hygin. Capram Amaltheæ cujus lacte nutritus est Jupiter, ab eo inter astra collocatam fabulantur. Oritur sub finem septembris: pariter et Hœdi; de quibus Ode 1. hujus libri. Pluvialem Capram vocat Plinius. Ex Arato, Capra et Hœdi jactatas in mari naves, et pavidos homines frequenter viderunt.

Frigidas noctes non sine lacrimis. etc.) Coactus hyemare Orici Gyges, Asteriæ desiderio contabescit, somno caret, lacrimatur ubertim, aliis mulieribus friget, etiam tentatus non cedit. Adverte singulas voces amoris significationem habentes, a Poeta coacervatas. Quid vero jucundius seu

Noctes, non sine multis
Insomnis lacrymis agit.
Atqui sollicitae nuntius hospitae,
Suspirare Chloen, et miseram tuis
Dicens ignibus uri,
Tentat mille vafer modis.
Ut Praetum mulier perfida credulum
Falsis impulerit criminibus, nimis
Casto Bellerophonti,
Maturare necem, refert.
Narrat penè datum Pelea Tartaro,
Magnessam Hippolyten dum fugit abstinens:
Et peccare docentes
Fallax historias monet.
Frustra. Nam scopulis surdior Icari

INTERPRETATIO.

cit non dormiens, et abundè plorans. Verùm internuntius hospitae anxiae, declarans afflictam Chloen ingemiscere, tuisque flammis ardere, variis illum *rationibus astutè sollicitat. Exponit quemadmodum infidelis femina levem Praetum injustis calumniis excitarit mortem accelerare Bellerophonti nimiùm pudico. Refert Peleum tantùm non interfectum, cum temperans eluctatur Hippolytam e Magnesia. Quinetiam deceptor narrat historias crimen admittere suadentes.* Sed *incassum. Etenim rupibus Icarii*

ANNOTATIONES.

amicæ seu uxori proferri poterat? Quid efficacius ad leniendum vel abstergendum dolorem; imo et ad excitandam fidem?

9. *Atqui sollicitae nuntius hospitae, etc.*) Interea verò Chloe, apud quam diversatur et manet Gyges, ejus animum sollicitat interposito nuntio, qui *mille vafer modis* suadere conatur, ut obsequatur amori hospitæ suæ.

10. *Chloe.*) Κλοη, *viriditas;* adolescentiæ florem vox designans.

Tuis dicens ignibus uri.) Tui Gygis amore incensam, adeoque tuo flagrantem igne, quo tu semper ureris et flagras ipsa. Virg. Eclog. 3.

At mihi sese offert ultro meus ignis Amyntas.

13. *Ut Praetum mulier, etc.*) Pluribus exemplis Gygen movere incusso metu nititur Chloæ nuntius. Narrat Bellerophontem simili causa et occasione prope interemtum. Scilicet is Glauci regis Ephyræ filius apud Prætum regem Argivorum hospes erat. Antea ex Homero, ex aliis Sthenoboea ejus uxor, Bellerophontis amore capta stuprum obtulit. Hic respuit. Tum illa perfidiæ suæ crimen in eum conjicit, innocentem criminata apud Prætum, qui credulus ira exarsit. Cùm tamen hospitii jura violare, hospitemque ipse perimere nollet, ad alios occidendum transmisit. Vide Hom. Iliad. 6. Apollodor. lib. 2. etc.

14. *Impulerit maturare necem.*) Ne temporis mora et cunctatione, Bellerophontis innocentia, a se verò cogitati facinoris infamia detegeretur, tandemque non sine gravi dedecore a viro ipsa mulctaretur. De Bellerophonte jam lib. 1. Od. 27. in fine.

17. *Narrat pene datum Pelea Tartaro, etc.*) Refert etiam quemadmodum erepta fere est vita Peleo Achillis patri, dum castus amantem fugit se repulit Hippolyten. Hæc enim excandescens velut insidiatum suo pudori juvenem detulit viro suo. Jovis quidem Hospitalis iram veritus ille, Centauris inermem, dubioque procul interficiendum tradere cogitavit. At innocenti opem tulerunt Dii, misso Vulcano; a quo accepto Peleus gladio Centauros debellavit, mortemque evasit. Vide Pindar. Nem. Carm. 4. et 5. Ovid. Metamorph. 11. Apollodor. lib. 3. etc.

18. *Magnessam Hyppolyten.*) Uxorem Acasti regis Magnesiæ, quæ Thessaliæ regio. Hinc cognomen, quo distinguitur ab Hippolyta Amazonum regina.

19. *Peccare docentes, fallax historias monet.*) Quoniam periculi mortisque metus parùm valuit, alia jam ratione Gygis animum impellit Chloes internuntius. Affert historias et exempla eorum, qui rejectis primis amoribus, novos non injucundè nec infeliciter admiserunt. Ipsum Jovem commemorat Alcmenæ, Danaas, et aliarum amores consectatum, etc. Forte addit Paridem et Helenam, etc. *Peccare docentes.* Certe nihil magis, quàm exemplum, vitium suadat. Viam enim ostendit quasi tritam et facilem, atque a nota criminis prope immunem. Apud Cicer. *historia magistra vitae.* Sunt qui legant *historias movet*, nec absurdè.

21. *Scopulis surdior Icari voces audit, etc.*) At Gyges *adhuc integer, voces* internuntii Chloes sollicitantis *audit* immotus, veluti scopulus. *Icarium* mare, hodie *Nicarium*, pars est Ægæi, versus Icariam insulam: frequentes habet scopolos. Nomen ab Icaro in illud lapso, cùm volare tentasset. De eo lib. 1. Od. 1. v. 15. lib. 2. Od. 20. v. 13. lib. 4. Od. 2. v. 1.

Voces audit adhuc integer. At tibi
Ne vicinus Enipeus
Plus justo placeat, cave.
Quamvis non alius flectere equum sciens
Æquè conspicitur gramine Martio:
Nec quisquam citus aequè
Thusco denatat alveo.
Prima nocte domum claude: neque in vias
Sub cantu querulae despice tibiae:
Et te saepe vocanti
Duram, difficilis mane.

INTERPRETATIO.

maris *durior* ista *verba excipit hucusque incorruptus. Tibi vero cave ne plusquam par est, arrideat Enipeus vicinus. Tametsi nemo tam peritus equum regendi* in *Campo Martio spectatur; nullusque tam expedite flumen Hetruscum tranat. Ædes occlude nocte ineunte: nec in vias deorsum aspice ad sonitum canorae fistulae: et crudelem frequenter appellanti crudelis persiste.*

ANNOTATIONES.

22. *At tibi ne vicinus, etc.*) Tu vero, Asterie, fac ut æquè fidelis tuo Gygi permaneas. Cave itaque ne vincaris aut indulgeas amoribus Enipei vicini, etiamsi habeat unde amari possit.

25. *Quamvis non alius, etc.*) Quamvis Enipeus equitandi peritiam in Campo Martio, in Tiberi vero solertiam natandi et agilitatem præ ceteris ostentet. Vide lib. 1. Od. 8.

28. *Thusco alveo.*) Tiberino fluvio, qui Hetruriam ab Umbria, Sabinis, et Latio disterminat, Romam interluit, in mare Tyrrhenum delabitur.

29. *Prima nocte domum claude.*) Ne irrumpat Enipeus; noctis umbra et silentio abusus. Tit. Livius *primas tenebras*, dixit, pro, *noctis initio.*

Neque in vias sub cantu querulae despice tibiae.) Ne per fenestram in vias despecta, neve sic videaris Enipei respondere amoribus, cum ille, ex more amantium, ante fores tuas noctu canet tibia. Vide lib. 1. Od. 25. et hujus libri Od. 10. ibique annot.

30. *Querulae.*) Suaviter ludentis ac resonantis; vel molliori sono exprimentis amorem Enipei et ejus querimoniam, quòd erga ipsum dura sis.

31. *Vocanti durum, difficilis mane.*) Licèt ille te incuset velut ferream, quæ laborantis ægritudine parum movearis; inexorabilis tamen et inexpugnabilis persevera libidinosam Enipei contentionem eluctari.

AD MOECENATEM

ODE VIII.

Reddit rationem cur Martiis Kalendis sacrificet.

Martiis coelebs quid agam Kalendis,
Quid velint flores, et acerra thuris
Plena, miraris, positusque carbo in
Cespite vivo,
Docte sermones utriusque linguae.
Voveram dulces epulas, et album
Libero caprum; prope funeratus
Arboris ictu.
Hic dies, anno redeunte, festus

INTERPRETATIO.

O Moecenas, *callens utramque linguam, demiraris quid ego sine uxore faciam Kalendis Martiis, quid denotent flores, et vasculum thure refertum, atque prunae constitutae in gramine virenti.* Scilicet *arboris ego lapsu ferè exanimatus lautas dapes, et hoedum candidum Baccho promiseram.* En *dies iste laetus anno vertente* recurrens

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod supra Od. 2. Lib. 1.

1. *Martiis coelebs quid agam Kalendis, etc.*) Miraris quòd ego cœlebs diem hunc festum habere videar solis conjugibus celebrari solitum. Singulorum mensium Kalendæ, præcipue vero Martiæ Junoni dicatæ erant: dictaque Matronalia, quoniam pro conjugii felicitate matronæ sacrificabant. Adde quòd ea die coli coepta est ædes Junonis, quæ conjugiis præsidet. Macrob. lib. 1. c. 9. Alex. ab Alex. lib. 6. c. 4. Belli etiam per Sabinas mulieres compositi memoria tunc colebatur. Ovid. Fast. 3. Hinc *femineas* vocat has Kalendas Juvenalis Sat. 9. v. 53. At mariti quoque Junoni supplicabunt, ut uxorum pudicitiam mereretur. Porro quòd primus anni mensis apud Romanos erat Martius, et unde Kalendæ appellatæ, disce ex Macrob. lib. 1. cap. 12. et 15.

Coelebs.) Romani coelibem dicebant quasi coelitem, qui vitam ageret in terris coelesti similem. Donat. in Terent.

2. *Quid velint flores, etc.*) Omnia nempe Horatius ad sacrificium persolvendum comparabat, tanquam voti reus.

Acerra.) Vas fictile seu patera, in qua ponebatur thus adolendum.

3. *Positusque carbo, etc.*) Ignis in ara e vivo cespite, seu virenti gramine structa. Vide lib. 1. Od. 19.

5. *Docte sermones utriusque linguae.*) Græcæ, Latinæque, quarum studio perinde incumbebant Romani. Cic. Offic. initio, *ut ipse ad meam utilitatem semper cum Graecis Latina conjunxi; neque id in Philosophia tantùm, sed etiam in dicendi exercitatione feci, idem tibi censeo faciendum, ut par sis in utriusque orationis facultate.*

6. *Voveram dulces epulas, etc.*) Graviorem itaque ceteris habeo causam celebrandi Martias Kalendas, in quibus mortis evasi periculum: unde et sacrificium vovi et sacras epulas.

Album Libero caprum.) Albæ victimæ Diis Superis, nigræ Inferis mactabantur: Arnob. lib. 7. etc. Baccho præsertim caper, qui vitibus infestus, eas arrodendo.

Virgil. Georgic. 2. v. 380.

Non aliam ob culpam Baccho caper omnibus aris.
Caeditur. Ovid. Fastor. 1.
Rode caper vitem: tamen hinc cum stabis ad aram,
In tua quod spargi cornua possit, erit.
Verba fides sequitur: noxae tibi deditus hostis
Spargitur affuso cornua, Bacche, mero.

7. *Prope funeratus arboris ictu.*) Cadente arbore propemodum oppressus et extinctus. Vide lib. 3. Od. 13. et 17.

9. *Hic dies anno redeunte festus, etc.*) Anniversarius adest iste dies in festivis epulis mihi ducendus: quare vinum vetustate præcipuum hodie promam.

Anno redeunte.) Ita cum Græcis Horatius. Virg. *volventem annum* ait: Cicer. *vertentem annum.* Somn. Scip. 17. *Cum ad idem unde semel profecta sunt, cuncta astra redierint, eandemque totius coeli descriptionem longis intervallis retulerint, tum ille vere vertens annus appellari potest.*

Corticem astrictum pice dimovebit
Amphorae fumum bibere institutae
Consule Tullo.
Sume, Moecenas, cyathos amici
Sospitis centum, et vigiles lucernas
Perfer in lucem; procul omnis esto
Clamor et ira.
Mitte civiles super urbe curas:
Occidit Daci Cotisonis agmen:

INTERPRETATIO.

corticem pice affixum auferet dolio fumum contrahere coepto sub Consulatu Tulli. O Moecenas, accipe centenos scyphos, ob amicum incolumem, et lychnos accensos produc usque ad diem. Longe absit vociferatio quaelibet et rixa.

Dimitte sollicitudines de civitate. Deletus est exercitus Cotisonis Daci:

ANNOTATIONES.

10. *Corticem astrictum pice dimovebit, etc.*) Resignabit, relinet operculum amphoræ, e subere vel cortice, pice quidem astrictum. Cato: *in amphorum mustum indito, et corticem oppicato.*
Tibull. lib. 2. Eleg. 1.

Chio solvite vincla cado.

11. *Fumum bibere institutae.*) Fumo diu lum expositæ, unde contentum in ea vinum jam maturum et lene prorsus.
Ovid. Fast. 5. *Fumea vina.*
Martial. lib. 3. Epigr. 81.

Cocta fumi: musta Massilianis.

Idem lib. 10. Epigr. 36. *Improba fumaria* dicit; et,

Accipit aetatem quisquis ab igne cadus.

Tibull. mox cit.

Nunc mihi fumosum veteris proferte Falernum
Consulis.

Colnmel. lib. 1. c. 6. apothecæ superponuntur locis, unde plerumque fumus exoritur: quoniam vina fumo celerius vetustescunt: ejus tenore præcocem maturitatem trahunt, etc. Plin. lib. 23. cap. 1. *minus infestat nervos quod vetustate dulcescit. . . . Nos fumi amaritudine vetustatem indui persuasum habemus.* Meminit et Cœl. Rhodig. lib. 26. cap. 21.

12. *Consule Tullo.*) Consulum nomine solebant notari vina, ut alibi amplios dixi. Vide lib. 1. Od. 20. et lib. 2. Od. 3. Hic certum nomen pro quolibet incerto poni, vinumque vetus duntaxat commendari crediderim. Quod si vinum illud conditum fuerat sub L. Volcatio Tullo, qui Consul fuit cum M. Æmilio Lepido, anno urbis conditæ 687. prolatum vero est ab Horatio paulo post subjugatos ab Agrippa Cantabros, de quibus sub hujus finem Odes, anno scilicet 734. ut ait Cruquius, vinum illud vetus fuisset annos 47. Interea meminisse oportet quod scribit Plin. mox cit. *Falernum nec in novitate, nec in nimia vetustate corpori salubre est. Media ejus aetas a 15. anno incipit . . . . Si sit fumo inveteratum, insalubre est. Mangones ista in apothecis excogitavere. Jam et patresfamilias aetatem adempere his, quae per se cariem traxere. Quo certe vocabulo satis consilii dedere prisci:* nempe vina ad extremam senectutem, quae cariosa est, non esse recondenda. Dalecamp.

13. *Sume cyathos centum.*) Ob lætitiam de amici sospitis incolumitate, seu de Horatii tot salute, bibe centum cyathos, id est, plures, et tota nocte mecum perpota. Numerus finitus pro infinito.

14. *Vigiles lucernas perfer in lucem.*) Prandium ignorabant veteres: at coenam maxime, non quidem ut nos ad candelas, sed ad lychnos et lucernas, prodocebant usque ad lucem posteram, pergræcando, id est, ritu Græcorum tota nocte compotando. Plaut. Menæchm. Scen. 3. *inde usque ad diurnam stellam matutinam potabimus.* Hor. Od. 21. seq. *Vivaeque producent lucernae, dum rediens fugat astra Phoebus.* Propert. lib. 4. Eleg. 6. in fine.

Sic noctem patera, sic ducam carmine, donec
Injiciat radios in mea vina dies.

Erat etiam olim perpotandi certamen, propositumque victoribus bibionibus præmium, placenta, ut amplius exponam Epist. 19. ad hæc verba, *nocturno certare mero.* Quod autem nocturnæ coenæ utiliores sint corpori ob Lunæ sidus vim habens putrefaciendi, adeoque cibos concoquendi; crede si lubet, asserenti Athenæo lib. 7. cap. 1. Quin potius ausculta Casaubono eo loci, coctionem cum putrefactione confundi perperam, Athenæumque philologiæ quam philosophiæ sacris auspicatius initiatum, bene docteque redarguenti.

15. *Procul omnis esto clamor et ira.*) Ebrietatis incommoda et vitia Horatius arcet a suis epulis: quo forte etiam notat bonitatem et lenitatem vini sui, cujus cyathos queat Moecenas centum bibere, citra notam; ut nec ad vociferandum nec ad rixandum impellatur. Vide lib. 1. Od. 27.

17. *Mitte civiles super urbe curas.*) His verbis patet urbis præfecturam tunc gessisse Moecenatem: qui si *privatus* mox appellabitur, ne accipe aliter quam par est, et illic explicabo.

18. *Occidit Daci Cotisonis agmen, etc.*) O Moe-

Medus infestus sibi luctuosis
    Dissidet armis:
Servit Hispanae vetus hostis orae
Cantaber, sera domitus catena:
Jam Scythae laxo meditantur arcu
    Cedere campis.
Negligens, ne quà populus laboret,
Parce privatus nimium cavere, et
Dona praesentis rape laetus horae, ac
    Linque severa.

INTERPRETATIO.

Medus sibimet adversarius bello fatali distrahitur. Cantaber Hispaniae fines incolens, antiquus noster inimicus, subactus est, quamvis tarda profligatus victoria. Modò Scythae arcu remisso incipiunt agris discedere. Tu quasi *privatus omitte curare et plusculum consulere ne quid det imenti capiat populus: atque temporis praesentis usura fruere, genio indulgens, et molesta abjice.*

ANNOTATIONES.

cenas, omitte paululum curàs et sollicitudines, quibus civitati provides sedulus: en hostes Populi Romani jam domiti sunt: nec ab ullo quidquam metuendum. *Cotison* Dacorum rex ab Augusto victus. L. Flor. lib. 4. cap. 12. *Daci montibus inhaerent. Cotisonis regis imperio, quoties concretus gelu Danubius junxerat ripas, decurrere solebant et vicina populari. Visum est Augusto gentem aditu difficillimam submovere. Misso igitur Lentulo, ultra, ulteriorem repulit ripam; citra, praesidia constituit. Sic tunc Dacia non victa, sed summota atque dilata est.* Illud vero postea factum est. Sueton. cap. 21. Octav. *Coercuit et Dacorum incursiones, tribus eorum ducibus cum magna copia caesis, etc.* cap. 63. *M. Antonius scribit, primum cum Antonio filio suo despondisse Juliam; dein Cotisoni Getarum regi: quo tempore sibi quoque invicem filiam regis in matrimonium petiisse.* De *Dacis* jam lib. 2. Od. 20. *Hos* porro eosdem esse ac Getas, certum est. Plin. lib. 4. cap. 12. *Getae, Daci Romanis.* Xiphilin. in Domitiano ita scribit: *Per id tempus bellum fuit Populo Romano cum Dacis .... Porro eam gentem Dacos appello. Nam ita seipsi nominant, eodemque nomine a Romanis appellantur: etsi non ignoro eos a quibusdam Graecis Getas esse dictos. Quod an recte factum sit, nescio: illud quidem scio Getas trans Haemum apud Danubium incolere.*

19. *Medus infestus sibi, etc.*) Medi seu Parthi bellis civilibus occupati sunt. Vide Strabonem lib. 10. et quæ antea nec semel de iis annotavi, lib. 1. Od. 26. v. 5. et alibi.

21. *Servit Hispanae; etc.*) Cantabri ab Agrippa, serò licèt, fracti et subacti sunt. Vide lib. 2. Od. 6. Sueton. Octav. cap. 20. Augustus *externa bella duo omnino per se gessit: Dalmaticum adolescens adhuc: et Antonio devicto, Cantabricum,* et c. 21. *domuit autem partim ductu, partim auspiciis suis Cantabriam, etc.*

23. *Jam Scythae laxo, etc.*) Scythæ armis depositis cedunt. Vide lib. 2. Od. 9. in fine, ibique annot. Sueton. Octav. c. 21 *Ea virtutis moderationisque fama, Indos ac Scythas auditu modo cognitos pellexit ad amicitiam suum Populique Romani ultro per legatos petendam.*

25. *Negligens ne quà populus, etc.*) Dum mei sacrificii particeps sacras mecum epulas carpes, ita lætitiæ vaca ut si privatus esses. Ergo paululùm abjice omnem curam urbis, et sollicitudines de Republica.

26. *Privatus.*) Quidam explicant, inter privatos parietes, genio indulge. Alii interpretantur absolute: quandoquidem non geris magistratum: volunt nimirùm urbis præfecturam esse officium duntaxat, nec inter magistratus censeri: Ex Suet. Octav. cap. 37. *Quo plures ad ministrandae Reipublicae partem caperent, nova officia excogitavit: curam operum publicorum .... praefecturam urbis, etc.* Quod minime placet. Sic igitur intelligo: tu *linque severa* tantisper; id est, serias et graves occupationes intermitte: *praesentis horae dona*, seu, gaudia rape, cape, animo planè tranquillo, teque *privatum* hoc nocturno saltem convivio finge et cogita.

ODE IX.

DIALOGUS HORATII ET LYDIÆ.

HORAT. Donec gratus eram tibi,
Nec quisquam potior brachia candidae
Cervici juvenis dabat;
Persarum vigui rege beatior.

LYD. Donec non alia magis
Arsisti, neque erat Lydia post Chloen;
Multi Lydia nominis
Romana vigui clarior Ilia.

HORAT. Me nunc Cressa Chloe regit,
Dulces docta modos, et citharae sciens:
Pro qua non metuam mori,
Si parcent animae fata superstiti.

LYD. Me torret face mutua
Thurini Calais filius Ornithi:
Pro quo bis patiar mori,
Si parcent puero fata superstiti.

INTERPRETATIO.

HORAT. *Quandiu carus tibi extiti; neque alius praestantior adolescens brachia inferebat collo tuo candido, felicior ego vixi rege Persarum.*
LYD. *Quandiu non alteram plus dilexisti, nec Lydia posthabita est Chloe, Ego Lydia magnae famae illustrior florui quàm Ilia Romana.*
HORAT. *Mihi jam dominatur Chloe e Creta, perita suavium modulorum, ac pulsandæ lyrae, pro qua non verebor vitam profundere, si fata indulgeant animae residuae.*
LYD. *Me urit mutuo amore Calais filius Ornithi e Thurio, pro quo bis mortem oppetam ultro, si juveni vivo fata indulgeant.*

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 3. Lib. 1.

1. *Donec gratus, etc.*) Amoebæum carmen est, cujus hæc lex est, ut qui posterior dicit, priorem vincat, majus aliquid subjiciendo. Ode porro hæc tanti æstimatur a Scaligero, ut ejus describere sententiam non pigeat. Sic habet lib. 6. Poet. *Omnes Horatii Odae tantae sunt venustatis, ut et mihi et aliis prudentioribus omnem ademerit spem talium studiorum. Inter ceteras vero, duas animadverti, quibus ne ambrosiam quidem aut nectar dulciora putem. Altera est tertia quarti libri*: Quem tu Melpomene semel, etc. *Altera est nona tertii*, Donec gratus eram tibi, etc. *Quarum similes a me compositas malim, quam Pythionicarum multas Pindari, et Nemeonicarum: quarum similes malim composuisse, quam esse totius Tarraconensis rex.* Vide Virg. [illegible] 3. et 7. Hic zelotypiam uterque suam belle exprimit, restituendisque amoribus prioribus viam sternit.

2. *Nec quisquam potior, etc.*) Dum non amplexus tuos alteri concessisti, nec alium mihi prætulisti in amore.

4. *Persarum vigui rege beatior.*) Antiqui Persarum reges, Cyrus, Darius, ad summas opes elati proverbio locum dedere. Illorum quisque regem regum se jactabat. Quin et Persarum montes pro montibus aureis dicti. Plaut. Stich. Scen. 1.

Neque ille mereat Persarum sibi
Montes, qui esse perhibentur aurei.

5. *Non alia magis arsisti.*) Alii legunt, *aliam*. Æquè eleganter utrumque.

Formosum pastor Corydon ardebat Alexin.

6. *Neque erat Lydia post Chloen.*) Dum non amasti Chloen præ Lydia. De hac jam lib. 1. Od. 8. 13. 25.

8. *Romana vigui clarior Ilia.*) Ego me fortunatiorem existimabam, quam fuit unquam Ilia, seu Rhea, quæ Marte gravida Romulum Romanæ gentis auctorem protulit. De illa lib. 1. Od. 2.

9. *Me nunc Cressa Chloe regit.*) Nunc ego servio amoribus Chloes, quam præter formam commendat vocis et musicæ suavis modulatio. Quidam legunt, *Thressa* id est, Thrax, seu e Thracia: verùm lectioni nostræ favet quod Cretes musicæ valde studiosos refert Ælianus.

12. *Si parcent animae fata superstiti.*) Moriar ego libens ad redimendam Chloes vitam: ut illa superstes vivat, quæ est altera pars mei. De superstitione veterum pro alterius salute sese devoventium, alibi dixi.

13. *Me torret face mutua, etc.*) Mutuo me amore detinet Calais adolescens pulcherrimus. Alludi volunt aliqui ad nomen Callaidis lapilli, quem sapphiri æmulum dixit Plin. lib. 37, cap. 10.

14. *Thurini.*) Thuria, sive Thurium civitas erat in sinu Tarentino.

16. *Si parcent puero.*) Pro Calai bis ego mortem oppetere vellem.

HORAT. Quid si prisca redit Venus,
Diductosque jugo cogit aheneo?
Si flava excutitur Chloe,
Rejectaeque patet janua Lydiae?

LYD. Quanquam sidere pulchrior
Ille est; tu levior cortice, et improbo
Iracundior Adria;
Tecum vivere amem, tecum obeam libens.

INTERPRETATIO.

HORAT. *Quid si vetus amor reviviscat, et divulsos copulet aereo vinculo; si formosa Chloe rejicitur, et ostium meum aperitur pulsae Lydiae?*

LYD *Tametsi est ille astro splendidior, Tu vero es levior subere atque Adriatico mari procelloso ferocior, tecum vivere cupiam, tecum sponte moriar.*

ANNOTATIONES.

17. *Quid si prisca redit Venus?*) Quid faceres, o Lydia, si Horatii vetus in te amor denuò accendatur; nosque dissociatos reconciliet, arctiusque jungat quàm olim, imo constringat *jugo aheneo*, seu aere firmiori et nunquam dissolvendo? Vid.l.1.Od. 33.

22. *Levior cortice.*) Ode superiori, *corticem astrictum pice*, pro subere nempe ponitur cortex, teste Plinio, lib. 16. cap. 8. Proverbium est in inconstantes, *cortice levior*, suber enim naturali sua levitate super aquas fertur et natat.

23. *Iracundior.*) Hoc sibi vitium imputat Horatius non semel. Epist. lib. 1.

Irasci celerem, tamen ut placabilis essem.

Adria.) De eo lib. 1. Od. 33.

24. *Tecum vivere amem, etc.*) Ita facile reconcillantur discordiæ amantium. Et vere dixit Terentius Andr.

Amantium irae amoris redintegratio est.

Plaut. Amphitr. Act. 3.

Irae interveniunt; redeunt rursum in gratiam.
Verùm irae, si quae forte eveniunt hujusmodi
Inter eos, rursum si reventum in gratiam est,
Bis tanto amici sunt inter se quàm prius.

ODE X.

Lycen admonet ut paulùm mansuescat erga se.

EXTREMUM Tanaïm si biberes, Lyce,
Saevo nupta viro; me tamen asperas

INTERPRETATIO.

O *LYCE, si potares ultimum Tanaim, marito juncta barbaro, nihilominus*

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod supra Odè 6. Lib. 1.

1. *Extremum etc.*) Ejusmodi cantiones et querelas noctu canebant amantes ad fores meretricum, earumque mulierum quas deperibant, ut sic eas demererentur, etque ab iis tandem sua patientia victis admitterentur in domum antea sibi clausam. Vide quae annotavi l. 1. Od. 25. Plura vero dixi ad Pers. Sat. 5. v. 165. ubi sic habetur:

Limen ad obscoenum . . . dum Chrysidis udas
Ebrius ante fores extincta cum face canto.

Extremum Tanaïm si biberes.) Si nata in Scythia, in remotissimis illis et frigidissimis partibus, ubi scaturit Tanais: si barbara proiede; et *saevo* quoque *viro nupta* esses quem vereri deberes; te tamen oporteret moveri meis amoribus, cùm ante fores tuas excubantem cerneres in ista cœlis intemperie.

Tanaïm.) Fluvius iste notissimus, e Riphaeis montibus, vel e Caucaso monte fluere dictus, Asiam ab Europa dividit; bodie *Don* vocatur. Est maxime Septentrionalis, quique Nomades Tanaïm accolebant, erant agrestiores, ex Strabone lib. 11. De eo jam antea Od. 4. hujus libri, ubi *Scythicum amnem* appellat Horatius.

2. *Me tamen asperas, etc.*) Non tam dura esses ut me jacentem super limen januae tuae, frigidissima et molestissima tempestate, videres sine ullo humanitatis sensu. Ovid.

Frigidus inque uda saepe jacebis humo.

Porrectum ante fores objicere incolis
Plorares Aquilonibus.
Audis quo strepitu janua, quo nemus
Inter pulcra situm tecta remugiat
Ventis? Et positas ut glaciet nives
Puro numine Jupiter?
Ingratam Veneri pone superbiam
Ne currente retro funis eat rota.
Non te Penelopen difficilem procis

INTERPRETATIO.

fleres me ante januam tuam duram extensum exponere ventis Septentrionalibus illic habitantibus. Nonne *audis quo murmure* tuae *fores*, *quo nemus in aedibus magnificis consitum resonet ventis* perflantibus: *utque Jupiter puro numine constringat nives demissas? Abjice fastum Veneri odiosum, ne funiculus retrorsum abeat rota versata. Tyrrhenus pater haud te procreavit Penelopen aman-*

ANNOTATIONES.

3. *Objicere incolis plorares Aquilonibus.*) Doleres, ægre sineres me objici noctu ventis istis a Scythiæ regione flantibus, ac velut incolis. Ovid. Metam. 1.

Scythiam septemque triones
Horrifer invasit Boreas.

Plorares objicere.) Sic et locutus Plaut. Aulul. Scen. 7.

Aquam hercle plorat, cum lavat, profundere.

5. *Audis quo strepitu, etc.*) Quam vehementus sæviat ventus, judica e concussione tuæ januæ, et e murmure arborum viridarii tui graviter stridentium.

Nemus inter pulcra situm tecta.) In septis domorum nemora etiam habebant veteres; quorum struendorum rationem docet Vitruv. lib. 5. cap. 11. *Sint*, inquit, *inter duas porticus silvae, et in his perficiantur inter arbores deambulationes, etc.* Sueton. Octav. cap. 72. *praetoria sua quamvis modica non tam statuarum tabularumque pictarum ornatu, quam xystis et nemoribus excoluit, etc.* Tibull. lib. 3. Eleg. 3.

Et nemora in domibus sacros imitantia lucos.

Cic. ad Quinctum fratrem lib. 3. Ep. 1. *nunc domus suppeditat mihi hortorum amoenitatem.* Vide Senec. Epist. 122. Item supra lib. 2. Od. 3. et Epist. 10. lib. 1.

Nempe inter varias nutritur silva columnas.

7. *Et positas ut glaciet nives puro numine Jupiter.*) Æstimare potes etiam quantum frigus perpetiar, ex eo quod purum sit coelum, æther sudus ac serenus, quo nives gelu concrescunt et constringuntur; quia tunc facile diffunditur, quando scilicet in aëre nihil est quo reprimatur frigus: contra nebuloso æthere coercetur ne ad nos usque perveniat, ut docet Aristot. in Problem.

Positas.) E coelo delapsas, et humi jacentes.

Glaciet.) Per licentiam poeticam usurpatur hoc verbum active, quod tamen absolute poni solet, pro, *coalescit, concrescit.* Cic. 2. de Nat. Deor. n. 26. *tum aquae declarat effusio, quae neque conglaciaret frigoribus, neque nive pruinave concresceret, nisi eadem se admisto calore liquefacta et dilapsa diffunderet. Itaque et Aquilonibus reliquisque frigoribus adjectis durescit humor, etc.*

8. *Puro numine Jupiter.*) Bene sic legito: alii, *puro lumine*, vel *limine*; sed perperam. Jovem pro æthere non raro usurpari, notum: huic ergo respondet vox, *numine*. Puro lumine Sol quidem dicatur; at non Jupiter, præsertim concubia nocte; qua Lyces januam occentabat, de more, Poeta noster.

9. *Ingratam Veneri pone superbiam.*) Venus enim jocis, gratiis, amoribus stipata ubique memoratur: quibus adversatur omnino superbia. Lib. 1. Od. 2.

Erycina ridens,
Quam Jocus circum volat et Cupido.

10. *Ne currente retro funis eat rota.*) Ne offensa Venus iram in te suam stringat; tuque favore ejus destituta contemnaris, ut modo me contemnis. Time ergo sapientes fortunæ vices. Tibull. lib. 1. Eleg. 5.

Heu canimus frustra: nec verbis victa patescit
Janua: sed plena est percutienda manu.
At tu qui potior nunc es, mea fata caveto.
Versatur celeri fors levis orbe rotae.

Isto tamen loco metaphora videtur esse ducta non a rota fortunæ volubili et instabili; sed potius a rotis et trochleis, quibus circumvolutus funis ingentia sublevat et trahit pondera, si bene teneatur: at si dimissus fuerit, et rota et funis et pondus in partem contrariam feruntur, currunt, fugiunt, deturbantur. Sensus itaque Horatii erit: o Lyce, ne Veneris tu vincula nexusque sperne, quæ si dimiseris, cave ne res tuæ retro et pessum eant ac dissolvantur. Virg. Ecl. 8.

Veneris, dic, vincula necto.

11. *Non te Penelopen difficilem, etc.*) Non es ut Penelope, Spartana, nec educata instructaque duris moribus austeraque vivendi ratione; imo venustam, lepidam, tractabilem genuit te pater Italus, vel Hetruscus, ut placet quibusdam, nec absurde. Hetruscos ludorum ac voluptatum amatores nemo nescit: refert Coel. Rhodig. lib. 15. cap. 11. atque a Lydis traxisse originem suspicatur.

Tyrrhenus genuit parens.
O, quamvis neque te munera, nec preces,
Nec tinctus viola pallor amantium,
Nec vir Pieria pellice saucius
Curvat; supplicibus tuis
Parcas, nec rigida mollior esculo,
Nec Mauris animum mitior anguibus.
Non hoc semper erit liminis aut aquae
Coelestis patiens latus.

INTERPRETATIO.

tibus intractabilem. O, licèt te nec dona flectant, nec vota, nec violaceus pallor amoretabescentium, neque maritus tuus amore pellicis Pieriae vulneratus; indulge supplicantibus tibi, quae fuisti hactenus dura quercu non flexibilior, neque mansuetior serpentibus Mauritaniae. Latus istud haud semper erit tolerans liminis et pluviae.

ANNOTATIONES.

Penelopen difficilem procis.) Haec Ulyssis uxor viro suo fidem servans viginti annos absenti, procos bene multos acriter sollicitantes, patrem etiam novas nuptias suadentem, eluctata est. Homer. Odyss. 2. 6. 9.

12. *Tyrrhenus.*) Tyrreni Hetruriae populi. Tyrrhenia Straboni eadem regio cum Thuscia. Ovid. Metamorphos. 14.

Concurrit Latio Tyrrhenia tota.

Porro synecdochicos illi pro Italia universis vel Romanis accipi possunt.

14. *Tinctus viola pallor.*) Color vultus mel pallidus, instar violarum, quas etiam pallentes vocavit Virgil. Eclog. 2. Sunt enim aliae purpureae, aliae luteae, aliae albae; ex Plin. lib. 21. cap. 6. Quanquam duo tantum genera violarum agnoscit Nicander, pallidum et luteum: apud Athenaeum lib. 15. cap. 9. *pallor amantium.* Ovid.

Palleat omnis amans: color est hic aptus amanti.

Nimirum recurrente ad cor amoris centrum calore naturali, et quoniam intensior in amantibus est, spiritus vitales magis dissipante, in vultu pallor efficitur.

15. *Nec vir Pieria pellice saucius.*) Quanquam nec offensa viri tui pellicem Pieriam depereuntis injuria ad me admodum inclinaris. Hoc certe est irritamentum uxoris maximum, ut inducatur in alterius amorem. Ex Euripide, quamdam aliis minus gravate fert uxor: at si a marito fallatur, quicquid est in vita jucundi perdit, Ovid.

Sed neque fulvus aper media tam saevus in ira est.

. . . .

Nec lea, ...

Femina quàm socii deprensa pellice lecti

Ardet, etc.

Pieria.) Id nomen factum a solo natali, ad augendam invidiam, quasi diceret, peregrina, et ex ea Macedoniae regione: vel notat fidicinam, psaltriam, ob Pierium montem Musis sacrum: cujusmodi mulieres ut plurimum exercebant meretriciam artem.

16. *Supplicibus tuis parcas.*) Indulge aliquid supplicanti etiam apud te. Quis enim supplices unquam acerbe repulit, nisi qui humanitatem exuit? Ex sententia veterum, qui talem hominem velut execrabilem aversabantur: cum et natura supplicibus parcere doceat.

Esculo.) Arbor est glandifera, quam pro duritia ponit Horatius. De ea Plin. lib. 16. et nos jam lib. 1. Od. 22.

18. *Mauris.*) Mauritania Africae regio ab ortu in occasum extensa, ubi nunc Barbaria Occidentalis. Arenosa ista loca, aquarum et penuria Solis aestu arentia et fervida, omne genus serpentium alunt etiam saevissimorum.

19. *Non hoc semper erit liminis, etc.*) Amores meos tibi sponte oblatos ne modò sperne: nec enim ego semper ea robusta et ferventi aetate, qua tui gratia possim et velim pernoctare ante januam, et cubare super durum limen aedium tuarum. Epod. 11.

Ferebar incerto pede
Ad non amicos heu mihi postes, et heu
Limina dura, quibus
Lumbos et infregi latus.

Aquae coelestis patiens.) Imbres aliaque hyemalis tempestatis incommoda perpeti non semper libebit. Certe contra in Lycen jam vetulam acriter scripsit. Od. 13. lib. 4. Ovid.

Saepe feres imbrem coelesti nube solutum
Frigidus, inque uda saepe jacebis humo.

AD MERCURIUM,
ODE XI.

Ut sibi dictet cantus, quibus Lyde flectatur.

Mercuri (nam te docilis magistro
Movit Amphion lapides canendo)
Tuque testudo resonare septem
Callida nervis,
Nec loquax olim, neque grata, nunc et
Divitum mensis et amica templis,
Dic modos, Lyde quibus obstinatas
Applicet aures.
Quae, velut latis equa trima campis,
Ludit exultim, metuitque tangi,
Nuptiarum expers, et adhuc protervo
Cruda marito.
Tu potes tigres comitesque silvas
Ducere, et rivos celeres morari,

INTERPRETATIO.

O Mercuri, (siquidem te praeceptore Amphion saxa cantu movit) et tu lyra, chordis septenis resonare perita: neque canora pridem neque jucunda, jam verò familiaris tum opulentorum mensis tum fanis Deorum; numeros ede, quibus pervicaces auriculas admoveat Lyde: quae sicut equa trium annorum exultat et ludit per apertos agros; fugitque attrectari a nuptiis immunis, necdum petulanti viro idonea. Tu vales trahere tigres silvasque simul, et rapidos fluvios.

ANNOTATIONES.

1. *Mercuri.*) De eo multa lib. 1. Od. 10.

2. *Movit Amphion lapides canendo.*) Jovis ille ex Antiopa filius suavi lyræ sono dicitur movisse lapides, ut inter se compositis et superstructis, Thebarum muri civitasque ædificata fuerint. Vide Epist. ad Pisones, v. 394. Plutarch. de Musica. Propert. lib. 3. Eleg. 2.

Saxa Cithaeronis Thebas agitata per artem
Sponte sua in muri membra coisse ferunt.

3. *Testudo resonare septem callida nervis.*) E testudine lyra per Mercurium facta atque exornata, ut annotavi lib. 1. Ode 10. Tribus primo chordis, deinde quatuor, tum septem, postea novem instructa; demum etiam pluribus. Vide Macrob. lib. 1. Saturn. c. 19. Diodor. Sicul. lib. 1. Pindar. φορμιγγα επταγλωσσον, id est, επταφωνον vocat. Virgil. Eclog. 2.

Est mihi disparibus septem compacta cicutis
Fistula.

Et Æneid. 6. v. 646,

Obloquitur numeris septem discrimina vocum.

Porro septenas diapason species seu modos, quos nunc tonos appellant, debere intelligi locis istis perinde singulis, non abs re contendit Glareanus.

5. *Nec loquax olim, neque grata.*) Prius muta et sine ullo pretio, at postquam in lyram est concinnata, gratum edidit sonum, dulcesque modos ac numeros expressit: ut requisita et adhibita in divitum conviviis et Deorum sacris.

6. *Divitum mensis.*) Quòd vini vim fervidiorem elidere valeat Musica, haec ideo prisci adhibebant in suis conviviis, Testis Plutarch. lib. de Music.: et Homer. Odyss. ubi cithara convivii sodalis nuncupatur.

Et amica templis.) Vide Tit. Liv. lib. 9. c. 30. ubi de tibicinibus ad præcinendum in sacrificiis Deorum solemter revocatis, historiam narrat sat lepidam.

7. *Dic modos, Lyde quibus obstinatas applicet aures.*) Cantus dulcedine contumacem Lydes animum flecte, per aures delinitas ad cor penetra, demulce, viam sterne, sensimque meos amores insinua. Ex Plutarcho, Musica concinno suo temperamento corpora mentesque revocat et emollit. Ex lib. de Superstit. ait ex Platone, Musicam non deliciarum causa et pruritus aurium datam, sed ut animi periodos improbe lascivientes decenter sedicat.

9. *Quae velut latis equa trima campis ludit.*) Velut equa non domita juveniliter lascivit et ludit per campos discurrendo et salliendo: sic Lyde juveniles sectatur cum æqualibus ludos, a virili autem consortio hactenus abhorret.

Lib. 2. Od. 5.

Circa virentes est animus tuae
Campos juvencae, etc.

10. *Ludit exultim.*) Anacreon:

Πωλε Θρηκιην, τι δη με
Νηλεως φευγεις,
Νυν δε λειμωνας τε βοσκεαι
Κουφα τε σκιρτωσα παιζεις, etc.
Equulea Threicia quid me
Crudeliter fugis,
At nunc prata depasceris,
Et agiliter exiliens ludis.

13. *Tu potes tigres, etc.*) Nota est Orphei fabula feras et arbores trahentis ad lyræ dulces modos. Vide lib. 1. Od. 12. Et Epist. ad Pisones v. 393.

14. *Rivos celeres morari.*) Virgil. Eclog. 8.

Cessit immanis tibi blandienti
Janitor aulae
Cerberus; quamvis furiale centum
Muniant angues caput ejus, atque
Spiritus teter saniesque manet
Ore trilingui.
Quin et Ixion, Tityusque vultu
Risit invito: stetit urna paulùm
Sicca, dum grato Danai puellas
Carmine mulces.
Audiat Lyde scelus, atque notas
Virginum poenas, et inane lymphae
Dolium fundo pereuntis imo,
Seraque fata,
Quae manent culpas etiam sub Orco.
Impiae, (nam quid potuere majus?
Impiae sponsos potuere duro
Perdere ferro.
Una de multis, face nuptiali
Digna, perjurum fuit in parentem

INTERPRETATIO.

Tibi demulcenti morem gessit Cerberus crudelis aulae janitor, licet caput illius furiis aequale stipent serpentes multi, et ex ore tres linguas habente halitus pestilens et tabum fluat. Quinetiam Ixion et Tytius facie praetulit hilaritatem non sponte; stetit dolium tantisper aridum, dum suavi cantu Danai filias detineres. Discat Lyde crimen et supplicia famosa puellarum, et varuum aquâ vas evanescente ex imo fundo perennemque sortem delictis etiam apud Inferos reservatam. Sceleratae (quid enim pejus valuerint?) Sceleratae iuquam illae *saevo gladio perimere sponsos valuerunt.* At *e pluribus una taedis nuptialibus idonea*

ANNOTATIONES.

Quorum stupefactae carmine lynces,
Et mutata suos requierunt flumina cursus.

15. *Cessit immanis tibi blandienti, etc.*) Et hoc ad Orpheum pertinet, qui profectus ad Inferos ut seduceret inde dilectam Eurydicen, Cerberum demulsisse lyra fertur. De eo jam lib. 2. Od. 13. Et Virgil. Georgic. 4. v. 481.

Quin ipsae stupuere domus atque intima lethi
Tartara, caeruleosque implexae crinibus angues
Eumenides; tenuitque inhians tria Cerberus ora,
Atque Ixionei vento rota constitit orbis.

21. *Quin et Ixion Tityusque vultu risit.*) Pulsante cytharam Orpheo recreari visi sunt illi, suasque poenas oblivisci; ut vultu quaedam signa laetitiae dederint.

22. *Invito.*) Ob acerbitatem supplicii tristitiam exigentis. De Tityo Ode 4. hujus libri sub finem. Ixion Junoni stuprum inferre conatus ad Inferos pulsus est, et rotae inter serpentes alligatus assidue circumvolvitur.

Tibull. lib. 1. Eleg.

Illic Junonem tentare Ixionis ausi
Versantur celeri noxia membra rota.

Vide Pindar. Pyth. Od. 2. ubi refert, Ἰξίονα ἐν πτερόεντι τροχῷ παντᾷ κυλινδόμενον. *Ixionem in alta rota circumquaque versatum.*

22. *Stetit urna paulùm sicca, etc.*) Danai Argivorum regis filiae laboriosos cruciatus intermisere paulisper, dum caneret Orpheus. Vide l. 2. Od. 4.

Lucret. lib. 3. sub finem.

Hoc, ut opinor, id est aevo florente puellas
Quod memorant laticem pertusum congerere in vas,
Quod tamen expleri nulla ratione potestur.

Hinc proverb. apud Plaut. Pseud. *In pertusum ingerimus dicta dolium, operam ludimus.*

25. *Audiat Lyde scelus, etc.*) Discat Lyde quas poenas Dii attribuant mulieribus in suos amatores crudelibus: hincque desinat mihi dura esse.

26. *Virginum.*) Danaidum.

Inane lymphae dolium, etc.) Vide supra.

28. *Seraque fata.*) Vel longa et diuturna; vel tarde venientia, eoque graviora.

33. *Una de multis, etc.*) Hypermnestra Lynceo sponso pepercit, salvumque abire et fugere jussit, dum sorores jussu patris suos sponsos nefarie jugularent: at ipsa noluit exequi impie praescripta; unde et nomen sibi fecit immortale. Quidam scribunt duas fuisse quae sponsis vitam adimere non sustinuerint, Hypermnestram et Bebrycen. Eustath. in Dionys. Alexandr.

Face nuptiali digna.) Honore matrimonii digna. Quod noctu seu vesperi nupta deducebantur domum sponsi hinc fax praeferebatur. Festus: *In nuptiis*, inquit, *facem praeferebant in honorem Cereris, et aquâ spargebatur nova nupta, sive ut casta puraque ad virum perveniret, sive ut ignem et aquam cum viro communicaret.*

34. *Perjurum in parentem splendide mendax.*)

Splendidè mendax, et in omne virgo
Nobilis aevum:
Surge, quae dixit juveni marito,
Surge; ne longus tibi somnus, unde
Non times, detur; socerum et scelestas
Falle sorores;
Quae, velut nactae vitulos leaenae,
Singulos (eheu!) lacerant: ego illis
Mollior nec te feriam, nec intra
Claustra tenebo.
Me pater saevis onoret catenis,
Quod viro clemens misero peperci:
Me vel extremos Numidarum in agros
Classe releget.
I, pedes quò te rapiunt et aurae,
Dum favet nox et Venus: i secundo
Omine, et nostri memorem sepulcro
Sculpe querelam.

INTERPRETATIO.

egregiè fraudulenta erga patrem fallacem, et in cuncta saecula illustris virgo extitit. Quae ait adolescenti sponso: exurge, ne diuturnus tibi sopor unde non metuis comparetur: socerum et impias sorores effuge; quae tanquam leaenae vitulos adeptae totidem heu discerpunt. Ego illis clementior neque te percutiam, neque detinebo intra septa. Me parens duris vinculis obruat, quoniam sponsum infelicem benigna servavi; me navi amandet ad ultimos etiam Numidarum campos. Abi quo te ferent pedes et venti, dum nox et Venus obsecundant; abi faustis auspiciis, et ad tumulum inure querimoniam, quâ *nostri recordatio* permaneat.

ANNOTATIONES.

Recte fallens patrem Danaum, qui Ægyptum fratrem ejusque filios generos suos impia et cruenta fraude circumveniebat. Ægiptus quinquaginta filiis suis Danai fratris totidem filias in matrimonium poposcit. Hic recusavit, quòd ex oraculo accepisset a genero sibi mortem inferendam. At cum instaret ille, fraudulenter annuit, filias monens, ut ipsa nocte nuptiarum, sponsos vino luxuriaque sopitos cultro singulæ conficerent. Itaque patri contra fas morem gerentes, captatâ horâ viros enecarunt, excepta Hypermnestra, quæ Lynceum servavit. Hic verò postea Danao interemto Argivum regnum invasit, atque oraculi fidem implevit.

35. *In omne virgo nobilis aevum.*) Hypermnestram virginem mansisse, hocque pactam cum Lynceo sponso, nonnulli tradunt. Vide Pausan. in Corinthiacis. Pindar. Nem. Od. 10. etc.

38. *Ne longus tibi somnus, etc.*) Ne tibi mors afferatur a Danao patre sororibusque meis. Ægypti enim patris tui stirpem extinguere conjurarunt. Ovid.

Surge age, Belide, de tot modo fratribus unus,
Nox tibi, ni properes, una perennis erit.

Apud Hesiod. *somnus mortis frater*; apud Virgil. *Consanguineus lethi sopor*, dicitur. Catull.

Nox est perpetua una dormienda.

39. *Scelestas falle sorores,*) Celeriter fugiendo prava sororum mearum consilia elude.

45. *Me pater saevis oneret catenis, etc.*) Observa quam artificiose Poeta amplificet ac laudet fidem et lenitatem Hypermnestræ, ut ejus exemplo Lyden impellat ad sibi amanti favendum. Vide Ovid. Ep. Heroid. ubi Hypermnestra Lynceo ita scribit:

Clausa domo teneor, gravibusque coercita vinclis.
Est mihi supplicii causa, fuisse piam.
Me pater igne licet, quem non violavimus, urat:
. . . .
Aut illo juguler quem non bene tradidit ense;
Ut qua non cecidit vir nece, nupta cadat.

47. *Extremos Numidarum in agros.*) Me in barbaras nationes exulem mittat, etiam trans mare. Numidia proprie litoralis Africæ pars erat ubi nunc regnum Algerii. Hic vero non ita stricte sumitur. Ex Plin. lib. 5. cap. 3. Numidia præter marmor et feras nihil habet insigne; Masinissæ nomine tantùm clara. Hodie *Biledulgerid* quibusdam vocatur.

49. *I, pedes quò te rapiunt et aurae.*) Seu terra, seu mari, fuge quamprimum *dum favet nox et Venus*, amor in te meus.

51. *Nostri memorem sepulcro sculpe querelam.*) Cum me a patre morti addictam acceperis, Epitaphium scribe, quo discat posteritas meam in te pietatem Danai crudelitate male pensatam. Pausan. in Corinth. refert Hypermnestram in judicium vocatam a patre, quod Lynceo salutem dederit sibi perniciosam, etc.

Ovid. mox cit.

Et sepeli lacrimis perfusa fidelibus ossa:
Scriptaque sit titulo nostra sepulcra brevi.
Exul Hypermnestra pretium pietatis iniquum,
Quam mortem fratri depulit, ipsa tulit.

ODE XII.

AD NEOBULEN,

Hebri amore contabescentem.

Miserarum est, neque amori dare ludum,
Neque dulci mala vino lavere, aut ex-
Animari metuentes patruae verbera linguae.
Tibi qualum Cythereae puer ales,

INTERPRETATIO.

Ærumnosarum est, nec amori indulgere, nec moerores diluere vino suavi, vel discruciari timentes ictus linguae patrui. At tibi calathum, o Neobule, filius pennatus Veneris,

ANNOTATIONES.

Hæc Ode dicolos tristrophos. Metrum singulare, Sotadicum vocant aliqui, quod sæpe a Sotade usurpatum. Alii Rythmicum, quod fere nullus pedum numerus insit.

Primi quinque duo versus tribus constant Ionicis a minore, tertius vero quatuor: hoc modo:

Mĭsĕrārum ĕst | nĕque ămōrĭ | dārĕ lūdŭm |

Alii longe aliter, volunt carmen esse tricolon tetrastrophon, ut duo priores versus sint Sapphici trimetri acatalecti, tertius Anacreonticus dimeter catalecticus, quartus Adonicus: sicque scribunt:

Miserarum est neque amori dare ludum,
Neque dulci mala vino lavere, aut ex.
Animari metuentes patruae
Verbera linguæ: etc.

1. *Miserarum est, etc.*) Magna dissensio de metro, de ordine versuum, deque fine et scopo hujus Odes. De carmine diximus: de versuum serie, vide annot. ad v. 9. denique quid velit Poeta, et qua mente scribat, haud liquet. Quidam putant hortatoriam esse Oden, qua Neobulen in Hebri amore confirmet adversus patrui seu cujuslibet censoris reprehensiones. Alii ironicam arbitrantur; nec absurde; ut Horatius irrideat mulierculam adolescentis amore perculsam, opus diurnum deserentem, ac præ animi impotentia desidem.

Miserarum est neque amori dare ludum etc.) Sane puella et mulier omnis misera est, quæ nullam carpit hilaritatem et gaudium, vel ex amore, vel e vino, quaeque ita metuit reprehensiones et castigationes hominum, ut nihil genio quidquam indulgere ausit. Pessimi profecto exempli monitum, nisi sarcasmi sale condiatur et corrigatur, ut ante dixi.

Amori dare ludum.) Ita Plaut. Bacchid.

Ego dare me ludum meo nato institui, ut animo obsequium
Sumere possit. Æquum esse puto: sed nimis nolo desidiae
Ei dare ludum.

Theophrast. apud Athen. lib. 13. *Quis negabit eos solos vivere qui amant? etc.* Theophil. ibid. *Qui amantes amentes esse putat, ipse desipit, etc.*

2. *Neque dulci mala vino lavere.*) Vino pelli curas, jam dictum alibi saepius, eoque exhilarari animum, testis etiam Sacer textus.

Lavere.) Ita veteres; *lavo, lavis:* et *sonere* pro *sonare, etc.*

3. *Exanimari metuentes.*) Metu reprehensionis prope mori.

Metuentes patruae verbera linguae.) Pater filio semper indulgens, at patruus severior: et hinc proverbio locus: *patrua lingua, sapere patruum,* Pers. Sat. 1. v. 11. *cum sapimus patruos.* Noster postea lib. 3. Sat. 3. *ne sis patruus mihi.* Cic. pro Coelio: *qui in reliqua vita mitis esset, ... fuit in hac causa pertristis quidam patruus, censor, magister: objurgavit M. Coelium, sicut neminem unquam parens.* Et de Quincto fratris filio, Cicero patruus ad Atticum ejus avunculum, lib. 10. Epist. 6. *vellem suscepisses juvenem regendum; pater enim nimis indulgens: quicquid ego astrinxi relaxat. Si sine illo possem, regerem, quod tu potes.*

4. *Tibi qualum Cythereae, etc.*) At tu, Neobule, quid valeat amor, experiris: ipsius imperio domita sponte obtemperas: ipsi tota vacas, lanificio et quotidiano opere prorsus abjecto.

Qualum.) Quasillum, calathum, in quo reponunt mulieres pensum, filum, stramen, fusus, forficulas.

Cythereae.) Ita dicta Venus, vel a Cythera Cypri insulæ oppido; vel potius a Cytheris insula, hodie *Cerigo*, contra Cretem, in mari Ægeo, ipsius numini sacra; in quam et dicitur primum advecta marina concha. Ovid. Fast. 4.

Veneri sacra Cythera petit.

Puer ales.) Cupido Veneris filius, cui alas affingunt et appingunt. Vide apud Athen. lib. 13. cap. 2. de alato Cupidine versus plane lepidos. Eubulus quidem hoc fere sensu ibi scribit: *quisquis mortalium primus alatum amorem pinxit aut cera finxit, is hujus Dei ingenium ignorabat: levis enim minime est, aut facilis; imo gravis supra modum. Quorsum ergo illi pennae? etc.* Alexis ibid. *Ajunt vulgo, non volare Deum amorem, sed illos qui amant; alia vero de causa alas affingi.* Aristophon. ibid. *Amor apud Superos perturbans omnia, e Deorum est ejectus concilio, et huc ad nos exilio depulsus. Audaci autem et petulanti praecisae alae, ne revolare in coelum posset: ablatas vero pennas dederunt Victoriae gestandas, praeclara hostis spolia, etc.*

Tibi telas operosaeque Minervae
Studium aufert, Neobule, Liparaei nitor Hebri:
Eques ipso melior Bellerophonte,
Neque pugno neque segni pede victus.
Simul unctos Tiberinis humeros lavit in undis:
Catus idem per apertum fugientes
Agitato grege cervos jaculari, et
Celer alto latitantem fruticeto excipere aprum.

INTERPRETATIO.

tibi telas et laboriosae Minervae opus excutit pulchritudo Hebri Liparensi, qui est eques solertior ipso Bellerophonte, nec pugilatu, nec tardo cursu superatus, statim humeros oleo perfusos abluit in flumine Tiberi; peritus etiam configere cervos exagitato agmine fugientes patenti campo, *atque velox opprimere aprum denso virgulto abditum.*

ANNOTATIONES.

5. *Operasae Minervae studium.*) Lanificio textrinisque artibus praeest Minerva. Hesiod. oper. dier.

Αθηνην
Εργα διδασκησαι, πολυδαιδαλον ιστον υφαινειν.
Minervam opera docere, ingeniosam telam texere.

Virg. Æneid. 5.

Operum haud ignara Minervae.

Æneid. 7.

Bellatrix, non illa colo calathisve Minervae
Femineas assueta manus.

Studium aufert, etc.). Sic amor die nocteque rem amatam animo duntaxat objicis, aliarum omnium rerum cogitationem et curam aufert. Sappho.

Γλυκεια ματερ ουτοι
Δυναμαι κρεκην τον ιστον,
Ποθῳ δαμεισα παιδος,
Βραδιναν δι Αφροδιταν.
Dulcis mater haud possum ordiri telam
Correptu amore pueri per lentam Venerem.

Apud Virgil. Dido amore capta Æneæ, cetera negligit omnia. Æneid. 4. v. 86. Vide lib. 1. Od. 8. ibique annot.

6. *Neobule.*) *νεας βυλη juvenile consilium:* vel *νεας βωλος nova gleba.*

Liparaei nitor Hebri.) Species et decor adolescentis Hebri e Lipara oriundi: quæ præcipua est inter Æolias insulas, in mari Tyrrheno; v. Lipari; pendet e Sicilia; modò bene culta, et arco munita est.

Nitor Hebri; eques, etc.) Dictio plane insolens, carens exemplo, et quæ bilem movit etiam admiratoribus Horatii, ejus isto loco cacozeliam notantibus.

7. *Eques ipso melior Bellerophonti, etc.*) In Campo Martio passim victor.

Bellerophonte.) Hujus inventum esse, equo vehi, affirmat Plin. lib. 7. cap. 56. Vide lib. 1. Od. 27. in fine, ibique annot.

8. *Neque pugno neque segni pede victus, etc.*) Exercebat se Romana juventus pugilatu, cursu pedestri, equitando, natando, etc. lib. 1. Od. 8.

9. *Simul unctos Tiberinis humeros etc.*) Hunc versum interserunt aliqui septimo loco, planiori quidem sensu: verùm præterquam quod repugnat carminis lex, et instituta versuum series: siquidem hoc pacto duo tetrametri continui ponerentur; id insuper rectum perturbaret ordinem exercitationum Romanis ositatarum. Nam post decursionem in Campo Martio duplicem, equo nempe et pedibus, postque luctam, seu pugilatum, sequebatur natatio in Tiberi ad detergendum sudorem ac pulverem; Quòd Horatius belle hîc expressit. Vide Veget. de re milit. lib. 1. cap. 10.

10. *Catus idem etc.*) Hebrus non tantum campestri victoria insignis, sed et venandi solertia.

11. *Agitato grege cervos.*) Turmatim cervi per silvas et campos vagari solent. Virg. Georg. 3.

Confertoque agmine cervi.

12. *Alto latitantem fruticeto.*) Quidam legunt *arto* sive *arcto*, id est, denso. Videtur tamen Horatius Homerum secutus, Iliad. λ. circa medium, *de apro.*

ὁ τε τ' εισι βαθειης εκ ξυλοχοιο,
Ille vero prodit e profundo frutceto, seu loco arboribus condenso.

Excipere.) Incautum et ex insidiis capere.

ODE XIII.

AD FONTEM BLANDUSIÆ.

O Fons Blandusiae splendidior vitro,
Dulci digne mero, non sine floribus
Cras donaberis hoedo,
Cui frons turgida cornibus
Primis et Venerem et proelia destinat
Frustra: nam gelidos inficiet tibi
Rubro sanguine rivos,
Lascivi soboles gregis.
Te flagrantis atrox hora Caniculae
Nescit tangere: tu frigus amabile
Fessis vomere tauris
Praebes, et pecori vago.
Fies nobilium tu quoque fontium

INTERPRETATIO.

O Fons Blandusiae, vitro lucidior, digne vino suavi, cum floribus; cras tibi mactabo capreolum, cui frons tumet cornibus novis; quique lasciviam et certamina incassum praeparat; nam proles gregis luxuriosi tinget tibi frigidas aquas rubeo cruore. Te minime attingit asperum tempus ardentis Caniculae. Tu amoenum frigus suppeditas tauris aratro fatigatis atque erranti gregi. Tu censeberis etiam inter illustres fontes, cum prae-

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod supra Ode 5. Lib. 1.

1. *O fons, etc.*) Hic fontis Blandusiæ apotheosim quondam agnoscunt nonnulli. At saltem notare licet, ex mente veterum fontes sacros fuisse, et aliquid numinis habuisse: quare illis sacrificabant, ut et Horatius praestat istic. Lib. 1. Od. 1. *aquae caput sacrae.* Vide ibi annot.

Fons Blandusiae.) Is apud Sabinorum fines, ad Mandelam pagum, situs erat in prædio nostri Poetæ, de quo lib. 2. Od. 18. v. 14. et Epist. 16. init. ubi:

Fons etiam rivo dare nomen idoneus.

2. *Dulci digne mero.*) Digne sacrificiis, in quibus adhibetur vinum ac libatur.

Non sine floribus.) Libantes vina coronabant. Virg. Georgic. 2. v. 528.

socii cratera coronant:
Te libans Lenaee vocat.

Et Æneid. 1. v. 728.

Crateras magnos statuunt et vina coronant.

Tibull. lib. 2. Eleg. 5.

Coronatus stabit et ipse calix

Ex Homer. Iliad. 9.

Κρητῆρας ἐπεστέψαντο ποτοῖο.

Quidam flores istos referunt ad hoedum mactandum. Nam mos erat coronari victimas. Alii, quod floribus spargebantur fontes.

3. *Cras donaberis hoedo.*) Immolabitur tibi hoedulus tener, cui erumpere cornua incipiunt. Is ergo frustra meditatur proelia in alios hoedos. Ovid. Fastorum lib. 3.

Fonti rex Numa mactat ovem;
Plenaque odorati disponit pocula Bacchi.

5. *Venerem et proelia destinat.*) Lascivum et petulans animal hoedus. Sic et Od. 22. seq.

Verris obliquum meditantis ictum
Sanguine donem.

9. *Te flagrantis atrox, etc.*) Diebus etiam Canicularibus æstum nequaquam sentis: tuque vel tum umbram et frigus præbes, cum Sol primam partem Leonis aggreditur, mense Julio; quando per dies multos sævit *insana Canicula et siccas messes coquit*, ut ait Pers. Satyr. 3. v. 5. Vide lib. 1. Od. 17. vers. 17. annot. Plin. lib. 2. c. 40. *Caniculae exortu accendi Solis vapores quis ignorat? Cujus sideris effectus amplissimi in terra sentiuntur. Fervent eo exoriente maria: fluctuant in cellis vina; moventur stagna...* Eodem lib. c. 47. *ardentissimo aestatis tempore exoritur Caniculae sidus, Sole primam partem Leonis ingrediente, qui dies 15. ante Augustas Kal. est ... Solis vapor geminatus ardore sideris.* Idem lib. 9. cap. 16. *totum mare sentit exortum hujus sideris.* Id. lib. 18. cap. 28. *Canis ortum vocamus, Sole primam partem Leonis ingresso. Hoc fit post Solstitium 23. die. Sentiunt id maria et terrae....accenditque Solem: et magnam aestus obtinet causam.*

13. *Fies nobilium tu quoque fontium.*) Tu eris

Me dicente cavis impositam ilicem
Saxis; unde loquaces
Lymphae desiliunt tuae.

INTERPRETATIO

dicavero ilicem superextensam rupibus excavatis, e quibus defluunt aquae tuae leniter strepentes.

ANNOTATIONES.

unus e fontibus nominatissimis, me celebrante amoenitatem tuam, aquarum perspicuitatem ac suave murmur, opacitatem umbræ tuae, aliaque quae hinc enascuntur commoda: *cavis impositam ilicem saxis*, innatam quercum; et ex iis desilientes cum jucundo strepitu aquas: unde

quercus et ilex
Multa fruge pecus, multa dominum juvet umbra.

. . . .
Fons etiam rivo dare nomen idoneus, ut nec
Frigidior Thracem, nec purior ambiat Hebrus:
Infirmo capiti fluit utilis, utilis alvo.
Hae latebrae dulces, etiam (si credis) amoenae,
Incolumem tibi me praestant Septembribus horis.
Epist. 16. jam ante cit.

AD POPULUM ROMANUM,
ODE XIV.
De Augusti reditu ex Hispania, Cantabris devictis.

Herculis ritu modò dictus, o plebs,
Morte venalem petiisse laurum
Caesar, Hispana repetit Penates
Victor ab ora.
Unico gaudens mulier marito
Prodeat, justis operata Divis;
Et soror clari ducis; et decorae
Supplice vitta
Virginum matres, juvenumque nuper

INTERPRETATIO.

O *populE* Romane, *Augustus, quem paulo ante dicebamus quaesivisse lauream morte emendam, instar Herculis*, jam *ex Hispanica regione domum redit triumphans.* Ergo *femina uno laeta viro procedat, sacro facto aequis numinibus: nobilis etiam Imperatoris soror; atque matres puellarum et adolcentium haud ita pridem salvorum, ornatae taenia supplicanti,*

ANNOTATIONES.

Metrum est idem quod supra Ode 2. Lib. 1.

1. *Herculis ritu etc.*) Horatius hac Ode Augustum gratulatur incolumen tum e morbo sat diuturno, tum e periculis belli difficillimi. Nimirum ex Sueton. c. 20. *Externa duo bella per se gessit: Dalmaticum adolescens adhuc, et Antonio devicto Cantabricum.* Et cap. 21. *Domuit autem partim ductu, partim auspiciis suis Cantabriam, etc.* Porro ad expeditionem Cantabricam profectus Caesar Tarracone detentus est morbo pertinaci, e quo tamen convaluit, rebusque per legatos feliciter confectis Romam rediit Cantabrorum victor: quamquam illi subinde rebellarunt. Vide lib. 2. Od. 6. init. ibique annot.

Dictus morte venalem petiisse laurum, etc.) De Augusto ægrotante dicebamus nuper, illum periculo vitæ comparandam sibi quæsivise laurum et gloriam, nobis vero pacem: sicut Hercules orbem suscepis monstris liberandum, non sine gravi discrimine. At ecce victor et salvus rediit ad nos ex Hispania, ut Hercules olim profligato Geryone.

3. *Unico gaudens mulier marito prodeat, etc.*) Ergo singuli gratias Diis agant pro salute Imperatoris optimi, præ ceteris autem Livia Drusilla Augusti conjux amantissima, eique pariter dilectissima, forma et pudicitia perinde insignis. De ea quædam satis singularia narrat Dio lib. 68. ut quòd obvios forte nudos habuerit, quos majestatis reos agi intelligens periculo exemerit, dicendo: apud castas illos nihil a statuis differre, etc. Vix ad rem est quod aliqui hic observant monogamiam pudicitiæ esse notam; atque eas corona solitas honorari castimoniæ, quæ uno contentæ matrimonio fuerant, ex Valer. Maxim. lib. 2.

6. *Prodeat.*) Supplicet ad Deorum pulvinaria, aras, templa.

Operata Divis.) Facto prius ex more domi sacrificio, placatisque Diis domesticis. *Justis*, qui Imperatoris virtuti ac merito debitam felicitatem et incolumitatem praestitere. Quidam pro *Divis*, legunt *sacris*.

Et soror clari ducis.) Pariter etiam Octavia Augusti soror, Antonio nupta: procedant et matronæ Romanæ, *matres juvenum*, qui ex eo bello salvi redierunt. *Decorae supplice vitta*, qui vestitus et ornatus matronarum erat proprius; in primis autem supplicantium et sacrificantium. Vid. Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 27.

Sospitum. Vos o pueri, & puellae
Jam virum expertae, malè nominatis
Parcite verbis.
Hic dies vere mihi festus atras
Eximet curas: ego nec tumultum,
Nec mori per vim metuam, tenente
Caesare terras.
I, pete unguentum, puer, & coronas,
Et cadum Marsi memorem duelli;
Spartacum si qua potuit vagantem
Fallere testa.

INTERPRETATIO.

Vos o juvenes, & *adolescentulae maritojunctae, abstinete vocibus inauspicatis. Ista lux mihi sane festiva depellet molestas sollicitudines. Ego neque bellum civile formidabo, neque interire per vim* hostilem, *Augusto orbis domino. Perge, famule, affer unguentum et coronas, atque amphoram testem belli Marsorum, si* forte *aliquod fictile dolium potuit latere Spartaco grassanti.*

ANNOTATIONES.

10. *Vos o pueri et puellae.*) Hos in sacris adhiberi patet ex Ode prima hujus libri.

11. *Male nominatis parcite verbis.*) Et hæc intelligunter facile ex dictis in Ode mox cit. *male nominatis*, quæ nefas est nominari, quæque malum omen afferrent. Non absurde legunt aliqui; *male ominatis.*

12. *Parcite verbis.*) Favete linguis, ne sacra violate; silentio potius et mente attenta juvate.

14. *Ego nec tumultum, etc.*) Dum rerum potietur Augustus, nec ullas civiles turbas metuo, nec hostiles impetus et incursiones.

Tumultum.) Cic. Philip. 8. n. 3. *potest esse bellum sine tumultu. tumultus esse sine bello non potest. Quid enim est aliud tumultus, nisi perturbatio tanta, ut major timor oriatur? Unde etiam nomen ductum est tumultus.*

15. *Nec mori per vim metuam tenente Caesare terras.*) Sueton. Octav. cap. 22. *Janum Quirinum semel atque iterum a condita Urbe memoriam ante suam clausum in multo breviore temporis spatio, terra marique pace parta, ter clausit.*

Lib. 4. Od. 5.

Quis Parthum paveat? Quis gelidum Scythen
Quis Germania quos horrida parturit
Foetus, incolumi Caesare? Quis ferae
Bellum curet Iberiae?

Et Od. 15.

Custode rerum Caesare non furor
Civilis, aut vis eximet otium, etc.

17. *I, pete ungentum puer, etc.*) Lætitiæ signa plurima; epulæ, et in his vinum vetustate exquisitum, unguenta, flores, coronæ, musica. Vid. l. 1. Od. 9. 38. etc.

18. *Cadum Marsi memorem duelli.*) Vinum diffusum et in cellam conditum tempore belli, quod Marsicum, Italicum, Sociale, nuncupatum est; nimirum ante annos plus sexaginta. Tum ob *omni parte Italiae, duce et auctore belli discursante Popedio*, qui Marsos sub signis habebat, *diversa per populos, et urbes signa cecinere.* Tandem *Marsos Gabinius discussit.* Vid. L. Flor. lib. 3. cap. 18.

19. *Spartacum si qua potuit vagantem fallere testa.*) O puer quære nobis vinum Marsici belli notam habens; si quidem ex eo superfuit, et effugit Spartaci vastationem et depopulationes, quæ annis circiter sexdecim grassatæ sunt post bellum Marsicum. Luc. Flor. lib. 3. c. 20. *Bellum Spartaco duce concitatum quo nomine appellem nescio*, inquit, *quippe cum servi militaverint, gladiatores imperaverint, etc. . . . . Spartacus, Crixus, Ænomaus effracto Lentuli ludo cum triginta aut amplius ejusdem fortunae viris eruperunt Capua: servisque ad vexillum et ad auxilium vocatis, cum statim decem amplius millia coissent hominum, non modo effugisse contenti, jam vindicare volebant. . . . . totum pervagantur Campaniam . . . . terribili strage populantur. Affluentibus in diem copiis, cum jam esset justus exercitus, é viminibus pecudumque tegumentis inconditos sibi clypeos, e ferro ergastulorum recocto gladios ac tela fecerunt, etc. . . . . Ille* Spartacus *de stipendiario Thrace miles, de milite desertor, inde latro, deinde in honore virium gladiator . . . . Consulares quoque aggressus in Apennino Lentuli exercitum percecidit: apud Mutinam C. Cassii castra delevit. Quibus elatus victoriis de invadenda urbe Roma deliberavit. Tandem totis Imperii viribus contra Mirmillonem consurgitur: pudoremque* Rom. *Licinius Crassus asseruit . . . . Spartacus in primo agmine fortissime dimicans, quasi Imperator occisus est.* Vid. Plutarc. in vita Crassi. Appian lib. 1. bell. civil. Orosius lib. 5. cap. 26. etc.

Dic et argutae properet Neaerae
Myrrheum nodo cohibere crinem:
Si per invisum mora janitorem
Fiet, abito.
Lenit albescens animos capillus,
Litium et rixae cupidos protervae.
Non ego hoc ferrem calidus juventa,
Consule Planco.

INTERPRETATIO.

Jube quoque Neaerae canorae ut festinet in nodum colligere capillos myrrheos. Quòd si *impediaris ab importuno januae custode, abscedito. Canescentes crines mitigant animum appetentem jurgiorum ac petulcae contentionis. Id vero minime tolerassem juventute fervidus, sub Munatii consulatu.*

ANNOTATIONES.

21. *Dic et argutae properet Neaerae, etc.*) Adduc, o puer, et Neaeram voce ac fidibus canoram, ad plenam hilaritatem convivii nostri. Veniat autem protinus vel incomta, et collectis tantum in nodum capillis. Nam *dum comuntur annus est*; repentinum vero gaudium nostrum haud fert moram. Vide lib. 2. Od. 11. in fine.

22. *Myrrheum crinem.*) Vel, myrrhino unguento delibutum; vel, subflavum et myrrhei coloris. Quibusdam placet legere *myrtheum*, id est, medium inter flavum et nigrum.

23. *Si per invisum mora janitorem fiet, abito.*) Redi vero quamprimum, si non statim admittaris, sique moram faciat custos januae ædium Neæræ, Ovid. Amor. lib. 1. Eleg. 6.

Janitor indigne dura religate catena,
Difficilem moto cardine pande forem.
. . . .
Aspice ut videas; inimicaque claustra relaxa.
. . . .
Non te formosae decuit servare puellae
Limina sollicito carcere dignus eras.

Et lib. 2. Eleg. 2.

Quem penes est dominam servandi cura, Bagoe,
. . . .
Si sapis, e custes, odium (mihi crede) mereri
Desine, etc.

25. *Lenit albescens animos capillus.*) Jam nempe deferbuit prima ætas et ardor juvenilis, injuriæ ec sepulsæ impatiens. At si olim simile quid contigisset, continuo exarsissem ira, et mox vecte, armis, vi effractum fores properassem: quando Munatius Plancus consulatum gerebat ann. U. C. 711. ego vero Horatius annum ætatis agebam vigesimum quartum. Vide postea Od. 26. v. 7. annotat.

ODE XV.

IN CHLORIM JAM VETULAM,

Uxor pauperis Ibyci,
Tandem nequitiae fige modum tuae;
Famosisque laboribus.
Maturo propior desine funeri

INTERPRETATIO.

Tu conjux Ibyci egeni impone finem aliquando tuae libidini et infami operae. Jam propinqua morti tempestivae

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 3. Lib. 1.

3. *Uxor.*) Cum meretricem appellet, abutitur hoc nomine, siquidem dignitatis est, non autem voluptatis, ut ajebat Commodus Imperator. Porro solebant exoletæ meretrices pauperibus nubere: ita Chloris vetula Ibyco.

2. *Nequitiae.*) Luxuriæ et lasciviæ. Vide annot. supra Od. 4. in fine.

3. *Famosisque laboribus.*) Quaestui meretricio: nec plura comminisci decet nos cum nonnullis, gravi quidem pudoris injuria. Cic. de Rep. lib. 4. apud Non. Marcell. *Si qua erat famosa, ei cognati osculum non ferebant.* De Orat. 2. *ad famosas vetuit me mater accedere.* Plaut. Asinar. *Miserum me famosum facit suis flagitiis.*

4. *Maturo propior desine funeri ludere.*) Publ.

Inter ludere virgines,
 Et stellis nebulam spargere candidis.
Non, si quid Pholoen satis,
 Et te, Chlori, decet. Filia rectius
Expugnat juvenum domos,
 Pulso Thyas uti concita tympano.
Illam cogit amor Nothi
 Lascivae similem ludere capreae.
Te lanae prope nobilem
 Tonsae Luceriam, non citharae, decent
Nec flos purpureus rosae,
 Nec poti vetulam faece tenus cadi.

INTERPRETATIO.

*cessa colludere cum adolescentulis, atque pulcris sideribus caliginem inspergere. Si quidpiam Pholoae convenit, haud etiam tibi o Chlori. Nata tua aptius aggreditur aedes adolescentium, velut Baccha pulsato tympano concitata. Eam Nothi amor adigit lascivi*ae *caprae instar petulantis. Tibi extetae convenit lana ad celebrem Luceriam detonsa, minime vero lyra, aut sertum e rosis rubicundis, vel amphora ad fundum exhausta.*

ANNOTATIONES.

Syrus ad rem prorsus ita scribit: *anus cum ludit, morti delicias facit.* Cic. Offic. 1. n. 123. *Luxuria cum omni aetati turpis, tum senectuti foedissima est. Sin autem libidinum intemperantia accesserit, duplex malum est, quod et ipsa senectus concipit dedecus, facit adolescentium impudentiorem intemperantiam.* Ovid.

Turpe senilis amor.

10. *Thyas.*) Bacchi Sacerdos, a Θύειν, unde et Thyonæus dicitur Bacchus. Vide lib. 2. Od. 19. v. 9. annot.

Concita tymphano.) Furore percita. Vide lib. 1. Ode 18. sub finem, ibique annot.

11. *Nothi.*) Hoc amatoris nomen erat.

13. *Te lanae, etc.*) Te lanificium decet jam ad senium vergentem; non autem lascivia vel ebrietas.

14. *Luceriam.*) Ea civitas Apuliæ Dauniæ, quibusdam Nuceria dicitur, hodie *Lucera*, sita est in planitie pascuis abundante, in qua educantur multi ovium greges, quarum lanæ in primis laudantur. Columell. lib. 8. *de ovibus generis eximii, Calabras Appulasque milites nostri existimabant.* Plin. lib. 8. cap. 48. *Lanae Appulae laudatissimae... villo breves, penulis celebres, etc.*
Martial. lib. 14. Epigr. 155.

Velleribus primis Apulia, Parma secundis
 Nobilis, Altinum tertia laudat ovis.

In ea quoque urbe templum erat sacrum Minervæ, ex Strabone lib. 6. quod ad rem facit; nam illi curæ fuisse lanificium, fuse dixi ad Oden 12. præced.

Non citharae, decent.) Alibi notavi citharistrias ut plurimum fuisse meretrices: patet e Terentio, aliisque passim.

15. *Nec flos purpureus rosae.*) Coronæ et serta e rosis in conviviis usitata tibi minime conveniunt; siquidem ætati florenti flores duntaxat idonei.

16. *Nec poti vetulam, etc.*) Quidam legunt *sed*, pro *nec*; ut bibacis vetulæ vitium notetur. Sed Poeta voluit magis indicare vetulam Chlorim minus jam bibacitati aptam: meretricum porro id proprium fuisse constat. Vide lib. 1. Od 36. v. 13. et seq. Contra honestis mulieribus, et quidem *matronis Romanis usus vini pridem ignotus, ne scilicet in aliquod dedecus prolaberentur, quia proximus a Libero patre intemperantiae gradus ad inconcessam Venerem esse consuevit:* inquit Valer. Maxim. lib. 2. cap. 1. Idem testatur Polyb. lib. 6. Plutarch. Athen. lib. 10. etc.

Vetulam faece tenus, etc.) Quidam legunt, *vetula faece tenus*, voluntque designari vetus vinum: sed o nugæ! tu lector adverte potius expressam Theocriti sententiam Idyll. 7.

Πίομαι . . . .
 . κυλικεσσι τρυγα χειλει ερειδων.
Bibam, calicibus ad faecem labrum infigens.

AD MOECENATEM,

ODE XVI.

Auro expugnari omnia: sè tenui re contentum ac beatum vivere.

Inclusam Danaen turris ahenea,
Robustaeque fores, et vigilum canum
Tristes excubiae munierant satis
Nocturnis ab adulteris:
Si non Acrisium virginis abditae
Custodem pavidum Jupiter & Venus
Risissent: fore enim tutum iter & patens
Converso in pretium Deo.
Aurum per medios ire satellites,
Et perrumpere amat saxa, potentius
Ictu fulmineo. Concidit Auguris
Argivi domus ob lucrum

INTERPRETATIO.

Turris ex aere, et validae januae, nec non vigilantium canum moesta custodia clausam Danaen abunde tuebantur noctu a moechis, nisi Jupiter et Venus irrissent Acrisium inclusae puellae meticulosum observatorem: quippe viam fore securam apertamque numini in aurum mutato. Aurum gaudet pervadere medios custodes, ac rupes frangere, vi fulminis validius. Vatis Argolici familia interiit

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod supra Ode 6. Lib. 1.

1. *Inclusam Danaen, etc.*) Continet hæc Ode Stoica pleraque dogmata, at gravia adversus avaros axiomata, quibus vix acrius aut sanctius quidquam habet aut pronuntiat schola Christianorum.

Danaen turris ahenea, etc.) Danaes pater Acrisius, subinde rex Argivorum, cum ex oraculo accepisset se occisum iri ab eo qui e filia sua nasceretur, eam tenebat arcta custodia inclusam. At Praetus Acrisii frater auro primùm custodes, dein ipsam Danaen corrupit, ex eaque Perseum suscepit. Vide Apollodor. lib. 2. Fabulantur autem Jovem ad illam venisse in aureum imbrem versum. Vide Pindar. Pyth. Idyll. 12.

Ovid. Amor. 3. Eleg. 4.

Jupiter admonitus nil esse potentius auro,
Corruptae pretium virginis ipse fuit.

Turris ahenea, etc.) Validissima, firmissima.

2. *Vigilum canum.*) Ex Epiro canes illi ingentes custodiendis ædibus adducebantur; præsertim è Laconica et Arcadica regione. Vide Coel. Rhodigin. lib. 17. c. 28. Plin. lib. 8. c. 40. ubi de canum fide pluribus disserit, vocatque *fidissima auxilia, nec stipendiorum indiga.*

3. *Tristes excubiae.*) Latratu et ululatu tristitiam ingenerantes. Adde carceris horrorem.

4. *Nocturnis.*) Qui ut plurimum noctu grassantur, quasi sua flagitia tenebris occultare cupientes. Nam *qui male agit, odit lucem, ut non arguantur opera ejus.* Evangel.

5. *Si non Acrisium, etc.*) Si libido auro munita inanem Acrisii diligentiam non reddidisset.

6. *Custodem pavidum.*) Qui sua vita timebat, ob Oraculi responsum, de quo ante.

9. *Aurum per medios ire satellites, etc.*) Χρυσος ανοιγει παντα, κ' αιδα πολας *aurum aperit omnia, etiam Inferorum portas.* Apul. lib. 9. auro solent adamantinae etiam perfringi fores. Huc facit epithetum ευρυσθενης, *viribus late potens*, quod Plutoni tribuitur. Homer. Odyss. ν Pindar. Pyth.

11. *Concidit Auguris Argivi domus, etc.*) Adrastus Argivorum rex Polynici genero suo Thebarum regnum asserere armis suscepit: ad bellum autem trahere voluit Amphiaraum vatem. Hic auguriis suis doctus male cessuram in Thebanos expeditionem, avertere illam frustra conatus est; ipse vero fugit, et latuit, una conscia Eriphyle uxore sua. Cum ergo quaereretur, latebras illa detexit, pacta monile aureum sibi dandum ab Argia uxore Polynicis, Adrasti filia; quod olim summa arte Vulcanus fabricarat, gemmisque exornarat. Tractus itaque est Amphiaraus ad id bellum, exitium in eo sibi suisque impendere non ignarus. Porro cum didicisset se ab Eriphyle proditum, filio Alcmaeoni ut matrem interficeret mandavit. Quod cum praestitisset, Furiis agitatus periit. Amphiaraus in primo belli Thebani conflictu dehiscente terra cum suo curru et auriga absorptus est: Amphilochus etiam alter ejus filius in acie cecidit. Sic tota *concidit* ejus *domus ob lucrum demersa excidio*; vel, ut legunt alii, *exitio.* Vide Stat. Thebaid. lib. 6. Cic. lib. 6. Epist. 6. ad Caecinam ita scribit. *Veritus sum deesse Pompeii saluti, cum ille aliquando non defuisset*

Demersa excidio. Diffidit urbium
Portas vir Macedo, & subruit aemulos
Reges muneribus. Munera navium
Saevos illaqueant duces.
Crescentem sequitur cura pecuniam,
Majorumque fames. Jure perhorrui
Late conspicuum tollere verticem,
Moecenas equitum decus.
Quantò quisque sibi plura negaverit,
A Diis plura feret. Nil cupientium
Nudus castra peto; et transfuga divitum
Partes linquere gestio,
Contemptae dominus splendidior rei,

INTERPRETATIO.

propter quaestum. Vir Macedonius portas civitatum perrupit, ac reges invidos profligavit donis. Dona irretiunt feroces navarchos. Augescentes opes comitatur sollicitudo, et cupiditas ampliorum. O Moecenas equitum gloria, non sine causa timui caput erigere valde splendidum. Quò majora sibi quisque ademerit, eò ampliora consequetur a Numinibus. Pauper transeo ad partes nihil appetentium; atque opulentorum castra fugitivus deserere exulto: bonorum spretorum possessor magis illustris,

ANNOTATIONES.

meae. Itaque vel officio, vel fama bonorum, vel pudore victor, ut in fabulis Amphiaraus, sic ego prudens et sciens ad pestem ante oculos positam sum profectus. Et Act. in Verrem. 6. n. 39. *Eriphylam accepimus in fabulis, ea cupiditate, ut cum vidisset monile (ut opinor) ex auro et gemmis, pulchritudine ejus incensa salutem viri proderet.* Et 1. de Invent. n. 94. *Eriphyle auro viri vitam vendidit.* Ejus quoque meminit Plato 9. de Republ. quod in perniciem viri monile aureum acceperit.
Virg. Æneid. 6. vers. 445.

Moestamque Eriphylen
Crudelis nati monstrantem vulnera cernit.

13. *Diffidit urbium portas vir Macedo.)* Philippus Macedoniæ rex, Alexandri Magni pater, urbium custodes pecunia solebat corrumpere: et cum expugnari vix posse nuntiaretur arcem quandam undique præmunitam, respondit: anuon asellus auro onustus in eam penetrare poterit? Hinc dicebatur non Philippus, sed ejus aurum Græciam subegisse. Plutarch. in Pauli Æmilii vita. Et Valer. Maxim. lib. 7. cap. 2. ait *Philippum majore ex parte mercatorem Graeciae ante fuisse quam victorem.* A Juvenale Sat. 12. appellatur *callidus emtor Olynthi.* Porro id faciebat rite, ex Pythii Apollinis oraculo, quod ita ei consulenti responderat:

Αργυρεαις λογχαισι μαχου και παντα νικησεις.
Argenteis hastis pugna, et omnia expugnabis.

14 *Subruit aemulos reges.)* Vel sibi invidentes Græciæ imperium, vel inter se de eo contendentes. Certe cum infirmiores juvaret semper, donec mutuis contentionibus omnes conciderent, omnium tandem factus est dominus. Vide Justin. lib. 8. et 9. Oros. lib. 3. cap. 12. Plutarch. in Æmilio.

17. *Crescentem sequitur cura pecuniam, etc.) Cura* servandi, et *majorum fames* seu desiderium et cupiditas, quam esse infinitam, asserit Aristot. de Rep. 6. unde et ait, avaris pecuniam esse *τελος finem*, non *περας terminum.*
Juvenal. Sat. 14. v. 139.

Crescit amor nummi, quantum ipsa pecunia crescit:
Et minus hanc optat qui non habet.

18. *Jure perhorrui late conspicuum tollere verticem.)* Merito abhorrui a magnis opibus nimiaque potentia: quia noveram in his curas et sollicitudines certas esse et molestas; contra, in mediocri fortuna inesse felicitatem.

21. *Quanto quisque sibi plura negaverit.)* Quantò paucioribus quisque fuerit contentus, infinitæ cupiditati frænum injiciens, negansque ambitioni quod petit: tantò plura obtinebit a Diis. Interrogatus Epicurus quo pacto quis ditesceret, respondit: non pecuniæ suæ apponens, sed multa de rebus necessariis amputans. Stob. Serm. 39.

22. *Nil cupientium nudus castra peto. etc.)* Malo nihil habere, seu omnibus nudari, et nihil cupere; quàm dives esse et sollicitus. Democritus ajebat: *si multa non desideres, pauca tibi multa videbuntur.* Juvenal, Sat. 14. v. 311.

Sensit Alexander, testa cum vidit in illa
Magnum habitatorem, quanto felicior hic qui
Nil cuperet, quam qui totum sibi posceret orbem,
Passurus gestis aequanda pericula rebus.

23. *Transfuga divitum partes linquere gestio.)* Ratus divites esse miserrimos, ab his libens transfugio ad eos qui beatiores sunt nihil cupiendo, parvo contenti.

24. *Contemptae dominus splendidior rei.)* Quia imperiose dominor exiguis meis bonis, et majora despicio, mihique ipse ea denego; hinc splendide me ostento. Contra dives avarus velut mancipium servit opibus, sordideque vivit: estque *inter opes inops.* Senec. Epist. 74. *occurrent (quod genus egestatis gravissimum est) in divitiis inopes. Nam deest avaro tam quod habet, quàm quod non habet.* Claudian.

Quam si, quidquid arat non piger Appulus
 Occultare meis dicerer horreis,
  Magnas inter opes inops.
Purae rivus aquae, silvasque jugerum
Paucorum, et segetis certa fides meae,
 Fulgentem imperio fertilis Africae
  Fallit, sorte beatior.
Quanquam nec Calabrae mella ferunt apes,
Nec Laestrygonia Bacchus in amphora
  Languescit mihi, nec pinguia Gallicis
   Crescunt vellera pascuis;
Importuna tamen pauperies abest:
Nec, si plura velim, tu dare deneges:
 Contracta melius parva cupidine
  Vectigalia porrigam,
Quam si Mygdoniis regnum Halyattici

INTERPRETATIO.

meis granariis conderem id omne quod colit Appulus laboriosus; ego interim *egens summis in divitiis. Rivus aquae liquidae, et silva paucorum jugerum, messisque meae spes secura est ignota illi qui faecundae Libyae dominatur*, eiusque *fortuna melior* est. *Licet mihi neque apes Calabriae mel producant; neque vinum apud me senescat in cado Formiano, neque lanae pretiosae crescant in Galliae pascuis: at gravis egestas non adest: sique majora cupiam, tu donare minime recusares. Exigua tributa solvam facilius refraenata cupiditate, quam si Lydiae ditionem*

ANNOTATIONES.

Semper inops quicumque cupit.

29. *Purae rivus aquae, etc.*) Est mihi apud Sabinos in valle amoenissima praediolum; ubi e fonte Blandusiæ Digentia rivus limpidissimus in fluvium Farfarum dimanat: de quo supra Od. 13. est *silva paucorum jugerum*, sed ad necessitatem utrumque foci sufficiens: est *seges certa* et fundus non mendax, ad panem. Hæc, inquam, pauca habens, *forte beatior* sum eo qui *fulget* imperio fertilis Africæ, et *condit horreo quicquid de Lybicis verritur areis*. Lib. 1. Od. 1. Mea tamen felicitas illum *fallit*: id est, nescit me beatum, seque infelicem et miserum esse, quod et parta servandi, et majora acquirendi nunquam non cura discrucietur.

33. *Quanquam nec Calabrae, etc.*) Etsi nihil exquisitum possideo, nec mel Calabriæ, quâ in regione sunt flores apibus gratissimi; unde et optimum conficiunt mel, nec vetus vinum ac delicatum; nec lanas maxime laudatas: at res habeo necessarias ad victum; neque mala paupertatis sane importuna experior.

34. *Nec Lestrygonia Bacchus in amphora languescit mihi.*) Nec domi habeo vinum Formianum, quod reservem donec vetustate pretiosum fiat.

Lestrygones, qui et Cyclopes, olim Siciliam, dein Formias Campaniæ urbem incoluerunt. Vide lib. 1. Od. 20. in fine, ubi de Formianis collibus, vitibus, vino.

35. *Languescit.*) Sic Od. 21. seq. *languidiora vina* ponit pro exquisitis, ob maturitatem quam vetustas attulit.

Nec pinguia Gallicis crescunt vellera pascuis.) Nec mihi sunt greges lanigeri in præpinguibus Galliæ pascuis, lanam afferentes laudatissimam. Columell. lib. 8. de ovibus emendis ita scribit: *generis eximii Calabras Appulasque milites nostri existimabant, earumque optimas Tarentinas. Nunc Gallicae pretiosiores habentur, earumque praecipuae Altinates*. Altinum urbs olim præclara Venetiæ, quæ regio Galliæ Transpadanæ erat. Istius regionis atque urbis lanas commendat Martial. lib. 14. Epig. 155.

Velleribus primis Apulia, Parma secundis
 Nobilis, Altinum tertia laudat ovis.

Plin. lib. 8. cap. 48. idem testatur; additque, *alba Circumpadanis nulla praefertur.*

38. *Nec si plura velim, tu dare deneges.*) Ita Mæcenati gratias agit, laudemque tribuit egregie Poeta accepti beneficii memor et toties præco. Vide lib. 2. Od. 18. v. 12. et Epod. 1. sic eidem scribit:

Satis superque me benignitas tua
 Ditavit.

39. *Contracta melius parva cupidine, etc.*) Vitam facilius sustentabo, et exigua pendam vectigalia, pauca possidens; quam si ingentes habenti divitias magna perinde tributa essent exsolvenda.

41. *Quam si Mygdoniis regnum, etc.*) Quam si totas Phrygiæ Lydiæque opes possiderem. Vide lib. 2. Od. 12. sub. finem.

Regnum Halyattici.) Halyattes Crœsi pater fuit: uterque regnavit in Lydia, et divitiis celebratus est, quas e Lydiæ metallis hauserant. Vide Herodot. lib. 1. Strabo. lib. 9. 14. 13. Scribendum videtur fuisse *Halyattii*.

Campis continuum. Multa petentibus
Desunt multa. Bene est cui Deus obtulit
Parca, quod satis est, manu.

INTERPRETATIO.

agris Phrygiis adjungam. Plurima cupientes egent plurimis. Felix est is cui manu contracta Dii dederunt quantum sufficit.

ANNOTATIONES.

42. *Multa petentibus desunt multa.*) Vide Gell. lib. 9. cap. 8. *Verum profecto est*, inquit, *quòd observato rerum usu sapientes viri dixere, multis egere qui multa habeat . . . et minus habendum esse, ut minus desit*, etc.

43. *Bene est cui Deus obtulit parca, etc.*) Sapientissimus Regum ita Deum optimum maximum rogabat; *Divitias et paupertatem ne dederis mihi: sed tantùm victui meo tribue necessaria.*

AD ÆLIUM LAMIAM,

ODE XVII.

Ejus nobilitatem commendat: deinde monet ut diem crastinum hilariter agat.

ÆLI vetusto nobilis ab Lamo,
Quando et priores hinc Lamias ferunt
Denominatos, et nepotum
Per memores genus omne fastos;
Auctore ab illo ducis originem,
Qui Formiarum moenia dicitur
Princeps, et innantem Maricae
Littoribus tenuisse Lyrim,

INTERPRETATIO.

O ÆLI *illustris ab Lamo antiquo, (quandoquidem ajunt inde priores etiam Lamias appellatos, ac universam posterorum familiam in annalibus mentionem eorum facientibus) genus refers ad eum conditorem, qui prius traditur incoluisse Formiarum civitatem: et circa Lyrim Maricae ripas alluentem*

ANNOTATIONES.

Metrum est idem quod Od. 9. Lib. 1.

1. *Æli.*) Ælia gens etsi plebeja Romae inclaruit honoribus et praeclare gestis. Variis cognominibus totidem illustres habuit familias, in quibus Tuberones, Pœti, Galli, Sejani, Ligures, Lamiae, etc. nec omittendus est ortus ex ea stirpe Antoninus Imperator. Lamiarum porro tam celebre nomen, ut Juvenalis. Sat. 6. vers. 384. scripserit: *quaedam Lamiarum*, pro una matronarum vetusta nobilitate superbarum. Hic intelligendus videtur idem, qui lib. 1. Od. 26. et 36. scilicet Q. Ælius Lamia, bello Augusti Cantabrico praefectura et bellicis rebus insignis.

Nobilis ab Lamo.) Nobilitatem trahens et appellationem ab Lamo Neptuni filio, rege et conditore Formiarum: has tamen a Laconibus aedificatas alii contendunt. Eustath. Strabo lib. 5. Plin. lib. 3. cap. 5. *Oppidum Formiae, Hormiae dictum, ut existimavere, antiqua Laestrigonum sedes.* His vero Lamus imperavit.

2. *Hinc Lamias feruut denominatos.*) A Lamo tamen Lamides, ut Priamides a Priamo rectius efferatur.

4. *Fastos.*) Annalium libros in quibus totius anni est descriptio; atque nomina Consulum, et res egregie confectae annuatim et breviter notantur. Fest.

6. *Qui Formiarum, etc.*) Urbs illa pridem in litorali ora Campaniae inter Cajetam et Minturnas, ubi nunc Moja pagus elegans; a Saracenis excisa est anno Domini 956.

7. *Innantem Maricae littoribus tenuisse Lyrim.*) Lyris fluvius, qui et Liternus Appiano, Latium separat a Samnio et Campania, in mare Tyrrhenum labitur, Minturnas perfluit, ubi Marica Nympha uxor Fauni colitur, vel ut placet quibusdam, Venus marina, cui sacellum erat ad ripam Lyris. De eo flumine jam lib. 1. Od. 31. v. 7.

Maricae.) Illa ante dicta Circe; ut Quirinus ante Romulus: ex more veterum mortuis nomina

Late tyrannus. Cras foliis nemus
Multis, et alga littus inutili
Demissa tempestas ab Euro
Sternet; aquae nisi fallit augur
Annosa cornix, dum potes, aridum
Compone lignum: cras genium mero
Curabis, et porco bimestri,
Cum famulis operum solutis.

INTERPRETATIO.

longe regnasse: crastina die procella ab Euro excitata nemus frondibus plurimis, ripam autem inuni alga consperget; si me non decipit cornix longaeva, pluviam praesagiens: sicca ligna congere, dum licet, cras genium placabis vino et porcello duorum mensium, cum servis a labore vacantibus.

ANNOTATIONES.

mutantium. Lactant. Institut. lib. 1. cap. 21. Alex. ab Alex. lib. 6. cap. 4. Ita scribit: *ob aeternam gloriam Dii Indigetes dicti, nominibus plerumque mutatis, et novis cooptatis: sic quidem Romulus Quirinus, Juno Matuta .... Circe Marica, etc.* Virgil. Æneid. 7. v. 47. ait Latinum regem *Fauno et Nympha genitum Laurente Marica.* Fuit et Marica silva in Latio novo, et Campaniæ confinio, ad Lyrim fluvium, a Nympa Marica denominata. Martial. lib. 13. Epigramm. 83.

Lyris quem silva Maricae
Protegit.

9. *Tyrannus.*) Regis ac tyranni, ut Græca probat etymologia, discrimen nullom: vox tamen odiosa cœpit esse ob aliquorum sævitiam. Senec. de clementia lib. 1. cap. 2. *Tyrannus factis a Rege distat, non nomine .... species ipsa fortunae, ac licentia par est: nisi quod tyranni ex voluptate saeviunt; Reges ex causa et necessitate. Quid ergo? Non Reges quoque occidere solent? Sed quoties utilitas suadet? Tyrannis saevitia cordi est.*

Cras foliis nemus, etc.) Cras vehemens tempestas erit, quæ arborum folia decutiet, et agitato mari algas ad litus bene multas aggeret, nec proinde licebit in agris versari et operi rustico incumbere: ergo interim hilaritati et genio indulge, et ad id omnia hodie ante pluviam compara.

10. *Alga.*) Herba marina ad nihil utilis.

Euro.) Plin. lib. 2. cap. 47. flat *ab Oriente brumali vulturnus*, quem *Eurum Graeci appellant.* Epod. 16. v. 54.

Ut neque largis,
Aquosus Eurus arva radat imbribus.

12. *Aquae nisi fallit augur annosa cornix.*) Pluvium autem fore cœlum ac fœdam tempestatem, auguror e cornice crocitante. Hæc si ter aut quater et liquida voce crocitet, serenitatem indicat. Servius in Virgil. Georgic. 1. v. 410.

Tum liquidas corvi presso ter gutture voces
Aut quater ingeminant.

At si plena voce et rauco, diuque, pluviam. Ibid. v. 388.

Tum cornix plena pluviam vocat improba voce.
Ex Plin. lib. 18. cap. 35. hyemem præsagiunt terrestres volucres contra aquam dantes clangorem, perfundentes sese: sed maximè cornix.

13. *Annosa cornix.*) De hujus vivacitate Hesiodus apud Plutarch. de oraculorum defectu. Hesiodi versus ita Latine vertit quidam;

Secla viri novies pubentis garrula cornix
Vincit, cornicis cervus quater, et tria cervi
Tempora corvus agit; quem deinceps Indica phœnix
Egreditur novies, etc.

Quos si mavis ex Ausonio, vide Idyll. 18.

Dum potes aridum compone lignum, etc.) Igne frigus, mœstitiam ex aëris intemperie nasci solitam hilari convivio propulsa. Certe cœlo male affecto, affici pariter corpus nostrum et ingravescere, non raro experimur. Contra id incommodi valet focus luculentus, et *laetitiae Bacchus dator.*

14. *Genium mero curabis, et porco bimestri.*) Sacrificium Genio, die natali Lamiæ, nonnulli perperam commenti sunt hic. Imo verba ista contrarium ostendunt. Nam quo die hauserant vitales auras, eo vitam adimere victimæ, religioni ducebant veteres; nec proinde sanguinem fundebant, aut mactabant hostias, ut annotavi ad Pers. Sat. 2. v. 3. Suadet igitur duntaxat Horatius epulas et hilaritatem, curandamque cuticulam. Quod quoties faciebant, curare genium et placare se existimabant. Unde manarunt istæ loquendi formulæ; genio indulgere, genium defraudare, ut bene observat Casaubonus.

15. *Porco bimestri.*) Porcellus tener etiam priscis exquisitum ferculum. Varro de Re Rust. lib. 2. c. 4. *Suillum pecus donatum ab natura dicunt ad epulandum: iis itaque animam esse datam proinde ac salem, quae servaret carnem.* Hic Juvenal. Sat. 1. v. 141. vocat.

animal propter convivia natum.

16. *Cum famulis.*) Familiares adhibebant in epulis placandi Genii causa celebratis. Hunc verò ita curabant non in natali solùm, sed quolibet anni die,

AD FAUNUM,

ODE XVIII.

Ut sibi suisque propitius sit.

FAUNE Nympharum fugientum amator,
Per meos fines, et aprica rura
Lenis incedas, abeasque parvis
Æquus alumnis;
Si tener pleno cadit hoedus anno,
Larga nec desunt Veneris sodali
Vina cratere; vetus ara multo
Fumat odore.
Ludit herboso pecus omne campo,
Cum tibi Nonæ redeunt Decembres:
Festus in pratis vacat otioso
Cum bove pagus.

INTERPRETATIO.

FAUNE amans Nymphas fugientes, transi benignus per meos limites agrosque Soli expositos, ac discede propitius tenellis foetibus; siquidem tibi mactatur capreolus anno completo, additurque vinum copiosum in patera Veneri amico, atque ara antiqua plurimo thure incenditur. Quoties Nonæ Decembres tibi sacræ recurrunt, pecudes cunctae lasciviunt in pratis, vicus festum celebrans herboso campo requiescit cum bobus non laborantibus.

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod supra Ode 2. Lib. 1.

1. *Faune.*) Is Pan Græcis, Faunus Latinis dictus, ex Varrone 6. de Lingua Lat. quod *soleat fari in silvestribus locis*: unde et silvarum et agrorum Deus habitus est. Huic Romæ sacra fiebant bis in anno; ineunte vere, ut novam sementem servaret ac foveret: et Nonis Decembribus, cum jam conditæ sunt omnes fruges: utque pecori sanitatem et fœcunditatem daret. Tunc ergo nuncupatam Fauno Odem hanc, et in sacris decantatam patet. De eo jam lib. 1. Od. 4. 17.

Nympharum fugientum amator.) Faunis, Silvanis, Satyris affingebant Prisci capri pedes et salacitatem. Hinc invisi erant Nymphis, castisque Dryadibus, Hamadryadibus, quas silvis et arboribus præesse Ethnici credebant. De lascivia agrestium illorum numinum S. August. De Civit. Dei lib. 15. c. 33.

Virg. Georgic. init.

Et vos agrestum praesentia numina Fauni,
Ferte simul Faunique pedem, Dryadesque puellae
Munera vestra cano.

3. *Lenis incedas.*) Optat hunc lenem et placidum habere; etenim iracundus putabatur et pestilens, utpote infernus Deus: ex Theognide. Theocr. Idyll. 1. πικρος *amarulentus* dicitur. Ab eo quoque pueris noctu insomnia et terriculamenta immitti credita: unde *Panici terrores* nominati, vani scilicet et inanes.

Abeasque parvis aequus alumnis.) Quoniam ea erat superstitio veterum, ut a quibusdam Numinibus mala, ab aliis bona tribui crederent, precatur Horatius hunc, ut dixi, pestilentem Deum, ne agnis et capreolis noceat, qui aluntur in agris et villis. Frustra nonnulli interpretati sunt vernas, famulos, pueros, per vocem, *alumnis*.

5. *Si tener pleno, etc.*) Si tibi rite quotannis sacrifico, vel quemadmodum pius in te sum, ita mihi propitius sis.

6. *Larga nec desunt etc.*) In sacris anniversariis hœdum tibi immolo tenerum; vinumque copiose libo.

Veneris sodali cratere.) Scilicet absque Baccho friget Venus. Ex Aristophane apud Athen. lib. 10. cap. 15. οινος Αφροδιτης γαλα, *vinum lac Veneris.* Ovid. remed. amor.

Vina parant animos Veneri.

7. *Vetus ara.*) Vel quod ab Horatio dudum erecta; vel quia Faunus Aboriginum rex primus, pater Latini, antiquam religionem tradidit rusticis istis Numinibus ab eo trahentibus originem.

8. *Fumat odore.*) Incenso thure bene olentem fumum tollit odoremque Superis gratum.

9. *Ludit herboso, etc.*) Cum Faunalia celebrantur Nonis, seu die quinta mensis Decembris, tum ex more pecus otiosum aratro omnique opere solutum quiescit et ludit in campis; ut et pagani ipsi festa hæc agentes lætitiæ vacant. Quem certe ritum depromserant e sacris codicibus. Exod. cap. 20. *Septimo die Sabbatum Domini Dei tui est. Non facies omne opus in eo, tu et filius, et filia, et servus, et ancilla, et jumentum tuum.* Et cap 23. *Septimo die cessabis, ut requiescat bos et asinus tuus, etc.*

Inter audaces lupus errat agnos:
Spargit agrestes tibi silva frondes:
Gaudet invisam pepulisse fossor
Ter pede terram.

INTERPRETATIO.

lupus vagatur inter agnos nihil timentes: nemus sternit folia in tuum honorem: agricola humum molestam ter planta ferire laetatur.

ANNOTATIONES.

Pecus omne.) Fauno rei pecuariæ præsidenti ædes Romæ ædificata pridem e multatitia pecuariorum pecunia.

13. *Inter audaces lupus errat agnos.*) Tunc agni tuam custodiam et tutelam quasi sentientes in lupum audacter incurrunt, seu nil mali ab eo metuunt.

14. *Spargit agrestes tibi silva frondes.*) Velut in honorem tuum arbores suis se foliis exuunt atque humi spargunt; nimirum sub Autumni finem. Hoc enim pertinet ad rusticum solenne.
Virgil. Eclog. 5.

Spargite humum foliis.

15. *Gaudet invisam pepulisse fossor, etc.*) Choreas et saltationes in festis celebrari mos erat.

16. *Ter pede.*) Hinc tripudiare factum videtur. Turneb.

Invisam terram.) Cujus opere et cultura quotidie fatigatur. Itaque agricola, vinitor, fossor, intermisso diurno labore, tunc otio, quieti, hilaritati indulget. Lucret. lib. 5. rusticam festivitatem et saltationem ita describit.

Non magnis opibus jucunde corpora habebant
. . . .
Tum joca, tum sermo, tum dulces esse cachinni
Consuerant, agrestis enim tum Musa vigebat.
Tum caput atque humeros plexis redimire coronis,
Floribus et foliis lascivia laeta monebat,
Atque extra numerum procedere membra moventes
Duriter, et duro terram pede pellere matrem, etc.

Ovid. Fast. 6.

Hi ludunt; hos somnus habet: pars brachia nectit,
Et viridem celeri ter pede pulsat humum.

AD TELEPHUM,

ODE XIX.

Quòd veteres historias curiosius sectetur; voluptatem verò negligat.

QUANTUM distet ab Inacho
Codrus, pro patria non timidus mori,
Narras, et genus Æaci,
Et pugnata sacro bella sub Ilio:
Quo Chium pretio cadum
Mercemur; quis aquam temperet ignibus;
Quo praebente domum, et quota
Pelignis caream frigoribus, taces.

INTERPRETATIO.

QUAM longe remotus ab Inacho sit Codrus pro patria occumbere non veritus, refers, atque stirpem Æaci, et certamina commissa ad Trojam sacratam: siles autem *quo pretio emamus amphoram* vini *Chii; quis calefaciat aquam; quis domum suppeditet, et qua* hora *frigus Pelignum repellam.*

ANNOTATIONES.

Metrum est idem quod Ode 3. Lib. 1.

1. *Quantùm distet, etc.*) Telephus Poeta Horatii familiaris, ejus certe rivalis in amore Lydiæ, ex Od. 13. lib. 1. Is Græcorum antiquas historias evolvere et eloqui amabat. Ejusmodi itaque res intempestive et prolixe narrantem interpellat Horatius, in medio, ut videtur, convivio; ad sermones traducit ioco et tempori magis congruos: invitatque ad lætitiam pleniorem, ob factum augurem Licin. Murenam utriusque amicum.

Quantùm distet ab Inacho Codrus.) O Telephe, diligenter numeras quot anni effluxerunt ab Inacho Argivorum primo rege ad Codrum Atheniensium regem ultimum: verùm modò quærendum esset potius unde et quo pretiò mercemur vinum optimum.

Ab Inacho Codrus.) Inachus Argis primus imperavit, circa finem annorum Abrahæ Patriarchæ. Ex Euseb. Chron. ano. M. 3344. Ex Beda ann. M. 2308. Alii etiam aliter. De illo Apollod. lib. 2. Inter Inachum et Codrum intercesserunt anni septingenti et septuaginta quinque, aut non multo secus.

2. *Pro patria non timidus mori.*) Codrus rex Atheniensium cum ex Oraculo didicisset eos fore victores in eo bello quod cum Doriensibus sui gerebant, quorum Dux cecidisset, hostium castra vili habitu adiit, militem jurgio lacessivit, atque vulneratum ad sui cædem provocavit. Quod ubi Dorienses accepere, sponte se victos confessi abscesserunt. Vide Justin. lib. 2. Valer. Maxim. lib. 5. c. 6. etc. Ex Euseb. Chron. an. M. 4130. *Codrus juxta responsum seipsum morti tradens interimitur bello Peloponnesiaco, in quo Heraclidarum regnum destructum est, quod 382. annis perseveraverat.*

3. *Genus Æaci.*) Narras quæ pertinent ad Jovem Æaci patrem, vel quæ ad ipsum Æacum, ejusque posteros Peleum, Achillem, Pyrrhum, etc. Appollod. lib. 3.

4. *Pugnata sacro bella sub Ilio.*) Bis capta fuit Troja: primum ab Hercule; deinde a Græcis, quinquaginta post annis.

Sacro) Vel quòd urbis ejus muri a Diis sunt ædificati. Supra Od. 3. v. 21. Vel quòd multa illic erant templa. Vel potius ex Homeri sententia, apud quem non semel *ἱερὴν Ἴλιον* legas. Alii *sacrum* pro execrabili hic sumunt, ut existimo, absurde.

5. *Chium.*) In Græcis vinis Chium excellebat, ut Falernum in Italicis. Ex Athen. lib. 1. c. 20. Chii vites severunt primi. Ex Plin. lib. 14. c. 7. *In summa gloria fuit Chium.*

6. *Quis aquam temperet ignibus.*) Quis paret balneum; quod veteres semper ante convivium inibant. Alii interpretantur de Thermopolio, seu de potione calida, quam quidem in deliciis apud veteres fuisse, multis probavi ad Juvenal. Sat. 5. v. 64.

7. *Quo praebente domum, etc.*) Quis nobis domum præbebit, seu apud quem epulabimur, dum in Pelignis versabimur. Nam vel eò erant perrecturi, vel ibi jam erant, cum hæc Horatius jam scribebat; vel certe Pelignum frigus metonymicè dicit; speciem pro genere. *Quota* hora mensæ accumbam, et cum quibus; et in cujus domo luculentus accendatur mihi focus ad propulsandum frigus, quod riget in Pelignorum regione, ob montes plurimos: ea nunc *Valva* dicitur, estque in Aprutio; olim in Samnitio.

Da Lunae properè novae,
Da noctis mediae, da, puer, auguris
Murenae: tribus aut novem
Miscentur cyathis pocula commodis.
Qui Musas amat impares,
Ternos ter cyathos attonitus petet
Vates. Tres prohibet supra
Rixarum metuens tangere Gratia
Nudis juncta sororibus.
Insanire juvat. Cur Berecynthiae
Cessant flamina tibiae?
Cur pendet tacita fistula cum lyra?

INTERPRETATIO.

Da cito, famule, poculum *novae Lunae, da noctis mediae, da Murenae auguris. Tribus aut novem scyphis apte pocula miscentur. Qui colit Musas impari* numero, *Poeta stupescens novem poscet scyphos. Gratia nudis sororibus comitata contentiones timens vetat sumere plusquam tria* pocula. *Placet furere. Quare tacet sonus fistulae Phrygiae? Quare tibia cum cithara pendens non resonat?*

ANNOTATIONES.

9. *Da Lunae properè novae.*) Invitat imo traducit Telephum ad hilaritatem ex tempore Horatius, jubens affundi vinum copiose: ipseque prior arripit scyphum et propinat. *Lunae novae* poculum petit; vel quod oriente Luna, et vesperi convivia a libant veteres; vel quia festæ erant Kalendæ et epulis vespertinis celebrabantur.

10. *Noctis mediae.*) Ad id tempus producebatur coena.

Da, puer, auguris Murenae.) Propter novæ dignitatis accessionem optimo et amico viro factam, impense lætemur; nec vino temperemus. Auguratus in primis honoribus Romæ censebatur, solusque erat perpetuus. Augures auspiciis, ut Pontifices sacris præfuere: velut Interpretes Internunciique Deorum tantæ dignationis habiti sunt, ut qui aruspicinam fecerat, in Senatum adscribi et inter Patres legi fas esset. Et a prima urbis origine iidem reges et augures: ipseque Romulus hoc munere est functus. Fab. Maximus proditur duobus et sexaginta annis summa cum laude Auguratum gessisse ad ultimam senectam. Horum proprium fuit ex avibus vaticinia observare; a Diis monita contemplari; de somniis, auguriis, oraculis, extis, portentis, responsa dare; prodigia procurare, et expiare, vatum libros explanare, etc. Alex. ab Alex. lib. 5. c. 19. necnon lib. 2. c. 8.

11. *Murenae.*) Is putatur fuisse L. Licinius Varro Murena Terentiæ Mœcenatis uxoris frater, de quo lib. 1. Od. 10. Non moror quod somniarunt aliqui, ab Horatio indicari, ad mane posterum coenam esse protrahendam: nimirum quia mane auguria captari consueverant et sub ortum Solis. O sagax nimis commentum!

Tribus aut novem, etc.) Cuique fas est tres aut novem cyathos poscere: nimirum qui demereri volet Charites seu Gratias, ob ternarium earum numerum, tria sibi pocula misceri jubebit: qui verò colit Musas novenas Poeta, is novies bibet in honorem illarum. Auson.

Ter bibe, vel toties ternos: sic mystica lex est.

12. *Commodis.*) Justæ magnitudinis. Inquiunt aliqui; alii, plenis et perfectis; alii contra, minoribus et ebrietatem non inducentibus: optime convenientibus; ut sit sensus: commode et convenienter quisque impari numero vel ter vel novies potat.

14. *Ternos ter cyathos attonitus, etc.*) Etiamsi inde fieri debeam attonitus e vino, novies tamen ego Poeta bibam, tum ob Musarum numerum, tum quòd hilaritatis modum nesciam in ista Murenae honoris amplitudine. Auson. *propter mediam noctem, et novam Lunam, et Murenae auguratum, ternos ter cyathos attonitus petit Vates.*

15. *Tres prohibet supra, etc.*) Charites rixarum metuentes quae ex ebrietate et nimio vino sæpius excitantur, amantes autem pacem et animi tranquillitatem: tria tantum pocula indulgent, plura vero prohibent.

17. *Nudis.*) Sine dolo, fraude, fuco.

Sororibus.) Tres numerantur enim, Aglaia, Thalia, Euphrosyne. Vide lib. 4. Od. 7, vers. 5. ibique annot.

18. *Insanire juvat.*) Lib. 1. Od. 27. de insania ex immodica compotatione. *Verecundum Bacchum sanguineis prohibete rixis*, et, *impium clamorem lenite, sodales.* De liberiori paulo animi gestientis lascivia; lib. 2. Od. 7. in fine.

Non ego sanius
Bacchabor Edonis: recepto
Dulce furere est amico.

Cur Berecythiae cessant flamina tibiae.) Cur non jam inflantur et insonant tibiae et citharæ, ad integram convivii hilaritatem? Illae adhibebantur in sacris Cybelae, quae a Berecyntho Phrygiae monte, ubi colebatur, Berecynthia dicta est. Alii dicunt

Parcentes ego dexteras
Odi. Sparge rosas. Audiat invidus
Dementem strepitum Lycus,
Et vicina seni non habilis Lyco.
Spissa te nitidum coma,
Puro te similem, Telephe, Vespero,
Tempestiva petit Chloe,
Me lentus Glycerae torret amor meae.

INTERPRETATIO.

Manus ego cessantes aversor. Sterne rosas, puer. Strepitum insanum audiat Lycus invidus, necnon vicina Lyco vetulo minime idonea. O Telephe, nubilis Chloe quaerit te densis capillis splendidam, te nitido parem Vespere, me incendit lentus amor Glycerae meae.

ANNOTATIONES.

tibias inventas primùm in Phrygia et Lydis: ac propterea Berecynthias hic vocari, Lydas autem lib. 4. Od. ult. in fine. Porro harum modus et numerus concitatior, proindeque bacchantibus Matris Deûm sacrificulis magis etiam permovendis, (de quibus lib. 1. Od. 18.) quibusvis epulantibus etiam et compotantibus pluscukum excitandis accommodatus. Contra, Doricus modus gravis ac sedatus, eumque docendos pueros, præcipit Arist. Polit. 8. Æolius saltationi aptus. Jonius vetus asperior, novus mollior.

21. *Parcentes dexteras.*) Vel parce vinum ministrantes, vel a cantu pulsandisque instrumentis musicis cessantes, torpentes, otiosas.

22. *Sparge rosas.*) Ut nihil lætitiæ desit, o puer, etiam floribus sterne mensam ac triclinium.

Audiat invidus dementem strepitum Lycus.) Clamor ac strepitus noster ebriosis consuetus et hilaritatis index, Lyci vicini nostri, capularis, morosi, auribus obstrepat, bilemque et invidiam moveat.

24. *Vicina seni non habilis.*) Quippe junior adolescentula. Ergo et ipsa quæ tristiori seni nubere voluerit, nostram audiat lætitiam, quo perperam se fecisse, non sine dolore agnoscat.

25. *Spissa te nitidum coma.*) Densi capilli juvenem indicant: nam in senibus caloris defectus calvitiem gignit.

26. *Vespero.*) Sideri vespertino.

27. *Chloe.*) Alii *Rhode.*

28. *Me lentus Glycerae, etc.*) Contabescere facit, languore afficit, et consumit: *lentis penitus macerat ignibus*, ut est in Ode 13. lib. 1.

AD PYRRHUM,

ODE XX.

Ne a puella Nearchum dilectum conetur abstrahere.

Non vides quanto moveas periclo,
Pyrrhe, Getulae catulos leaenae?

INTERPRETATIO.

O Pyrrhe, an non agnoscis quam periculosè Getulae leaenae foetus auferas? Paulo post tu prædo timidus saeva certamina

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod supra Od. 2. Lib. 1.

1. *Non vides quanto, etc.*) Missis figmentis ad somniatores quosdam, qui hic commenti sunt nescio quam allegoriam de Pyrrho Epirotarum rege pro Tarentinis adversus Romanos bellante, et per *leaenam* urbem Romam, per *catulos* Rom. Principes interpretati sunt; explosis etiam aliis qui M. Antonii res gestas metaphoricè hic notari, perperam dixere: tu lector emunctae naris, intellige simpliciter Pyrrhum Horatii quemdam sodalem muneri amasii puerum Nearchum eripere atque sibi addicere nitentem: quem a tali consilio dimovere conatur Poeta.

Quanto moveas periclo, etc.) Nimirum tam periculosè amasium suum puellæ abstrahis, quàm leænæ catulos raperes. Vide Plin. lib. 8. cap. 16.

2. *Getulae.*) Getulia Africæ regio, leonum aliarumque ferarum nutrix: de qua jam lib. 1. Od. 23. v. 10. et lib. 2. Od. 20. vers. 15.

Dura

Dura post paulo fugiet inaudax
Proelia raptor;
Cum per obstantes juvenum catervas
Ibit insignem repetens Nearchum.
Grande certamen, tibi praeda cedat
Major, an illi.
Interim dum tu celeres sagittas
Promis, haec dentes acuit timendos:
Arbiter pugnae posuisse nudo
Sub pede palmam
Fertur, et leni recreare vento
Sparsum odoratis humerum capillis:
Qualis aut Nireus fuit, aut aquosa
Raptus ab Ida.

INTERPRETATIO.

detestabis, quando per turmas adolescentum obsistentes perget illa excellentem Nearchum requirens. Magna contentio utrum praeda tibi potior an illi eveniat. Interea dum tu velocia tela e lucis, illa vero dentes formidandos exacuit; dicitur controversiae judex collocasse victoriam sub nuda planta, ac levi aura oblectare crines odoribus perfusos, in scapulam pendentes; simi'is vel Nireo, vel Ganymedi *ex Ida aquis abundante subtracto.*

ANNOTATIONES.

3. *Dura post paulo fugiet, etc.*) Nil enim acrius irritata muliere, præsertim sibi quod amat asserere laboranti.
Senec. Herc. Oet. Act. 2.

Cruentus feminas stimulat dolor.
Scylla et Charybdis Sicula contorquens freta
Minus est timenda. Nulla non melior fera est.

Inaudax.) Vox nova ab Horatio uno usurpata. De jure voces novas fingendi ipse ad Pisones disserit v. 46. et seq. ubi inter alia, haec scribit:

. . . . . *Ego cur acquirere pauca*
Si possum, invideor; cum lingua Catonis et Enni
Sermonem patrium ditaverit, et nova rerum
Nomina protulerit? Licuit semperque licebit
Signatum praesente nota producere nomen etc.
. . . . *si volet usus*
Quem penes arbitrium est, et jus, et norma loquendi.

5. *Cum per obstantes juvenum catervas.*) Observa, lector, quàm eleganter in allegoria sua persistat. Sensus est: cum illa, spretis amatoribus bene multis, unum quæret Nearchum.

Insignem.) Præclarum semper videtur quodcunque amatur.

Grande certamen tibi praeda, etc.) An tibi potius quàm illi cedat Nearchus, quem uterque ardetis ac deperitis.

9. *Dum tu celeres sagittas promis.*) Dùm tu artes omnes insumis ad puerum tibi asserendum; illa iram, odium, probra, vindictam in te raptorem comparat, omnique ope suum sibi vindicat.

11. *Nudo sub pede.*) Nearchus citra periculum, imo cui cedat parum sollicitus, vos de se contendentes otiose et frigide spectat, suosque duntaxat curat capillos comere et odoribus aspergere.

14. *Sparsum odoratis, etc.*) Vide lib. 2. Od. 11. v. 15.

15. *Nireus.*) Hic Naxi rex, Græcorum post Achillem formosissimus; de quo Homer. Iliad. 2. Propert. lib. 3. Eleg. 18.

Nirea non facies non vis exemit Achillem.

16. *Raptus ab Ida.*) Ganymedes Trois regis filius, ob pulcritudinem a Jove aquilæ speciem induto raptus, cum in Ida monte puer venaretur, atque in conviviis Deorum factus pocillator. De eo vide Luciani Dialogum. Et Metamorph. lib. 10. cap. 4. Hac porro fabula indicatur sapientem virum luminibus et claritate virtutum refulgentem Dei consuetudine dignum effici, atque ad Deum per sapientiam rapi et sublevari. Vid. Cic. Tuscul.

Ida.) Mons duplex hujus nominis; alter apud Cretam insulam, de quo non mentio est hic: alter in Troade apud Phrygiam Asiæ minoris regionem; Paridis judicio famosus, omnium qui circa Hellespontum sunt, altissimus. Diod. Sic. lib. 6. cap. 16. et lib. 17. cap. 1.

Aquosa.) Ex illo Troadis monte dicuntur manasse pridem flumina quindecim: at eorum plurima suo tempore jam exaruisse, scribit Plinius. Apud Atheo. lib. 15. cap. 8. Vocatur *ὄρος πολυπίδακος Ἴδης, mons Idae plures habentis fontes.* Prae ceteris autem fluviis ibi scaturientibus nominantur Xantus seu Scamander, Simois, etc. Homer. Iliad. λ.

AD AMPHORAM,

ODE XXI.

Monet eam facetè, ut vinum fundat optimum in Corvini gratiam.

O NATA mecum Consule Manlio,
Seu tu querelas, sive geris jocos,
Seu rixam, et insanos amores,
Seu facilem, pia testa, somnum:
Quocumque lectum nomine Massicum
Servas, moveri digna bono die,
Descende, Corvino jubente,
Promere languidiora vina.
Non ille, quanquam Socraticis madet
Sermonibus, te negliget horridus:

INTERPRETATIO.

O bona amphora, sub Manlii consulatu mecum facta, sive querimonias, sive risus, sive jurgia et dementes amores, sive placidum sopor producis, quocumque titulo condis exquisitum Massicum, mereris proferri celebri die; veni fundere vina senescentia volente Corvino. Hic licèt imbutus sit Socraticis disciplinis; haud austerus te aspernabitur.

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod supra Ode 9. Lib. 1.

1. *O nata mecum.*) Vino impleta et condita in horreo tum cum ego natus sum Venusii in urbe Apuliæ; consulatum Romæ gerente L. Manlio Torquato cum L. Aurelio Cotta anno Urbis conditæ 688. Vid. Epod. 13. vers. 8. ubi hunc Torquatum vocat suum Consulem.

2. *Seu tu querelas, sive geris jocos, etc.*) Varios effectus vini juxta varias hominum affectiones bellè exprimit. Nam qui a natura biliosus, vino fit iracundior; qui libidinosus, lascivior, petulantior, etc. Quidam jocosi post vinum, alii somnolenti, etc. Galli lepide vocant, *un vin de singe, un vin de lion, de chien, de cochon.* Ital. *un vino di scimia, un vino di leone, di cane, di porco.*

5. *Quocumque lectum nomine, etc.*) Cujuscumque nomen Consulis inscriptum habes, quo ætas notetur vini quod contines. Vide lib. 2. Od. 3. v. 8. annot. De Massici bonitate et patria lib. 1. Od. 1.

6. *Bono die.*) Festivo, mihi fortunato et honorabili, cum dignatur Corvinus divertere apud me, coenare domi meæ; et poscere id quod habeo melioris notæ vinum.

7. *Descende.*) Ex ista voce patet olim vasa vinaria non, ut apud nos hodie, in subterraneis, sed in editioribus apothecis atque horreis collocari solita, ut fumosa indeque matura fierent: quod jam alibi notavi, iterumque Poeta noster innuit, sequenti Ode 28. v. 7. Vide supra Od. 8. hujus Libri.

Corvino jubente.) M. Valerius Messala Corvinus Augusti ævo vir clarissimus, Consul anno U. C. 722. qui et de Gallia quatuor post annis triumphavit. Is est quem suis carminibus adeò celebrat Tibullus, lib. 1. Eleg. 3. et lib. 4. sic incipit:

Te Messala canam; quanquam tua cognita virtus
Terret, ut infirmae valeant subsistere vires.

8. *Promere.*) Hoc jungunt alii cum voce *descende*; alii cum *jubente.* Quicquid sentiant aliqui, parvi refert ad quod referas.

Languidiora vina.) Senectute seu vetustate matura, mitiora, salubriora. Vide supra Od. 16. v. 35. ibique annot.

9. *Non ille quanquam Socraticis, etc.*) Etsi refertus, id est, apprimè instructus est Corvinus Socratica et Academica Philosophia, non te despiciet o pia testa: et quanquam madet totus placitis ejusmodi severioribus, haud tamen refugit interdum madere etiam vino, ad diluendas curas levandosque animi labores suos pro Republica: nam et hoc novit sapientissimo cuique usurpatum. Plato scribit vinum hominibus a Deo contributum velut remedium adversus senectutem, ut redire ad juventutem videantur, et moestitiae eos capiat oblivio. Seneca Stoico supercilio mire gravis ajebat nonnunquam usque ad ebrietatem veniendum, non quæ mergat nos, sed deprimat curas. Vide Coel. Rhodig. lib. 18. cap. 32. et alibi.

Narratur et prisci Catonis
Saepe mero caluisse virtus.
Tu lene tormentum ingenio admoves
Plerumque duro: tu sapientium
Curas et arcanum jocoso

INTERPRETATIO.

Refertur antiqui virtus Catonis etiam vino frequenter calefacta fuisse. Tu dulcem vim adhibes animo interdum asperiori: tu sapientum intimas et anxias cogi-

ANNOTATIONES.

Socraticis sermonibus.) Socrates hominum sapientissimus Apollinis oraculo declaratus est. Ejus dogmata amplexi sunt præ ceteris bene multis illustriores isti, Plato, Xenophon, Antisthenes. Diogen. Laert. lib. 2. etc. Cic. Tusc. 2. ait ab eo *omnem quae de vita, et moribus est, Philosophiam manasse*: Tusc. 5. *primum illum devocasse Philosophiam e coelo . . . : et coegisse de vita, moribus, rebusque bonis et malis quaerere.* Noster ad Pison. v. 310.

Rem tibi Socraticae poterunt ostendere chartae.

11. *Narratur et prisci Catonis, etc.*) Ipse Cato virtute insignis narratur vino liberalius hausto sæpe incaluisse. Hic vero quæri potest, an vino corpus incalescat, ut calido medicamento? Respondet Galenus Constitut. 3. non incalescere nisi ut alimonia corpori accommoda. Nam sicut igni congruens materia incendium facit majus, ita corporibus simile alimentum quæ natura calent satis, et robur adjicit, et calorem auget, etc. Hæc ille. Vide Cœl. Rhodig. lib. 28. cap. 19. ubi explicat cur prosit senibus vinum.

Catonis.) Quis ille, an major, an Uticensis et junior? De Uticensi proditur sane, integras duxisse perpotando noctes. Testes Plutarchus, aliique. Et cum Memmius quidam in conventu dixisset, Catonem totas noctes in vino permanere et ebrium esse, suscepto sermone Cicero respondit; quin addis etiam totos dies alea ludere? Seneca *de Tranquill.* cap. 15. *Cato*, inquit, *vino laxabat animum curis publicis fatigatum.* Ubi Lipsius de Uticensi diserte explicat, huncque affert Horatii locum, quem modo tractamus. Idem Cato mensam maxime amicorum parentem et procreatricem existimavit. Idem solitus erat dicere Cæsarem sobrium accessisse ad evertendam Rempublicam. Vide Cœl. Rhodig. lib. 28. cap. 8. et 32. At duo tamen arguunt Catonem hunc juniorem minime hic ab Horatio indicari. Alterum est vox *narratur*, quæ nequaquam adhiberetur a Poeta, si innueret Catonem illum Uticensem cum quo vixerat, quemque florentem viderat; siquidem Horatius annos ætatis habebat viginti, quando se Cato Uticæ interemit. Alterum est epitheton *prisci*, quæ omnino Porcio Catoni, non ita verò Uticensi congruit. Nec enim satisfaciunt qui priscam virtutem pro solida vera severaque poni obtendunt. Ergo Cato Major accipiendus. Quamvis etenim valde sobrium fuisse constet: at ei nihilominus ebrietas seu vinositas ab æmulis et adversariis objecta est: ad quod allusit Poeta. Adde quod apud Ciceronem de Senectute, ille ipse Cato Major profitetur ita de se: *Ego propter sermonis delectationem tempestivis quoque conviviis delector, nec cum aequalibus solùm, qui pauci admodum restant, sed cum vestra aetate etiam atque vobiscum: habeoque senectuti magnam gratiam, quae mihi sermonis aviditatem auxit, potionis et cibi sustulit. Quòd si quem ista delectant; ne omnino bellum indixisse videar voluptati, cujus est etiam fortasse quidam naturalis modus, non intelligo ne in istis quidem voluptatibus ipsis carere sensu senectutem. Me vero delectant et sermo in poculo, et pocula. . . . . convivium que vicinorum quotidie compleo, quod ad multa noctem quàm maxime possumus vario sermone producimus.* Huc etiam facit quod scribit Plinius lib. 14. cap. 4. *Catonum ille primus*, inquit, *triumpho et censura insignis, magis tamen claritate literarum, praeceptisque . . . . . agrum colendi . . . . . de vitibus uvisque ita prodidit; qui locus vino optimus, etc.*

13. *Tu lene tormentum, etc.*) Per te leniter ingenia torquentur, et qualia sint explorantur: severiora mitigantur, duriora molliuntur, etc. Plato de Legibus ait vinum esse tormentum minime sumtuosum aut periculosum ad explorandos hominum affectus. Theognis dicebat aurum et argentum igne probari et dignosci, at vino mentem hominis quamlibet sapientis. Vide Epist. ad Pison. v. 434. Non abludit adagium: *in vino veritas*, et Persæ cujusdam apophthegma: *nequaquam opus tormentis esse ad exquirendum verum, vino enim rectius elici.* Vide Erasm. Sunt qui putent hic alludi ad arietes aliasque machinas ejusmodi bellicas, quibus admotis urbium muri concutiuntur, dejiciuntur, expugnanturque: pace tamen illorum, prior interpretatio non est posthabenda, multò minùs, ut sanciunt, explodenda.

14. *Tu sapientium curas, etc.*) Graviores cogitationes reconditaque consilia hilari compotatione in lucem aliquando proferuntur.

Consilium retegis Lyaeo;
Tu spem reducis mentibus anxiis,
Viresque; et addis cornua pauperi,
Post te neque iratos trementi
Regum apices, neque militum arma.
Te Liber, et, si laeta aderit Venus,
Segnesque nodum solvere Gratiae,
Vivaeque producent lucernae,
Dum rediens fugat astra Phoebus.

INTERPRETATIO.

tationes revelas per vinum festivum. Tu reddis fiduciam et robur sollicito ingenio: dasque animos inopi post te nec timenti regum diadema nec bellatorum tela. Te expromens Bacchus, et Venus si favens adfuerit, nec non Charites vinculum laxare tardiores, atque ardentes lychni donec Sol reversus expellat sidera.

ANNOTATIONES.

16. *Lyaeo.*) Unum est e Bacchi cognominibus ἀ λυειν, quòd solvat et discutiat ægritudines et curas.

17. *Tu spem reducis.*) Apud Athen lib. 2. cap. 1. ex Diphilo, *Bacchus cordatis et prudentibus viris amicus, ipseque sapiens aeque ac suavis, abjectos et humiles facit assumere magnos spiritus, superciliosis ac tetricis persuadet ut rideant, ignavis ut audeant, timidis ut fortes sint.* Ex Chæremone, *per vinum conciliantur bibentibus risus, sapientia, docilitas, bona omnia.*

18. *Addis cornua pauperi.*) Baccho veteres affingebant cornua, quoniam e nimio vino truces fiunt ebriosi instar belluarum, inquit Festus. Vide supra lib. 2. Od. 19. in fine. Ovid.

Tunc veniunt risus; tunc pauper cornua sumit;
Tunc dolor et curae, rugaque frontis abit.

Per cornua designantur audacia, confidentia, robur, superbia, temeritas etiam et petulantia. Athen. lib. 10. cap. 14. *των αγαθων βασιλεα οινον*, *honorum omnium rex vinum.* Lib. 1. cap. 1. *ισχυν διδωσι ταις ψυχαισι και τοις σωμασιν*, *robur et vires dat animis et corporibus.* Eodem lib. cap. 2. *ευδλον αλεξικακον πασης ανιης*, *patens remedium adversus omnem tristitiam.*

19. *Post te neque iratos trementi etc.*) Vino sumto roboratus inops et timidus quisque jam nec iratos regum vultus aut minas expavescit, nec militum arma.

21. *Te Liber, etc.*) O testa, amphora, o bonum vinum, te in convivio *producent* Bacchus, *Venus laeta, Gratiae, lucernae* accensæ.

Liber.) Cur pater Liber dicitur? An quod bibenti sit causa libertatis? Fiunt enim audaciores ex vino homines plerique. An quia pro libertate Bœotiæ depugnavit? Plutarch. Probl.

Laeta Venus.) Mitis, bella, propitia, placida, non miscens contentiones et rixas aut etiam prœlia, ut sæpius fit.

22. *Segnesque nodum solvere Gratiae.*) Detrectantes, nolentes separari, distrahi, abalienari quos junxerunt: concordiæ tenaces amantesque, insolubiles. Unde illæ amplexis et consertis inter se manibus pingi solent. Vide lib. 1. Od. 4. et 30.

IN DIANAM,

ODE XXII.

Et consecrat pinum villae suae.

MONTIUM custos nemorumque virgo,
Quae laborantes utero puellas
Ter vocata audis, adimisque letho,
Diva triformis;
Imminens villae tua pinus esto;
Quam per exactos ego laetus annos
Verris obliquum meditantis ictum
Sanguine donem.

INTERPRETATIO.

O VIRGO praeses montium et silvarum, Dea formae triplicis, quae ter invocata subvenis mulieribus parturientibus, et eas morti eripis: sit tibi sacra pinus fundo meo impendens; quam ego singulis annis evolutis gaudens aspergam cruore porci transversam morsionem tentantis.

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod supra Ode 2. Lib. 1.

1. *Montium custos, etc.*) Venatrix, incola silvarum. Adde quod herbis, plantis, arboribus vegetandi vim impertitur Luna.

2. *Quae laborantes utero, etc.*) Parturientes juvas ad infantem edendum in lucem: quæ et matri fratrem Apollinem parturienti opem et munus obstetricis exhibuisti. Luna scilicet poros et meatus corporis tempestive relaxans dat facilitatem partui et salubritatem. Cic. 2. de Natur. Deor. *Adhibetur ad partus quòd ii maturescunt aut septem nonnunquam, aut ut plerumque novem Lunae cursibus, qui quia mensa spatia conficiunt, menses vocantur.* Idem fere Varro 4. de Ling. Lat. ubi *Luna nascentium dux . . . . parientes eam invocant*, Diodor. Sicul. lib. 6. Plutarch. Sympos. 3. Problem. 1. etc.

3. *Ter vocata.*) Ternarius numerus religione consecratus. lib. 1. Od. 28. v. ult.

Audis, adimisque letho.) Terent. Andria:

> *Juno Lucina fer opem; serva me obsecro.*

Catull. Carm. 34.

> *Tu Lucina dolentibus*
> *Juno dicta puerperis.*

Ovid.

> *Parce precor gravidis facilis Lucina puellis;*
> *Maturumque utero molliter aufer onus.*

Dionys. Halicarnass. lib. 5. in ædem Junonis Lucinæ recens natorum infantium nomina ætatemque referri solita, testatur. Cic. ante cit. *ut apud Graecos Dianam eamque Luciferam, sic apud nostros Junonem Lucinam in pariendo invocant.* Ne, Lector, mirere quòd videantur confundi Junonis ac Dianæ munia. Nam Deos omnes ad Solem, Deas ad Lunam referri, egregie docet Macrob. Saturn. lib. 1. cap. 17. et seq.

4. *Diva triformis.*) Triplex quasi numen habens: Luna in cælo, Diana in terris, Proserpina apud Inferos.

Virgil. Æneid. 4.

> *Tergeminamque Hecoten, tria virginis ora Dianae.*

Hinc illud:

> *Terret, lustrat, agit, Proserpina, Luna, Diana;*
> *Ima, superna, feros, sceptro, fulgore, sagitta.*

Alii, quòd modò gibbosa, modò dimidiata, modò plena.

5. *Imminens villae tua pinus esto.*) Volo tibi sacram esse pinum meæ villæ imminentem; et ad eam quotannis tibi mactabo aprum.

6. *Per exactos annos.*) Completo et finito unoquoque anno.

7. *Obliquum meditantis ictum.*) Qui licèt junior jam ex sua natura meditatur obliquo dentium exertorum ictu vulnerare. Quidam aprum in mactantem sævire et transversum ictum meditari; alii in ipsam illam pinum dentes intentasse: nonnulli ab apri sævitie Poetam nostrum Dianæ patrocinio servatum, comminiscuntur: sed gratis et perperam.

AD PHIDYLEN,

ODE XXIII.

Puris tantùm manibus Deos placari

COELO supinas si tuleris manus
Nascente Luna, rustica Phidyle;
Si thure placaris et hornâ
Fruge Lares, avidaque porca;
Nec pestilentem sentiet Africum
Foecunda vitis, nec sterilem seges
Rubiginem, aut dulces alumni
Pomifero grave tempus anno.
Nam quae nivali pascitur Algido
Devota, quercus inter et ilices,
Aut crescit Albanis in herbis

INTERPRETATIO.

O AGRESTIS Phidyle, si manus supplices ad coelum tollas, Luna incipiente; si Lares placaveris thure et hornotinis frugibus atque sue edaci; neque fertilis vinea experietur Africum perniciosum, neque spicae rubiginem sterilitatis causam, nec teneri foetus noxiam tempestatem anni parte frugifera. Etenim hostia Diis destinata, quae in Algido nivoso educatur inter quercus et ilices, vel crescit in Albano gramine,

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod supra Ode 9. Lib. 1.

1. *Coela supinas, etc.*) Si Deos rite colueris et pie supplicaveris, licet modica offerens munera, placatos illos habebis.

Supinas.) Versis ad coelum palmis; quae contra invocando inferos Deos ad terram vertebantur.

2. *Nascente Luna.*) In novilunio et Kalendis solebant rusticae mulieres sacra Lunae facere velut plantarum matri, altrici, custodi.

Phydile.) Haec videtur fuisse villica, seu Horatianae villae procuratrix. convenit nomen, sive proprium fuerit, seu factum sit à Poeta, φειδωλη *parca*, Gallicè, *menagere*. Italicè, *massara*.

3. *Horna fruge.*) Vino vel spicis novellis atque hujus anni. Diis enim primitias et quod novum optimumque offerri aequum est.

4. *Porca.*) Hac utpote foecunda placabantur Dii Lares et domestici ad foecunditatem familiae ac rei domesticae impetrandam.

5. *Pestilentem Africum.*) Ventum humidum et calidum; adeoque pestilentem et noxium frugibus ac vitibus Italiae. Plin. lib. 2. 47. De eo jam lib. 1. Od. 1.

7. *Rubiginem.*) Gall. *la nielle*. Ital. *la nebbia*, *ovvero golpe*, qua nigrescunt spicae et sterilescunt. Oritur ex pluvia vel rore, si quando non decussa fuerint e spicis, sed Sole superveniente calefacta computrescant. Ita Scaliger. Plin. lib. 18. cap. 17. *Coeleste frugum vinearumque malum nullo minus noxium est rubigo. Frequentissima haec in roscido tractu, convallibusque, ac perflatum non habentibus. E diverso carent ea ventosa et excelsa.* Et cap. 28. in fine. *Alia sunt mala, quae silente coelo serenisque noctibus fiunt, nullo sentiente nisi cum facta sunt . . . Aliis rubiginem, aliis uredinem, aliis carbunculum appellantibus, omnibus verò sterilitatem.* Hinc Romae ad eam pestem avertendam colebatur Rubigus Deus, et agebantur Rubigalia festa sub finem Aprilis. Plin. cit. lib. 18. cap. 29. *Rubigalia Numa constituit anno regni sui 11. quae nunc aguntur ad 7. Kalend. Maii, quoniam tunc fere occupat segetes rubigo: quod tempus Varro determinat Sole Tauri partem decimam obtinente.* Ex Plutarcho quaest. natural. poss inis. Rubigo humescentia occupat semina. Vide Theophrast. de caus. plantar. lib. 4. c. 15. et alibi, etc.

Dulces alumni.) Dulces et caros filios, interpretantur aliqui: magis tamen intelligendi videntur catuli pecudum, agni, capreoli, etc. ut supra Od. 18. v. 4.

8. *Pomifero grave tempus anno.*) Grave pestilensque coelum adeoque morbos haud sentient greges ea anni tempestate, qua fructus colliguntur, scilicet Autumno, quem *lethiferum* vocat Juvenalis Sat. 4. ver. 56. Vide et supra lib. 2. Od. 14. vers. 15.

9. *Nam quae nivali, etc.*) Pontificum est in sacris publicis immolare victimas sumtuosas: at te, Phidyle, rusticam et privatam muliercolam decet offerre Diis familiaribus minuscula quaeque dona et sacrificia.

Quae nivali pascitur Algido.) Pascebantur olim greges ad sacrificia publica destinati ac devoti.

Algido.) De eo monte lib. 1. Od. 21. vers. 6.

11. *Albanis in herbis.*) In pascuis Albani montis, qui ab urbe Roma distat 12. mill. pass. ortum versus.

Martial. lib. 4. Epigram. 64.

Victima, Pontificum secures
Cervice tinget. Te nihil attinet
Tentare multa caede bidentium
Parvos coronantem marino
Rore Deos, fragilique myrto.
Immunis aram si tetigit manus,
Non sumtuosa blandior hostia
Mollibit aversos Penates
Farre pio, et saliente mica.

INTERPRETATIO.

cultros Pontificum collo imbuet. Te verò Deos exiguos rore marino tenuique myrto coronantem nihil juvat sollicitare plurimo cruore pecudum. Etsi manus absque munere tenuerit aram, offensos Penates haud placabit efficacius per majorem victimam, quàm per religiosum ador et sal crepitans.

ANNOTATIONES.

Albanos quoque Tusculosque colles. Arnob. lib. 2. *In Albano antiquitus monte nullos alios licebat quàm nivei tauros immolare candoris: nonne istum morem religionemque mutastis? etc.*

13. *Te nihil attinet, etc.*) Tuum non est mactare pecudes: Deos perfectè coles et placabis, nectendo tantùm et adornando serta et corollas ex herbis et floribus, quæ illis dones.

Bidentium.) Nonius Marcellus ita dictas oves, quòd duos dentes habeant, mordicùs negat: asserit verò dici quasi biennes; auctoritate Pomponii in Atellana. Vide Macrob. lib. 7. cap. 9. et Gell. lib. 16. cap. 6. ubi uterque idem astruunt, contenduntque *non oves solas, sed omnes bimas hostias bidentes appellari.*

15. *Parvos Deos.*) Lares, Penates, quorum *imagines parvae* scilicet in privatis ædibus, in fanis autem ac templis majores Deorum statuæ majuta simulacra habentur et coluntur.

Coronantem marino rore, fragilique myrto.) In sacrificiis multiplices adhibebantur ejusmodi corollæ. Ipse sacrificans coronabatur; hostia quoque, imago Deorum et ara, etc.

Marino rore.) Plin. lib. 14. cap. 11. *Est et rosmarinum . . . . . foliis odor thuris, etc. De myrto,* lib. 1. Od. 38.

17. *Immunis.*) Innocens, a scelere vacua et eximia, ex quibusdam: alii aliter et melius, ut existimo; hoc sensu: etiamsi non offeras Diis ingentia munera, tam litabis, tamque obtinebis quod postulas, exiguo quovis sacrificio, quàm magno et sumtuoso; si modò vitæ innocentiam, et pietatem ac religionem erga Deos exhibeas. Luc. cap. 21. Christus paupercula viduæ minuta duo laudat præ ingentibus divitum muneribus in gazophylacium missis. Ex Plutarcho Lycurgus interrogatus cur vilia et parva constituisset sacrificia, respondit: ut nunquam desinamus Deos venerari. Vide Pers. Sat. 2. in fine: ubi

Dicite Pontifices, in sancto quid facit aurum?
. . . . farre litabo.

Aram si tetigit manus.) Ara quasi ansa dicta pridem, quoniam eam tenebant seu tangebant quicumque vel sacris operabantur, vel jurabant, vel preces et vota faciebant. Varro, Macrob. Saturnal. lib. 3. cap. 2. etc. Vide et Plin. lib. 2. c. 7.

Mollibit.) Ita veteres pro *molliet.*

20. *Farre pio et saliente mica.*) Mola salsa, quæ constabat ex aqua, farre, et sale. Senec. Epist. 114. *crepacem molam* dixit.

IN AVAROS,

ODE XXIV.

INTACTIS epulentior
Thesauris Arabum, et divitis Indiae;
Coementis licèt occupes
Tyrrhenum omne tuis, et mare Apulicum.
Si figit adamantinos
Summis verticibus dira necessitas
Clavos; non animum metu,
Non mortis laqueis expedies caput.

INTERPRETATIO.

QUAMVIS totum mare Tyrrhenum atque Apulicum tuis aedificiis teneas, ditior nondum tentatis gazis Arabum ac Indiae opulentiae; si fatum sævum clavos adamantinos excelsis culminibus infigit, neque mentem formidine, neque caput mortis retibus liberabis.

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod supra Od. 3. Lib. 1.

1. *Intactis, etc.*) Sui vitia sæculi hac Ode proscribit, ut et alibi jam non semel, ac remedia præscribit. Animadverte quæso, Lector studiose, quàm varie quamque feliciter idem sæpius ita retractet argumentum, ut novum quid semper esse videatur. Et hoc est quod ipse præcipit ac docet ad Pisones Epist. v. 128. et v. 240. quæ duo loca spectant eodem, et egregie declarant rerum communium et cuivis notarum novam dispositionem ex arte atque ingenio, scitamque et callidam tractationem longe præstare rerum novarum inventioni. Quod quidem literatoribus ac de trivio hominibus et sciolis latet, norunt vero sentiuntque quotquot sano et sagaci pollent judicio. Vide quæ ibi annotabuntur.

Intactis opulentior thesauris Arabum.) Ipsis opulentior Arabibus, quorum adeo jactatur opulentia. Vide lib. 1. Od. 29. et lib. 2. Od. 12. Stroph. penult.

Intactis.) Vel thesauris nondum effossis; vel Arabibus bello nondum petitis ac subactis Populo Romano. *Ælius enim Gallus ex Equestri Ordine, solus Romana arma in eam terram intulit, ... oppida diruit, etc.* Plin. lib. 6. c. 28. Strabo lib. 6. *recens Rom. expeditio nostro tempore, duce Ælio Gallo in Arabiam facta.* Missus ille cum exercitu ab Augusto decimùm Consule, Arabes tentaturus. Propert. lib. 2. Eleg. 10.

India quin, Auguste, tuo dat colla triumpho;
Et domus intactae te tremit Arabiae.

2. *Divitis Indiae.*) Hæc enim Asiæ regio dives est auro, argento, lapillis, gemmis. Strabo lib. 15. etc.

3. *Coementis licèt occupes, etc.*) Licèt præclaras ædes habeas in maris litoribus exstructas, quid hoc ad vitam beatam? An sic effugies curas et mortem? Vide Od. 1. hujus lib. Stroph. 9. ibique annot.

4. *Tyrrhenum mare.*) Idem est quod Thuscum et Inferum: pars est Mediterranei, Thusciam alluens, Ditionem Pontificiam, ac regnum Neapolitanum, a fluvio Macra ad fretum Siculum.

Et mare Apulicum.) Omnes fere codices habent *Ponticum*, idest, Euxinum: Quidam *Punicum*, id est, Africanum; et hanc lectionem defendunt eò quòd mare Punicum seu Africum continetur cum Tyrrheno, quod modò nominatur. Verùm enimvero quid hoc ad Italiam et Romanos? An ut notetur vesania ædificare cupientium non modò in litoribus maris proximi, sed et longinqui? Longe sane petita reprehensio. Lectori tamen judicandi sit plena libertas; ut fuit hactenus. Alii etiam, *Publicum*, absurde quidem, legunt. Placuit lectio, *Apulicum*, non nobis primùm, sed gravibus viris pridem ante nos; ut denotetur utrumque Italiæ litus maris, per *Apulicum* superi sive Adriatici; inferi vero per *Tyrrhenum*.

5. *Si figit adamantinos, etc.*) Si magnificas illas ædes mors etiam obsidet ingrediturque, et habitatores earum non mitius tractat quam infimos quosque et egentes: si in illis ædium *summis verticibus clavos figis adamantinos*, idest, imperii ac dominatus sui jura exercet: metaphora ducta ab annali clavo, qui in parietibus ædium sacrarum figebatur singulis annis, ut numerus annorum inde colligeretur. De quibus Liv. passim. Alii sic explicant; si summos etiam apices seu capita virorum principum spiculis suis durissimis transfigit mors, et enecat.

Adamantinos.) Adamante firmiores, Lib. 1. Od. 35. *trabales clavos.* Sic belle exprimit Poeta fatum ineluctabile, mortis necessitatem, et nunquam mutabile Jovis ac Deorum decretum. Pindar.

εις κι[illegible] κρατεροις αδαμαντος [illegible] αλοις,

Campestres

Campestres meliùs Scythae,
Quorum plaustra vages rite trahunt domos,
Vivunt, et rigidi Getae,
Immetata quibus jugera liberas
Fruges et Cererem ferunt,
Nec cultura placet longior annuâ,
Defunctumque laboribus
Æquali recreat sorte vicarius.
Illic matre carentibus
Privignis mulier temperat innocens:
Nec dotata regit virum
Conjux, nec nitido fidit adultero.

INTERPRETATIO.

Feliciùs in campis degunt Scythae, quorum incertas habitationes carpenta circumferunt, nec non asperi Getae, quibus arva minime circumscripta producunt communes segetes ac messes; neque exercetur cultura diuturnior uno anno: atque alter vices assumens pari fortuna quietem tribuit alteri laboribus exsoluto. Ibi femina innoxia parcit privignis matrem non habentibus; neque uxor dote potens marito imperitat, nec splendido auscultat moecho.

ANNOTATIONES.

9. *Campestres meliùs Scythae, etc.*) Aversis divitibus sapientiores ac beatiores sunt ii populi qui inopes quidem at sine curis vivunt. Scythæ nullas domos exstruunt, per campos vagantur, modò in his pascuis, modò in illis subsistentes suamque secum familiam plaustris vehunt, hinc ἁμαξόβιοι et ἁμαξοφόρητοι dicti, *quibus plaustra sedes sunt*, inquit Sallust. Vide lib. 1. Od. 19. v. 10. et Od. 35. v. 9. et lib. 2. Od. 9. in fine: ibique annot. Justin. lib. 2. sub initium. *Scythis inter se nulli fines, nec enim agrum exercent, nec domus illis ulla aut tectum, aut sedes est, armenta et pecora semper pascentibus et per incultas solitudines errare solitis. Uxores liberosque secum in plaustris vehunt, quibus coriis imbrium hiemisque causa tectis pro domibus utuntur. Justitia gentis ingeniis culta non legibus . . . aurum et argentum non appetunt. Lacte et melle vescuntur. Lanae iis usus ac vestium ignotus . . . pellibus utuntur ferinis. Haec continentia illis morum quoque justitiam dedit, nihil alienum concupiscentibus . . . . utinam reliquis mortalibus similis moderatio . . . prorsus ut admirabile videatur hoc illis naturam dare, quod Graeci longa sapientium doctrina praeceptisque Philosophorum consequi nequeunt; cultosque mores inculta barbarie superari, etc.* Hinc apud Homerum, Iliad. v. *δικαιότατοι justissimi* vocentur Scythæ. De his Strabo 7. Herodot. lib. 4. Virgil. Georgic. 3. etc.

11. *Rigidi Getae.*) Et hi Scythis affines duram pariter vitam agunt, frigidissima regione. Ex Strabone, ad Pontum Orientem versus circa ostium Danubii sedes habent. Plin. lib. 4. cap. 12. *Ab eo in plenum quidem omnes Scytharum sunt gentes; variae tamen litori apposita tenuere: alias Getae Daci Romanis dicti, etc.*

12. *Immetata quibus, etc.*) Scythis nimirum atque Getis agri nullis definiuntur limitibus, nullique sunt cuiquam proprii; omnes omnibus communes vicissim coluntur ab aliquibus, duntaxat quantum satis est ad annonam et victum unius anni.

15. *Defunctumque laboribus, etc.*) Alii post alios culturam agrorum, sationem ac messem curant, et quiescunt; atque ad annuum opus ac laborem alii aliis succedunt. De Suevis idem prope refert Cæsar de bello Gallico initio lib. 4. *Gens maxima, et bellicosissima Germanorum, Suevi: centum pagos habent: ex quibus quotannis singula millia armatorum bellandi causa, suis e finibus educunt. Reliqui domi manent: pro se atque illis colunt. Hi rursus invicem anno post in armis sunt; illi domi remanent . . . privati ac separati agri apud eos nihil est: neque longius anno remanere uno in loco incolendi causa licet, etc.*

17. *Illic matre carentibus, etc.*) Ubi nulla est cupiditas, illic nec ulla novercalia odia, flagitia, veneficia: nulla uxorum aut adulteria, aut imperiosa insolensque dominatio in viros. Ea est Scythicarum mulierum fides, pudicitia, virtus, probitas.

18. *Privignis mulier temperat innocens.*) Noverca non sævit in *privignos*, id est, mariti sui e priori conjuge filios, nec veneno tollere meditatur; quod Romæ non infrequens. Juv. Sat. 6. v. 122.

Hippomanes, carmenque loquar, coctumque venenum,
Privignoque datum?

19. *Nec dotata regit virum.*) Plaut. Aulul. in fine. Scen. 17. *Quae indotata est, ea in potestate est viri: dotatae mactant et malo et damno viros.* Ex Asinar. Scen. 1. *Argentum accepi, dote imperium vendidi.* Juv. Sat. 6. v. 223. *Imperat ergo viro.* Vide ibid. in superbiam mulierum plurima. Ex Justino lib. 3. Lycurgus apud Spartanos *virgines sine dote nubere jussit; ut uxores eligerentur, non pecuniae: severiusque matrimonia sua viri coercerent, cùm nullis dotis fraenis tenerentur.*

20. *Nec nitido fidit adultero.*) Non sinit se in adulterium pertrahi ab adultero bene comto: vel amatori et moecho potenti non confidit, post flagitia sperans ab eo defendi tum adversus leges adulterium punientes, tum adversus maritum suam vindictam meditantem.

Dos est magna parentium
Virtus, et metuens alterius viri
Certo foedere castitas:
Et peccare nefas, aut pretium est mori.
O quisquis volet impias
Caedes, aut rabiem tollere civicam:
Si quaeret pater urbium
Subscribi statuis; indomitam audeat
Refraenare licentiam,
Clarus post genitis: quatenus (heu nefas!)
Virtutem incolumem odimus,
Sublatam ex oculis quaerimus invidi.
Quid tristes querimoniae,
Si non supplicio culpa reciditur?
Quid leges sine moribus
Vanae proficiunt, si neque fervidis
Pars inclusa caloribus

INTERPRETATIO.

Illic *maxima dos aestimatur virtus parentum et pudicitia insolubili pacto alterum virum abhorrens.* Illic *non licet delinquere, vel merces est mors.* O *quicumque voluerit sceleratas strages furoremque civilem abolere, si cupiat imagini subscribi parens civitatum,* is *infraenatam coercere cupiditatem suscipiat a posteris celebrandus; quandoquidem (proh scelus!) viventem virtutem aversamur invidentes, ereptam vero aspectui desideramus. Quorsum mœstae querelæ, si paena crimen non amputatur? Quid leges prosunt absque moribus inutiles, si negotiatorem haud deterrent*

ANNOTATIONES.

21. *Dos est magna parentium virtus, etc.)* In deligendis uxoribus ibi non spectantur opes, sed virtus majorum et parentum, ac puellæ castimonia. Plaut. Amphitr. Act. 2. Scen. 2. sub finem.

Non ego illam mihi dotem duco esse, quae dos dicitur:
Sed pudicitiam et pudorem, et sedatum Cupidinem,
Deûm metum, parentum amorem, etc.

Repete mox allatam Lycurgi legem de dote virginum Spartanarum.

Juvenal. Sat. 6.

Malo Venusinam, quàm te, Cornelia, etc.

23. *Certo foedere castitas.)* Fides conjugalis, quam illic violare *nefas*, aut peccanti *mors* certa est, eorumque *peccati stipendium:* quod ait Paulus Apostolus.

25. *O quisquis volet impias, etc.)* Profectò cupiditas tollenda, si quis bonus Princeps velit seditiones tollere, tumultus, cædes, bella civilia, aliasque civitatum pestes. His videtur Augustum respicere: nam sic ei postea gratulatur lib. 4. Od. 15. Strophe 3.

ordinem
Rectum, et vaganti fraena licentiae
Injecit, amovitque culpas,
Et veteres revocavit artes, etc.

27. *Si quaeret pater urbium subscribi statuis.)* Si volet dignus esse cui statua erigatur cum hac epigraphe, *pater patriae.* Quæ quidem appellatio honorifica contigit Camillo, Ciceroni, Julio Cæsari, Augusto; aliis item postea bonis Imperatoribus. Tit. Liv. Appian. Flor. Sueton. etc. Hic Octav. c. 58. *Senatus te consentiens cum Populo Romano consalutat* PATRIAE PATREM. *Cui Augustus . . . compos factus votorum meorum, P. C. quid habeo aliud Deos immortales precari; etc.* Juven. Sat. 8. v. 244.

Roma patrem patriae Ciceronem libera dixit.

30. *Clarus post genitis.)* Quidam legunt *carus.* Lib. 1. Od. 28. *Post modò te natis.*

Quatenus heu nefas!) Ea siquidem est pravitas morum nostrorum, ut invideamus virtuti, excellentiæ, honoribus eorum qui nobiscum vivunt: mortuis autem gloriam sponte deferimus et laudationem. Egregie Vell. Paterc. *Praesentia invidia, praeterita veneratione prosequimur. Et his nos obrui, illis instrui credemus.*

32. *Sublatam ex oculis quaerimus.)* Sic fit: sic vivitur. Homines quæ habent prae manibus bona vix ante cognoscunt, aut ut par est æstimant, quàm ea amiserint. Quam sententiam expolitam efferunt inter tot alios, Sophocles in Ajace, Plaut. Captiv. Cic. in Orat. post reditum ad Quirites.

34. *Si non supplicio culpa reciditur.)* Si culpæ non puniuntur; vel; si non cessant improbi crimina perpetrare, quamvis ea puniri interdum cernant.

35. *Quid leges sine moribus vanae proficiunt?)* Quid prosunt leges si non observentur, sique ad earum amussim mores non fingantur?

36. *Si neque fervidis pars inclusa caloribus, etc.)* Si homines lucri causa nihil non tentant, et ad præclusas veluti a natura partes mundi conten-

Mundi, nec Boreae finitimum latus,
Durataeque solo nives
Mercatorem abigunt? horrida callidi
Vincunt aequora navitae?
Magnum pauperies opprobrium, jubet
Quidvis et facere et pati,
Virtutisque viam deserit arduae.
Vel nos in Capitolium,
Quò clamor vocat et turba faventium:
Vel nos in mare proximum.
Gemmas, et lapides, aurum et inutile,
Summi materiam mali,
Mittamus. Scelerum si bene poenitet,
Eradenda cupidinis
Pravi sunt elementa: et tenerae nimia

INTERPRETATIO.

vel orbis regio aestu ferventi praeclusa, nec pars Aquiloni proxima, nivesque humo constrictae: et solertes nautae maria formidabilia exsuperant? Inopia dedecus ingens impellit quidlibet et moliri et perferre; atque iter asperae virtutis relinquit. Ergo nos aut deferamus in Capitolium, ad quod invitat applausus et concursus populi *acclamantis, aut in mare vicinum* projiciamus *gemmas et lapillos, atque aurum superfluum, omnis mali causam. Si vere crimina detestamur, exstirpanda sunt improbae cupiditatis principia: animique molliores*

ANNOTATIONES.

dunt; ad Zonam torridam, atque ad frigidam et glacialem, ubi *nives* asperitate ac diuturnitate frigoris *duratae* sunt instar soli, vel, *solo* astringuntur. Vid. lib. 1. Od. 22. sub finem. Et lib. hujus Ode 5. Stroph. 14.

40. *Mercatorem.*) Qui quærit opes ac paupertatem fugit per mare, per saxa, per ignes.

Horrida callidi vincunt aequora navitae.) Sic mare glaciale, sic Bonæ Spei quod vocant promontorium, ubi horrorem faciant omnia, quotidie tamen tentatur atque superatur.

42. *Magnum pauperies opprobrium, etc.*) Ex opinione vulgi scilicet. Nam longe aliter sentiunt vel Ethnicorum sapientes. Vide Apuleii Apolog. ubi, *paupertas*, inquit, *etiam Populo Romano imperium fundavit, etc.*

44. *Arduae.*) Hesiodus ait viam ad virtutem longam esse et arduam saxisque asperam, Deosque velle eam sudore parari.

45. *Vel nos in Capitolium, etc.*) Ex ante dictis recte concludit: si opes non juvant, imò impedimento sunt bonis moribus, certe debemus eas abjicere: itaque ut ex malis boni aliquid faciamus, deferamus eas ad Jovem Capitolinum, et ad ornatum templi. Ac si minus movet nos religio Deorum, at moveat saltem honos et gloria nominis nostri. Nam illud vocat et prosequitur nos *clamor et turba faventium.* Istæ nempe donationes magno populi applausu fiebant, quasi triumphum parantis ei qui cupiditates subegisset. Petron. *Ipse Senatus recti bonique praeceptor mille pondo auri promittere solet Capitolino.* Sueton. Octav. cap. 30. *In cellam Capitolini Jovis sedecim millia pondo auri, gemmasque ac margaritas quingenties HS. una donatione contulit.*

47. *Vel nos in mare proximum, etc.*) Sic Crates Philosophus Thebanus magnum auri pondus in mare dejiciens ajebat: abite pessum malæ cupiditates, vos ego mergam, ipse ne mergar a vobis.

48. *Gemmas et lapides.*) Gemmæ pellucent, lapides minime: margaritæ nec inter gemmas nec inter lapillos censentur.

Aurum inutile.) Vel nihil juvans ad beate vivendum: vel quo non utimur per avaritiam defraudantes genium.

49. *Materiam mali.*) *Lycurgus aurum argentumque velut omnium scelerum materiam sustulit.* Justin. lib. 3.

Ovid. *Irritamenta malorum opes.*

51. *Eradenda cupidinis, etc.*) Tull. Tuscul. 4. *cum est concupita pecunia, nec adhibita continuò ratio quasi quaedam Socratica medicina, quae sanet eam cupiditatem, permanat in venas et inhaeret in visceribus illud malum, existitque morbus et aegrotatio, quae evelli inveterata non possunt; cique morbo nomen est avaritiae.*

Cupidinis pravi.) Pravè quidam legunt *pravae.* Cupidinem pro cupiditate in genere masculino usurpat Horatius, lib. 2. Od. 16. v. 15. *cupido sordidus.* Et Satyr. 1. v. 61.

Pars hominum decepta cupidine falso,
Nihil satis est, inquit.

52. *Elementa.*) Primordia. Juvenal. Satyr. 14. v. 123.

Sunt quaedam vitiorum elementa.

Tenerae nimis mentes asperioribus formandae studiis.) Vel a teneris, ut ajunt, unguiculis: vel ad laborem resque duras et asperas *formandae* sunt mentes nimis effeminatæ et delicatæ. Vide Odem 2. hujus libri.

AD BACCHUM,

ODE XXV.

Se afflatu ejus de Augusto eximia dicturum.

Quò me, Bacche, rapis tui
Plenum? Quae in nemora aut quos agor in specus
Velox mente nova? Quibus
Antris egregii Caesaris audiar
AEternum meditans decus
Stellis inserere et concilio Jovis?
Dicam insigne, recens, adhuc
Indictum ore alio: non secus in jugis
Exsomnis stupet Evias,
Hebrum prospiciens, et nive candidam
Thracen, ac pede barbaro

INTERPRETATIO.

Ecquo me agis, Bacche, te repletum? Quas in silvas atque antra praeceps rapior spiritu insolenti? Quibus speluncis meditabor immortales honores Augusti, ut *audiar inserens* illum *sideribus ac Jovis concilio? Canam splendores novos, necdum ab aliis celebratos. Haud aliter attonita est Baccha, in montibus expergiscens, cum cernit Hebrum, et Thraciam nivibus albescentem, atque*

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod supra Ode 3. Lib. 1.

1. *Quò me, Bacche, rapis, etc.*) Ad quid me rapis, meque supra me tollis? Instruis me scilicet ad canendas Divi Augusti laudes: quod sine divina ope nequaquam tentarem. De Baccho vide lib. 2. Od. 19. ibique annot. Augusti elogia persequitur Horatius lib. 1. Od. 12. lib. 3. Od. 5. 14. lib. 4. Od. 5. 14. 15. lib. 2. Epist. 1.

2. *Quae in nemora.*) Lib. 2. Epist. 2.

Scriptorum chorus omnis amat nemus, et fugit urbes
Rite cliens Bacchi.

Item:

Carmina secessum scribentis et otia quaerunt.

3. *Mente nova.*) Divino instinctu, dicendi facultate plusquam humana. Adverte, studiose Lector, incisam passim orationem. Talis enim entheom decet.

Quibus antris, etc.) Quibus in locis a turba semotis, sacrisque, animo soluto meditabor dignos Augusto versus, quibus illum cœlo consecrem. Vide supra Od. 5. Stroph. 1. ibique annot.

6. *Concilio Jovis.*) Deorum cœtui. Fingunt enim Jovem in gravioribus Deos convocare et consulere. Vide Homer, Iliad. 20.

8. *Indictum ore alio.*) Seu quod primus Latinorum Horatius Lyrica scripserit, seu quia Augusti gesta et virtutes sunt quid novum ac inauditum, adeoque mortalium nemini cognita aut relata sunt adhuc ejus insignia.

Non secus in jugis, etc.) Tantus me stupor divina Cæsaris encomia canere meditantem corripit, quantus invadit Bacchas e furore divino et somno exsolutas. Vel tanto ardore aggredior Augusti laudes, quanto Bacchæ Orgia.

9. *Evias.*) Bacchi sacrificula, ab Evio Bacchi cognomine, de quo lib. 1. Od. 18. v. 9. *Exsomnis*, vel, excitata ab eo somno, qui post divinum furorem occupare solet, animoque tranquillitatem reddit. Vel, pervigil: noctu enim celebrabantur Orgia, in Thraciæ præsertim montibus. Unde et mox Hebri Rhodopesque mentio.

10. *Hebrum.*) Hic Thraciæ fluvius ortor e monte Rhodope non procul Adrianopoli, labitur in Ægæum mare, e regione insulæ Samothraciæ, volvens aureas arenulas. Solin. lib. 15. De eo jam lib. 1. Od. 25. v. ultimo.

Nive candidam Thracen.) Regio hæc frigidissima nunquam non habet nives, *nec coelo lacta, nec solo*, ex Pomp. Mela. Inter alios montes tollit *Rhodopen*, incoliturque gente, cui velut insita a natura barbaries. Vide lib. 1. Od. 27.

11. *Pede barbaro lustratam Rhodopen.*) Hic subtiliores aliqui afferunt Orpheum *pede barbaro*, id est, carminibus illustrantem Thraciam suam patriam, et in ea montem Rhodopen: eo sensu, ut tam sit omnibus admirabilis Horatius Augusti laudes celebrans, quàm Bacchis Thrax Orpheus canens, et ob cantum toto orbe nominatus. Sed ô commentum, quod nostro etiam Poetæ latuisse credendum est.

Lustratam Rhodopen. Ut mihi devio
Rupes, et vacuum nemus
Mirari libet! o Najadum potens,
Baccharumque valentium
Proceras manibus vertere fraxinos;
Nil parvum, aut humili modo,
Nil mortale loquar. Dulce periculum est,
O Lenaee, sequi Deum
Cingentem viridi tempora pampino.

INTERPRETATIO.

Rhodopen pedibus barbarorum peragratam. Quàm placet mihi longe aberranti admirari cautes et silvam desertam! O rex Najadum. et Bacchantium altas fraxinos manibus revellere potentium, nihil exiguum, aut vile, nihil humanum canam. Suave est periclitari; o Bacche, sequendo numen quod circumdat caput virenti palmite.

ANNOTATIONES.

12. *Ut mihi devio, etc.)* Afflatus numine Horatius duntaxat ea loquitur, quæ meditabundum juvant Poetam, desertas regiones, specus, rupes, nemora.

13. *Rupes.)* Sic apposite Muretus doctis visus correxisse, quia *rupes* ad rem convenientiores: cum tamen plerique codices habeant, *ripas*; nec ita absurde, ut quidam volunt. Nam et flumina et fluminum ripae ad solitarium et cogitabundum pertinent.

14. *O Najadum potens, etc.)* Quòd aquis vinum est potentius ac validius, hinc veteres Najadum, id est, Nympharum fluminis præsidentium regem finxere Bacchum.

15. *Baccharum.)* Bacchi Sacerdotum. Quod additur, *valentium proceras manibus vertere fraxinos*, videtur allusisse Horatius ad id, quod scribit Euripides in Bacchis Actu 4. cum evasisset in abietem Pentheus rabiem fugiens Bacchantium, eò statim accurrisse illas omnes, ac duce Agave saxa primùm molitas in eum contorsisse, postea verò ipsam arborem radicitùs concussisse, ac tandem prostravisse.

17. *Aut humili modo.)* Quidam legunt, *humile modò*.

18. *Dulce periculum est.)* Scio me periculosum tentare opus et arduum; at duce Deo non indignum immortali Cæsare carmen edam.

19. *Lenaee.)* Unum est e Bacchi cognominibus, *απο τυ ληνυ*, *torculari*, in quo vinum exprimitur. Ex Diod. Sic. lib. 4. cap. 5. et lib. 5. cap. 1. Donatus perperam Latinam commentus est originem, a *leniendo*. Cui et refragatur Servius in Virgil. Georgic. 2. v. 4.

16. *Cingentem viridi tempora pampino.)* Hoc et suos clientes, et seipsum coronare amat Bacchus. Infra lib. 4. Od. 8.

Ornatus viridi tempora pampino.

AD VENEREM,

ODE XXVI.

Ut Chloes arrogantiam coerceat.

Vixi puellis nuper idoneus,
Et militavi non sine gloria:
Nunc arma, defunctumque bello
Barbiton hic paries habebit:
Laevum marinae qui Veneris latus
Custodit. Hic, hic ponite lucida
Funalia, et vectes, et arcus
Oppositis foribus minaces.
O, quae beatam Diva tenes Cyprum, et
Memphim carentem Sithonia nive,
Regina, sublimi flagello
Tange Cholen semel arrogantem.

INTERPRETATIO.

Haud ita pridem vigebam aptus virginibus; nec inglorius bellavi. Jam arma et perfunctum militia ista lyram tenebit murus ille qui stipat latus sinistrum Veneris maritimae. Istic istic deponite faces accensas et vectes, et arcus praeclusis januis minitantes. O Dea, quae fortunatam obtines Cyprum, atque Memphim nivibus Sithoniis immunem regis, semel feri superbum Chloen elato flagello.

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 9. Lib. 1.

1. *Puellis nuper idoneus.*) Jam verò annos quadraginta natus ab eis contemnor: quare ab ista militia cessare debeo in posterum. Vide lib. 1. Od. 19. et lib. 4. Od. 1.

2. *Militavi.*) Ovid.

Militat omnis amans: et habet sua castra Cupido.

3. *Nunc arma, etc.*) Jam abjicienda mihi sunt arma, atque ex more suspendenda in templo Veneris, funalia, vectes, arcus.

4. *Barbiton.*) Versus lyricos et amatorios. De eo instrumento musico lib. 1. Od. 1.

Paries habebit laevum marinae qui Veneris latus custodit.) Quia fortunatus fui in ea Veneris militia, hinc volo suspendi arma mea congruo loco et meae felicitatis indice. Videlicet statuae Deorum meridiem aspiciebant, proindeque occasum habebant ad dexteram, ortum ad sinistram: porro ex Etrusca disciplina pars orientalis boni ominis erat, ideoque, fausta quælibet ed ortum auguria et auspicia habebantur. Unde Virgil. *intonuit laevum.* Seu quòd ea erat Horatii dextera ad Veneris imaginem conversi et pars quoque templi dextera; quæ quidem semper felix censetur. Hinc igitur ad lævum simulacri Veneris latus, hoc est, ad dexterum fani parietem arma collocat, quibus non sine gloria militarat.

5. *Marinae Veneris.*) E maris spuma genitæ: ut fabulantur Hesiod. Theogon. Inde Græcum nomen Ἀφροδίτη, nam ἀφρὸς, *spuma* dicitur.

7. *Funalia.*) Noctu amatores ad amicarum fores accensis facibus pergebant, atque illas, his demum extinctis, occentabant. Pers. Sat. 5. v. 166.

Chrysidis ..... ante fores extincta cum face canto. Vide supra Od. 10. hujus libri.

Vectes et arcus etc.) His scilicet armis atque instrumentis quatiebant effringebantque fores meretricum occlusas. Vid. supra Od. 14. sub finem. Et lib. 1. Od. 25. Apud Terent. in Eunucho, Thraso Thaidis ædes expugnaturus, *procede*, inquit, *huc cum vecte.* Bellè Cato vecticulariam appellat vitam furum, qui vecte parietes domorum soleant perfodere.

9. *Beatam Cyprum.*) Insulam, de qua lib. 1 Od. 3.

Beatam.) Vel opibus vel patrocinio Veneris.

10. *Memphim.*) Ægypti urbem, in qua celebre Veneris templum, teste Strabone, lib. 17.

Carentem Sithonia nive.) Ea regio utpote fervida non habet nives, ut Sithon Thraciæ mons. Virgil. Eclog. 10.

Sithoniasque nives hyemis subeamus aquosae.

11. *Regina.*) Mentium dominatrix Venus.

Sublimi flagello, etc.) Ictu vehementiori percute: fastidium Chloes et superbiam tibi ingratam ulciscere: ferociam elide. Animadverte porro amantium levitatem ac stultitiam. Videbatur Horatius primo velle amores abjicere; ecce verò seu amans, seu iratus supplicat Veneri, ut frangat Chloes arrogantiam, eamque tangat, a qua ipse spernebatur.

AD GALATEAM,

ODE XXVII.

Eam a navigando deterret, praesertim exemplo Europae.

IMPIOS parrae recinentis omen
Ducat, et praegnans canis, aut ab agro
Rava decurrens lupa Lanuvino,
Foetaque vulpes:
Rumpat et serpens iter institutum,
Si per obliquum similis sagittae
Terruit mannos. Ego cui timebo
Providus auspex?

INTERPRETATIO.

SCELERATOS *deducat augurium parrae cantum interantis, et canis gravida, vel lupa rufa veniens ab agro Lanuvino, et vulpes* catulos *enixa. Anguis quoque viam inceptam remoretur, cum velut sagitta e transverso equis pavorem injecit. Ego cui metuam augur praevidens* futura?

ANNOTATIONES.

Metrum est idem quod supra Ode 2. Lib. 1.

1. *Impios parrae, etc.*) Hæc Ode præ ceteris involuta multum negotii sempar Interpretibus facessivit: multum quoque habet gravitatis et elegantiae. Quæ et qualis sit Galataa illa, et cur ita studiose ad eam scribat Horatius, haud notum est.

Impios parrae recinentis omen ducat, etc.) Impii iter facturi triste quodlibet auspicium habeant, pro suo malo merito: tibi verò, Galatea, fausta quæcumque adsint.

Parrae.) Ingratæ et infaustæ fuit vocis parra avis: qua verò fuerit illa, minime liquet. Quibusdam *mesange*, aliis *vanneau*. Ital. *sorta di fringuello*, aliis aliter appellatur. Plin. lib. 11. cap. 37. init. *volucribus apice diversi quidem generis; Phoenici plumarum serie. . . Phasianae corniculis: praeterea parrae* (alii tamen legunt, parvæ) *quae ab illo galerita appellata quondam, postea Gallico vocabulo etiam legioni nomen dedit alaudae. Dedit cirros Pico quoque Martio, etc.* Lib. vero 18. cap. 29. manifeste ac diserte scribit, *avem parram, oriente Sirio, ipso die non apparere, donec occidat.*

Recinentis.) Quædam aves cantu oman faciebant, ut noctua, corvus, cornix, picus, parra; hinc oscines, quasi oricines: aliæ volatu et alis, unde alites ac præpetes dictæ; ut aquila, vultur, milvus, accipiter, aliæque altum volantes. Virgil. Æneid. 3.

Et volucrum linguas, et praepetis omina pennae.

2. *Praegnans canis, aut, etc.*) Veteres superstitiosi multa quidem ominosa existimabant nulla aut levi ratione; ut si quid male cesserat, cum v. g. pragnans canis occurrisset, inde talem occursum deinceps habuerunt infelicem et mali ominis. Ejusmodi plurima prefert hic Poeta noster. Vide Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 13. etc.

3. *Lanuvino.*) Pro quolibet positum quibusdam videtur; non ita vero aliis, eò quòd per illud ad viam Appiam oppidulum iter erat Galateæ Brundusium pergentis ad conscendendam ibi navem. Res exigui momenti.

5. *Rumpat et serpens, etc.*) ἀκοντίας, Latinis jaculus, serpentis genus est, ex arboribus in prætereuntes sese vibrantis ad modum sagittæ. Ælian. lib. hist. animal. cap. 18. Plin. lib. 8. cap. 23 *vulgatum est*, inquit, *jaculum ex arborum ramis vibrari, nec pedibus tantùm cavendas serpentes, sed et missili volare tormento.*

6. *Similis sagittae.*) Nolunt hic intelligi missilem ex arcu sagittam; quanquam nihil vetat, ut patet ex annot. præced. At placet indicari eam surculi partem in vitibus postremam et superiorem, quæ incurva et contorta serpentem refert vocaturque sagitta. Columell. lib. 3. cap. 17. Plin. lib. 17. cap. 21. *Sagittae vocantur* surculi *cum intorti panguntur ..... sagittas serere minus utile, quoniam in transferendo facile rumpitur quod intortum fuit.*

7. *Terruit mannos.*) Exterruit equos currum trahentes, in eos insiliens, eo modo quo mox explicuimus. *Mannus* vocatur equus minor ad manum facilis et obsequens. Torrentio est gradarius equus, tollutim et sine equitis molestia decurrens.

Ego cui timebo providus auspex?) Ita fere omnes codices. Sensus est; non est quòd timeam tibi, Galatea; cum nullo sis crimine obstricta: felici exitu ut et auspicio fluent tibi omnia: nec non faustum tibi augurium et ego precabor navigare cupienti: sis ubique felix. Quod, si liceat aperire quod sentio, mallem certe cum Eruditis nonnullis, interrogationis notam expungere, et continuato sensu et oratione, jungere cum se-

Antequam

Antequam stantes repetat paludes
Imbrium divina avis imminentum,
Oscinem corvum prece suscitabo
Solis ab ortu.
Sis licet felix ubicumque mavis,
Et memor nostri, Galatea, vivas:
Teque nec laevus vetet ire picus,
Nec vaga cornix.

INTERPRETATIO.

Priusquam avicula pluviae proximae praenuntia redeat ad paludes minime fluentes, votis vocabo corvum ab oriente canentem. Esto fortunata ubicumque volueris, o Galatea, et vive nostri memoriam servans: et te nec pergere impediat sinister picus, nec cornix vagabunda.

ANNOTATIONES.

quentibus hoc senso: Ego Horatius si cui timebo auspex providus (ut tibi navigaturæ timeo, Galatea:) huic *prece suscitabo oscinem ab ortu Solis corvum*, quo deterreatur a conscendendo mari, isto scilicet malo augurio. Vide mox annotanda.

Auspex.) Is augurium captans sedebat capite velato: lituum sine nodo tenens aduncum, quo coeli regiones et certa spatia notabat, quibus videnda ad se pertinere designabat, etc. Alex. ab Alex. ante cit. Quam verò mundi partem spectabat augur: hinc enim pendet multarum solutio quæstionum: nimirum ubi dextera pars, ubi læva constituenda; adeoque quod felix, quod infelix, omen. Primi Rom. augures orientem spectarunt ab Albanis et Latinis edocti. Patet ex Virgil. Æneid. 8. v. 68. et Æneid. 12. v. 172. Subinde verò, ex Hetrusca disciplina, ad meridiem conversi omen capiebant, et auspicium. Vide Varron. lib. 6. Plin. lib. 2. cap. 54. Quæ cum ita sint, ortus Solis erat eis ad lævam, occasus ad dexteram; ergo quod mox ait Horatius, *corvum ab ortu Solis oscinem*, sinistrum infelixque augurium denotat. Adde quòd vulgò putabantur auspicia corvi dexteri fausta, lævi infelicia; cornicis contra. Plaut. Asinar. infra citand. Item Aulul. Scen. 20. *non temere est quod corvus cantat mihi nunc ab laeva manu, etc.* Cic. de Divin. 1. *Quid augur, cur a dextra corvus, a sinistra cornix faciat ratum?* Et antea: *Panaetius requirit Jupiterne cornicem a laeva, corvum a dextra canere jussisset.* Et de Divin. 2. v. 81. *cur aliis a dextra, aliis a laeva datum est avibus, ut ratum auspicium facere possint?* Verùm enimvero *magna hujus observationis vanitas*, ut ait ipse Plin. mox cit. Et Cic. de Divin. 2. v. 82. *Quae autem est inter Augures conveniens et conjuncta constantia! Ad nostri augurii consuetudinem dixit Ennius:*

Cum tonuis lævum bene tempestate serena.

at Homericus Ajax apud Achillem querens de ferocitate Trojanorum, nescio quid hoc modo nuntiat:

Prospera Jupiter his dextris fulgoribus edit.

Ita nobis sinistra, Graiis et Barbaris dextra meliora esse videntur. Quanquam haud ignoro quae bona sint sinistra nos dicere, etiamsi dextra sint. Sed certe nostri sinistrum nominaverunt, (quod a sinendo dictum putant) *externique dextrum, quia plerumque melius id videbatur.* Vide Just. Lips. Elect. 2. c. 2. Ex his, Lector, vides non absurdam quoque sententiam priorem illorum, qui corvum oscinem ab ortu, felix augurium fuisse scripserunt, tametsi ad lævam esset: ubi et distinguendum ajunt inter Auguris dextram manum lævamque, et mundi partem dextram ac sinistram: cum Poetæ nunc hoc, nunc illo modo loquantur. Adde Plutarchum In quæst. Centur. Rom. ita scribentem: *Cur avis sinistra est secunda? . . . . . Nam sinistrum laevum significat. Potest etiam deduci a verbo sinere. Eam igitur quae rem sinit avem . . . . vocat vulgus sinistram. Cur vero? An quòd Æneae in acie contra Mezentium stanti fulgur a sinistra victoriae index micasset, in augurium id verterunt; ac deinceps ita observant. Etenim Thebani cum sinistro suo cornu ad Leuctra hostem profligassent, deinde observarunt ut in omnibus conflictibus sinistro cornu imperium tribuerent. An potius, ut auctor est Juba, respicientibus orientem Aquilo ad sinistram est, quem mundi partem dextram et supremum habent ...... An quia terrestria et caduca cœlestibus et divinis cum sint opposita, putabant nobis ea quae sinistra sunt, Deos a dextra ostendere.* Vide et Arnob. lib. 4. paulo post init. ubi *laeva natura esse ulla* negat egregie. Nec omitte quod Non. Marcell. docet, aliquando etiam *laevum* in bonam partem, et a levando dici.

9. *Antequam stantes repetat paludes, etc.*) Antequam tempestatem denunciet cornix ad paludes suo more volitans ac sedens: ibique præsentiens imbrem divinansque et voce indicans. Supra Ode 17. *aquae augur cornix* dicitur. Vide ibi annotata.

12. *Oscinem corvum, etc.*) Ore futura præcinentem. Vide Gell. lib. 6. cap. 6. Plin. lib. 10. cap. 12. *Pessima corvorum significatio, cum glutiunt vocem velut strangulati.* Et lib. 18. cap. ult. *corvi singultu quodam latrantes seque concutientes, si continuabunt, ventos; si verò carptim vocem resorbebunt, ventorum imbrem praesagiunt.* Contra si ab ortu clare vocem ediderit corvus, felix auspicium fuisse narrant quidam. Vide supra nonos.

15. *Nec laevus vetet ire picus, nec vaga cornix.*) Plaut. Asinar. Scen. 4. *Picus et cornix ab laeva est; corvus porro* (aliis parra) *a dextera consuadent.* Plin. lib. 10. cap. 12. *cornix inauspicatae est gar-*

Sed vides quanto trepidet tumultu
Pronus Orion? Ego quid sit ater
Adriae novi sinus, et quid albus
Peccet Japyx.
Hostium uxores puerique coecos
Sentiant motus orientis Austri, et
AEquoris nigri fremitum, et trementes
Verbere ripas.
Sic et Europe niveum doloso
Credidit tauro latus, et scatentem
Belluis pontum, mediasque fraudes,
Palluit audax.

INTERPRETATIO.

At cernis quanto fragore properet Orion declivis. Ego scio quàm periculosum sit Adriaticum mare, utque fallat Japyx serenus. Conjuges et filii hostium experiantur occultos motus Austri surgentis, et tumultus atri maris, ac littora ictibus fluctuum concussa. Ita etiam Europa fallaci tauro commisit latus candidum; atque mare bestiis refertum, et apertos dolos expavit ante imperterrita.

ANNOTATIONES.

rulisatis, à quibusdam tamen laudata. Id. eod. lib. cap. 18. *Pici* (Gall. *pivert*, Ital. *gaza*) *Martio cognomine, insignes et magni in auspiciis...., Ipsi, principales Latio sunt in auguriis a Rege qui nomen huic avi dedit. Unus eorum in capite Praetoris urbani L. Tuberonis in foro jura pro tribunali reddentis sedit ita placide, ut manu prehenderetur. Respondêre Vates, exitium Imperio portendi si dimitteretur; at si examinaretur, Praetori. Et ille autem protinus concerpsit: nec multo post implevit prodigium.* C. Cælio, sive Lælio id tribuit Frontinus in Stratagem.

19. *Sed vides quanto, etc.*) Attamen, o Galatea, nè temerè te perfido committas mari: animadverte imminentem ab Orione tempestatem.

18. *Pronus Orion,*) Devexus, ad occasum vergens. De eo lib. 1. Od. 28. v. 21. lib. 3. Od. 13. in fine.

Ego quid sit ater Adriae novi sinus, etc.) Cave etiam et time Adriatici maris navigationem. Hujus ego pericula sum expertus, inquit Horatius, cum Athenas profecturus conscendi mare Brundusii. Tunc etiam intellexi *quid albus peccet Japyx*, quàm sæpe fallat et decipiat ventus ille flans ex Apulia, in Græciam pergentibus initio propitius, at repente e cœlo sereno procellas ciens, et naufragia parans. De eo lib. 1. Od. 3. v. 4.

21 *Hostium uxores, etc.*) In hos et vertantur et irruant mala quævis: à Galatea avertantur.

Coecos sentiant motus orientis Austri.) Meridianum hunc ventum ignorat nemo valde esse procellosum.

Coecos motus.) Quidam interpretantur, nocturnos, eò quòd *noctu Auster, interdiu Aquilo vehementior ..... et Austro majores fluctus eduntur.* Plin. lib. 2. cap. 47. in fine. Alii legunt *orientis hoedi*. De hœdorum exortu tempestuoso, vide annot. hujus libri Od. 1. Stroph. 7. Numquid verò tagix Poeta junxisset hædorum ortum cum occasu Orionis, quem modò attolit? Hic siquidem longe est post illum. Verumtamen quid vetat Horatium Galateæ interminari Orionis, hostibus verò hædorum malignitatem?

25. *Sic et Europe, etc.*) Vide ne tibi contingat id quod contigit Europæ. Hæc mansuetum et amabilem taurum conspicata, non est verita ejus tergo insidere, atque etiam maris inire fluctus et inambulare. At pœnituit seriùs cum se avectam longiùs sensit. Sic tu, Galatea, placidum nunc mare alto conscendis: at mox pœnitebit te, cum turbatum ac procellis elatum intuebere. Europa a Jove in tauri formam converso decepta, avecta, vitiata est: tu ab Japyge Austroque, ventis, et ab Orione hœdoque sideribus noxiis poteris falli. Vide Herodot. Diodor. Sicul. lib. 6. cap. 15. Ovid. Metamorph. 2. Fab. ult. et Fast. 5. Apollodor. lib. 3.

Niveum latus.) Candore insignis Europa celebrata est.

27. *Mediasque fraudes palluit audax.*) Quæ audacter ac sine ullo metu tauri dorsum inscenderat, tum expalluit cum in alto mari nil præter undas et marina monstra aspexit. Hæc et quæ sequuntur e Moscho transtulit Horatius, pariter Ovidius, aliique. Scripsit Theod. Marcilius, e Theocrito, quoniam inter hujus opera Eidyll. 19. reperitur inscriptum, *Europa*; quod tamen Moschi esse non est ambigendum.

Nuper in pratis studiosa florum, et
Debitae Nymphis opifex coronae,
Nocte sublustri, nihil astra praeter
Vidit et undas.
Quae simul centum tetigit potentem
Oppidis Creten; pater ò relictum
Filiae nomen, pietasque! dixit
Victa furore.
Unde? Quò veni? Levis una mors est
Virginum culpae. Vigilansne ploro
Turpe commissum? An vitiis carentem
Ludit imago
Vana, quae porta fugiens eburna
Somnium ducit? Meliusne fluctus
Ire per longos fuit, an recentes
Carpere flores?
Si quis infamem mihi nunc juvencum
Dedat iratae; lacerare ferro, et
Frangere enitar modò multùm amati
Cornua tauri.

INTERPRETATIO.

Paulo ante flores in pratis colligens, texensque corollas Nymphis meritas, nocte parum lucida nihil aspexit nisi sidera et aquas. Cum verò pervenit ad Cretam centenis urbibus validam, ira percita ait: o parens, nomen a filia neglectum; et pietas etiam *relicta! Unde et quò deveni? unica mors poena est minor flagitio virginum. An experrecta defleo crimen foedum? An scelere immunem me decipit species inanis, quae dilapsa per januam eburneam insomnium emittit? An satius fuit longa tranare maria, an flores novos colligere? Si aliquis modò tradat iratae mihi taurum flagitiosum, conabor ferro discerpere ac rumpere cornua juvenci prius dilecti nimiùm.*

ANNOTATIONES.

29. *Nuper in pratis, etc.)* Legentem pariter flores, cum rapta est a Dite, Proserpinam exhibent Ovid. Metam. 5. item Lucanus.

33. *Centum potentem oppidis Creten.)* Homer. ἑκατόμπολιν. Hinc Virg. Æn. 3. de Cretensibus;

Centum urbes habitant magnas.

Plin. lib. 12. cap. 1. *Est Gortynae in insula Creta juxta fontem platanus una, insignis utriusque linguae monumentis, nunquam folia dimittens: statimque ei Graeciae fabulositas adfuit: Jovem sub ea cum Europa consedisse.*

34. *Pater ò relictum etc.)* Tandem plane deceptam se intelligens Europa, sic ingemuit; miseram me quæ insano tauri amori obsecuta, patris domum reverentiamque deserui!

37. *Levis una mors est virginum culpae.)* Scilicet irreparabilis est jactura virginitatis. Catull. Carm. 63. seu Epithal.

. . Virgo dum intacta manet, tum cara suis; sed
Cum castum amisit polluto corpore florem,
Nec pueris jucunda manet, nec cara puellis.

40. *Imago vana, quae porta fugiens eburna.*) Post Homer. Odyss. 19. v. 562. alii Poetæ fabulati sunt, duas esse somniorum portas, alteram corneam, eburneam alteram; per hanc falsa, per illam vera emitti somnia. Vide Virgil. Æneid. 6. v. 893. Hujus figmenti rationem alii aliter investigant. Quidam in etymologia rem versari opinantur; ἐλεφαίρω, inquiunt, est, *decipio*: hinc vanum est insomnium e porta, quæ *candenti nitens elephanto*, ut ait Virgil. cit. illud autem est verum, quod e cornea porta. Nam a κέρας *cornu*, κεραίνω, indeque κραίνω, *effectum reddo*. Alii, quòd ebur densum, nihilque dat oculis pervium; at contra pellucidum cornu est; hinc illud nihil ostendit, hoc verò aliquid exhibet et indicat. Aliis per ebur, quod dens est elephanti, significari os putatur; per cornu vero oculos, quia prima oculi tunica ejus speciem refert; ac proinde hoc aliquid certi continet, illud autem non ita; nam quæ oculis videntur manifesta sunt; at incerta quae alieno ore famaque percipiuntur. Vide Eustàth. Macrob. in Somn. Scip. lib. 1. cap. 3.

42. *Meliusne fluctus ire per, etc.)* Id est, potuitne igitur vigilanti mihi melius videri tauri dorso marisque longi fluctibus me credere, quàm in pratis otiose ludendo flores colligere? Vix sane opinionem somnii excutere possum: inquit stupens Europa.

47. *Multùm amati tauri.*) Huic divinum odorem spiranti, ut ait Moschus, simul, formoso, blandienti libens collusit Europa: contrectat, manibus spumam ab ore abstergit, osculatur, dein et dorso insidet. Taurus Europae lambit col-

Impudens liqui patrios Penates:
Impudens Orcum moror. O Deorum
Si quis haec audis, utinam inter errem
Nuda leones,
Antequam turpis macies decentes
Occupet malas, teneraeque succus
Defluat praedae, speciosa quaero
Pascere tigres.
Vilis Europe, pater urget absens,
Quid mori cessas? Potes hac ab orno
Pendulum zona bene te secuta
Laedere collum.
Sive te rupes et acuta letho
Saxa delectant; age, te procellae
Crede veloci: nisi herile mavis
Carpere pensum,
Regius sanguis, dominaeque tradi
Barbarae pellex. Aderat querenti
Perfidùm ridens Venus, et remisso
Filius arcu.

INTERPRETATIO.

Absque verecundia deserui paternam domum, sine pudore cunctor Inferos. O si quis Deorum audis ista, faxis nuda ambulem inter leones, priusquam foeda tabes invadat pulcras genas, ac delicatae praedae corpulentia dilabatur. Cupio formosa tigres satiare.

Infamis Europa, absens pater instat, quorsùm mori differs? Frangere cervicem potes ab ista orno suspensam obsequente tibi cingulo. Seu magis placent cautes et scopuli ad mortem expediti; age, committe te celeri tempestati, nisi pensum dominae trahere vis tu regis filia, atque dari pellex herae barbarae. Lugenti astabat Venus improbè ridens, natusque laxato arcu:

ANNOTATIONES.

um, ac demulcet puellam. Apud Ovid. autem Metamorph. 5. Fab. 13. ori flores porrigit, cornua sertis exornat, pectus manu plaudit: gaudet amans. Meminit quoque Cic. de Nat. Deor. 1. n. 79. *non audeo dicere pulcriorem esse me quàm ille fuit Taurus qui vexit Europam.*

50. *Orcum moror.*) Mori differo, mororque debitam Orco praedam me tradere.

51. *Utinam inter errem nuda leones.*) Jam Europa non somniasse, sed reipsa flagitium perpetrasse se agnoscens iram in taurum primò, deinde verò in seipsam vertit.

54. *Speciosa quaero pascere tigres.*) A feris citò devorari exoptans, nuda et formosa illis cupit objici: forte et poenas luère vult eam, quae culpae et turpi commisso ansam praebuerat, formam et pulcritudinem. Porro tigres ac leones memorat, quales omnino belluas Creta non habet aut nutrit: verùm attonitae idque citra notam ignoranti virgini non est indecorum.

57. *Pater urget absens.*) Conscia mens exprobrantem scelus patrem flagitiosae mihi exhibet durum perinde ac justum vindicem: eaque me imago urget et torquet.

58. *Potes hac ab orno, etc.*) Vitam infamem potes finire laqueo et suspendio, vel praecipitio seu in mare seu in scopulos acutos.

63. *Nisi herile mavis carpere pensum.*) Nisi mavis servire, et lanam in fila ducere ab hera certo pondere traditam ad opus diurnum, tu regio sanguine prognata: nimirum Agenoris Phoenicum regis filia: quae mater fuit Minois ac Rhadamanti.

66. *Pellex.*) Mariti concubina.

Aderat querenti perfidùm ridens Venus.) Dum in has querelas erumperet Europa, prope stans Venus ridebat virginem dolis quidem deceptam suis ac filii Cupidinis, qui cum sat vulnerum intulisset, arcum remiserat.

Mox ubi lusit satis; Abstineto
(Dixit) irarum, calidaeque rixae;
Cum tibi invisus laceranda reddet
Cornua taurus.
Uxor invicti Jovis esse nescis?
Mitte singultus: bene ferre magnam
Disce fortunam: tua sectus orbis
Nomina ducet.

INTERPRETATIO.

postquam verò satis ludificata est, ait: modum pone furori et ardenti jurgio, quando tibi juvencus odiosus cornua dabit frangenda. Ignoras te esse conjugem supremi Jovis? Omitte querimonias. Disce altam sortem sustinere, ut decet: divisus mundus tuam feret appellationem.

ANNOTATIONES.

69. *Abstineto dixit irarum, etc.*) Tota hæc strophe ironiam complectitur salsissimam.

71. *Uxor invicti Jovis esse nescis?*) Apud Moschum ante cit. Jupiter ipse se Europæ qualis sit aperit, et consolationem adhibet, quamvis in tauro latens.

74. *Bene ferre magnam disce fortunam.*) Vel, tolerare gravem animi dolorem; vel regiam fortunam sustinere ac tueri. Nam scribunt quidam Jovem (alii dicunt, Xantum) Cretæ regem nave cui taurus appellatio et insigne fuit, Europam rapuisse, atque ex Phœnicia in Cretam abductam uxoris loco habuisse. Alii paulo aliter, a Cretensi rege nomine Tauro, illatis in Phœniciam armis victore Europam regis Cretæ filiam cum aliis puellis captivam esse transportatam. Vide Euseb. etc. Cœl. Rhodig. lib. 16. cap. 17. apud Lycophronem, inquit, taurus qui rapuit Europam, non aliud quàm ταυρεμπροσθετυπομο, id est, tauri forma præsigne navigium.

75. *Tua sectus orbis nomina ducet.*) Orbis in duas vel tres divisi portiones, (nam olim alii aliter senserunt) una pars de tuo nomine appellabitur Europa. Ex vulgata opinione. Nam alioquin Herod. lib. 4. scribit, *nemini mortalium constare unde Europa nomen adepta sit, nisi dicitur ad Europa Tyria (aliàs Syria) nomen accepisse regionem antea nomine carentem: illam porro ex Asia certe fuisse, in hanc verò minime commeasse terram, quae nunc a Graecis vocatur Europa, sed a Phœnice tantùm in Cretam, et e Creta in Africam.* Apud Moschum antea cit. Idyll. initio refertur, dum adhuc virgo in Phœnicia versaretur Europe, in somnis sibi videre visa terras duas, Asiam, et alteram ei oppositam de se contendentes: muliebri forma erant harum altera peregrino vultu et habitu; altera similis erat indigenæ, atque ut filiam magis vindicabat, quòd eam genuisset ac nutrivisset; verùm altera validis contendens manibus trahebat non invitam, quòd ea sibi fato destinata esset, etc.

Sectus orbis.) Fama fuit orbem quondam totem continentem extitisse; at irrumpente subinde ad Herculis columnas Oceano sectum ac divisum: et hinc mare Mediterraneum esse. Plin. lib. 2. cap. 90. *Oceanus in totum abstulit terras. Primum omnium ubi Atlanticum mare est, si Platoni credimus, immenso spatio.* Et lib. 3. Proœm. *Africae Abyla, Calpe Europae claustra, laborum Herculis metae. Quam ob causam columnas ejus Dei vocant indigenae: creduntque perfossas exclusa antea admisisse maria, et rerum naturae mutasse faciem.* Et cap. 5. rursum, *Oceanus*, inquit, *hoc quod dictum est spatio Atlanticum mare infundens, et avido meatu terras, quaecumque venientem expavere, demergens: resistentes quoque flexuoso litorum anfractu lambit, Europam vel maxime recessibus crebris excavans.*

AD LYDEN,

ODE XXVIII.

Diem Neptuno sacrum hilariter esse transigendum.

Festo quid potiùs die
Neptuni faciam? prome reconditum,

INTERPRETATIO.

Quid melius agam die Neptuno sacra? Profer,

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod supra Ode 3. Lib. 1.

1. *Festo quid potius die, etc.*) Quid aptius et convenientius diei festivo, quam genio indulgere?

2. *Neptuni.*) Hujus festum agebatur Romæ die Julii vigesima tertia. Meminit Plin. lib. 18. cap. 33. Athenis autem dies octave cujuslibet mensis erat Neptuno sacra. Alex. ab Alex. lib. 3. cap. 18.

Reconditum.) Ideoque pretiosum et optimum.

Lyde strenua Caecubum,
  Munitaeque adhibe vim sapientiae.
Inclinare meridiem
  Sentis, ac veluti stet volucris dies,
Parcis deripere horreo
  Cessantem Bibuli Consulis amphoram.
Nos cantabimus invicem
  Neptunum, et virides Nereidum comas:
Tu curva recines lyra
  Latonam, et celeris spicula Cynthiae:
Summo carmine, quae Cnidon
  Fulgentesque tenet Cycladas, et Paphon
Junctis visit oloribus:
  Dicetur merita nox quoque naenia.

INTERPRETATIO.

Lyde cita, Caecubum remotum: atque severitati obfirmatae vim infer. Vides mediam diem recedere, et tamen cunctaris detrahere ex apotheca inutilem cadum Bibulo Consule conditum; quasi consistat tempus fugax. Age alternis canemus Neptunum, et caeruleos Nereidum capillos. Tu cithara incurva saepius cantabis Latonam, atque tela Dianae velocis. Ultimo cantu dicetur Venus, *quae Cnidum obtinet et Cycladas emicantes, atque junctis cygnis adit Paphum. Nox etiam canetur apto carmine.*

ANNOTATIONES.

3. *Lyde.*) Eadem forte quæ supra Od. 11. Stroph. 7. ibi quidem *obstinata*, hic vero facilis et amica.

Caecubum.) Vinum eximium, de quo lib. 1. Od. 20. v. 9.

4. *Munitaeque adhibe vim sapientiae.*) Animo a natura serio et a nugis voluptatibusque alieno vim adhibe; remitte aliquid de tua indole severiori: mecum vaca hilaritati, vino, jocis.

5. *Inclinare meridiem sentis.*) Vides Solem jam descendere, et peracto medio cursu vergere ad occasum. Dies jam media abiit: cœna hora carpenda est.

7. *Horreo.*) Græcè ωρειον.) Ita vocatur locus rebus condendis et servandis idoneus. In superioribus apothecis condi solere vasa vinaria, jam dixi Od. 8. et 21. hujus libri.

8. *Cessantem amphoram.*) Satis veterem.

Bibuli Consulis.) Sub consulatu Bibuli ann. U. C. 694. in horreo conditam: quo quidem tempore Horatius puerulus erat. Vinum igitur illud debebat esse maturum. Jam notavi nec semel veteres consuevisse ætatem vini designare nomine Consulis tunc Rempublicam administrantis. Sunt qui Horatium velint hic jocari, ac per vocem *cessantem*, alludere ad Bibulum cum Julio Caesare Consulem, nihil verò Consulis agentem; quemadmodum narrat Suetonius Jul. cap. 20. vide locum, et in eam rem Epigramma ibi relatum.

10. *Neptunum.*) Quandoquidem ejus festo epulabimur, hunc sane celebrare æquum fuerit, Deum maris, marinasque Nymphas pariter, *Nereides*, Nerei filias. Harum nomina recenset ad triginta tria Homerus Iliad. Σ. non longe ab initio.

Virides Nereidum comas.) Ob maris colorem.

11. *Tu curva recines lyra, etc.*) Tu Lyde, cantabis Deas partui præsidentes.

Curva lyra.) Vide lib. 1. Od. 10.

12. *Latonam.*) Dianæ et Apollinis matrem.

Celeris spicula Cynthiae.) Celebrabis Dianam venatricem; spiculis feras configentem, et celeri cursu assequentem: quæ a Cyntho Deli insulæ monte, *Cynthia* dicta est. Lib. 1. Od. 21.

13. *Cnidon.*) Cariæ urbem, de qua lib. 1 Od. 30.

14. *Cycladas.*) Ægæi maris insulas, in orbem dispositas; unde nomen. Vide lib. 1. Od. 14. v. ult.

Paphon.) De ea urbe Cypri clarissima l. 1. Od. 30.

15. *Junctis oloribus.*) Trahere currum Veneris dicuntur aliquando cygni, sic lib. 4. Od. 1. *purpureis ales oloribus*: aliis columbæ: Propert. lib. 3. Eleg. 5. v. 31. et Apul. Metamorph. lib. 6. paulo post initium, interdum passeres. Ita Sappho, *καλοι δε σ' αγον στρουθοι*.

16. *Dicetur merita nox quoque naenia.*) Nox etiam cantabitur *merita naenia*: vel quòd in ea epulis, lætitiæ, voluptati operam dabimus, vel quod carmen erit lugubre, nocti tenebrosæ ac tristi idoneum, De *naenia* lib. 2. Od. 1.

AD MOECENATEM,

ODE XXIX.

Invitat eum ad frugalem coenam : et opum contemtum laudat.

Tyrrhena regum progenies, tibi
Non ante verso lene merum cado
Cum flore, Moecenas, rosarum, et
Pressa tuis balanus capillis
Jamdudum apud me est. Eripe te morae,
Ne semper udum Tibur, et Esulae
Declive contempleris arvum, et
Telegoni juga parricidae.
Fastidiosam desere copiam, et
Molem propinquam nubibus arduis:
Omitte mirari beatae
Fumum et opes strepitumque Romae.

INTERPRETATIO.

O Moecenas proles Hetrusca regum, jampridem apud me tibi est dulce vinum in amphora non hactenus inversa, cum floribus rosarum, et balanus expressâ tuis crinibus. Subtrahe te cunctationi : ne continuò spectes humidum Tibur, et pronos agros Esulæ, collesque Telegoni parricidæ. Relinque abundantiam fastidium afferentem, et aedes excelsis nubibus proximas. Intermitte admirari fumum, et potentiam, tumultusque Romae

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod supra Od. 9. Lib. 1.

1. *Tyrrhena regum progenies.*) Inter eximias Poetæ nostri Odas hanc censebis, Lector, seu versus ac poesin, seu res et materiam perpendas. Dictio grandis; Stoicæ mentis at disciplinæ explicatio gravis. Tuum, Lector, ingenium, tua sagacitas tibi cetera non sine voluptate loquetur.

Tyrrhena regum progenies.) Ab Hetruscis regibus oriunde. Vide lib. 1. Od. 1. et 20. ibique annot.

2. *Non ante verso lene merum cado.*) Plenus vini cadus nec delibatus, nec resignatus, necdum suo loco motus.

3. *Cum flore rosarum.*) Serta et corollas e floribus, ad convivia semper adhibuisse veteres, fuse dixi lib. 1. Od. ult. et alibi.

4. *Pressa tuis balanus capillis.*) Et unguenta pertinuisse ad hilaritatem pompamque convivii notum est ex dictis ibid.

Balanus.) Myrobalanum, unguentum balaninum e glande unguentaria, non absimili nucis avellanæ, quam ferebat quædam arbuscula. *Glans* Latinis, *Βάλανος* Græcis. Vide Plin. lib. 12. cap. 21. lib. 13. cap. 1. et 4. et alibi. Pers. Sat. 4. v. 37. *balanatum gausape* nuncupat balano delibutum capillitium.

5. *Apud me est tibi.*) Tibi pridem destinata atque reservata.

Eripe te morae.) Excute quælibet impedimenta; nihilque te remoretur, quominus apud me cœnatum venias.

6. *Ne semper udum, etc.*) Relinque tantisper ædes tuas excelsas, e quibus prospicis Tibur, Esulam, etc.

Udum Tibur.) Aquis abundans. Vide lib. 1. Od. 7. et 18. et lib. 2. Od. 6. init.

Esulae declive, etc.) Vicinum Tiburi oppidum in declive seu latere montis ædificatum.

8. *Telegoni juga parricidae.*) Tusculum Latii urbem duodecim millibus passuum a Roma distantem, a Telegono Ulyssis e Circe filio, qui patrem imprudens occidit, conditam ad radices montis, ita tamen ut in ejus jugo amplissima eminerent ædificia : vulgò *Frascati.* Ibidem etiamnum exstant magnificæ procerum villæ Romanorum, et palatia bene multa.

9. *Fastidiosam desere copiam.*) Ad modicum tempus desere rerum omnium copiam, quam domi habes Abundantia satietatem parit, hæc autem fastidium generat.

10. *Molem propinquam nubibus arduis.*) Vel sublimes ædes, vel turrim, quam habebat Mœcenas in Esquilino monte e qua Nero spectasse dicitur incendium urbis. Sueton. Neron. c. 38. *incendium e turri Moecenatiana prospectans, laetus flammae, ut ajebat, pulcritudine.*

12. *Fumum.*) Auram popularem, ambitionem, honores, vanam gloriam.

Plerumque gratae divitibus vices,
Mundaeque parvo sub lare pauperum
Coenae, sine aulaeis et ostro,
Sollicitam explicuere frontem.
Jam clarus occultum Andromedes pater
Ostendit ignem: jam Procyon furit,
Et stella vesani Leonis,
Sole dies referente siccos.
Jam pastor umbras cum grege languido
Rivumque fessus quaerit, et horridi
Dumeta Silvani: caretque
Ripa vagis taciturna ventis.
Tu civitatem quis deceat status,
Curas; et urbi sollicitus times,
Quid Seres et regnata Cyro

INTERPRETATIO.

felicis. Non rarò jucunda opulentis varietas et nitidae coenae in exigua domo pauperum, absque tapetibus et purpura, vultum anxium porrexerunt. Jam lucidus parens Andromedae promit ardorem absconditum. Jam saevit Anticanis, ac sidus Leonis furiosi, Sole reducente dies aridos. Nunc pastor aestu fatigatus cum grege languente petit umbras, et amnes, atque densa nemora Silvani hirsuti; et litus silens nec leves habet auras. Tu laboras quis urbi status conveniat, ac metuis anxius quid adversus Rempublicam moliantur Seres, et Bactriani Cyro subjecti, atque

ANNOTATIONES.

13. *Plerumque gratae divitibus vices.*) Natura diverso gaudet.

14. *Mundaeque coenae.*) Paratum *non ampliter sed munditer* convivium; ut habet Comicus.

16. *Sollicitam explicuere frontem.*) Frontem scilicet moestitia in rugas contrahit; hilaritas verò solvit et explicat.

17. *Jam clarus occultum, etc.*) Æstivos ardores adducit ac notat sidus Cephei, quod oritur 7. Id. Jul. ex Columella lib. 12. Cepheus Æthiopum rex, inter sidera relatus cum Cassiope uxore, Andromede filia, et Perseo ejus liberatore ac sponso.

Occultum ignem.) Tum quòd Cephei sidus porrè minorem Ursam collocatum est: tum quia circulo Arctico magna ex parte obtegitur: Hygin. lib. 2. Apollodor. Arat. etc. vel potius, quòd ante non apparebat, jamque ortum ostendit se.

18. *Procyon.*) Latinè Anticanis, sidus quod ante Caniculam oritur, Idibus Julii. Columell. etc. ex Arato, Cicer. de Nat. Deor. 2.

Geminis est ille sub ipsis
Anticanis Grajo Procyon qui nomine fertur.

19. *Stella vesani Leonis.*) Quintum est hoc Zodiaci signum, quod aggrediente Sole, incipit sævire Canicula *insana* dicta Persio Sat. 3. v. 5. Fortè et alludit Horatius ad stellam quæ in pectore Leonis oritur 9. Kal. Augusti. Columell. etc.

20. *Sole dies referente siccos.*) Scaliger offensus epitheto, *siccos*, in fine versus, mallet: *Sole graves referente luces.* Age vir gravis; æstivos dies et calores Poeta volt indicare: at hyemis graves perinde luces ac æstatis. O hypercritici conatus ingenii!

21. *Jam pastor umbras, etc.*) Priori strophe anni tempestatem æstivam; hac autem diei horam ferventissimam designat, nempe meridiem, quo solebant pastores et greges *umbras et frigora captare.* Virgil. Eclog. 2.

23. *Dumeta.*) Silvas sua densitate umbram et frigus suppeditantes.

Silvani.) Dei silvarum.

Horridi.) Caprinis pedibus, cornuto capite, corpore hirto et villoso. Vide supra Od. 18. v. 1. ibique annot.

Caretque ripa vagis taciturna ventis.) Nulla est aura, ne levis quidem spirat ventus ad ripas fluminum.

25. *Tu civitatem quis deceat status, etc.*) Dum quiescunt omnia, tu etiam laboras de statu Reipublicæ constabiliendo. Atqui otium carpe tantillum, o Mœcenas, urbis Præfecte. De hac Mœcenatis præfectura Dio lib. 49. et 55. Vide et Vell. Patere. lib. 2. Senec. Epist. 94. Cornel. Tacit. Annal. lib. 6. Supra Noster Od. 8. v. 17.

Mitte civiles super urbe curas.

27. *Seres.*) Asiæ populi ultra Sinas, a Sera orbe dicti. Regio illorum Serica, hodie *Catay*, serico opere inclyta, Vide lib. 1. Od. 12. sub finem.

Bactra

Bactra parent, Tanaïsque discors.
Prudens futuri temporis exitum
Caliginosa nocte premit Deus:
Ridetque, si mortalis ultra
Fas trepidat. Quod adest, memento
Componere aequus. Cetera fluminis
Ritu feruntur, nunc medio alveo
Cum pace delabentis Etruscum
In mare, nunc lapides adesos,
Stirpesque raptas, et pecus, et domos
Volventis unà, non sine montium
Clamore, vicinaeque silvae,
Cum fera diluvies quietos
Irritat amnes. Ille potens sui
Laetusque deget, cui licet in diem

INTERPRETATIO.

Tanaïs seditiosus. Dii sapientes obscuris tenebris involvunt venturis aevi sortem: deridentque si homo plus quàm decet angatur. Satage bene moderari praesentia. Reliqua dilabuntur instar fluvii Tiberis, *modò intra ripas quietè defluentis intra mare Thuscum, modò saxa corrosa evulsasque stirpes, et greges, atque aedificia simul abripientis, haud absque sonitu montium et silvae proximae: quando immanis eluvio sollicitat fluvios tranquillos. Is compos sui est vivetque hilaris, qui diebus singulis dicere potest,*

ANNOTATIONES.

Regnata Cyro Bactra.) Haec urbs primaria Bactrianae, regionis Asiae, inter Parthiam ad Occasum et Indiam ad Ortum, Oxo flumine alluitur: pars olim erat imperii Persarum.

Cyro.) Hic filius Cambysis, Persarum ac Medorum, subindeque totius Orientis rex, profanis imo et sacris litteris celebratus, a Tomyri Scytharum regina cum suo exercitu contrucidatus. Vide Justin. lib. 1. etc. Paralipomen. Esdr. Daniel. maximè verò Isaiae cap. 45. *Haec dicit Dominus christo meo Cyro, cujus apprehendi dexteram, ut subjiciam ante faciem ejus gentes, et dorsa regum vertam..... Ego ante te ibo, ... Dabo tibi thesauros absconditos et arcana secretorum, ut scias quia ego Dominus, qui voco nomen tuum, Deus Israel ..... accinxi te, et non cognovisti me, etc.*

28. *Tanaïsque discors.*) Populi ad Tanaïm quietis impatientes, ad bellum proclives, inter se frequentius dimicantes, Parthi, Scythae, Sarmatae. De illo flumine Asiam ab Europa disterminante jam dixi. Vid. Od. 4. hujus lib. stroph. 9.

29. *Prudens futuri temporis, etc.*) Sapienter Dii hominibus cognita esse futura noluerunt, sive ne malis ante tempus torqueantur; sive ut incerta rerum expectatione penduli ad ipsos recurrere ac vereri moneantur.

31. *Ridetque, si mortalis ultra fas trepidat.*) Lib. 2. Od. 16.

Laetus praesens animus quod ultra est
Oderit curare.

32. *Quod adest memento componere aequus.*) Praesentibus utere prudenter, recte, juste.

33. *Cetera fluminis ritu feruntur.*) Futurum tempus fluit, et sensim elabitur, rebus modò pacatis, modò turbidis.

35. *Nunc lapides adesos, stirpesque, etc.*) Exundans rapit omnia, cursu rapidiori lapides erodit et excavat, arbores extirpat, etc. Vide Homer. Iliad. λ. Lucret. lib. 1.

Fragmina dejiciens silvarum, arbustaque tota.
Dat sonitu magno stragem, volvitque sub undis
Grandia saxa, etc.

Virgil. Æneid. 2.

Rapidus montano flumine torrens
Sternit agros, sternit sata laeta, boumque labores:
Praecipitesque trahit silvas, stupet inscius alto
Accipiens sonitum saxi de vertice pastor.

40. *Cum fera diluvies quietos irritat amnes.*) Amnes scilicet in Tiberim influentes, ipsumque eugentes supra modum exundatione sua: illi sunt Tinia, hodie *Topino*, Nar, v. *Nera*, ex Apennino scaturientes; Anio v. *Teverone*, flu. Sabinorum, Pelia flu. Hetruriae, v. *Paglia*. Lege Plin. lib. 8. Epist. 17. ubi de Tiberis frequentibus incrementis, ita scribit: *Tiberis alveum excessit, et demissioribus ripis alte superfunditur, ... premit valles, innatat campis...... Inde quae solet flumina accipere et permixta devehere, retro cogit, atque ita alienis aquis operit agros. Anio delicatissimus amnium, ideoque adjacentibus villis velut invitatus retentusque, magna ex parte nemora quibus inumbratur, et fregit et rapuit. Subruit montes, et decidentium mole pluribus locis clausus, dum amissum iter quaerit, impulit tecta, ac se super ruinas evexit atque extulit, etc.*

Dixisse, vixi: cras vel atra
Nube polum Pater occupato,
Vel Sole puro: non tamen irritum
Quodcumque retrò est, efficiet: neque
Diffinget, infectumque reddet,
Quod fugiens semel hora vexit.
Fortuna saevo laeta negotio, et
Ludum insolentem ludere pertinax,
Transmutat incertos honores,
Nunc mihi, nunc alii benigna,
Laudo manentem. Si celeres quatit
Pennas, resigno quae dedit, et mea
Virtute me involvo, probamque
Pauperiem sine dote quaero.
Non est meum, si mugiat Africis
Malus procellis, ad miseras preces
Decurrere, et votis pacisci,
Ne Cypriae Tyriaeque merces

INTERPRETATIO.

vixi: crastina die Jupiter coelo producat vel obscura nubila vel serenam diem; at nequaquam rescindet quicquid actum est, neque mutabit ac destruet quod semel attulit fluxum tempus. Fors gaudens rebus adversis et obstinata ludere ludum petulantem, subvertit dignitates caducas, jam mihi, mox alteri propitia. Laudo stantem. Quod si leves alas movet, reddo quae donavit; ac mea me virtute protego; atque honestam paupertatem indotatam peto. Si navis gemat Africis tempestatibus, non ad me attinet confugere ad vota luctuosa, et precibus obtinere ne Cypriae vel Tyriae merces mari

ANNOTATIONES.

43. *Vixi.*) Vox contemnentis mortem, inquit diserte suo more, Marcilius: sic Æneid. 4.

Vixi: et quem dederat cursum natura peregi.

Posset etiam jungi cum vocibus præcedentibus *in diem*, eo senso: is beatus semperque *laetus deget*, qui in diem vixerit, id est, qui præsenti tempore, hodiernaque die utetur, futuri et crastini minime anxius. *Sufficit diei malitia sua*, inquit Christus in Evangelio.

49. *Fortuna saeva laeta negotio, etc.*) Vid. lib. 1. Od. 34. in fine. Juvenal. Sat. 3. v. 39.

Quales ex humili magna ad fastigia rerum
Extollit, quoties voluit fortuna jocari.

Et Sat. 6. v. 604.

Stat fortuna improba, etc.
Secretumque sibi mimum parat, etc.

53. *Laudo manentem.*) Quandiu stat et manet mecum fortima, laudo: quòd si recedat et aufugiat; minime indignor. Illa instabili, firmus ego mea virtute haud moveor; mea tranquillitate non dejicior. Testibus oculis, exstant etiamnum Commodi Imperatoris (non autem Adriani, ut scripsit non nemo) numismata ænea et argentea, quorum pars altera effigiem habet Fortunæ sedentis, dextra fugitivi frænum equi, læva copiæ cornu tenentis; cum hac epigraphe:

FORTUNAE MANENTI.

Servantur in cimeliarchio Ludovici Magni.

55. *Probamque pauperiem sine dote quaero.*) Vulgatum erat de bona conjuge inter probos effatum: *satis dotata, si bene morata*: sic Horatius pauperiem ait se expetere velut felicis vitæ ducem: sibique videri satis dotatam, utpote *probam*. Vide supra Oden 16. a medio ad finem.

57. *Non est meum si mugiat, etc.*) Qui opes avide quærunt, ac paupertatem velut summum fugiunt malum, in medio mari et naufragii discrimine cum Diis paciscantur, ne suæ pereant merces: at ego tametsi talibus in angustiis fuero, nec opum jacturam timebo, nec precibus redimere satagam: atque divitiarum neglectu, paupertatisque honestæ amplexu tutus ero ac lætus. Vide hujus libri Od. 3. init.

Si mugiat Africis malus procellis.) Si navis malus vel quassatus vel excussus fuerit; seu Africo vento, seu fluctibus maris Africam alluentis.

59. *Votis pacisci, ac Cypriae Tyriaeque merces, etc.*) Diis vota nuncupare et dona polliceri, si salvas præstent merces, impediantque naufragium. Plin. lib. 8. cap. 16. *tunc praecipuus votorum locus est, cum spei nullus est.*

Pers. Sat. 2. v. 3.

Non tu prece poscis emaci, etc.

60. *Cypriae Tyriaeque merces.*) Emporia scilicet erant orbe toto celeberrima, *Cyprus* insula maris Mediterranei, de qua lib. 1. Od. 3. et *Tyrus* Syriæ urbs maritima; portu commoda, olim quidem probe munita et dives, claritate et magnitudine urbium Phœniciæ præstantissima; nunc in ruinis, fere jacet, et paucos habet incolas. Insula pridem erat freto quatuor stadiorum divisa; ab Alexandro Magno continenti juncta est. Quint. Curt. lib. 4.

Addant avaro divitias mari.
Tunc me biremis praesidio scaphae
Tutum per AEgaeos tumultus
Aura feret, geminusque Pollux.

INTERPRETATIO.

avido opes adjungant. Tum etiam me per fluctus Ægaeos vehet ope naviculae securum ventus lenis ac geminus Pollux duos remos habentis.

ANNOTATIONES.

Hujus populi navigarunt primi, ex Tibullo lib. 1. Eleg. 8.

Prima ratem ventis credere docta Tyrus.

Idem scribit Pomponius Mela.

62. *Tunc me biremis, etc.*) Tum ego fracta navi, perditisque omnibus, biremi tantummodò scapha vectus nihilominùs pacata mente constabo, perinde ac si Castor et Pollux duces affulgeant.

63. *Ægeos tumultus.*) Lib. 2. Od. 16. vers. 2.

64. *Geminusque Pollux.*) Separati dicuntur nocere fratres illi gemini: ambo vero simul propitia sunt et *lucida sidera*. Vide lib. 1. Od. 3. v. 2. et Od. 12. v. 25. Sunt qui allegorias hic somnient, putentque Horatium alludere ad id, quod sibi contigerat: adeoque per *Ægaeos tumultus* significare bella civilia, e quibus evaserat *biremi scapha*, id est, virtute et innocentia subnixus, aspirante *aura* et favore *gemini* sideris, Moecenatis nimirum et Augusti.

ODE XXX.

Carminum suorum gloriam aeternam fore.

Exegi monumentum aere perennius,
Regalique situ pyramidum altius:

INTERPRETATIO.

Absolvi opus aere stabilius, atque pyramidum constructione sublimius,

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod supra Ode 1. Lib. 1.

1. *Exegi monumentum, etc.*) Carminum volumen ingenii sui monumentum persone jactat, quo posteritati aeternaeque memoriae commendetur. Vide lib. 2. Oden ultimam: hanc cum illa confer: et eumdem utriusque scopum, eamdemque sententiam varia dictione tantum distinctam animadverte. Sanctus Hieronymus epitaphium Paulae sic concludit: *exegi monumentum aere perennius, quod nulla destruere possit vetustas, etc.*

Monumentum aere perennius.) Ita durant monumenta literarum plus quàm aerea statua ad memoriam collocatae. Nam Mariana de Cimbris trophaea potuit quidem abolere Sylla: at Maronis autem et Livii scripta, quantumvis noxius sit, Cajus Princeps absumere ac delere non valuit.

2. *Regalique situ pyramidum altius.*) Ægyptiorum regum opus et sepulcra fuere pyramides; quarum nonnullae inter orbis miracula numeratae. *Tres orbem terrarum implevêre fama; regum Ægyptiorum pecuniae otiosa stultaque ostentatio*, inquit Plin. lib. 36. cap. 12. prope Memphim erant sitae, unde Martial. Epigr. 1.

Barbara pyramidum sileat miracula Memphis.

Herodot. lib. 2. eas describit accurate. Unam sit quinque stadiis longam, decem annis elaboratam; in alia verò annos viginti absumtos: etc. Ammian. Marcell. lib. 22. *Pyramides ad miracula septem provectae, quarum diuturnas surgendi difficultates scriptor Herodotus docet, ultra omnem omnino altitudinem, quae humano confici potest; erectae sunt turres, ab imo latissimae, in summitates acutissimas desinentes: quae figura apud Geometras ideo sic appellatur, quòd ad ignis speciem, τοῦ πυρὸς, ut nos dicimus, extenuatur in conum: quarum magnitudo quoniam in celsitudinem nimiam scandens gracilescit paulatim; umbras quoque mechanica ratione consumit.*

Quod non imber edax, non Aquilo impotens
Possit diruere, aut innumerabilis
Annorum series, et fuga temporum.
Non omnis moriar, multaque pars mei
Vitabit Libitinam. Usque ego postera
Crescam laude recens, dum Capitolium
Scandet cum tacita virgine Pontifex.
Dicar, quà violens obstrepit Aufidus,
Et quà pauper aquae Daunus agrestium
Regnavit populorum; ex humili potens

INTERPRETATIO.

quod neque pluvia corrumpens nec Boreas violentus destruere queat, vel temporum lapsus et longinquitas. Haud totus interibo: et portio mei plurima mortem effugiet. Ego semper novus posterorum laudatione augebor, quandiu summus Sacerdos ascendet Capitolium cum silenti virgine. Ubicumque rapidus Aufidus murmurat, vel Daunus aquarum egens rusticis gentibus dominatus est; ego clarus e tenui memorabor Al-

ANNOTATIONES.

Vide Strabonem lib. 17. et Diodor. Sicul. lib. 2. cap. 2. Hic pyramidem ait maximam a Chemmi rege extructam artificio et opere mirabili, quae *quatuor erat laterum, quarum quodlibet ab inferiori parte jugera septem continebat. Altitudo amplius quàm jugera sex tolleret . . : ferme annis mille, ut referunt quidam; ut alii tradunt, amplius tribus millibus quadringentis, ad nos usque ea moles integra permansit: ex Arabia longo admodum itinere advectis lapidibus constructa.* Istam se vidisse adhuc stantem anno 1638. in suae peregrinationis narratione, testatur Joannes Greaves Astronomiae Professor Anglus; eamque tam interiorem quam exteriorem egregie describit qualem inspexit ac dimensus est; vix paululum deformatam; altamque dicit pedes fere septingentos; et convenientem Diodori mensuram seu metiendi rationem asserit, etc.

3. *Quod non imber edax, etc.*) Imitatio est Pindaricae dictionis, Pyth. Od. 6. ubi Xenocrati paratus dicitur laudum thesaurus, quem diruere seu auferre nequeat vel hybernus imber, aut ventus, aut horrisonae tempestatis exercitus implacabilis.

6. *Non omnis moriar, etc.*) Non tam animae, quàm sui nominis immortalitati et memoriae velificatur Poeta noster.

7. *Vitabit Libitinam.*) Superstes erit, aeternum durabit. Libitinae feretrum significat. Est etiam funerum Dea, in cujus aede vendebantur et locabantur quaecumque ad sepulturam pertinebant. A *libendo* dicta, ex Varrone: eadem quae Proserpina: nec etiam alia quàm Venus antiquis existimata, ut eadem natalibus et morti Dea praesideret, atque principium finemque vitae in potestate haberet: quo fragilitatis humanae mortalium quisque admoneretur. Auctor Plutarchus in Numa et in Probl. Vide et Cael. Rhodig. lib. 29. c. 18.

Usque ego postera crescam laude recens.) Novis in dies laudibus cumulabor a posteris; sicque velut innovata mei memoria semper inclarescet, concidet nunquam aut senescet.

8. *Dum Capitolium scandet, etc.*) Dum sacra Romae fient in Capitolio, ac proinde quandiu stabit urbs illa aeterna. Virgil. Æneid. 9. v. 448.

Dum domus Æneae Capitoli immobile saxum
Accolet, imperiumque pater Romanus habebit.

9. *Cum tacita virgine.*) Quandiu et Vestales rite silentium observantes operabuntur sacris, aeternumque ignem fovebunt. Quibus omnibus temporis diuturnitatem ac perpetuitatem indicat Horatius, quam sibi suoque spondet nomini. Comminiscuntur hic nonnulli Nympham illam, quam Numa colendam, Tacitamque appellandam sanxerat, teste Plutarcho; alii Idulia sacra afferunt, ad quae singulis mensibus in Capitolium procedebat Pontifex. Sed quid haec ad rem? Sane quaelibet sacra intelligi par est, in Capitolio peragi consueta; nec prae ceteris Angeronalia, quae obtrudit Marcilius, Angeronae silentii Deae, orbis etiam inter tutelaria numina, ex Macrob. lib. 3. cap. 9.

10. *Quà violens obstrepit Aufidus, etc.*) In Apulia, sua nempe patria, maximè cupit celebrari Horatius. Est enim *Aufidus* Apuliae amnis, hodie dicitur *Ofanto*, ex Apennino defluit in Adriaticum mare.

11. *Daunus.*) Et hic Turni avus regnavit in Apulia, quae et ab eo Daunia vocata est. Fuit etiam fluvius eo nomine appellatus.

Pauper aquae.) In Apulia nimirum fervet aestus et calor, hincque est arida valde regio, ac penuria aquae laborat: unde *siticulosam Apuliam* vocat noster Epod. 3. Vide lib. 1. Od. 14.

12. *Regnavit populorum.*) Phrasis Graeca ἐβασίλευσε τῶν λαῶν. Legunt alii, ex manuscriptis plerisque codicibus, *regnator populorum.* Quod referendum erit ad vocem *Daunus.*

Princeps AEolium carmen ad Italos
Deduxisse modos. Sume superbiam
Quaesitam meritis, et mihi Delphica
Lauro cinge volens, Melpomene, comam.

INTERPRETATIO.

caicos versus primus transtulisse ad Latinum carmen. Age Melpomene, partam virtutibus magnitudinem assume: capillosque meos circumda ultro laurea Delphica.

ANNOTATIONES.

Ex humili potens.) Libertini scilicet generis Horatius, ex humili fortuna in summam famae claritatem et nominis amplitudinem evasit, per ingenii opes ac *benignam venam*, de qua lib. 2. Od. 18.

13. *Princeps Æolium carmen ad Italos deduxisse modos.*) Vel inde nominabor passim, quòd primus Alcaicos versus Latine scripserim ad imitationem Alcaei e Lesbo insula, in qua regnavit Æolus. Vide lib. 2. Od. 13.

14. *Sume superbiam etc.*) Suam alloquitur Musam Poeta: at semetipsum ostentat. Grandes assume spiritus, inquit; ostende tuam nobilitatem: mihique texe et impone coronam e lauro sacra Apollini, qui colitur editque oracula apud Delphos urbem Achaiae, ad Parnassum montem.

Q. HORATII FLACCI CARMINUM

LIBER IV.

AD VENEREM,

ODE I.

Ætate sua se jam rebus Venereis haud esse idoneum.

INTERMISSA Venus diu
Rursus bella moves. Parce precor, precor.
Non sum qualis eram bonae
Sub regno Cynarae. Desine dulcium
Mater saeva cupidinum,

INTERPRETATIO.

INTERRUPTA dudum Venus, iterum proelia indicis. Abstine, oro obtestorque. Non sum qui eram sub dominio benignae Cynarae. Crudelis parens amorum suavium, parce me intractabi-

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 3. Lib. 1.

1. *Intermissa.*) Suetonius in vita Horatii ita scribit: *scripta quidem ejus usque adeo probavit, mansuraque perpetuò credidit Augustus, ut non modò saeculare carmen componendum injunxerit, sed et Vindelicam victoriam Tiberii Drusique privignorum; eumque coegerit propter hoc tribus carminum libris ex longo intervallo quartum addere.* In hoc tamen libro quarto nonnullæ sunt Odæ quas constat esse factas ante quasdam prioribus libris contentas: v. g. 12. hujus libri ante tertiam lib. 1. intelligendus forte est Suetonius de edito in lucem potius quàm de conscripto post alios tres quarto hoc libro.

2. *Parce precor.*) Per ætatem se excusat: abiisse juveniles nimirum ludos et artes, quibus pollebat dum amabat Cynaram meretricem speciosam in primis, et ab ea diligebatur maxime. Illam vocat *protervam* lib. 1. Epist. 7, *rapacem* Epist. 14. Hic appellat *bonam*, vel significans formam egregiam et perfectam; vel quia immunis ei placuerat, ut scribit ipse citato loco, id est, sine ulla præmiorum spe, ceterisque amatoribus antepositus fuerat.

5. *Mater saeva cupidinum.*) Hunc versiculum jam posuit lib. 1. Od. 19. Vide ibi annot.

Circa lustra decem flectere mollibus
Jam durum imperiis. Abi
Quò blandae juvenum te revocant preces:
Tempestivius in domo
Pauli, purpureis ales oloribus,
Comessabere Maximi,
Si torrere jecur quaeris idoneum.
Namque et nobilis, et decens,
Et pro sollicitis non tacitus reis,
Et centum puer artium,
Late signa feret militiae tuae.
Et, quandoque potentior
Largis muneribus riserit aemuli;
Albanos prope te lacus
Ponet marmoream sub trabe citrea.

INTERPRETATIO.

lem subjicere dulcibus imperiis, circa decem lustra. Ito quò invitant te vota adolescentium amore plena. Opportunius lascivies in aedibus Pauli Maximi; illuc i velox cycnis purpureis, si cupis aptum hepar inflammare. Is enim juvenis et nobilis, et pulcher, et pro reis anxiis haud mutus; ac multiplici industria praeditus, longè portabit vexilla tuae militiae. Et cùm rivalis donis amplius superbi victor gaudebit, prope lacus Albanos te e marmore effictam locabit sub trabe e citro.

ANNOTATIONES.

6. *Circa lustra decem.*) De lustro adi annot. lib. 2. Od. 4. in fine. Est spatium quinque annorum: hinc annum ætatis sue quinquagesimum notat Poeta. Vide Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 27. Just. Lips. Elect. lib. 1. cap. 27.

10. *Pauli Maximi.*) Paulus Fabius Maximus Consul Romae fuit anno urbis conditae 743. cum Julo Antonio, ad quem est inscripta sequens Ode. Vetus codex titulum quarto huic libro praefert: AD FABIUM MAXIMUM, Torrentio teste.

Purpureis ales oloribus.) Venus curru vecta ab oloribus tracto, atque alitis modo volans et celeriter decurrens. Vide lib. 3. Od. 28

Purpureis.) Magna contentio de ista voce, cum cycni plane sint candidi, non purpurei. Vel, purpureus vocabatur omnis color valde nitens, qualis est cycnorum candor: unde et nix purpurea dicitur ab Albinovano. Vel, quòd purpura etiam alba quædam erat. Plutarch. in Alexandro, refert Hermionicam purpuram annis ferme ducentis repositam suum adhuc colorem servasse: cujus hæc afferebatur ratio, quòd rubræ tinctura melle, candidæ autem oleo albo confecta esset. Xenophon Pædiæ lib. 8. Cyro fuisse ait tunicam e purpura semialbam vel albo distinctam: χιτωνα πορφυρουν μεσολευκον. Forsitan et color purpureus attribuitur cycnis Venerem trahentibus, qui ipsius Veneris est: per hypallagen. Apud Anacreontem Αφροδιτη πορφυρη.

11. *Comessabere.*) Comessari proprie est post cœnam et epulas jocari, ludere, lascivire: quanquam et significat post cœnam luxuriose iterum epulari. Sueton. Vitell. cap. 13. *Epulas* quadrifariam dispertiebat, in jentacula, prandia, cœnas, comessationes.

12. *Jecur.*) In jecore sedes amoris ac libidinis. Vide lib. 1. Od. 13. et 25.

13. *Nobilis.*) Fabiæ gentis claritatem omnes fasti loquuntur: vel hoc fidem non modò facit, sed prope superat, quòd plus trecenti ex eadem hac familia una die pro Republica ceciderint; cùm sibi unis Vejentium expugnationem demandari petiissent. Ovid. Fast.

Una dies Fabios ad bellum miserat omnes;
Ad bellum missos perdidit una dies.

14. *Prò sollicitis non tacitus reis.*) In foro sæpe, ex laudabili nobilium adolescentium more, exercens agendis causis, defendendis reis, de bonis, de vita periclitantibus adeoque sollicitis: diserte perorans, bonis artibus abunde instructus.

16. *Late signa feret militiae tuae.*)
Ovid.

Militiae species amor est,
. . . . saevique labores
Mollibus his castris et dolor omnis inest.

17. *Et quandoque potentior, etc.*) Ille vero Paulus si quando per tuum, o Venus, favorem apud amicam plus valuerit, quàm suus rivalis muneribus pugnans, tum eriget tibi statuam e marmore in æde constructa e lignis pretiosis, *prope lacus Albanos*, ubi prædia ille habet.

19. *Lacus Albanos.*) Non procul erant urbe Roma civitas, mons, et lacus Albani. Cic. de Divin. 1. v. 100. *Vejenti bello cum lacus Albanus praeter modum crevisset*, responsum est, dum is lacus redundaret, *si in mare fluxisset, Romam periturum; si repressus esset, Veios. Inde admirabilis illa Albanae aquae facta deductio est.* Et de Divin. 2. v. 69. *ad utilitatem agri suburbani Albana aqua deducta est.*

20. *Sub trabe citrea.*) Duplex citrus arbor; altera humilis et fructifera: altera silvestris et infructuosa, sed grandis; e qua fiebant opera magni pretii, lecti mensæ, trabes, etc. Vide Plin.

Illic plurima naribus
Duces thura: lyraeque et Berecynthiae
Del ctabere tibiae
Mistis carminibus, non sine fistula.
Illic bis pueri die
Numen cum teneris virginibus tuum
Laudantes, pede candido
In morem Salium ter quatient humum,
Me nec femina, nec puer
Jam, nec spes animi credula mutui,
Nec certare juvat mero,
Nec vincire novis tempora floribus,
Sed cur heu, Ligurine, cur
Manat rara meas lacrima per genas?
Cur facunda parùm decoro
Inter verba cadit lingua silentio?
Nocturnis te ego somniis
Jam captum teneo, jam volucrem sequor
Te per gramina Martii
Campi, te per aquas, dure, volubiles.

INTERPRETATIO.

Ibi thus multum naso hauries, et recreaberis carminibus junctis citharae, et tibiae Berecynthiae et fistulae: Ibi pueri cum puellis numen tuum bis in die collaudantes albis pedibus terram pulsabunt ter, ritu Saliorum. Modò me neque mulier, neque puer, neque facilis spes mutui amoris oblectat, nec vino contendere, neque floribus caput coronare. At quare, Ligurine, eheu quare per malas meas fluunt aliquot stillae? quare lingua diserta in vocibus haesitat silentio non decenti? Ego te nocte in somnis modò prehensum amplector, modò te per herbam campi Martii, te per undas fluentes ò crudelis, fugientem prosequor.

ANNOTATIONES.

lib. 13. c. 16. Pers. Sat. 2. v. 53. etc. quidam legunt, *sub trabe Cypria*, quòd multæ erant arbores faciendis operibus, navibus præsertim fabricandis, idoneæ, in Insula Cypro Veneri sacra, ut dictum est lib. 2. Od. 1. et 2.

21. *Illic plurima naribus duces thura.*) In eo templo quod tibi consecrabitur, thus plurimum incendetur tibi; hymnusque cantabitur musicis instrumentis. Lib. 2. Od. 15. *copia narium.*

22. *Lyraeque, etc.*) Lyra ab Apolline vel Mercurio, fistula a Pane, tibia e Marsya fertur inventa. In Berecyntho verò Phrygiæ monte Matris Deûm sacra celebrabantur variis instrumentis, tibiæ præsertim, quæ inde cognomen habuit. Vide lib. 1. Od. 16. et 18. sub finem: et lib. 3. Od. 19. vers. 18. et seq.

25. *Bis die.*) Manè et vesperi tuas laudes canent *pueri cum teneris virginibus*. Vide lib. 1. Od. 21. init.

28. *In morem Salium ter quatient humum.*) Choreas etiam in sacris adhibitas, annotavi tum alibi, tum lib. 1. Od. 36. ubi et de Saliis Martis Sacerdotibus.

29. *Me nec femina, nec, etc.*) Vergens ego ad senium, minus aptus sum amoribus, imò nec jocis et certaminibus poculorum. Sed nec juvat me floribus coronare inter epulandum, ex more, de quo lib. 1.

33. *Sed cur heu, Ligurine, etc.*) Me verò ea ætate cur tamen amore tuo incendis o Ligurine, puer forma conspicue? Cur, o Venus, *rursus bella moves*; post acceptam rudem et vacationem a tua militia? siquidem annos quinquaginta natus sum, cur ad juvenilem me lasciviam revocas?

34. *Manat rara meas lacrima per genas.*) Amor elicit lacrimas, paucas tamen, præ pudore: nam ex Ovid. Amor. 1.

Turpe senex miles, turpe senilis amor.

35. *Cur facunda parùm decoro, etc.*) Quod etiam indicium amoris est ardentissimi, lingua alioqui facunda jam titubat, verbaque intercepta praefocantur; quod sane indecorum mihi est. Virgil. Æneid. 4. v. 76.

Incipit effari, mediaque in voce resistit.

37. *Nocturnis te ego somniis, etc.*) Inter somniandum te mente verso, modò mihi videor amplecti te, modo te fugientem persequi.

39. *Per gramina Martii campi, etc.*) In campo Martio exercebat se juventus cursu, lucta, equitatione, deinde natatione in Tiberi proximo post exercitationem, ad pulverem sudoremque detergendum, ut annotavi fusè lib. 1. Od. 8.

AD ANTONIUM JULUM,

ODE II.

Laudat Pindarum.

PINDARUM quisquis studet aemulari,
Jule, ceratis ope Daedalea
Nititur pennis, vitreo daturus
Nomina ponto.
Monte decurrens velut amnis, imbres
Quem super notas aluere ripas
Fervet, immensusque ruit profundo
Pindarus ore.
Laurea donandus Apollinari,
Seu per audaces nova dithyrambos

INTERPRETATIO.

O *Jule, quicumque vult imitari Pindarum, sublevatur alis cera compactis auxilio Daedali, et mari pellucido cognomen praebebit. Pindarus abundans alto sermone volvitur, et rapide fertur instar fluminis è monte labentis, quod pluviae supra consuetas ripas extulerunt. Lauream Apollinis meretur, sive profert voces insolitas in dithyrambis audacibus,*

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod supra Ode 2. Lib. 1.

1. *Pindarum, etc.*) Laudaverat Horatium Julus Antonius, æmulumque Pindari dixerat. Rescribit hanc Oden Horatiùs, qua mire Pindarum extollit supra se, pariterque facundiam et modestiam expromit suam.

Pindarum.) Is Lyricorum antesignanus Thebis in Boeotia natus, *auris Boeoticae*, idest, crassi, stupidi, insulsisque Boeotiorum ingenii famam et proverbium abstersit. Floruit circa Olympiadem 75, seu annis ante Christum 475. Quo tempore Æschilus, et Anacreon. Doricè scripsit. Threnos ejus, Dithyrambos, et alia quædam subtraxit nobis injuria temporum: restant encomia, seu Olympia, Pythia, Isthmia, Nemea. Ælianus lib. 12. refert idem Pindaro contigisse, quod Platoni; nimirum infantem expositum melle ab apibus nutritum: et alibi, quinquies in Poetarum commissionibus prælatam ei tamen Corinnam, auditorum quidem inscitia. Memoria porro ejus tam venerabilis, ut Lacedæmonii Boeotiam vastantes, propter Pindarum, Thebis pepercerint: Alexander verò Magnus, cum eam urbem expugnasset, domum Pindari intactam servari jusserit. Vide Valer. Maxim. Plin. lib. 7. cap. 29. Plutarch. in Alexandro. Coelium Rhodig. lib. 21. cap. 44. etc.

Quisquis studet aemulari, etc.) Qui Pindarum contendit imitatione assequi, is eandem habebit sortem cum Icaro Dædali filio, qui affixis cera pennis volare tentans, in mare decidit, ac de suo nomine Icarium fecit appellari. Vide lib. 1. Od. 3. lib. 2. Od. 20.

2. *Jule.*) Dissyllabam alii faciunt istam vocem: alii cum Passeratio synalæpham ponunt ex prima vocali vel syllaba hujus nominis cum prima præcedentis versus: quemadmodum lib. 1. Od. 2. in voce *uxorius*. Vide infra ad vocem *Antoni*.

3. *Vitreo.*) Non abs re interpreteris, caeruleo.

5. *Velut amnis.*) Copiosa Pindari oratio similis est fluvio exundanti.

7. *Immensus ruit profundo Pindarus ore.*) Quintil. lib. 10. cap. 1. *novem Lyricorum Pindarus longe princeps, spiritus magnificentia, sententiis, figuris, beatissima rerum verborumque copia, et velut quodam eloquentiae flumine, propter quae Horatius eum meritò credidit nemini imitabilem.*

9. *Laurea Apollinari.*) Vide lib. 3. Od. ult. in fine.

10. *Dithyrambos.*) Hymnus seu carmen erat in honorem Bacchi, qui et ipse dictus est Dithyrambus, quasi *δὶς θύρας ἀμείβων* vel *περάσαιων*, *bis vitae portas transiens*, quia primùm natus ex utero Semeles matris, deinde è Jovis femore, ut fabulantur. Alii alias etymologias afferunt. Apage qui Syriacam originem in merè Græca voce expiscantur. Ingeniose verò Moses, eruditis idem qui Bacchus, intelligitur hac appellatione Dithyrambi, utpote qui duas quasi matres habuerit, ab altera genitus, aquis et morti ereptus ab altera atque educatus, scilicet a filia Pharaonis. Vide Suidam. Scalig. Poet. lib. 1. cap. 46. ubi etiam addit, Dithyrambici carminis stylum tumidum esse, plenumque Baccho, numeris, et vocibus compositis.

Verba devolvit, numerisque fertur
Lege solutis:
Seu Deos, regesque canit Deorum
Sanguinem; per quos cecidere justa
Morte Centauri, cecidit tremendae
Flamma Chimaerae:
Sive quos Elea domum reducit
Palma coelestes, pugilemve equumve
Dicit, et centum potiore signis
Munere donat:
Flebili sponsae juvenemve raptum
Plorat, et vires animumque moresque
Aureos deducit in astra, nigroque
Invidet Orco.

INTERPRETATIO.

scribitque metris liberis, sive canit Divos ac reges Deorum filios, a quibus Centauri legitima caede prostrati sunt, atque extinctus est ignis Chimaerae horrendae: sive laudat eos qui domum redeunt Elea victoria gloriosi, canitque vel pugilem vel equitem, et donum eis tribuit excellentius statuis centenis: sive deflet adolescentem morte ablatum nuptae moestae, illiusque virtutem animumque ac bonos mores extollit usque ad coelum, atrisque inferis eximit.

ANNOTATIONES.

quas vocant ampullas et sesquipedales voces: atque idcirco *audaces* ab Horatio dici dithyrambos: ab Æschylo verò carmen tumens, exultans, totum Bacchum. Ibidemque ille effert Hegesandri epigramma adversus Philosophos, ejusmodi vocabulis inflatum: sic incipit:

ερυανασσασιδας, φιεγνασαντυξογενειες, etc. Ex Athenæo lib. 14. cap. 6. non semper veteres cum liberent, usi sunt dithyrembis, versibus tumultuosis, vehementibus, concitatis; sed duntaxat vino madidi, et Liberum patrem si invocarent: sin Apollinem, placidè canebant. Unde Epicharmus lepidè ibid. *ουκ εστι διθυραμβος, αν υδωρ πινης. nullus est dithyrambus, aquam si bibas.* Cic. 3. de Orat. num. 181. *inde illa licentior et divitior fluxit dithyrambus, cujus membra et pedes sunt in omni locuplete oratione diffusa.* Pindarus Olymp. Od. 13. Corinthiis tribuit dithyramborum inventionem.

11. *Numerisque fertur lege solutis.*) Non quòd in dithyrambis nulla esset lex aut mensura pedum, sed quia magna erat metrum variandi licentia; et quod in his Poetæ vehementiam impetumque animi potissimùm sequerentur, magisque attenderent modulationem carminis, quàm pedum certam ubique legem. Vide Alex. ab Alex. lib. 4. cap. 17. sub finem.

13. Pindarus enim pæanas cecinit, seu hymnos in honorem Apollinis. Porro notat hic Horatius præcipua Lyricorum argumenta, ut et ad Pisones Epist. vers. 83.

Musa dedit fidibus Divos, puerosque Deorum,
Et pugilem victorem, et equum certamine primum,
Et juvenum curas, et libera vina referre.

Regesque.) Hieronem Syracusanum, Olymp. Od. 1. etc. *Deorum sanguinem.* Reges Deorum filii appellantur. Vel designat Poeta noster Herculem Jovis, et Theseum Neptuni filios, item Pirithoum e Marte genus trahentem: *per quos Centauri cecidere.* Vide lib. 1. Od. 18. lib. 3. Od. 4. De *Chimaera* per Bellerophontem a Neptuno adjutum deleta, lib. 1. Od. 27. Pindarus autem Olymp. Od. 13.

17. *Sive quos Elea, etc.*) Quando laudat victores in certaminibus apud Elidem Peloponnesi regionem, seu pugilatu; Pindar. Olymp. Od. 7. 10. 11. seu equorum cursu, ibid. Od. 1. et alibi multis locis. Virg. Georg. 1. v. 59.

Eliadum palmas mittit Epeiros equarum.

Georgic. 3. v. 202.

Ad Elei metas et maxima campi
Sudabit spatia, et spumas aget ore cruentas.

Elis, et Pisa, quæ et Olympia, urbes sunt Elidis regionis, ibidem fanum Jovis Olympii, et ludorum Olympicorum celebritas. Vid. lib. 1. Od. 1. vers. 3. et seq. annot.

18. *Coelestes.*) Od. 1. *Palmaque nobilis evehit ad Deos.* Gloria sublimes quasi coelum Deosque attingunt.

Equumve.) Equus ipse, qui velociore cursu se pernicitate sua victoriam pepererat, coronabatur etiam, nec non carmine pariter ut eques celebrari consueverat. Pindar. Olymp. Od. 1. Pyth. Od. 3.

19. *Potiore signis.*) Vide postea Od. 8. hujus libri.

21. *Flebili sponsae juvenemve raptum plorat.*) Seu cum struit et componit epitaphium sponsi morte prematura extincti, sponsæque luctum describit.

22. *Mores aureos.*) Castos, sanctos, antiquos, quales ætate aurea.

24. *Invidet Orco.*) Oblivioni præripit, immortali memoriæ consecrat.

Multa Dircaeum levat aura cycnum,
Tendit, Antoni, quoties in altos
Nubium tractus: ego apis Matinae
More modoque
Grata carpentis thyma per laborem
Plurimum, circa nemus uvidique
Tiburis ripas, operosa parvus
Carmina fingo.
Concines majore poeta plectro
Caesarem, quandoque trahet feroces
Per sacrum clivum, merita decorus
Fronde, Sicambros:
Quo nihil majus meliusve terris
Fata donavere, bonique Divi,
Nec dabunt, quamvis redeant in aurum
Tempora priscum.
Concines laetosque dies, et urbis

INTERPRETATIO.

O *Antoni, fortis volatus effert cycnum Thebanum, quotiescunque assurgit in superas coeli regiones. Ego exiguus, velut apis thyma dulcia in Matino monte maxima sedulitate colligit, sic ingenti labore condò versus, prope silvas et fontes Tiburis humidi.* Tu vates eximius, *celebrabis Augustum carmine sublimiori, quoties debita insignis corona ducet Sicambros immunes per collem sacrum: quo* Caesare *grandius aut pretiosius nihil fata et numina propitia terris donaverunt aut donabunt, etiamsi revocetur saeculum vetus aureum. Cantabis festos dies*

ANNOTATIONES.

25. *Multa Dircaeum levat aura cycnum.*) Pindarum alte volantem et suave canentem instar cycni idem semper vigor, eadem vis sublevat et sustinet.

Cycnum.) Vide lib. 2. Od. 20.

Dyrcaeum.) Dirce fons Bœotiae, item fluvius Thebas alluens in Ismenium devolvitur. Strabo, etc. Hinc Dircaeus pro Thebano.

26. *Antoni.*) Julus hic Antonius M. Antonii Triumviri ac Fulviae filius, post caesum extinctumque patrem, Augusti gratiam nactus ejus etiam neptem duxit. Romae consulatum gessit anno Urbis conditae 743. cum Paulo Maximo, cui prior Ode est scripta. Dio lib. 51.

27. *Ego apis Matinae more, etc.*) Ego Horatius non ita celse peto, sed velut apis inferiora circumvolo; et flores humiles carpo. *Matinus* Calabriae mons thymo abundat, e quo mel optimum apes conficiunt. Eam porro memorat Horatius regionem, quod non longe ab ea natus, ut dixi alibi.

30. *Uvidi Tiburis.*) Vide lib. 1. Od. 7. et 18. lib. 2. Od 6. lib. 3. Od. 29. Od. verò seq. *Tibur aquae praefluunt.*

31. *Operosa parvus carmina fingo.*) Scilicet opus accuratum absque magno labore nullum. Deterere multa ac recidere, imo et recudere, stylumque sæpius vertere oportet, sæpe caput etiam scabere, vivosque ungues rodere, ut plene docet noster lib. 1. Sat. 10. At poetastri carmen contra, ut canit Pers. Sat. 1. vers. 106.

Nec pluteum caedit, nec demorsos sapit ungues.

Parvus.) Animadverte, Lector, quàm se deprimat istic Horatius, aliàs certe non mediocriter extollens sese. Vide Od. ult. lib. 2. et 3. At enim præ Pindaro se parvum dicit, et operosa carmina vix fingere, forte quòd inops Latinus sermo multoque inferior ubertate et copia cedit Græcæ linguæ tanquam locupletiori.

35. *Concines majore poeta plectro Caesarem.*) Tu, Jule, scribes elogia Caesaris, grandiori stylo, carmine heroico. Julus Antonius heroicis versibus Diomedeas conscripsit duodecim libris.

34 *Quandoque trahet feroces, etc.*) Cum subactos hostes in triumpho ducens ascendet Capitolium per viam sacram clivo Capitolino adhærentem pergens, etc.

36. *Sicambros.*) Hos leviter si præteriero, piaculum admisisse videar, quippe quos majores agnoscimus, nosque Francos ab eis ortos. Illorum regi Clodovæo cum ad sacrum baptisma accederet, Remigius Rhemensis Præsul sanctissimus ita locutus fertur: *Mitis depone colla Sicamber: adora quod incendisti, incende quod adorasti.* Gregor. Turon. Germaniæ inferioris populi erant, Rheni accolæ, hodie *Gheldrenses.* Strabo lib. 7. etc. *Feroces* non sine ratione gravi Horatius vocat. Nam Dio refert exercitus Romanos ab eis fusos, tantumque terrorem incussum, ut adversus eos Augustus profectus sit, qui dare obsides, re composita, adegerit: unde seq. Od. 15.

Te caede gaudentes Sicambri
Compositis venerantur armis.

Adiunt præterea Centuriones Romanos ad exigenda tributa missos cruci ab eis affixos: eorum

Publicum ludum, super impetrato
Fortis Augusti reditu, forumque
Litibus orbum.
Tum meae, si quid loquar audiendum,
Vocis accedet bona pars: et ô Sol
Pulcher, ô laudande, canam, recepto
Caesare felix.
Tuque dum procedis, Io triumphe,
Non semel dicemus, Io triumphe,
Civitas omnis: dabimusque Divis
Tura benignis.
Te decem tauri, totidemque vaccae,
Me tener solvet vitulus relicta
Matre, qui largis juvenescit herbis
In mea vota:
Fronte curvatos imitatus ignes
Tertium Lunae referentis ortum,
Qua notam duxit, niveus videri,
Cetera fulvus.

INTERPRETATIO.

et communem laetitiam civitatis, forumque contentionibus vacuum, ob reditum invicti Augusti a Diis concessum. *Tunc, si canam aliquid auditu dignum, cantus mei maxima pars adjicietur*: *et beatus dicam, ô laeta, ô celebris dies*, qua *Caesar nobis est redditus. Dum verò progred*[...] *ô triumphe, saepius repetemus, Io* [...]*umphe, omnisque urbs* pariter, *et* [...]*ebimus tura numinibus propitiis. Te decem tauri et vaccae totidem* promissis *liberabunt*: *me juvencus matri subtractus, qui crescit* in *abundanti gramine, propter meum votum* exsolvendum. Is *fronte aemulatur Lunam incurvam tertia* ab *ortu* die *ardescentem*: *ea* parte insuper *contraxit notam*, qua *spectatur nive* candidior, in *reliquis rufus*.

ANNOTATIONES.

verò mulieres, cum deesent lapides jaciendi, filios etiam parvulos humi allisos in hostium ora contorquere non veritas. Vide Oros. etc. Tandem Sicambros tamen subegit Augustus, ac *dedentes se traduxit in Galliam, atque in proximis Rheno agris collocavit*, Sueton. Octav. cap. 21. L. autem Florus cap. ult. sic testatur: *validissimas nationes Cheruscos, Suevos, Sicambros pariter aggressus est, qui viginti Centurionibus incrematis hoc velut sacramento bellum sumserant, adeò certa victoriae spe, ut praedam in antecessum dividerent. Cherusci equos, Suevi aurum et argentum, Sicambri captivos elegerant. Sed omnia retrorsum. Victor namque Drusus equos, pecora, torques eorum, ipsosque in praedam divisit ac vendidit.*

43. *Augusti reditu.*) Ex Hispania, et ex bello Cantabrico, quod multis annis protractum fuerat. Lib. 1. Od. 12. sub finem, lib. 3. Od. 5. et 14. hujus etiam libri Od. 5. etc. reditum Augusti ex Gallia cum Sicambros profligasset, hic intelligunt alii. Sueton. cap. 20. Octav. *Reliqua* bella *per legatos administravit, ut tamen quibusdam Pannonicis atque Germanicis aut interveniret, aut non longe abesset.*

Forum litibus orbum:) Ferias, justitium, seu vacationem a litibus dirimendis et a forensi strepitu, mos erat indici in ludis, festis, triumphis, supplicationibus, adeoque in omni publica lætitia, vel etiam luctu.

45. *Tum meae si quid, etc.*) Tum verò sublimibus tuis carminibus, o Antoni, meos etiam qualescumque versus adjongam, in tam solemni occasione, reverso incolumi e belli periculis Augusto; exoptato jam diu. Sueton. Octav. cap. 57. *revertentem ex provincia non solum faustis ominibus sed et modulatis carminibus prosequebantur.*

49. *Tuque dum procedis, Io triumphe, etc.*) Hoc referunt alii ad Julum Antonium vel Prætorem vel Consulem designatum; leguntque, *Duxque dum procedis.* sed absurdè; alii ad Augustum triumphantem. Verùm ipso duce contextu, sane referes, ingeniose lector, ad ipsum triumphum, quem sic interpellat Horatius procedentem: o triumphe, dum procedes, Io sæpius, Io, repetemus, etc.

53. *Te decem tauri.*) Tu Antoni summe vir, pro Caesaris felici reditu a Diis impetrando, vovisti grandes victimas, quas voti reus mactabis: ego verò tenuis immolato juvenco, quem promisi, voto solvar.

57. *Fronte curvatos, etc.*) Describit juvencum quem parat sacrificio quod vovit. Lunæ paulò post novilunium similem dicit ob parvula cornua: et in fronte notam habere candidam stellæ ad instar conspicuam. Sic Homerus Iliad. ψ. Diomedis equum toto rufum corpore, candida in fronte nota ad modum Lunæ plenæ rotunda, insignem exhibet. Et Moschus, in Idyll. quod Theocrito malè ascribitur, ut alibi annotavi, Europæ taurum similiter flavum reliquo tanto corpore, at in fronte media orbem argenteum refulsisse commemorat.

AD MELPOMENEN,

ODE III.

Se poetica facultate ab ea donatum immortalem fore.

QUEM tu, Melpomene, semel
Nascentem placido lumine videris,
Illum non labor Isthmius
Clarabit pugilem; non equus impiger
Curru ducet Achaico

INTERPRETATIO.

O MELPOMENE, quem tu nascentem aspexeris semel oculis benignis, eum non athletam nobiltabit Isthmium certamen, non equus acer victorem curru vehet Achaico, nec mili-

ANNOTATIONES.

*Metrum est idem quod Ode 3. Lib. 1.

1. *Quem tu Melpomene, etc.)* De hujus Odes eximio lepore insigne est Scaligeri judicium, quod retuli ad init. Od. 9. lib. 3. Vide ibi annot.

Melpomene.) Pro qualibet Musarum hanc ponit. De ea lib. 1. Od. 24. v. 3.

2. *Nascentem placido lumine videris, etc.)* Desumta ab Hesiodo alinsque Graecis sententia. *Placido lumine*, κυμινεςερος ομμασιν. Sic et Tibull. lib. 2. Eleg. 4. in fine.

Si modò me placido videat Nemesis mea vultu.

Huc facit quod scribit Juvenalis Sat. 7. vers. 195.

distat enim, quae
Sidera te excipiant modò primos incipientem.
Edere vagitus, etc.

3. *Illum non labor Isthmius, etc.)* Quem facili et benevolo Musa vultu nascentem viderit, is quidem non illustris erit pugilatu, quadrigali curru, aut alio Isthmiorum ludorum certamine; non etiam bello clarus evadet: sed nobilis erit poeta, ubique celebrior quam sint illi Isthmica vel militari victoria. Eam vero sibi gloriam a Musis concessam prædicat Horatius.

Labor Isthmius.) Certamen et victoria in ludis iis qui tertio quoque anno, totius Achajæ concursu, fiebant in Isthmo prope Corinthum, de quo lib. 1. Od. 7. v. 2. Ibidem erat sacrum Neptuno fanum. Ludos illos instituit Sisyphus rex Corinthiorum, ut scribunt aliqui, in honorem Melicertæ seu Palæmonis, aut Portuni marini Dei; vel, ut alii referunt, Theseus in honorem Neptuni, æmulatione quidem Herculis, qui Olympia Jovi dicaverat. Vide Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 8. Plutarch. in Thesei vita, Strabon. Geograph. lib. 8. Tit. Liv. lib. 33. cap. 32. *Isthmiorum*, inquit, *statum ludricum aderat ..... quo certamina omnis generis artium viriumque ac pernicitatis visuntur .... propter opportunitatem loci per duo diversa maria omnium Graecorum undique conventus erat.* In iis victores pinu coronabantur, ex Plin. lib. 15. c. 10. Contra Coel. Rhodig. lib 7. cap. 10. Coronam Isthmiacam contexi ex apio consuesse scribit. Et lib. 13. c. 17. in Olympicis cotino (seu oleastro) in Pythiis lauro, in Nemeis felino virenti; id est, apio, in Isthmiis felino item sed arescente solitos coronari. Archias Poeta Epigram. lib. 1. de quatuor Græciæ certaminibus ita canit:

αθλα δε των, κοτινος, μαλα, σελινα, πιτυς.

4. *Clarabit.)* Pro, *declarabit*, inquiunt; nam voce præconis victorum nomina declarabantur et pronuntiabantur. Illud quoque verbum usurparunt; apud Tull. de Divin. 1. n. 21. Poeta,

Juppiter excelsa clarabat sceptra corona.

Lucret. lib. 4.
Sic Virgil. Æneid. 11. ait, *crimen acerbat.*

Pugilem.) Vide annot. Ode superiori, strophe 5.

Non equus impiger curru ducet Achaico.) De curuli certamine lib. 1. Od. 1. v. 4. Non videtur facere ad rem quod nonnulli afferunt hic, in Achaja sacros agones celebrari consuevisse, in quibus qui vicerant, hieronicæ dicti, in patriam reducebantur curru quasi triumphali equis albis quatuor tracto. Apud Diodorum Sicul. lib. 13. Exænetus Agrigentum invehitur, comites sunt bigæ curules trecentæ. Vitruv. lib. 9. procem. *Nobilibus athletis, qui Olympia, Pythia, Nemea, Isthmia vicissent, Graecorum majores ita magnos honores con[illegible]uerunt, uti non modò in conventu stantes cum [illegible]ilma et corona ferant laudes, sed et cum revertuntur in suas civitates, cum victoria triumphantes quadrigis in moenia invehu[illegible]ur [illegible]que Republicis perpetua vita constitutis [illegible]ibus fruantur.* Sueton. Neron. cap. 22. *mox et ipse aurigare, atque etiam spectari voluit .... tum etiam in Circo maximo .... nec contentus harum artium experimenta Romae dedisse, Achajam petiit.*

Victorem; neque res bellica Deliis
Ornatum foliis ducem,
Quòd regum tumidas contuderit minas,
Ostendet Capitolio:
Sed quae Tibur aquae fertile perfluunt,
Et spissae nemorum comae,
Fingent AEolio carmine nobilem.
Romae principis urbium
Dignatur soboles inter amabiles
Vatum ponere me choros:
Et jam dente minus mordeor invido.
O, testudinis aureae
Dulcem quae strepitum, Pieri, temperas!
O mutis quoque piscibus
Donatura cycni, si libeat, sonum!

INTERPRETATIO.

tare facinus Imperatorem ostentabit Capitolio frondibus Apollinaribus coronatum, eò quòd superbas regum minas fregerit. Verùm aquae foecundum Tibur irrigantes et silvarum densa folia Æoliis clarum versibus efficient. Proles Romae civitatum reginae inter charos Poetarum coetus me collocare dignatur: jamque minus aemulorum morsibus vellicor. O Musa, quae suavitatem eximiae lyrae meae sonum moderaris, ò quae mutis etiam piscibus cycni cantum dare potes,

ANNOTATIONES.

cap. 23. *certamina deinceps obiit omnia*, cap. 24. *aurigavit plurifariam, Olympiis etiam decemjugem . . . . . . sed excussus curru . . . nec eo secius coronatus est . . . . . . Judices donavit civitate Rom. et pecunia grandi, ac provinciam universam libertate. Quae beneficia e medio stadio, Isthmiorum die, sua ipse voce pronuntiavit*, cap. 25. *reversus e Graecia Neapolim . . . . albis equis introiit, disjecta parte muri, ut mos hieronicarum est: simili modo Antium, inde Albanum, inde Romam . . . . veste purpurea . . . . . . coronam capite gerens Olympiacam, dextra manu Pythiam, etc.*

6. *Neque res bellica Deliis ornatum foliis, etc.*) Nec fortiter in bello gestis triumphans coronabitur laurea sacra Apollini apud Delum insulam nato et eximiè culto. Vide lib. 1. Od. 21.

9. *Ostendet Capitolio.*) Triumphans quisque inaurato curru per viam sacram vehebatur ad Capitolium, seu arcem Roman. in monte Tarpejo exstructam, ob inventum ibi caput humanum sic appellatam. Illic Jovi Diisque gratias referebat, spoliaque de hostibus relata consecrabat.

10. *Sed quae Tibur aquae, etc.*) Sed insignem cum faciet carmina in amoeno Tiburis secessu condita, vel ejus loci descriptionem et amoenitatem continentia. De Tibure aquis udo lib. 1. Od. 7. lib. 3. Od. 29. Quòd eò sedere amaret Poeta lib. 1. Od. 18. lib. 2. Od. 6.

12. *Æolio carmine.*) Lib. 2. Od. 13. *Æoliis fidibus.* Vide ibi annot. Alcaicos versus designat latinè primùm a se factos, ad imitationem Alcæi, de quo lib. 1. Od. 32. et lib. 3. Od. 30.

13. *Romae principis urbium dignatur soboles.*) Intelligunt vulgò Romanorum posteros, vel Augusti privignos: sed eruditus non nemo sensit dictionem esse a Graecis Hebraeisque ductam: ut enim hi filium hominis dicunt pro homine; sic noster Romæ sobolem dicit, pro Roma, urbium et orbis domina, atque, ut Martialis ait, *terrarum gentiumque Dea.*

Amabiles vatum choros.) Vel poetas excellentes et amari dignos, vel de rebus amabilibus carmine lyrico scribentes, puta de laudibus Divorum, de Heroum præclarè gestis, de vita seu hilariter exigenda seu laudabiliter instituenda, etc.

16. *Et jam dente minus mordeor invido.*) Ex quo me Roma universa judicio suo probavit Vatemque sanxit, jam mihi obtrectare æmuli desinunt: atque adeo virtute invidiam superasse mihi videor. Vide lib. 2. Od. ult.

17. *O testudinis aureae, etc.*) O Musa, hoc beneficium cum aliis bene multis tibi acceptum refero.

18. *Pieri.*) Pierides Musæ dicuntur vel a Pierio Thessaliæ monte illis sacro, vel ob filias Pieri novem devictas, cum ausæ essent ad cantum Musas provocare: quapropter in picas mutatæ temeritatis poenas exsolverunt.

19. *Mutis quoque piscibus.*) Utpote carentes vocalibus instrumentis, pulmone, arteria, gutture, muti sunt pisces. Aristot. de animal. Hinc proverb. *pisce magis mutus:* ἀφωνότερος τῶν ἰχθύων. Lucian. in Gallo, etc.

20. *Cycni sonum.*) Plato in Phædone testatur cycnos mortis tempore esse maxime canoros: idem Aristoteles quoque refert. Hinc Ovid.

Dulcia defecta modulatur carmina lingua
Cantator cycnus funeris ipse sui.

Totum muneris hoc tui est,
  Quòd monstror digito praetereuntium
Romanae fidicen lyrae:
  Quod spiro, et placeo, si placeo, tuum est.

INTERPRETATIO.

si velis; illud omne ex dono tuo est, quòd manu praetereuntium ostendor Latinae lyrae auctor; quod vivo et probor; si tamen probor, a te est mihi datum.

ANNOTATIONES.

Plin. contra lib. 10. cap. 23. *Olorum*, inquit, *morte narratur flebilis cantus, falsò, ut arbitror, aliquot experimentis.* Vulgari periter opinioni refragatur Athenæus lib. 9. cap. 11. Cæl. Rhodig. lib. 9. cap. 5. scribit hæc: *canentem cycnum pauci audivere, etiamsi vulgatior fama tenet ingruente fatali momento ευφωνοτατον και ψδικωτατον, voce cunctuque in primis valere:* auctor tamen, varia narrationis primo, Ællianus est, audisse quandoque se canentem cycnum. Sic enim ait: *εγω δε ᾄδοντος κυκνου ηκουσα.* De cycnis jam lib. 2. Od. ult.

22. *Quòd monstror digito praetereuntium*,) Cicero Tusc. 5. n. 103. *Leviculus sane Demosthenes, qui illo susurro delectari se dicebat aquam ferentis mulierculae, ut mos in Graecia est, insusurrantique alteri, hic est ille Demosthenes. Quid hoc levius!* Pers. Sat. 1. v. 28.

At pulcrum est digito monstrari, et dicier hic est.

Tertullianus huc alludens de velandis virginibus cap. 14. scribit, *periclitari virginitatem, cùm digitis demonstrantium titillatur.*

23. *Romanae fidicent lyrae.*) Lyrici apud Romanos carminis auctor atque princeps. lib. 3. Ode ult. jam cit.

23. *Quòd spiro, etc.*) Non tantùm poeseos facultatem, sed et vitæ usuram Musis debere se profitetur. Vide lib. 3. Od. 4. strophe 7.

Quòd placeo.) Quòd Augusto et Mecenati præcipuè, tum etiam aliis probantur mea carmina, quòd *invidia* sim *major*, lib. 2. Od. 20. quòd *usque ego postera crescam laude recens*: etc. lib. 3. Od. 30.

Si placeo.) Ita modestiæ velificatur Poeta, quasi subdubitans adeo posse se *Principibus placuisse viris*; quæ *laus est non ultima.*

DRUSI LAUDES,

ODE IV.

Earum partem maximam Augusti institutioni attribuit.

QUALEM ministrum fulminis alitem,
  (Cui rex Deorum regnum in aves vagas
    Permisit, expertus fidelem
  Juppiter in Ganymede flavo)

INTERPRETATIO.

QUALEM *volucrem fulminis administrum (cui summus Deorum Jupiter dedit principatum in vagabundas aves, probata ejus fide in Ganymede flavo)*

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod supra Ode 9. Lib. 1.

1. *Qualem ministrum, etc.*) Drusi Neronis Augusti Caesaris privigni celebrat victoriam de Rhætis ac Vindelicis reportatam. Ejus autem virtutum gloriam ferè totam derivat in Augustum, cujus educatione et institutione laus omnis ea Druso accesserit accreveritque. Ode perelegans, et regali mandato composita: stylus et dictio grandis, e capite ad calcem elaborata: initium eò sublimius, quò videtur aliquandò perturbetius. Ordo est: *Drusum sub Alpibus bella geren-*

Olim juventas et patrius vigor
Nido laborum propulit inscium;
Vernique, jam nimbis remotis,
Insolitos docuere nisus
Venti paventem; mox in ovilia
Demisit hostem vividus impetus:
Nunc in reluctantes dracones
Egit amor dapis atque pugnae:
Qualemve laetis caprea pascuis
Intenta, fulvae matris ab ubere
Jam lacte depulsum leonem,
Dente novo peritura, vidit.
Videre Rhoeti bella sub Alpibus
Drusum gerentem, et Vindelici; quibus

INTERPRETATIO.

aliquando juventus et paterna virtus ignarum laboris expulit nido, vernique venti jam transactis imbribus timidum docuere conatus insuetos; mox autem vis acerrima infestum in ovilia perpulit, deinde praedae ac certaminis aviditas incitavit adversus dracones repugnantes: et qualem leonem jam a lacte et uberibus fulvae parentis remotum capra amoenis occupata pascuis aspexit recenti dente lanianda: talem ad Alpes bella facientem Drusum viderunt Rhoeti, atque

ANNOTATIONES.

tem Rhoeti et Vindelici talem *videre, qualem ministrum fulminis . . . . . Juventas et patrius vigor nido propulit . . . . mox in ovilia demisit hostem vividus impetus, etc. qualemve caprea leonem vidit, dente novo peritura, etc.* Sensus autem est: Rhœti ac Vindelici cum Druso bellantes talem eum conspexere juvenili ardore ac paterno robore invictum ac formidabilem, qualis esse solet aquila rex avium, cum jam nido exire audet, primosque nisus ac impetus exerit, agnos mox et dracones rapiens et expugnans. Idem Princeps adolescens tanta vi Rhœtos et Vindelicos aggressus est atque oppressit, quanta leo capram aggreditur pascentem et dilaniat.

Ministrum fulminis alitem.) Plin. lib. 2. c. 55. *solam e volucribus aquilam fulmen haud percutit: quae ob hoc armigera hujus teli fingitur.* Et lib. 10. cap. 3. in fine: *negant unquam solam hanc alitem fulmine exanimatam: ideo armigeram Jovis consuetudo judicavit.* De rapto Ganymede per aquilam, seu per ipsum Jovem aquilæ specie, ut quidam volunt, vide annot. lib. 3. Od. 20. in fine.

8. *Insolitos docuere nisus.*) Volatum docent venti *insolitum* hactenus et nondum tentatum: hinc ad primos illos *nisus*, aëri se committere expavescit pullus aquilæ alitumque ceterorum.

9. *Mox in ovilia demisit hostem vividus impetus.*) Cum primum vires suas expertus est, in ovilia devolat, agnumque rapit. Plin. mox cit. lib. 10. *adultos pullos aquila persequitur et longe fugat, aemulos scilicet rapinae, et alioquin unum par aquilarum magno ad populandum tractu indiget, ut satietur . . . . rapta non protinus ferunt; se primò deponunt et expertaeque pondus tunc demùm abeunt.* Idem scribit Arist. Histor. animal. c. 32.

13. *Nunc in reluctantes dracones, etc.*) Plin. cit. lib. 10. cap. 4. *acrior est cum dracone pugna multoque magis anceps, etiamsi in aëre. Ova hic consectatur aquilae aviditate malefica: at illa ob hoc rapit ubicumque visum. Ille multiplici nexu alas ligat, ita se implicans, ut simul decidant.* Plutarch. de Invid. et Od. ait tam grave esse aquilis et draconibus odium inter se, ut ne quidem interfectorum sanguis commisceatur; ac si confunderis, dissociet sese ac seorsum fluat. Ejusmodi certamen belle describit Homer. Iliad. μ. v. 201. Et Virgil. Æneid. 11. v. 751.

Utque volans alte raptum cum fulva draconem;
Fert aquila, implicuitque pedes, atque unguibus haesit:
Saucius at serpens sinuosa volumina versat,
Arrectisquè horret squamis, et sibilat ore,
Arduus insurgens: illa haud minus urget adunco
Luctantem rostro simul athera verberat alis.

17. *Videre Rhoeti.*) Rhoeti appetentem se armis infestis Drusum viderunt aquilae instar pugnacem, ac leonis robore, audacia, ferocitate praeditum.

Rhoeti.) Hodie *les Grisons* vernae. Ital. I *Grigioni* Alpes Tridentinas occupant: Helvetiis et Boiis finitimi ex Strabone lib. 4. qui et ibid. Drusi victoriam de illis prædicat. Vide Flor. lib. 4. cap. 12. et Dionem lib. 54.

19. *Vindelici.*) Hi Borealem Alpium regionem tenebant, sicut Australem Rhœti, utrique perinde bellicosi. Hodie Suevi, Bavari Vindeliciam incolunt. Sunt qui Vindelicos cum Rhœtis confundunt: sed errorem manifeste ostendit Vell. Paterc. lib. 2. c. 97. et 98. ita referens: *Tib. Claudius Nero . . . . . innutritus coelestium praeceptorum disciplinis, juvenis, genere, forma, celsitudine corporis, optimis studiis maximoque ingenio instructissimus, qui protinus, quantus est sperari potuerat,*

Mus

Mos unde deductus per omne
Tempus Amazonia securi
Dextras obarmet, quaerere distuli:
Nec scire fas est omnia. Sed diu
Lateque victrices catervae
Consiliis juvenis revictae
Sensere, quid mens rite, quid indoles
Nutrita faustis sub penetralibus
Posset: quid Augusti paternus
In pueros animus Nerones.
Fortes creantur fortibus et bonis:

INTERPRETATIO.

Vindelici, quibus mos omni aevo manus armandi securi Amazonum unde fluxerit, investigare omisi; neque omnia cognosci possunt. Verùm diu lateque victrices turmae adolescentis superatae industria expertae sunt quid ingenium, quid animus in felici domo institutus, quidque Caesaris erga Nerones juvenes paterna mens valeat. Strenui gignuntur strenuis atque generosis.

ANNOTATIONES.

vitaeque praetulerit Principem; Quaestor undevicesimum annum agens capessere coepit Rempublicam, etc. Et paulo post, *Reversum ex Armenia, in potestatem Populi Romani reducta, Neronem Caesare haud mediocris belli molem experiri statuit, adjutora operis dato fratre ipsius Druso, quem intra Caesaris penates enixa erat Livia. Quippe uterque divisis partibus Rhoetos Vindelicosque aggressi, multis urbium et castellorum oppugnationibus, nec non directa quoque acie feliciter functi, gentes locis tutissimas, aditu difficillimas, numero frequentes, feritate truces, majore cum periculo quam damno Romani exercitus, plurimo cum earum sanguine perdomuerunt.* Sueton. Octav. cap. 21. *Rhoetam et Vindelicos . . . . . gentes Inalpinas coercuit.*

Drusum bella gerentem.) Claudius Drusus Tiberii Neronis ac Liviae filius annos 23. natus Rhoetos ac Vindelicos expugnabat an. U. C. 731. citatus Florus lib. 4. cap. 12. *Noricis animos dabant Alpes atque nives, quo bellum non posset ascendere: sed omnes illius cardinis populos, Brennos, Senones, atque Vindelicos per privignum suum Claudium Drusum perpacavit.* De eo sic scribis Vell. Patercul. lib. 2. cit. *cura deinde atque onus Germanici belli delegata Druso Claudio fratri Neronis, adolescenti tot tantarumque virtutum, quot et quantas natura mortalis recipit, vel industria percipit: cujus ingenium utrum belli magis operibus, an civilibus suffecerit artibus, in incerto est. Morum certe dulcedo et suavitas, atque adversus amicos aequa et par sui aestimatio inimitabilis fuisse dicitur. Pulcritudo oris proxima fraternae fuit. Sed illum magna ex parte domitorem Germaniae . . . . fatorum iniquitas Consulem, annum agentem tricesimum rapuit.*

19. *Mos unde deductus, etc.*) Hæc ironiam sanè continent, in quosdam eo tempore de rebus ejusmodi acriùs et perperàm disputantes. Nam alioqui non est obscurum aut valde incertum, Rhoetos et Vindelicos ab Amazonibus oriundos, atque ab his Scythicis mulieribus accepisse morem illum pro armis securim habendi.

20. *Amazonia.*) Strabo lib. 2. de Amazonibus fide majora referri, ait. Vide Justin. lib. 2. Oros. lib. 1. cap. 15. nec non eruditam dissertationem seu disquisitionem de Amazonibus scriptam a Petro Petito, viro non Medicinæ solùm, sed rerum omnium scientissimo, nuper editam.

Securi.) Hæc σαγαρις dicta propriè; Xenoph. πελεκυς μονοςτομος erat, seu unicum habens ςτομα, una tantùm parte secans; contra bipennis utrinque. Hesych.

22. *Diu lateque victrices catervae.*) Rhæti sæpius antea victores. Strabo lib. 4. Luc. Flor. et Vell. Paterc. ante citati.

24. *Juvenis.*) Claudii Drusi, de quo ante.

25. *Sensere quid etc.*) Intellexere quid ac quantum valeret institutio et educatio Augusti Caesaris, qui *paternum* exhibuit *animum* et affectum erga pueros *Nerones* Tiberium ac Drusum, quos adoptarat, et bonis artibus erudire curaverat. Nam Tiberius Nero Livia Drusilla uxore sua tum etiam prægnante Augusto petenti concessa, paulo post e vivis excessit: eumdem verò Augustum scripserat tutorem filiorum suorum, nempe Tiberii quatuor fere annos nati, ac Drusi quem enixa est Livia, mensibus tribus post suum cum Augusto conjugium. Hinc ergo *paternus Augusti animus in pueros Nerones;* tum quòd eorum matrem duxerat; tum quòd eorum tutor esset ab Augusto nuncupatus. Sueton. Octav. cap. 62. et 63. Vell. Patercul. jam cit. Cornel. Tacit. Annal. 1. etc.

39. *Fortes creantur fortibus.*) Εξ αγαθων αγαθοι. Arist. Contrarium tamen evenit non rarò: nam et *filii heroum noxae* interdum. Sic degeneres extitere filii Samuelis Prophetæ, Alcibiadis, Dionysii, Periclis, Socratis, Ciceronis, etc. Por-

Est in juvencis, est in equis patrum
    Virtus: nec imbellem feroces
        Progenerant aquilae columbam.
Doctrina sed vim promovet insitam,
    Rectique cultus pectora roborant:
Utcumque defecere mores,
        Dedecorant bene nata culpae.
Quid debeas, ô Roma, Neronibus,
    Testis Metaurum flumen, et Asdrubal
        Devictus, et pulcher fugatis
Ille dies Latio tenebris,
    Qui primus alma risit adorea;
Dirus per urbes Afer ut Italas,

INTERPRETATIO.

In juvencis et in equis patrum virtus residet. Nec aquilae produnt columbam minime bellicosam. At eruditio virtutem ingenitam provehit, et bonâ disciplina reddit animum fortem: quandocumque disciplina deest, vitia deturpant naturae bonitatem. O Roma, quantùm debeas Neronibus testantur Metaurus fluvius, atque Asdrubal profligatus, et dies ille Italiae caligine depulsa laetus, qui primus victoria gloriosa resplenduit, quando crudelis Africanus per Italiae civitates discurrebat

ANNOTATIONES.

rò vice versa e malis et ignavis aliquando exorti sunt boni et fortes, testibus historiarum monumentis. Vide Valer. Maxim. lib. 3. c. 4. et 5.

Et bonis.) Hæc aliqui jungunt cum sequentibus, nec absurdè.

33. *Doctrina sed vim promovet insitam.*) Bona educatio et studiosa institutio promovet εὐγένειαν, seu naturae bonitatem; sustinet, excolit, auget.

35. *Utcumque defecere mores, etc.*) Si quando non aderit bona disciplina et morum institutio, tum corrumpitur optima quælibet indoles, continuò perit, et in pravitatem defluit. Cic. Tuscul. 3. c. 2. *natura parvulos nobis dedit igniculos, quos celeriter malis moribus opinionibusque depravatis sic restinguimus, ut nusquam naturae lumen appareat. Sunt enim ingeniis nostris semina innata virtutum, quae si adolescere liceret, ipsa nos ad beatam vitam natura perduceret. Nunc autem simul ac in lucem editi sumus, in omni continuò pravitate, et in summa opinionum perversitate versamur . . . . tum variis imbuimur erroribus, ut vanitati veritas, et opinioni confirmatae natura ipsa cedat, etc.*

37. *Quid debeas, ô Roma, Neronibus.*) Scilicet *Claudius Nero advenientem ex Hispania cum ingentibus copiis Asdrubalem, priusquam Hannibali fratri conjungeretur, oppressit.* Sueton. Tiber. c. 2. opportune quidem: nam actum erat de Imperio Romano, si cum Hannibale fratre novum ac integrum exercitum Asdrubal junxisset.

Nero.) Sabina vox, significans strenuum et fortem.

38. *Metaurum flumen, etc.*) Hoc Umbriæ flumen, hodie Metro, labitur in Adriaticum mare. Strabo lib. 6. Plin. lib. 3. illic verò Claud. Nero Consul junctis celeriter copiis cum suo collega M. Livio Salinatore, ivit obviam Asdrubali, cum millibus hominum quinquaginta sex advenienti, ut dictum est, et devicit anno U. C. 546. ejusque caput præcisum ad Hannibalis castra perlatum et ad pedes cum esset projectum, hunc tantò pavore ac stupore concussit, ut infelicitatem Carthaginis agnoscens incusansque de fuga deinceps tantummodo cogitaverit. Valer. Maxim. lib. 4. c. 1. Oros. lib. 4. c. 18. Tit. Liv. lib. 27. 28. Luc. Flor. lib. 2. c. 6. etc. Adverte Drusum ac Tiberium oriundos ab illis Consulibus, et paternum genus duxisse a Claudio Nerone, maternum autem a Livio Salinatore.

Asdrubal devictus.) Is nimirum qui Scipiones in Hispania profligarat.

39. *Pulcher fugatis ille dies Latio tenebris.*) Tit. Liv. lib. 28. cap. 9. *omni multitudine obviam effusa . . . . . . non salutabant modò universi circumfusi,* (circa Claudium et Salinatorem Coss.) *sed et contingere pro se quisque victrices dextras Consulum cupientes, alii gratulabantur, alii gratias agebant, quòd eorum opera incolumis Respublica esset. In Senatu quoque, etc.*

41. *Adorea.*) Victoria, laude, gloria. Fest. adoream laudem seu gloriam dicebant; quia gloriosum putabant eum qui farris copia abundaret: melius alii, quia strenuis et iis qui fortiter dimicassent militibus farris mensura distribui solita erat. Unde et *adorea* pro laude bellica. Nam far seu frumentum appellatum est, *ador*, ab edendo, vel adurendo. Plaut. Amphitr. Act. 1. *Qui multa praeda atque adorea affecit populares suos.* Plin. lib. 18. cap. 3. *gloriam denique ipsam a farris honore adoream appellabant.* Apulejus lib. 3. *possum istam virtutis adoream mihi numerare.*

42. *Afer.*) Hannibal, de quo lib. 2. Od. 12.

Ceu flamma per taedas, vel Eurus
Per Siculas equitavit undas.
Post hoc secundis usque laboribus
Romana pubes crevit, et impio
Vastata Poenorum tumultu
Fana Deos habuere rectos.
Dixitque tandem perfidus Hannibal:
Cervi, luporum praeda rapacium,
Sectamur ultrò, quos opimus
Fallere et effugere est triumphus.
Gens, quae cremato fortis ab Ilio
Jactata Tuscis aequoribus, sacra,
Natosque, maturosque patres
Pertulit Ausonias ad urbes;
Duris ut ilex tonsa bipennibus
Nigrae feraci frondis in Algido,
Per damna, per caedes ab ipso
Ducit opes animumque ferro.

INTERPRETATIO.

velut ignis per taedas: vel Eurus per mare Siciliae. Exinde Romana juventus semper felicibus expeditionibus inclaruit: et templa scelerato Carthaginensium bello diruta stantes habuerunt Deos. Tandemque perfidus Hannibal dixit: nos tamquam cervi, praeda luporum rapacium, sponte sequimur Romanos, *quos declinare et evitare insignis est triumphus. Illa natio, quae ab incensa Troja ad Italiae civitates, Etrusco exagitata mari, fortiter transportavit sacra, liberos, et senes grandaevos; sicut ex dura securi attonsa in Algido umbrosarum frondium fertili, jacturas inter et caedes potentiam ac virtutem depromit ab ipso ferro.*

ANNOTATIONES.

45. *Ceu flamma.*) Omnia igni ferroque vastans.

Taedas.) Arbores ignem facile concipientes, ob resinam quam continent: e genere sunt pinuum. De iis Plin. lib. 16. cap. 10. et seq.

Eurus.) Ventus ab ortu flans, pro quolibet vento: et *undae Siculae*, pro quolibet mari. Synecdoch.

45. *Post hoc secundis usque laboribus, etc.*) Cæso Asdrubale, Hannibale verò et Pœnis ex Italia exterminatis, in dies magis ac magis prospera gessere bella Romani; increvit inclaruitque *pubes* et virtus *Rom.* imò belli incendia in Africam et Carthaginem ipsam transmissa sunt. Vide Flor. lib. 2. c. 6.

48. *Fana Deos habuere rectos.*) Quidam explicant *rectos*, æquos et vindices in impium Hannibalem: alii: stantes, ac in sua basi restitutas Deorum imagines, quas impie deturbarunt Pœni, absque ulla Numinum reverentia. Tit. Liv. lib. 26. c. 11. *Ad lucum Feroniae .... templum ea tempestate inclytum divitiis ..... his omnibus spoliatum est.*

49. *Perfidus Hannibal.*) Tit. Liv. lib. 21. c. 4. vivam Hannibalis imaginem graphicè delineatam exhibet. *Plurimum audaciae, ... plurimum consilii .... nullo labore corpus fatigari, aut animus vinci poterat .... Inhumana crudelitas, perfidia plusquam Punica: nihil veri, nihil sancti, nullus Deûm metus, nullum jusjurandum, nulla religio.*

Dixit: cervi luporum, etc.) Bella hæc laus ex hostium ore profecta. Aristoteles enim asserit vere bonum, quam perinde inimici et improbi adeoque universi laudant.

50. *Cervi, luporum praeda, etc.*) Nos Carthaginenses tanquam *cervi* imbelles *ultro sectamur* Romanos, quorum veluti *luporum rapacium* futuri sumus *praeda; quosque* proinde *fallere*, seu evitare contra debemus: nam hoc *effugere optimus* nobis *est triumphus.* Scilicet fortiorem declinare hostem, species est quædam victoriæ.

53. *Gens quae cremato, etc.*) Romana gens a Trojanis oriunda. Vide Justin. lib. 43. item Carmen Saeculare post Epodos.

54. *Sacra, natosque, etc.*) Æneid. 1. v. 10

Inferretque Deos Latio.

Et Æneid. 2. v. 747.

Ascanium, Anchisenque patrem, Teucrosque Penates.

55. *Maturos.*) Ætate et virtute.

56. *Ausonias.*) Synecdoch. pars pro tota Italia. Nam Ausonia regio est Campaniæ.

57. *Duris ut ilex, etc.*) Sicut ilex et alia quælibet arbor resecatis ramis uberius pullulat et crescit: ita Romani adversis casibus attriti invalescunt magis ac magis. Certe quando Hannibal maxime Romanos, deletis eorum exercitibus, premebat; tum copias tamen summittebant in Hispaniam, Siciliam, Sardiniam: adeoque locis quatuor uno eodemque tempore depugnabant. Vide Æneid. 2.

58. *Algido.*) Hic mons agri Tusculani pro quolibet alio ponitur. De eo lib. 1. Od. 21.

Non Hydra secto corpore firmior
Vinci dolentem crevit in Herculem,
Monstrumve summisere Colchi
Majus, Echioniaeve Thebae.
Merses profundo, pulcrior evenit:
Luctere, multa proruet integrum
Cum laude victorem, geretque
Proelia conjugibus loquenda.
Carthagini jam non ego nuntios
Mittam superbos: occidit, occidit
Spes omnis, et fortuna nostri
Nominis, Asdrubale interemto.
Nil Claudiae non efficient manus,
Quas et benigno numine Jupiter
Defendit, et curae sagaces
Expediunt per acuta belli.

INTERPRETATIO.

Non hydra amputato corpore vegetior repullulavit contra Herculem superari haud aequo animo ferentem: neque gravius portentum invexere Colchi, vel Thebae Echionis opus. *Si mari demergas, clarior redit: si oppugnes, cum summa gloria debellabit victorem integrum, ac certamina matronis praedicanda conficiet. Non ultra ego nuntios arrogantes mittam ad Carthaginem. Certe spes omnis et fortuna nostrae gentis interiit, Asdrubale interfecto. Claudiae* stirpis; *otentia quidlibet molietur. Hanc et tuetur Jupiter numine propitio, et liberat solers consilium inter militiae difficultates.*

ANNOTATIONES.

61. *Hydra.*) Portentosa serpens, pluribus horrida capitibus, quorum uno abscisso, aliud renascebatur, imò septem alia succrescebant. Ita fabulatores. At constat Hydram fuisse locum aquas evomentem copiosiores, in intimo sinus Argolici recessu, et quod uno meatu obstructo, multis aliis erumpebant, totam regionem circumvastantes: tamen adhibito incendio Hercules exsiccavit eam paludem, Lernam nomine: unde Lernæum monstrum ab illo domitum inter alia celebratur. Paleph. Hygin. Diod. Sicul. lib. 5. c. 2. Virgil. Æneid. 8. v. 300.

Lernaeus turba capitum circumstetit anguis.

Firmior.) Supple, quàm fuit Romana gens, et excrevit invaluitque in nos Poenos: sicuti hydra adversus Herculem ubique vincere assuetum, proindeque nec semel vinci patientem.

63. *Monstrumve summisere Colchi.*) Loquitur de dracone insomni ac terribili velleris aurei custode, cujus e dentibus seminatis armati homines exorti Medeæ carminibus ad mutuam internecionem incitati periere: vel de ipsis illis prodigiosis hominibus. Vide Metamorph.

Colchi.) Hi populi Asiæ ad Euxinum Pontum; ubi nunc Mengrelia, pars Georgiæ regionis.

Echioniaeve Thebae.) Cadmus rex Thebarum seminatis pariter, ut de Jasone supra dictum, draconis dentibus, repente nasci vidit exercitum ad arma mutuamque cædem paratum. Inde verò superfuit Echion, postea Cadmi gener, atque in ædificandis Thebis adjutor.

65. *Merses.*) Ab inusitato *merso, as.*

68. *Conjugibus loquenda.*) Inter conjuges et quaslibet mulieres sermone celebranda prælia; seu viri illarum aut filii vel cognati victi victoresve fuissent.

69. *Carthagini non ego nuntios mittam, etc.*) Non deinceps mittam Carthaginem superbos victoriarum mearum nuntios, inquit Hannibal, quales post Cannensem cladem, etc. Vide Tit. Liv. lib. 23. cap. 11. et 12.

73. *Claudiae manus, etc.*) Vires, consilia, solers industria Neronum Claudia gente oriundorum. Sueton.

76. *Acuta belli.*) Belli subita, pericula, doli, insidiæ, stratagemata,

AD AUGUSTUM,

ODE V.

Ut suam inurbem reditum acceleret.

Divis orte bonis, optime Romulae
    Custos gentis, abes jam nimium diù:
Maturum reditum pollicitus patrum
        Sancto concilio, redi.
Lucem redde tuae, dux bone, patriae,
    Instar veris enim vultus ubi tuus
Affulsit populo, gratior it dies,
        Et soles melius nitent.
Ut mater juvenem, quem Notus invido
    Flatu Carpathii trans maris aequora
    Cunctantem spatio longius annuo
        Dulci distinet a domo:
    Votis omnibus hunc et precibus vocat,
    Curvo nec faciem littore demovet:
Sic desideriis icta fidelibus
        Quaerit patria Caesarem.
Tutus bos etenim rura perambulat:

INTERPRETATIO.

O populi Romani tutor praestantissime, numinibus propitiis nate, jam nimis diu absens fuisti; revertere qui promisisti sacro Senatorum coetui celerem reditum. Optime Princeps restitue lumen patriae tuae. Nam quando facies tua tanquam vernum tempus apparuit, jucundiores fluunt horae, et dies clarius fulgent. Sicut mater crebris votis ac precibus expetit filium, quem Auster adversis flatibus removet a dulci domo, plus annuo intervallo morantem ultra mare Carpathium: neque vultum avertit ab incurva ripa: ita patria desideriis accensa fidelibus exoptat Augustum. Nam bos securus per campos vagatur:

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 6. Lib. 1.

1. *Divis orte, etc.*) Senatus Populique Romani amorem erga Caesarem Augustum vivis pingit coloribus.

2. *Abes jam nimium diu.*) Tribus annis Roma Caesar abfuit, in Gallias profectus an. U. C. 737.

3. *Maturum reditum pollicitus, etc.*) Seu antequam abiret, seu per literas, seu legationibus, a Senatu populoque Romano ad Augustum missis. Cunctanti vero hanc Oden scripsit Poeta.

9. *Ut mater.*) Nil suavius ista comparatione.

10. *Carpathii.*) De eo mari lib. 1. Od. 35 v. 8.

13. *Votis omnibus hunc.*) Legunt plerique, *votis omnibusque*, hoc sensu: mater anxia non tantum vota precesque Diis nuncupat pro filii reditu et incolumitate, sed et omnia quævis arripit, quasi totidem præsagitiones.

14. *Nec faciem littore demovet.*) Observans advenientes undequaque naves, præ desiderio filii absentis, quem singulis horis redeuntem exspectat et exoptat. Sic Tobiæ mater *quotidie exiliens circumspiciebat, et circuibat vias omnes, per quas spes remeandi videbatur, ut procul videret eum, si fieri posset, venientem . . . . . Et sedebat secus viam quotidie, in supercilio montis, unde respicere poterat de longiquo. Et dum specularetur adventum filii* jam dudum absentis, *vidit a longe, et illum agnovit venientem, currensque nuntiavit viro suo, etc.* cap. 10. et 11. Tob.

16. *Quaerit patria Caesarem.*) Vota publice suscepta pro reditu Augusti, refert Dio lib. 54. Vide Sueton. Octav. cap. 57. Huc et referri potest cusum numisma ex una parte continens Epigraphen, *S. P. Q. R. Caesari Augusto*: ex altera verò: *Vota publ. suscepta pro salute et reditu.*

17. *Tutus bos etenim, etc.*) Rationes affert ob quas Romani tantopere Augustum diligant: nimirum tot acceptis per eum muneribus ac beneficiis non poterant non vehementer amare. Per Augustum ubique firmata pax terra marique securitas, leges constitutæ, nefas quodvis edomitum, repressi hostes, etc. Vide Oden 14. et 15. hujus libri.

Nutrit rura Ceres, almaque Faustitas;
Pacatum volitant per mare navitae:
Culpari metuit fides.
Nullis polluitur casta domus stupris:
Mos et lex maculosum edomuit nefas:
Laudantur simili prole puerperae:
Culpam poena premit comes.
Quis Parthum paveat? Quis gelidum Scythen?
Quis Germania quos horrida parturit
Foetus, incolumi Caesare? Quis ferae
Bellum curet Iberiae?
Condit quisque diem collibus in suis,
Et vitem viduas ducit ad arbores.
Hinc ad vina redit laetus, et alteris
Te mensis adhibet Deum.
Te multa prece, te prosequitur mero
Defuso pateris; et Laribus tuum
Miscet numen, uti Graecia Castoris

INTERPRETATIO.

agros fovet Ceres et abundans felicitas: nautae mari tranquillo navigant: fidelitas cavet vituperari: nullis flagitiis contaminantur familiae pudicae: disciplina et leges vicerunt turpe crimen: matres laudantur ob filios similes: poena sequitur et plectit scelus. Augusto salvo quis timeat Parthos? Quis Scythas frigidos? Quis homines quos gignit immanis Germania? Quis expavescat bella Hispaniae ferocis? Unusquisque diem finit in suis collibus, atque vitem maritat viduis arboribus: inde hilaris revertitur ad coenam, teque numen invocat mensis secundis, te pluribus votis et vino de crateribus fuso colit, et numen tuum adjungit Laribus; quemadmodum Graecia Castoris

ANNOTATIONES.

22. *Mos et lex.*) Lib. 3. Od. 24. *Quid leges sine moribus vanae proficiunt?* Vide Sueton. Octav. cap. 34. ubi mentio legis Juliae *de coercendis adulteriis et de pudicitia, etc. . . . . cumque vim legis eludi sentiret crebra matrimoniorum mutatione, etc. tempus sponsas habendi coarctavit: divortiis modum imposuit.*

23. *Laudantur simili prole puerperae.*) Martial. lib. 6. Epigram. 27.

Est tibi quae patrii signatur imagine vultus:
Testis maternae nata pudicitiae.

Catull. in Nuptiis Juliae et Manlii Torquati, Carm. 62.

Torquatus volo parvulus
. . . .
Sit suo similis patri
Manlio, et facilè inscii
Noscitur ab omnibus:
Et pudicitiam suae
Matris indicet ore.

24. *Culpam poena premit comes.*) Frustra lex vetat scelus, nisi in sceleratos animadvertatur. At *poena comes* coercet peccandi libidinem. Plato de leg. 5. τιμωρια αδικιας ακολυθος.

25. *Quis Parthum paveat, etc.*) Vide lib. 1. Od. 12. sub finem. Od. 19. v. 12. lib. 3. Od. 5.

Quis gelidum Scythen.) Lib. 1. Od. 19. et 35. Lib. 2. Od. 9. in fine. Lib. 3 Od. 24. v. 9.

26. *Quis Germania quos, etc.*) Vide Flor. lib. 4. cap. 12. *domuit Usipetes, Tencthcros, Cattos . . . . inde validissimas nationes, Cheruscos, Suevos, Sicambros, etc. . . . . . . Ea denique in Germanis pax erat, ut mutati homines, alia terra viderentur.*

Horrida.) Sive ob mores barbaros, sive ob praegrandes viros, et ingentia corpora Germanorum. Caesar Comment. Cornel. Tacit. de moribus Germanorum. Plutarch. etc.

28. *Iberiae.*) Ab Ibero flu. Iberia dicta: est Hispaniae pars, et per syneed. tota sic vocatur. Vide lib. 2. Od. ult. v. 20. Flor. mox cit. *pacata fere omnis Hispania, etc.* Et postea: *hic finis Augusto bellicorum certaminum fuit: idem rebellandi finis Hispaniae, etc.*

29. *Condit quisque diem, etc.*) Arat colitque agros suos quisque, et operi vacat rustico, a manè ad vesperam, sine ullo metu hostili. Virgil. Eclog. 9.

Cantando puerum memini me condere soles.

31. *Alteris te mensis adhibet Deum.*) Ex Senatusconsulto cautum fuit ut in conviviis tum publicis tum privatis Augusto ab omnibus libaretur. Dio lib. 50. is nempe mos apud veteres, ut remota prima mensa, quae ciborum seu carnium erat, secunda adhiberetur fructibus et bellariis onusta, cum exquisitissimo vino, e quo fiebant libationes, adjunctis precibus, in honorem Deorum. Vid. Virgil. Æneid. 1. v. 727. et 735. et Æneid. 8. v. 283. nec non Georgic. 2. v. 101.

34. *Laribus.*) Diis Imperii Tutelaribus perinde ac aedium privatarum.

Tuum miscet numen.) Teque adeo venerantur, ut numen aliquod Romanis rebus propitium. Non absurdè legunt quidam, *nomen.*

Et magni memor Herculis.
Longas ô utinam, Dux bone, ferias
Praestes Hesperiae, dicimus integro
Sicci mane die: dicimus uvidi,
Cum Sol Oceano subest.

INTERPRETATIO.

et magni Herculis, erga illos grata. O utinam, bone Princeps, Italiae dones festos diuturnos. Hoc *precamur sobrii primo diluculo*: Hoc et *repetimus bene poti, quando Sol occidit sub Oceano.*

ANNOTATIONES.

36. *Memor.*) Acceptorum videlicet ab eis beneficiorum. Hercules enim a monstris et aliis incommodis vindicavit multas ac diversas Graciæ regiones. Castor autem et Pollux mari piratas exegerunt, navigationemque ideo juvare tanquam numina quædam benigna existimati sunt; imò velut maris Dii coluntur, etc.

37. *Ferias.*) Dies festos lætosque; diuturnum otium, securitatem perpetuam.

38. *Hesperiae.*) Italia sic appellata. Vide lib. 1. Od. 28. ubi *fluctibus Hesperus.* Et lib. 2. Od. 1. sub finem, ubi, *Hesperiae sonitum ruinae.* Nec non lib. 1. Od. 36. v. 4.

Integro.) Vixdum incœpto.

39. *Sicci.*) Sobrii, abstemii, jejuni.

Uvidi.) Vino perfusi, cœnati.

40. *Cum Sol Oceano subest.*) Nam veteres coenam producebant ad multam noctem.

ODE VI.

AD APOLLINEM ET DIANAM.

DIVE, quem proles Niobaea magnae
Vindicem linguae, Tityosque raptor
Sensit, et Trojae prope victor altae
Phthius Achilles;
Ceteris major, tibi miles impar,

INTERPRETATIO.

O *DEUS, quem superbi sermonis ultorem experti sunt filii Niobes: ac Tityus raptor, atque Phthius Achilles famosae Trojae propemodum expugnator; aliis* quidem *fortior, te verò inferior miles;*

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod supra Ode 2. Lib. 1.

1. *Dive, etc.*) Carmen hoc, ut et 21. lib. 1. Sæculare inscribi solet, ut annotavi ibidem: neutrum tamen proprie titulum hunc meretur, sed illud tantùm quod habetur post Epodos. Vide ibi annotata.

Quem proles Niobaea, etc.) Apollo, qui honorem Latonæ matris tuæ vindicasti adversus arrogantiam Niobes, quæ se ausa est jactare fœcundiorem ac feliciorem partubus ac sobole, præ ipsa Latona duos tantum enixa, cum ipsa numerosam pulcramque genuisset prolem. Gell. lib. 20. cap. 6. *Mira* inquit, *et prope ridicula diversitas fabulae apud Graecos Poetas deprehenditur super numerum Niobae filiorum. Nam Homerus pueros puellasque ejus senos fuisse dicit, Euripides bis septenos, Bacchylides et Pindarus bis denos. Quidam alii tres fuisse solos scripserunt.* Porro filios Niobæ omnes Apollo, filias Diana sagittis confixos peremerunt: Niobe vero in saxum mutata fertur. Homer. Iliad. ult. Ovid. Metamorph. 6. cap. 3. Diodor. Sicul. lib. 5. cap. 11. Juvenal. Sat. 6. v. 173. et seq. Auson. Epitaph. 27. de Niobe.

Bis septem natis genitrix laeta atque superba,
Tot duxi mater funera quos genui.
Nec satis hoc Divis; duro circumdata saxo
Amisi humani corporis effigiem, etc.

Niobe Tantali filia, uxor vero Amphionis Thebarum regis.

2. *Tityosque raptor.*) Vide lib. 2. Od. 14. lib. 3. Od. 4.

4. *Phthius Achilles, etc.*) Oriundus e Phthia urbe Thessaliæ.

Trojae prope victor.) Qui interfecto Hectore Trojæ defensore præcipuo, ejus urbis expugnationem reddidit faciliorem: quam certe accelerasset, nisi a Paride fuisset interemptus, ut mox dicetur.

5. *Impar tibi.*) Achilles Græcorum fortissimus,

Filius quamvis Thetidos marinae
Dardanas turres quateret tremenda
Cuspide pugnax.
Ille, mordaci velut icta ferro
Pinus, aut impulsa cupressus Euro,
Procidit latè, posuitque collum in
Pulvere Teucro.
Ille non inclusus equo Minervae
Sacra mentito, male feriatos
Troas et laetam Priami choreis
Falleret aulam:
Sed palam captis gravis, heu nefas, heu!
Nescios fari pueros Achivis
Ureret flammis, etiam latentes

INTERPRETATIO.

quamquam Thetidis marinae filius Trojanas arces impugnaret hasta tremenda certans. Is veluti pinus edace securi percussa, vel cupressus Euro dejecta, late procubuit, cervicemque demisit in pulvere Trojano. Ille non clausus equo sacra Palladis simulante decepisset Trojanos perperam otiante, et aulam Priami saltationibus gaudentem: sed aperte in expugnatos immitis, heu nefas, heu! infantes cremasset ignibus Graecis, nec non

ANNOTATIONES.

Trojanorum terror, haud verò par tibi, Phœbe, qui sub figura Paridis latens eum occidisti. Hygin. etc. aut, quod scribit Virgil. Aeneid. 6. v. 57.

Dardana qui Paridis direxti tela manusque
Corpus in Æacidae.

6. *Thetidos marinae.*) Achillis erat mater Thetis, filia Nerei Dei marini. lib. 1. Od. 8.

7. *Dardanas turres.*) Dardanus Jovis filius ex Electra Atlantis filia ab Africa venit in Asiam, consedítque in regione Hellesponto vicina. Ibi Dardanum urbem condidit, quæ postea Troja a sege Troe dicta. Virgil. Aeneid. 8. v. 134.

Dardanus Iliacae primus pater urbis et auctor.

Tremenda cuspide.) Ex Homer. Iliad. 19. sub finem; hastam Achilles paternam gerebat gravem et ingentem, quam crispare aut vibrare solus noverat; a Chirone incisam, ad cædem heroum.

9. *Ille mordaci velut, etc.*) Casus Achillis gravis et magnus, quemadmodum corpus et animus magna fuerunt. Sic de Entello Virgil. Æeneid. 5. v. 447.

Ipse gravis, graviterque ad terram pondere vasto
Concidit, ut quondam cava concidit, aut Erymantho,
Aut Ida in magna radicitùs eruta pinus.

10. *Impulsa cupressus Euro.*) Velut ingens arbos vi ventorum prostrata.

11. *Posuitque collum in pulvere Teucro.*) Lib. 2. Od. 7. v. 12. Similem dictionem vide, ibique annot. Hic noster indicat Achillem cecidisse in Trojano campo et certamine: quod idem scribit Ovid. Metamorph. 12. cap. ult. ubi Apollo Paridi:

. . Ostendens sternentem Troica ferro
Corpora Peliden, arcus obvertit in illum,
Certaque lethifera direxit spicula dextra.

Itaque non *indecoro pulvere sordidus* occubuisset. Alii verò, cum ad nuptias Polyxenæ contenderet, in templo Apollinis sagitta in calce percussum a Paride post illius Dei simulacrum latente.

12. *Teucro.*) Pro *Teucris.* Teucri dicti sunt Trojani, et Troas ac Troja Teucria a Teucro (Non illo Græco, Ajacis fratre) Phrygiæ sege (cuius filiam duxit Dardanus, eique in regnum successit.

13. *Ille non inclusus, etc.*) Adverte quam extollat Achillis fortitudinem, ut eò majorem paret gloriam victori ejus Phœbo. Quod si, inquit Poeta noster, vixisset Achilles, nequaquam opus Græcis fuisset machina illa, seu equo ligneo, quem placandæ Minervæ causa fabricatum illi mentiti sunt: sed aperto Marte, absque dolis aut insidiis, Trojam ac Trojanos debellasset. Vide Virgilium Æneid. 2.

Votum pro reditu simulant.

14. *Male feriatos.*) Imprudenter ac intempestive abjectis armis festa celebrantes, dum suis adhuc cervicibus incubaret hostis. Virgil. Æneid. 2. v. 25.

Nos abiisse rati et vento petiisse Mycenas.
Ergo omnis longo solvit se Teucria luctu.
Panduntur portae, etc.

15. *Laetam choreis, etc.*) Aulam regis totamque urbem choreis et lætitiæ vacantem, cum tamen extrema instarent fata. Virgil. Æneid. 2. v. 234.

Dividimus muros et moenia pandimus urbis.
. . . . . . Scandit fatalis machina muros
Foeta armis, circum pueri innuptaeque puellae
Sacra canunt, etc.

v. 248.

Nos delubra Deûm miseri, quibus ultimus esset
Ille dies, festa velamus fronde per urbem.

17. *Sed palam captis, etc.*) Sic belle exprimit Horatius indolem Achillis, ut et Epist. ad Pisones, v. 122.

Si forte reponis Achillem;
Impiger, iracundus, inexorabilis, acer.
Jura neget sibi nata, nihil non arroget armis.

19. *Etiam latentes matris in alvo.*) Apud Hom

Matris

Matris in alvo:
Ni tuis victus Venerisque gratae
Vocibus, Divûm pater annuisset
Rebus Æneae potiore ductos
Alite muros.
Doctor argutae fidicen Thaliae,
Phoebe, qui Xantho lavis amne crines,
Dauniae defende decus Camoenae
Levis Agyieu.
Spiritum Phoebus mihi, Phoebus artem
Carminis, nomenque dedit poetae:

INTERPRETATIO.

ventre materno inclusos; nisi Deorum pater tuis ac Veneris jucundae precibus exoratus concessisset Æneae laboribus moenia felicioribus auspiciis exructa. O Apollo citharista, Thaliae bene canentis eruditor, qui Xantho flumine lavas capillos; imberbis Agyieu, tuere gloriam Musae Appulae. Apollo mihi ingenium, Apollo facultatem poeseos, et vatis appellationem tribuit.

ANNOTATIONES.

mer. Iliad. Agamenon præcipit Menelao ne parcat cuiquam Trojanorum, neque ipsis infantibus materno utero inclusis.

21. *Ni tuis victus, etc.*) Apollo et Venus Trojanis faventes apud Jovem supplicarunt, ut quoniam in fatis erat Trojam exscindi, saltem perempto inexorabili Achille, liceret Æneae ac sociis aliquot e Græcorum evadere manibus, atque novam gentem urbemque feliciori augurio condere in Italia. Vide Æneid. 1. v. 233. et seq. v. 260. et seq.

23. *Potiore alite.*) Ex alitum aspectu captari auspicia, alibi notavi. Huc vero spectat quod æternam fore Romam credebant Romani, et apud Virgil. cit. ita spondet Jupiter:

Imperium sine fine dedi.

25. *Doctor argutae, etc.*) Placet quibusdam *ductor*, et sedlatur illud Græcorum μουσηγέτης. Verumtamen nihil mutabit lector sagax.

Thaliae.) Pro qualibet Musarum hæc ponitur, quæ dicta ἀπὸ τοῦ θάλλειν *florere*; quòd Poetas faciat gloria et fama florentes.

26. *Qui Xantho lavis amne crines.*) Sic lib. 3. Od. 4.

Qui rore puro Castaliae lavit
Crines solutos.

Capillos antiqui in fluviis aut fontibus lavabant, seu munditiei seu nitoris augendi causa. Sensus itaque est; qui dominaris iis regionibus, quas rigat Xanthus. Porro Xanthus duplex: alter in Troade, ex Ida monte in Hellespontum defluens, qui et Scamander appellatur a nonnullis. Neque hunc intelligere istic licet: siquidem in ea regione Apollo non colebatur. Alter ejusdem nominis fluvius est in Lycia, e monte Cadmo scaturiens, Xanthumque urbem interluens, Glauco Plinio, Straboni Sirbis dictus, vulgò etiam *Sirbi*; quem sane designat hîc Horatius, qui loco supra citato, de eodem Apolline dixit: *qui Lyciae tenet dumeta.* Sunt qui alludi putent ad vocem ξανθὸς *flavus*, eò quòd Appollinis flava cæsaries celebretur.

27. *Dauniae defende decus Camoenae.*) Mihi patrocinare: cui *spiritum et carminis artem dedisti*, *nomen et decus* tribue, defende, amplifica; pariterque gloriam Latinæ poeseos.

Dauniae.) Vel, per synecdochen, intellige totam Italiam, cujus pars est Daunia, sive Apulia a Dauno rege appellata: hodie, *la Capitanata.* De ea jam lib. 1. Od. 22. et lib. 2. Od. 1. Vel respexit noster Poeta suam patriam, adeoque suam Musam Apollini commendat. Sic *Calabras Pierides* pro Enniana poesi; *Ceam Camoenam* pro Simonidea: *Tejam Musam* pro Anacreontica, ante dixit. Ergo et hic *Dauniam Camoenam* pro Venusina; quia Venusium in finibus est Apuliæ sive Dauniæ, qua in urbe natus Horatius.

28. *Levis.*) Sive *laevis*, λεῖος, *politus*, *imberbis*, utpote juventute florens perpetua. Talis enim colitur Apollo.

Agyieu.) Ἀγυιὰ, *vicus*, *via*. Hinc Apollo Ἀγυιεύς, eò quòd in viis coleretur, et columnæ Apollini sacræ pro foribus starent. Eustath. Sive Dories isto vocabulo significantur columnæ in coni formam desinentes, Apollini vel Baccho sacrae, quas ante fores ædium pridem erigebant. P. Bembus ex Suida. Macrob. lib. 1. Saturn. cap. 9. *Apud Graecos Apollo ἀγυιεὺς nuncupatur, quasi vias praepositus urbanis: illi enim vias quae intra pomarium sunt, ἀγυιὰς appellant.*

29. *Spiritum Phoebus, etc.*) Hactenus Poeta laudat invocatque Apollinem: jam quæ ab illo afflatus condit carmina, prædicat, ac rite et religiose canenda præcipit. *Spiritum*, venam divitem. Epist. ad Pisones: *artem carminis*, ingenium non rude sed arte excultum, ibid, vocat.

Virginum primae, puerique claris
Patribus orti,
Deliae tutela Deae fugaces
Lyncas et cervos cohibentis arcu,
Lesbium servate pedem, meique
Pollicis ictum.
Ritè Latonae puerum canentes,
Ritè crescentem face noctilucam;
Prosperam frugum, celeremque pronos
Volvere menses.
Nupta jam dices: Ego Dîs amicum,
Saeculo festas referente luces,
Reddidi carmen, docilis modorum
Vatis Horati.

INTERPRETATIO.

O puellae primariae, et pueri illustribus parentibus nati, clientes Deae Deliae quae timidos lyncas et cervos arcu prosternit, custodite mensuram Sapphicam et pollicis mei sonum: rite celebrantes filium Latonae, rite Dianam lumine augescentem, frugibus propitiam, fluxis mensibus evolvendis promptam. Aliquando connubio juncta dices: Ego poetae Horatii versibus erudita cecini carmen gratum Numinibus, quando saeculum reduxit dies solemnes.

ANNOTATIONES.

31. *Virginum primae, etc.*) Julia Augusti filia, Marcellæ Marcelli et Octaviæ sororis Augusti filiæ: vel Julia et Agrippina neptes ex Agrippa et Julia.

Puerique, etc.) C. L. nepotes Augusti. Hæc Lambinus certè dormitans. Imò compellat Horatius virgines quasque nobiles, ac pueros praetextatos, a quibus ex more carmen saeculare concinendum erat: ut amplius deinde suo loco dicam, nimirum in Carminè Saeculari, post Epodos.

33. *Deliae tutelae Deae.*) Hujus enim erant in clientela seu tutela, ejusque laudes celebrare consueverant. Vide lib. 1. Od. 21.

Deliae.) A Delo insula, ubi nata et præcipue observata Diana. Vide lib. 3. Od. 4. v. 64. Catull.

Dianae sumus in fide
Puellae et pueri integri.

34. *Lyncas et cervos cohibentis arcu.*) Venatione gaudentis, ferasque sagittis et arcu vulnerantis occidentisque. *Lynx*, acutissimi visus animal, instar leopardi distinctum maculis, vernaculè *once*, vel *lonce*. Ital. *Lynce* vocatur. Lupum cervarium aliqui dicunt; jure, an injuria? Vide Gesner. de quadruped. Plin. lib. 28. etc. De iis jam lib. 2. Od. 13. v. ult.

35. *Lesbium servate pedem, etc.*) Sapphici mei carminis observate mensuram, et ad meæ lyræ sonum voces et cantus vestros aptate diligenter. Sappho e Lesbo insula, nomen dedit et originem Sapphico carmini. Vide lib. 2. Od. 13. cit. ibique annot.

Meique pollicis ictum.) Quasi pulset ipse citharam, hæc ait, ac veluti chorodidascalus, exemplo Græciæ Lyricorum. Theod. Marcil.

37. *Ritè,*) Ex ritu antiquo et solemni.

Crescentem face noctilucam.) Diana eadem quae Luna, nocte lucens, νυκτελαμπης Simonidi apud Dionys. Halic. Incrementa lucis ac decrementa singulis mensibus habere cognoscitur: orbem suum conficit diebus circiter 28. unde *menses pronos celeriter volvere* dicitur mox. Cic. de Nat. Deor, 2. num. 68. *Luna a lucendo nominata, eadem Lucina: ut apud Graecos Diana eaque Lucifera invocatur à parientibus, sic apud nostros Juno Lucina. Eadem Diana omnivaga dicitur, non à venando, sed quòd in septem numeratur quasi vagantibus. Diana dicta, quia noctu quasi diem efficeret. Adhibetur autem ad partus, quod ii maturescunt aut septem nonnunquam, aut plerumque novem Lunae cursibus: qui quia mensa spatia conficiunt, menses nominantur.*

39. *Prosperam frugum*) Frugibus vegetandi vim humore suo impertis Luna.

41. *Nupta jam dices, etc.*) Cum nupta olim eris, tum non sine gaudio dices: ego pridem adolescentula et virgo, carmen saeculare ab Horatio compositum recitavi cum meis aequalibus. Hoc ideo ait, quod ea veteribus opinio inoleverat, connubium celerius ac felicius iis provenire, a quibus saeculare carmen, in honorem scilicet Apollinis ac Dianæ, decantatum fuisset in ludis saecularibus.

42 *Saeculo festas referente luces.*) Quanto apparatu, quanta lætitia celebrarentur ludi saeculares, dicam in carmine saeculari. Tunc feriari omnes, et hilaritati sacrisque operam dare jubebantur.

AD TORQUATUM,

ODE VII.

Vita hilariter ducenda, quia res omnes diffluunt.

DIFFUGERE nives, redeunt jam gramina campis,
Arboribusque comae.
Mutat terra vices, et decrescentia ripas
Flumina praetereunt.
Gratia cum Nymphis geminisque sororibus audet
Ducere nuda choros.
Immortalia ne speres, monet annus, et almum
Quae rapit hora diem.
Frigora mitescunt Zephyris; ver proterit aestas
Interitura; simul
Pomifer Autumnus fruges effuderit; et mox
Bruma recurrit iners.
Damna tamen celeres reparant coelestia Lunae:
Nos ubi decidimus

INTERPRETATIO.

ABIERUNT nives: *jam agris herbae renascuntur, et frondes arboribus. Terra mutat conditionem*: *atque fluvii imminuti labuntur juxta ripas. Gratia cum Nymphis ac binis sororibus non veretur nuda choreas celebrare. Annus et hora quae gratum diem aufert, immortalitatem sperare vetat. Hyems temperatur Zephyris: vernam tempestatem absumit aestiva* similiter *peritura, posteaquam Autumnus fruges produxerit; statimque pigra redeunt frigora. Lunae tamen citò resarciunt detrimenta coeli*: at *nos simul ac devenimus eò*

ANNOTATIONES.

Hæc Ode est dicolos distrophos. Primus quisque versus est hexameter heroicus, alter est dactylicus archilochios dimeter, constans duobus dactylis et una syllaba.

1. *Diffugere nives.*) Hæc Ode simile prorsus argumentum habet atque quarta lib. 1. dictones pares, ingenii tamen Horatiani fœcunditate gratam varietatem indutas. Scripta est ad Manlium Torquatum, qui fuit Consul anno urbis 689. atque sub eo natum volunt poetam nostrum.

3. *Mutat terra vices.*) Terra prius hyemali constricta gelo mœstaque, jam *solvitur grata vice veris et Favoni*, jucundamque experitur amœnitatem.

Decrescentia ripas flumina praetereunt.) Salmatius legit *recrescentia*: alii *decrescentia* explicant, valde crescentia, scilicet liquatis nivibus; sicque ripas suas transiliunt se superant: quoniam, inquiunt, hyemis nives ineunte vere liquescunt et fluvios augent. Pace tamen tantorum virorum aliter interpretari placuit, hoc verius quò simplicius, nec lector refragabitur, ut spes est. Sensus est: flumina ante nivium aquis aucta et ripas supergressa, jam ad eas redierunt, euntque et fluunt præter, id est secundùm ripas, nec ultra suum alveum feruntur aut exundant.

5. *Gratia cum geminis sororibus.*) Gratiæ tres, Aglaja, Thalia, Euphrosyne.

6. *Nuda.*) Ob calorem veris, vel ob rationes alibi allatas. Vide lib. 1. Od. 4. et 30. Item lib. 3. Od. 19.

7. *Monet annus, etc.*) Tempus fluxum vitam nostram pariter effluere et absumi docet. lib. 2. Od. 18.

Truditur dies die.

9. *Zephyris.*) Ventis tepidis, *veris comitibus*. Vide lib. 3. Od. 1. v. 24. et infra Od. 12. hujus libri 4.

10. *Damna tamen celeres, etc.*) Luna quidem suum orbem novo curriculo remetiens reparatur, fitque iterum plena quæ interierat: cit. lib. 2. Od. 18. *novaeque pergunt interire Lunae.* At nos mortales cum semel interimus, haud amplius reparamur aut reviviscimus. Moschus Eidyll. 3. Bionis deflens interitum, hei, hei, *malvae in hortis, apium, anethum, cum interiere, tamen renascuntur postea*, inquit; *nos verò qui magni, fortes, sapientes, ubi primùm mortui sumus, obscuri in terra somnum dormimus longum, infinitum, μαλα μακρον, ατερμονα, νηγρετον υπνον*, etc.

Quò pius Æneas, quò Tullus dives et Ancus;
Pulvis et umbra sumus.
Quis scit an adjiciant hodiernae crastina summae
Temporâ Di superi?
Cuncta manus avidas fugient haeredis, amico
Quae dederis animo,
Cum semel occideris, et de te splendida Minos
Fecerit arbitria,
Non, Torquate, genus, non te facundia, non te
Restituet pietas.
Infernis neque enim tenebris Diana pudicum
Liberat Hippolytum:
Nec lethaea valet Theseus abrumpere caro
Vincula Pirithoo.

INTERPRETATIO.

quo bonus Æneas, Tullus opulentus atque Ancus deciderunt, sumus duntaxat cinis et umbra. Quis novit utrum coelestia Numina diem crastinam hodiernae sint additura? Quae genio benigne indulseris, haec avaras manus haeredis effugient: postquam interieris, et Minos de te judicium ultimum protulerit; nec stirps nobilis, nec eloquentia, nec pietas reparabit te, o Torquate. Enimvero neque Diana castum Hippolytum eximit Inferorum caligine: nec Theseus dilecti Pirithoi catenas infernales potest solvere.

ANNOTATIONES.

15. *Quò pius Aeneas.*) Ad Inferos nempe. Sensus est, non pietas Aeneam, non opes Tullum Hostilium, non Ancum Martium virtus ac fortitudo a morte vindicarunt: quis ergo sibi spondeat immortalitatem? *Aeneas* fama super æthera per Virgilium notus. *Tullus*, et *Ancus*, ille tertius, hic quartus Rex Rom. T. Liv. lib. 1. Dionys. Halicarn. lib. 3. etc.

16. *Pulvis et umbra sumus*) Euripid. ανθρωπος εστι πνευμα και σκια μονον, *homo est flatus et umbra tantùm.* Sophocles in Ajace, ειδωλα και κουφην, σκιαν *simulacra et levem umbram* homines appellat: Anacreon ολιγην κονιν, *exiguum pulverem.* Jacob. Apost. Epist. cap. 4. vers. 15. ατμις προς ολιγον φαινομενη, και επειτα αφανιζομενη, vita est *vapor modico apparens et mox evanescens.*

17. *Summae.*) Numero dierum, quos viximus. Quidam cod. leg. *vitae.*

21. *Splendida arbitria.*) Non male Heinsius interpretatur; gravia, majestatis plena: veteres interpretes æque bene, vera et manifesta.

Minos.) Apud Inferos judex. Vide lib. 1. Od. 28. lib. 2. Od. 13.

25. *Infernis neque enim, etc.*) Morte nec liberant Dii sibi dilectos. Diana non inferis eripit Hippolytum, castitatis fama inclytum. Vide Ovid. Metam, 15. Seneć. Trag. Hippolyt. etc. Hic Thesei et Hippolytæ Amazonis filius, coelibem vitam ac venationis studium colens, et hinc Dianæ carus, interpellantem de stupro Phædram novercam strenue repulit: illa illum apud Theseum detulit; quasi ipse ad flagitium pellexisset. Hippolytus fugiens iratum patrem currum conscendit: at equi phocis exterriti currum et ipsum aurigam per devia trahentes discerpserunt, nomenque fecerunt Hippolyti, ab ιππος, *equus*, λυω *dissolvo.* Extinctum tamen Dianæ precibus incolumitati pristinæ restituit Aesculapius: unde Virbium se voluit appellari, quasi bis virum. At demum fato omnibus communi functus decessit. Quapropter ab Inferis minime liberatum dicit Horatius. Vide Gell. lib. 10. cap. 16.

27. *Lethaea.*) Lethe fluvius Inferorum pro ipsis Inferis ponitur frequenter.

Theseus.) Hic filius Aegei regis Athenarum tot egregiis facinoribus insignis, ut pro Hercule habitus sit: Pirithoum præcipua coluit amicitia, comitemque assumpsit ad Inferos profectus rapiendæ Proserpinæ causa. Porro ab Hercule ex Inferis ereptus secum voluit Pirithoum attrahere. Hic verò superveniente terræ motu ab eo distractus ac diremptus ibidem vinculis constrictus mansit. Plutarch. in vita Thesei. Diodor. Sicul. lib. 5. cap. 5. etc.

28. *Pirithoo.*) Ixionis ille filius, ope Thesei Centauros vicit, etc. Vide lib. 3. Od. 4. in fine, ibique annot.

AD MARTIUM CENSORINUM,

ODE VIII.

Nihil se praeter carmina dare posse : at illa rebus omnibus esse praeferenda.

DONAREM pateras grataque commodus,
Censorine, meis aera sodalibus :
Donarem tripodas, praemia fortium
Grajorum : neque tu pessima munerum
Ferres ; divite me scilicet artium,
Quas aut Parrhasius protulit, aut Scopas ;
Hic saxo, liquidis ille coloribus
Solers nunc hominem ponere, nunc Deum.
Sed non haec mihi vis, non tibi talium

INTERPRETATIO.

O CENSORINE, cratera et jucunda ex aere vasa ultro darem sociis meis ; darem tripodas, Graecorum strenuorum munera. Tu verò non minima acciperes, si opulentus forem artibus, quas provexit vel Parrhasius vel Scopas ; alter lapide, coloribus alter peritus effingere modò virum, modò Deum. At mihi facultas ista non adest : nec res tua

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod supra Ode 3. Lib. 1.

1. *Donarem pateras etc.*) Non abs re Theodorus Marcillus existimat Oden hanc munus esse Saturnalitium : sive Saturnalibus, quo tempore amici munera invicem mussitabant, missam Censorino. C. Martius ille Censorinus Consul fuit cum Asinio Gallo ann. U. C. 746.

Pateras.) Varro 4. de Ling. Lat. *in poculis sunt paterae*, inquit, *a patendo dictae :* Gallice *une coupe* Ital. *una coppa.* Ejusmodi pocula argentea in sacris adhibebantur : dono etiam dabantur. Plaut. Amphitr. Scen. 1.

Post ob virtutem hero Amphitriani patera donata aurea est,
Qui Pterela potitare rex solitus est.

2. *Æra.*) Vasa ex ære capacia, lebetas, Gallice *cuvettes.* Ital. *tinuzzo*, quæ multiplici erant usui.

Commodus.) Benignus, facilis, liberalis. Quidam legunt, *commodis*, sed perperam.

3. *Tripodas.*) Mensas vel sellas aliqui dicunt fuisse ; alii, ansatas ollas : tripodas certe appellarunt, quod ternis pedibus infima pars sustineatur, inquit Athen. mox citand. Ceterum apud priscos tripodum genera duo fuere, quæ ambo lebetas aliquando nominarunt : alterum caldarium, quod igni admovebatur, ideoque dicebatur *ἐμπυριβήτης*, et *λοετροχόος*, quo utebantur ad calefaciendam aquam loturis : alterum fuit genus tripodis poculum, de quo Homerum,

Ἑπτ' ἀπύρους τρίποδας,

In his miscebatur vinum ac temperabatur. Utiles erant etiam adornandis ædibus : et quia non igni adhibebantur, *ἄπυροι* dicti : atque horum auriti quidam extitere. Athen. lib. 2. c. 2. ubi ait, in Bacchi certaminibus præmium victoris tripodem fuisse. Tripodas apud Græcos mercedem datam rei fortiter gestæ ac virtutis, constat ex Homero variis locis : forte quia, velut symbolum, firmitudinem animi ac robur corporis stabilitate sua tripus exhibebat. Virgil. Æneid. 9.

Bina dabo argento perfecta atque aspera signis
Pocula . . . .
Et tripodas geminos.

Vid. Cœl. Rhodig. lib. 8. cap. 15.

6. *Parrhasius.*) Florebat hic anno ante Christum 400. Pictor insignis Zeuxidi coætaneus, *quorum prior luminum umbrarumque invenisse rationem, secundus examinasse subtilius lineas traditur*, inquit Fab. Quintil. lib. 12. cap. 10. Plinius autem lib. 35. cap. 10. *Parrhasius descendisse in certamen cum Zeuxide traditur. Et cum ille detulisset uvas pictas tanto successu, ut in scenam aves advolarent ; ipse detulisset linteum pictum ita veritate repraesentata, ut Zeuxis alitum judicio tumens flagitaret tandem remoto linteo ostendi picturam, atque intellecto errore, palmam concederet, ingenuo pudore, quoniam ipse volucres fefellisset, Parrhasius autem se artificem . . . Parrhasius Ephesi natus primus symmetriam picturae dedit : primus argutias vultus, elegantiam capilli, venustatem oris, confessione artificum, in lineis extremis palmam adeptus, etc.* Vide Athenæum lib. 12. cap. 11. et lib. 15. c. 10.

Scopas.) Eximius ille statuarius vixit anno ante Christum 430. aut circiter. Pausanias in Corinth. ait Parium fuisse Scopam, et saxei Herculis meminit ab eo cælati. Ejus quoque celebrantur Venus et Phaeton, quæ imagines apud Samothracians religiose servatæ. Plin. l. 36. c. 5. multa alia ab eo signa egregie facta memorat.

9. *Non tibi talium res est aut animus deliciarum*

Res est aut animus deliciarum egens.
Gaudes carminibus: carmina possumus
Donare, et pretium dicere muneris.
Non incisa notis marmora publicis,
Per quae spiritus, et vita redit bonis
Post mortem ducibus: non celeres fugae,
Rejectaeque retrorsum Hannibalis minae,
Non incendia Carthaginis impiae,
Ejus qui domita nomen ab Africa
Lucratus rediit, clarius indicant
Laudes, quàm Calabrae Pierides: neque

INTERPRETATIO.

familiaris, *vel animus tuus indigent istis deliciis. Versibus delectaris: versus dare possumus, et doni aestimationem eloqui. Non* statuae *marmoreae publicis inscriptionibus insculptae, per quas bonis Imperatoribus fato functis redditur spiritus et vita, non Hannibalis fuga praeceps minaeque retro pulsae; non sceleratae Carthaginis incendia magis declarant virtutes illius, qui reversus est adeptus titulum ab Africa provicta, quàm Musae Calabrae. Ac si taceant scripta ne*

ANNOTATIONES.

egens.) Domus tua non eget, imò abundat talibus ornamentis, nec plurium cupidus est tuus animus. Tabulas pictas et signa apud Romanos in deliciis fuisse, nemo nescit. Cicero in Verrem testis locupletissimus, etc.

12. *Pretium dicere muneris.*) Eruditus quisque legit *muneri*; atque interpretantur, pretium facere, ponere, constituere. Quod hic facit Poeta cum carmen rebus omnibus antefert: dicitque plus valere ad memoriam viri magni propagandam, quàm tabulas, signa, statuas, publica monimenta.

13. *Incisa notis marmora publicis.*) Imagines ære vel marmore incisæ, cum epigraphe honorifica in basi, quæ breviter et compendiose elogia contineat.

Publicis.) Quia loco publico et publica auctoritate erectæ et positæ.

Notis.) *διὰ σημείων*: prioribus duntaxat et majusculis literis acceptis, ut S. P. Q. R. P. Scipioni Africano P. C. Senatus Populusque Romanus etc. poni vel ponendum curavit. Observa intelligendas hic statuas mortuo Scipioni erectas. Nam vivus repudiaverat, et ex Africa reversus Populo Romano erigere volenti obstitit ipse per modestiam.

14. *Per quae spiritus et vita redit bonis, etc.*) Cic. de Harusp. resp. *statuae et imagines non animorum simulacra sunt, sed corporum.* At carmen animi virtutes exhibet et repræsentat. Hinc Ovid.

Scindentur vestes, gemmae frangentur et aurum;
Carmina quam tribuent fama perennis erit.

Et noster l. fin. lib. 2. Epistol ad Augustum:

Nec magis expressi vultus per ahenea signa
Quàm per vatis opus mores animique virorum
Clarorum apparent.

15. *Celeres fugae, rejectaeque retrorsum Hannibalis, etc.*) Quando Hannibal *incubans Italiae*, ejusque *visceribus inhaerens*, *commotus* tandem et coactus est cito in Africam redire ad opem ferendam Carthagini, cujus portas quatiebat Scipio; qui sic ad hostes traduxit *rejecitque minas* et belli mala atque incommoda, quibus sui cives antea vexabantur. Vide Tit. Liv. lib. 28. 29. 30. Flor. lib. 2. cap. 6.

17. *Incendia Carthaginis impiae.*) Pub. Scipio Africanus id nominis prior est adeptus; quod Hannibale devicto Carthaginem tributariam fecisset. Fuit postea Scipio *Paulo Macedonico procreatus, Africani illius magni filius, in decus gentis assumptus, hoc scilicet fato ut quam urbem concusserat avus, nepos ejus everteret .... per continuos decem et septem dies vix potuit incendium extingui, quod domibus ac templis suis sponte hostes immiserant,* etc. Flor. l. 2. c. 15. Porro, ut vides lector, utrumque hic per licentiam poeticam Horatius confundit, ob affinitatem rerum ac nominum.

Carthaginis impiae.) Quæ scilicet contra jus et fas bellum renovarat. *Pudebat nobilem populum (ablatum mare, captae insulae) dare tributa; quae jubere consueverat. Hinc ... Hannibal causas novorum motuum quaerens, Saguntum Hispaniae civitatem opulentam, fidei erga Romanos magnum sed triste monimentum evertit; ut Italiam sibi, rupto foedere aperiret. Summa foederum Romanis religio est,* etc. Flor. cit. lib. 2. cap. 6.

18. *Ejus qui domita nomen ab Africa lucratus rediit.*) Vide Cicer. lib. 3. de Offic. initium.

20. *Calabrae Pierides.*) Versus Ennii e Calabria oriundi, Rudiis nimirum nati. *Ennio cive nobiles Rudiae*; ait Mela. Is natus Q. Valerio et C. Manilio Consulibus, inquit Gellius ex Varrone, atque septimum et sexagesimum annum agens scripsit duodecimum annalem. Ex Eusebio Tarenti natus, a Catone Quaestore Romam translatus, habitavit in monte Aventino, parco admodum sumptu atque unius ancillæ ministerio contentus; septuagenario major articulari morbo periit; sepultusque est in Scipionis monumento, via Appia, intra primum ab urbe milliarium. De eo Quint. lib. 10. cap. 1. *Ennium sicut sacros vetustate lucos adoremus, in qui-*

Si chartae sileant quod bene feceris,
Mercedem tuleris. Quid foret Iliae
Mavortisque puer, si taciturnitas
Obstaret meritis invida Romuli?
Ereptum Stygiis fluctibus Æacum
Virtus, et favor, et lingua potentium
Vatum divitibus consecrat insulis.
Dignum laude virum Musa vetat mori:
Coelo Musa beat. Sic Jovis interest
Optatis epulis impiger Hercules:
Clarum Tindaridae sidus ab infimis
Quassas eripiunt aequoribus rates.
Ornatus viridi tempora pampino
Liber vota bonos ducit ad exitus.

INTERPRETATIO.

Nil praemii haberes ex eo, quod laudabiliter gesseris. Ecquid esset filius Iliae et Martis, si invidiosum silentium obrueret laudes Romuli? Vis et gratia et facundia Poetarum voluit Æacum liberare Inferorum fluminibus, et consecrare beatis insulis. Viro laude digno Musa confert immortalitatem; Musa coelis inserit. Ita Jovis convivio accumbit fortis Hercules. Ita filii Tyndari lucida sidera e mari profundo vindicant naves labefactas. Ita Bacchus pampino virenti coronatum habens *caput, felicem dat eventum precibus* mortalium.

ANNOTATIONES.

bus grandia et antiqua robora jam non tantam speciem habent quàm religionem. Cic. pro Archia Poeta, sic habet: *Carus fuit Africano superiori noster Ennius. Itaque etiam in sepulcro Scipionum putatur is esse constitutus e marmore .... Rudium hominem majores nostri in civitatem receperant.* Is Annalium libris celebravit laudes Scipionis Majoris, Catonis, Fabii Maximi, M. Marcelli, Fulvii, non sine Populi Romani decore, fama, gloria, ut asserit ibid. Tullius.

Calabrae.) Calabria est hodie ampla regio regni Neapolitani versus Austrum ac Siciliam. De ea jam lib. 1. Od. 31. Martialis lib. 5. Epigram. 31. Horatianam *lyram Calabram* appellat, quia Venusium Horatii patria, Calabriæ vicinum. *Pierides* unde dictæ disserui supra, Od. 3.

Quid foret Iliae Mavortisque puer, etc.) Ipse Gentis Romanæ conditor Romulus, vix hodie notus esset, *si chartae sileant*, si nemo scripsisset quæ ad illum pertinent; quasi invidens ejus laudi, famæ, memoriæ. Singularia ipsius merita *jacerent in tenebris, nisi litterarum lumen accessisset*: quod ait Tullius. Videtur Horatius Theocriti sententiam expressisse, scribentis; *quis Priami filios nosset nisi bella superiora cecinissent Poetae?* Vide Eidyll. 16. et Pindar. Od. 7. Nem. ait *maximas virtutes tenebris obscurari, si hymnis et praeconibus destituantur*, etc. *laborum vero et praeclare gestorum summam remunerationem esse inclytos carminum cantus.*

22. *Iliae Mavortisque puer.*) De *Ilia* matre Romuli, lib. 1. Od. 2. stroph. 5. de Romulo, eod. lib. Od. 12. stroph. 9. *Mavors* quasi *magna vertens* dicitur Mars; ex Cic. de Natur. Deorum, 3. Græcis *μαμερτος* Sabinis *Mamers*, ex Varrone.

25. *Ereptum Stygiis fluctibus Æacum, etc.*) Per carmina Poetarum Æacus oblivioni adeoque Inferis ereptus ad posteros memoriam transmisit suam. De *Æaco* lib. 2. Od. 13. De *Styge*, lib. 1. Od. 34. v. 10.

27. *Divitibus consecrat insulis.*) *μακαρων νησους beatorum insulas* Græci vocant; insulas fortunatas, ex Strabone, sitas ad finem Mauritaniæ, Latini dicunt; et in iis quidem statuunt Campos Elysios: quos describit Virgil. Æneid. 6, 640. *Laetas sedes* Horatius appellat lib. 2. Od. 10. infra, Epod. 16.

arva, beata
Petamus arva, divites et insulas.

Insula dicitur quasi in salo posita. Fest. Isidor. etc.

28. *Dignum laude virum Musa vetat mori.*) Theocrit. Eidyll. cit. 16. *a Musis illustrem venire famam*, asserit.

Ovid. 4. de Ponto, Eleg. 8.

Carmine fit vivax virtus, expersque sepulcri
Notitiam serae posteritatis habet.
Scripta ferunt annos. Scriptis Agamemnona nosti etc.

Non mirum ergo, quòd Alexander ille Magnus, cum ad Achillis sepulcrum devenisset, beatum eum pronunciavit, cui rerum gestarum contigisset eximius præco, scilicet Homerus.

29. *Sic Jovis interest optatis epulis impiger Hercules.*) A Poetis et carminibus habet Hercules quòd inter cœlites credatur Jovis mensæ et epulis adesse et accumbere, nectareque et ambrosia vesci. Vide lib. 3. Od. 3. stroph. 3. Homer. Odyss. λ. Pindar. Nem. Eidyll. 1. Ovid. loco mox cit.

Di quoque carminibus (si fas est dicere) fiunt,
Tantaque majestas ore canentis eget.

31. *Clarum Tyndaridae sidus, etc.*) Sic etiam Castor et Pollux habentur Dii, putanturque periclitantes in mari juvare. Lib. 1. Od. 3. v. 2. et Od. 12. stroph. 7.

33. *Ornatus viridi, etc.*) Hac denique ratione Bacchus inter Deos numeratur, crediturque hominum vota suscipere, et optata largiri. Vide lib. 3. Od. 25. ibique annot.

Quanta demum varietate longam narrationem Poeta distinguat et exornet, observa lector studiose.

AD LOLLIUM,

ODE IX.

Res ab eo gestas suis carminibus ab oblivione se vindicaturum.

Ne forte credas interitura, quae
Longe sonantem natus ad Aufidum,
Non ante vulgatas per artes
Verba loquor socianda chordis.
Non, si priores Maeonius tenet
Sedes Homerus, Pindaricae latent,
Ceaeque, et Alcaei minaces,
Stesichorique graves Camoenae.

INTERPRETATIO.

Ne fortasse existimes perituros sermones, quos ego natus ad Aufidum late resonantem loquor per artes novas fidibus jungendos. Etsi Homerus Maeonius primas obtinet partes, haud obscura est Musa Pindari, Simonidis, Alcaei minacis, ac Stesichori gravis.

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod supra Ode 9. Lib. 1.

1. *Ne forte, etc.*) Artificium singulare exhibet hæc Ode, argumentum verò par cum superiori.

2. *Natus ad Aufidum.*) Natus in Apuliæ finibus, ubi fluvius Aufidus alte strepit et murmurat. Vide lib. 3. Od. ult.

3. *Non ante vulgatas per artes.*) Lyricis versibus a me primò Latine compositis lib. 3. Od. ult. et lib. 4. Od. 3. in fine.

4. *Socianda chordis.*) Lyræ aptanda, voce pariter et fidibus canenda.

5. *Non si priores, etc.*) Etsi primas obtinet Homerus; non alii tamen inglorii qui post illum scripsere. Vide Gell. lib. 3. c. 11. ubi refert dubitatum a multis uter ætate prior, Hesiodusne an Homerus, et l. 17. cap. 21. asserit eos ætatem simul egisse, vel Homerum aliquantò esse antiquiorem.

Maeonius.) Mæonis filius: vel natus in Mæonia seu Lydia, scilicet e Smyrna urbe: quanquam

Septem urbes certant de stirpe insignis Homeri;
Smyrna, Rhodus, Colophon, Salamin, Chios, Argos, Athenae.

6. *Homerus.*) Hic ingeniorum et omnis *doctrinae* fons dictus. De quo vide Suidam, etc. Plutarchus scribit nomen a cæcitate Homero inditum, quoniam a Cumæis et Ionibus ὅμηροι vocantur qui oculis capti sunt, eò quòd egeant ductoribus, ἀμηρευόντων: aliam quoque etymologiam ibidem profert. Herodot. lib. 2. ait Homerum annis ante se quadringentis extitisse. Corn. Nepos Chron. et Gell. lib. 17. c. 21. aliique, annis ante Romam conditam centum et sexaginta: pariter vet. Schol. Juvenal. ad Sat. 7. v. 39. Alii aliter. Ad verum accedere propiùs videntur, qui scribunt, floruisse circiter annis centum quadraginta post bellum Trojanum. Apollodor. etc. Cic de clar. Orator. *etsi Homeri incerta sunt tempora, tamen annis multis fuit ante Romulum*, Et de Orat. num. 135. *Pisistratus*, inquit, *Homeri libros antea confusos sic disposuisse dicitur, ut nunc habemus.* Quintil. lib. 10. cap. 1. ut fluviis et fontibus initium dat Oceanus, sic omnibus eloquentiæ partibus exemplum et ortum dedit Homerus. *Nemo*, inquit, *magnis in rebus sublimitate, in parvis proprietate illum superavit. Idem laetus ac pressus, jucundus et gravis, tum copia tum brevitate mirabilis, etc.* Quanti faceret Homeri opera Alexander Magnus, egregie Plinius explicat lib. 7. c. 29. Vide et Cœl. Rhodig. lib. 14. c. 1. ubi inter mulieres doctrina celebres numerat Daphnem Tiresiæ filiam apud Delphos condendis versibus præcellentem, unde multa ad sui poematis cultum Homerus transtulisse creditur. Ceterùm velut numini cuidam etiam fana et sacella Homero fuisse erecta multis in locis constat, ut Smyrnæ, Alexandriæ, et alibi.

Pindaricae.) De Pindaro fuse supra, Od. 2. hujus libri.

7. *Ceaeque.*) Simonides Ceius Pausaniæ Lacedæmonum Principi valde honoratus, perinde ac Hieroni Siciliæ tyranno, floruit circa Olympiad. 63. Aliter alii; sed non multùm: vixit enim ille perdiu. Divinum hunc Poetam nuncupare divinus ipse Plato, et aliquot ejus versus afferre non dubitavit. Præclarum ex illius Threnis fragmentum exhibet Dionysius Halicarn. ubi Danae ab Acrisio fluctibus maris ad certum naufragium exposita suum deflet infortunium. Vide quæ de eo jam annotavi lib. 2. Od. 1. in fine. Vales. Maxim. lib. 1. c. 7. et 8. Suidam, etc.

Alcaei minaces.) Scilicet is tyrannis infestus, quosdam etiam suis versibus exterminari fecit. De eo non semel antea, lib. 1. Od. 32. et lib. 2. Od. 13.

8. *Stesichorique graves Camoenae.*) Quintil. cit. *Stesichorum, quam sit ingenio validus, materiae quoque ostendunt, maxima bella et clarissimos canentem duces; atque Epici carminis onera lyra sustinentem. Reddit enim personis in agendo simul et loquendo*

Nec

Nec, si quid olim lusit Anacreon,
Delevit aetas: spirat adhuc amor,
Vivuntque commissi calores
Æoliae fidibus puellae.
Non sola comptos arsit adulteri
Crines, et aurum vestibus illitum
Mirata, regalesque cultus,
Et comites, Helene Lacaena:
Primusve Teucer tela Cydonio
Direxit arcu: non semel Ilios
Vexata: non pugnavit ingens
Idomeneus Sthenelusve solus
Dicenda Musis proelia: non ferox

INTERPRETATIO.

*Neque tempus abolevit id quod Anacreon olim cecinit. Vivit etiamnum amor, ac spirant ardores mandati chordis Æoliae virginis. Non una Helene Spartana adamavit pexos moechi capillos, admirata vestes auro distinctas, ornatum regium, ingentem*que *comitatum. Nec Teucer primus sagittas contorsit arcu Cretensi. Haud una vice Troja* fuit *expugnata. Non solus audax Idomeneus aut Sthenelus pugnas confecit a Musis cani dignas. Non primus*

ANNOTATIONES.

debitam dignitatem: ac si tenuisset modum, videtur aemulari proximus Homerum potuisse: sed redundat atque effunditur: quod ut est reprehendendum, ita copiae vitium est. Is arat ex Himera urbe Siciliæ. Florebat Olympiade 42. ante Christum annis decem et sexcentis. Ejus pauculi admodum versus ad nos usque pervenerunt. Non prætermittam quod ajunt, proscissâ carmine Helenâ, immissam ab iratis ejus fratribus Castore et Polluce Stesichoro cæcitatem, ablatam verò palinodiam canenti. Dictus quòd ϊστησεν χορον πρωτος εν κιθαρωδια *statuerit chorum primus in citharae cantu:* nam antes Tisias vocabatur. Suidas. Ei statuam elegantem fuisse positam, quæ summo fuerit propter ingenium honore et nomine, testis Cicero in Verrem. Vide Plin. lib. 10. c. 29. ubi ait, *suavitatem praemonstratam efficaci auspicio, cum in ore Stesichori infantis luscinia cecinit.*

9. *Anacreon.*) *Lusit*, inquit proprie Horatius: is enim amatoria præcipue scripsit: Jonicam secutus dialectum, quippe in media natus Ionia, Teo civitate. Floruit ante Christum annis prope quingentis. Ex Suida, scripsit vitiosa carmina, Iambos, item quosdam versus metri peculiaris, qui ab eo Anacreontici nuncupati sunt. Hos venustos, dulces, ac lepidissimos appellat Gellius lib. 19. cap. 9. De eo jam libr. 1. Od. 17. stroph. 5. ad has voces, *fide Teja*. Vide Epod. 14.

12. *Æoliae puellae.*) De Sappho Æolia sive Lesbia, lib. 2. Od. 13.

13. *Non sola comptos arsit, etc.*) Exemplis conglobatis probat, si desit Poeta, res quasque laudabiliter confectas interire: ante Helenam, inquit, fuerant et aliæ mulieres bellorum causæ, quæ tamen ignorantur, quia nullus scriptor ea literis commendavit. Vide Athen. lib. 13. c. 1. ubi multa præter Trojanum bella propter mulieres exarsisse adductis exemplis ostendit.

16. *Helene Lacaena.*) De hac, ejusque adultero Paride, lib. 1. Od. 15. et lib. 3. Od. 3. *Mirata aurum*, etc. Insolitus nempe Spartanis cultus et luxus. At contra Phrygii acu vestes pingere auroque exornare primi instituerunt. Hinc Helena corporis neglectui et parsimoniæ innutrita Paridis ejusque comitum regalem pompam demiratur. Ovid. Epist. Paridis ad Helenam.

O quoties dices: quàm pauper Achaia nostra est!

. . . .

Parca sed est Sparte: tu cultu divite digna
Ad talem formam non facit iste locus.
Cum videas cultus nostra de gente virorum,
Quales Dardanias credis habere nurus?

17. *Primusve Teucer, etc.*) Telamonis ille filius, Ajacis frater, ab Homero tam celebratus ob artem et peritiam jaculandi, non tamen fuit primus eâ solertiâ insignis: eximii extitere ante illum jaculatores. At hi minime sunt clari, qui præcone et vate caruerunt. Homer. Iliad. θ. primos quosque Trojanorum arcu Teucer perdit, ibique octo nominantur ejus sagittis prostrati. Vide et lib. 1. Od. 7. sub finem.

Cydonio arcu.) Apud Cydonem Cretæ insulæ civitatem arcus vel inventi, vel optimi fiebant: aptæ quoque ibidem ad sagittas cannæ. Meminit Virgil. Ecl. 10. v. 59.

18. *Non semel Ilios vexata.*) Arx illa Trojæ sæpius pro ipsa urbe usurpatur. Expugnata fuit Troja primò ab Hercule, deinde ab Amazonibus, denique a Græcis. Priora tamen ea bella et excidia vix nota sunt: posterius verò quàm celebre per Homeri carmen! Vide lib. 3. Od. 3. stroph. 6.

20. *Idomeneus.*) Filius Deucalionis ille, rex

Hector, vel acer Deiphobus graves
Excepit ictus pro pudicis
Conjugibus puerisque primus.
Vixere fortes ante Agamemnona
Multi: sed omnes illacrymabiles
Urgentur ignotique longa
Nocte, carent quia vate sacro.
Paulùm sepultae distat inertiae
Celata virtus. Non ego te meis
Chartis inornatum silebo,
Totve tuos patiar labores
Impunè, Lolli, carpere lividas

INTERPRETATIO.

Hector acer, aut strenuus Deiphobus ingentes plagas tulit pro castis uxoribus ac filiis. Ante Agamemnonem generosi fuere complures. Verùm cuncti indefleti et obscuri premuntur oblivione sempiterna, quoniam sanctum Poetam non habuere. Virtus incognita parum differt ab ignavia despecta. O Lolli, ego te non relinquam sine meorum carminum ornatu: neque tantas virtutes tuas sinam injustè sepeliri invida

ANNOTATIONES.

Cretensium, Minois nepos: armatus fulguri, pugnans apro comparatur ab Homero, Iliad. 7.

Stenelus.) Is *impavidus et pugnae sciens* dicitur lib. 1. Od. 15. Vide ibi annot.

22. *Hector.*) Hunc Trojanorum fortissimum Homerus Marti et *igni* cuncta devastanti similem dicit. De eo jam Lib. 3. Od. 3. stroph. 7.; frater ejus fuit *Deiphobus* post illum virtute præcipuus. De his, deque tota excidii Trojani serie multiplicique historia, consule Dictyn Cretensem, et Daretem Phrygium. Hic refert, *Priamum regem Trojanorum* (patrem Hectoris, Deiphobi, Paridis, aliorumque plurium, ex Cic. Tusc. 1.) *vultu pulcro, magnum, voce suavi, aquilino corpore, Hectorem blaesum, candidum, crispum, strabonem, pernicibus membris, vultu venerabili, barbatum, decentem, bellicosum, animo magnum, civibus clementem, dignum et amori aptum. Deiphobum similem patri, dissimilem natura, fortem. Alexandrum, sive Paridem, candidum, longum, fortem, oculis pulcherrimis, capillo molli et flavo, ore venusto, voce suavi, velocem, cupidum imperii.*

Graves excepit ictus, etc.) *Hector* enim diris plagis tandem ab Achille confectus circa muros Trojæ ter ab eo raptatus est. Homer. Iliad. 23. Virgil. Æneid. 1.

Deiphobus.) Helena post mortem Paridis in uxorem assumpta, ejus dolo Graecis perditus est, atque ab his crudeliter necatur, truncatis manibus, pedibus, naribus, auribus, oculis avulsis, etc. Virgil. Æneid. 6. v. 495.

25. *Vixere fortes ante Agamemnona multi.*) Ut apud Trojanos præter Hectorem, Deiphobum, aliosque aliquot; sic etiam apud Græcos præter et ante Agamemnonem et quosdam alios, multi fortissime dimicarunt, laudeque bellica inclaruerunt; omnes tamen illi ignorantur, quorum non celebravit virtutes Homerus, aut alius vates.

Agamemnon.) Exercitus Græcorum Princeps et coryphæus, a Darete supra cit. describitur, *albo corpore, magnus, membris valentibus, facundus, prudens, nobilis.*

28. *Vate sacro.*) Seu quòd instinctu divino afflatur Poeta, *sacer* vocatur: seu quia *Musarum* mysta, at *Sacerdos*, l. 3. Od. 1. init. seu quòd *poetae veluti Deorum aliquo dono et munere commendati nobis esse videantur*: quod ait Cic. de Harusp. Resp. 18. ex Ennio. Ovid. 3. de Arte.

Est Deus in nobis, sunt et commercia coeli:
Sedibus aetheris spiritus ille venit.

Et alibi;

At sacri vates et Divûm cura vocantur.
Sunt etiam qui nos numen habere putant.

29. *Paulùm sepultae distat inertiae celata virtus.*) Virtus quæ non est conspicua, nihilo felicior est quàm inertia et desidia, quam omnes aspernantur.

32. *Totve tuos patiar labores.*) Lollius gravia gessit bella, in Germania, Thracia, Galatia. Vide Dion. lib. 54.

33. *Lolli.*) M. Lollius consul fuit cum Q. Æmilio Lepido, ann. U. C. 732. Horatio annum ætatis agente 44. Quod ipse indicat lib. 1. Epist. ult. in fine, ubi scribit:

Fortè meum si quis te percontabitur aevum,
Me quater undenos sciat implevisse Decembres,
Collegam Lepidum quo duxit Lollius anno.

Ad hunc binæ sunt Horatii Epistolae, 2. et 18. lib. 1. in quarum priore maximum eum appellat.

Oblivionei. Est animus tibi
Rerumque prudens, et secundis
Temporibusque dubiisque rectus;
Vindex avarae fraudis, et abstinens
Ducentis ad se cuncta pecuniae:
Consulque non unius anni,
Sed quoties bonus atque fidus
Judex honestum praetulit utili, et
Rejecit alto dona nocentium
Vultu; et per obstantes catervas
Explicuit sua victor arma.
Non possidentem multa vocaveris
Recte beatum. Rectius occupat
Nomen beati, qui Deorum
Muneribus sapienter uti;
Duramque callet pauperiem pati,
Pejusque letho flagitium timet:
Non ille pro caris amicis,
Aut patria timidus perire.

INTERPRETATIO.

oblivione. Mens tibi est rerum sciens, aequa in prosperis et adversis, avaritiae dolis inimica et spernens pecuniam ad se omnia trahentem: non unius anni Consul, sed quotiescumque Judex innocens et fidelis honestum utili anteposuit, atque fronte excelsa repudiavit munera improborum, suaque arma triumphans protulit per turmas impedire volentes. Non recte appellaveris felicem eum qui multa habet: rectius autem *felicis titulum meretur, qui scit bene uti donis Deorum, molestamque egestatem ferre; et plus horret scelus quàm mortem. Is pro familiaribus et patria occumbere non veretur.*

ANNOTATIONES.

34. *Est animus tibi rerum prudens.*) Philosophiæ notitia, vel usu et prudentia instructus, sagax, judicii et consilii vim habens. Non ergo mirum si Augustus Cajo Cæsari filio in Armeniam proficiscenti moderatorem custodemque Lollium dedit.

35. *Secundis temporibus dubiisque rectus.*) Aequam servas mentem arduis in rebus, non secus ac in bonis temperatam, lib. 2. Od. 3.

37. *Vindex avarae fraudis, et abstinens.*) Laus hæc minime Lollio idonea, quem pecuniæ quàm recte faciendi in omnia cupidiorem testatur Vellejus Paterculus. Ergo vel tunc latebat adhuc, cum scriberet hæc Horatius, Lollii avaritia, quæ postea innotuit: vel huc facit Symmachianum illud, quod habet Sidon. Apollinar. lib. 8. Epistol. 10. *ut vera laus ornat, ita falsa castigat.* Constat subinde Cæsarem Lollio offensum, seu quòd Orientis provincias expilasset, seu alia de causa. Vellejus lib. 2. Sueton. Tiber. cap. 13. Plin. lib. 9. cap. 35. etc.

39. *Consulque non unius anni.*) Reipublicæ consuluisti quidem anno uno, ut alii Consules: at ipse tibi semper dominaris, cupiditatesque frænas et coerces, imo passim de illis triumphas exerens arma tua ubique victricia, scilicet abstinentiam, justitiam, etc. optima certe allegoria, per quam Stoæ dogmata luculenter venditat Horatius.

49. *Duramque callet pauperiem pati.*) Vide lib. 3. Od. 2.

50. *Pejusque letho flagitium timet.*) Juvenal.
Summum crede nefas animam praeferri pudori;
Et propter vitam vivendi perdere causas.

51. *Non ille pro caris amicis, etc.*) Lib. 3. Od. 2. et 19.

ODE X.

AD LIGURINUM,

O crudelis adhuc, et Veneris muneribus potens,
Insperata tuae cum veniet pluma superbiae,
Et, quae nunc humeris involitant, deciderint comae,
Nunc et qui color est puniceae flore prior rosae,
Mutatus Ligurinum in faciem verterit hispidam;
Dices: heu (quoties te in speculo videris alterum)
Quae mens est hodie, cur eadem non puero fuit?
Vel cur his animis incolumes non redeunt genae?

INTERPRETATIO.

O dure hactenus, et Veneris donis superbe, quando inexpectata penna accesserit tuae arrogantiae, atque defluxerint capilli, qui modò per humeros diffunduntur, et qui modò rosa purpurea micantior est color deperditus Ligurinum mutarit in vultum hirsutum, tunc quandocunque te, diversum aspexeris in speculo, dices: Eheu, qui nunc adest animus, quare idem non adfuit juveni mihi? vel quare huic menti non revertuntur integrae malae.

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 11. Lib. 1.

1. *O crudelis adhuc, etc.*) Speciosi istius pueri amore captum se declarat Horatius hujus lib. Od. 1. v. 33. Hic patet vel constantem in tuenda pudicitia Ligurinum extitisse; vel Poetæ nostro non respondisse.

Veneris muneribus potens.) Pulcritudine, gratia, ætatis flore spectabilis.

2. *Insperata tuae cum veniet, etc.*) Cum juventutis ac pueritiæ flos abierit, quod modò non cogitas.

Pluma.) Barba, lanugo, pili. Marcilius tamen contendit non de crescente barbâ, sed de senescente Ligurino locum hunc intelligendum. Citatque Ovid. Trist. 4. Eleg. 18.

Jam mea cycneas imitantur tempora plumas.
Novus Interpres sane audacior veteres omnes proscindens, imò, inquit, Horatius Græcorum ritu locutus est, qui alas venisse rei alicui dicunt ad significandum illam periisse ac velut avolasse: sensusque est: cum superbia Ligurini abscesserit, vel perierit forma qua superbus erat, tum demum fore ut prioris arrogantiæ pœniteat. Acuta sane interpretatio, cui non dubitarim refragari, et ab omnium antiquorum partibus stare.

3. *Deciderint comae.*) Hæc verba stabiliunt opinionem Marcilii, quam modò retuli. Id est, cum jam pauci per tempora capilli cani superfuerint, eumque μεσαιπολιος vel σπαρτοπολιος erit Ligurinus, qui nunc spissa gloriatur cæsarie. Vide lib. 2. Od. 5. in fine: et lib. 3. Od. 20. sub finem. Alii tamen explicant de pubertate: eo quod apud veteres comam tondendi mos esset puberibus saltem honestis et castis, qui sic ab effeminatis et delicatis distinguebantur. Alioquin enim impuberes quilibet comam studiose nutriebant: unde comati et capillati nuncupabantur. De more præcisam ea ætate cæsariem Diis præsertimque Apollini qui comatus fingebatur, consecrandi, dixi alibi.

5. *Ligurinum.*) Quidam legunt *Ligurine*, voluntque verbum *vertere* absolute poni, ut apud Virgil. Aeneid. 1. *Tum prora avertit.* Sed vulgatam lectionem præferendam censeo.

6. *Speculo.*) Velut effeminato quod feminæ est tribuit speculum. Sic Juvenalis Othonem Imperatorem vellicat etiam in castris speculum circumferentem. Sat. 2. v. 99. et 103. *Consilium formae* speculum belle vocat Martialis.

Alterum.) Longe mutatum, e lævi et polito hispidum, pilosum, horridum.

7. *Quae mens est hodie, etc.*) Dum annis et pulchritudine florebam, cur non ego quæstum meretricium feci?

8. *Vel cur his animis, etc.*) Aut quare non redeunt mihi imberbes genæ, cum jam tempore didici, ætatem labi et formam perire.

Incolumes.) Colore et juventute nitentes, nullis tum rugis deformatæ, ætatis vigore florentes.

AD PHYLLIDEM,

ODE XI.

Die natali Moecenatis invitat eam ad convivium.

Est mihi nonum superantis annum
Plenus Albani cadus: est in horto,
Phylli, nectendis apium coronis:
Est hederae vis
Multa, quâ crines religata fulges:
Ridet argento domus: ara castis
Vincta verbenis avet immolato
Spargier agno.
Cuncta festinat manus: huc et illuc
Cursitant mistae pueris puellae:
Sordidum flammae trepidant rotantes
Vertice fumum.
Ut tamen noris, quibus advoceris

INTERPRETATIO.

O PHYLLI, *amphoram habeo plenam Albani vini nonum annum transgressi: habeo in horto apium ad corollas texendas: habeo magnam hederae copiam, quà vinctis capillis resplendes. Nitent aedes argenteis vasis: ara verbenis puris coronata optat respergi cruore agni mactati. Manus omnium strenuè laborant: famulae servis junctae huc illucque discurrunt. Ignis tremit atrum fumum circum volvens in apicem. Attamen ut scias ad quam*

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod supra Ode 2. Lib. 1.

1. *Est mihi etc.*) Natalem Moecenatis celebraturus Poeta noster Phyllidem ad epulas invitat, laetaque spondet fore omnia; ne verò illa Telephi amore retineatur, multis conatur efficere.
Virg. Eclog. 3.
Phyllida mitte mihi: meus est natalis, Iola.
Nonum superantis annum plenus Albani cadus.) Cadus vini ante novem annos conditi, proindeque maturi et boni.

2. *Albani.*) Quod ex Italicis suavissimum et gratissimum asserit Athenæus, lib. 1. cap. 25. Idem testatur Plin. lib. 14. cap. 2. et 6. et alibi. Martial. lib. 13. Epigramm. 109.

3. *Phylli.*) De ea jam lib. 2. Od. 4.
Apium.) Hoc arceri ebrietatem, bonumque corpori odorem conferri ajunt: hinc ex eo coronæ. Vide Plin. lib. 20. c. 11. et lib. 19. c. 8. sub finem. Vide et lib. 1. Od. 36. et lib. 2. Od. 7. v. 24. annot.

4. *Hederae.*) Hæc Baccho sacra, atque ebrietatis antipharmacum. Apud Theocrit. Eidyll. 3. pastor coronam ex hedera et apio implexam gestat Amaryllidis suæ gratiâ.

6. *Ridet argento domus.*) Non displicet novi interpretis mens locum istum sic explicantis: ædes meæ nitent quasi argentum; munda passim omnia sunt; nec enim tantæ Horatii opes, ut argento revera domus colluceret; ut erudite et sagaciter, more quidem suo, ait ibidem Dacerius, quem honoris causâ nomino.
Ara castis vincta, etc.) E vivo cespite structa ara puris ex more herbis coronata mox imbuetur mactati agni sanguine.

7. *Verbenis.*) Vide lib. 1. Od. 19. annot. ad v. 24.
Immolato.) Cædendæ victimæ caput aspergebatur molâ salsâ, id est farre tosto et sale commixtis: hinc vox, *immolare.*

9. *Cuncta festinat manus, etc.*) Cuncti allaborant, ancillæ famulique simul diligenter parant quæcumque sunt ad convivium necessaria.

11. *Sordidum flammae, etc.*) Culinæ meæ focus plurimum habet ignis, e quo flammæ sursum feruntur in verticem, et rotæ modo contorquentur ac trepidant, aguntque fumum densum ac sordidum.

13. *Ut tamen noris, etc.*) Ut intelligas quale sit gaudium hodiernum, quanta sit hilaritatis causa, ad quam te voco: Idus sunt Apriles, in quibus natalem celebro Mœcenatis, meo natali jure mihi potiorem.

14. *Idus.*) Macrob. lib. 1. Saturnal. cap. 15. *Nonnullis placet Idus vocatas ἀπὸ τοῦ εἴδεσθαι, quòd ea die plenum speciem Luna demonstret. Sunt qui existiment Idus ab ove iduli dictas, quam hoc nomine vocant Tusci, et omnibus Idibus*

Gaudiis: Idus tibi sunt agendae;
Qui dies mensem Veneris marinae
Findit Aprilem:
Jure solennis mihi, sanctiorque
Penè natali proprio, quod ex hac
Luce Moecenas meus affluentes
Ordinat annos.
Telephum, quem tu petis, occupavit,
Non tuae sortis juvenem puella
Dives et lasciva, tenetque grata
Compede vinctum.
Terret ambustos Phaëton avaras
Spes; et exemplum grave praebet ales

INTERPRETATIO.

Laetitiam invitatis, celebrandae tibi sunt Idus, qui dies Aprilem dividit Veneri maritimae sacrum: meritò mihi festivus, atque sacratior fere meo natali; quoniam ab ea die Moecenas amicus accrescentes annos computat. Telephum porro *nequaquam tuae conditionis adolescentem, quem concupiscis, cepit virgo opulenta et proterva, retinetque jucundis vinculis astrictum. Ceterùm Phaeton concrematus desideria cupida comprimit: volucris autem Pegasus graviter ferens Bellerophontem equi-*

ANNOTATIONES.

ovis immolatur a flamine. Nobis illa ratio nominis verò propior existimatur, ut Idus vocemus diem, qui mensem dividit. Iduare *enim Hetrusca lingua* dividere *est: unde et vidua, quasi valde idua, id est, valde divisa, vel a viro divisa.* Hinc patet cur Aprilem findere, id est, quasi medium secare ab Horatio dicatur. Idus enim sunt decima tertia die mensium Martii, Maii, Julii, Octobris: in reliquis autem mensibus sunt die quintadecima.

15. *Mensem Veneris marinae, etc.)* Aprilis secundus anni Romanorum mensis ab aperiendo dictus quasi aperilis, quod eo tempore arbores et plantæ aperire se in germen incipiant. Alii dictum putant quasi Aphrilem, cum aspiratione, ab ἀφρὸς maris spuma, e qua Venus orta creditur, quæ et Ἀφροδίτη inde Græcis appellata. Porro ut primum mensem a patre suo Marte, ita secundum ab Æneæ matre Venere nominavit Romulus: et in eo Veneri sacram fieri a matronis, postea constitutum. Hæc Macrob. lib. 1. Saturnal. cap. 12. et ejusdem lib. cap. 21. *cum Sol vernalis Æquinoctii transgreditur fines, augendo diem; tunc et Venus laeta, et pulcra virent arva segetibus, prata herbis, arbores foliis. Ideo majores nostri Aprilem mensem Veneri dicaverunt.* Lege ibid. alia quædam scitu non indigna. Vide et supra lib. 3. Od. 26. v. 5. annot.

18. *Quod ex hac luce Moecenas, etc.)* Idibus Aprilis natus Mœcenas prodiit in lucem, Mœcenas, inquam, *praesidium ac dulce decus meum*, o dies natali proprio mihi sanctior! Nam et ejus vitam meæ longe antepono.

19. *Affluentes ordinat annos.)* Exinde venientes annos vitæ numerat, ætatemque ordinat. Ut a Consulibus publice, sic privatim a natali suo quisque annos computabat, inquit Torrentius.

21. *Telephum.)* De eo jam lib. 1. Od. 13. et lib. 3. Od. 19. hic *spissa nitidus coma puroque similis vespero* commendatur: illic *rosea cervix et cerea brachia* laudantur.

22. *Non tuae sortis.)* O Phylli, ne differ ad me proficisci tui percupidum: nec te remoretur Telephi amor. Hunc enim omnino excutere animo tuo debes, tum quòd tibi est is dispar valde, tum quia occupatus est puella suae sortis, divite scilicet, ut ipse, et ingenua, non meretriciae conditionis, ut tu.

23. *Puella dives et lasciva.)* An illa Chloe, de qua lib. 3. Od. 19.

Tenetque grata compede vinctum.) Suis amoribus suaeque velut servituti prorsus addictum habet.

25. *Terret ambustus Phaëton avaras spes.)* Exemplis probat Horatius non esse id appetendum quod est supra nos, quodque vix sperari aut assequi fas videatur. Nota est cuilibet historia et casus Phaëtontis, qui cum Solis currum equosque regere cupiisset, *currus auriga paterni* temerarius, *magnis excidit ausis*; in Eridanum Jovis fulmine dejectus. Vide Platon. in Timaeo, Ovid. Metam. 2. Lucret. lib. 5. etc.

26. *Ales Pegasus terrenum equitem gravatus, etc.)* De Pegaso alato equo, inter sidera relato, dixi lib. 1. Od. 27. *Terrenum equitem*, mortalem, nempe *Bellerophontem*, qui a Bellero Corinthi rege interfecto vocabulum sortitus est, Hipponomus antea dictus. Quod verò pertinet ad rem praesentem, dicitur is post occisam auxilio Pegasi Chimaeram secundis rebus elatus, tentasse in coelum etiam ejusdem Pegasi ope ascendere, ut quid ageret illic Jupiter perspiceret. At œstro a Jove immisso Pegasus fatigatus sessorem excussit, qui membris confractis decidens curiosae ambitionis pœnas exsolvit. Vide lib. 1. Od. 27. cit. et lib. 3. Od. 7. et 12.

Pegasus, terrenum equitem gravatus
Bellerophontem.
Semper ut te digna sequare; et ultra
Quàm licet sperare, nefas putando,
Disparem vites. Age jam meorum
Finis amorum;
(Non enim posthac aliâ calebo
Feminâ) condisce modos, amanda
Voce quos reddas. Minuentur atrae
Carmine curae.

INTERPRETATIO.

tem terrestrem, insigne documentum praestat, ut nunquamnon sectere tibi convenientia, fugiasque dissimilem, nefas existimando petere plus quàm decet. Heus amorum terminus meorum deinceps, (nam in posterum alteram mulierem non ambo) disce numeros quos suavi moduleris voce. Cantu mulcebuntur aegritudines importunae.

ANNOTATIONES.

29. *Ut te digna sequare.*) Ut virum conditione tibi similem sequare: qualis Horatius: disparem verò, qualis Telephus, non tantùm non speres aut sequaris, sed vites. Alias male tibi cedet; quemadmodum cessit pessime Phaëtonti ac Bellerophonti altiora se quaerentibus.

31. *Meorum finis amorum.*) Age Phylli quam constanter amare constitui, Telephi oblita confer se ad me. Propert. lib. 1. Eleg. 12.

Me neque amare aliam, neque ab hac desistere fas est. Cynthia prima fuit, Cynthia finis erit.

34. *Condisce modos, etc.*) Vel disce cantilenas quas in convivio amabili voce decantes ad diei jucunditatem et hilaritatem, vel, e Lyricis meis carminibus disce aliquid, quo in amorem meum alliciaris, canendo apud me inter epulas.

35. *Minuentur atrae carmine curae.*) Meos etiam modulando versus, pelles aegritudinem illam curasque illas, quas Telephi tibi amor invexit.

AD VIRGILIUM,

ODE XII.

Vernam tempestatem describit: tum invitat eum ad epulas et ad hilaritatem.

Jam veris comites, quae mare temperant,
Impellunt animae lintea Thraciae:

INTERPRETATIO.

N*unc aurae Thraciae vernum tempus comitantes et mare tranquillum reddentes vela pulsant.*

ANNOTATIONES.

Metrum est idem quod Ode 6. Lib. 1.

1. *Jam veris, etc.*) Egregie Parthenius more suo, in hac eleganti Ode, notat verba lectissima, et dictiones haud vulgares: atque meritò dignam videtur, quae ad Virgilium mitteretur; nec enim vel ipsum tot coloribus, tot florum varietatibus efflorescere. Valeant ergo qui adulterinum nescio quem titulum huic Odae praefixum e veteribus nonnullis codicibus eruunt perperam, quasi Horatius scripserit, ad Virgilium quemdam myropolam seu unguentarium. Certe enim intelligendus hic est Virgilius Poeta, qui recte *cliens nobilium juvenum*, non aliter quisquam censeatur. Vide infra annot.

Veris comites, etc.) Zephyri procul dubio, quicquid alii sentiant; hi enim ver comitari duntaxat et maria temperare dici possunt. At cur *Thraciae animae* vocantur; nam proprie Boreas a Thracia in Italiam spirat? Ita lib. 1. Od. 25. v. 11.

Jam nec prata rigent, nec fluvii strepunt
Hyberna nive turgidi.
Nidum ponit, Ityn flebiliter gemens,
Infelix avis, et Cecropiae domus
Aeternum opprobrium, quod male barbaras
Regum est ulta libidines.
Dicunt in tenero gramine pinguium
Custodes ovium carmina fistula,
Delectantque Deum, cui pecus et nigri
Colles Arcadiae placent.
Adduxere sitim tempora, Virgili:
Sed pressum Calibus ducere Liberum
Si gestis, juvenum nobilium cliens,

INTERPRETATIO.

Jam neque prata sunt gelu constricta, nec flumina murmurant hyemis nivibus inflata. Nidum struit avis infortunata Itym lugens miserabiliter, ac sempiterna ignominia Atheniensis familiae, quia scelerate vindicavit immanem regis lasciviam. Pastores ovium in herba molli cantilenas resonant fistula, atque recreant numen, quod gregibus gaudet et umbrosis collibus Arcadiae. O Virgili, tempus adverit sitim: ac si cupis bibere vinum Calibus expressum, tu cliens illustrium adolescentum, accipies vinum dato *unguento*

ANNOTATIONES.

Scilicet Thracia ventorum quorumlibet sedes et officine est, teste Eustethio ad Iliad. 9. vel potius, noster Homerum, ut alibi sæpe, insecutus minus accurate locutus est. Bene citato loco Homerus Boream et Zephyrum e Thracia flantes pariter exhibet: at non item Horatius. Hic siquidem Italus, ille verò e partibus Minoris Asiæ. Atqui diversi plane venti e Thracia Italiam Asiamque perflant, inter hanc et illam fere media.

Quae mare temperant.) De Zephyris maria solventibus ac ver parientibus, lib. 3. Od. 7. initio.

Animae.) Allusio ad Græcam vocem, *ανεμος*, *ventus.* Virgil. Æneid. 8.

Quantum ignes animaeque valent.

Lucret.

Aurarumque leves animas.

Impellunt lintea.) Ad navigandum utiles sunt.

3. *Nec fluvii strepunt.*) Qui nivibus liquefactis intumuerant paulo ante, ac vehementiori cursu strepitum edebant, jam nunc imminuti haud amplius strepunt.

5. *Nidum ponit Ityn gemens, flebiliter etc.*) Hirundo jam nidificat.

Ityn.) Homero *Itylum.*

6. *Infelix avis.*) Progne et Philomela Pandionis Atheniensium regis filiæ erant. Ille Tereo regi Thraciæ nupta, Ityn communem filium marito epulandum apposuit, ultura sororem suam ab eo constupratam. Tereus utramque stricto pugione ad necem persequitur. Ecce vero Progne in hirundinem, Philomela in lusciniam, Itys in phasianum, vel, *ut alii volunt*, in carduelem, Tereus denique in upupam transmutantur. Ita fabulatores. Vide Ovid. 6. Metamorphos. Fab. 7. etc.

Cecropiae domus aeternum opprobrium, etc.) A Cecrope Atheniensium primò rege denominatur quicquid ad Athenas vel reges Athenarum pertinet. Significatur itaque hic Pandionis familia etsi minime Cecropi vel Cecropidis cognita. *Opprobrium*, quia *male* et injustè mactato Ity filio, *libidinem* ejus patris Terei ulcisci voluit ipsa mater Progne.

9. *Dicunt in tenero, etc.*) Pastores ludunt fistula in gramine sedentes, canuntque laudes Panos gregibus præsidentis et collibus Arcadiæ. Vide lib. 3. Od. 18. Virg. Eclog. 2.

Pan primus calamos cera conjungere plures
Instituit; Pan curat oves, oviumque magistros.

Et Eclog. 4. et 10.

Pan Deus Arcadiae.

11. *Nigri colles.*) Vel, umbriferi ob silvas; vel, fertiles; nam Virg. Georg. 2. v. 203.

Nigra ferè et presso pinguis sub vomere terra
Optima frumentis.

12. *Arcadiae.*) Peloponnesi regio est mediterranea ab Arcade Jovis et Callistus filio nuncupata, montanis pascuis amœna, et hinc gregibus educandis, colendoque Pani devota: Poetis passim decantatissima.

13. *Adduxere sitim tempora.*) Adultum ver ac jam provectum (in Italia videlicet calidius quàm apud nos Francos) adduxit æstum ac *sitim* proinde, sedandeque pocula. Quidam putant notari horam diei cœnæ destinatam, puta nonam vel octavam: quo sensu Virg. Georgic. 3. v. 327.

Inde ubi quarta sitim coeli collegerit hora.

14. *Pressum Calibus Liberum.*) Cur Liber nominatur Bacchus, et quòd pro vino ponatur, vel sciolis compertum. De *Calibus* urbe Campaniæ, deque vini Caleni bonitate dixi lib. 1. Od. 20. v. 9. ubi, *praelo domitum Caleno uvam:* item Od. 31. *premant Calena falce vitem; etc.*

Liberum.) Seneca de Tranquill. c. 15. *non ob linguae licentiam dictus Liber, sed quia liberat servitio curarum animum, vegetioremque et audaciorem in omnes conatus facit Bacchus inventor vini.*

15. *Juvenum nobilium cliens.*) O Publi Virgili Maro, qui colis Tiberium Drusumque Nerones Liviæ filios, Marcellum Augusti generum atque adoptione filium, aliosque Romanæ juventutis ac nobilitatis Principes.

Nardus

Nardo vina merebere.
Nardi parvus onyx eliciet cadum,
Qui nunc Sulpitiis accubat horreis,
Spes donare novas largus, amaraque
Curarum eluere efficax.
Ad quae si properas gaudia, cum tua
Velox merce veni. Non ego te meis
Immunem meditor tingere poculis,
Plena dives ut in domo.
Verùm pone moras, et studium lucri:
Nigrorumque memor, dum licet, ignium,
Misce stultitiam consiliis brevem.
Dulce est desipere in loco.

INTERPRETATIO.

Exiguum vas unguenti amphoram trahet quae modò conditur apotechis Sulpitiis, spem novam dare liberalis, et molestiam aegritudinum discutere idonea. Quòd si ad istam hilaritatem festinas, accede protinus cum tua merce. Scyphis ego meis rigare te nihil conferentem nolo, quasi opulentus in aedibus refertis. Sed abjice retardationem et quaestus curam: atque dum potes recordatus atri rogi brevem insaniam admisce sapientiae. Tempestivè insanire suave est.

ANNOTATIONES.

16. *Nardo vina merebere.*) Affee unguentum e nardo, ego vina conferam. De nardini unguenti pretio et natura, lib. 2. Od. 11. v. 16. annot. Catullus e contrario Od. 13. ita praescribit ad Febullum:

Caenabis bene, mi Fabulle, apud me,
Si tecum attuleris bonam atque magnam
Caenam,
Sed contra accipies meros amores,
Seu quid suavius elegantiusve.
Nam unguentum dabo, etc.

17. *Nardi parvus onyx eliciet cadum, etc.*) Modicum unguenti a te collatum e me compensabitur integro vini optimi cado, quod ego pesam et mercabor ex horreis publicis.

Onyx.) Graeca vox *unguem* significans, pariter et alabastriten, id est lapidem colore similem humano ungui. De eo Plin. lib. 36. c. 7. *Onychem etiamnum in Arabiae montibus nec alibi usquam nasci putavere nostri veteres.* Et c. seq. *hunc aliqui lapidem alabastriten vocant, quem cavant ad vasa unguentaria, quoniam optime servare incorrupta dicitur.* Addit et alia quaedam lib. 37. c. 6. in fine. Dioscorid. lib. 5. c. 153. meminit etiam ejus lapidis, e quo facta vasa ονυχια dicebantur. Isidor. lib. 16. c. 13. *alabastrites*, inquit, *lapis candidus, intertinctus variis coloribus, e quo fuit vasculum unguenti evangelici. Cavant enim hunc ad vasa unguentaria.*

Martial. lib. 7. Epigram. 93.

Unguentum fuerat quod onyx modò parva gerebat.

18. *Sulpitiis accubat horreis.*) Quaedam erant horrea seu apothecae in urbis regionibus variis, in quibus venalia seu vina seu fruges condebantur donec emerentur. Inter alia erant quae aedificarat Sulpitius Galba, et de ejus nomine appellabantur: deque his loquitur Horatius.

19. *Spes donare novas largus, etc.*) Haec vini est virtus et proprietas, ut audaciam timidis donet, anxiis sollicitudines eximat, etc. Vide lib. 3. Od. 21. stroph. 3. Hinc et lib. 2. Od. 7. *Massicum vocet obliviosum*, id est, curarum oblivionem inducens.

21. *Ad quae si properas gaudia, cum tua, etc.*) Ergo si cupis mecum jucunde epulari, atque a meo vino bibere, quasi mercator accede, et affer quod commutes, sedones, remuneres. Ne asymbolus aut immunis venias: para nimirum quaestiones eruditas, lepidasque argutiolas florentem vino animum lecesseotes, quae sint velut secundarum mensarum tragemata seu bellaria: de quibus Aul. Gell. lib. 6. c. 13., et hac quidem merce instructus jubetur venire ab Horatio Virgilius.

23. *Immunem.*) Apud Erasmum proverbium est: *immunem venire.* Quaedam olim erat coena ex communi collecta, in quo suam quisque symbolam afferebat. Vide lib. 3. Od. 23. v. 17.

24. *Plena dives ut in domo.*) Ut facere posset dives rebus omnibus abundans, nihilque opus habens remunerationis.

25. *Studium lucri.*) Jocus admodum facetus, quo Virgilium abstrahit a musaeo, et a condendis assidue carminibus ipsi profectò quaestuosis: nam pro iis sat liberaliter donatus ab Augusto aliisque proceribus jam fuerat.

26. *Nigrorumque memor, dum licet, ignium, etc.*) Mortis memor, tristisque ac funebris rogi in quo cremantur cadavera: quandiu licet, ac vivis gaudia hujus vitae carpere festina.

27. *Misce stultitiam consiliis brevem.*) Severitatem aliquantule hilaritate tempera: intermitte seria, jocis paululum vaca. Qui relaxandi animi gratia ludendo lasciviunt, quasi insanire videntur. Hinc Poeta *brevem stultitiam* appellat: Anacreon verò σωφρονα λυσσην *sapientem furorem.*

28. *Dulce est desipere in loco.*) Congruo tempore et loco animi severitatem abjicere expedit, Senec. de Tranquill. lib. 1. c. ult. *Si Graeco Poetae credimus*, inquit, *interdum et insanire jucundum est.* Menander in Comoedia, cui titulus πωλουμενοι vendi: *ουκ εν παντι το φρονιμον αρμοττει παρον, και συμμανηναι δ' ενια δει: non semper sapientiam decet adesse, et insanire cum aliis quandoque oportet.* Ubi vulgò συμβηναι legi perperam, sententiae et prosodiae ratio luculenter evincit.

ODE XIII.

IN LYCEN VETULAM,

Audivere, Lyce, Di mea vota; Di
Audivere, Lyce. Fis anus, et tamen
Vis formosa videri:
Ludisque, et bibis impudens;
Et cantu tremulo pota Cupidinem
Lentum sollicitas. Ille virentis et
Doctae psallere Chiae,
Pulcris excubat in genis.
Importunus enim transvolat aridas
Quercus; et refugit te, quia luridi
Dentes, te quia rugae
Turpant et capitis nives.
Nec Coae referunt jam tibi purpurae,

INTERPRETATIO.

O Lyce, Dii exaudiverunt meas preces; Lyce, Dii exaudiverunt. Jam vetula es; ac nihilominus cupis apparere speciosa: et jocaris et potas absque pudore; atque trementi voce amorem tardum excitas ebria: At ille vigilat in malis formosis Chiae aetate *florentis et scientis psallere. Nam quercus arescentes deserit inquietus, avolatque; quoniam te dentes lividi, te rugae et canities capillorum foedant. Neque verò purpureae ve-*

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod supra Ode 5. Lib. 1.

1. *Lyce.*) Hujus olim juventute et forma splendidæ amores arrogantiamque persecutus fuerat Horatius, lib. 3. Od. 10. Eidem nunc senio deturpatæ insultat. Sic et Lydiæ quondam pulcræ, jam verò deformatæ illudit lib. 1. Od. 25.

4. *Ludisque.*) *Vous faites l'enjouée. Voi fate de' giuochi.*

Bibis impudens.) Vinosas semper fuisse mulieres impudicas, notum est: contra pudicæ vino abstinebant. Vide lib. 3. Od. 15. in fine: ibique annot.

5. *Cantu tremulo.*) Hoc referunt quidam ad vitium ingravescentis ætatis, sed melius alii ad animum libidinosum, vocemque ad mollitiem inflexam. Sic Persius Sat. 1. v. 21.

cum carmina lumbum
Intrant, et tremulo scalpuntur ubi intima versu.

7. *Doctae psallere Chiae.*) Meretrices ut plurimum psaltriæ erant, id est, cantare simul et citharam pulsare noverant. Haec nomen habebat ex insula maris Ægaei, Chio dicta, hodie *Scio*, an. 1565. a Turcis per nefas et contra fidem occupata: vino optimo celebrata quondam. Vide lib. 3. Od. 19. v. 5.

8. *Excubat.*) Viget, agit in juvenili facie, in senili vero quasi sopitus elanguescit, segnis, emortuus.

9. *Importunus.*) Levis, mobilis, inconstans: alii perperam; non bene conveniens.

Aridas quercus.) Sic lib. 1. Od. 25. De Lydia, *aridas frondes*, id est, meretrices vetustate deformes, in quibus nec succus, nec color, nec species, ut olim.

12. *Capitis nives.*) Velut durisculam hanc translationem ac metaphoram, atque a longinqua ductam similitudine notat Quintilianus lib. 8. c. 6. Verùm talia Poetis quidem, non ita verò prosae convenire ibid. subjungit.

13. *Nec Coae referunt, etc.*) Præteritos annos, formam pristinam non reducunt seu vestes pretiosae seu gemmæ et lapilli, nec quivis corporis cultus et ornatus. Auson.

Dicebam tibi, Galla, senescimus: effugit aetas,
Nec revocare potes qui periere dies.

Coae purpurae.) Cos Asiæ insula versus oram Cariae littoralem, hodie *Lango*; valde ferax, ut proverbio diceretur, *quem Cos non nutrit, hunc neque Ægyptus*, in eos quibus vix magna sat sufficiunt. Eustath. Iliad. 14. Apellis eximii illius pictoris patria fuit. In ea texebantur panni subtilissimi e bombyce: non procul autem purpura fiebat exquisita. Ergo vel de purpureis ipsa vestibus intellige locum hunc, vel de bombycinis candore eximio nitentibus, Vide annot. ad v. 10. Od. 1.

Nec clari lapides tempora, quae semel
Notis condita fastis
Inclusit volucris dies.
Quò fugit Venus, heu? Quòve color decens?
Quò motus? Quid habes illius, illius,
Quae spirabat amores,
Quae me surpuerat mihi,
Felix post Cynaram, notaque et artium
Gratarum facies? Sed Cynarae breves
Annos fata dederunt,
Servatura diu parem
Cornicis vetulae temporibus Lycen:
Possent ut juvenes visere fervidi
Multo non sine risu,
Dilapsam in cineres facem.

INTERPRETATIO.

stes Coae, nec lapilli splendentes nunc reddunt tibi annos, quos fluxum tempus condidit inclusos annalibus publicis. Eheu quo venustas, quo nitor, quo agilitas abiit? Ecquid tibi restat ejus, ejus inquam *quae amores exhalabat, quae mihi me abstulerat, post Cynaram felix, et famosa vultu artificiose et belle* composito? *At Cynarae non longam vitam sors indulsit; diu conservatura Lycen longaevae cornici aetate aequalem, ut adolescentes calidi queant videre facem in favillas redactam, haud absque ludibrio.*

ANNOTATIONES.

hujus libri. Lege et Plin. lib. 11. cap. 22. ubi, *telas araneorum modo texunt ad vestem luxumque feminarum, quae bombycina appellatur. Prima eas redordiri rursusque texere invenit in Co mulier Pamphila, etc.* et cap. 23. *Bombycas et in Co insula nasci tradunt, ... fieri autem primò papiliones parvos nudosque, mox frigorum impatientia villis inhorrescere, et adversum hyemem tunicas sibi instaurare densas, pedum asperitate radentes foliorum lanuginem in vellera: hanc ab his cogi subigique unguium carminatione, mox trahi inter ramos, tenuarique ceu pectine; etc.* falli porro Plinium constat, nec enim e foliis quibus insidet papilio, sed ex alvo sua promit tenuem istam lanuginem, filaque ac totum opus.

15. *Notis condita fastis.*) In fastis perscribebantur nomina, anni, facta magnorum virorum: seu, fasti libri erant, in quibus cujusque diei annique gesta notabantur, ad memoriam posterorum. Cic. Epist. *Decrevi ut in fastis ad eum diem Bruti nomen adscriberetur . . . . . Quod cum ego dabam Bruto, notum esse in fastis gratissimae victoriae memoriam volebam.* Sensus Horatii est: sicut non redeunt anni Consulum aliorumve in fastis et annalibus scripti; sic prior aetas Lyces famosè transacta non redibit. Juventus, forma, gratia dudum abierunt, nunquam reparabuntur aut redibunt.

18. *Quò motus?*) Ubi decorus ille pridem incessus, gestus, et in saltando agilitas, quae te spectabilem faciebant?

Quid habet illius, etc.) Quid jam habes residuum e pristina tua pulcritudine, qua fueram captus et mihimet ereptus?
Virgil. Eclog. 4.
Ut vidi, ut perii, ut me malus abstulit error.

19. *Spirabat amores.*) Anacreon scripserat παιδα Κυπριν πνεουσαν, *puellam quae Venerem spirat.* Act. Apost. cap. 9. ο δε Σαυλος εμπνεων απειλης και φονυ *Saulus spirans minarum et caedis.*

21. *Felix post Cynaram.*) Uni cedens Cynarae, elegantia scilicet et venustate: post Cynaram secunda. Vel, post mortuam Cynarsm mihi tum demum adamata. Vide supra hujus lib. Od. 1. v. 4.

Notaque et artium gratarum facies.) Artificiose composita, fucis exornata: vel iis a natura dotibus instructa, quae amorem excitant et pelliciunt, quales frons hilaris et aperta, oculorum fulgor, superciliorum nutus, genarum candor aliquo subose distinctus. Quidam legunt *facie*; nec malè.

25. *Parem cornicis vetulae, etc.*) Cornicis aetas diuturna, hinc dicta *annosa* lib. 3. Od. 17. vide ibi annot.

26. *Possent ut juvenes, etc.*) Ad hoc o Lyce, protraxisti vitam usque ad senectutem, ut esses ludibrio juvenibus, te videntibus mutatam et depravatam senio ac velut extinctam et in viles *cineres dilapsam*; instar facis, postquam ingens lumen splendoremque emisit, tempore consumptae et in favillas tenues et siccas redactae.

AD AUGUSTUM,

ODE XIV.

Sat magnos honores ei tribui non posse.

Quae cura patrum, quaeve Quiritium,
Plenis honorum muneribus tuas,
Auguste, virtutes in aevum
Per titulos, memoresque fastos
Æternet? O quà Sol habitabiles
Illustrat oras, maxime Principum;
Quem legis expertes Latinae
Vindelici didicere nuper,
Quid Marte posses. Milite nam tuo
Drusus Genaunos, implacidum genus,
Brennosque veloces, et arces
Alpibus impositas tremendis
Dejecit acer plus vice simplici.
Major Neronum mox grave proelium

INTERPRETATIO.

Quod Senatorum, vel quod Populi Romani studium amplis honorum donis tuas, Auguste, virtutes in sempiternum propaget per inscriptiones et fastos memoriam custodientes? ò maxime Principum, quacumque Sol habitabilis terras illuminat, quem Vindelici Imperio Romano nondum subditi senserunt quantum re militari valeas? Tuis enim exercitibus Drusus non semel strenue profligavit Genaunos immanem gentem et Brennos celeres, castellaque Alpibus horrificis exstructa. Deinde Neronum major natu *acriter depugnavit,*

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 9. Lib. 1.

1. *Quae cura etc.*) Praeclarum et luminosum ex abrupto exordium hujus Odes, quae ut elegantia dictionum et sublimitate materiae, sic et arte et ingenio par omnino est quartae hujus libri. Hic Tiberii sicut illic Drusi virtutes celebrat Poeta, utrobique verò gloriam omnem in Augustum confert, singulari prorsus industria et artificio.

2. *Honorum muneribus.*) Publicis monumentis, statuis, inscriptionibus honorificis, etc.

4. *Memores fastos.*) Commentarios publicos, quibus virorum illustrium nomina et facinora inscribuntur cum laude, ac posteritati commendantur, rebus per annos et tempora digestis et consignatis.

5. *Aeternet.*) Non. Marcel. ex Varrone, Rer. human. lib. 2. *litterisque ac laudibus aeternare.*

O quà Sol habitabiles, etc.) Auguste, maxime Principum, qui habitabili terra quacunque sunt ac dominantur.

8. *Vindelici*) Supra Od. 4.

9. *Milite nam tuo, etc.*) Tuis nimirum auspiciis, tua felicitate hostes devicit Drusus.

10. *Genaunos, Brennos.*) Alii frustra, *Geruanos, Tenaunos*; item *Brennes, Brences, etc.* ex Strabone, diserte Genauni et Brenni partem Alpium exteriorem cum Noricis et Vindelicis habitabant. Unde noster mox, *arces Alpibus impositas.* Vide Flor. lib. 4. et Vell. Patercul. antea cit. Od. 4. hujus libri.

Implacidum genus.) Ex Strab. cit. cum illi urbem expugnarant, non viros occidebant solùm, sed infantes etiam masculos, imò mulieres praegnantes, si masculis gravidas vates respondissent.

12. *Alpibus tremendis.*) Ob nives et praeruptas cautes, aditu difficillimas, atque, ut ait Florus, *quo bellum non posse ascendere videbatur.* Adde *gentes numero frequentes, feritate truces*, etc. quod habet Vellejus Paterc.

13. *Plus vice simplici.*) Nonnulli sic interpretantur: non simpliciter vices reddens hostibus; sed multo acceptis majora iis mala et damna invehens.

14. *Major Neronum.*) Claudius Tiber. Nero, de quo supra, Od. 4. Is Druso fratri datus adjutor ac in subsidium missus praeclare bellum confecit, ut fuse narrat idem Patercul.

Commisit, immanesque Rhoetos
Auspiciis pepulit secundis.
Spectandus in certamine Martio,
Devota morti pectora liberae
Quantis fatigaret ruinis:
Indomitas prope qualis undas
Exercet Auster, Plejadum choro
Scindente nubes; impiger hostium
Vexare turmas, et frementem
Mittere equum medios per ignes.
Sic tauriformis volvitur Aufidus,
Qui regna Dauni praefluit Appuli,
Cum saevit, horrendamque cultis
Diluviem meditatur agris;
Ut Barbarorum Claudius agmina
Ferrata vasto diruit impetu,
Primosque et extremos metendo
Stravit humum, sine clade victor;
Te copias, te consilium, et tuos

INTERPRETATIO.

et felicibus auspicibus tuis *repressit Rhoetos feroces: spectari dignus in proelio Martis, quàm magnis cladibus vexaret corda neci pro libertate addicta; acer exagitare hostium catervas, et agere frendentem equum per medias flammas, fere quomodo Notus agitat mare turbatissimum, Vergiliis nubes rumpentibus. Aufidus tauri formam habens et Dauni Appuli regionem irrigans ita fluit rapide quando grassatur et magnam eluvionem parat agris cultis; sicut Tiberius Nero Barbarorum copias armis instructas ingenti strage caecidit, atque primos et ultimos sternens terram operuit* cadaveribus, *victor absque damno; te milites, te consi-*

ANNOTATIONES.

15. *Rhaetos.*) Supra Od. 4.

16. *Auspiciis pepulit secundis.*) Auspiciis Augusti fretus.

Pepulit,) Recte et ex fide historiae. Nam quos perdomitos adulatorie Vellejus scribit, verius coercitos duntaxat ait Suetonius, Octav. cap. 21. Vide et Euseb. Chron. ad Olympiad. 193.

18. *Devota morti pectora liberae.*) Mori paratos potius libertate fruentes, quam vivere serviendo.

20. *Indomitas prope qualis, etc.*) Similitudine conglobata rem illustrat et mirum quantum augent. Ne leviter praeteri, lector, istas ingenii opes.

21. *Auster.*) Ventus meridianus excitandis tempestatibus famosus, ut alibi fusius annotavi.

Plejadum.) Septem stellae sunt inter arietis caudam et tauri collum, quarum ortus occasusque nimbos ac tempestates ciet. *Choro.* Ex Hygino Astron. lib. 2. c. 22. *Plejades choreas ducere existimantur.* Ita dictae, vel quasi πλ raves, plures, vel potius a πλ ω, navigo: quia navigandi tempus indicant ortu suo matutino, scilicet circa aequinoctium vernum: hinc et Latinis Vergiliae dicuntur a vere. Harum meminit Cic. de Nat. Deorum, 2.

24. *Medios per ignes.*) Per medium pugnae fervorem, hostium cuneos perrumpendo: vel per accensos revera ab hostibus ignes, per incensa castra, etc.

25. *Tauriformis Aufidus.*) De eo flumine, lib. 3. Od. ult. et hujus lib. Od. 9. *Tauriformis*, qui rapido cursu, et allisis ad ripas aquis, ingens murmur edat, quasi tauri mugitum. Hinc nomen et fabula. Alias alii, sed longius et perperam etymologiat petunt.

26. *Dauni Appuli.*) Lib. 1. Od. 22. stroph. 4. lib. 2. Od. 1. sub finem. Item Od. 9. hujus libri.

27. *Cum saevit.*) Quando exundat, agrisque infert vastitatem, et *sternit sata laeta, boumque labores*; quod canit Virgil. Æneid. 2.

28. *Meditatur.*) Dictio perelegans: pro qua inepte alii, *minitatur*.

29. *Barbarorum.*) Rhaetorum.

Claudius.) Tiberius Nero, de quo antè.

32. *Sine clade victor.*) Ex Vellejo Paterc. cit. ad Od. 4. hujus libri, *sine ullo detrimento commissi exercitus: quod praecipue huic duci semper curae fuit*, etc.

33. *Te copias, te consilium, etc.*) Omnis ergo laus et gloria victoriae cessit Augusto, cujus auspiciis Tiberius victor exstiterat. Nam solius Imperatoris etiam absentis valere auspicia ad gerenda bella veteres existimabant. Et huic ad eum semper victoriam referebant, cujus auspiciis debellatum fuerat: Sueton. Octav. cap. 21. *Domuit partim ductu, partim auspiciis suis Cantabriam ....., Item Rhaetiam, et Vindelicos*, etc.

Praebente Divos. Nam tibi, quo die
Portus Alexandrea supplex,
Et vacuam patefecit aulam,
Fortuna lustro prospera tertio
Belli secundos reddidit exitus,
Laudemque et optatum peractis
Imperiis decus arrogavit.
Te Cantaber non ante domabilis,
Medusque, et Indus, te profugus Scythes
Miratur, ô tutela praesens,
Italiae dominaeque Romae!
Te, fontium qui celat origines,
Nilusque, et Ister, te rapidus Tigris,

INTERPRETATIO.

lium, te Deos tuos suppeditante. Enimvero quo die Alexandria supplicans, tibi portus et aulam desertam aperuit, post tertium lustrum fortuna obsecundans prosperum militiae finem praebuit, et honores expeditamque gloriam confectis expeditionibus tribuit. Te Cantaber antea invictus, et Medus atque Indus, te Scytha vagus reveretur, ô Caesar, certum columen Italiae ac Romae Principis! Te Nilus aquarum scaturiginem abscondens, te Danubius, te vehemens Tigris,

ANNOTATIONES.

Ovid. Trist. 2.

Per quem bella geris, cujus nunc corpore pugnas:
Auspicium cui das grande, Deosque tuos.

34. *Nam tibi quo die, etc.*) Quo die captum Alexandriam victor intrasti, eodem die post annos quindecim per Tiberium Rhœtos debellasti, secundosque exitus et optatum decus habuisti.

Quo die.) Ultimo die Sextilis mensis, ann. U. C. 723. prior illa de Antonio et Cleopatra victoria Augusto contigerat; posterior autem de Rhœtis, Vindelicis, etc. ann. U. C. 738. Clemens Alexandrinus Stromat. lib. 1. post medium hunc Horatii locum affert. Vide Euseb. Chron. Sueton. Vell. Patercul. Flor. etc.

35. *Portus.*) Quidam legunt *portas*.

Alexandrea.) Alexandri opus, ab eo Magna etiam olim dicta, urbs Ægypti primaria, portum habet commodissimum emporiumque celebre.

36. *Vacuam patefecit aulam.*) Cum in eam orbem confugissent Antonius et Cleopatra, invadentibus Romanis demum, ille sibi manus attulit violentas, depositusque semianimis voluit in Mausoleum a Cleopatra conditum, quo et hæc se recepit. *Vacuam* ergo *aulam* victor Augustus reperit.

39. *Peractis imperiis, etc.*) Confecto jam bello Rhœtico et Vindelico, item Pannonico atque Germanico, finitis expeditionibus, feliciterque orbe pacato. Vide Od. seq.

Optatum decus.) Hoc alii referunt ad Tiberium, qui ob res bene gestas et confectas, ovans urbem ingressus est: melius alii ad Augustum, cui decreti tum demum sunt honores divini, dominatusque perpetuus.

41. *Te Cantaber, etc.*) Adverte studiose lector amplificandi ubertatem et felicitatem, verborum dictionumque copiam et lumen. De Cantabris lib. 2. Od. 6. init. lib. 3. Od. 8. ubi,

Servit Hispanae vetus hostis orae,
Cantaber sera domitus catena.

42. *Medusque et Indus.*) Lib. 1. Od. 12. lib. 3. Od. 8.

Scythes.) Lib. 1. Od. 19. et 35. lib. 2. Od. 9. in fine. Lib. 3. Od. 8. et 24.

43. *Tutela praesens Italiae.*) Lib. 3. Od. 5.

Praesens divus habebitur Augustus.

Virgil. Eclog. 1. v. 42.

. . neque servitio me exire licebat,
Nec tam praesentes alibi cognoscere Divos.

45. *Nilus.*). Metonym. pro Ægypto provincia, quam rigat et fœcundam reddit exondatione sua fluvius ille vel solo notus nomine. De eo plura lib. 3. Od. 3. stroph. 12. *fontium qui celas origines.* Plin. lib. 5. cap. 9. *Nilus incertis ortus fontibus etc.* Ita quidem veteres: at modò compertus est oriri duobus e fontibus in Æthiopia superiori regnoque Abasseorum, in terra Sacahala, inter excelsos montes; augetur verò primùm fluviis Germa, Kelti, Branti, aliisque subinde compluribus. De Nili origine nuper disseruit erudite Isaacus Vossius, nec non Michaël Ant. Baudrandus in suo Lexico seu Commentario ad Philipp. Ferrarium.

Ister.) Seu Danubius, fluvius Germaniæ maximus, per ostia sex aut septem in Euxinum mare labitur. Ammian. Marcell. Ptolem. etc. Synecd. pro Germania, quam sic *perdomuit* Tiberius Nero, *ut in formam penè stipendiariae redigeret provinciae: quare tum alter triumphus cum altero consulatu ei oblatus est.* Vell. Paterc. lib. 2. jam sæpe citato. Vel potius intelligendi sunt provicti populi ad Istrum usque, scilicet Vindelici, Pannonii, Daci, etc.

Rapidus Tigris.) Is Armeniæ fluvius oritur e montibus Ararath, Euphratem recipit, in sinum Persicum effunditur. Supra omnes Asiæ fluvios rapidus. nomen adeptus est ex eò quòd tam velox esse videatur quàm sagitta, quæ *tigris* appellatur apud Medos. Vide Plin. lib. 6. c. 27. Porro judicantur hic Parthi, qui Armenia, quam tenebant, Augusto jubente cesserunt, imò signa victis Romanis erepta ultro remiserunt, ut dictum est, Od. 5. lib. 3.

Te belluosus qui remotis
Obstrepit Oceanus Britannis,
Te non paventis funera Galliae,
Duraque tellus audit Iberiae;
Te caede gaudentes Sicambri
Compositis venerantur armis.

INTERPRETATIO.

Te Oceanus belluas educans, qui separatis Britannis obmurmurat, te regio Galliae mortem haud timentis, atque Hispania ferox veneratur. Tibi crudeles Sicambri conditis armis obtemperant.

ANNOTATIONES.

47. *Te belluosus qui etc.*) Oceanus Britannicus pro ipsa Britannia majore, quae modò Anglia nuncupatur. Nam ab hujus insulae primoribus ad Augustum missae sunt legationes ad amicitiam ejus deposcendam: ut annotavi, ad Od. 5. lib. 3.

Belluosus.) Novum epithetum, sed aptissimum: quod ut intelligas, lector, consule Plinium, lib. 9. cap. 5. ubi sic habet: *De Augusto legatus Galliae rescripsit, complures in litore apparere exanimes Nereidas .... Tiberio Principe contra litus insularum Lugdunensis provinciae belluas amplius trecentas simul reciprocans destituit Oceanus, mirae varietatis et magnitudinis: nec pauciores in Santonum litore, interque reliquas, elephantos et arietes .... expulsam belluam in litora Gaditana, cujus inter duas pinnas ultimae caudae cubita sedecim fuissent, dentes ejusdem centum et viginti, maximi dodrantium mensura, minimi semipedum. Belluae cui dicebantur exposita fuisse Andromeda, ossa Romae apportata ex oppido Judaeae Joppe, ostendit inter reliqua miracula in Aedilitate sua M. Scaurus, longitudine pedum quadraginta, altitudine costarum Indicos elephantes excedente, spinae crassitudine sesquipedali.*

48. *Britannis.*) De adjectis Augusti Imperio hisce populis, dixi lib. 3. Od. 5. v. 3. Jam. qui sint illi dicendum. Insula est in Oceano Septentrionali maxima, olim Albion dicta, Galliae obversa, Britannis pridem habitata. Hos avitis sedibus expulerunt Angli Germanica natio, circa annum Christi 441. In Cismarinam porro migrantibus illis regionem quae prius Aremorica dicebatur exinde Britannia minor vocata, et nunc pars est regni Francorum.

49. *Non paventis funera Galliae.*) Galli prae ferocitate mortem spernebant adeo, ut imminens evidensque vitae periculum declinare cum possent, minime tamen vellent: forte quod metempsycosin a Druidis edocti spem reviviscendi conceperent. Hinc et coronati pugnabant. Testis Ælianus, Varr. Histor. lib. 12. cap. 18. Cæsar bell. Gall. lib. 6. cap. 13. *In primis Druides, hoc volunt persuadere non interire animas, sed ab aliis post mortem transire ad alios; atque hoc maxime ad virtutem excitari putant, metu mortis neglecto, etc.*

50. *Dura tellus Iberiae.*) Hispani labore et militia indurati. Vide supra annot. hujus libri Od. 5. v. 28.

51. *Sicambri.*) Supra, hujus lib. Od. 2. v. 36.

ODE XV.

AUGUSTI LAUDES,

Phoebus volentem proelia me loqui
Victas et urbes, increpuit lyra,
Ne parva Tyrrhenum per aequor
Vela darem. Tua, Caesar, aetas
Fruges et agris rettulit uberes,
Et signa nostro restituit Jovi,
Derepta Parthorum superbis
Postibus; et vacuum duellis
Janum Quirini clausit: et ordinem

INTERPRETATIO.

Meditantem me canere certamina et urbes expugnatas, Apollo cithara objurgavit, ne vela exigua committerem Tyrrheno mari. Tuum, Auguste, aevum revocavit agris messem fecundam, nostroque Jovi reddidit vexilla arrogantibus Parthorum valvis ablata: obseravit Janum Quirini bellis vacuum: justas etiam leges et modum

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod supra Ode 9. Lib. 1.

1. *Phoebus volentem, etc.*) Perperam certe nonnulli codices Oden hanc praecedenti junctam habent et continuam. Imò Poeta in Augusti laudes passim effusus, ut annotavi antea, cum ceteris omnibus ipsique Augusto satisfaceret, ipse verò sibi nunquam satisfacit. Hinc est quod istic a Phœbo se ait monitum atque objurgatum, quòd laudandum Cæsarem pro meritis singularibus assumeret, qui omni esset laude major: sicque novum laudis genus contexit. Lib. 3.
Od. 3. similiter:

Quò, Musa, tendis? Desine pervicax
Magna modis tenuare parvis.

2. *Increpuit lyra.*) Vulgò jungunt vocem, *lyra* cum verbo, *loqui*: sed profectò duriusculus foret contextus: nec tam disjuncta opus est connectere ad optimum sensum. Arbiter esto, lector emunctae naris.

3. *Ne parva Tyrrhenum, etc.*) Ne vellem exigua cymba navigare ingens aequor, id est, ne tenui facultate dicendi praeditus ad magna Augusti merita laudibus extollenda me accingerem, infelici exitu. Ita modestiae suae quidem Horatius, Augusti verò magnitudini diserte velificatur. De mari Tyrrheno libr. 1. Od. 11. v. 6. et alibi. Hic vero pro quolibet vasto mari ponitur, per metonymiam.

4. *Tua, Cesar, aetas fruges et agris rettulit uberes.*) Hac aetate tuà cultos videmus agros, uberesque messes habemus per providentiam tuam; cum antea bellis civilibus aut hostilibus sterilitas et vastitas rura deformarent atque depopularentur. Supra Od. 5. hujus libri.

6. *Signa nostro restituit Jovi.*) Reposita sunt in Jovis Capitolini templo signa Romana, ibidem servari solita; quae quidem profligatis Crasso Antonioque, Parti ademerant, templorumque suorum parietibus et columnis suspenderant velut ἀναθήματα, non sine ingenti sua superbia, parique ignominia Romani nominis. Verùm illi Augusto obsequentes restituerunt vexilla nostra. Lib. 3. Od. 5. Vide Justin. lib. 42. in fine. Sueton. Octav. cap. 21. etc. nec non Pers. Sat. 6. v. 45. Memineris autem hæc a Poeta non temerè Augusto sæpius occini, quòd nosset perquam grata esse: nam et cusi sunt nummi cum hac epigraphe: Signis receptis, et Marti vindici fanum Cæsar ædificavit. Testis Dio.

9. *Janum Quirini clausit.*) Templum scilicet Jano conditum et consecratum a Quirino seu Romulo, Augustus finitis bellis clausit. De Jano fuse disserit Macrobius lib. 1. Saturnal. cap. 9. *In sacris*, inquit, *invocamus Janum Geminum . . . . Janum patrem, quasi Deorum Deum . . . . Janum Quirinum quasi bellorum potentem ab hasta quam Sabini curim vocant. Janum Patulcium, et Clusium; quia bello valvae ejus patent, pace clauduntur.* Causam porro et originem istius situs petit a bello Sabino; quo irruentibus in urbem *per patentem portam Janualem* hostibus, *ex aede Jani magna torrentium vis erupit*, hostesque *undis scatentibus, fervent aqua, rapidaque vortigine* aut exussit aut devoravit. *Ea re placitum, ut belli tempore, velut ad urbis auxilium profecto Deo, fores reserarentur.* Sed et facile est augurari, ideo Jani templum belli temporibus apertum, ut ad eum populi vota precesque deferrent, quem *bellorum potentem* credebant. Ita Macrobius mox cit.

Rectum

Rectum, et vaganti fraena licentiae
Injecit; amovitque culpas,
Et veteres revocavit artes;
Per quas Latinum nomen et Italae
Crevere vires, famaque et imperi
Porrecta majestas ad ortum
Solis ab Hesperio cubili.
Custode rerum Caesare, non furor
Civilis, aut vis exiget otium:
Non ira quae producit enses,
Et miseras inimicat urbes.
Non, qui profundum Danubium bibunt,
Edicta rumpent Julia; non Getae,

INTERPRETATIO.

imposuit licentiae effraenatae: abstulitque flagitia: nec non antiquas reparavit disciplinas, quibus nomen Romanum opesque Italiae amplificata sunt, atque Imperii gloria potentiaque ab Occasu ad Orientem est propagata, Augusto Rempublicam tenente, pacem non turbabit civilis tumultus vel impetus, nec odium quod gladios fabricat, et civitates efficit adversas ac miseras: Julias leges haud frangent qui altum Danubium potant; non Getae,

ANNOTATIONES.

Clausit.) Sueton. Octav. cap. 22. *Janum Quirinum non semel atque iterum a condita urbe, memoriam ante suam clausum, in multo breviore temporis spatio, terra marique pace parta ter clausit.* Orosius lib. 6 cap. 20. et seq. distinguit tempora, *primò post Actiacam pugnam, iterum victis Cantabris.* (Et de hac secunda Jani templi clausura loquitur istic Horatius, qui tertiam minime vidit jam tum fato functus) *tertiò gentibus omnibus terra marique pace compositis.* Dio pariter lib. 53. et 54. ubi clausum ab Augusto Janum notat, primò in quinto suo consulatu, post Actiacam victoriam: iterum consulatu decimo: tertiò consulatu undecimo, ex lapide qui Emeritæ in Hispania:

I M P. C Æ S. D I V I
F. AUGUSTUS. PONT. MAX.
C O S. XI.
TRIBUNIC. POT. X. IMP. IX.
O R B E M A R I E T T E R R A
PACATO. TEMPLO JANI CLUSO.

Vide Just. Lips. Elect. lib. 1. cap. 20. ubi luculenter evincit eos, qui ex Livio et Plutarcho *quasi rem confessam sumunt* incassum quidem, *Janum non ter ab Augusto, sed tantùm semel clausum, idque post Actiacum bellum.* Unde et Glareanus perperam emendat Sueton. cit. *tertiò clausit*, pro, *ter clausit.* Quibus egregiè occinit Lips. ibid. *parcite boni manes, non ego vos sollicita, tamen hic largiter errastis.*

10. *Et vaganti.*) Quidam legunt, *evaganti*, junguntque sic priores voces cum sequentibus: *ordinem rectum evaganti fraena licentiae injecit.* De coercitis grassatoribus ab Augusto Sueton. 32.

11. *Amovitque culpas.*) Sueton. Oct. cap. 34. *Leges retractavit, et quasdam ex integro sanxit: ut sumptuariam, de adulteriis, de pudicitia, de ambitu, de maritandis ordinibus .... divortiis modum imposuit, etc.* Vide et cap. 42. etc.

12. *Veteres revocavit artes, per quas, etc.*) Priscas virtutes, religionem, fidem justitiam, temperantiam, patientiam, per quas primi Romani hostibus formidabiles perinde atque admirabiles amabilesque extiterunt. Vell. Paterc. *Finita vicesimo anno bella civilia, sepulta externa, revocata pax, sopitus ubique armorum furor, restituta vis legibus, judiciis auctoritas, Senatui majestas, et prisca illa et antiqua Reipublicae forma revocata, rediit cultus agris, sacris honos, securitas hominibus, certa cuique rerum suarum possessio: leges emendatae utiliter, latae salubriter, etc.*

14. *Imperi porrecta majestas ad ortum, etc.*) *Augustus ab Oriente in Occidentem, a Septentrione in Meridiem, ac per totum Oceani circulum, cunctis gentibus una pace compositis, Jani portas tertiò ipse tunc clausit, quas ex eo per duodecim ferè annos quietissimo semper obseratas otio ipsa etiam rubigo consignavit.* Oros. lib. 6. cit.

15. *Ad ortum Solis ab Hesperio cubili.*) Sol dum occidit, Atlantico Oceano conditur, et quasi requiescit *cubili*; quod *Hesperium* dicitur ab Hespero stella, quæ vesperi ad Occidentem apparet: unde et Hesperiæ ultimæ nomen datum Hispaniæ, eò quòd ultima sit ad occasum regio. Cum vero simpliciter Hesperiam vocant auctores, indicant Italiam ab Hespero Atlantis fratre, qui eò se ex Africa contulit, sic nominatam.

20. *Inimicat.*) Quintus Cicero de petitione consulatus, num. 37. *sin autem neges, statim sese abalienant, et inimicantur.* Alii tamen codices aliter: nec habent vocem *inimicantur*, sed tantùm: *sin autem id neges, certe abalienes et statim et plures.*

21. *Qui Danubium bibunt.*) Accolæ Danubii fluminis, nempe Suevi, Norici, Vindelici, Daci, Pannonii, Germani, de quibus ante. De Danubio sive Istro, praeced. Od. 14. Vide et Od. 5. hujus libri.

22. *Edicta Julia.*) Supra ad voces, *amovitque culpas.* Ex Sueton. Octav. 34. Dione lib. 53. et 54. Vide et carmen sæculare post Epod.

Non Seres, infidive Persae,
Non Tanaïm prope flumen orti.
Nosque et profestis lucibus, et sacris,
Inter jocosi munera Liberi,
Cum prole, matronisque nostris,
Ritè Deos priùs apprecati,
Virtute functos more patrum duces,
Lydiis remisto carmine tibiis,
Trojamque et Anchisen, et almae
Progeniem Veneris canemus.

INTERPRETATIO.

non Seres, aut Persae fallaces, nec nati ad amnem Tanaïm. Nos autem diebus tam festis quam profestis inter dona hilaris Bacchi, cum liberis et conjugibus nostris, numinibus antea rite invocatis more majorum, adjuncto carmine Lydiis fistulis, celebrabimus duces virtute insignes, atque Trojam, et Anchisen, sobolemque jucundae Veneris.

ANNOTATIONES.

Getae.) Et hi Danubium prope habitant ac bibunt, hodie Moldavi; Scythis vicini sunt, et inter Dacos numerantur.

23. *Seros.*) Scythæ, Indi, etc. Vide plura de his lib. 1. Od. 12. sub. finem.

Infidive Persae) Parthi regionem Perside comprehensam incolentes, de quibus lib. 1. Od. 12. et 19. et lib. 3. Od. 5. *Infidi*, qui Crassum simulata pace occiderunt.

24. *Tanaïm prope flumen orti.*) Scythæ, de quibus lib. 1. Od. 19. lib. 2. Od. 9. lib. 3. Od. 23. De Tanai, quem *Scythicum amnem* vocat Horat. lib. 3. Od. 4. vers. 36. Od. 10. v. 1. Od. 29. v. 28. vide ibi annot.

25. *Nosque et profestis, etc.*) Nos Romani tot ab Augusto beneficiis cumulati, ipsum ejusque majores canere non intermittemus, tam *profestis lucibus*, quàm *sacris*, atque adeo quotidie, in conviviis publicis privatisque, honorem Augusto deferemus per libationes etiam et vota precationesque. Vide annot. supra Od. 5. stroph. 8. et seq.

Profestis lucibus, et sacris.) Macrob. Saturnal. lib. 1. cap. 16. ita scribit: *festi Diis dicati sunt; profesti hominibus ob administrandam rem privatam publicamque concessi, etc.* Et postea: *profesti, et qui ex his procedunt, sunt fasti, comitiales, comperendini, stati, praeliares.* Hos deinde singulos explicat ibid.

26. *Jocosi munera Liberi.*) Vina sunt Bacchi munera: is vero *laetitiae dator.* Virgil. Æneid. 1. v. 738.

28. *Ritè Deos prius apprecati.*) Inter libationes Dii invocabantur.

29. *Virtute functos.*) Cic. Tuscul. 1. n. 109. *Nemo parum diu vixit qui virtutis perfectae perfecto functus est munere.*

Duces canemus Lydis remisto carmine tibiis.) Cic. mox cit. Tusc. 1. initio. *Est in originibus*, inquit, *solitos esse in epulis canere convivas ad tibicinem de clarorum hominum virtutibus.* De legib. 2. n. 62. *Honoratorum virorum laudes ad cantus et ad tibicinem prosequuntur.* Valer. Maxim. lib. 2. cap. 1. in fine. *Majores natu in conviviis ad tibias egregia superiorum opera carmine comprehensa pangebant, quo ad ea imitanda juventutem alacriorem redderent.*

30. *Lydiis.*) Modis ac numeris hilarioribus. Nam tibiarum modi varii; Dorius gravis; Ionicus floridus; Phrygius religiosus: at *Lydius* mollis et suavis. Sicut *Lydi* Asiae Minoris populi Ionibus Phrygibusque affines ac medii, male semper audierunt, velut effeminati, et cupediarum voluptatum deliciarumque sectatores. Proverb. *Lydio more*, apud Herodotum, Suidam, Athenæum, lib. 12.

31. *Trojam et Anchisen, etc.*) Canemus Trojam, Anchisen, Æneamque ejus et Veneris filium, totamque gentem Juliam inde ortam, Julium Cæsarem, Augustum in Juliam familiam ascitum, Tiberium, Drusum.

Æneadum genitrix, hominum Divûmque voluptas,
Alma Venus.

Q. HORATII FLACCI EPODON LIBER, SIVE ODARUM LIBER V.

ODE I.

AD MÆCENATEM,

Cui ad bellum Actiacum ire paranti offert se comitem.

Ibis Liburnis inter alta navium,
Amice, propugnacula;

INTERPRETATIO.

NAVIGABIS, o *amice*, *Liburnicis* navibus *inter excelsa navium munimenta*;

ANNOTATIONES.

Metrum est Jambicum. Prior quisque versus est trimeter; alter quisque dimeter.

De hujus libri titulo primùm dicam pauca. Illum Horatius non inscripsit unquam: excogitavere Grammatici, multis post annis, imò post aliquot sæcula, Horatii Odas aliaque opera colligentes, compingentes, et eo ordine, quem modò videmus, digerentes. Unde verò Epodos commenti sunt? Certant etiamnum eruditi. An quòd ultimus sit Odarum liber, et quasi post odas? At levicula ratio. An quòd Odæ istæ sint post alias factæ? Imò verò pleræque hujus libri aliis sunt priores, v. gr. Epod. 9. manifeste antecedit Oden 37. lib. 1. An quòd longiori versui brevior attexitur? Atqui hujus generis Odæ reperiuntur etiam in ceteris libris, et in hoc ipso libro ultima et penultima est monocolos et ejusdem metri. Quid quòd doctus et sagax Muretus ingenue fatetur, non satis intelligere se

Paratus omne Caesaris periculum
  Subire, Moecenas, tuo.
Quid nos, quibus te vita sit superstite
  Jucunda; si contra, gravis?
Utrumne jussi persequemur otium
  Non dulce, ni tecum simul?

INTERPRETATIO.

Augusti discrimen quodlibet promptus obire tuo periculo. Quid agemus nos, quibus vita vivente te grata fuerit; si secus, molesta? An ex mandatis otio fruemur minime jucundo, nisi unà tecum?

ANNOTATIONES.

cur Epodos liber hic vocetur: Fabricius autem scribit, in libris prioribus Horatium imitatum esse Alcæum et Sapphonem; in isto verò Archilochum atque Lucilium. Certe Marius Victorinus lib. 3. sic habet: *Archilochus fuit singularis artificii in excogitandis et formandis novis metris, primusque Epodos excitavit; alios breviores, alios longiores, detrahens unum pedem seu colum metro, ut illi subjiceret id quod ex ipso detractum esse videbatur . . . . . Horatius ejus exemplum secutus est in ea Ode,*

Solvitur acris hyems grata vice veris et Favoni:
Trahuntque siccas machinae carinas.

Ergo Ἐπῳδῶν librum hunc inscripsere Grammatici, seu quòd Archilochi, et Lucilii exemplo maledictis conferta pleraque carmina contineat, seu quod Jambicis trimetris subtexantur accinanturque dimetri, longioribus quibuscunque versibus breviores, Et haec mea quidem sententia. Enimvero parum satisfacit quod ajunt alii, quoniam Epodos est veluti Odes clausula, additurque post strophen et antistrophen; hinc ἐπῳδοὺς vocari eos versus minores qui subjecti longioribus sensum finiunt et concludunt. Contrarium siquidem in nonnullis Horatii Epodis agnoscitur. Vide Marium Victorinum lib. 1. Galenum de usu partium, Epilogo lib. 17. Diomedem lib. 3. cap. 4. Isidorum lib. 1. cap. 8. Terentianum Maurum libr. de metris, Scaligerum Poet. lib. 1. cap. 44. etc.

1. *Ibis Liburnis, etc.*) Ergone ibis hinc procul absque me, qui te carere vix queo? Ibis, Moecenas, ad bellum cum Augusto adversus Antonium et Cleopatram, nullum non paratus subire periculum pro Caesare tuendo.

Liburnis.) Naves Liburnæ minores erant, leviores, agiliores, proindeque bello idoneae. His itaque Augustus Antonianas mole graviores facile profligavit, fugientemque persecutus debellavit Antonium. Nomen a Liburnis, hodie Croatis populis Illyrii, qui, piraticae causa faciendae, genus illud navium invenerant sibi percommodum. Vide Veget. de re milit. lib. 4. cap. 28. et seq.

Inter alta navium propugnacula.) Naves Antonii designat ingentes quidem, exstructis in prora et puppi tabulatis turrium instar, Caesarianis terribiles. L. Flor. lib. 4. c. 11. *Nobis quadringentae amplius naves, ducentae non minus hostium; sed numerum pensabat magnitudo. Quippe a senis in novenos remorum ordinibus: ad hoc turribus atque tabulatis allevatae, castellorum et urbium specie, non sine gemitu maris et labore ventorum ferebantur. Quae quidem ipsa moles exitio fuit . . . Immensa classis naufragio belli facta, toto mari ferebatur, etc.* Plutarchus in Anton. similiter refert, Caesaris naves Brundusii et Tarenti fabricatas ad celeritatem, non ad roboris ostentationem: Antonianas contra ligneis turribus excelsas, e quibus in hostem catapultas emittebant. Plin. lib. 32. c. 1. *Armatae classes imponunt sibi turrium propugnacula, ut in mari quoque pugnetur velut e muris. Heu vanitas humana . . . Fertur Actiaco Marte tenuisse praetoriam navim Antonii pisciculus . . . . Ideoque Caesariana classis impetu majore protinus venit.* Vide Veget. lib. 4. cap. 44. nec non Dionem Nicaeum, sive Joann. Xiphilinum in Augusto, ubi scribit: *pugnatum esse apud Actium, ubi nunc Nicopolis . . . Naves Antonii erant navibus hostium longe majores, decirèmes complures . . . In his altissimas turres aedificari, atque magnum numerum hominum imponi in turribus jusserat . . . . De superiore loco hostes obruebant atque submergebant lapidibus aliisque machinis, etc.*

3. *Paratus omne Caesaris periculum subire.*) Teste Appiano, secutus est Augustum Moecenas cum M. Agrippa, in Siciliam adversus Sext. Pompejum: item contra M. Antonium et Cleopatram, ad Actium Epiri promontorium. Vide apud Virgil. Æn. 8. praesertim a versu 675. ad 695. Actiacæ victoriae descriptionem: ubi egregia Agrippae quidem laudatio: at mirum quod ibidem Moecenatis nulla mentio. Contra Xiphilinus mox citatus alterum ab altero non separat, ita scribens: *Cesar eo praelio navali superior . . . Agrippa in eo bello Caesari magno usui fuit. Nam et Antonii quasdam urbes evertit, in quibus habebat bellicos apparatus, et ejus adversarios crebrò vicit. Quas ob res ei atque Moecenati tantam potestatem detulit Caesar in rebus omnibus, ut literas quascumque ad Senatum vel alios mitteret, ipsi prius legere possent, et ex eis quae vellent immutare: cujus rei causa annulum ab eo acceperant, quo literas obsignarent.* Et postea: *de Imperio deponendo Caesar deliberationem habuit cum Agrippa et Moecenate, cum quibus communicabat omnia arcana consilia. Ex his Agrippa consulebat justius .... Moecenas majorem utilitatis habebat rationem .... Caesar Moecenati assensus est. sumpsitque nomen Imperatorium, etc.*

5. *Te vita sit superstite jucunda, si contra gravis.*) Vide lib. 2. Od. 17.

7. *Utrumne jussi persequemur otium etc.*) An dum laborabis et periclitaberis tu, otium ego persequi potero? Certe quantumvis jubeas, parere hac in re et morem tibi gerere haud valeo.

An hunc laborem mente laturi, decet
Qua ferre non molles viros?
Feremus. Et te vel per Alpium juga,
Inhospitalem et Caucasum,
Vel Occidentis usque ad ultimum sinum,
Forti sequemur pectore.
Roges, tuum labore quid juvem meo,
Imbellis ac firmus parum?
Comes minore sum futurus in metu;
Qui major absentes habet:
Ut assidens implumibus pullis avis
Serpentium allapsus timet
Magis relictis: non, ut adsit, auxili
Latura plus praesentibus.
Libenter hoc et omne militabitur
Bellum in tuae spem gratiae:
Non ut juvencis illigata pluribus
Aratra nitantur meis;
Pecusve Calabris ante sidus fervidum
Lucana mutet pascua;

INTERPRETATIO.

An verò istum laborem toleraturi sumus eo *animo, quo tolerare debent viri non segnes? Tolerabimus* certè, *atque te sectabimur generosa mente per altas Alpes, et Caucasum inhabitabilem, et ad extrema Occidentis maria. Quaeres, quid tuum laborem meo sublevem ego non aptus militiae, minimeque strenuus.* Scilicet te *comitans minorem habebo* pro te *timorem, qui gravius angit absentes: veluti avis incubans pullis implumibus, plus iis relictis metuit incursiones anguium; majorem opem non praestitura, etiamsi praesentibus astiterit. Hanc et* aliam, *quamlibet militiam obibo amicitiae tuae gratiâ: nequaquam ut pluribus meis bobus annexa aratra portentur; aut greges e pascuis Lucanis transeant in Calabra, ante ardens astrum:*

ANNOTATIONES.

9. *An hunc laborem, etc.*) Prolepsis, qua ipse sibi Horatius objicit: at militiæ ærumnas ferre minus sum idoneus: respondet verò, sibi cum Moecenate qualibet tolerabilia videri. Cit. Ode lib. 2.
Me nec Chimaerae spiritus igneae,
Nec si resurgat centimanus Gyas,
Divellet unquam.

11. *Per Alpium juga.*) Quæ quidem superasse tanti stetit ipsi Hannibali aliisque. Vide Tit. Liv. lib. 21. c. 36. et seq. istos montes quibus Italia quasi vallatur, *transcendisse quoque mirum fuit atque in portento prope majores habuere.* Plin. Proœm. lib. 36.

12. *Inhospitalem et Caucasum.*) Montem Asiæ altissimum, ubi glacies et nives perpetuum horrorem faciunt. Vide. lib. 1. Od. 22.

13. *Occidentis usque ad ultimum sinum.*) Ad Gaditanum usque Oceanum, ultra Columnas Herculis, quem mundi finem statuebant Romani, versus Occidentem. Vide lib. 2. Od. 2. vers. 11. annot.

18 *Qui major absentes habet.*) Ita est; rei amatæ quando abest, plus timetur; et mille falsa pericula amans sibi fingit, illique formidat semper.

19. *Ut assidens implumibus. etc.*) Non quidem præsens ego te juvare plurimùm sperem: sicut avis etsi pullis assideat, parum eos defendit a serpentibus: at tamen iis relictis absens magis timet.

23. *Libenter hoc, etc.*) Hoc igitur bellum quantumvis grave adibo intrepidus, ut te præsente fruar, o Mœcenas; tibique amorem testificer.

25. *Non ut juvencis, etc.*) Neque verò inde velim a te mereri vel consequi donationes majores prioribus. Nequaquam plura cupiam agri jugera, ad quæ aranda pluribus juvencis ac bobus mihi opus sit. Neque talia a te peto.

27. *Pecusve Calabris etc.*) Neque pariter numerosiores greges habere exoptem, vel diversa pascua in diversis regionibus: ut secundùm varias cœli affectiones, commode semper illi pascantur, modò in his, modò in istis. Varro de Re Rust. lib. 3. cap. ult. in fine. Appuli solent pecuarii, propter calores, in montes Sabinos pecus deducere.

Calabris ante sidus fervidum, Lucana mutet pascua.) Pro *Calabra pascua*, ubi aestus fervidior, *mutet Lucanis*, ubi cœlum magis est temperatum: *mutet*, inquam, et ab illis in hæc deducatur, *ante sidus fervidum*, id est, ante Caniculam, cujus ardor nimius pecori est noxius et infestus. De *Calabria* lib. 1. Od. 31. De Canicula, lib. 1. Od. 17. v. 17, et lib. 3. Od. 13. v. 9.

28. *Lucana.*) Lucania Italiæ regio, in Regno

Nec ut superni villa candens Tusculi
Circaea tangat moenia.
Satis superque me benignitas tua
Ditavit. Haud paravero
Quod aut avarus ut Chremes terra premam;
Discinctus aut perdam ut nepos.

INTERPRETATIO.

neque ut villa candida vicina *alti Tusculi pertingat muros Circaeos.* Imò *tua munificentia locupletavit me sufficienter et abundè. Absit ut accumulem quae vel terrae infodiam velut Chremes avarus, vel dilapidem sicut helluo dissolutus.*

ANNOTATIONES.

Neapolitano, inter Apuliam, Brutios, Picentes, atque oram Tyrrheni maris: continetur in ea quæ *Basilicata* provincia nunc dicitur. Plin. lib. 14. cap. 6. vina Lucana commendat his verbis: *verùm et longinquiora Italiae ab Ausonio mari non carent gloria. Tarentina . . . . Lucanaque.*

29. *Nec ut superni, etc.*) Neque villa mea in agro Tusculano sita, prædiumque quod ibi habeo a te mihi donatum, magis ac magis amplificetur, extendaturque ad usque Tusculum urbem in edito colle exstructam.

Villa candens.) E marmore candido ædificatam nonnulli explicant. Quasi verò villula Horatii, qua licet modica contentum se pluribus locis aperte jactitat, fuisset marmorea. Ergo, vel splendidulam, vel e candenti lapide exstructam intellige. Plin. lib. 36. cap. 22. *in Liguria, Umbria et Venetia albus lapis dentata serra secatur.*

30. *Circaea mœnia.*) Tusculana; quippe Tusculum condiderat Telegonus Circes et Ulyssis filius. Lib. 3. Od. 29. vers. 8. *Telegoni juga parricidae.* Vide ibi annotat.

31. *Satis superque me benignitas, etc.*) Horatius a Mæcenate donatus fuerat prædiis aliquot, ut jam dixi: iis vero se plane contentum esse, nec plura flagitare prædicat lib. 2. Od. 18. v. 12. quanquam plura donare paratum sciret Mœcenatem, ut declarat lib. 3. Od. 16. strophe penultima. Si vacat, lector, lege etiam annot. lib. 3. Od. 13. vers. 1. et init. Epist. 16. ubi suam ipse villam describit Horatius.

32. *Haud paravero quod etc.*) Nollem insanire divitias accumulando stulte et infodiendo occultandoque in terra, sicut Chremes ille senex avarus, apud Terent. Comœd.

34. *Discinctus aut perdam ut nepos.*) Absit etiam ut opes habeam, quas malè perdam ac prodigè effundam.

Discinctus.) Mollis, iners, ignavus, luxuriosus.

Contra *cinctus* vocatur navus ac fortis. Apud Romanos discinctum seu non cinctum prodire in publicum, dissoluti ac perditi luxurię hominis nota erat. Proverb. *discincta vestis, discinctus animus.* Pers. Sat. 3.

Non pudet in morem discincti vivere Nattae.

Nepos.) Ita vocatur luxuriosus, quod ei non major cura sit rei suæ familiaris, quàm solet esse juveni, cujus pater et avus adhuc vivunt, quos sibi novit opes congerere et opimam hereditatem comparare. Festus.

ODE II.

VITÆ RUSTICÆ LAUDES.

Beatus ille, qui procul negotiis,
Ut prisca gens mortalium,
Paterna rura bobus exercet suis,
Solutus omni foenore;
Nec excitatur classico miles truci,
Nec horret iratum mare:
Forumque vitat, et superba civium

INTERPRETATIO.

Felix ille, qui longè à negotiis, et liber ab usuris omnibus, agros paternos colit propriis bobus: sicut homines antiqui: neque bellator excitatur gravi sono tubae, nec timet procellosum mare: fugit lites et domos superbas

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Epod. 1.

1. *Beatus ille, etc.*) Hæc Ode, vel confitente Hypercritico, *sane longe pulcherrima.* Inducitur fœnerator Alphius vitam rusticorum ita laudans, ut videatur jamjam abjecto fœnerandi studio, illam amplexurus: qui tamen ad solitam quæstus curam mox abripitur, et ad suos mores redit: adeò valet consuetudo inveterata.

Beatus ille qui procul negotiis, etc.) Pleraque hujus Odes lumina mutuatus est Horatius e Virgilio Georg. 2. sub finem. Quæ vero hic fuse extulit, ille sedulò perstrinxit: et contra, quæ Virgilius contractè dixerat, Horatius dilatare et explicare curavit. Virgil. cit. v. 458. sic rusticæ vitæ laudes auspicatur:

O fortunatos nimiùm, sua si bona norint,
Agricolas! Quibus ipsa, procul discordibus armis,
Fundit humo facilem victum justissima tellus.

2. *Ut prisca gens mortalium.*) Primis nempe sæculis felices et aurei mortales in agris degebant, terram exercebant, innocentem et beatam agebant vitam. Vide Plin. lib. 18. init. Valer. Maxim. libr. 7. cap. 1. Virgil. ante cit. v. 532.

Hanc olim veteres vitam coluere Sabini;
Hanc Remus et frater: sic fortis Etruria crevit:
Scilicet et rerum facta est pulcherrima Roma.
. . . .
Aureus hanc vitam in terris Saturnus agebat.

3. *Paterna rura bobus exercet suis.*) Non ingentia prædia usuris comparata, sed modica a parentibus sibi relicta Od. 1. lib. 1. *gaudentem patrios findere sarculo agros.* Vid. Tit. Liv. lib. 3. cap. 26. ubi *L. Quintius Cincinnatus spes unica Imperii Pop. Rom. quatuor jugerum colens agrum, a legatis ad Dictaturam vocatur; inventus seu fossam fodiens, bipalio innixus, seu cum araret; operi certè, id quod constat, agresti intentus.*

4. *Solutus omni fænore.*) Qui nequicquam fœnori operam dedit unquam, nec dare velit: avaritiæ et cupiditatis labe nulla aspersus. Fœnus sive usuram prohibent leges divinæ et humanæ, Deuteronom. c. 23. *non fænerabis fratri tuo ad usuram pecuniam, nec fruges, nec quamlibet aliam rem.* Cato: *majores nostri sic habuerunt, et in legibus posuerunt, furem dupli condemnari, fæneratorem quadrupli: quantò pejorem existimaverunt fæneratorem quàm furem.* Cic. Offic. 1. n. 150. *primùm improbantur hi quaestus, qui in odia hominum incurrunt, ut portitorum et fæneratorum.* Vide Alex. ab Alex. lib. 1. c. 7. etc.

5. *Nec excitatur classico miles.*) Dormit somnum pacatum et placidum; nec, ut miles, tubæ sonitu excitatur.

Truci.) Quicquid ad arma bellumque attinet, truculentum est et horribile. Porro, *classica sunt cornua, quae convocandi causa fuerunt facta: et a calando classicum quasi calassicum dicitur.* Isidor. lib. 18. cap. 4. Vide infra versus Virgilii mox afferendos, huc et ad sequentia pertinentes.

6. *Nec horret iratum mare.*) Nec, ut negotiatores ac mercatores, navigationis fert incommoda, aut maris irati horrores experitur. Vide Juvenal. Satyr. 12. Item quæ annotavi lib. 1. Od. 3. v. 9.

7. *Forumque vitat.*) Strepitus forensis caret molestia. Litigandi quantus sit furor, quantus et labor, noverat Plutarchus, qui lib. de fœnore, esse sit, forum esse *impiorum regionem.* Anacharsis scribit, *locum esse ad fallendum invicem, atque ad dandas avaritiae manus destinatum.* Columella ait, exercari *in foro caninum quemque allatrandi, et contra innocentes, et pro nocentibus studium:* atque videri *concessum intra mœnia latrocinium;* additque; ibi, *nisi dorophagos expleas sordidosque ac nummarios*, prorsus *ludi operam.*

Superba civium potentiorum limina.) Profectò gravis erat servitus clientium superbo capiti quotidiana officia præstantium: prima luce salutabant, deinde ad forum comitabantur, noctu etiam patronis adesse per urbem currentibus cogebantur, etc. Vide Juvenal. Sat. 3. v. 124. et seq. Virgil. jam cit.

Si non ingentem foribus domus alta superbis
Mane salutantum totis vomit aedibus undam,

Potentiorum limina.
Ergo aut adulta vitium propagine
Altas maritat populos:
Inutilesque falce ramos amputans,
Feliciores inserit:
Aut in reducta valle mugientium
Prospectat errantes greges:
Aut pressa puris mella condit amphoris,
Aut tondet infirmas oves.
Vel cum decorum mitibus pomis caput
Autumnus arvis extulit,
Ut gaudet insitiva decerpens pyra,
Certantem et uvam purpurae,
Qua muneretur te, Priape, et te pater
Sylvane tutor finium.

INTERPRETATIO.

opulentorum civium. Itaque vel palmites vitium crescentes alligat excelsis populis; atque steriles surculos falce resecans, fertiliores inserit: vel in remota valle pascentes mugientium greges contemplatur: vel extracta favis mella recondit in vasis mundis: vel tondet oves imbecillas. Cum verò Autumnus campis erexit caput dulcibus fructibus ornatum, quàm laetatur colligens pyra insitiva, et uvas purpurae aemulas, quas tibi offerat, o Priape, tibique, Sylvane parens, agrorum custos!

ANNOTATIONES.

Et postea:

. . . .
Insanumque forum, aut populis tabularia vidit.
Sollicitant alii remis freta coeca; ruuntque
In ferrum, penetrant aulas et limina regum, etc.

9. *Ergo aut adulta, etc.*) Postquam ostendit agricolas esse immunes a malis, quæ comitari solent varias hominum conditiones; v. gr. foeneratorum, militum, mercatorum, causidicorum, clientium; jam exponit rusticæ vitae emolumenta, et voluptates singulis anni tempestatibus proprias. Ver habet amoenitatem: aestas hortorum, frugum et pecoris foecunditatem: autumnus fructuum multiplicem proventum: hyems aucupium et venationem.

Propagine.) Plin. lib. 17. c. 10. *Arbores aut semine proveniunt, aut plantata radice, aut propagine, aut avulsione, aut surculo, aut insito et consecto arboris trunco.*

10. *Altas maritat populos.*) Plin. l. 17. cap. 23. scribit longo usu compertum, *nobilia vina non nisi in arbustis gigni, et in his quoque laudatiora summis, sicut uberiora imis: adeo excelsitate proficitur. Hac ratione et arbores eliguntur. Prima omnium ulmus . . . . deinde populus . . . . minus densa folio, etc.* Varro de re rust. lib. 1. cap. 8. ita scribit: *vineae aliae humiles, ut in Hispania: aliae sublimes, ut pleraeque in Italia, etc.* et in fine: *ubi natura terrae humida, ibi vitis altius tollenda, quòd in partu et alimonio vinum non ut in calice, quaerit aquam, sed solem: itaque ideo, ut arbitror, primùm e vinea in arbores ascendit vitis.* Vide lib. 1. Od. 5. v. 30.

13. *Inutilesque falce ramos amputans.*) Plin. mox cit. *arbusta arari quàm altissime desiderant, etsi tantum frumenti ratio non exigit . . . . Deputantur cum vite pariter interlucata densitate ramorum qui sunt supervacui et absumunt alimenta.*

12. *Feliciores inserit.*) Vide Plin. l. 17. cap. 14. ubi geminam insitionis affert rationem: altera fit trunco leniter fisso: altera est inoculatio; fitque exciso cortice, et aperiendo in arbore oculum, semenque illic includendo. Hanc docuere aves et natura. *Tradunt monedulam*, inquit ille, *condentem semina in thesauros cavernarum, ejusdem rei praebere causas.* Et paulo ante: *inserere quoque natura docuit, semine ventis saepe translato in aliquas corticum rimas: unde vidimus cerasum in salice, platanum in lauro, etc.*

14. *Prospectat errantes greges.*) Greges pastoresque invisit, et an recte se habeant cuncta, considerat.

15. *Pressa puris mella condit amphoris.*) Virgil. Georg. 4. v. 140.

spumantia cogere pressis
Mella favis.

Vide Columell. lib. 9. cap. 15. Plin. lib. 11. cap. 12. et seq.

16. *Infirmas oves.*) Delicatas, morbis obnoxias.

17. *Decorum pomis caput, etc.*) Ita nempe solet pingi Autumnus.

19. *Insitiva pyra.*) Proprio labore insita et educata, et hinc longe jucundiora.

20. *Certantem et uvam purpurae.*) Maturam scilicet, et purpureo colore gratam.

21. *Priape.*) Hortorum Deus et tutor.

22. *Sylvane.*) Agrorum præses et custos. Virgil. Georg. 2. cit.

Fortunatus et ille Deos qui novit agrestes,
Panaque, Sylvanumque senem, etc.

Et postea:

Nec requies, quin aut pomis exuberet annus,
Aut foetu pecorum, aut Cerealis mergite culmi.
. . . .

Libet

Libet jacere modò sub antiqua ilice:
Modò in tenaci gramine.
Labuntur altis interim ripis aquae;
Queruntur in silvis aves;
Fontesque lymphis obstrepunt manantibus;
Somnos quod invitet leves.
At cum tonantis annus hybernus Jovis
Imbres nivesque comparat:
Aut trudit acres hinc et hinc multa cane
Apros in obstantes plagas:
Aut amite levi rara tendit retia,
Turdis edacibus dolos:
Pavidumque leporem, et advenam laqueo gruem,
Jucunda captat praemia.
Quis non malarum, quas amor curas habet,
Haec inter obliviscitur?
Quod si pudica mulier in partem juvans
Domum, atque dulces liberos;
(Sabina qualis, aut perusta solibus
Pernicis uxor Appuli,)

INTERPRETATIO.

Nunc placet recumbere sub annosa quercu, nunc super herbam virescentem. Interea dum amnis defluit ripis sublimibus; canunt aves in nemoribus; rivulique murmur edunt aquis labentibus, quod placidum conciliet soporem. Quando autem tempestas hyemalis Jove saeviente pluvias et nives procreat, vel plurimis canibus apros feroces undequaque propellit in retia opposita; vel pertica levigata plagas haud strictas expandit turdis voracibus insidiosa: ac timidum leporem, gruemque transmarinam pedica implicat, gratam praedam. Inter ista quis recordatur molestiarum quas amor gignit? Quod si casta uxor ex parte sua curans familiam dilectosque natos (velut Sabina, vel conjux Appuli velocis, adusta Solis ardore)

ANNOTATIONES.

Et varios ponit fetus autumnus: et alte
Mitis in apricis coquitur vindemia saxis.

23. *Libet jacere modò.*) Hoc frustra putant aliqui novae Odes initium.

Virgil. cit.

Speluncae, vivique lacus; ac frigida Tempe,
Mugitusque boum, mollesque sub arbore somni
Non absunt: illic saltus ac lustra ferarum.

25. *Labuntur altis interim ripis aquae.*) Vel, ex alto quodam loco defluunt; vel, profundo currunt alveo. Virgil. Georg. cit.

Rura mihi et rigui placeant in vallibus amnes.

27. *Lymphis obstrepunt.*) Avibus quasi accinunt suo murmure ac strepitu avium cantus provocant.

29. *At cum tonantis, etc.*) Hyemalis tempestas ubi coepis ingruere, venationi datur opera.

Jovis.) Jam alibi diximus Jovem poni pro aëre; *tonantis*, tempestuosi, pluvii, pruinosi. Virg. cit. Geor. 2.

Venit hyems, teritur Sicyonia bacca trapetis.

At Georgic. 1. v. 305.

Sed tamen et quernas glandes tunc stringere tempus,
Et lauri baccas, oleamque, cruentaque myrta:
Tum gruibus pedicas, et retia ponere cervis,
Auritosque sequi lepores . . . .
Cum nix alta jacet, glaciem cum flumina trudunt.

31. *Multa cane.*) Canes feminino genere poni solent cum de venatione agitur, ut volunt; quoniam, inquiunt nonnulli, velociores et sagaciores ut plurimum sunt canes feminae.

33. *Amite.*) Ames est surculus seu pertica, qua rete suspenditur aut tenditur ad captandas aves.

34. *Turdis.*) Qui praecipui sunt saporis. Gall. *grives.* Ital. *tordi.* De his Varro de re rust. l. 3. c. 5. Athen. l. 2. c. 24.

35. *Advenam gruem.*) Varro mox cit. *Volucres partim advenae sunt ut hirundines et grues: partim vernaculae ut gallinae et columbae. De illo genere sunt turdi adventitii; ac in Italiam quotannis trans mare advolant circiter aequinoctium autumnale, et eodem revolant ad aequinoctium vernum.* Tull. de Natur. Deor. 2. num. 125. *Grues, cum calidiora loca petentes maria transmittunt, trianguli formam efficere animadversum, ejus autem summo angulo aër ab eis adversus pellitur: deinde sensim ab utroque latere tanquam remis ita pennis cursus avium levatur. Basis autem trianguli quam grues efficiunt, ea tanquam a puppi ventis adjuvatur: haeque in tergo praevolantium colla et capita reponunt.* Vide et Plin. libr. 10. cap. 23.

37. *Quis non malarum, etc.*) Phrasis Graeca, pro, quis non obliviscitur malarum curarum quas amor habet!

39. *Quod si pudica, etc.*) Virgil. citat. Georgic. 2.

Interea pendent dulces circum ubera nati:
Casta pudicitiam servat domus.

Ecclesiasticus cap. 26. *mulieris bonae beatus vir; numerum annorum illius duplex: annos vitae in pace implebit.*

41. *Sabina qualis.*) Juven. Sat. 6. v. 162.

Intactior omni Sabina.

42. *Uxor Appuli.*) Appulae, ut et Sabinae mulieres castitatis et frugalitatis laude florebant. Juv. mox cit.

Sacrum vetustis exstruat lignis focum
  Lassi sub adventum viri:
Claudensque textis cratibus laetum pecus,
  Distenta siccet ubera:
Et horna dulci vina promens dolio
  Dapes inemtas apparet:
Non me Lucrina juverint conchylia,
  Magisve rhombus, aut scari
Si quos Eöis intonata fluctibus
  Hyems ad hoc vertat mare:
Non Afra avis descendat in ventrem meum,
  Non attagen Jonicus
Jucundior, quàm lecta de pinguissimis

INTERPRETATIO.

e lignis aridis componat sacratum focum, paulo ante reditum mariti fatigati; et caulis includens gregem saturum, mulgeat plena ubera; atque vinum hujus anni educens ex amphora non insuavi, paret coenam non aliunde *quaesitam*: haec, inquam, si adsint, non praetulerim ostrea Lucrina, vel rhombos, vel scaros, si aliquos ex Orientali mari in hoc* Italicum *protrudat saeva tempestas: nec volucris Africana veniat in meum ventrem, vel attagena Asiana, gratior,*

ANNOTATIONES.

Malo Venusinam, quàm te, Cornelia, mater Gracchorum, etc.
Sabini ab Apennino ad Tiberim et Anienem fluvios extendebantur olim: Velino autem flumine media regio irrigabatur. Illic hodie continentur Sabina provincia, pars Umbriæ orientalis, et Aprutii ulterioris portio non modica.

Apulia. duplex; Daunia, et Peucetia utraque regno Neapolitano concluditur. Daunia hodie *Capitanata*, est admodum fertilis, sita est inter Aufidum et Tiphernum fluvios. Peucetia hodie *Terra di Bari*, continet Barianam provinciam, et partem Basilicatæ: lætissimis abundat pascuis.

Perusta solibus.) Tum quòd ea regio calidior, tum quòd ea mulieres rei domesticæ curam etiam apud villas et agros gerentes, æstum non rarò tolerabant, Solisque ardoribus torrebantur.

43. *Sacrum vetustis etc.*) E lignis dudum congestis adeoque siccis focum exstruat, ad ignem accendendum adventanti viro diurnis laboribus defesso.

Sacrum.) Tum ob Larès ac Penates Deos, tum ob Vestam. Vide Macrob. lib. 3. Saturn. c. 4. etc.

47. *Horna dulci vina promens dolio.*) Hornum vinum vixque maturum viro laborioso dulce videtur, nec requirit vina vetustate delicatiora. Lib. 3. Od. 23. *Hornam frugem.*

48. *Dapes inemtas.*) Non aliunde pretio comparatas; sed domi quæsitas, seu ex horto, seu e caulis, etc.

49. *Lucrina conchylia.*) Ostrea exquisita e Balano seu Lucrino lacu: Strabo lib. 5. Valer. Maxim. lib. 9. cap. 1. Plin. lib. 9. cap. 54. Juvenal. Satyr. 4. vers. 141.

50. *Rhombus.*) De eo pisce vide Juvenal. mox cit. Sat. 4. v. 39. et seq. Plin. etc. Galli *turbot*, Ital. *rombo* appellant, omnes pretium norunt.

Scari.) Scaros pisces interdum in mare Tyrrhenum adigit tempestas. Huic pisci tributum esse principatum, scribit Plinius lib. 9. cap. 17. *Nunc scaro datur principatus, qui solus piscium dicitur ruminare; herbisque vesci, non aliis piscibus: mari Carpathio frequens, etc.* Et lib. 11. cap. 39. *dentes piscibus omnibus serrati, praeter scarum: huic uni aquatilium plani.* Et lib. 32. cap. 2. ait, *scarum nassis inclusum non fronte erumpere, nec infestis viminibus caput inserere; sed aversum caudae ictibus crebris laxare fores, atque retrorsum erumpere. Quem luctatum ejus si forte alius scarus videat extrinsecus, apprehensa mordicus cauda, adjuvat nisus erumpentis.* Inde verò nomen factum ajunt, a σκαίρω salio. Athen. libr. 7. cap. 20. similia refert ex Aristotele. Multa vero Casaubonus erudite ibidem emendat de eo pisce jactari solita. Epicharmus eo loci apud Athen. *Nos piscamur scaros, quorum nec stercus fas est Diis rejicere*, quod ideo dictum asserit Casaubonus, quia sollus hujus piscis intestina comedebant gulæ proceres. Vide Macrob. libro 3. Saturnal. cap. 16. ubi scribit, scaros adeo Italicis litoribus ignotos, ut nec Latinum ejus piscis nomen habeamus: magno numero illic advectos, ac in mari Ostiam inter et Campaniae litora sparsos, ac velut in terra fruges aliquas fuisse seminatos.

53. *Afra avis.*) Gallina Africana, aliis Numidica, vel Garamantia. Juvenal. Satyr. 11. v. 142. ejus meminit, item Martial. lib. 13. Epigram. 73. Varro de re rust. cap. 9. ait, *Melagrides Graecis vocari, novissimas in triclinium ganearium introisse, ac magno vendi, propter hominum fastidium.*

54. *Attagen Jonicus.*) Perdix Asiana, quibusdam; est enim Jonia Minoris Asiæ regio Plin. lib. 9. c. 48. *Attagen maxime Jonicus celebratur, vocalis alias, captus verò obmutescens, etc.* Athen. lib. 9. cap. 8.

Oliva ramis arborum;
Aut herba lapathi prata amantis, et gravi
Malvae salubres corpori,
Vel agna festis caesa Terminalibus,
Vel hoedus ereptus lupo.
Has inter epulas, ut juvat pastas oves
Videre properantes domum!
Videre fessos vomerem inversum boves
Collo trahentes languido:
Positosque vernas, ditis examen domus,
Circum renidentes Lares!
Haec ubi locutus foenerator Alphius,
Jamjam futurus rusticus,
Omnem relegit Idibus pecuniam,
Quaerit Kalendis ponere.

INTERPRETATIO.

quàm oliva decerpta e ramis arborum pinguissimis; vel folia rumicis prata amantis, et malvae salutares aegro corpori, aut agna immolata in *sacro* die *Terminalium, aut haedus lupo detractus! Inter istam coenam, quàm jucundum est cernere oves saturas domum revertentes, intueri boves fatigatas, languenti cervice inversum aratrum ducentes, et servulos opulentae familiae* adjunctos velut *examen, circa Lares splendentes* ordine *dispositos! Posteaquam Alphius foenerator ista dixit*, quasi *mox rura habitaturus, universam pecuniam Idibus collegit, Kalendis* vero *quaerit collocare* ad foenus.

ANNOTATIONES.

et 9. Ex Aristophane: *Attagen carnis suavissimae*: Et Alexandro Myndio, *paulo major perdice, variis notis dorso distinguitur, colore fictilium, magis tamen subrubescente, etc.* S. Hieron. ad Salvinam: *procul sint a conviviis tuis phasides aves, crassi turtures, attagen Jonicus.*
Martial. lib. 13. Epigram. 61
Inter sapores fertur alitum primus
Jonicarum gustus attagenarum.

57. *Herba lapathi.*) Λάπαθον Græcis, rumex Latinis, Gall. *ozeille, vinette, patience*, Ital. *crespigno, acetosa, lapato*, ex Dioscoride stomachum roborat, ventrem purgat, urinam provocat, cibi appetitum restituit. Ex Plin. lib. 20. cap. 21. lapathum excellentes habet effectus: aliud sativum, aliud silvestre: *in palustribus nascitur: foliis acutis, colore betae candidae, radice minima: nostri verò rumicem vocant, etc.*

58. *Malvae.*) Plin. mox cit. *in magnis est laudibus malva utraque, sativa et silvestris. Omne solum in quo seruntur, pinguius faciunt, etc.* Nos de ea jam lib. 1. Od. 31. sub fine.

59. *Terminalibus.*) In festo Dei Termini, quem prisci velut agrorum limites custodientem ac tuentem colebant: ita Festus. Ejus sacra peragebantur die 22. Februarii, ex Numæ instituto. Dionys. Halic. lib. 2. Ovid. Fast. 2. Juvenal. Sat. 16. v. 39.

60. *Haedus ereptus lupo.*) Sicut venatori sua præda in primis grata est: ita rustico quicquid e lupi gula eripuit. Volunt aliqui cum Mureto, hic alludi ad id quod tradit Plutarchus in Sympos. scilicet, *earum pecudum quas lupus momorderit, carnem effici teneriorem, lanam verò corrumpi, etc.*

65. *Positosque vernas.*) Servorum filios heris accedere et apponi, seu accrescere, non secus ac apum examen, nemo ignorat.

66. *Circum renidentes Lares.*) Columell. lib. 12. de villico. *Consuescat rusticus circa Larem Domini focumque familiarem semper epulari.* De *Laribus* lib. 1. Od. 12. strophe 11. et lib. 2. Od. 19. ad hæc verba: *paternos in sinu ferens Deos.*

67. *Haec ubi locutus, etc.*) Satyricè hæc et sarcasticè in avarum fœneratorem,

69. *Relegit.*) Alii *redegit*, quæ quidem vox Ciceroni aliisque usitatior. In Verr. *bona vendit, pecuniam redegit.*

Idibus.) Mense dimidio. Vide lib. 4. Od. 11. strophe 4. Is erat mos, creditam pecuniam, vel foenus e credito Idibus repetere. Cic. Catilin. 1. *praetermitto ruinas fortunarum tuarum, quas omnes impendere tibi proximis Idibus senties.*

70. *Quaerit Kalendis ponere.*) Quas Idibus pecunias a debitoribus collegit, has Kalendis sequentibus ad fœnus rursum collocare satagit, usuras usuris accumulans. Non abs re novus Interpres et Criticus existimat Alphium solitum exigere fœnus bis in mense: adeo ut, contra fas omne, ab Idibus ad Kalendas, et a Kalendis ad Idus fœneretur. De *Kalendis* lib. 3. Od. 8. v. 1. Macrob. lib. 1. Saturnal. cap. 15. etc.

AD MOECENATEM,

ODE III.

Detestatur allium, quod apud ipsum coenans comederat.

PARENTIS olim si quis impia manu
 Senile guttur fregerit,
Edat cicutis allium nocentius.
 O dura messorum ilia!
Quid hoc veneni saevit in praecordiis?
 Num viperinus his cruor
Incoctus herbis me fefellit? An malas
 Canidia tractavit dapes?
Ut Argonautas praeter omnes candidum
 Medea mirata est ducem,

INTERPRETATIO.

Si deinceps aliquis manu scelerata ruperit cervicem patris vetuli, comedat allium cicuta perniciosius. O viscera rusticorum praedura! Quale toxicum istud meis in intestinis aestuat? An viperarum sanguis istis immixtus herbis decepit me? Nunquid Canidia noxios hosce cibos contrectavit? Certe, *quando Medea adamavit Jasonem Argonautarum Principem prae ceteris pulcrum,*

ANNOTATIONES.

1. *Parentis olim, etc.*) Vel ex Ode hac intellige, studiose lector, nullum esse adeo exile et sterile argumentum, quod vena dives non queat amplificare et locupletare. Sic *Nucem* Ovidius, *Culicem* Virgilius, Homerus *pugnam ranarum ac murum*, Horatius verò *casum arboris* lib. 2. Od. 13. hic autem *allium* eleganti carmine prosecuti sunt.

Si quis impia manu, etc.) Si quis parricidio inquinatus deinceps puniendus erit, ne cicuta sed allio plectatur.

3. *Edat.*) Quidam legunt, *edit.* Sic *duit* pro *det*: *faxit, etc.* Lib. 2 Sat. 8. ad finem:

Quam si cum lumbis quis edit.

Cicutis allium nocentius.) Cicuta enim frigore quidem suo nativum calorem sine dolore extinguit: at allium torquet, adurit, enecat. Cicutæ succum morte damnati bibere cogebantur apud Athenienses. Plin. lib. 25. c. 13. *Cicuta*, inquit, *venenum est, publica Atheniensium pœna invisa.* Ita Socrates extinctus. Vide Pers. sat. 4. v. 2.

Allium.) Sunt, qui per unicum l, scribant *alium* et olcium volunt quòd oleat, alii ab *halando halium* scribunt Alii ab αλλεσθαι, quòd exiliendo crescat, allium deducunt. Meliùs alii a voce αγλιθες alliorum capita significante.

4. *O dura messorum ilia!*) Quæ videlicet impune devorent et concoquant allium, quod meis in præcordiis ita sævit. Galen. Therapeut. lib. 12. allium vocat *rusticorum theriacam.* Virgil. Eclog. 2.

Allia, serpyllumque, herbas contundit olentes.

5. *Quid veneni, etc.*) Quod genus est illud veneni, quo sic discrucior? Allium sane utpote calidum, acre, grave olens, coctu etiam difficile, stomacho delicatiori ac temperamento fervidiori, et πικροχολῳ seu amariori bili obnoxio, quale habebat Horatius, grave esse debebat; at contra homini frigidiori vel robustiori salubre est. Suidas ait. *Thraces alliis delectari, nec immeritò*, inquit: *allia quippe calida sunt: illi vero frigidam incolunt regionem.*

6. *Num viperinus his cruor, etc.*) An verò allium istum incoctum fuerat in viperino sanguine, quod imprudens ego devoraverim! Vide lib. 1. Od. 8. v. 9. Plin. lib. 11. c. 53. Cœl. Rhodig. lib. 23. c. 10.

7. *An malas Canidia, etc.*) An dapes quas cœnavi infecit veneno Canidia venefica illa insignis? De ea postea fuse in seq. Epod.

9. *Ut Argonautas, etc.*) Crediderim sane non alio medicamento instructum a Medea Jasonem fuisse, adversus tauros formidabiles: nec alio pariter usam veneficio ipsam Medeam, ad perdendam invisam sibi pellicem. Insurgit hic suo more Scaliger in nostrum Poetam hypercriticè: *non est illud*, inquit, *supino aut oscitanti judicio admittendum. Quippe ait Jasonem a Medea perunctum allio, scilicet ut eo medicamento esset a tauris tutus. At enimvero eadem quomodo unxit vestem, qua*

Ignota tauris illigaturum juga;
Perunxit hoc Jasonem:
Hoc delibutis ulta donis pellicem,
Serpente fugit alite.
Nec tantus unquam siderum insedit vapor
Siticulosae Apuliae;
Nec munus humeris efficacis Herculis
Inarsit aestuosius.
At si quid unquam tale concupiveris,

INTERPRETATIO.

isto illum tinxit, *insueto jugo tauros* indomitos *subjecturum*: *isto* etiam *infecit munera*, quibus cum *se de pellice vindicasset*, *aufugit* curru *alatis draconibus* tracto. *Nunquam tantus astrorum calor incendit Apuliam siccam*: *neque donum* fatale *vehementius inflammavit humeros Herculis laboriosi*. *Verùm enimvero*, *si quidpiam ejusmodi ultra appetas*:

ANNOTATIONES.

Creusa flagraret? Æquus arbiter esto lector nec supinus, nec oscitans. Medea vestem pellici mittendam allio quasi veneno unxit. Eadem per allium pariter Jasonem tutum præstitit adversus tauros, nempe tauri allii odore gravi et tetro perdomiti sunt. Glauce vi mortifera allii enecta est et conflagravit. Quid hic abhorret a vero et ratione? Quid ita reprehendendum in hac utraque sententia? Adde quod, per idem venenum vario modo dilutum, variisque pharmacis admixtum ac temperatum diversa effici nihil vetat.

Argonautas.) Jason Æsonis Thessaliæ regis filius, cum sociis plus quinquaginta fortibus sane viris, profectus est Colchos, ad rapiendum vellus aureum, quod fama celebrabatur. Ibi a Medea Colchorum regis filia adamatus, ab ea veneficiis pollente edoctus est qua ratione posset domare tauros æripedes et ignivomos, jugoque submittere; draconem etiam pervigilem sopire et profligare; ac demum vellus aureum auferre. *Argonautae* porro dicti ab Argo navi, qua ad expeditionem Colchicam vecti sunt, præcipui nominantur Hercules, Orpheus, Castor, Pollux, Telamon, Zetus, Calais, Theseus, Typhis, etc. Ipsa vero navis appellata est Argo vel ab artifice et fabro: vel ab Argivis seu Græcis heroibus: vel a celeritate, *ἀργὸς* *velox*. Vide Diodor. Sicul. lib. 5. cap. 3. Valer. Flacc. Argonaut.

13. *Hoc delibutis*, *etc.*) Eodem Medea infecit munera quæ misit ad Glaucen, vel, ut scribunt alii, Creusam filiam Creontis regis Corinthiorum. Hanc enim cum Jason superinduxisset pellicem, iram dissimulavit Medea Jasonis uxor. Itaque tempus nacta venenatam ei vestem dedit; quam cum Glauce induisset, fatali incendio consumpta est. Vide Epod. 5. post medium.

Donis.) Non vestem, sed alia quæpiam dona in scrinio missa, venenis quidem tincta, scribunt alii: aperto autem scrinio pellicem cum tota regia conflagrasse.

14. *Serpente fugit alite.*) Irati scilicet et vindictam anhelantis Jasonis, Creontisque iram Medea fugit, per aërem asportata curru pennatis vecto serpentibus. Vide Euripid. Medeam, in fine. Ovid. Metamorph. 7. et 9. etc.

15. *Nec tantus unquam*, *etc.*) Non majoribus Apulia ardoribus torretur, quàm mea viscera nunc uruntur calore et vi funesta allii quod comedi. *Siderum*, dum sævit Canicula et fervet. De ea lib. 1. Od. 17. et lib 3. Od. 13. *De Apulia* ejusque coelo torrido, lib. 3. Od. 30. v. 11. et Epod. præced. v. 42.

17. *Nec munus humeris*, *etc.*) Nessus Centaurus ab Hercule vulneratus sui ulciscendi hanc iniit rationem. Dejaniræ suasit, posse sibi amorem Herculis asserere, induendo illum tunica aspersa sanguine suis e vulneribus profluente. Itaque illa videns subinde Herculem Ioles amore irretitum, quod Nessus improbe et fallaciter præceperat, effecit: sicque illum interemit. Nam tanto est ardore correptus, ut suos ipse artus dilaniaret, ac demum incensa pyra se confecerit. Vid. Senecæ Herculem Oetæum. Et postea Epod. 17. v. 31. Cic. Tusc 2. num. 20. ex Sophocl. Trachin. ita scribit: *cum Dejanira sanguine Centauri tinctam tunicam Herculi induisset*, *inhaesissetque ea visceribus*, *ait ille* . . . .

Hae me irretivit veste furiali inscium,
Quae lateri adhaerens morsu lacerat viscera,
Urgensque graviter pulmonum haurit spiritus.
. . . .
Ipse alligatus peste interimor textili, *etc.*

Idem Philip. 13. *Non tamen Dejanira voluit Herculi nocere*, *cum ei tunicam sanguine Centauri tinctam dedit.*

19. *At si quid unquam*, *etc.*) Quòd si, ô Mæcenas, unquam allium comedere concupiveris, in pœnam cupio ut te abhorreat amica seu Terentia tua: similiter et si quis vir fœtidum ac pestilentem ejusmodi cibum appetierit, precor ut ipsius uxor ejus osculo repellat, et seorsim cubare velit, halitum graveolentem non ferens.

Jocose Moecenas, precor
Manum puella suavio opponat tuo,
Extrema et in sponda cubet.

INTERPRETATIO.

o *Moecenas jocis gaudens, velim ut adolescentula objiciat manum osculo tuo, atque in remotam* lecti *partem recedat.*

ANNOTATIONES.

20. *Jocose Moecenat.*) Jocari familiariter cum Moecenate solebat Horatius: Hinc Persius Sat. 1. v. 116.

Omne vafer vitium ridenti Flaccus amico
Tangit: et admissus circum praecordia ludit,
Callidus excusso populum suspendere naso.

22. *Sponda.*) Lecti pars ultima, vel etiam exterior, Isidor. lib. 20. cap. 11.

AD MENAM POMPEII MAGNI LIBERTUM,

ODE IV.

Ejus ex mutata conditione superbiam insectatur.

Lupis et agnis quanta sortitò obtigit,
Tecum mihi discordia est,

INTERPRETATIO.

Q*UANTA naturaliter inimicitia lupis atque agnis congenita est,* tanta *mihi inest contra te, ò* Mena,

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Epod. 1.

1. *Lupis et agnis, etc.*) Habes, lector, in hac Ode exquisitam servi descriptionem, et acrem asperamque ejus arrogantiæ insectationem.

Quanta sortitò obtigit.) Quantum inter se odium natura partiente veluti et dante, sortiuntur et obtinent. Plin. lib. 10. cap. 74. agit de naturali quorumdam animalium dissidio.

2. *Tecum mihi discordia est.*) Ego enim fidem observantissime et religiosissime colo: tu perfidiam. Nempe Menas Pompeii Magni libertus, eo mortuo, Sexti partes amplexus, ab eo magnis muneribus locupletatus, quin et classi præfectus est contra Cæsarem Augustum. Ad hunc vero subinde transfugit, et ab ipso mox equestri dignitate ornatus. Tum rediit ad Sextum Pompejum relicto Augusto. Postea Sextum rursus prodens ac deserens ad Augustum reversus, ab eo tandem, quod pridem concupiverat, Tribunus militum factus est. At isto insignis honore qui fit ut tam libere ab Horatio proscindatur? Tum nempe rerum atque temporum cogente difficultate ac necessitate, prudens Caesar proditoris scelerata opera utebatur quidem, ejus verò proditiones ac perfidiosum animum detestari non latebat. Vell. Patercul. lib. 2. Appian. Bell. Civil. lib. 5. Dio lib. 48. Sueton. Octav. cap. 74. ubi scribit: *neminem unquam libertorum adhibitum coenae ab Augusto, excepto Mena, sed asserto in ingenuitatem, post proditam Sexti Pompeii classem.* Idem Menas antea Augustum perdere simul et Antonium cogitaverat. Testis Plutarchus in Antonio. Sic habet: *tenebat Sextus ea tempestate Siciliam; et praedatoria classe, cui Menas pirata praeerat, Italiae oras et omne circum pelagus infestabat . . . foedera cum Pompejo facta . . . Post haec mutuo se ad coenam invitant,* nimirum Augustus Antonio junctus, et Sextus Pompejus. *Huic forte evenit, ut illos primus convivio excipere in praetoria navi, ... fervente convivio. ferventibus et jocis. Menas pirata Pompejo adhaerens clam ei intusurravit: visne, Sexte, anchoras succidam, et te Romani Imperii faciam dominum? Haec cum Sextus paulisper secum agitasset: oportuit, inquit, o Mena, haec per teipsum, me inscio, fecisse: nunc verò quod est eo contenti simus. Etenim pejerare nequaquam meum.* Porro, ne cum nonnullis arbitrere, lector, hunc Menam eumdem esse cum Vultejo Mena, cujus mentio est in Epistola 7. lib. 1. alter enim ab altero longe diversus.

Ibericis peruste funibus latus,
Et crura dura compede.
Licèt superbus ambules pecuniâ,
Fortuna non mutat genus.
Videsne, sacram metiente te viam
Cum bis ter ulnarum toga,
Ut ora vertat huc et huc euntium
Liberrima indignatio?
Sectus flagellis hic Triumviralibus
Praeconis ad fastidium,
Arat Falerni mille fundi jugera;
Et Appiam mannis terit;

INTERPRETATIO.

qui habes *latus concisum flagellis sparteis*, *et crura vinculis attrita. Quamvis incedas tumidus* propter *opes*, *fortuna non mutat originem. Quando autem pergis per viam sacram indutus toga sex ulnarum, an non animadvertis quomodo ira maxime aperta reflectat vultum ambulantium ultrò citroque? iste*, inquiunt, *caesus flagris Trium virorum* usque *ad Praeconis taedium, colit mille jugera agri Falerni; atque viam Appiam equis calcat;*

ANNOTATIONES.

3. *Ibericis peruste funibus latus.*) Corpus habens notatum plagis et flagellis servilibus.

Ibericis.) Hispanicis. Metonym. Species pro genere. Flagella fiebant e funibus; funes autem e sparto, cujus in Hispania magna copia. Plin. lib. 19. cap. 2.

Peruste.) Proprie et signanter. Nam flagra a flagrando dicta. Certe repetitis flagris calor in cute, carne, sanguine, inflammari cognoscitur. Inde flagriones dicti sunt servi, quoniam flagris erant subditi. Festus, Vossius, etc.

4. *Crura dura compede.*) Compede stricta membri pars indurescit.

5. *Superbus pecuniis.*) Menas locupletatus dominorum liberalitate, honores etiam captarat, jam liber, mox Eques, denique Tribunus.

6. *Fortuna non mutat genus.*) E liberto nobilem haud faciunt opes. Humilis, sordidus, vafer, nequam, servilis animus semper manet.

Naturam expellas furca, tamen usque recurret. Inquit noster lib. 1. Epist. 10. v. 24. Vide Pers. Sat. 5. v. 70. et deinceps.

7. *Videsne sacram, etc.*) Scilicet ignoras quanta indignatione homines obvii te aspiciant superbe et arroganter incedentem, qui genus servile norunt. An ergo, inquiunt, more nobilium jactabit se Menas hodie libertus, paulo ante servus?

Sacram metiente te viam.) Hæc urbis via, qua ibatur in palatium et Capitolium, valde frequentabatur: per eam triumphalis quæque pompa procedebat: *Sacra* dicta; seu quòd per eam sacra in arcem quot mensibus ferebantur, indeque auguria captarent augures; seu quòd in ea fœdus olim annxerant Romulus ac Tatius. Varro, Alex. ab Alex. lib. 2. c. 18. etc. Hinc ergo Menas *viam sacram* metiebatur sæpius, tum ad palatium crebro pergens, tum se ostentans insigni toga splendidum, et composito gradu conspicuum. Hinc et *Sacravienses* dicti nobiles qui per viam sacram frequenter ambularent.

8. *Cum ter ulnarum toga.*) Amplam gerebant nobiles togam et laxissimam: contra angustam et arctam pauperes. Quidam hic volunt significari latum clavum, quæ vestis sex ulnarum esset, ac propria Tribunorum, ut et aliorum Magistratuum. Luxum in laxis vestibus ità reprehendit Cicero Catilin. 2. *quos pexo capillo nitidos videtis, imberbes aut bene barbatos; manicatis et talaribus tunicis, velis amictos non togis.*

9. *Vertat.*) Vox ista duo significare potest: vel, *convertat*, ad hominem subsannandum; vel, *avertat*, præ indignatione. Est autem indignatio, justus dolor ex secundis rebus, qui illis indignus videtur.

10. *Liberrima indignatio.*) Tanta est animorum ob arrogantiam tuam offensio, ut non clam solùm, sed et aperte ac libere indignentur, et sarcasmos, dicteria, scommata palam jaculentur.

11. *Sectus flagellis etc.*) Hæc populi indignantis verba in Menam: scilicet iste paulo ante servilibus pœnis obnoxius, jam se magnum ostentat.

Triumviralibus.) Abjectæ conditionis homines, fures, servi, peregrini, non apud Prætorem, ut cives, judicabantur, sed apud Tresviros. *Fures ac servi nequam apud Triumviros capitales ad columnam Meniam puniri solent*, inquit Asconius.

12. *Praeconis ad fastidium.*) Non Triumviri tantùm, sed et iis absentibus Præco servos jubebat plecti, et flagris cædi a lictore *Fastidium* tamen *Praeconis* libet magis intelligere ex crebra repetitione, alta quidem voce, tituli sive elogii, v. g. *hic reus ac nocens flagris cæditur, quia neglexit edictum etc.*

13. *Falerni.*) Agri optimi et pretiosissimi, lib. 1. Od. 20.

Mille jugera.) Atqui cives olim honoratissimi non plus quàm septem agri jugera possidere ex lege poterant.

14. *Appiam.*) *Appia* via publica ducebat ad agrum Falernum: ab Appio Claudio Tribuno plebis lapidibus strata, indeque nomen sortita.

Sedilibusque magnus in primis eques
Othone contempto, sedet.
Quid attinet tot ora navium gravi
Rostrata duci pondere
Contra latrones atque servilem manum;
Hoc hoc Tribuno militum?

INTERPRETATIO.

nec non insignis eques primis in subselliis sedet, Othone spreto. Quid juvat aerata rostra tot navium ingenti magnitudine dirigi adversus praedones et servorum turmas, isto isto, inquam, *militum Praefecto?*

ANNOTATIONES.

Mannis.) Equis gradariis, nulla vectoris molestia incedentibus, Gall. *haque nées.* Ital. *cavalli di credenza.* Dicti sunt quòd manus mansuetudinem sequantur. Hos inequitabant proceres duntaxat: Menas autem forte et currui junctos adhibebat, singulari quidem ambitione, mollitie, luxu.

15. *Sedilibusque magnus in primis eques.*) In amphitheatro Rom. sedentibus ad spectandum distincti erant gradus, pro diversa cujusque dignitate. Orchestram Senatores obtinebant. Deinde gradus quatuordecim Equitibus Romanis erant destinati: quorum primi Tribunis excepti. In his itaque sedendi jus habebat Menas reclamante quidem lege, de qua mox dicam. Dio lib. 36.

16. *Othone contempto.*) L. Roscius Otho Tribunus plebis legem tulerat, qua Nobiles in theatro a plebeiis separati aderant. Hinc Juvenal. Sat. 3. v. 159.

Sic libitum vano qui nos distinxit Othoni.

Porro lex eadem vetabat Equitem fieri ac in gradibus amphitheatri quatuordecim sedere eum, cui vel patri ejus avoque non adfuisset equestris census, id est, quadringenta sestertium millia. At nihilo tamen minus ita jubente Principe tempori quidem serviente, ut dixi, Menas nequaquam ingenuus, jam opulentus, contempta Othonis lege, Eques factus imo et Tribunus, prima sedilia in spectaculis occupabat, quanquam ab iis dignitatibus arcebantur liberti atque libertini.

17. *Quid attinet etc.*) Ergone contra servorum et praedonum exercitum instruere copias navales oportet Menam, qui et ipse praedo et servus a natura fretus, non ita pridem solum dux fuit? Sunt qui existiment loqui Horatium de fugitivis, quos ad arma vocaverat Sextus Pompejus, et quibus Tribunum Menam praefecerat. At alii melius intelligunt reliquias exercitus Sexti Pompeii, quas Menae ductu et opera jam victor Augustus persequebatur.

Navium gravi pondere.) Vide Epod. 1. v. 2. ibique annot.

20. *Hoc hoc Tribuno militum.*) Plutarchus ante citatus ubique piratam vocat Menam. *Tribuni militum* officium erat milites in castris continere et ad exercitationem producere; claves portarum suscipere; vigilias interdum circumire; frumentationibus commilitonum interesse; frumentum probare; fraudem mensorum coercere; militum querelas audire, delicta castigare, etc.

IN CANIDIAM VENEFICAM,

ODE V.

At, ò Deorum, quisquis in coelo regis,
Terras, et humanum genus,
Quid iste fert tumultus? Aut quid omnium
Vultus in unum me truces?
Per liberos te, si vocata partubus
Lucina veris adfuit;
Per hoc inane purpurae decus precor,
Per improbaturum haec Jovem,
Quid ut noverca me intueris, aut uti
Petita ferro bellua?
Ut haec trementi questus ore constitit
Insignibus raptis puer,
Impube corpus, quale posset impia

INTERPRETATIO.

Sed ò Numina, quotquot in coelo gubernatis hunc orbem atque homines, quid sibi vult ille strepitus? Vel quorsum facies omnium istarum apparent *terribiles adversus me solum? Te oro per filios, si Diana adfuit veris partubus invocata: per vanum istud insigne purpurae: per Jovem talia condemnaturum: quare me aspicis quasi noverca, vel ut fera telo confixa? Postquam puer ore trepidanti has fudit querelas, ornamentis exutus est. Corpus* erat *sine pube, quod posset flectere corda*

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Epod. 1.

1. *At, ò Deorum.*) Julius Scaliger vir alioqui summus (quis credat?) hanc Odem pessime intellexit, pessime carpsit. Singulas ejus cavillationes, lector, cognosce, et judica, ad loca singula relatas, ac ni fallor, probe dilutas. At rem totam diligenter ante accipe: nec enim caret difficultatibus, et quaedam sane supplenda ex magorum institutis. Hæc summa est. Conveniunt ad veneficium quantuor sagæ, quarum Canidia princeps, quæ de Varo suos amores spernente ulcisci, illumque ad se trahere per incantamenta satagebat. Itaque primùm ex elixatis tum herbis tum aliis rebus unguentum, seu pharmacum conficit: illudque adhibet ad ceream Vari imaginem, quam de more illic statui supponendum; rata nimirum perinde in Varum agere, ac si adesset, et unguento illo ipse perfunderetur. At cum animadvertit Canidia prius hoc minus valuisse incantamentum, quòd Varus contrariis se pharmacis præmuniisset; tum verò alterum parat efficacius, ac velut extremum remedium, scilicet philtrum, seu potionem amatoriam e medullis et jecore pueri terræ infossi, quem ex inedia contabescere et exspirare faciunt. Hæc omnia porro mire describit ac varie exornat Poeta. Jam singula inspiciamus.

3. *Quid iste fert tumultus, etc.*) Inducitur loquens puer, quem veneficæ illæ raptum terræ infodere parent, ad conficiendum ex ejus intestinis, philtrum, seu amoris poculum. Truculentas verò facies expavescens ista profert.

5. *Si vocata partubus Lucina veris affuit.*) Hæc ait, quoniam supposititios fœtus alebant interdum veneficæ, ad sua scelerata consilia utiles. Vide Epod. 17. annotat. ad eas voces, *venter partumejus.*

6. *Lucina.*) In partu invocabatur Diana, ut adesset tum parturienti, tum prodeunti in lucem infantulo. Hinc cognomen, *Lucina.* Vide lib. 3. Od. 22.

7. *Inane purpurae decus.*) Quippe quo non deterremini ab inferenda mihi nece.

8. *Improbaturum haec Jovem.*) A juvando Jupiter dictus, scelerum vindex est omnium.

12. *Insignibus raptis.*) Detractis prætexta et bulla, quæ nobilitatis ac ætatis istius erant insignia *Custos purpura* nuncupatur a Persio Sat. 5. v. 30. *quòd praetexta infirmitatem pueritiae sacram fieri et venerabilem*, non secus ac sacerdotem vestibus suis existimarent veteres, teste Quintiliano Ex Macrob. lib. 1. Saturnal. cap. 6. Tarquinius Priscus instituit prætextam simul et bullam cordis effigie collo appendi solitam, qua pueri *corde praestare* monerentur: utque *communiret pectus puerile:* inquit Asconius. Plura de istis annotavi ad prædictum Persii locum, et ad Juvenal. Sat. 5. v. 164.

13. *Impube corpus.*) Nondum scilicet adeptum annos ætatis quatuordecim, adeoque sine pube, sine pilis.

Mollire Thracum pectora :
Canidia brevibus implicata viperis
Crines et incomtum caput,
Jubet sepulcris caprificos erutas,
Jubet cupressus funebres,
Et uncta turpis ova ranae sanguine,
Plumamque nocturnae strigis,
Herbasque, quas et Iolchos atque Iberia
Mittit venenorum ferax,
Et ossa ab ore rapta jejunae canis,
Flammis aduri Colchicis.
At expedita Sagana per totam domum
Spargens Avernales aquas,
Horret capillis, ut marinus, asperis
Echinus, aut currens aper.
Abacta nulla Veia conscientia,

INTERPRETATIO.

Thracum ferocia. Tum *Canidia exiguis viperis implexos habens capillos et incompositum caput, mandat caprificos evulsas tumulis, mandat ferales cupressos, et fœdae rubetae cruore aspersa ova plumasque strigis nocturnae, et herbas quas producit Iolchos atque Iberia venenis fertiles, et ossa erepta ex ore canis famelicae, cremari ignibus Colchicis, Mox Sagana succincta per totas aedes inspersit Avernales aquas; habens crines rigidos velut echinus marinus, aut aper currens.* Inde *Veia nullis conscientiae* stimulis *absterrita labore ingemiscens*,

ANNOTATIONES.

14. *Thracum.*) Qui barbari et inhumani valde. Vide lib. 1. Od. 18.

15. *Implicata viperis.*) Furiarum instar.

17. *Caprificos.*) Silvestres ficus et cupressi arbores sunt funestæ et ferales. Vide lib. 2. Od. 14.

Erutae.) Nec enim amputari, sed erui oportebat ad usum magicum.

19. *Ranae sanguine.*) Ranarum aliæ sunt aquatiles, minores, innoxiæ: aliæ terrestres, majores, turpiores, desides, venenosæ, aliter rubetæ dicuntur, Gall. *crapaut*, Ital. *rospo*. Et hæ ad veneficia adhibebantur, Plin. lib. 32. c. 5. Juvenal. Sat. 1. v. 70. Sat. 3. v. 44. Sat. 6. v. 658.

At nunc res agitur tenui pulmone rubetae.

20. *Plumamque nocturnae strigis.*) Rubetæ viscera pariter et strigis plumas, ad amorem concitandum valere, Propertius etiam testis, lib. 3. Eleg. 5.

Illum turgentis ranae portenta rubetae,
Et lecta exsectis anguibus ossa trahunt,
Et strigis inventae per busta jacentia plumae, etc.

Strigis.) Strix avis, noctu volans tantùm, a stridore vocis dicta, mali ominis olim habita est, sicut hodie noctua, cui certe similis. Plin. lib. 11. c. 39. ita scribit: *Esse in maledictis jam antiquis strigem convenit: sed quae sit avium, constare non arbitror.*

21. *Iolchos.*) Est urbs Thessaliæ ad sinum Pelasgicum, ad radices Pelii montis. Quidam legunt, *Colchos*, sed perperam, nam prope sequitur vox *Colchicis*. Et sic ruit prima Scaligeri querela: In 5. Epod. *loca sunt minus ingenua*, inquit: *anxia dico, neque libero spiritu edita, qualis ille versus,*

Herbasque, quas Colchos atque Iberia,
Et sonus insuavis, que, quas,

Priorem lectionem ex manuscriptis codicibus, tuentur Cruquius, et alii.

Iberia.) Regio Pontica (non Hispanica) apud Asiam Minorem, hodie Georgia, vern. *Gurgistan* s. Moschicis montibus separatur a Colchide.

23. *Ossa ab ore rapta jejunae canis.*) Per hæc amoris quasi famem gigni, credebant superstitiosè.

24. *Flammis aduri Colchicis.*) Simul hæc omnia igne coqui seu elixari jubet Canidia, ad ritum Medeæ Colchicæ, de qua postea. Colchis hodie Mengrelia, Asiæ Minoris regio, ad oram Euxini maris. In ea regnavit Æeta Medeæ pater.

25 *Sagana.*) Altera hæc venefica operam confert Canidiæ, et magico ritu spargit aquas ex *Averno.* Is Campaniæ lacus apud antrum Sibyllæ Cumanæ percelebris: ac per eum ad Inferos descensum esse fabulati sunt. Vide Virg. Æn. 4. v. 511. et Æn. 6. v. 126. de Sagana iterum lib. 1. Sat. 8.

28. *Echinus.*) Gall. *herisson*, Ital. *riccio*, alter est terrestris, qui et herinaceus; alter aquatilis seu marinus. Uterque spinis inhorrescit. Plin.

Aper currens.) Tunc enim apri dorso rigescunt setæ cum currit, seu venatorem fugit, seu invadit: quod iræ ac furoris argumentum.

29. *Abacta nulla Veia conscientia.*) Veia tertia est venefica, quæ scrobem facit, humumque egerit infodiendo puero. Quid verò Scaliger? *immò multa conscientia*, inquit, *multorum sibi facinorum conscia. Sed intelligendum est non fuisse abactam seu distractam a multis facinoribus: omnino*

Ligonibus duris humum
Exhauriebat ingemens laboribus;
Quo posset infossus puer
Longo die bis terve mutatae dapis
Inemori spectaculo:
Cum promineret ore quantum extant aqua
Suspensa mento corpora:
Exucta uti medulla et aridum jecur
Amoris esset poculum,
Interminato cum semel fixae cibo
Intabuissent pupulae.
Non defuisse masculae libidinis
Ariminensem Foliam,
Et otiosa credidit Neapolis,
Et omne vicinum oppidum:

INTERPRETATIO.

duro bipalio effodiebat terram, in qua puer immissus diuturno tempore mori posset, aspectu ciborum bis aut ter immutatorum: si quidem capite extabat quantum corpora mento suspensa eminent super aquam: ut arescens medulla, et hepar exsiccatum fieret amoris pharmacum postquam contabuissent pupillae semel infixae cibo interdicto. Porro *et otiosa Neapolis et urbes vicinae omnes crediderunt istis veneficiis adfuisse Foliam Ariminensem nefanda libidine* famosam.

ANNOTATIONES.

durum est; et sonus quanquam dispar temporibus, tamen idem plebejus. Si quid durum, egregie exhibet ferream Veiæ mentem. Nec plebeja dictio est, quin potius elegans et nobilis: indicatque mulierem sceleribus adeo assuetam, ut absque ullo metu ea perpetret. Perditam ejusmodi conscientiam exprimit Pers. Sat. 3. v. 32.

. : . . . *fibris increvit opimum*
Pingue: caret culpa: etc.

33. *Bis terve mutatae dapis inemori spectaculo.*) Nimirum puer infossus duos tresve dies vivere poterat, capite extans, mutatos subinde cibos prope os habens, augescente eorum appetitu et fame diversarum dapum, quas attingere non poterat, in eas fixum tenens aspectum, et sic tandem amoriens. Existimabant nempe hominis in ea aviditate mortui jecur et medullas vim habere exstimulandi amoris.

35. *Cum promineret ore, etc.*) *Non intelligo*, inquit Hypercriticus, *quid sit*, quantum extant aqua suspensa mento corpora. *Quaenam in patibulo suspensa extant ab aqua*? Quæso, lector, an hæc non facile tu intelligis? Non ita certe capies, quid Scaliger velit per suum *patibulum*, de quo hic nulla mentio; cum sit collatio natantis atque adeo aqua mersi et suspensi, extante ab aqua solo capite, cum puero terra cooperto et ore duntaxat prominenti.

37. *Aridum jecur.*) *Jecur* amoris sedes.

Aridum.) Deficiente succo, et subtracto cibo, cujus appositi et præsentis desiderium majus fuerat.

39. *Interminato cum semel, etc.*) Et hæc sibi ignota Scaliger proclamat. *Num interminatus est infinitus*, inquit, *et ille finitum ostendit, cum dixit, bis terve mutatam dapem.* Et hæc nunquam scripserit cui *mens non laeva fuisset*, inquam ego. *Interminatus* idem est ac minando vetitus, uno verbo prohibitus, nemine Grammatico reclamante. Porro addit ille tam inepte quàm prius: *et quis natura doctus scripsit fixas esse pupulas ab inedia?* Ohe, magne Juli, infixas cibo apposito pupulas, inedia vero intabescentes, scribit Horatius, tota acclamante natura.

42. *Ariminensem Foliam.*) Quarta est hæc venefica, ex Arimino urbe Æmiliæ; hodie *Rimini*, in Romandiola provincia, in ora maris Hadriatici: prope fontes Tiberis alluitur fluvio cognomine.

43. *Otiosa Neapolis.*) Hæc urbs Italiæ clarissima, ad delicias, secessum, et otium amoeno situ comparata, olim dicta Parthenope. Virg. Georgic. in fine:

Illo Virgilium me tempore dulcis alebat
Parthenope, studiis florentem ignobilis oti.

Ovidius *in otia natam Parthenopen* dixit. Ceruti, *otiosa*, interpretatur, *Neapolitani minus curiosi.*

44. *Omne vicinum oppidum.*) Federicus Cerutus intelligit Puteolanam civitatem: alii vicinas urbes, v. g. Capuam, Cumas, Puteolos, Bajas, Nolam, Atellam, etc.

Quae sidera excantata voce Thessala,
Lunamque coelo deripit.
Hic irresectum saeva dente livido
Canidia rodens pollicem,
Quid dixit? aut quid tacuit? O rebus meis
Non infideles arbitrae,
Nox, et Diana, quae silentium regis,
Arcana cum fiunt sacra;
Nunc nunc adeste, nunc in hostiles domos
Iram atque numen vertite.
Formidolosis dum latent silvis ferae,
Dulci sopore languidae,
Senem (quòd omnes rideant) adulterum
Latrent Suburanae canes,
Nardo perunctum, quale non perfectius
Meae laborarunt manus.

INTERPRETATIO.

quae verbis Thessalicis incantans astra et Lunam coelo detrahit. Tum vero ferox Canidia dente livido rodens unguem pollicis non amputatum, quid locuta est? vel quid non dixit? O rebus meis, inquit, *testes faventes, nox, et Diana silentium faciens, quando secreta peraguntur mysteria, modò adjuvate, jam in aedes inimicorum convertite iram et potestatem divinam. Interim dum belluae absconduntur silvis formidinem creantibus pacato somno vacantes, canes Suburae allatrent moechum senem (quod cunctis ludibrio sit) perfusum unguento, quo praestantius nullum elaborarunt meae manus.*

ANNOTATIONES.

45. *Voce Thessala.*) More et ritu vocibusque Thessalorum, qui arte magica præstabant. Vide lib. 1. Od. 27. stroph. ult.

46. *Lunamque caelo deripit.*) Virg. Ecl. 8.

Carmina vel coelo possunt deducere Lunam.

Itaque veteres credebant, cùm Luna deliquium pateretur, tum magorum incantationibus vexari, et hinc rubescere, quòd reluctaretur ne in terram devocaretur invita, ut in herbas despumaret ad veneficia conficienda profuturas. Quin eò superstitio invaluerat, ut laboranti Lunæ subvenire se crepitu cymbalorum arbitrarentur. Unde apud Senec. Trag. Hippolyt. Act. 2. Chorus ita loquitur de Luna:

Et nuper rubuit: nullaque lucidis
Nubes sordidior vultibus obstitit.
At nos solliciti lumine turbido,
Tractam Thessalicis carminibus rati,
Tinnitus dedimus.

Huic vulgi opinioni primo locum dedit Aglaonice Hegetoris filia, quæ Astrologiæ perita, cum Luna esset in defectu seu eclipsi, se eam incantare et deducere simulavit. Plutarc. lib. de orac. defectu post init. Vide Plin. lib. 30. c. 1. et 2.

47. *Irresectum.*) Sordes notat fœdis illis mulieribus affectatas.

48. *Rodens pollicem.*) Alta cogitatione defixum et percitum furore animum perinde exhibet.

51. *Nox et Diana.*) Noctem et tenebras amant tenebriones. Christus in Evangelio: *qui male agit odit lucem, ut non arguantur opera ejus.* Magi et venefici sua flagitia noctu semper exequi aggrediuntur. Porro sacra plerumque nocturna celebrabant Ethnici, affulgente Luna, et quasi silentium imperante, ut existimabant, et favente.

53. *In hostiles domos.*) In Varum atque pellices quibus ille detinetur, et a me avertitur.

57. *Senem, quod omnes rideant, adulterum.*) Juvenis instar lascivientem.

Ovid.

Turpe senex miles: turpe senilis amor.

58. *Suburanae canes.*) Subura urbis Romæ regio, ubi meretricum erant domicilia. Illuc ventitabat nocte Varus, parum memor Canidiae, hinc amore, illinc dolore tabescentis, proindeque vindicationem ac vindictas petentis quacumque via, seu, per fas et nefas.

59. *Nardo perunctum.*) Unguentum e nardo pretiosum absurde explicant fere omnes; et hinc Gratidiam Neapolitanam unguentariam sub nomine Canidiae vellicari perperam comminiscuntur: absurdiusque, delibutum eo Varum senem ad meretricios amores captandos aiunt. Cer..tus *unguento venefico ad amorem conciliandum efficaci Varum senem perunctum* interpretatur. Sed nihil minus ad sensum Horatii quàm ista, certe ἀπροσδιόνυσα Quid ergo? *Nardum* vocat Canidia suum illud eximium pharmacum, de quo ante, magicum, summa cura perfectum, et quo perfectius nullum unquam elaboravit, ut ipsa ait. Eo verò perungit imaginem Vari ceream magico ritu, ut per istius unguenti vim reddatur ipse Varus

Quid accidit? Cur dira barbarae minus
Venena Medeae valent,
Quibus superba fugit ulta pellicem,
Magni Creontis filiam,
Cum palla, tabo munus imbutum, novam
Incendio nuptam abstulit?
Atqui nec herba, nec latens in asperis
Radix fefellit me locis,
Indormit unctis omnium cubilibus
Oblivione pellicum.
Ah, ah, solutus ambulat veneficae
Scientioris carmine.
Non usitatis, Vare, potionibus,
(O multa fleturum caput!)
Ad me recurres: nec vocata mens tua
Marsis redibit vocibus.

INTERPRETATIO.

Verùm *quid evenit? Quare atria* haec *pharmaca minus pollent venenis barbarae Medeae, quibus superbiens aufugit, sumpta ultione de pellice, magni Creontis filia; quando chlamys, donum toxico infectum, novam sponsam incendio extinxit? At nec herba nec radix crescens in arduis locis me effugit.* Nimirum *Varus cubat in lectis cunctarum pellicum inunctis oblivione. Ah, ah liber* ille *incedit per pharmaca veneficae* cujuspiam me *doctioris.* Atqui per *insolita medicamenta* faciam ut *ad me redeas, o Vare, homo plurima perpessure: neque animus tuus Marsis incantamentis restituetur aut curabitur.*

ANNOTATIONES.

pellicibus quibusvis odiosus, utque Soboranis canibus horribilem in modum allatrantibus a Subura deterreatur, et ad se tandem redire cogatur. Qui attentius leget Virgilii Pharmaceutriam Ecl. 8. inde lumen hauriet non parvum ad eruendos sensus hujus Odes tantulum abstrusos, et quos expiscati sont huc usque pauci.

61. *Cur dira barbarae etc.)* Hæc loquitur stupens Canidia: unde vero fit ut mea veneficia minus valeant? Enimvero similia sunt iis, quibus usa est Medea ad perdendam Creusam pellicem. Nam exquisitas herbas quasque novi et adhibui. Cur ergo Varus liber ac solutus ut ante pergit ad pellicum cubilia? Non moror quæ in hunc locum deblaterat Scaliger. Hunc; lector, si vacat, audi: *Haec diligentius inspicienda*, inquit. *Namque accipit hic sua venena, quae ait efficacia fuisse Medeae, sibi minus valere. At quae venena? quibus cremavit pellicem. At ea non exercuit adversus Varum; sed philtris tantùm egit. Itaque ait hic;* amoris esse poculum: *et:* non usitatis, Vare, potionibus ad me recurres. *Ego potius dicerem:* cur dira barbaræ magis venena Medeæ valent, *scilicet* quàm *nostra.* Canidia adversus Varum non exercuit Medeæ veneficia; nec enim eum cremare et occidere cupiebat; sed pari virtute ac ritu paravit pharmaca ad illum ad se revocandum: quæ quidem nihil effecisse obstupescit primò: deinde verò agnoscit causam cur parum valuerint. Quod verò Hypercriticus subjungit, Canidiam philtris tantùm egisse, omnino refellitur ex lectione textus Horatii, quem fuse explicavi initio hujus Odes, seu in prima annotatione mea. Unguentum primò quidem, at postea philtrum adhibuit Canidia, ut dixi. Meminisse porro debebat vir omni litteratura perpolitus, voces illas, *venena, pharmaca, potiones, incantamenta*, sæpe usurpari promiscue pro quolibet veneficio. Servius in Georgic. 1. ad eas voces *ille malum virus*, v. 129. testatur ita vocari illud omne quod mutat naturam ejus rei cui adhibetur, sive occidendo; sive sanando. Græci pharmacum, Latini venenum aut virus appellitent.

63. *Ulta pellicem, magni Creontis filiam.)* De Medea, deque ejus ulciscendi ratione, vide Epod. 3. ibique annot.

69. *Indormit unctis omnium cubilibus, etc.)* Tranquille fruitur amoribus pellicum, mei plane oblitus. Vel, quiescit in quibus vult cubilibus, unge do illa magico unguento: omnium aliarum mulierum oblivionem procurante. *Ah, ah, scientioris me veneficae* arte adjutum Varum intelligo. Quapropter illum jam aggrediar *non usitatis potionibus* et pharmacis, ut ad me recurrat vel invitus, innuit Canidia.

76. *Marsis vocibus.)* Marsi Italiæ populi in Latio inter continua Appennini montis juga, e Marso Circes veneficæ insignis filio dicti; et veneficia incantationesque edocti, teste Solino. Apud Non. Lucil. Satyr. lib. 20.

Majus parabo, majus infundam tibi
Fastidienti poculum.
Priusque coelum sidet inferius mari,
Tellure porrecta super,
Quàm non amore sic meo flagres, uti
Bitumen atris ignibus.
Sub haec puer, jam non, ut ante, mollibus
Lenire verbis impias:
Sed dubius unde rumperet silentium,
Misit Thyesteas preces.
Venena magnum fas nefasque, non valent
Convertere humanam vicem.
Diris agam vos: dira detestatio
Nulla expiatur victima.
Quin ubi perire jussus exspiravero,
Nocturnus occurram furor,

INTERPRETATIO.

Scilicet *parabo pharmacum potentius, quod tibi me aspernanti adhibebo. Et certe infra mare cadet coelum, terra superjecta, potius quam non exardescas amore meo, sicuti bitumen nigris ignibus. Post haec puer nequaquam, ut prius, blandimentis mollire sceleratas* mulieres tentat, *sed anceps quid primum diceret, emisit execrationes Thyestis. Veneficia*, inquit, *magnum fas ac nefas* confundant licèt, at *nequeunt immutare sortem mortalium. Persequar vos execrationibus. Dira detestatio nullo sacrificio purgatur. Imò postquam* a vobis *coactus interiero, adero furor nocturnus*,

ANNOTATIONES.

Jam dirumpetur medius; jam, ut
Marsis colubras
Disrumpit cantu, etc.
Virgil. Æneid. 7. v. 758.
Marsis quaesitae in montibus herbae.
Vide Plin. lib. 21. cap. 13. et lib. 28. cap. 2. et 3. Item Gell. lib. 16. cap. 11. ubi sic scribit: *Gens in Italia Marsorum orta fertur a Marso Circes filio: propterea Marsis . . . . vi quadam genitali datum, ut serpentium virulentorum domitores sint, et incantationibus herbarumque succis faciant medelarum miracula.*

77. *Majus parabo, etc.*) Jam Canidia puerum infodere statuit, et inedia interficere; ad parandum Varo philtrum e pueri exsucris medullis et arefacto jecore: eoque pervincendam Vari quantumlibet obstinationem sibi spondet.

81. *Uti bitumen atris ignibus.*) Hæc diceas Canidia bitumen injicit in ignes, atraque inde flamma accenditur. Quippe et hoc intelligendum et supponendum hic. Quod quidem, ut et alia bene multa, Dacerius acute et erudite more suo observavit.

86. *Misit Thyesteas preces.*) Diras execrationes et imprecationes emisit in Canidiam ejusque socias, quemadmodum olim Thyestes in Atreum fratrem, cum jugulatos filios, in frusta dissectos, coctos, edendosque sibi ab eo fuisse appositos accepit. De his lib. 1. Od. 6. v. 8. et Od. 16. v. 17. Vide et Senec. Trag. Thyesten. Cic. Tuscul. 1. n. 107. Execratur *luculentis sane versibus apud Ennium Thyestes, primùm ut naufragio pereat Atreus, etc. . . . . neque sepulcrum quo recipiatur habeat, portum corporis; ubi remissa humana vita corpus requiescat a malis.* Et in Pisonem, n. 43. *Thyestea ista execratio est, poetae vulgi animos non Sapientum moventis:* ut tu naufragio expulsus uspiam saxis fixus asperis evisceratus latere penderes, (*ut ait ille*) saxa spargens tabo, sanie, sanguine atro.

87. *Venena, magnum fas, etc.*) Veneficia fas nefasque confundant, pervertant, violent licet; at rerum humanarum vicissitudines non sistent aut mutabunt. Itaque vos, sceleratæ ac detestabiles veneficæ, quæ me sic improbe occiditis, vicem vestram expectate. Nam certe peribitis tandem miserabili modo, et insepultas laniabunt feræ, etc.

89. *Detestatio nulla expiatur victima.*) Sic habebant veteres non posse averti aut expiari mala, quæ quis ardens justa ira, cum gravi fuerat injuria læsus, ei qui læserat imprecatus esset. Huc pertinet quod scribit Plin. lib. 28. *Defigi diris detestationibus nemo non metuit.*

92. *Nocturnus occurram furor, etc.*) Sic Virgil. Æneid. 4. Dido ad Æneam:
Omnibus umbra locis adero, dabis improbe poenas;
Ovid. in Ibin:
Insequar et vultus ossea forma tuos.
Me vigilans cernes; tacitis ego noctis in umbris
Excutiam somnos, visus adesse, tuos.

Petamque vultus umbra curvis unguibus,
Quae vis Deorum est Manium:
Et inquietis assidens praecordiis,
Pavore somnos auferam.
Vos turba vicatim hinc et hinc saxis petens
Contundet obscoenas anus.
Post insepulta membra different lupi,
Et Esquilinae alites.
Neque hoc parentes, heu! mihi superstites,
Effugerit spectaculum.

INTERPRETATIO.

atque umbra facies vestras curvis unguibus invadam (nam *haec potestas est Deorum Manium*) *atque praecordiis inhaerens minime quiescentibus, formidine eripiam somnum.* Deinde *plebs per singulos vicos undique lapidibus vos incessens, execrabiles vetulas obruet. Denique membra* vestra *insepulta discerpent lupi et volucres Esquilinae. Illud* vero *spectaculum videbunt parentes* mei *heu! post me vivegtes.*

ANNOTATIONES.

94. *Quae vis Deorum est Manium.*) Ut se ulciscantur de morte injuste illata, vim et potestatem habent animæ a corpore solutæ. Hæ scilicet *Manes*, et, *Dii*, honoris causa, vocantur. Hinc iis aræ quoque erigebantur. Virgil. Eclog. 5. Daphnidi mortuo aræ duæ, v. 66. Æneid. 3. v. 63. Polydori animæ pariter: *Stant Manibus arae*, inquit: et v. 305. animæ Hectoris Andromache, *sacraverat aras*. Et v. 303. *Manesque vocabat*. Quid propriè sint Manes, et varias ejus vocis acceptiones explicat luculenter ac diserte Apulejus lib. de Deo Socratis. *Animum humanum*, inquit, *emeritis vitae stipendiis corpore suo abjurantem, vetere Latina Lingua Lemurem dictitatum reperio. Ex hisce Lemuribus, qui posterorum suorum curam sortitus, placato et quieto numine domum possidet, Lar familiaris dicitur. Qui verò ob adversa vitae merita, nullis bonis sedibus, incerta vagatione, seu quodam exilio punitur, inane terriculamentum bonis hominibus, malis verò noxium, id genus plerique Larvas perhibent. Cum verò incertum est, quae cuique eorum sortitio evenerit, utrum Lar sit an Larva, Manem Deum nuncupant.* Animadverte has voces postremas ad rem præsentem maxime facientes.

95. *Assidens praecordiis.*) Sicut Promethei jecur vultur seu aquila tundit et vellicat, lib. 2. Od. 13. in fine.

99. *Insepulta membra.*) Hoc apud antiquos gravissimum malorum aestimabatur; quòd errare anima, donec sepulcrò corpus esset conditum, putaretur. Vide lib. 1. Od. 28. Item Sophocl. Ajac. Act. ult.

100. *Esquilinae alites.*) Esquiliæ, unus è Romæ collibus. Accipitres circa Esquilias volitabant frequenter, quia illic erant sepulcrets; imo, et reorum ac morte damnatorum objecta cadavera: itaque prædam ibi subodorabantur et quæritabant.

101. *Neque parentes, etc.*) Hocque illis qualecunque solatium.

Posteriora criminationum Scaligeri capita tam futilia sunt, ne dicam insulsa, ut illa describere etiam pigeret. Ne tamen ea desideres, Lector, en ita ille:

Indormit unctis omnium cubilibus oblivione pellicam. *Neque structura placet: et haec hiant, disjuncta a superioribus, et verbum*, indormit, *insuave est.*

Ad me recurres: nec revocata mens tua Marsis redibit vocibus. *Si fies amens, quomodo fastidiat poculum quod mox minatur? et omnino illa sunt durissima*, venena magnum fas nefasque, etc.

Profecto si jam lapidibus insectata est plebs, si interemptae anus, si insepultae a lupis et avibus laceratae, quid addis: neque hoc parentes effugerit spectaculum. *Quid enim agant parentes tunc?*

Animadverte vocem hanc, alites, *multis in locis ab Horatio repetitam: quam adeo amavit, ut maluerit hic quàm quod potuit*, vultures: *et fugisset licentiam neglectae collisionis.* Hactenus Jul. Scalig.

1. Nec structura, nec verbum *indormit*, insuavia videntur nisi hypercritico. Quod a superioribus disjunctum est, non hiatum facit, sed impetum animi Canidiæ audacia et scelere furentis optime depingit, quæ res non pacate cogitat aut loquitur contexte et continenter, seu profert saltuatim.

2. Dormitabat sane bonus Scaliger, cum ista culpabat. Imo si Varus fiet amens, non nisi post et per *poculum*, quod mox *ei majus* Canidia minatur.

Porro haec, *venena magnum fas, etc.* durissima omnino sint, vix tamen satis ad rerum duritiam quas indicant, et parum ad frangendum veneficae improbitatis adamantem.

3. Profecto nihil agendum parentibus; sed tali fruendum spectaculo, ad moestitiam utcunque leniendam, ea praedicit puer.

4. *Vultures* placent homini carpendi et vellicandi avido: at aequum aestimatorem non offendent *Esquilinae alites*: quin collisio, et ipsa vox *alites*, pulcra sane, vel *decies repetita* oblectabit.

IN CASSIUM SEVERUM,

ODE VI.

Quid immerentes hospites vexas, canis
Ignavus adversum lupos?
Quin huc inanes, si potes, vertis minas,
Et me remorsurum petis?
Nam qualis aut Molossus, aut fulvus Lacon,
Amica vis pastoribus,
Agam per altas aure sublata nives,
Quaecumque praecedet fera.
Tu cum timenda voce complesti nemus,
Projectum odoraris cibum.
Cave, cave: namque in malos asperrimus
Parata tollo cornua,
Qualis Lycambae spretus infido gener,
Aut acer hostis Bupalo.

INTERPRETATIO.

Quare externos nihil mali meritos exagitas, o canis iners contra lupos? Cur non istuc vanas minas convertis, si vales; ac lacessis me par pari redditurum? Etenim velut Molossus vel Lacedaemonius canis rufus, quae est defensio grata pastoribus, per excelsas nives erectis auribus persequar quamcumque feram fugientem. Tu verò postquam formidabili latratu implevisti silvam, olfacis dapes oblatas. Cave, cave: nam ego adversus improbos acerrimus dirigo statim cornua; non secus ac gener contemptus a Lycambe perfido, vel inimicus Bupalo infensissimus.

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Epod. 1.

1. *Quid immerentes, etc.*) Hac Ode volunt notari Cassium Severum, oratorem petulantissimum, accusationibus in Senatu quanquam exitu semper infelici, et conatibus vanis, famosum, item scriptis maledicis in quemlibet etiam magnatum. Nonium certe Asprenatem Augusto licet *arctius junctum* veneficii reum agere non dobitavit. Testes sunt Suet. Oct. cap. 56. Plin. lib. 35. cap. 12. Is ob libellos famosos in vulgus sparsos, ad insulam Cretam primùm, deinde in Seriphum est deportatus. Ejus meminit pluribus locis Corn. Tacitus, item Quintilianus. Ille sic habet in Dialogo de Oratoribus: *Cassium Severum affirmant primùm flexisse ab illa vetere dicendi via directa, non infirmitate ingenii, nec inscitia litterarum, sed judicio et intellectu. Vidit namque cum conditione temporum ac diversitate aurium formam atque speciem orationis esse mutandam, etc.* Et postea: *Equidem non negaverim Cassium Severum oratorem vocari, quanquam in magna parte librorum suorum plus vis habeat, quàm sanguinis. Primus enim contempto ordine rerum, amissa modestia et pudore verborum, ipsis etiam quibus utitur armis incompositus, et studio feriendi plerumque dejectus non pugnat, sed rixatur. Ceterùm varietate eruditionis et lepore urbanitatis, et ipsarum virium robore multum ceteros superat.* Fab. autem Quintilianus lib. 10. cap. 1. *Cassius*, inquit, *Severus si cum judicio legatur, multa dabit imitatione digna. Quòd si ceteris virtutibus colorem et gravitatem orationis adjecisset, ponendus inter praecipuos foret. Nam et ingenii plurimum est in eo, et acerbitas mira, et urbanitas, et vis summa: sed plus stomacho quam consilio dedit: praeterea ut amari sales, ita frequenter amaritudo ipsa ridicula est.* Ejus scripta ex Senatusconsulto abolita sunt, teste Suetonio.

Canis ignavus adversum lupos.) Acer in ignavos; ignavus in fortes: quod argumentum socordiae est.

3. *Quin huc inanes, etc.*) Quin me lacessis meique similes acriter remorsuros te mordentem, vel potius allatrantem.

5. *Molossus.*) Canis ingens et validus, Gallicè, *dogue*, Ital. *cane grosso*. Ex Epiro, ubi populi fuere quondam Molossi. Strabo lib. 7.

Fulvus Lacon.) Canis agilitate commendatus simul et robore, Gall. *levrier*: Ital. *cane levriere*, e Laconia Peloponnesi regione, seu ex urbe Sparta. Virg. Geor. 3.

Veloces Spartae catulos, acremque Molossum.

6. *Amica vis pastoribus.*) Ad arcendos a grege lupos, aliasque feras. Theocrit. κυνω φιλοποιμνιος *canis ovium amans.*

7. *Agam per altas.*) Expeditus ego sum ad insectandos quoscumque mihi injuriam facientes. Pergit scilicet noster in metaphora.

9. *Tu cum timenda, etc.*) Tu verò cum ingenti latratu maxime terribilis visus fuisti; repente mitis et imbellis appares, objecto pretio seductus: quemadmodum canis iners antea horrendum latrans, projectum cibum arripiens, mutus subitò fit.

12. *Tollo cornua.*) Vires exero, animos et bilem accendo, graviterque ulciscor.

13. *Qualis Lycambae, etc.*) Sicut Poeta Archilochus fecit in Lycamben. Hic enim Neobulem filiam antea desponsam fracta fide illi negavit uxorem, generumque habere sprevit. At Archilochus iambicos versus a se inventos tam acerbos et amarulentos scripsit in Lycamben, ut eum ad desperationem, tandemque ad suspendium adegisse referatur. Vide Epistolam ad Pisones, v. 79.

14. *Acer hostis Bupalo.*) Hipponax Poeta circa Olympiadem sexagesimam florebat, quinque circiter

An si quis atro dente me petiverit,
Inultus ut flebo puer?

INTERPRETATIO.

Quod *si me quisquam dente nigro lacerarit, numquid plorabo velut puer imbellis?*

ANNOTATIONES.

ante Christum seculis. Statura parvus, vultu parvus ac deformis. Contigit ut ephesi duo fratres Bupalus et Anthermus, sive pictores, sive sculptores, ejus imaginem omnino ridiculam effinxerint populique ludibrio exposuerint; verùm non impune. *Hipponacti notabilis foeditas vultus erat. Quamobrem imaginem ejus lascivia jocorum ridentium circulis in promptu fecere (alii, proposuere) quod Hipponax indignatus amaritudinem carminum distrinxit in tantum, ut credatur aliquibus eos ad laqueum compulisse. Quod falsum est: Complura enim in finitimis insulis simulacra postea fecere.* Hæc Plin. lib. 36. cap. 5. Alii scribunt Epheso urbe duntaxat cedere coactos præ pudore et ira, propter acerbitatem versuum Hipponactis. Ex Dionys. Halic. Hipponax trimetrum Archilochium in Scazontem inflexit, ut gravius feriret. Cic. 3. de nat. Deorum, n. 90. *quem Hipponactis jambus laeserat, aut qui erat Archilochi versu vulneratus, etc.*

15. *An si quis atro dente, etc.*) Si verò me quisquam impetat conviciis, an ad lacrimas, pueri more, confugiam? Imo ut vir ad arma et ultionem convolabo; persequar adversarium usquequaque, donec graviores acceptis plagas infligam.

AD POPULUM ROMANUM,

ODE VII.

Detestatio bellorum civilium.

Quo quò scelesti ruitis? Aut cur dexteris
Aptantur enses conditi?
Parumne campis atque Neptuno super
Fusum est Latini sanguinis?
Non ut superbas invidae Carthaginis
Romanus arces ureret:
Intactus aut Britannus ut descenderet

INTERPRETATIO.

Quo ô quò *scelerati properatis? vel cur inclusi* vagina *gladii dextris inseruntur? An non satis Latini sanguinis effusum est terra marique? Non* quidem *ut Romani incenderent excelsa castella aemulae Carthaginis, vel ut Britanni* hactenus *indomiti per viam sacram vincti traherentur:*

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Epod. 1.

1. *Quò quò, etc.*) Ambigitur quod civile bellum hic Poeta execratur, an illud quod gestum est hinc Bruto et Cassio, illinc Augusto M. Antonio et M. Lepido ducibus? An bellum Actiacum, cujus finem et exitum Augusto felicem celebrabit Epod. 9.? An potius illud quod post cladem Philippensem Sext. Pompejus reparabat? Vide lib. 1. Od. 14. libr. 2. Od. 7. lib. 3. Od. 4. et 6. Denique Epod. 16. ibique annot.

Scelesti.) In cives et patriam injuriosi et sævientes.

2. *Enses conditi.*) Pax enim facta fuerat, aliquantò post dimicationem Philippensem, Pompejanos inter et Augustum atque Antonium.

3. *Campis atque Neptuno super.*) In *campis* Philippensibus, et in mari Siculo. De hoc Epod. 4. de illis lib. 2. Od. 7. *Neptunus* maris Deus, pro ipso mari.

5. *Non ut superbas, etc.*) Enimverò tantum sanguinis Romani super fusum non est pro defensione patriæ vel ultione, ut olim quando Scipione duce deleta et incensa Carthago est. Tunc certe gloriose pugnatum est: at certarunt super cives in seipsos impie, ut et nunc armentur.

Invidae Carthaginis.) Carthago Romæ æmula quandiu stetit, fuit. Vide libr. 3. Od. 5. Vell. Patercul. lib. 1. et 2.

7. *Intactus aut Britannus.*) Neque tunc fusus est Latinus sanguis, ut Britanni nondum subacti Romano Imperio, vincerentur, atque in triumpho ducerentur ex more ad Capitolium per viam sacram. Vide Sueton. Octav. cap. 25. Dion. lib. 40. init. Cæsaris Comment. l. 5. item annot. l. 3. Od. 5. et lib. 4. Od. 14.

Descenderet.) Declivis nempe ad forum usque Romanum erat *via sacra*; de qua Epod. 4. v. 7. ut a foro Rom. ad Capitolium postea ascendebatur.

Sacra catenatus via :
Sed ut, secundùm vota Parthorum, sua
Urbs haec periret dextera.
Neque hic lupis mos, nec fuit leonibus
Unquam nisi in dispar feris.
Furorne coecus, an rapit vis acrior?
An culpa? Responsum date.
Tacent : et ora pallor albus inficit,
Mentesque perculsae stupent.
Sic est. Acerba fata Romanos agunt,
Scelusque fraternae necis ;
Ut immerentis fluxit in terram Remi
Sacer nepotibus cruor.

INTERPRETATIO.

Sed ut juxta Parthorum optata destrueretur haec civitas per vires proprias. Atqui nec *lupis haec consuetudo, nec leonibus unquam fuit saevire nisi contra dissimile* animal. *An caeca rabies agit vos, an vis superior, an crimen* aliquod? *Respondete. Silent : atque pallidus color vultum tingit; animique attoniti obstupescunt. Ita est. Romanos exagitat sors inimica, et crimen caedis fraternae ; ex quo effusus est humi sanguis Remi innocentis posteris luendus.*

ANNOTATIONES.

9. *Sed ut secundùm vota Parthorum, etc.*) Hoc scilicet habebant in votis hostes Romanorum, ut quod Imperium alienis non poterat, propriis viribus interiret. Epod. 16. init.

> *Suis et ipsa Roma viribus ruit,*
> *Quam nec finitimi valuerunt perdere Marsi, etc.*

de Partis Romæ semper infestis, libr. 1. Od. 12. et 19. lib. 3. Od. 5.

11. *Neque hic lupis mos, etc.*) Feræ non sæviunt in sui similes; quare ergo homo est homini lupus? ut habet adagium. Plin. Procem. lib. 7. *cetera animantia in suo genere probe degunt. Congregari videmus et stare contra dissimilia. Leonum feritas inter se non dimicat. Serpentum morsus non petit serpentes. Nec maris quidem belluae nisi in diversa genera saeviunt. At hercule homini plurima ex homine sunt mala.* Senec. Ep. 105. *ab homine homini quotidianum periculum. Adversus hoc te expedi, etc.* Et de Clement. lib. 1. cap. 26. *Apud homines tantùm nec a necessariis quidem rabies temperat sibi.* Sanctus Augustinus de Civ. Dei lib. 15. *neque enim unquam inter se leones, aut inter se dracones, qualia inter se homines bella gesserunt.* Juvenal. Sat. 15. v. 159.

> *Sed jam serpentum major concordia: parcit*
> *Cognatis maculis similis fera. Quando leoni*
> *Fortior eripuit vitam leo? quo nemore unquam*
> *Expiravit aper majoris dentibus apri?*
> *Indica tigris agit rabida cum tigride pacem*
> *Perpetuam. Saevis inter se convenit ursis.*
> *Ast homini ferrum, lethale incude nefanda*
> *Produxisse parum est.*

12. *In dispar feris.*) Al. *in dispar genus.*

13. *Furorne coecus, etc.*) Quid vos rapit ad bellum tam tetrum? An furor; an fatalis quædam necessitas, an culpa, propter quam Dii infensi vestris vos manibus plectant? Cicero pro M. Marcello : *omnes qui ad arma illa fato sumus nescio quo Reipublicae misero funestoque compulsi : etsi aliqua culpa tenemur erroris humani, a scelere certe liberati sumus.*

15. *Tacent : et ora pallor, etc.*) *Silentium et pallor* arguunt sceleris conscientiam ; *stupor* verò notat immissam a Diis offensis pœnam.

17. *Sic est, etc.*) Ira sane Deorum fit ut Romani in Romanos incurrant sæviantque. Nimirum luimus crimen Romuli, qui Remum fratrem occidit. Od. 6. lib. 3.

> *Delicta majorum immeritus lues,*
> *Romane, etc.*

19. *Remi sacer cruor.*) Jus naturale violerat Romulus, dominandi causa, fratrem innoxium et immerentem trucidans. Hinc illius Romanorum parentis et conditoris scelus in nepotes aspersum identidem immissis malis vindicatur. De nefanda illa Remi cæde varie scribunt, Flor. lib. 1. cap. 1. *Ad tutelam novae urbis sufficere vallum videbatur, cujus dum irridet angustias Remus, idque increpat saltu; dubium an jussu fratris occisus est. Prima certe victima fuit : munitionemque urbis novae suo sanguine consecravit.* Tit. Liv. lib. 1. cap. 7. Romulus ac Remus certatim nomen et auspicia daturi novæ urbi, auguria captant : *Intervenit avitum malum, regni cupido, atque inde foedum certamen coortum a satis miti principio; quoniam gemini essent, nec aetatis verecundia discrimen facere posset; ut Dii, quorum tutelae ea loca essent, auguriis legant qui nomen novae urbi daret, conditam imperio regeret; Palatinum Romulus, Remus Aventinum ad inaugurandum templa capiunt. Priori Remo augurium venisse fertur sex vultures : jamque nunciato augurio, cum duplex numerus Romulo se ostendisset, utrumque Regem sua multitudo consalutaverat, tempore illi praecepto. At hi numero avium regnum trahebant. Inde cum altercatione congressi, certamine irarum ad caedem vertuntur. Ibi in turba ictus Remus cecidit. Vulgatior fama est, ludibrio fratris Remum novos transiluisse muros : inde ab irato Romulo interfectum, ita solus potitus imperio Romulus, etc.* Vide et Aurel. Victorem, Plutarch. in Romulo, Oros. lib. 2. S. August. lib. 3. de Civ. Dei, cap. 6. Ovid. Fast. 4.

IN VETULAM,

ODE VIII.

ROGARE longo putidam te saeculo,
Vires quid enervet meas?
Cum sit tibi dens ater, et rugis vetus
Frontem senectus exaret;
* Hietque turpis inter aridas nates
* Podex, velut crudae bovis.
* Sed incitat me pectus, et mammae putres
* Equina quales ubera:
* Venterque mollis, et femur tumentibus
* Exile suris additum.
Esto beata: funus atque imagines
Ducant triumphales tuum:
Nec sit marita, quae rotundioribus
Onusta baccis ambulet.
Quid, quod libelli Stoici inter sericos
Jacere pulvillos amant?
* Illiterati num minus nervi rigent:
* Minusve languet fascinum?
* Quod ut superbo provoces ab inguine,
* Ore adlaborandum est tibi?

INTERPRETATIO.

TE diuturno aevo foetentem decetne quaerere quid exhauriat vires meas? Siquidem nigri sunt tibi dentes et frons sulcata rugis senii. *

Sis opulenta: et imagines triumphales decorent exequias tuas: nullaque sit matrona, quae incedat ornata rotundioribus margaritis: tu tamen mihi sordescis. Atqui volumina Stoicorum apud te solent reponi in sericis pulvinaribus. Neque hoc te amabilem mihi praestat. * * * * * * * * * * * * * * * * *

ANNOTATIONES.

1. *Rogare etc.*) Ellipsis et Aposiopesis indignationi serviens. *Putidam* se non pudet, etc.

11. *Funus atque imagines, etc.*) In funere nobilium præferebantur imagines majorum qui triumphalem honorem adepti fuerant. Cic. 2. de Orat. et pro Milone. Plin. lib. 35. cap. 2. Lips. Elect. 1. cap. 29.

13. *Rotundioribus.*) Rotunditas uniones commendat. Plin. lib. 9. c. 35. *margaritarum dos omnis in candore, magnitudine, orbe, laevore, pondere.* Erant tamen etiam oblongæ in pretio margaritæ, dicebanturque elenchi, et auribus appendebantur. Juvenal. Sat. 6. v. 458.

Auribus extentis magnos commisit elenchos.

Sat. 2. v. 61. *cylindros* vocat.

Tu nube, atque tace: Donant arcana cylindros.

14. *Onusta.*) Plin. mox cit. *uniones digitis suspendere, et binos ac ternos auribus feminarum gloria est.* Petron. *tribaceam margaritam* appellat. Seneca de Benef. lib. 7. cap. 9. *Video uniones non singulos singulis auribus comparatos. Jam enim exercitatae mulieres oneri ferendo sunt: Junguntur inter se; et insuper alii bini superimponuntur. Nec satis muliebris insania viros subjecerat, nisi bina ac terna patrimonia auribus singulis pependissent.*

Baccis.) Baccæ proprie sunt fructus lauri, oleæ etc. ob similitudinem verò pro unionibus ponuntur. Pers. Satyr. 2. v. 66. ambitio et mollities, inquit, docuit *baccam conchae rasisse.*

15. *Quid, quod libelli Stoici, etc.*) At dices te esse imbutam literis et philosophia Stoicorum. Scilicet hoc lenocinio, hac illecebra captas me studiosum: verùm nihil proficis, inquit Horatius. De Stoicorum placitis agam ad Satyr. 3. lib. 1. et 2. etc.

Inter pulvillos.) Super pulvinos scilicet lectuli tricliniaris, accubitorii, lucubratorii, in quo veteres lectioni et scriptioni vacabant. Pers. Satyr. 1. vers. 53.

Quicquid denique lectis scribitur in citreis.

Cetera hujus Odes absit ut explanare aggrediar, neque alia multis locis similia. Quintiliano morem geram libens lib. 1. cap. 8. sic scribenti: *Horatium in quibusdam nolim interpretari.* Pudor nempe vetat. Quin et Scaliger Hypercrit. ita censet: *Epod. 8. et 12. nebulonis et nequam esse oportuit, non Horatii.*

AD MOECENATEM,

ODE IX.

Praesentit voluptatem mox futuram ex Augusti ad Actium victoria.

QUANDO repostum Caecubum ad festas dapes
 Victore laetus Caesare,
Tecum sub alta (sic Jovi gratum) domo,
 Beate Moecenas, bibam,
Sedante mistum tibiis carmen lyra,
 Hac Dorium, illis Barbarum?
Ut nuper, actus cum freto Neptunius

INTERPRETATIO.

ECQUANDO vinum *Caecubum ad solemnes epulas reservatum, laetus* ego ob *victoriam Augusti, potabo tecum, o felix Moecenas, in aedibus magnificis, canente cum fistulis cithara, hac Dorium modum, illis Phrygium?* Sane *ita placet Jovi. Haud ita pridem sic* fecimus, *quando Neptunius*

ANNOTATIONES.

Metrum simile Epod. 1.

1. *Quando repostum, etc.*) Vel ex ista Ode liquet, nec libros nec Odas Horatii eo dispositas ordine quo factæ sunt: siquidem hic lætitia expromitur de futura mox victorie Actiace, quæ jam consummate celebratur in Ode 37. lib. 1. Hic, inquam, Poeta scribens ad Moecenatem inter bellicos tumultus ad Actium adhuc versantem, gaudium suum exprimit ex primo nuntio fugæ Antonii et Cleopatræ.

Caecubum.) Vinum optimum, de quo plura lib. 1. Od. 20. v. 9.

Ad festas dapes.) In sacris et festis, in honorem Deorum instruebantur epulæ opiperæ, et ponebantur vina melioris notæ.

2. *Victore Caesare.*) Xiphilinus in Augusto: *Caesar superior fuit eo proelio navali, ad quartum Nonas Septembris confecto: quem diem propterea notavi, quòd eo penes unum Caesarem summa rerum fuit, ut ex eo anni principatus ejus numerentur. Caesar urbem aedificavit eo loco, in quo sibi victoriam pepererat, eamque Nicopolim appellavit, etc.* Ibidem quoque ludos Quinquenneles instituit, et Apollini templum dedicavit, ut tam insignis in Epiro victoriæ dignum Augusto monimentum permaneret. Vide Epod. 1. init. et totam Oden 37. lib. 1. ibique annot.

3. *Sub alta domo.*) Altis columnis ex marmore adornata. Lib. 3. Od. 29.

Molem propinquam nubibus arduis.

Sic Jovi gratum.) Jovi Diisque fore gratum ait gaudium ob victorem Augustum, quippe cui ex voluntate Numinum orbis Imperium destinatum erat: quod quidem asseruit lib. 1. Od. 2. et alibi.

6. *Hac Dorium, illis barbarum.*) Lyra sonante Dorium carmen seu modum; tibiis vero canentibus barbarum sive Phrygium. Tres erant vulgares modi, Jonius sive Lydius, in *Ut*; Dorius, in *Re*; Phrygius, in Mi, de quibus fuse Clareanus in hunc locum. Primus acutus rebus lætis serviebat; secundus gravis et sedatus, rebus seriis; tertius medius, rebus sacris. Vide Athen. lib. 14. cap. 5. Item Cœl. Rhodig. lib. 9. cap. 3. ubi ex Cassiodoro sic scribit: *Dorius prudentiae largitor est, et castitatis effector: Phrygius pugnas excitat, votum furoris inflammat: Æolius animi tempestates tranquillat, somnumque jam placatis attribuit: Lydius intellectum obtusis acuit; et terreno desiderio gravatis coelestium appetentiam inducit, bonorum operator eximius.* Hinc apperet cur pueros Doricam in primis harmoniam edocendos moneat Aristoteles Polit. 8.

Barbarum.) Asiatici omnes a Græcis vocabantur berbari: hinc barbarum dicitur quicquid est a Phrygia Asiæ regione. Lib. 2. Od. 4. v. 9.

Barbarae postquam cecidere turmae.

Barbaricum aurum. Æneid. 2. v. 504. et *barbara crurum tegmina.* Æneid. 11. v. 777. quæ Phrygia erant acu picta et eleborata. Athen. cit. lib. 15. c. 5. *tres sunt harmoniarum differentiae, quot et Graeciae nationes*; Æolica nempe, Dorica, Jonice. *Phrygiam autem, ac Lydiam Graeci didicerunt a Lydis ac Phrygibus, qui cum Pelope venerunt in Peloponnesum.*

7. *Ut nuper.*) Sicut liberaliter quidem bibimus nuper. seu ante annos quinque, cum Sextus Pompejus navali proelio debellatus ab Augusto est, ad fretum Siculum; indeque pulsus fugit.

Neptunius dux.) *Sextus Pompejus ruptis ergastulis mare obsedit: interceptis commeatibus Italiam vexavit; et cum mari feliciter uteretur, Neptuni se filium confessus est.* Aurel. Victor. de Viris Illustrib. cap. 7. Alii scribunt, quod ejus pater ma-

Dux fugit ustis navibus,
Minatus urbi vincla, quae detraxerat
Servis amicus perfidis.
Romanus (eheu posteri negabitis)
Emancipatus feminae
Fert vallum et arma miles, et spadonibus
Servire rugosis potest.
Interque signa (turpe!) militaria
Sol aspicit conopeum.
Ad hunc frementes verterunt bis mille equos

INTERPRETATIO.

Imperator freto Siculo *pulsus fugam arripuit, post incensas naves; minatus civibus injicere catenas, quas liberaliter detraxerat servis infidelibus. Romanus (eheu nepotes haud credetis) mulieris factus mancipium, miles portat palum atque arma, nec erubescit servire eunuchis rugosis. Interque vexilla bellica* (proh *fœdam* rem!) *Sol videt conopeum.*

ANNOTATIONES.

gnus Pompejus exsectis piratis et hostibus mari dominatus esset, hinc se Neptuni filium dixisse, et cerulea veste indutum juveniliter superbiendo depugnasse. Applan. Bell. Civil. lib. 5. Dio lib. 48.

8. *Fugit.*) Aurel. Victor cit. *Sextus ab Augusto per Agrippam navali proelio victus in Asiam fugit, ubi ab Antonianis militibus occisus est.* Florus lib. 4. cap. 8. Sext. Pompejus *perditis rebus profugit; Asiamque velis petit, venturus ibi in hostium manus et catenas . . . . . Non alia post Xerxem miserabilior fuga. Quippe modò trecentarum quinquaginta navium dominus, cum sex septemve fugiebat, extincto Praetoriae navis lumine, anulis in mare abjectis, pavens ac respectans, et tamen non timens ne periret.*

Ustis navibus.) M. Agrippæ opera scilicet a quo fugatas Sexti Pompeji naves, scribit Suetonius Octav. cap. 16. Tit. Liv. Epit. lib. 129. *Adversus Sext. Pompejum*, inquit, *vario eventu navalibus certaminibus pugnatum est: ita ut ex duabus Caesaris classibus, altera cui Agrippa praeerat, vinceret; altera, quam Caesar duxerat, deleta . . . . . victus deinde Pompejus in Siciliam profugit.* (Hæc prior fuga; postrema illa, de qua paulo ante dixi ex Floro) M. *Agrippa navali corona a Caesare donatus est: qui honos ante eum nemini habitus erat.*

9. *Minatus urbi vincla quae detraxerat, etc.*) Servos ad arma Pompejus ille Sextus magno quidem numero vocarat. Testis Dio, et L. Flor. cit. *cum ergastula armasset. Siciliam Sardiniamque habebat. Jam et classe medium mare insederat. O quam diversus a patre! Ille Cilicas extinxerat: hic secum piratas navales agitabat.* Vide et annotation. ad Epod. 4. in fine.

10. *Servis amicus perfidis.*) Fugitivis nempe et erga dominos perfidis libertatem et arma dabat, benigne excipiens et amice, in quos animadverti graviter oportebat.

11. *Romanus.*) Antonius ejusque asseclæ Romanorum peronati.

12. *Feminae.*) Cleopatrae, de qua lib. 1. Od. 37.

13. *Fert vallum, etc.*) Virgil. Georg. 2. v. 25.
Quadrifidasque sudes et acuto robore vallos.
ubi Servius monet, bis idem dictum: nam et valli et sudes idem sunt: Gall. *des pieux*, Ital. *da steccato.* Vegetius lib. 3. c. 8. ita rem explicat *super aggerem valli, hoc est, sudes vel tribuli lignei digeruntur*, oimisum ad munienda castra. Porro Romanus quisque miles debebat ferre secum duodecim sudes, arma, viaticum, ollam, vera, securim, ligonem, falcem, etc.

Spadonibus servire.) Cleopatram illi comitabantur, adeoque imperabant Romanis militantibus sub ejus vel Antonii signis: quod est turpe et indignum. Vide lib. 1. Od. 37. v. 9. *Spado a* σπᾶν *evellere*, dictus. *Rugosis*, quia plurimæ illis rugæ, ob virilitatis adeoque caloris amissionem.

16. *Conopeum.*) Licenter corripitur penultima hujus vocis ex se longa; κωνωπεῖον, tentorii genus quo utebantur Ægyptiæ mulieres ad arcendos culices, qui κώνωπες nuncupantur a Græcis. Hi sunt enim illic frequentes ob maris viciniam. Horatius indignitatem auget ex eo quòd muliebre tabernaculum erat pro Prætorio seu Imperatorio tentorio.

17. *Ad hunc frementes, etc.*) Adversus Antonium arma verterunt Galli, qui in ejus exercitu merebant, scilicet indignati quòd servire juberentur feminæ, et effeminatis, *spadonibus rugosis.*

Verterunt bis mille equos.) Scaliger suo more; *illa*, inquit, *ferre nequeo: nam et insuavia sunt, nec conveniunt pugnae navali.* Imò Gallorum fremitum et motum asperitatem belle exprimunt. Deinde an Hypercriticus nesciebat, præter navales copias, ad litus adfuisse terrestres peditum equitumque? Itaque ab exercitu illo terrestri Antonii ad Cæsarianum transiisse illa duo millia equitum Gallorum, qui victoriam Cæsaris promeverunt: ut testatur Servius ad Æneid. 6. et Plutarchus in Antonio: *Terrestribus copiis ab Antonio Canidius praeerat: a Caesare Taurus: qui utrinque instructa acie in litore quiescebant, eventum navalis pugnae expectantes.*

Galli, canentes Caesarem:
Hostiliumque navium portu latent
Puppes sinistrorsùm sitae.
Io triumphe, tu moraris aureos
Currus, et intactas boves.
Io triumphe, nec Jugurthino parem
Bello reportasti ducem;
Neque Africano, cui super Carthaginem
Virtus sepulcrum condidit.
Terra marique victus hostis, Punico
Lugubre mutavit sagum:
Aut ille centum nobilem Cretam urbibus
Ventis iturus non suis,

INTERPRETATIO.

Adversus iratum Galli indignantes, Augustum inclamando, converterunt duo millia equorum: et naves hostium ad sinistram dispositae in portu delitescunt. Io triumphe, tu retardas auratos currus et juvencas integras. Io triumphe, non revexisti Imperatorem similem seu in bello Jugurthino, sed in Africano eum cui sua virtus tumulum erexit super Carthaginem. Hostis superatus in terra et mari sagulum purpureum mutavit lugubri. Nunc ille vel in Cretam centenis urbibus claram fugit adversis ventis; vel

ANNOTATIONES.

18. *Canentes Caesarem.*) Nos vernacule diceremus: *criant, vive Cesar* Ital. *gridando, viva Cesare.*

19. *Hostiliumque navium portu latent puppes.*) Continuò excandescens Julius Scaliger, *si latent puppes, prorae non latent*, inquit. Egregie admodum: nam paratis ad fugam navibus latebant puppes duntaxat, apparebant autem proræ mari obversæ. Ergo male redarguitur iste locus. Horatius notat sexaginta naves Cleopatræ post classem Antonii collocatas, sublatis velis expeditas ad fugam primo quoque tempore capessendam, et vela facienda in Ægyptum. Plutarch. mox citand.

Sinistrorsùm sitae.) Valeant qui legunt *citae*. Hostiles naves e portu Actiaco prodeuntes ad sinistram habebant Peloponnesum, quò fugerunt, et inde Alexandriam. Plutarch. in Antonio: *naves sexaginta Cleopatrae, quae post magnas naves erant sitae, velis sublatis per medios pugnantes fugam arripiunt, suosque perturbant. Caesariani non sine admiratione spectant fugientes naves in Peloponnesum conversas: nec qua de causa id fieret intelligebant.* Additque Antonium non viri aut ducis consiliis usum, sed amantis; tractum scilicet a muliere, et posthabitis omnibus Cleopatram insecutum.

21. Io.) Vox lætitiæ index, qua triumphanti duci milites acclamabant.

Triumphe.) Triumphum alloquitur et compellat veluti Deum. Sic lib. 4. Od. 2.

Tuque dum procedis io triumphe.

Aureos currus.) Triumphales Augusto debitos. Horum formam describit Zonaras his verbis: *ει δε α-μα ετι αγωνιςηριω, ετι πολεμιςηριω ην εμφε ες, αλλ' εις πυργυ περιφ ρες ηρεπεν εξειργα-ςο. Currus autem triumphalis scilicet, neque Circensi neque bellico similis, sed in turris rotundae modum factus erat.*

22. *Intactas boves.*) Triumphantium quisque immolabat juvencas *intactas*, id est, vel tauro vel jugo nondum subditas. Virgil. Georgic. 4. v. 540

Delige et intactas totidem cervice juvencas.

23. *Nec Jugurthino parem.*) Non parem sed longe Augusto inferiorem Marium Jugurthæ victorem. Vide l. 2, Od. 1. stroph. 7. ibiq. annot. ad vocem *Jugurthae.*

25. *Neque Africano.*) Nec Cæsari parem Scipionem, quanquam diruit hic Carthaginem Imperii æmulam; ita ut ejus urbis ruinæ sint illustre veluti mausolæum P. Cornel. Scipioni, ob ejus virtutes plane singulares, quæ in Africano bello et triumpho eluxerant.

26. *Sepulcrum.*) Vetus Interpres hic sic annotat: *tangit historiam, in qua scriptum est, ex Oraculo, ad compescendos Afros debere sepulcrum Scipioni Africano ita constitui, ut Africam intueretur. Hoc autem Deorum monitu positum est inter Ostiam et portum.* At contra Plutarchus scribit sepulcrum Scipionis Linterni extare Manchiello teste apud Cajetam in marmoreo sepulcro, æneaque urna hæc leguntur:

Devicto Hannibale, et capta Carthagine, et aucto
Imperio, hos cineres marmore tectus habes:
Cui non Europe, non obstitit Africa quondam:
Respice res hominum, quam brevis urna premit.

27. *Terra marique victus hostis.*) Antonius; post cujus fugam in Aegyptum, terrestris ejus exercitus duce Canidio ad Augusti partes transiit.

Punico lugubre mutavit sagum.) In signum mœroris, exuit sagum punicei, coccinnei, purpurei, rubei coloris, induitque aliud pullum, atrum, lugubre. *Phoeniceus seu puniceus color exuberantiam splendoremque significat ruboris:* inquit Gellius lib. 2. cap. 26. *Sagum* vestis erat in bello usitata, brevior, subnexa per fibulam circa dextrum humerum. Alii volunt sagum habuisse manicas instar tunicæ. Gall. *hoqueton*, Ital. *Casacca*. Erat porro coloris rubei, tum quod is Marti conveniit; tum ut cruor e vulneribus manans ob similem colorem minus appareret, minusque terreret.

29. *Aut ille, etc.*) Quo tenderet Antonii classis, ignorabatur, sciebatur tamen versus Peloponnesum navigasse; ut ante dixi ex Plutarcho. Postea verò cognitum est Cretæ oram legisse, ut in Aegyptum pergeret.

Cretam.) De ea insula lib. 3. Od. 27. stroph. 9.

30. *Ventis non suis.*) Sibi non propitiis.

Exercitatas aut petit Syrtes Noto,
 Aut fertur incerto mari.
Capaciores affer huc, puer, scyphos,
 Et Chia vina aut Lesbia;
Vel, quod fluentem nauseam coerceat
 Metire nobis Caecubum.
Curam metumque Caesaris rerum juvat
 Dulci Lyaeo solvere.

INTERPRETATIO.

ad Syrtes Austro vexatas, vel errat anceps per maria. Famule, huc affer cyathos majores, et vina Chia, vel Lesbia: quin potius infunde nobis Caecubum, quod reprimat nauseam fluitantem. Certe decet abstergere sollicitudinem ac formidinem pro rebus Augusti, bibendo *suave vinum.*

ANNOTATIONES.

31. *Noto.*) Vento meridionali.

Syrtes.) In Libyco mari sunt eæ, vulgò, *Seiches de Barbarie.* Ital. *Secche di Barbaria* a σύρω, *traho:* quod in eas maris partes areuæ cumulos, limum, et aggerant saxa et trahant fluctus. Vide lib. 2. Od. 6. v. 3.

32. *Fertur incerto mari.*) Quo fugist incertus, rebus desperatis.

33. *Capaciores affer, etc.*) In festis, et in magna lætitia, Græco more, majoribus poculis et largiter bibebatur.

34. *Chia vina aut Lesbia.*) Transmarina vina, ideoque pretiosa: è Chio et Lesbo insulis maris Ægæi. Plin. lib. 14. c. 7. et 14. De Chii vini bonitate l. 3. Od. 19. v. 5. De Lesbio, l. 1. Od. 17. stroph. 6.

36. *Caecubum.*) Vinum generosum e Caecubo Latii monte: de illo lib. 1. Od. 20. habet virtutem coercendi nauseam, inquiunt; quod austerum sit et pungens, adeoque fluxum sistat aut restringat phlegmatis. Porro ejusmodi vinum petit Horatius, ut possit affatim bibere absque nausea et vomitu.

37. *Curam metumque Caesaris.*) Magno se fuisse in metu pro Cæsare indicat; et quidem Romæ tunc fuisse trepidationem non parvam refert Dio: at hoste in fugam verso, jam lætus, vino se discussurum ait quicquid pavoris et curæ animo diu insedit.

38. *Lyaeo.*) Ita dicitur Bacchus, ac proinde vinum a λύειν *solvere*, ut jam notavi lib. 1. Od. 7.

IN MÆVIUM POETAM,

ODE X.

Ei naufragium imprecatur.

Mala soluta navis exit alite,
 Ferens olentem Maevium.
Ut horridis utrumque verberes latus,
 Auster, memento fluctibus.
Niger rudentes Eurus, inverso mari,

INTERPRETATIO.

N*avis abit soluta* portu *infelici auspicio, vehens foetentem Maevium. Auster fac ut tetris fluctibus vexes utrumque latus* navis. *Eurus ater mari perturbato disper-*

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Epod. 1.

1. *Mala soluta etc.*) Amico Virgilio et bono Poetæ faustam navigationem est apprecatus Od. 3. lib. 1. at Mævio contraria omnia hic.

Mala alite.) Sunt qui *alitem* feminino genere poni velint pro male semper augurio. Lactant. in Papin. Thebaid. 3.

2. *Olentem Maevium.*) Is obsoletarum vocum tectaor, bonorumque Poetarum insectator, duobus istis vitiis duntaxat famosus Poeta, Virgilii atque Horatii temporibus; tam invisus bonis quàm invidus. Virgil. Ecloga 3.

Qui Bavium non odit, amet tua carmina, Maevi.
Atque idem jungat vulpes, et mulgeat hircos.

Auctor lib. de caus. corrupt. eloq. ita præcipit: *Quaedam arceantur ut jam oblitterata et olentia*, id est, nimiam vetustatem ac veluti situm redolentia.

4. *Auster memento, etc.*) *Austrum* a meridie

Fractosque remos differat :
Insurgat Aquilo, quantus altis montibus
Frangit trementes ilices.
Nec sidus atra nocte amicum appareat,
Qua tristis Orion cadit.
Quietiore nec feratur aequore,
Quàm Graja victorum manus,
Cum Pallas usto vertit iram ab Ilio,
In impiam Ajacis ratem.
O quantus instat navitis sudor tuis,
Tibique pallor luteus,
Et illa non virilis ejulatio,
Preces et aversum ad Jovem :
Jonius udo cum remugiens sinus
Noto carinam ruperit!
Opima quòd si praeda curvo littore
Porrecta mergos juveris ;
Libidinosus immolabitur caper,
Et agna tempestatibus.

INTERPRETATIO.

gat funes et remos disruptos. Exurgat Aquilo tam vehemens, quam cum frangit ilices in excelsis montibus concussas. Nec propitium ullum *affulgeat astrum nocte obscura, qua* parte *Orion occidit. Nec tranquilliore mari naviget, quàm exercitus Graecorum victor, quando Minerva ab incensa Troja iram convertit in sceleratam Ajacis navim. O quantus sudor imminet tuis nautis ; tibi verò pallor flavus, atque ejulatio viro indigna, et vota ad Jovem surdum ; cum murmurans Jonium mare fregerit navim austro humido ! Quod si tu in curvo litore jacens pascas mergos, opimum spolium, a me procellis sacrificabitur lascivus hircus, et nigra ovicula.*

ANNOTATIONES.

flantem et in Jonio mari valde sævientem primùm invocat adversus Mævium navigantem : deinde *Eurum* ab Oriente : tum Boream seu *Aquilonem* a Septentrione ; ut colluctantes mare subvertant, Mæviumque fluctibus obruant. Virg. Aen. 1.

Und Eurus Notusque ruunt, creberque procellis Africus.

10. *Orion.*) De hujus sideris occasu tempestuoso et navigantibus tristi, lib. 1. Od. 28. vers. 21. libr. 2. Od. 13. in fine. lib. 3. Od. 4. sub finem, etc.

12. *Graja victorum manus.*) Ad Caphareum Eubœæ promontorium disjecta tota classis Græcorum tempestatibus tantùm non periit, cum reverterentur post expugnatam Trojam.

13. *Cum Pallas usto vertit iram ab Ilio.*) Offensa primùm illa fuerat judicio Paridis, adeoque Trojanis infesta : deinde Græcis etiam ; tum quòd Ulysses et Diomedes e suo templo Palladium rapuissent; tum ut canit Virgilius,

Unius ob noxam et furias Ajacis Oilei.

14. *Impiam Ajacis ratem.*) Impius certe Ajax Oileus et sacrilegus, qui Cassandram ad ipsas Palladis aras violarat, Unde navis ejus diffracta ; ipse verò mox in saxum enatans fulmine pariter attritus.

18. *Aversum ad Jovem.*) Preces et vota minime audientem, scilicet improbo iratum.

19. *Jonius.*) Jonium mare inter Epirum ac Peloponnesum ab ortu, et magnam Graciam Siciliamque ab occasu porrigitur.

21. *Opima quòd si praeda.*) Quòd si tuum cadaver in littora pascat aves marinas, sacra spondeo tempestatibus.

23. *Caper.*) Quia Mævius petulans et olens ut caper.

24. *Agna.*) Virgil. Æneid. 3. *nigrum hyemi pecudem.* Æneid. 5. *tempestatibus agnum.*

Tempestatibus.) His quoque templum erat Romæ dedicatum olim a Scipione.
Ovid. Fast. 6.

Te quoque, Tempestas, meritam delubra fatemur.

Cic. de nat. Deor. 3. num. 51. asserit in Deorum numerum referendas esse tempestates, *quae populi Rom. ritibus consecratae sunt . . . nostri quidem duces mare ingredientes immolare hostias fluctibus consueverunt.*

AD

AD PETTIUM, ODE XI.

Amore se Lycisci occupatum non posse versibus condendis vacare.

PETTI, nihil me, sicut antea, juvat
Scribere versiculos,
Amore perculsum gravi:
Amore, qui me praeter omnes, expetit
Mollibus in pueris
Aut in puellis urere.
Hic tertius December, ex quo destiti
Inachia furere,
Silvis honorem decutit.
Heu me, per urbem (nam pudet tanti mali:)
Fabula quanta fui!
Conviviorum et poenitet,
In queis amantem et languor et silentium
Arguit, et latere
Petitus imo spiritus
Contraque lucrum nihil valere candidum
Pauperis ingenium
Querebar, applorans tibi;
Simul calentis inverecundus Deus
Fervidiore mero
Arcana promorat loco.
Quòd si meis inaestuet praecordiis

INTERPRETATIO.

O PETTI, nequaquam placet, ut prius, versus facere, quia amore gravi occupor; *amore, qui me prae cunctis incendere cupit erga teneros pueros vel puellas. Hic tertius December spoliat arbores foliis, ex quo desii deperire Inachiam. Heu me, quanta fui fabula per urbem! (Nam pudet me tanti mali:) poenitet etiam conviviorum, in quibus amans declarat se languore, taciturnitate, et suspiriis e profundo pectore deductis.* Tum verò *simul ac ardente vino incalueram, et numen pudore carens secreta mea dimoverat loco suo: ego flens apud te conquerebar, quòd syncera mens pauperis non praevaleret quaestui.* Addebam porro: *Quòd si libera*

ANNOTATIONES.

Hanc Oden aliqui faciunt dicolon distrophon, cujus primus quisque versus sit Jambicus Hipponacteus, trimeter acatalectus, ut Epod. 1. *Ibis Liburnis, etc.*

Secundus Sapphicus, constans penthemimeri heroica, et dimetro Jambico; id est, duobus dactylis et syllaba; deinde quatuor Jambis; recepto tamen imparibus locis spondeo.

Aliis placet, esse tricolon tristrophon: ut primus quisque versus sit Jambicos trimeter, ut ante dictum est. Alter quisque Dactylicus dimeter, ut lib. 4. Od. 7.

Arboribusque comae.

Tertius Jambicus dimeter, ut Epod. 1. *Amice propugnacula.*

1. *Petti nihil me, etc.*) Apud Pettium sive Pectium contubernalem suum queritur, quòd per amorem nunquam sibi liceat interquiescere, modò puellam, modò puerum aliquem depereunti.

Nihil juvat scribere versiculos amore perculsum gravi.) Contra Propertius amore se ait incitari ad condendos versus, lib. 2. Eleg. 1.

Quaeritis unde mihi toties scribuntur amores,
Unde meus veniat mollis in ora liber?
Non mihi Calliope, non haec mihi cantat Apollo:
Ingenium nobis ipsa puella facit.
Seu vidi ad fontem . . . . . . capillos, etc.
Invenio causas mille, poeta, novas, etc.

7. *Tertius December.*) Tertius itaque annus est.

11. *Fabula quanta fui.*) Quot rumores, quot sermones vagati de me, ob Inachiæ amorem, imo furorem.

16. *Contraque lucrum, etc.*) Adversus rivalium ditiorum munera opima nihil me posse ac proficere apud Inachiam avaram meretricem. Quidam legunt: *contrane lucrum nil valere candidum pauperis ingenium?*

Candidum pauperis ingenium.) Candidos mores, ingenii vim et acumen, sapientiam, eruditionem, aliasque animi dotes eximias.

19. *Simul calentis, etc.*) Quoties vero Bacchus, idest, vinum, me ebrium fecerat, atque adeo loquacem et inverecundum: toties *applorans tibi* nudabam mentis meæ vulnera, amoris tormenta et cruciatus.

22. *Quòd si meis, etc.*) Ex contemptu sui amoris oriebatur indignatio et ira adversus Inachiam: et hinc comminatio se eam oblivioni daturum. Sed brevi redibat ad priorem erga illam ardorem; quo vel invitus ad eam ferebatur ac trahebatur.

Libera bilis, ut haec
Ingrata ventis dividat
Fomenta, vulnus nil malum levantia;
Desinet imparibus
Certare summotus pudor.
Ubi haec severus te palam laudaveram,
Jussus abire domum,
Ferebar incerto pede
Ad non amicos, heu, mihi postes, et heu,
Limina dura, quibus
Lumbos et infregi latus.
Nunc gloriantis quamlibet mulierculam
Vincere mollitia
Amor Lycisci me tenet:
Unde expedire non amicorum queant
Libera consilia,
Nec contumeliae graves
Sed alius ardor, aut puellae candidae,
Aut teretis pueri,
Longam renodantis comam.

INTERPRETATIO.

indignatio cor meum inflammet, ut in auras dissipet molesta haec pabula nequaquam sublevantia dolorem improbum; protinus *abjecta verecundia cessabit pugnare adversus inaequales.* At *postquam ista coram te graviter s'atueram, accepto mandato discedendi in aedes* meas, *dubio gressu ibam ad fores eheu mihi non propitias, et dura eheu vestibula, in quibus rupi lumbos et latus. Jam* me *occupat amor Lycisci gloriantis omnem feminam superare mollitia.* quo me *exsolvere non possint syncera amicorum monita vel objurgationes acerbae; sed* tantùm *alius amor, sive adolescentulae speciosae, sive rotunduli pueri prolixos capillos nodo colligentis.*

ANNOTATIONES.

23. *Ut haec ingrata ventis dividat, etc.*) Ut procul expellat, et penitus ex anime excutiat ac deleat ista amoris *fomenta* alimentaque, nempe suspirie, silentium, lacrimas, querimonias, anxias animi secum luctationes; quæ omnia accaodunt potius amorem et augent cruciatum, quàm levant aut sedant.

26. *Desinet imparibus certare summotus pudor.*) Alii aliter locum hunc intelligunt. Suum cuique sit arbitrium expiscandi sensus novos; ego sic interpretor cum Pulmanno: non amplius Inachiæ procaci me summittam pudens nimium: sed eam aspernabor, desinamque sectari, imparam, id ast, amori meo non raspondantem. Vel sic: cum *imparibus*, id est, rivalibus me potentioribus certare desinam, iisque sine pudore concedam mulierem lucri magis cupidam, quam synceri et candidi ingenii amantem; adeoque indignam meis amoribus. Priori interpretationi fevet quod ait Horatius libro 1. Od. 33. Veneri placere interdum jungare *impares formas atque animos*, etc. lib. 4. Od. 11.

Disparem vites. Age, jam meorum
Finis amorum.

Denique Epod. 5.

Et quæret iratus parem.

28. *Ubi haec severus, etc.*) Postquam ego constanter at magnifice apud te dixasam, me abjecturum occupationas ejusmodi vanas et importunas; atque e te, Petti, amice, *jussus* eram abira domum, et proposita quiete frui; contra subito redeunte et trahente amore Inachiæ, ed ejus ædes ferebar. Tibull.

Juravi quoties rediturum ad limina nunquam!
Cum bene juravi, pes tamen ipse redit.

32. *Limina dura.*) Vel propter immitem dominam, val potius quod in iis jacens pernoctansque lumbos et latus infregerat: ex more amantium, de quo fusa l. 3. Od. 10. Ovid. Ramed. amor. lib. 2.

Nec latus in duro limine pone tuum.

34. *Mulierculam vincere mollitia.*) Ludus est in voce *mulier*, quasi *mollier* a mollitie dicta. Isidor. lib. 11. c. 11. Præclare Petrus Biesansis serm. 2. in Advent. Angelicam salutationem axplicans: *ave benedicta inter mulieres*, inquit, *id est, sola robusta inter molles.*

38. *Libera consilia.*) Amicè data, absque ulla adulatione, vel offensionis metu.

39. *Contumeliae graves.*) Jactata scommata ab amicis objicientibus mihi amorem probrosum. Alii explicant: injuria ab Lycisco vel maretrice qualibet irrogatæ; minus ad rem, ut mihi quidem videtur.

40. *Sed alius ardor. etc.*) Cic. Tusc. 4. num. 74. *etiam novo quodam amore veterem amorem tanquam clavo clavum ejiciendum putant.* Ovid.

Successore novo tollitur omnis amor.

41. *Teretis.*) Habentis membra succi plena, solida, polita, obasula.

42. *Longam renodantis comam.*) Catamiti illi seu pueri meritorii capillos instar mulierum alebant, et in nodum colligebant. Vide lib. 2. Od. 5. in fine. Et lib. 4. Od. 10.

ODE XII.

IN ANUM FOETIDAM,

Quid tibi vis, mulier nigris dignissima barris?
Munera cur mihi, quidve tabellas
Mittis, nec firmo juveni, neque naris obesae?
Namque sagacius unus odoror,
Polypus, an gravis hirsutis cubet hircus in alis,
Quam canis acer, ubi lateat sus.
Quis sudor vietis et quam malus undique membris
* Crescit odor! cum pene soluto.
* Indomitam properat rabiem sedare: nec illi
Jam manet humida creta colorque
* Stercore fucatus crocodili: jamque subando
* Tenta cubilia, tectaque rumpit.
* Vel mea cum saevis agitat fastidia verbis:
* Inachia langues minus, ac me.
* Inachiam ter nocte potes, mihi semper ad unum
* Mollis opus; pereat male, quae te
* Lesbia quaerenti taurum, monstravit inertem,
* Cum mihi Cous adesset Amyntas:
* Cujus in indomito constantior inguine nervus,
Quam nova collibus arbor inhaeret.:

INTERPRETATIO.

Quid petis, *femina*, *atris barris digna? Quare dona, quare literas mittis mihi, nec valido adolescenti, nec hebetis nasi? Ego quippe subtilius olfacio* utrum sit tibi *polypus, an olens caper resideat in axillis pilosis, quàm sagax canis ubi aper delitescat.* At, at *quantus sudor, et quam teter odor undique emanat e membris flaccidis!* *
* * * * * *

* * * * * * *neque ei stat uda creta, et color fucatus fimo crocodili.* * * *
. . . .
* * * * * *
. . . .
* * * * * *
, ...

ANNOTATIONES.

Metrum simile est Ode, 7. Lib. 1.

1. *Quid tibi vis.*) Vide annot. ad calcem Epod. 8.

Dignissima barris.) Digna mulier amatoribus sordidis ac deformibus, quales barri, seu bajuli sole adusti, stupidi, impoliti: vel simibus elephantis, qui *odore graves, forma truces, mole terribiles.* Vide lib. 1. Sat. 4. annot. ad istas voces: *Barrus inops.* Porro elephas dicitur barros ob gravitatem, Græcè *βαρος*; nam inter quadrupedes mole præstat: vel a voce *bar*, quæ peregrinum significat: vel a voce *beira*, quæ idem quod *behemoth* Hebraicè significat, scilicet ingentem bestiam.

3. *Naris obesae.*) Ex Aristot. Physiogn. cap. 6. *qui nasum habent in summo crassum, ii stupidi sunt.*

5. *Polypus.*) Est morbus narium foetidus: sive, est caruncula in naso putida, respirationem obstruens, et tetrum emittens anhelitum.

Hircus in alis.) Foetens humor in axillis, tam grave olens quam hircus.

7. *Quis sudor, etc.*) Loquitur Horatius: ô quàm gravis odor, et foetens sudor exit e membris anus putidæ!

9. *Nec illi jam mânet humida creta.*) Cum olenti sudore defluit pariter fucus ille quo faciem incrustarat: quippe rugas creta seu gypso obduxerat, obtexerat. Plin. lib. 35. c. 16. *Est in medicaminibus et Chia terra candicans, usus ad mulierum maxime cutem.* Idem ibid. cap. seq. *Cretae plura genera . . . candidum, et ad purpurissum inclinans, vis utrique ad discutiendos tumores. Refrigerandi quoque natura cretae est: sudoresque immedicos sistit illita, etc.* Petronius, *perfluebant per frontem sudantis acaciae rivi. Inter rugas malarum tantum erat cretae, ut putares detectum parietem nimbo laborare.*

10. *Colorque stercore fucatus crocodili.*) E terrestris crocodili fimo cerussa admixto fit medicamentum ad extenuandam cutim, nitidamque reddendam Plin. lib. 28. cap. 8. *alter crocodilus* (cordylum vocant) *ei similis, multùm infra mu-*

Muricibus Tyriis iteratae vellera lanae
Cui properabantur? Tibi nempe:
Nec foret aequales inter conviva, magis quem
Diligeret mulier sua, quam te.
O ego non felix, quam tu fugis, ut pavet acres
Agna lupos, capreaeque leones!

INTERPRETATIO.

Cui verò parabatur lana bis tincta purpurae Tyriae? Nimirum tibi: ut nullus esset contubernalis inter socios, quem plus amaret sua mulier, quàm ego te. O ego minime fortunata, quam tu fugis non secus ac agna lupos, et capra leones validos expavescit!

ANNOTATIONES.

gnitudinem, in terra tantùm, odoratissimisque floribus vivit. Ob id intestina ejus diligenter exquiruntur jucundo nidore farta. Ejus stercus crocodileam appellant: *quæ illita ex oleo cyprino molestias in facie enascentes tollit: ex aqua verò morbos omnes, quorum natura serpit in facie; nitoremque reddit: lentigines tollit ac varos, omnesque maculas.* Clemens Alexandrin. Pædagog. lib. 3. c. 2. ex Antiphane Comico, its refert: *ter non semel dignae sunt perire quae crocodilorum excrementis utuntur, et spuma sepiarum unguntur, et supercilia fuligine illinunt, et fuco genas terunt.*

21. *Muricibus Tyriis, etc.*) Tibi parabatur cum magna cura, diligentia, celeritate, vestis purpurea, bis tincta muricis pisciculi sanguine, qui frequens et optimus in ea maris Mediterranei parte, quæ proxima est Tyro urbi Phoeniciæ. Unde Tyriæ purpuræ celebritas maxima. De purpura dibapha, iterata, seu iterum tincta, lib. 2. Od. 16. et 18. De Tyro urbe, lib. 3. Od. 29. in fine. Vide Plin. lib. 9. cap. 36. ubi sic habet: *murices purpurae florem tingendis expetitum vestibus, in mediis habent faucibus: liquorem pretiosum nigrantis rosae sublucentem colore, etc.*

AD AMICOS,

ODE XIII.

Ut genio indulgeant, omni sollicitudine posthabita.

HORRIDA tempestas coelum contraxit, et imbres
Nivesque deducunt Jovem:
Nunc mare, nunc silüe
Threicio Aquilone sonant: rapiamus, amici,
Occasionem de die:
Dumque virent genua,

INTERPRETATIO.

ATER nimbus obduxit coelum, et pluviae nivesque demittunt Jovem, Jam mare et silvae strident Borea Thracio. O sodales, ne omittamus opportunitatem temporis: et quandiu valent genua,

ANNOTATIONES.

Ex quibusdam hæc Ode est dicolos distrophos. Primus quisque versus est hexameter heroicus: alter quisque est Archilochius constans dimetro Jambico, ac duobus dactylis cum una syllaba.

Aliis vulgò, et melius quidem, est tricolos tristrophos. Primus versus est heroicus hexameter catalecticus, ut iste Od. 7. lib. 1.

Laudabunt alii claram Rhodon, etc.

Secundus est Jambicus Archilochius dimeter acatalectus, ut Epod. 1.

Amice propugnacula.

Tertius est Dactylicus Archilochius dimeter hypercatalectus, ut Od. 7. lib. 4.

Arboribusque comae.

1. *Horrida tempestas.*) Vel hyems, vel nimbosum coelum, vel utrumque.

Coelum contraxit.) Contractis et condensatis nubibus coelum obtexit et obscuravit. Non desunt qui allegoricè locutum velint Poetam de nescio quo civili tumultu, vel hostili incursu, vel clade et calamitate quapiam. Nonnihil ejusmodi videtur innuere, ubi ais, v. 10.

Cetera mitte loqui: Deus haec fortasse benigna
Reducet in sedem vice.

Imbres nivesque deducunt Jovem.) Quoniam, ut alibi dixi, Jupiter est aër, hinc et in terram descendere ac deduci putabatur cum solvitur in pluvias aut nives decidentes Virgil. Eclog. 7.

Jupiter et laeto descendet plurimus imbri.

3. *Silüe.*) Diæresis, per quam vox ista fit trium syllabarum.

4. *Threicio Aquilone.*) Flante a Thraciæ partibus Aquilone vento, qui est inter Septentrionem et ortum solstitialem, *Nord Nord est*. De eo jam lib. 1. Od. 25. v. 11.

5. *Occasionem.*) Cic. de Inv. 1. *occatio*, inquit, *est pars temporis in se habens opportunitatem idoneam rei faciendae.*

De die.) De tali die pluvio, nimboso, tristi sumamus occasionem compotandi. Alii melius sic: dum per diem ac tempus licet, dumque sinunt ætas et vires, viri gaudia carpamus.

6. *Dum virent genua.*) Theocrit Idyll. 14. v. ult.

Et decet, obducta solvatur fronte senectus.
Tu vina Torquato move
Consule pressa meo.
Cetera mitte loqui: Deus haec fortasse benigna
Reducet in sedem vice.
Nunc et Achaemenia
Perfundi nardo juvat, et fide Cyllenea
Levare diris pectora
Sollicitudinibus:
Nobilis ut grandi cecinit Centaurus alumno:
Invicte mortalis, Dea
Nate puer Thetide,
Te manet Assaraci tellus, quam frigida parvi
Findunt Scamandri flumina,
Lubricus et Simois:
Unde tibi reditum certo subtemine Parcae

INTERPRETATIO.

dumque convenit, explicetur frons senio contracta. *Tu profer vina calcata* sub *Consule meo Torquato*: *omitte verba facere de aliis* quibuslibet. *Ea forsan Deus restituet in* pristinum *statum*, *mutatione propitia. Jam expedit ungi nardo Persica; et curas molestas* *ex animo pellere chordis Mercurii. Sic illustris Centaurus admonebat alumnum generosum*: *vir insuperabilis*, *fili Deae Thetidis*, *expectat te regio Assaraci, quam rigant fluvii Scamander exiguus, et Simois rapidus: unde regressum tibi Parcae intercluserunt stabili*

ANNOTATIONES.

Λευκαινουσι χρονος. ποιειν τι δει εως γονυ χλωρον.

Canos facit aetas: gerere aliquid oportet eos quibus est genu viride.

Genu viret, id est, juventus viget, ex Erasmo. *Genibus inest vitalitas. Nanque in ipso genu utriusque commissura, dextra laevaque, a priore parte gemina quaedam buccarum inanitas inest, qua perfossa, ceu jugulo spiritus fugit.* Plin. lib. 11. cap. 45.

7. *Obducta solvatur fronte senectus.*) Vel, pellatur recordatio senectutis, quæ rugosa et tristi fronte depingitur: vel potius, solvatur et porrigatur læta frons, quæ senili morositate contrahi solet atque obduci. Procul hinc a nobis ea severitas ac tristitia, quam affert senium.

8. *Vina Torquato, etc.*) Diffusa in cados vina sub Consulatu L. Manlii Torquati, adeoque mihi coæva: nam eo anno prodii in lucem: proindeque *meum Consulem* eum appello. Vid. lib. 3. Od. 21. ubi.

O nata mecum Consule Manlio amphora.

10. *Cetera.*) Quæ mœrorem nobis creare possent, ex animo et memoria deleantur; ut hilaritati vacemus. *Deus haec* mala *fortasse* in melius mutabit. Ex his, ut dixi initio, suspicari licet, tunc cum hanc Oden scriberet Poeta, intervenisse quandam tristitiæ causam, quæ certe nobis comperta non est.

12. *Achaemenia nardo.*) Unguento e Perside ubi regnavit Achæmenes. Vide lib. 3. Od. 1. sub finem annot. ad has voces *Achaemenium costum.* Optimum fiebat unguentum e frutice seu herba, cui nomen nardus, de qua Dioscorid. lib. 1. cap. 6. etc. Plin. lib. 12. cap. 12. ita scribit: *de folio nardi plura dici par est, ut principali in unguentis. Frutex est gravi et crassa radice, pingui, situm redolente, ... Apud Gangem nascens: etc.* Vide lib. 2. Od. 11. ibique annot.

13. *Fide Cyllenea.*) Lyra, cujus auctor fertur Mercurius, a Cyllene Nympha sua matre, vel, Cyllene Arcadiæ monte, ubi natus educatusque est, dictus Cyllenius. Vide lib. 1. Od. 10.

16. *Centaurus alumno.*) Chiron Achilli, quem educavit, docuitque citharam pulsare: meminit Juvenalis Sat. 7. v. 210. Centauri Thessaliæ populi, de quibus lib. 1. Od. 18. Inter eos verò quidam virtute celebres fuere. Præcipui nominantur Amycus, Rhœtus, Lycidas, Eurytus, Pholus, et alii; quorum facile Princeps Chiron, cui ob insignem sapientiæ famam traditi sunt in disciplinam Æsculapius, Hercules, Jason, Achilles.

17. *Invicte mortalis.*) Achilles sola quidem ea pedis parte vulnerabilis, qua tenebat eum sua mater in Stygiam paludem immergens, ut immortalem faceret. De Achille, lib. 1. Od. 6. 8. 15. lib. 2. Od. 4. 16. lib. 4. Od. 6. Vide ibi annot.

18. *Nate puer Thetide.*) Achilles Pelei filius ac Thetidis Nymphæ seu Deæ marinæ, quæ propterea mox vocabitur *Caerula.*

19. *Te manet Assaraci, etc.*) Ibis ad expeditionem Trojanam, quippe sine te Troja nunquam expugnari potest, ex Oraculo.

Assaraci tellus.) Phrygia, Troas, ubi regnavit Assaracus Trois filius, Ili frater.

20. *Scamandri.*) Scamander aliàs Xanthus, ex Ida monte, parvo fonte scaturit, hinc epithetum *parvi:* quod somniatores explicant, quoniam is fuerit e fluviis qui ab exercitu Xerxis poti defecisse narrantur.

21. *Simois.*) Hic fluvius Troadis in Scamandrum illabitur: uterque Homero Virgilioque aliisque nominatissimus.

22. *Unde tibi reditum, etc.*) Achilli prædicit

Rupere: nec mater domum
Caerula te revehet.
Illic omne malum vino cantuque levato,
Deformis aegrimoniae
Dulcibus alloquiis.

INTERPRETATIO.

filo: *neque parens marina te domum reducet. Ibi* ergo *quasvis arumnas mitiga* per *vinum et carmina*, quae duo sunt *grata remedia horridae aegritudinis.*

ANNOTATIONES.

Chiron præmaturam apud Trojanos mortem: quod norat, seu ex Astrologia cujus erat peritissimus, seu a Thetide, quæ apud Homerum Achillis filio fatum suum prænunciat. Ibidem verò describitur ipse se consolari *vino* et *cantu* heroicarum virtutum. Quod inde Poeta noster est imitatus hac Ode.

Subtemine.) Subtemen, filum est quod stamini subtexitur. Catull. Carm. de nuptiis Pelei ac Thetidis:

Currite ducentes subtegmina currite fusi.

De Parcis fata nentibus, volventibus, dispensantibusque annos vitæ mortalium vide lib. 2. Od. 3.

16. *Deformis aegrimoniae.*) Deformes reddit ægritudo animi. Cic. lib. 12. ad Attic. Epist. 37 *ferrem graviter, si novae aegrimoniae locus esset.*

Dulcibus alloquiis.) Vide, lector, ut has voces velut appositas ad præcedentia *vino cantuque* intelligas. *Alloquia* veteribus solatia et levamina dicebantur. Græc. παραμυθια. Varro de Ling. Lat. lib. 5. circa medium, *allocutum mulieres ire ajunt, cum eunt ad aliquam locutum consolandi causa.* Valer. Maxim. lib. 2. c. 7. art. 6. *incerta gratulandi prius, an alloquendi officio fungeretur.* Sapient. c. 8. art. 9. *Sapientia mecum communicabit de bonis; et erit allocutio cogitationis ac taedii mei.*

AD MOECENATEM,

ODE XIV.

Phrynes amore se impediri, ne promissos jambos absolvat.

Mollis inertia cur tantam diffuderit imis
Oblivionem sensibus,
Pocula Lethaeos ut si ducentia somnos
Arente fauce traxerim;
Candide Moecenas, occidis saepe rogando.
Deus, Deus nam me vetat,

INTERPRETATIO.

Optime Moecenas, interficis me, quaerendo saepius, quare otiosa ignavia intimis praecordiis induxerit talem oblivionem, velut si gutture sitibundo hauserim aquas Lethaeas soporem conciliantes. Enimvero Deus, Deus inquam *me prohibet*

ANNOTATIONES.

Ode est dicolos distrophos. Primus quisque versus est heroicus hexameter: secundus est Jambicus dimeter.

1. *Mollis inertia cur, etc.*) Non desidia sed amore se detineri ait.

3. *Pocula Lethaeos, etc.*) Metonymia subjecti pro adjuncto, ut alibi sæpe. Sensus est: videor nempe tibi hausisse majus poculum e Lethe fluvio Inferorum, qui rerum omnium oblivionem inducit: vel soporiferas quasdam potiones bibisse; vel laborare veterno seu lethargia, adeo ut somno inexpugnabili correptus sim.

6. *Deus.*) Amor magnus Deus et maxime imperiosus. Ex S. Hieron. lib. 1. adversus Jovinianum, *amor rationis oblivio est, turbat consilia, altos et generosos spiritus frangit: insaniae est proximus.* Plaut. Cistell.

Inceptos, olim promissum carmen, iambos
Ad umbilcum adducere.
Non aliter Samio dicunt arsisse Bathyllo
Anacreonta Teïum;
Qui persaepe cava testudine flevit amorem
Non elaboratum ad pedem.
Ureris ipse miser. Quod si non pulcrior ignis
Accendit obsessam Ilion,
Gaude sorte tua: me libertina neque uno
Contenta Phryne macerat.

INTERPRETATIO.

nchoatum carmen jambicum jam pridem tibi promissum ad finem perducere. Simili modo narrant Bathylli Samii amore *incensum fuisse Anacreontem Teïum; qui saepe lyra amores cecinit ad metrum neglectum. Ipse* verò tu amore *cruciaris. Quòd si non formosior ignis cremavit Trojam expugnatam, laetare* de *tua conditione.* Nam *urit me Phryne libertina uno* amatore *minime contenta.*

ANNOTATIONES.

Nullam mentem animi habeo.
Ubi sum, ibi non sum: ubi non sum, ibi est animus.

Deus me vetat.) Vide perelegantem Paulini Epist. 1. ad Auson. ubi,
Nunc alia mentem vis agit, major Deus.

8. *Ad umbilicum adducere.*) Græci dicunt, colophonem vel coronidem addere. Latini, ad umbilicum perducere; id est, ultimam manum admovere. Inde verò fluxit iste loquendi modus, quod solebant veteres absolutis voluminibus addere ornamenta ossea, cornea, eburnea, lignea, umbilici nostri formam imitantia, in medio scilicet integumenti extantia. Erasm. Illa Eustathius bullas interpretatur. Martial. lib. 1. Epigr. 67. dicit librum *umbilicis cultum.* Lib. 3. Epigram. 2. *pictis luxuriantem umbilicis*; lib. 5. Epigram. 6. *umbilicis crescentem*, lib. 4. Epigr. ult.
Ohe jam satis est, ohe libelle;
Jam pervenimus usque ad umbilicum.

9. *Samio.*) Oriundo e Samo insula.

Bathyllo.) Puero, quem in deliciis habebat Anacreon, describit verò ac pingit, Ode sua 29.

10. *Anacreonta Teïum.*) Hic Poeta erat e Theo Joniæ civitate littorali, vel e Teïo Paphlagoniæ urbe, in ora maris Euxini; ut quidam volunt. Scripsit Hymnos, Elegias, Jambos et alia quædam. Nonnulla verò interdixisse patet vel ex eo quod ait Horatius, *persaepe* illum *flevisse amorem*: de Bathyllo enim duas tantum Odas habemus Anacreontis. De eo vide annot. lib. 4. Od. 9.

12. *Non elaboratum ad pedem.*) Sunt qui interpretentur versus facili vena effusos: melius alii referunt ad neglectos numeros, pedumque non exactam rationem. Nec absurdus in eo fuit Poeta plus amori indulgens et affectibus, quàm syllabarum dimensioni.

13. *Ureris ipse miser.*) O Moecenas, propria quidem experientia nosti satis quid amor possit; debes ergo mihi condonare.

Quod si non pulcrior ignis.) Atqui Helena quæ causa fuit excidii et incendii urbis Trojæ, non erat nobilior aut pulcrior ea muliere quam tu deperis: (Terentia nempe, quæ et Licinia) unde tibi gratulor. Virgil.
Meus ignis Amyntas.

16. *Phryne.*) Hujus nominis apud Græcos plures fuere meretrices. Una præ ceteris laudatur Athen. lib. 13. c. 6. quæ multorum criminum rea tamen absoluta est a Judicibus ejus pulcritudine singulari captis.

AD NEÆRAM,

ODE XV.

Non servatam ab ea fidem queritur.

Nox erat, et coelo fulgebat Luna sereno
  Inter minora sidera;
Cum tu, magnorum numen laesura Deorum,
  In verba jurabas mea,
Arctius atque hedera procera astringitur ilex,
  Lentis adhaerens brachiis:
Dum pecori lupus, et nautis infestus Orion
  Turbaret hybernum mare,
Intonsosque agitaret Apollinis aura capillos,
  Fore hunc amorem mutuum.
O dolitura mea multum virtute, Neaera!
  Nam si quid in Flacco viri est,
Non feret assiduas potiori te dare noctes,
  Et quaeret iratus parem.
Nec semel offensae cedet constantia formae,
  Si certus intrarit dolor.

INTERPRETATIO.

Nox erat, *et Luna micabat inter astra minora, sudo* quidem *aëre: quando tu violatura numen magnorum Deorum, in mea verba jurabas, mollibus brachiis complexa me strictius quàm hedera altae ilici adhaeret; dum lupus* insidiaretur *ovibus, atque Orion nautis inimicus subverteret mare hyemale; et ventus moveret capillos Phoebi prolixos; hunc amorem fore parem. O Neaera dolebis* aliquando *plurimùm mea virtute! Etenim si aliquid est roboris in Horatio, nequaquam patietur te noctes frequenter concedere alteri* quem praefers; *atque irritatus quaeret fidelem* amicam: *sique vetus dolor corripiat,* mea *firmitudo non vincetur* tua *pulcritudine semel invisa.*

ANNOTATIONES.

Metrum simile Epod. anteced.

1. *Nox erat, etc.*) Noctem, Lunam, sidera, testes adhibet perjurii Neæræ. Juvenal. Sat. 8. v. 150.

Sed Luna videt; sed sidera testes
Intenduut oculos.

2. *Inter minora sidera.*) Sic lib. 1. Od. 12.

. . . . . *Inter ignes*
Luna minores.

3. *Magnorum Deorum.*) Veneris et Cupidinis, ajunt quidam: melius alii, Jovis, Apollinis, Minervæ, Martis, Mercurii, aliorumque, quos Æneas detulit in Italiam: ex Virgil. Æneid. 3. v. 12.

. . . *feror exul in altum*
Cum sociis, natoque, Penatibus, et magnis Dis.

Vide Macrob. lib. 3. cap. 4. Saturnal.

4. *In verba jurabas mea.*) Ego verba concipiebam juramenti, tibique dictabam: tu sequebaris me verba præeuntem, et suggesta repetebas.

7. *Orion.*) Sidus tempestates ciens. De eo lib. 1. Od. 28. v. 21. lib. 2. Od. 13. in fine. lib. 3. Od. 4. sub finem.

9. *Intonsosque etc.*) Dum intonsus foret; id est, quamdiu radii a Sole non poterunt avelli: ex Macrob. Saturn. lib. 1. cap. 17. Vide lib. 1. Od. 21. vers. 2. annot.

10. *Fore hunc amorem mutuum.*) Ita solent amantes invicem conjurare; solus soli. Vide Plaut. Mercat. Scen. 6.

11. *O dolitura, etc.*) Exclamatio hæc omnino apposite subjungitur prædictis. Sensus est: o Neæra, pœnitebit aliquando istius perjurii, et offensæ: necdum satis virtutem meam et firmitudinem nosti: sed brevi senties et dolebis.

12. *Si quid viri.*) Herodot. lib. 7. ait multos quidem esse homines, at viros paucos.

13. *Potiori.*) Rivali meo, cui plura das quàm mihi amoris testimonia.

14. *Parem.*) Quæ respondeat amori meo.

15. *Semel offensae.*) Quæ semel offenderit me, vel cui semel offensus fuero et iratus.

16. *Si certus intrarit dolor.*) Id vulgò referunt ad Horatium: non absurde quidam ad Neæram; hoc sensu: tanta est iræ meæ constantia, inquit Flaccus, ut si tibi, Neæra, semel irascar; etsi te pœniteat me offendisse, teque verus dolor capiat, ac tum velis redire in gratiam mecum, haud tamen ego cedam aut veniam dem.

At

At tu quicumque es felicior, atque meo nunc
  Superbus incedis malo;
Sis pecore et multa dives tellure licebit,
  Tibique Pactolus fluat:
Nec te Pythagorae fallant arcana renati,
  Formaque vincas Nirea:
Eheu translatos alio moerebis amores!
  Ast ego vicissim risero.

INTERPRETATIO.

Tu vero quisquis es modò potior, ac meo detrimento jam exultas arrogans; quamvis multis gregibus et agris sis locuples, tibique fluat Pactolus, neque tibi lateant mysteria Pythagorae redivivi, ac Nireum superes oris specie: Eheu brevi dolebis amores alteri datos! Ego verò tum *ridebo alternatim.*

ANNOTATIONES.

17. *Quicumque es felicior.*) Quicunque es meus rivalis, et potior apud Neæram, mihique proinde insultas, quòd illa, me spreto, indulgeat atque obsequatur tibi.

19. *Sis pecore, etc.*) Quamvis opibus valeas, sapientia inclarescas, venustate conspicuus fueris. Ubi tria vides afferri amorem excitare consueta. Sic Virgil. Eclog. 2.

Mille meae Siculis errant in montibus agnae.

. . . .

Canto quae solitus . . . Amphion.

. . . .

Nec sum adeo informis, etc.

20. *Tibique Pactolus fluat.*) Licet te ditet Pactolus Lydiæ fluvius, per quem Crœsus rex olim dicitur auro abundasse. Is propterea Chrysorroas etiam appellatus; hodie *Sarbat.* Quinque in orbe flumina ramenta auri cum aquis et arenis volvisse prædicantur; Tagus in Hispania, Padus in Italia, Hebrus in Thracia, Pactolus in Asia minori, Ganges in India. Plin. lib. 33. cap. 4.

21. *Nec te Pythagorae, etc.*) Etsi fueris sapiens ut Pythagoras. De eo Gell. lib. 1. cap. 9. Suidas, *quòd non minus verum diceret quàm Apollo Pythius*, nomen ejus interpretatur. Philostratus, Deorum usum consuetudine affirmat, et ab eis accepisse quatenus hominibus delectentur, et quatenus eos aversentur, ex eoque de natura disseruisse. Porro tanta fuit apud antiquos Pythagoræ veneratio, ut domum ejus templi instar, ipsum verò tanquam numen haberent.

Renati.) Scilicet ille sapientiæ velut antistes, multa tamen deliravit de animarum in aliud et aliud corpus transmigratione: ac seipsum ajebat primum Oethalidem fuisse, deinde Euphorbum, denique Pythagoram. Vide lib. 1. Od. 28. vers. 10. innuitat.

22. *Nirea.*) Nireus inter Græcos, qui ad Trojanam expeditionem profecti sunt, formosissimus, uno excepto Achille. Homer. Iliad. 2. De illo jam lib. 3. Od. 20. in fine.

23. *Translatos alio moerebis amores.*) Tu quoque Neæræ levitatem et inconstantiam experiere: tum verò tibi ego insultabo vicissim; et affatim gaudebo, sicut tu modò gaudes malo meo, quod ab illa contemnar. Ex Aristot. Rhet. 2. *Iram semper comitatur voluptas de spe puniendi. Nam jucundum est putare id eventurum quod exoptamus.*

AD ROMANOS,

ODE XVI.

Bellorum civilium finem nullum esse conqueritur.

ALTERA jam teritur bellis civilibus aetas.

INTERPRETATIO.

SECUNDA *jam aetas absumitur bellis civilibus. Et Romam propria disperdit potentia.*

ANNOTATIONES.

Ode hæc est dicolos distrophos. Primus quisque versus est heroicus hexameter. Alter quisque est Jambicus trimeter, e puris jambis: quod non alibi fecisse Horatium reperies. Bene Scaliger: *Sextadecima*, inquit, *elaborata est, alternis jambicis puris: idcirco et factu difficilis, et emendatu.*

1. *Altera jam, etc.*) Quam varie et quam irritis et cassis ictibus hanc Oden petit Scaliger, hic saltem plusquam hypercriticus! Tuam fidem, tuum judicium, lector: an *durissima multis locis, an tota inepta?* Imo durum et ineptum censebis esse cavillatorem quisquis Poetam eruditæ naris ita calumniatur. Ad singula veniamus.

Suis et ipsa Roma viribus ruit.
Quam neque finitimi valuerunt perdere Marsi,
Minacis aut Etrusca Porsenae manus;
Æmula nec virtus Capuae, nec Spartacus acer,
Novisque rebus infidelis Allobrox,
Nec fera caerulea domuit Germania pube
Parentibusque abominatus Hannibal;
Impia perdemus devoti sanguinis aetas:

INTERPRETATIO.

Quam labefactare nequiverunt Marsi vicini, vel Thuscus exercitus superbi Porsenae; nec invida Capuae vis; nec ferox Spartacus; atque Allobroges perfidi, rebus novis studentes; nec vicit trux Germania juvenibus caeruleis; et Hannibal parentibus execrabilis: scilicet hanc *pessumdabimus* ipsi nos *homines conscelerati*, quorum *addictus est cruor*.

ANNOTATIONES.

1. *Altera jam teritur bellis civilibus aetas.*) Unum prope saeculum consumptum fuerat bellis civilibus Syllæ et Sulpitii; Octavii et Cinnæ; Marii et Syllæ; Pompeii et Cæsaris; denique post interfectum Julium hunc Cæsarem, bello Mutinensi adversus Marcum Antonium, Perusino contra L. Antonium Marci fratrem, Siciliensi in Sex. Pompejum, præsertim verò Philippensi, adversus Brutum et Cassium Augusto dimicante. Huc usque velut unam ætatem bellicis fragoribus attritam statuit Horatius. Cum verò exardesceret novum bellum Augustum inter atque Antonium et Cleopatram, de quo antea Epod. 1. et 9. et lib. 1. Od. 37. tam diuturni mali pertæsus in has erumpit voces: Ergone altera ætas pariter ut prior bellorum calamitatibus atteretur? Suis ipsa viribus Roma destruetur? Et quam hostes nulli diruere valuerunt, ipsi perdent ac pessumdabunt Romani cives? Vide antea Epod. 7.

2. *Suis et ipsa Roma viribus ruit.*) Magnitudine laborat sua, ut ait T. Livius. Et Propertius:

Frangitur ipsa suis Roma superba bonis.

3. *Marsi.*) Italiæ populi fuere isti sub Samnitibus, juxta lacum Fucinum, hodie *Ducato di Marsi*; Olim pugnacissimi, *de quibus nunquam triumphus visus. Nec enim sine Marsis nec de Marsis hactenus triumphatum.* Quod testatur Appian. bell. civil. lib. 1. Hi duce Popedio bellum Sociale moverunt primi, omnesque Italiæ nationes ad arma concitarunt. Supra lib. 3. Ode 14. strophe 5. Oros. lib. 5. cap. 18. Flor. lib. 3. cap. 18. cum *omne Latium atque Picenum, Etruria omnis et Campania, postremò Italia contra matrem ac parentem suam urbem consurgerent . . . auctore belli discursante Popedio, diversa per populos et urbes signa cecinere. Nec Hannibalis nec Pyrrhi fuit tanta vastatio.*

4. *Minacis aut Etrusca Porsenae manus.*) *Porsena rex Etruscorum ingentibus copiis aderat, et Tarquinios manu reducebat*, inquit L. Flor. lib. 1. cap. 10. *Non unquam alias ante tantus terror Senatum invasit; adeo valida res tum Clusina erat, magnumque Porsenae nomen, etc.* quæ habet T. Livius lib. 2. cap. 9.

5. *Æmula nec virtus Capuae.*) Æmula Romæ non Carthago tantum, ut dictum est lib. 3. Od. 5. sed Capua, urbs Campaniæ primaria. Hanc *pelago, cultuque, penuque potentem, deliciis, opibus, famaque*, scribit Ausonius: *alteram Romam* vocat ipse Tullius Philip. 12. et alibi: *superbiae domicilium.* Tum verò præsertim Capuenses Italiæ imperium sibi pollicebantur, cum Romanas vires ab Hannibale imminutas cernerent. Nam et eam ob rem secundo bello Punico a Romanis defecere, et societatem iniere cum Hannibale et Pœnis, *ut videretur jam deletum Romanum nomen*, inquit Livius lib. 23. Vid. et Flor. lib. 2. cap. 6. etc.

Spartacus acer.) Hujus tanta fuit audacia, ut *fuderit imbelles aquilas servilibus armis*; ita canit Claudianus de bell. Get. Vide lib. 3. Od. 14. v. 19.

6. *Novisque rebus infidelis Allobrox.*) Allobroges (qui sunt hodie Sabaudi atque Delphinates) affines Rhodano fluvio populi rebus novis studuere semper; nemini fidem, nec suis quidem Ducibus servare assueti: conjurationem Catilinae Ciceroni tum Consuli patefecere, quamvis cum Lentulo prius consentissent. Vide Cic. Catilin. 3. Salust. Bell. Catilin. L. Flor. lib. 3. cap. 2. praesertim verò lib. 4. cap. 5. Quidam volunt ab Horatio hic Gallos omnes significari; nec absurde.

7. *Caerulea Germania.*) Germanis *truces et caeruli oculi, rutilae comae, magna corpora.* Corn. Tacit. Non est dubium quin hic notentur Cimbri, Theutonesque, Italiam invadentes armis tam saevis, ut pronunciarit de eo bello Florus; *actum erat nisi Marius illi saeculo contigisset. Ille tamen non ausus congredi statim . . barbari verò non segnius quàm minati fuerant, tripartito agmine, per Alpes, id est, claustra Italiae ferebantur.* Nimirum cum terras eorum inundasset Oceanus, novas sedes toto orbe quærebant, etc. quæ describit Florus, lib. 3. cap. 3.

8. *Parentibusque abominatus Hannibal.*) Ut lib. 1. Od. 1. *bella matribus detestata.* Sic et hoc loco, *parentibus*, quorum filii periere tot bellis ab eo motis, *abominatus Hannibal* dux Carthaginensis exercitus, vel una clade Cannensi Romanis formidolosus adeo, ut nihil magis Romæ quam Hannibal timeretur; unde proverb. *Hannibal ad portas*, ad significandum extremum quodvis periculum. Vide Tit. Liv. Valer. Maxim. lib. 9. cap. 4. Plutarch. Flor. etc. quæ nos lib. 2. Od. 12. annotamus.

9. *Devoti sanguinis aetas.*) Noster enim sanguis,

Ferisque rursus occupabitur solum.
Barbarus, heu, cineres insistet victor, et urbem
Eques sonante verberabit ungula.
Quaeque carent ventis et solibus ossa Quirini,
(Nefas videre) dissipabit insolens.
Forte quid expediat, communiter at melior pars,
Malis carere quaeritis laboribus.
Nulla sit hac potior sententia: (Phocaeorum
Velut profugit execrata civitas,
Agros atque Lares proprios, habitandaque fana
Apris reliquit et rapacibus lupis)
Ire pedes quocunque ferent, quocunque per undas
Notus vocabit aut protervus Africus.
Sic placet? An melius quis habet suadere? Secundâ
Ratem occupare quid moramur alite?

INTERPRETATIO.

atque terra haec *a bestiis iterum tenebitur. Eheu victor barbarus stabit super favillas urbis, et equorum pedibus strepentibus conculcabit. Et,* quod *horrendum visu,ossa Romuli solis ac venti expertia disperget superbus. Fortasse universi vel pars major interrogabitis, quid utile sit ad evitandas* tales *aerumnas. Nulla videatur sententia melior* quàm *haec:* oportet *abire quocumque ferent pedes, quocumque per mare impellet Auster vel Africus vehemens: quemadmodum Phocaeorum urbs post execrationes, abscessit, suas domos agrosque et templa dimittens occupanda apris et lupis voracibus. Ita censeo. Habetne quispiam melius* aliquid *proferre? Quid tardamus navim conscendere faustis avibus?*

ANNOTATIONES.

sacer, addictus, et destinatus videtur esse placandæ iræ Numinum: *majorum delicta immeriti luemus:* quippe, ut ait supra Epod. 7.

Acerba fata Romanos agunt,
Scelusque fraternae necis,
Ut immerenti fluxit in terram Remi
Sacer nepotibus cruor.

Vide ibi annot.

10. *Ferisque rursus occupabitur solum.*) Diruta urbe, antiqua ibi erit solitudo, virgulta et silvæ nascentur, in quibus ut olim, stabulentur et pascantur feræ. Virgil. Æneid. 8. *Capitolia*, inquit,

Aurea, nunc olim silvestribus horrida dumis.

Et antea ibidem:

Haec nemora indigenae Fauni, Nymphaeque tenebant,

11. *Barbarus victor.*) Barbaris populis quibuslibet Roma erit in direptionem, prædam, et ludibrium. Sunt qui velint hæc ab Horatio dici, quod in exercitibus Augusti atque Antonii militarent barbari complures in subsidium vocati.

13. *Quaeque carent ventis, etc.*) Ossa Romuli sepulcro condita, adeoque nec vento commota nec sole adusta extrahet *victor insolens* et *dissipabit* impie. Erat opinio quorumdam, raptum in coelos Romulum esse: alii vero cum Varrone, asserebant sepultum Romæ post Rostra, vel in suo templo.

17. *Nulla sit hac potior sententia.*) Excandescit Scaliger ad hunc locum, exclamatque: *Quis paululum modò pudens ausit hortari trecenta millia civium Romanorum ad urbem deserendam?* Ohe vir salsissime, *Pictoribus atque Poetis quidlibet audendi semper fuit aequa potestas.* Porro quid absurdum cives Romanos in eas insulas ab Horatio vocari, ad quas concupivit divertere Julius ipse Cæsar earum amoenitate illectus: in quas demigrandi etiam fuit Sertorio maximum desiderium. Testis Plutarchus in Sertorii vita, ubi et egregie describit earum insularum felicitatem. Vide infra.

Phocaeorum velut profugit execrata civitas.) Phocæi Ioniae populi ab Harpago Cyri regis Praefecto obsidione pressi, non aliam invenere viam et rationem vitandae hostium saevitiae ac servitutis, quàm ut cederent fortioribus, desertaque urbe sua, alias sedes quaererent. Haec narrat Herodot. lib. 1. sect. 42. Inde venisse in Galliam et Massiliam urbem condidisse ajunt. Vide Strab. lib. 4. Justin. lib. 43.

18. *Execrata civitas.*) Execrationes ante discessum jaculati Phocaei in regionem quam deserebant. Vel potius, ut refert Herodot. mox cit. communi consilio mutuis execrationibus dirisque devotionibus sese astringunt, jurantes nunquam alios ab aliis discessuros, aut patriam Phocaeam repetituros.

22. *Notus Africus.*) De his ventis meridionalibus lib. 1. Od. 1. et 3. *quocunque vocabit*, sive in Cyrnum insulam, sive Rhegium, sive in Galliae oras. In eas enim regiones migraturis Notus et Africus venti utiles erant.

Sed juremus in haec; simul imis saxa renarint
  Vadis levata, ne redire sit nefas;
Neu conversa domum pigeat dare lintea, quando
  Padus Matina laverit cacumina:
In mare seu celsus procurerit Apenninus,
  Novaque monstra junxerit libidine
Mirus amor: juvet ut tigres subsidere cervis.
  Adulteretur et columba milvio:
Credula nec flavos timeant armenta leones;
  Amet que salsa levis hircus aequora.
Haec, et quae poterunt reditus absciudere dulces,
  Eamus omnis execrata civitas,
Aut pars indocili melior grege: mollis et exspes
  Inominata perprimat cubilia.

INTERPRETATIO.

At prius jurejurando nos obstringamus, in haec verba: ne reverti liceat, nisi *cum emergent lapides aquis profundis elati: neve displiceat vela facere versus patriam, quando Padus rigabit verticem Matini* montis, *aut altus Apenninus in mare proruet: atque amor prodigiosus insolita libidine copulabit feras,* adeo *ut tigres cupiant jungi cervis, et columba milvio; atque greges absque metu credant se leonibus fulvis; glaberque* fiat *caper, et gaudeat mari salso.* Posteaquam *ista et quaecumque valebunt tollere* spem *gratam remigrandi adjuraverimus, proficiscamur omnes, aut pars melior plebe indocili.* Pars autem *iners et spe carens occupet semper haec domicilia inauspicata.*

ANNOTATIONES.

25. *Sed juremus in haec, etc.)* Antequam hinc demigremus, nos oportet solemui sacramento obligare, noo redituros in patriam, nec alios ab aliis disjungendos.

Simul imis saxa renarint vadis levata.) Ex Herodoto citat. post execrationes, Phocenses in mare demerguot ac dejiciunt saxum ingens, seu candens ferrum, ut alii contenduot; et juramento coofirmant nos prius de repetenda Phocæa cogitaturos, quàm massa illa, sive ferrea sive saxea emergeret et supar aquas uataret. Ad hunc juraodi ritum pertinet, quod Helvetii demigraturi moenia sua incenderint, quod *sacramentum* esset, *ne redirent.* Teste L. Floro.

27. *Quando Padus Matina laverit cacumina.)* Adunaton multiplex aggregat et accumulat hic Horatius, stylo juveniliter lasciviente; quod si reprehendisset Jul. Scaliger, ex judicii legibus fecisset. Hoc certe notare debuerat potius quàm tricari circa *caeruleam Germaniam*, velut durum epithetum, circa vocem *carent*, quasi antique nimis usurpatam: vocem *perprimat* velut foetentem: quasi verò. Criminationes deinde graviores excutiemus. Sensus hujus loci est: tum ne pigeat Romam redire quando Padus fluvius Matinum montem supergredietur, per ejus cacumen ascendens ac decurrens.

28. *Padus.)* Qui et Eridaous Italiæ maximus fluvius ex Alpibus scaturit in limite Galliæ, rigat Pedemootium, Mediolaneosem, Placentinam, Mantuanam, Ferrariensem, aliasque regiones, denique in mare Adriaticum illabitur. Galliam Cisalpinam divisit olim in Cispadanam et Transpadaoam.

Matina.) Saltus et mons Matinus erat in Apuliæ Lucaniæque confinio. Deo eo jam lib. 1. Od. 28. v. 3.

29. *In mare seu celsus procurrerit Apenninus.)* Sive cum mari submergetur Apenninus mons altissimus; Italiam secaos longo et continuo tractu et jugo ab Alpibus maritimis ad Brutios et Salentinos.

30. *Novaque monstra etc.)* Monstrum sane foret si cervi sua oatura timidi jungaotur tigribus feritate horribilibus: Plio. l. 8. si columba item mansueta copuletur milvio inter accipitres rapacitate et magnitudine præcipuo. Plio. lib. 10. c. 10.

33. *Credula nec flavos, etc.)* Cum greges et armenta sponte se offerent leooibus devoranda, amissa naturali ab his fuga et metu.

34. *Ametque salsa levis hircus aequora.)* Quando hircus habebit duo naturæ et indoli suae contraria, primùm ut setis ac pilis carens fiat levis; alterùm, ut aquas freqüentet et innatare amet; quandoquidem amat potius montes et arduos saltus, estque hirsutus valde ac pilosus. Audite verò Scaligerum: *ubi*, inquit, *reperit hircum, quem hic poneret abhorrentem a mari? nam nullum est animalium, quod magis amet sal. Quare non aut simiam aut felem dixit potius, quibus bestiis nulla pejùs odit aquas?* Mirari certe libet gravis alioqui viri tantam hic levitatem. Verùm et mox profert aliquid multo magis absurdum suoque prorsus ingeoio indignum. Legit enim paulo post, *aut pars indocili melior grege mellis.* Et nescio quid de apibus comminiscitur, quod ne cogitavit quidem Horatius. Ergone dormitasse bonom Homerum dicemus, an hypercriticam bilem ita inflammatam, ut mentem aliàs bonam malitiosa et prava caligine asperserit, vel atro quodam humore depràvarit?

37. *Indocili pars melior grege.)* Civium pars sapientior saniorque, adeoque melior plebe indocili. Nam hæc abripitur animi quolibet pravo et perverso impetu: illa autem recta ducitur ratione.

Vos quibus est virtus, muliebrem tollite luctum,
Hetrusca praeter, et volate littora.
Nos manet Oceanus circumvagus: arva, beata
Petamus arva, divites et insulas,
Reddit ubi Cererem tellus inarata quotannis,
Et imputata floret usque vinea,
Germinat et nunquam fallentis termes olivae,
Suamque pulla ficus ornat arborem:
Mella cava manant ex ilice; montibus altis
Levis crepante lympha desilit pede.
Illic injussae veniunt ad mulctra capellae,

INTERPRETATIO.

Vos praediti virtute, femineo abstinete ejulatu, et properate ultra Thuscum littus. Nos expectat Oceanus circumfluens. Eamus in terram felicem et insulas beatas, ubi solum incultum fert messem annis singulis, et vitis non recisa nihilominus florescit; atque ramus oleae nunquam non germen et fructum producit, et ficus matura propriam arborem exornat: mel fluit e cavata quercu: aqua leniter obmurmurans dimanat è montium cacumine. Ibi caprae sponte veniunt ad mulctram,

ANNOTATIONES.

Mollis et exspes inominata etc.) Permaneat hic, si volet, vulgus ignavum, eaque generosa spe carens, quam viri magnanimi concipiunt cum ad grandia quædam suscipienda accenduntur. Alludit Poeta ad id quod refert Herodotus ante citatus, Phocæorum partem dimidiam patrii soli captam dulcedine, in Phocæam violato juramento remigrasse: at alios jurijurando satisfacientes Cyrnum seu Corsicam rectà navigasse, ibique communiter per quinque annos cum prioribus colonis, habitasse, etc.

39. *Muliebrem tollite luctum.*) Ne mulierum more lugete amissam patriam sedesque assuetas: imo tamque viri tollite animos ad meliora quærenda: ac mementote, *ibi esse patriam ubicumque bene*: vel; totum orbem terrarum viro forti patriam existimari.

40. *Hetrusca praeter et volate littora.*) Quamprimum ultra maria nota contendite, ac Tyrrheno prætemavigato, festinate ad felices insulas in Oceano positas.

41. *Circumvagus.*) Vel circumfusus orbi universo; vel insulis fortunatis. Vide lib. 4. Od. 8. sub finem.

43. *Reddit ubi Cererem, etc.*) Beatas insulas describit Horatius miro artificio imitatus Virgilium Georgic. 2. v. 140. et seq. Italiæ laudes persequentem.

Sed gravidae fruges, et Bacchi Massicus humor
Implevere; tenent oleaeque, armentaque laeta.

. . . .

Hic ver assiduum, atque alienis mensibus aestas.
Bis gravidae pecudes, bis pomis utilis arbos, etc.

Plutarchus in Sertorio, de Atlanticis insulis quas vocant beatas, ita scribit: *duae sunt, parvo mari divisae inter se; decem millibus stadiorum distant a Libya. Imbres illic rari mediocresque, venti suaves plurimum ac roriferi: solum pingue, nec arari modò plantarive facile; sed etiam ex se absque ulla humana industria et labore, fructum producit.... aer syncerus ac temperatus, etc. ut etiam apud Barbaros increbruerit fides, Elysios ibi esse campos, et beatorum domicilia ab Homero decantata. Haec igitur cum audiisset Sertorius, mirabilis eum cupido cepit eas insulas adeundi incolendique; et illic quietè vivendi sine magistratuum atque bellorum curis. At Cilices pacis et quietis impatientes, rapinarumque avidi, Sertorii animum frustrati sunt, et in Libyam statim navigarunt.*

44. *Imputata floret usque vinea.*) Vitis etsi non putatur; floret tamen et fructum affert. Non. Marcell. *putare dicitur purgare, rarefacere*, inquit, affertque illud a 2. Georgic. *finditque putando.* A. Gell. lib. 6. cap. 5. sic scribit: *putare veteres dixere, vacantia ex quaque re ac non necessaria aut etiam obstantia et aliena auferre et excidere: quod autem utile et sine vitio videretur, relinquere. Sic arbores et vites, sic et rationes dictae putari.* Originem deducit Festus a voce *putum*, quæ idem quod *purum* significet.

45. *Termes.*) A terminandis agris dictus termes; eratque ramus ex arbore direptus, habens folia in summitate, reliquis fermè excussis; quem in divisione agrorum figebant, priusquam metæ ponerentur. Festus.

Nunquam fallentis olivae.) Sic lib. 3. Od. 1, *fundum mendacem* vocat, qui fructum non afferens spem agricolæ frustretur.

46. *Suamque pulla ficus ornat arborem.*) Ficus gignitur e surculo, naturali et non insito.

48. *Levis crepante lympha desilit pede.*) Cum leni murmure decurrit. Alludit Poeta ad Nympham Deam fontis præsidem, eleganter quidem: at in vellicando pertinax Scaliger, *epithetum*, levis, inquit, *non convenit: desilit enim quia gravis.* Sic et paulo ante: *quid vinea quae semper floret! puto eam nullum unquam fructum laturam.* O meras nugas! sanè dices, lector æquissimè.

49. *Ad mulctra.*) Mulctra, mulctrale, et mulctra, æ, dicitur vas in quo recipitur lac quod mulgetur.

Refertque tenta grex amicus ubera:
Nec vespertinus circumgemit ursus ovile,
Nec intumescit alta viperis humus.
Pluraque felices mirabimur, ut neque largis
Aquosus Eurus arva radat imbribus,
Pinguia nec siccis urantur semina glebis;
Utrumque rege temperante coelitum.
Non huc Argoo contendit remige pinus,
Neque impudica Colchis intulit pedem;
Non huc Sidonii torserunt cornua nautae,
Laboriosa nec cohors Ulyssei.
Nulla nocent pecori contagia, nullius astri
Gregem aestuosa torret impotentia.
Jupiter illa piae secrevit littora genti,
Ut inquinavit aere tempus aureum:
Ære, dehinc ferro duravit saecula: quorum
Piis secunda vate me datur fuga.

INTERPRETATIO.

et grex carus reportat plena ubera: non ursus vespere fremit circum caulas; nec terra viperarum latebris assurgit aut fit tumida. Plura verò beati cum admiratione videbimus, ut quòd Eurus nimbosus agros non infestet nimiis pluviis, neque semina opima urantur, vel arescant glebae, quippe coelitum rex utrobique temperiem dat. Illuc non accessit navis remigibus Argois, nec obscoena Colchis gressum infixit. Eò non appulerunt Sidonii, vel aerumnosi comites Ulyssis. Ibi nulla gregem lues infestat, nec adurit astus vehementior ullius sideris. Scilicet Jupiter eas insulas reservavit piis hominibus, ex quo aetatem auream aere foedavit, ac deinde ferro saecula induravit. Istorum malorum fuga prospera bonis conceditur, me vaticinium edente.

ANNOTATIONES.

52. *Nec intumescit alta viperis humus.*) Nullae ibi venenatae serpentes. Ibi terra non tumet foraminibus et cavernis viperarum. Propriè: nam terrà condunt se viperae; aliae autem serpentes saxorum aut arborum cavis. Virgil. Italiam sic laudat:

At rabidae tigres absunt . . . . . .
Nec rapit immensos orbes per humum, neque tanto
Squammeus in spiram tractu se colligit anguis.

De viperis quaedam annotavi lib. 1. Od. 8. De Euro lib. 1. Od. 28.

Radat.) Devastet, abradendo et auferendo seg[illegible]

56. *Utrumque rege temperante coelitum.*) Jove omnia temperante, hyemem juxta ac aestatem, frigus et calorem.

57. *Non huc Argoo, etc.*) Terram hanc non adierunt Argonautae velleris aurei praedatores: nec Medea Jasonis amoribus, patrisque et patriae proditione, totque veneficiis famosa. De *Colchide* lib. 5. Od. 13. De Argonautis, deque Medea regis Colchorum filia, Epod. 3.
Virgilius citatus ita canit:

Haec loca non tauri spirantes naribus ignem
Invertêre, satis immanis dentibus hydri.
Nec galeis densisque virûm seges horruit hastis.

59. *Non huc Sidonii, etc.*) Eò non appulere Sidonii, Phoeniciam maritimam oram urbemque incolentes, navigatione et mercatura celeberrimi: ac proinde non intulerunt illuc fraudes et avaritiam, familiaria negotiatoribus vitia.

Torserunt cornua.) Virgil. Æneid. 3. v. 549.

Cornua velatarum obvertimus antennarum.

60. *Nec cohors Ulyssei.*) Neque illuc corruptelam invexerunt homines libidinosi, suisque cupiditatibus obnoxii, quales erant Ulyssis comites, de quibus lib. 1. Epist. 2. v. 24.

Laboriosa.) Ob longos per maria errores et labores. Epod. seq.

Laboriosi remiges Ulyssei.

64. *Ut inquinavit, etc.*) Ex quo Jupiter aureum saeculum mutavit in deterius, scilicet aereum, ac deinde ferreum. Ovid. Metamorphos. lib. 1. cap. 3. etc.

66. *Vate me.*) Non temerè, sed numinum instinctu, sic vobis suadeo ego Phoebi et *Musarum* sacerdos ac mystes.

AD CANIDIAM,

ODE XVII.

Veniam ab ea petit ironicè; et hoc gravius illam accusat.

JAMJAM efficaci do manus scientiae:
Supplex et oro regna per Proserpinae,
Per et Dianae non movenda numina,
Per atque libros carminum valentium
Refixa coelo devocare sidera,
Canidia, parce vocibus tandem sacris:
Citumque retro solve, solve turbinem.
Movit nepotem Telephus Nereium,
In quem superbus ordinarat agmina

INTERPRETATIO.

J*AM cedo potenti scientiae; veniam peto, et oro per regna Proserpinae: et per numen Dianae minime lacessendum, et per codices incantationum vim habentium deducendi* in terram *astra coelo abstracta. O Canidia tandem abstine verbis execrandis; et quamprimùm converte retrorsum converte rhombum. Telephus exoravit nepotem Nerei, contra quem Mysorum exercitum superbus instruxerat,*

ANNOTATIONES.

Carmen monocolon ex jambicis versibus senariis.

1. *Jamjom efficaci, etc.*) Læserat Canidiam Horatius, ac laceraverat jambis qui certe ad nos usque non pervenerunt. Hoc vero carmine dum fingit illem exorare, ecerbius vellicei et insectatur. *Non est polinodia, ut scripsere; sed simulata recantatio, in qua apparent opprobria minifesto.* Scaliger Hypercritic. Porro si vis, lector, hoc carmen seu Epod. ult. plene intelligere, evolve prius attente Epod. 5. ac deinde Satyram 8. lib. 1. cum annotationibus: tum demum non sine voluptate hanc Odon capies.

Efficoci do monus scientioe.) Efficaciam agnosco scientiae magicae, cujus vanitatem aote deriseram. Vide Plin. lib. 30. cap. 1. et alibi. *Fraudulentissima haec artium in toto terrarum orbe plurimùm valuit ... sola tres artes alias imperiosissimas humanae mentis complexa ... Nata primùm e medicina specie salutari .... blandissimis promissis vires religionis addidit, atque admiscuit artes Mathematicas; nemine non ovido futuro de se sciendi, eaque de coelo peti credente. Ita possessit hominum sensibus triplici vinculo, in tantum adolevit, ut hodieque etiam in magna parte gentium praevaleat, et in Oriente regum regibus imperet, etc.* Vide Cœl. Rhodig. lib. 9. cap. 23.

2. *Regna per Proserpinae.*) Per Deas tibi maxime venerandas; per Proserpinam Inferorum Deam: Dianam seu Lunam veneficiis præsidentem.

3. *Dianae non movenda numina.*) Illa quippe *iracunda*, ut est in Epist. ad Pisones, seque ulcisci expedita: petet exemplis Orionis, Actæonis, Niobes ejusque filiorum. lib. 1. Od. 12. et 21. lib. 3. Od. 22. Item supra Epod. 5. huc pertinet quod lunatici vocantur quos illa percusserit, dementesque fecerit.

4. *Libros carminum, etc.*) Libros continentes disciplinam magicam. Plin. loco mox cit. *orta sine dubio in Perside, a Zoroastre, ut inter auctores convenit .... Hermippus de ea arte scripsit diligentissime, etc. .. Democritus illustravit. ... Est et alia magices factio a Mose, et Jamne, etc.* Hic unus e magis Pharaonis.

5. *Coelo devocare sidera.*) Vide Epod. 5.

6. *Parce vocibus sacris.*) Desine uti in me incantationibus. Jam enim me victum fateor.

7. *Retro solve, solve turbinem.*) Legunt alii, *volve*. Sensus est: in contrariam partem verte rhombum magicum, ut meus mea a te ad amorem tui impulsa, jam solvatur ac libera fiat. Is turbo ceu trochus, æneus, ferreus, ligneusve erat. Illum ad arbitrium agitabant magi, rati a se pariter hominis cujuslibet animum flecti quocumque vellent. Sic apud Theocrit. Eidyll. 2. Pharmaceutria, *ut aeneus iste rhombus*, inqui, *volvitur ex Venere, ita ille vir ad nostras fores vertatur.*
Martial. lib. 9. Epigram. 30.

Quae nunc Thessalico Lunam deducere rhombo,
Quae sciet, etc.

Meminit et Lucretius;

Traxerunt torti magica vertigine fili.

Et Propertius,

Staminea rhombi ducitur ille rota.

8. *Movit nepotem. etc.*) Exemplis ostendit pervicacissimos exorari e supplicantibus.

Nepotem Nereium.) Achillem filium Thetidis filiæ Nerei.

Telephus.) Rex ille Mysorum Græcos ad expeditionem Trojanam euntes prohibere voluit aditu ac transitu regni sui. Itaque ad arma et manus ventum est. Ab Achille verò graviter vulneratus, medelam non inveniebat; donec oraculum

Mysorum, et in quem tela acuta torserat.
Unxere matres Iliae addictum feris
Alitibus, atque canibus homicidam Hectorem,
Postquam relictis moenibus rex procidit
(Heu!) pervicacis ad pedes Achillei.
Setosa duris exuere pellibus
Laboriosi remiges Ulyssei,
Volente Circe, membra: tunc mens et sonus
Relatus atque notus in vultus honor.
Dedi satis superque poenarum tibi,
Amata nautis multum et institoribus.
Fugit juventas, et verecundus color
Reliquit ossa pelle amicta lurida.
Tuis capillus albus est odoribus;
Nullum a labore me reclinat otium:
Urget diem nox, et dies noctem; neque est
Levare tenta spiritu praecordia.

INTERPRETATIO.

et sagittas acutas vibrarat. Trojanae matronae sepelierunt Hectorem bellicosum, feris volucribus et canibus damnatum, postquam rex urbe discedens advolvit se pedibus Achillis eheu inexorabilis. Remiges Ulyssis laboribus exerciti setosos artus exuerunt duris pellibus, concedente Circe: ac tum restituta sunt ratio, sermo, et pristinus faciei decor. Abunde et plusculum a te sum punitus, o dilecta valde nautis et negotiatoribus. En juvenilis abiit vigor, et color purpureus deseruit ossa cooperta cute tabida: crines mei per tua pharmaca cani sunt facti: nulla me quies relaxat a poenis: Nox premit diem, et dies noctem: neque licet recreare praecordia, respiratione impedita.

ANNOTATIONES.

consuluit; responsumque tulit; inde petendum remedium, unde vulnus acceperat. Ergo ad Achillem se contulit, et ab eo curatus est seu hastæ cuspidis limatura, seu herba quadam ab Achille inventa. Plin. lib. 25. cap. 5. *Invenit Achilles discipulus Chironis, quâ vulneribus mederetur; quae ob id Achilleos vocatur. Hac sanasse Telephum dicitur. Alii primùm æruginem invenisse, utilissimam emplastris; succoque pingitur ex cuspide decutiens cum gladio in vulnus Telephi. Alii utroque usum medicamento volunt.*

11. *Unxere matres Iliae, etc.*) Alii legunt, *luxere*; eodem propriè sensu: id est: quamvis interfectum Hectorem canibus et accipitribus dare insepultum Achilles statuisset, Priamo tamen supplicanti indulsit, concessitque illius cadaver, quod quidem matronæ Trojanæ ex more unxerunt, sepelierunt, luxerunt; ac supremis honoribus decoraverunt.

12. *Homicidam Hectorem.*) Qui multos homines in bello occiderat. Epithet. Homer. *ἀνδροφόνος*, vel *ἀνδρειφόντης*. Iliad.

13. *Postquam relictis moenibus rex procidit, etc.*) Cum digressus Trojâ Priamus ad Achillem supplex cum magnis muneribus accessit, impetravitque ab eo, ut filii sui Hectoris condonare sibi cadaver testæ mandandum. Vide lib. 1. Od. 10. v. 14. ibique annot.

15. *Setosa duris, etc.*) Ulyssis comites in porcos transformarat Circe per veneficia: at Ulyssis precibus exorata in pristinam formam illos restituit. Itaque exuerunt pelles setosas, et resumpserunt humanum statum, vultum, sermonem, rationis usum. Homer Odyss. 10. Virg. Eclog. 8. et Æn. 3. Ovid. Metam. 14. S. Chrysost. ait *maleficam Circen ita brutis voluptatibus inescasse Ulyssis comites, ut si fuissent porci.* Vide lib. 1. Epist. 2. v. 23. ibique annot.

17. *Circe.*) Hæc filia Solis ac Perses Nymphæ, veneficiis inclyta, herbarum peritissima, *Diis etiam adscripta*, ex Plin. lib. 25. cap. 2.

20. *Amata nautis; etc.*) Adeoque vile scortum, sordidis hominibus expositum, et obviis quibuscumque.

21. *Fugit juventas, etc.*) En per tuas vexationes amisi juvenile robur ac decus.

Verecundus color.) Ingenuis proprius rubor verecundiæ index. Cato dicebat, *placere sibi juvenes, qui moniti erubescerent, non qui pallescerent.* Scaliger hallucinatur turpiter, ita scribens: *ruborem juvenilem in veneficâ minus prudenter appellas verecundum.* Imò de se ipso loquitur Horatius, nequaquam de Canidia; ut probat contextus.

23. *Tuis capillus, etc.*) Ante tempus senex factus sum per tua veneficia.

Ergo

Ergo negatum vincor ut credam miser,
Sabella pectus increpare carmina,
Caputque Marsa dissilire naenia.
Quid amplius vis? O mare, et terra, ardeo,
Quantum neque atro delibutus Hercules
Nessi cruore, nec Sicana fervida
Urens in Ætna flamma: tu, donec cinis
Injuriosis aridus ventis ferar,
Cales venenis officina Colchicis.
Quis finis? Aut quod me manet stipendium?
Effare: jussas cum fide poenas luam:
Paratus expiare, seu poposceris
Centum juvencos, sive mendaci lyra
Voles sonari: tu pudica, tu proba
Perambulabis astra sidus aureum
Infamis Helenae Castor offensus vice
Fraterque magni Castoris, victi prece,
Adempta vati reddidere lumina.
Et tu (potes nam) solve me dementia.
O nec paternis obsoleta sordibus;

INTERPRETATIO.

Itaque miser cogor credere quod negaram, nempe Sabellis incantationibus mentem dimoveri, et Marsorum carminibus caput disrumpi. Quid ultra petis? O mare, ac terra: flagro plusquam Hercules inunctus putrido Nessi sanguine, et plusquam Siculus ignis in ardente Ætna saeviens. Ergone tu fervebis officina venenorum Colchicorum, donec ego sicca favilla abripiar ventis injuriam facientibus? Quis terminus? vel quae mulcta expectat me denique? *Loquere: fideliter exolvam poenas quaescumque imperaveris; expeditus ad satisfaciendum, sive petieris centum juvencos; seu volueris mendaci lyra* a me *decantari. Tu casta, tu bona, inter sidera fulgebis astrum insigne. Castor et magni Castoris frater,* ob *Helenae infamia notatae contumeliam irati ademerant Poetae visum,* quem *ei restituerunt exorati precibus, Tu quoque (nam potes) insaniam depelle a me. O nec turpis* es *ignobilitate majorum,*

ANNOTATIONES.

28. *Sabella pectus, etc.*) Sabelli sive Samnites artis magicæ et incantationum periti. Plin. lib. 3. cap. 12. *Samnitium, quos Sabellos dixere.*

29. *Marsa naenia.*) De *Marsis* veneficiorum magistris, dixi in Epod. 5. De *naenia*, lib. 2. Od. 1. in fine. Hic verò næniam usurpat Horatius pro incantatione.

31. *Delibutus Hercules Nessi cruore.*) Vide Epod. 3. sub finem, ibique annot.

32. *Sicana fervida urens in Ætna flamma.*) Quidam legunt *virens*, aliqui *furens*; nos cum aliis *urens* maluimus. De *Ætna* Siciliæ monte, *mont Gibel*, ejusque incendiis sane prodigiosis Justin. lib. 4. Gell. lib. 17. cap. 10. Virg. Georg. 1. v. 472. Æneid. 3. v. 555. et 570. et alibi. Lucret. lib. 6. fusè. Plin. lib. 2. cap. 103. *Ætna in tantum flagrat, ut ad quinquaginta et centena milia passuum arenas eructet flammarum globos.*

33. *Tu donec cinis, etc.*) Donec ego in cinerem redactus fuero, non desines me incendere, et Colchicis ignibus me urere.

35. *Cales venenis officina Colchicis.*) Parandis venenis ferves, ut Medea illa quondam insignis in Colchide venefica. Vide lib. 2. Od. 13 et supra Epod. 3. et 5.

36. *Quod me manet stipendium.*) Quid tandem persolvendum est à me tibi, ad placandum tuum animum? profectò solvam.

39. *Centum juvencos.*) Hecatomben, non secus ac Proserpinæ vel Plutoni. lib. 2. Od. 14.

Sive mendaci lyra, etc.) Sive jubeas ut mentiens te laudem quasi probam, pudicam, innoxiam, benignam, etc.

42. *Infamis Helenae, etc.*) Stesichorus Poeta (de quo lib. 4. Od. 9.) maledicis versibus ignominiam inusserat Helenae, eamque infamem exhibuerat. At Castor et Pollux Helenae fratres (de quibus lib. 1. Od. 3.) eam ulti, injurioso vati oculos ademerunt. Visum tamen ei reddiderunt, veniam postulanti, et palinodiam seu carmen alterum ad Helenae laudem canenti.

46. *Paternis obsoleta sordibus.*) Sive ex adulterio nata, sive e vili et ignobili stirpe propagata.

Nec in sepulcris pauperum prudens anus
Novendiales dissipare pulveres!
Tibi hospitale pectus; et purae manus;
Tuusque venter partumeius: et tuo
Cruore rubros obstetrix pannos lavit;
Uticunque fortis exilis puerpera.

INTERPRETATIO.

nec vetula sciens dispergere cineres novendiales in sepulcris pauperum! Tibi cor benignum; et manus innoxiae; uterusque tuus partui aptus; atque obstetrix lavit pannos tuo sanguine rubeos, quoties exurgis puerpera minimè debilis.

ANNOTATIONES.

47. *In sepulcris pauperum, etc.*) Divitum sepulcris custodes adhibebantur adversus magos et veneficos. Virgil. Æneid. 11.

Semiustaque servant busta.

Illi verò pauperum cineres eruebant ac dissipabant sua veneficia peracturi.

48. *Novendiales.*) Sepulturæ jam datos. Servius ad Virg. Æn. 5. v. 64. *Apud majores*, inquit, *ubicumque aliquis extinctus fuisset, ad domum suam referebatur; ibique septem erat diebus: octavo die incendebatur; nono sepeliebatur. Unde Horatius;*

Novendiales dissipare pulveres.

Vide lib. 1. Sat. 8.

49. *Purae manus.*) Quæ nemini vim aut necem intulerint. Vide contraria his omnia, tum in Epod. 5. tum in Sat. 8. lib. 1.

50. *Partumeius.*) Fœcundus, vel propriè, pariens quasi mejat, absque labore aut doloribus. Vox ad ludibrium, per quam exprobrat Canidiæ fictos partus, unde et *puerperam* mox vocat *fortem* id est, minime debilitatam. Quam ob rem verò fœtus a se editos mentirentur veneficæ, dixi in Epod. 5. nimirum alienos infantes surreptos alebant, quibus ad sua veneficia uterentur crudeliter enectis. Valeant qui legunt *Pactumeius*, et comminiscuntur Canidiæ filium hunc fuisse ita nominatum, vel quasi ex pacto datum. Commentum, inquam, id habetor.

Tuo cruore rubros.) Quasi vere parientis. Ironiam salsissimam singulæ voces olent.

ODE XVIII.

CANIDIÆ RESPONSIO,

Quid obseratis auribus fundis preces?
Non saxa nudis surdiora navitis
Neptunus alto tundit hybernus salo.
Inultus ut tu riseris Cotyttia

INTERPRETATIO.

Quorsum vota facis ad aures clausas? *mare hyemale tumidis fluctibus haud verberat scopulos surdiores erga nautas spoliatos. Scilicet impune tu deriseris Cotyttia my-*

ANNOTATIONES.

Metrum superiori simile.

1. *Quid obseratis.*) Canidiam respondentem sibi Horatius facit, novo ludibrio.

2. *Non saxa nudis, etc.*) Saxa non surdiora sunt clamoribus naufragorum ac nautarum rebus omnibus jam perditis egentium, quando hyemalibus ventis ac tempestatibus subvertitur mare, et scopulos fluctibus tundit. Sicut, inquam, naufragi opem frustrà tunc a rupibus implorant, sic tu a me modò.

Nudis.) Scaliger *nudos in hyeme nautas* ab Horatio poni, reprehendit; sed perperam. Quippe denudatos bonis omnibus in naufragio, et vitam duntaxat incolumem petentes recte Poeta exhibet.

3. *Salo.*) Σαλευειν, *agitare*, item, *fluitare*; σαλος *agitatio*, *mare*, *etc.*

4. *Tu riseris Cotyttia vulgata.*) Pleræque membranæ habent *Cocytia*, id est, infernalia, a Cocyto inferorum fluvio, qua voce veneficia bellè significantur. Quod verò additur, *sacrum liberi Cupidinis*, movit Angelum Politianum, ut

Vulgata, sacrum liberi Cupidinis?
Et Esquilini pontifex venefici
Impune ut urbem nomine impleris meo?
Quid proderit ditasse Pelignas anus,
Velociusve miscuisse toxicum,
Si tardiora fata te votis manent?
Ingrata misero vita ducenda est, in hoc;
Novis ut usque suppetas doloribus.
Optat quietem Pelopis infidus pater,
Egens benignae Tantalus semper dapis;
Optat Prometheus obligatus aliti.
Optat supremo collocare Sisyphus

INTERPRETATIO.

steria *revelata amori libero consecrata?* Et tanquam *pontifex Esquilini incantamenti impl veris civitatem meo nomine? Quid juvabit locupletasse vetulas Pelignas, aut promptum venenum parasse; si tibi mors accidit lentior, quàm cupio?* Atqui *vita misera infortunato protrahenda est* tibi *ad hoc* tantùm, *ut diutius novas aerumnas perpetiare. Tantalus Pelopis infidelis pater semper carens expetito cibo, requiem desiderat: poscit* etiam *Prometheus vulturi addictus. Sisyphus* pariter *cupit reponere*

ANNOTATIONES.

corruptum hunc locum putaret, ideoque restituendum, primusque legandum censuerit, *Cotyttia*, id est, flagitiosa, sacra, promiscua libidine turpia, Bacchi Orgiis similia, quæ a veneficis celebrantur. Cotytto Dea spurcitiæ et impudentiæ ab Atheniensibus, Corinthiis, Thracibus, aliisque colebatur nocturnis sacris omni libidinum genere infamibus. Meminit Juvenalis Sat. 2. v. 92.

5. *Vulgata.*) A te cum ludibrio divulgata: vel quæ ego piè tibi patefeci, tu impiè deriseris: nempe Epod. 5. et Sat. 8. lib. 1.

6. *Et Esquilini pontifex venefici etc.*) Quasi summus arbiter, sacerdos, ac censor, jus habens cognoscendi et judicandi de rebus omnibus ad religionem pertinentibus, adeoque de sacris illis ac veneficiis, quæ fiunt a me extra portam Esquilinam, vel in Esquiliis, de quibus Epod. 5. in fine.

Esquilini.) Quia sepulcretum illic erat, hinc locus erat ad veneficia idoneus, nimirum ossibus vel cineribus mortuorum legendis, vel evocandis animabus, etc. Vide supra carm. ad finem.

Pontifex.) Ex Dionys. Halicarn. lib. 2. *Pontifices sunt rerum maximarum domini. Etenim dijudicant sacras omnes caussas; privatisque et magistratibus et ministris Deorum statuunt quaecunque sunt sacrorum non scripta atque incognita.... Sacerdotes etiam omnes recensent: eorumque famulos ac ministros quibus utuntur ad sacra, observant, ne quis peccet in sacris legibus... Et si quos animadvertunt peccantes mulctant, ad unumquodque negotium respicientes.* Hinc Plaut Rudent. Scen. ult. *libet jurare: tun' meo Pontifex perjurio es!*

7. *Impune ut urbem nomine impleris meo.*) Postquam ego te participem feci veneficiorum et sacrorum in Esquiliis a me peractorum, patias ut ea derideas, divulges, meque plebis fabulam et ludibrium faciat? Abi: impune haud feres: dabis pœnas.

8. *Quid proderit ditasse Pelignas anus!*) Hoc alii referunt ad Horatium, alii ad Canidiam. Prior erit sensus, ut Canidia dicat Horatio: nihil tibi produrunt aliarum veneficarum incantamenta, quibus te adversus mea tueri voluisti, conductis pretio Pelignis mulieribus. Posteriori sensu, ipsa Canidia de se ait, ergone frustra in opam vocarim Pelignas anus, quibus mercedem erogavi? vel, quid proderit mihi Pelignas docuisse artem meam, quæ dicuntur passim; si ego ipsa non præsto quod in te melior?

Pelignas.) Peligni populi Marsis et Samnitibus vicini, ac perinde veneficiorum periti.

9. *Velociusve miscuisse toxicum.*) Hoc pariter alia et alia ratione potest accipi. Vel Canidia dicit Horatio: frustra est quod venenum tibi miscuisti velocius, ad fugienda, per mortem citam, quæ tibi mala et tormenta infero: nam. vives, et vives ad aerumnas quaslibet exantlandas, ita me volente. Vel ipsa ait: quid prodest mihi præsentissimum venenum parare posse cum libet, si tu vivis? Atqui placet ut vivas, ut longius ac diutius te discruciem.

13. *Pelopis infidus pater.*) Tantalus in Deos perfidus, quarum nempe arcana impiè revelavit. Alii legunt, *infidi*, Pelops enim adversus Oenomaum, tum contra Myrtilum infidelis extitit. Vide lib. 1. Od. 28. lib. 2. Od. 13. et 18. et postea Sat. 1. lib. 1.

15. *Prometheus.*) De eo lib. 1. Od. 3. et 16. lib. 2. Od. 13. etc.

16. *Sisyphus.*) Hunc mortalium astutissimum vocat Homer. Theognis, *si quis plura norit quàm Sisyphus*, Cic. Tusc. 1. n. 98. *tentarem Sisyphi prudentiam* Est et prover. *Sisyphi artes.* De eo jam lib. 2. Od. 14. v. 20.

In monte saxum: sed vetant leges Jovis.
Voles modò altis desilire turribus;
Modò ense pectus Norico recludere:
Frustraque vincula gutturi innectes tuo,
Fastidiosa tristis aegrimonia.
Vectabor humeris tunc ego inimicis eques:
Meaeque terra cedet insolentiae.
An quae movere cereas imagines,
Ut ipse nosti curiosus, et polo
Deripere Lunam vocibus possum meis;
Possum crematos excitare mortuos,
Desiderique temperare poculum,
Plorem artis in te nil habentis exitum?

INTERPRETATIO.

lapidem in montis vertice. At non sinit edictum Jovis. Sic et tu cupies jam te dare praecipitem e celsis turribus: jam pectus confodere gladio Norico: quin etiam aegritudine taediosa moestus collum tuum inseres laqueo: sed *frustra. Ego verò tum infensis humeris inequitabo: orbisque vincetur audacia mea. Numquid* enimvero ego *quas valeo commovere cereas effigies, quemadmodum ipse cupidus observasti; quaeque meis incantationibus devoco Lunam e coelo; et combustis cadaveribus vitam reddere valeo, atque amatoriam potionem conficere:* nimirum *defleam* vanum *exitum artis adversum te inefficacis?*

ANNOTATIONES.

Optat collocare in monte saxum.) Cic. Tuscul. mox cit. n. 10. *mento summam aquam attingens siti enectus Tantalus . . . . . . Sisyphus versat saxum sudans nitendo, neque proficit hilum.*

17. *Sed vetant leges Jovis.*) Ergo quietem optatam, vetante Jove, minime nanciscentur illi, quamvis callidissimi, Tantalus, Prometheus, Sisyphus: ita, me obstante, nec tu qui ausus es mea sacra deridere, tuamque superbiam venditare.

18. *Volas modò.*) Saepius mortem quaeres, nec invenies quandiu vetabo, inquit Canidia.

19. *Norico.*) E ferro exquisito de Noricis fodinis. Lib. 1. Od. 16. v. 9.

22. *Vectabor humeris, etc.*) Tibi insultabo; te subactum et calcatum premam.

23. *Meaeque terra cedet insolentiae.*) Insolentem meam potestatem universi verebuntur.

24. *Movere cereas imagines.*) Ex arte magica. De his jam dixi in Epod. 5. et plura dicam ad Sat. 8. lib. 1. Vide ibi annot.

25. *Ut ipse nosti curiosus.*) Quippe adfuisti, teque admisi ad nostra mysteria. Epod. 5. Sat. 8. lib. 1.

26. *Polo deripere Lunam.*) Vide Epod. 5. v. 46. ibique annot.

27. *Crematos excitare mortuos.*) Redacta etiam in cineres cadavera suscitare, animas evocare ab inferis, etc. Virgil. Eclog. 8.

Saepe animas imis excire sepulcris.

Tibull.

Haec cantu finditque solum, manesque sepulcris
Elicit, et tepido devocat ossa rogo.

Lib. 1. Reg. c. 28. puella Pythonem habens suscitat animam Samuelis, jubente Saule Rege. Vide Satyr. 8. libro 1.

28. *Desiderique temperare poculum.*) Ad philtrum Hippomanes adhibebatur: contra ad odii poculum, fel diversorum animalium. Origin. lib. 7. contra Celsum: *Daemones invocant ad philtra vel misetra.*

29. *Plorem artis in te nihil habentis exitum.* Tuetur hanc lectionem Theod. Marcilius, *nihil habentis.* ἔχειν, Attice valere et posse significat, inquit, Joan. cap. 25. ἐν ἐμοὶ οὐκ ἔχει οὐδὲν, *in me non habet quidquam.* Alii legunt, *nil agentis*: alii, *valentis*. Alii verò, *plorem artis* (supple, *causa*, inquiunt) *nullum habentis exitum*: vel, *nil habentis exitus*: offeruntque illud Virgilii, Æneid. 11. v. 126.

Justitiaene prius mirer? belline laborum.

Et ibidem v. 280.

laborve malorum.

Ubi certe subauditur ἕνεκα, *causa*.

Q. HORATII FLACCI

CARMEN SÆCULARE.

Pro Imperii Romani incolumitate.

PHOEBE, silvarumque potens Diana
Lucidum coeli decus, ò colendi
Semper, et culti, date quae precamur
Tempore sacro :

INTERPRETATIO.

O APOLLO, *et Dianae silvarum domina, illustre coeli ornamentum; o semper honorandi et honorati, concedite quae regamus diebus solemnibus istis:*

ANNOTATIONES.

Carmen saeculare.) Ex Jul. Scalig. lib. Poet. 6. Horatii *Carmen saeculare doctum, plenum, tersum, laboratum, felix.* Anno ab urbe condita 736. quintus Augustus saeculares ludos celebraturus, Carmen hocce in iis ex more canendum, ab Horatio scribi jussit. Horatius huic operam sedulò impendit, imo tam feliciter, vel suo ipsius judicio, ut et sibi applaudere et choros nobiles illud decantaturos ad exequendum diligenter sacrum munus antea exhortari non veritus sit. Duplici Ode haec praestat, nimirum vigesima prima libri primi, et sexta libri quarti, quam vulgus utramque saeculare Carmen nihilominus huc usque nuncupavit, sed perperam. Nam in priori monet duntaxat pueros ac virgines, ut sitè canant Apollinis ac Dianae laudes: in posteriori verò de se ipse et magnifice quidem loquitur Poeta. Quae plane esse contra rationem hymni, in quo laudari tantum Deos atque invocari decet, nemo negaverit.

Porro quae ad ludos saeculares attinent, paucula saltem hic ascribere non pigebit. Hi centesimo decimo quoque anno peragi solebant, in Campo Martio, per tres dies continuos atque noctes. Primò quidem princeps civitatis in Capitolium ascendebat cum quindecim viris istarum caeremoniarum procuratoribus, ibique sacra fiebant. Tum in theatris omnibus edebantur ludi. Deinde Junoni supplicabant matronae. Postremò in aede Palatina ter novem pueri nobilissimi, totidemque virgines Patriciæ, in ternos utrinque choros divisi, Græca Latinaque voce Apollini Dianæque hymnum decantabant, quem vocarunt sæculare Carmen, in quo mala quæque deprecari, bona deposcere moris erat. Quæ quidem omnia si observarentur, incolumitatem Imperio et prosperitatem æternam Sibylla suis carminibus spoponderat. Quapropter curandorum istorum causa Duumviri primùm a Tarquinio Superbo, postea Decemviri, demum Sylla Dictatore Quindecemviri creati sunt. Ludos sæculares institutos a Numâ Pompilio, alii scribunt, alii a Valerio Poplicola, alii verius longe post exactos reges. Neque scriptores consentiunt de tempore, quo celebrati fuerunt. Sunt enim qui velint post centum annos: alii post centum ac decem. Constat anticipatum aliquando tempus. Corn. Tacit. Annal. 11. *iisdem Consulibus ludi saeculares octingentesimo post Romam conditam anno, quarto et sexagesimo quàm Augustus ediderat, spectati sunt* . . . (*sedente Claudio Circensibus ludis, etc.*) *Domitianus quoque edidit ludos saeculares: iisque attentius affui sacerdotio Quindecemvirali praeditus, ac tum Praetor. Quod non jactantia refero: sed quia collegio Quindecemvirum antiquitus ea cura; et*

Quo Sibyllini monuere versus,
Virgines lectas puerosque castos
Diis; quibus septem placuere colles,
Dicere carmen.
Alme Sol, curru nitido diem qui
Promis et celas, aliusque et idem
Nasceris; possis nihil urbe Roma
Visere majus.
Ritè maturos aperire partus
Lenis Ilithyia, tuere matres,

INTERPRETATIO.

in quibus carmina Sibyllae jubent puellas eximias et pueros castos hymnum decantare numinibus a quibus proteguntur septem colles. Sol omnia *conservans, qui splendido curru lucem producis et aufers, diversusque et idem oriris,* utinam *nihil queas aspicere excellentius civitate Romana. O Ilithyia benigne*

ANNOTATIONES.

magistratus potissimùm exequebantur officia caeremoniarum. Sueton. Claud. c. 21. *fecit et saeculares ludos quasi anticipatos ab Augusto, nec legitimo tempori reservatos: quamvis ipse in historiis suis prodat, intermissos eos Augustum multò post, diligentissime annorum ratione subducta, in ordinem redegisse. Quare vox praeconis irrisa est,* (observa lector ritum solemnem) *invitantis more solemni ad ludos, quos nec spectasset quisquam, nec spectaturus esset cum superessent adhuc qui spectaverant, et quidam histrionum producti olim, tunc quoque producerentur.* Idem, Domitian. c. 4. *fecit et ludos saeculares, computata ratione temporum ab anno, non quo Claudius proximè, sed quo olim Augustus ediderat.* Vide Dion. lib. 54. Censorin. cap. 5, de die natali. Valer. Maxim. lib. 2. c. 4. Alex. ab Alex. lib. 6. c. 19. præ ceteris autem Onuph. Panvin. nec non Sibyll. carm. ab Opsopæo edita. Zosim. lib. 2. histor. ubi sic etiam scribit: *eodem sacrificio ad tempus neglecto, cum rursus adversi casus accidissent, Octav. Augustus ludos renovavit, factos antea, L. Censorino et M. Manlio Puelio Coss.*

1. *Phoebe silvarumque potens Diana.*) Dii quidem omnes in ludis saecularibus coli debebant: præcipue vero invocabantur isti tanquam ἀλεξικάκοι et averrunci malorum: tum quòd annum Sol, menses Luna regat. Testatur Zosim. cit. ibidemque numina sacris illis solemnibus placanda recensentur, Jupiter, Juno, Latona, Apollo, Diana, Parcæ, Ceres, Pluto, Proserpina.

2. *Lucidum coeli decus.*) Apollinem pariter et Dianam, seu Solem ac Lunam ita compellat.

Colendi semper et culti.) Hi quippe ab omni ævo Romanis religiose culti, velut Romani conditores Imperii. Unde postea, *Roma si vestrum est opus, etc.*

4. *Tempore sacro.*) Hisce diebus festis saecularibus, quibus sacra fiebant in omnibus fanis, ac populus universus religioni intentus erat.

5. *Sibyllini monuere versus, etc.*) Ritus, ut dixi jam, secularium sacrorum Sibyllæ carminibus præscriptus erat. Apud Zosim. cit. ita canit illa:

Μεμνῆσθαι Ῥωμαῖε, καὶ εἰ μάλα λήσεται αὐτὸν,
Μέμνησθαι τάδε πάντα θεοῖς μὲν ἀθανάτοισι
Ῥέζειν ἐν πεδίῳ παρὰ Θύμβριδος ἄπλετον ὕδωρ, etc.

De Sibyllis, ac Sibyllinis versibus fuse disserui ad Juv. Sat. 3. init. At prodiere nuper eruditissimæ de his lucubrationes Petri Philosophi et Doctoris Medici Parisiensis, Lipsiæ editæ ann. 1686. in quibus egregie asserit unicam Sibyllam extitisse Erythræam; quæ cum diutissime vixerit, et per varias orbis regiones sit peregrinata, atque in singulis commorata et vaticinata, plurium Sibyllarum opinionem vulgò fecit.

6. *Virgines lectas puerosque.*) Bene vocat *lectos* et eximios. Nam præterquam quòd illi debebant esse in primis nobiles, etiam jubebantur esse patrimi omnes et matrimi, id est, parentem utrumque habere superstitem ac viventem. Quorsum verò? Quoniam Apollinis ac Dianæ laudibus rite canendis placandisque numinibus parum idonei videbantur ii pueri, quorum parentibus Dii illi veluti irati vitam ademissent. Nimirum ea veteribus insederat opinio, quotquot mortalium interirent, Apollinis aut Dianæ telis perimi. Zosim. cit. Tit. Liv. lib. 37. etc. Vide et lib. 1. Od. 21. lib. 4. Od. 6.

7. *Diis quibus septem placuere colles.*) Dii tutelares, præsides custodes urbis ac gentis Romanæ ipsorum auspiciis conditæ. Romam septem collibus inædificatam esse norunt omnes; sive ejus pomœrio colles septem contineri, nempe Aventinum, Esquilinum, Capitolinum, Cœlium, Palatinum, Viminalem, Quirinalem.

9. *Alme Sol.*) Apollo idem qui Sol Macrob. Saturnal. lib. 1. cap. 21. Hujus autem in hæc inferiora magna virtus. Scilicet calore producit, alit, fovet, auget, lumine recreat, etc.

Curru nitido diem qui promis, etc.) Quadrigis vehi Sol terram circum a poetis dicitur.

10. *Aliusque et idem nasceris.*) Idem est Sol hodie qui heri: hodiernus tamen dies alius est ab hesterno.

14. *Ilithyia*) Hæc inter generationis præsides recensetur, imo eadem est cum Lucina Dea, quæ parientibus opitulatur, seu Diana, seu etiam Junone. Junonis filiam quidam faciunt. Homer. Pausan. Dionys. Halic. Plato. Cœl. Rhodig. lib. 28.

Sive tu Lucina probas vocari
  Seu genitalis.
Diva, producas sobolem, patrumque
Prosperes decreta super jugandis
Feminis, prolisque novae feraci
  Lege marita:
Certus undenos decies per annos
Orbis et cantus referatque ludos
Ter die claro, totiesque grata
  Nocte frequentes.
Vosque veraces cecinisse Parcae,
Quod semel dictum est, stabilisque rerum
Terminus servat, bona jam peractis
  Jungite fata.
Fertilis frugum pecorisque tellus

INTERPRETATIO.

seu Lucina seu genitalis amas nominari, defende matres. O Dea prolem Romanam multiplica; et promove Senatusconsulta de jungendis connubio mulieribus et lege maritali novae sobolis fertili. Circulus etiam centum et decem annis evolutus reducat cantilenas ac ludos celebres tribus diebus lucidis totidemque noctibus jucundis. Vos autem Parcae, quae semel statuta vere praenuntiastis, et fixus ordo rerum custodit, prospera fata addite jam transactis. Terra frugigus fæcunda

ANNOTATIONES.

c. 24. ita scribit: *Ilithyia, sive ειλειθυια ex Hyperboreis appulsa Delum Latonae affuit parienti, teste Pausania. Hinc rem divinam Ilithyiae obeunt Delii, a quibus didicerunt ceteri. Dictamum herbam juvare insigniter faecunditatem atque ευτοκιαν: atque ob id corollas Ilithyiae ex dictamo contexi suetas, observatum. Ilithyia multis Luna credita est; eamque mitem de lysizonon adesse parturientes precabantur.* Hæc ille. Ejus meminerunt et Hesiod. Theog. Pindar. Nem. Od. 7. init.

15. *Lucina.*) Sic dicta quod prodeuntibus in lucem faveat Infantulis.

16. *Genitalis.*) Quòd adjuvet ac promoveat generationem. Et quemadmodum solis calore foetus animatur, sic nutritur humore lunae et gignitur. Ex his intelligitur cur a Poeta nostro dicatur *maturos aperire partus lenis.* Vide lib. 3. Od. 22. et lib. 4. Od. 6. stroph. penult. annot.

17. *Producas sobolem.*) Romanam gentem adeoque potentiam auge, amplifica.

18. *Decreta super jugandis feminis, etc.*) De connubiis rite contrahendis ad generandam prolem, supplendosque exercitus. Censorum jus et officium erat, coelibes ad matrimonium cogere.

20. *Lege marita.*) Intellige non legem Poppæam, quæ mortuo jam pridem Horatio, et post ludos istos saeculares annis 25. lata est; sed Juliam maritalem, seu de maritandis ordinibus, tunc temporis latam; quæ conjugatis præmia, poenas autem adversus coelibes decernebat: praeterea ingenuis quibuslibet (exceptis tamen Senatoribus ac Senatorum filiis) uxores libertini generis ducere permittebat. Vide Gell. lib. 1. c. 6. Cicer. de legib. Zonar. Dion. Cornel. Tacit. Annal. Sueton. Octav.

21. *Certus undenos, etc.*) Precamur etiam ut post evolutum rursus certum illud spatium annorum centum ac decem, quod saeculum appellatur, referantur et repræsententur iterum ac deinceps ludis istis similes, semperque adeo floreat urbs et Imperium Romanum. Alii legunt, *certus ut denos*, ac centenis duntaxat annis saculum definiunt. Quod tamen haud ita probant eruditi, refraganturque Sibyllini versus.

Αλλ' οποταν μηκιστος ικη χρονος ανθρωποισι,
Ζωης, εις ετεων εκατον δεκα κυκλον οδευων etc.

23. *Ter die claro, totiesque nocte.*) Ternis diebus ac totidem noctibus perseverabant ludi saeculares, ut ante jam annotavi.

25. *Vosque veraces cecinisse Parcae.*) Lucinæ sive Ilithyiæ subjungit Parcas. His nimirum assidere illam scribit Pindar. Od. 7. Nem. ante cit. Ελειθυια παρεδρος Μοιραν βαθυφρονων παι Ηρας, γενετειρα τεκνων, etc. *Ilithyia assidens Parcis profunde cogitantibus, filia Junonis, genitrix liberorum, etc.*

26. *Stabilisque rerum terminus servat.*) Quidam legunt, *servet*; sed vix contextus eam ferat lectionem. Alii, *haeret.* Nihil clarius nostra illa lectione. Sensus est: o Parcæ quæ veraciter protulistis ac profertis id *quod semel* a Jove *dictum*, factum et sancitum est, præsertim de Imperii Romani æternitate. Virgil. *Imperium sine fine dedi:* quod quidem hactenus *ordo rerum stabilis ac terminus servat*, constitutæ jam Romanorum potentiæ et gloriae novam semper adjungite. Vel si mavis generaliter accipere: Parcæ quae vere cecinistis id *quod semel dictum*, quodque immutabili necessitate fixum oportet servari, concessam Romanis felicitatem perpetuam facite.

Spicea donet Cererem corona:
Nutriant foetus et aquae salubres,
Et Jovis aurae.
Condito mitis placidusque telo
Supplices audi pueros, Apollo:
Siderum regina bicornis, audi,
Luna, puellas:
Roma si vestrum est opus, Iliaeque
Littus Etruscum tenuere turmae,
Jussa pars mutare lares et urbem
Sospite cursu:
Cui per ardentem sine fraude Trojam

INTERPRETATIO.

et gregibus det Cereri coronam è spicis Salubres aquae et aër Jovis alant foetus. Phoebe sagittis reconditis clemens et benigne, exaudi pueros supplicantes: oL una bicornis, astrorum princeps, exaudi virgines: Si quidem Roma est vestrum opus, et ad ripam Italicam felici navigatione appulerunt catervae Trojanae, homines jussi mutare domicilia et civitatem; quibus pius Æneas viam tu-

ANNOTATIONES.

30. *Spicea donet Cererem corona.*) Hoc debitum et aptum munus pro accepta frugum abundantia. Tibull. lib. 1. Eleg. 1.

Flava Ceres, tibi sit nostro de rure corona
Spicea.

Et lib. 2. Eleg. 1.

Spicis tempora cinge Ceres.

31. *Nutriant foetus et aquae salubres, et Jovis aurae.*) Aërem et aquas pestilentes deprecatur; oratque ne *tabida membris, corrupto coeli tractu, miserandaque veniat arboribusque satisque lues, et lethifer annus*: ut ait Virgil. Æneid. 3. vers. 138. Horat. lib. 1. Od. 21.

Hic bellum lacrimosum, hic miseram famem,
Pestemque a populo et Principe Caesare in
Persas atque Britannos,
Vestra motus aget prece.

32. *Jovis auras.*) Hinc Virg. Eclog. 3. *Jovis omnia plena.* Macrob. in Somn. Scip. cap. 17. Jupiter pro cælo ponitur, et Juno pro aëre, Jovisque conjux; quia aër scilicet inferior, cælo est subjectus velut aëri superiori. Idem Saturnal. lib. 3. c. 4. *Esse autem medium aethera Jovem, Junonem verò imum aëra*, ajunt, etc.

33. *Condito mitis placidusque telo.*) Contra exerto vel intorto metuendus ac terribilis, lib. 2. Od. 10. stroph. penult. Adde quòd ante annotavi, ita veteribus superstitiosa existimatum, mortalium neminem interire aut morte mactari, nisi Apollinis aut Dianæ telis percussum. Vide Macrob. lib. 1. Saturnal. c. 17. ubi Apollinis arcu et sagittis Solis radios significari, morbosque hinc vel sanitatem ab ea immitti creditum olim, probe asseritur.

34. *Audi pueros, Apollo, etc.*) Apollinem, ut vides lector, pueri invocabant, puellæ verò Dianam, in separatos hinc et illinc choros distributi, et sic jusserat Sibylla:

... χωρις 'ε κοραι χοροv αυται εχοιεν. και χωρις
παι'ωv α-σηv σεχυς αλ'α γονων
παντων 'ωοντων. οις αμφιθαλης ετι φυτλη.

seorsim verò puellae chorum ipsae habeant, et seorsim puerorum masculus ordo, sed parentum omnium viventium, quibus utrinque florens adhuc genus extet.

35. *Bicornis luna.*) Non temerè hoc epithetum, imo proprium maxime. Nam tempore novilunii agebantur ludi sæculares, et carmen illud sæculare concinendum erat *ad bicornem lunam.*

37. *Roma si vestrum est opus, etc.*) Ideirco Roma dicitur Apollinis opus, quòd Æneas Apollinis oraculo obsecutus venit cum suis in Italiam, ibique consedit.

38 *Littus Etruscum.*) Italicum, Tiberinum littus.

39. *Jussa pars mutare lares, etc.*) Accepta ab Apolline mandata itemque beneficia non sine grati ac religiosi animi testificatione apud ipsum numen referuntur. Virg. Æneid. 3. vers. 88. sic Æneas Phoebo.

. . *Quove ire jubes? ubi ponere sedes?*

Phœbus autem sic Æneæ respondet:

Dardanidae duri, quae vos a stirpe parentum
Prima tulit tellus, eadem vos vos ubere laeto
Accipiet reduces: antiquam exquirite matrem:
Hic domus Æneae cunctis dominabitur oris,
Et, nati natorum, et qui nascentur ab illis:

Et v. 160. sic monent Penates Dii Apollinis responsa interpretantes.

mutandae sedes . . . surge, age . . .
. . . . *Corilum, terrasque require*
Ausonias.

Et postea:

Ibitis Italiam, portusque intrare licebit.

Pars.) Proprie. Nam et Trojanorum alii Antenore duce in Italiam devenerunt. Virgil. Æneid. 1.

41. *Cui per ardentem, etc.*) Illi Trojanorum parti a te, Apollo, jussæ novas quærere duce Ænea sedes, is dux te adjutore, tutum *munivit iter*, longum fugæ laborem, ut ipse jussus erat, minime deferens. Virg. cit. Æneid. 3. v. 160.

Per ardentem, etc.) Virgil. Æneid. 2.

. . . . . . *flammam inter et hostes*

Castus

Castus Æneas patriae superstes
Liberum munivit iter, daturus
Plura relictis.
Di probos mores docili juventae
Di senectuti placidae quietem,
Romulae genti date remque, prolemque,
Et decus omne.
Quique vos bobus veneratur albis
Clarus Anchisae Venerisque sanguis,
Imperet bellante prior, jacentem
Lenis in hostem.
Jam mari terraque manus potentes
Medus, Albanasque timet secures:
Jam Scythae responsa petunt, superbi
Nuper, et Indi.
Jam fides, et pax, et honor, pudorque

INTERPRETATIO.

tam paravit inter incensam Trojam illaesis, ipseque post patriam stans, ampliora donaturus quam *relicta* fuerant. O *Numina date bonam indolem juventuti flexibili, tranquillitatem senectuti, populo* denique *Romano divitias, sobolem, gloriam integram. Illustris vero progenies Anchisae et Veneris,* quae modò *juvencis candidis vos colit, regnet superior hoste bellum inferente, mitis autem erga subjectum. Jam terra marique Parthus formidat vires magnas atque auctoritatem Romanorum. Jam mandata expectant Scythae Indiq; paulo ante ferociores. Jam fides, et pax, et honor, atque antiquus*

ANNOTATIONES.

Expedior: dant tela locum; flammaeque recedunt.

Sine fraude.) Impune, sine noxa et damno sui aut suorum. Vide l. 2. Od. 19. v. 20.

43. *Daturus plura relictis.*) Sic enim idem Apollinis oraculum promiserat per Deos Penates, ibid. Æn. 3. ante cit.

. . Venturos tollemus in astra nepotes,
Imperiumque urbi dabimus: tu moenia magnis
Magna para . . . .
Est locus, Hesperiam Graii cognomine dicunt:
Terra antiqua, potens armis atque ubere glebae.

Itaque Æneas eo responso fretus, Trojanis militibus spondet majora in Italia, quàm quæ in Troade reliquerant et amiserant.

45. *Di probos mores.*) Vide quam recta et justa petat. Quod autem Romanæ genti precatur *rem* seo opes, meminit eas esse quasi nervum Reipublicæ, quod *prolem*, Imperii populique perennitatem exoptat: quod *decus*; id exprimit, quod habet Cic. pro lege Manil. num. 7. Romanos *semper appetentes gloriae praeter ceteras gentes atque avidos laudis* exstitisse.

49. *Quique vos bobus veneratur albis.*) Hæc peculiaria sunt ac sigillatim pro Cæsare Augusto vota. Is nimirum *Anchisae Venerisque sanguis*: nam Augustus a Julio Cæsare, Julus ab Julo, Julus autem Æneæ filius: Æneas denique Anchise ac Venere prognatus. Quamquam et hoc referunt aliqui ad Populum Romanum ab Ænea propagatum.

Bobus albis.) Jovi mactari debebant tauri albi; pariter et Phoebo Dianæque utpote lucidis numinibus candidæ victimæ: Junoni juvenca nitida; terræ scrofa nigra: Parcis furvæ agnæ vel capræ. Ita enim jubebant Sibyllina carmina, apud Zosim. histor. lib. 2. jam cit.

Λευκοι ταυροι δε Διος παρα βωμον αγεσθων,
ηματι μηδ' επι νυκτι etc.

51. *Bellante prior, jacentem lenis in hostem.*) Virg. Æneid.

Tu regere imperio populos, Romane, memento
. . . .
Parcere subjectis, et debellare superbos.

54. *Medus.*) Vide lib. 4. Od. 5. et 14. Dio lib. 54. Paul. Oros. lib. 4. cap. 21. Sueton. Octav. cap. 21.

Albanas timet secures.) Romanorum majores Albæ priusquam Romæ regnarunt. Hinc *Albanas* pro *Romanas*.

Virgil. Æneid. 1.

At puer Ascanius, cui nunc cognomen Iulo,
. . . .
regnum ab sede Lavini
Transferet, et longam multa vi muniet Albam.

Et antea: *genus unde Latinum,*
Albanique patres.

Porro *secures*, insignia Magistratuum, pro potestate ac majestate poni, notum etiam sciolis.

55. *Scythae responsa petunt.*) Augusti ac Romanorum expetunt amicitiam, mandata, leges. Supra cit. lib. 4. Od. 5. et 14. mox cit. Flor. lib. 4. cap. ult. etc. De Scythis, lib. 1. Od. 19. lib. 2. Od. 9. lib. 3. Od. 24.

56. *Indi.*) De his antea lib. 1. Od. 12. etc. Oros. in fine lib. 6.

Priscus, et neglecta redire virtus
Audet, apparetque beata pleno
    Copia cornu.
Augur, et fulgente decorus arcu
Phoebus, acceptusque novem Camoenis,
Qui salutari levat arte fessos
    Corporis artus;
Si Palatinas videt aequus arces,
Remque Romanam, Latiumqu felix,
Alterum in lustrum, meliusque semper
    Proroget aevum.
Quæque Aventinum tenet Algidumque,
Quindecim Diana preces virorum
Curet, et votis puerorum amicas
    Applicet aures.
Hæc Jovem sentire Deosque cunctos,
Spem bonam certamque domum reporto,
Doctus et Phoebi chorus et Dianæ
    Dicere laudes.

INTERPRETATIO.

pudor, et virtus contempta remigrare non dubitat: et abundantia referto cornu felix procedit. Apollo vaticiniis et arcu splendido conspicuus, novemque Musis amicus, qui arte medica sublevat aegrotantia corporis membra, si placide intuetur arces Palatinas, in lustrum sequens ac meliorem semper aetatem propaget Imperium Romanum, Italiamque prosperet. Diana vero quae Aventino monti praesidet et Algido, suspiciat vota Quindecimvirum, atque propitias aures praebeat juvenum precibus. Ego chorus peritus canendi laudes Apollinis ac Dianae, domum refero bonam certamque fiduciam, in talia consentire Jovem et Deos universos.

ANNOTATIONES.

58. *Neglecta redire virtus audet, etc.*) Sunt enim quædam *tempora virtuti inimica*, ut ait Cic. in Orat. Eo pertinet etiam quod Poetæ scribunt invalescentibus vitiis Astræam terras reliquisse, et in coelum evolasse. At cum ad meliorem se frugem homines recipiunt, tum dicitur redire virtus, atque rerum ubertatem bonorumque omnium copiam secum referre. Ovid. Metam. 1. c. 4.

Fugere pudor, verumque, fidesque etc.) Quod e Theognide expressum videtur, ωχ ϛοϻεν πιϛις, *abiit fides, etc.*

61. *Augur.*) Vaticinandi facultatem a Jove Apollo accepit.

Fulgente decorus arcu.) αργυροτοξος, apud Homer. Virg. Æn. 12. v. 394.

Ipse suas artes, sua munera laetus Apollo
Augurium, citharamque dabat, celeresque sagittas.

62. *Acceptusque novem Camoenis.*) Utpote musicæ, lyræ, carminumque inventor ac Deus.

63. *Qui salutari levat arte, etc.*) Apud Ovid. 1. Metamorph. c. 9 ita de se jactat Phoebus:

Inventum medicina meum est, opiferque per orbem
Dicor, et herbarum subjecta potentia nobis.

Vide et Macrob. lib. 1. c. 17. ante cit.

65. *Palatinas arces.*) In suo palatio ædem Apollini sacraverat Augustus, cum bibliotheca et porticu. Vide lib. 1. Od. 31. Porro in hac æde Palatina canebatur Sæculare Carmen tertio die ludorum; ut observat Zosim. ante cit.

67. *Alterum in lustrum.*) Vel accipe *lustrum* simpliciter pro spatio quinque annorum, atque adeo synecdochicos pro tempore sequenti: vel signanter et præcipue, pro altero saeculo: nam ludis sæcularibus fiebat insignis lustratio. Zosim. cit.

69. *Quæque Aventinum tenet Algidumque.*) Dianæ erant fana, fiebantque sacra, in utroque isto monte, Aventinus, unus erat e septem urbis collibus, Algidus ab assiduo frigore dictus, non procul Roma.

70. *Quindecim Diana preces virorum curet.*) Quindecim viri sacerdotes erant, quorum jus, potestas, et officium erat, Sibyllinos libros consulere de rebus gravioribus, seu calamitatibus publicis; de iis responsa dare, placationes et expiationes edicere, sacris faciendis præesse, cæremonias exequi, libros et carmina Sibyllarum tueri; et, quod facit ad rem præsentem, ludorum saecularium curam gerere. Vid. Alex. ab Alex. lib. 3. c. 16.

73. *Haec Jovem sentire, etc.*) His annuere, rata habere vota nostra.

75. *Chorus.*) Licet e multis personis chorus constet, unius tamen partes agit ac sustinet. Epist. ad Pison. v. 195.

Actoris partes chorus officiumque virile
Defendat.

APPENDIX

Ad nostras Annotationes in libros Odarum seu Carminum Horatii.

QUONIAM plerisque locis attulimus Iulii Ceasaris Scaligeri censuras; et grave est à tanto viro notari: ne quis ob id fortasse vel quidquam detrahendum arbitretur de summa laude, quam à tot saeculis meruerunt Odae Horatii, aut temerè credat Scaligerum velut quadam Zoili vesania percitum adversus Lyricorum Principem debacchatum esse; operae pretium duximus hic describere integram illustris Hypercritici sententiam, qua nemini dubium relinquatur quanti illas ipse aestimarit. Sic habet Poët. lib. 6. *Est Horatius omnium Latinorum Graecorumque Poëtarum elaboratissimus. Nam in Lyricis quem sonum, quos numeros, quam majestatem quaesivit, obtinuit: quae omnia cum in aliis neglexit operibus, omisit sine gloriae dispendio: quam puritatem, elegantiam, venustatem in utrisque appetiit, consecutus est.* Et postea: *Nunc ad politissima eius carmina contemplanda transeamus: in quibus considerandis maior laudis et admirationis quam castigationis apparatus erit.*

Carminum igitur libri vel iucunda inventione, vel puritate sermonis, vel figurarum tum novitate tum varietate, maiores sunt omni non solum vituperatione, sed etiam laude: neque solo dicendi genere humili, quemadmodum scripsit Quintilianus, contenti: verùm etiam sublimis maximè commendandi. Quid enim altius aut praeclarius illis?

Post ignem aetherea domo
Subductum, macies et nova febrium
Terris incubuit cohors:
Semotique prius tarda necessitas
Lethi corripuit gradum.

Item istis? Scriberis Vario fortis, et hostium
Victor, Maeonii carminis alite, etc.

Item? Quis Martem tunica tectum adamantina
Digne scripserit, etc.

Item? Sub lacrimosa Troiae
Funera, ne virilis
Cultus in caedem et Lycias proriperet catervas.

Item? Permitte Divis cetera, qui simul
Stravère ventos aequore fervido
Depraeliantes; nec cupressi
Nec veteres agitantur orni.

Haec et alia per portiunculas. At illa tota,

Quem virum aut heroa lyra vel acri
Tibia sumes celebrare Clio?
Quem Deum etc.

Item decima quarta, decima quinta, quarta et vicesima. Tricesima vero prima adeò assurgit, ut facilè probet iudicium nostrum. Nec inferior tricesima quinta.

Porrò 2. lib. prima Ode est altiloqua, sicut et quinta decima. Par spiritus in undevicesima et in sequenti.

Sed et 3. lib. prima dicendi genere magnifico structa est, pariter et secunda. Tertia verò gravissima. Quarta nec Pindaro cedit, ac ne quinta quidèm. Quin sexta quoque altissimè sonat. Haud paulò minor sexta decima. At vicesima nona incipit lenissimè: tum verò semper assurgit eo usque, quo nemo aliorum pervenire possit. Ultima eiusdem libri miscuit etiam fastum cum maiestate.

Quarta lib. 4. profectò aliarum nulli cedit magniloquentia. Quam quae sequitur, tametsi eò non aspirat, in eadem tamen luce versatur: sicut et sexta, quae simul nitore quodam venustatis perfusa est. Nona altior et severior: qualis et quarta decima: nec minor eam sequens.

Quae recensere coactus sum, ut virum maximum atque etiam cum ipso Pindaro in hisce conferendum a calumnia vindicarem. Nam et Pindaro accuratior est, et sententiis crebrior, neque sibi, ut ille, indulgens; sed non sine auditoris reverentia, audax ad eam praestandam magnitudinem, quae neque illi oneri, ut nobis miraculo sit. In eo nihil laxum est, nihil hiat: omnia cohaerent, ita ut unum tota illa esse videantur.

Ceterae Cantiones partim in humili dicendi stylo, ut

Vitas hinnuleo me similis Chloe, etc.

Et Ne sit ancillae tibi amor pudori, etc,

Aliae in mediocri, ut illae:

Moecenas atavis edite regibus, etc.

Et Otium Divos rogat in patenti, etc.

Omnes, inquam, tantae sunt venustatis, ut et mihi et aliis prudentioribus omnem ademerint spem talium studiorum.

Inter alias verò, duas animadverti, quibus ne ambrosiam quidem aut nectar dulciora putem. Altera est 3. *lib.* 4. Quem tu Melpomene, etc. *Altera nona lib.* 3. Donec gratius eram tibi. *Quarum similes malim a me compositas, quam Pythionicarum multas Pindari et Nemeonicarum: quarum similes malim composuisse quam esse totius Tarraconensis rex.*

At tametsi tam magnificè de Horatii Carminibus sentio: tamèn dabunt ingenuo nobilique pudori nostro veniam studiosi, sicubi etiam optavimus potiora.

FINIS TOMI PRIMI.

110
5
45

